

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

**МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної
конференції**

19 червня 2026 року

**Одеса
2026**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
19 червня 2026 року

ОДЕСА
2026

УДК 342.7:341.3:364(477)

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

Давиденко В.В., ректор університету, кандидат юридичних наук, доцент

Заступник голови:

Корнієнко М.В., перший проректор університету, доктор юридичних наук, професор

Члени оргкомітету:

Бабчук О.Г., завідувач кафедри психології та педагогіки, кандидат психологічних наук, доцент;

Гугулан Є., завідувач кафедри приватного права Академії «Штефана Великого», Міністерство внутрішніх справ Республіки Молдова, доктор філософії, доцент;

Домброван Н.В., начальник відділу організації наукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент;

Ковальова О.В., професор кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент;

Матієнко Т.В., професор кафедри психології та педагогіки, кандидат юридичних наук, доцент;

Пасько О.М., професор кафедри психології та педагогіки, доктор юридичних наук, доцент;

Пишна А.Г., завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент;

Сухарєва А.О., професор кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент;

Тетерятник Г.К., завідувачка кафедри кримінального процесу та криміналістики, доктор юридичних наук, професор;

Томіна В.Ю., доцент кафедри адміністративної діяльності поліції, кандидат юридичних наук, доцент.

Статті друкуються в авторському варіанті.

Оргкомітет дозволив собі лише скорочення статей,
які суттєво перевищували пропоновані обсяги.

Захист прав дитини в умовах військової агресії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 червня 2026 р.). Одеса : ОДУВС, 2026 – 465 с.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники Міжнародної науково-практичної конференції! Шановні колеги, науковці, освітяни, представники органів державної влади, правоохоронних органів, міжнародних та громадських організацій!

Від імені Одеського державного університету внутрішніх справ та від себе особисто щиро вітаю вас на Міжнародній науково-практичній конференції «Захист прав дитини в умовах військової агресії».

Сьогодні ми об'єдналися навколо надзвичайно важливої теми, яка стосується не лише правової сфери, а й фундаментальних гуманітарних цінностей сучасного суспільства. Захист прав дитини є одним із ключових показників демократичності держави, рівня її соціальної відповідальності та здатності забезпечити майбутнє нації. В умовах війни це питання набуває особливого значення та потребує консолідації зусиль усіх зацікавлених сторін.

Військова агресія створює безпрецедентні виклики для забезпечення прав і свобод дітей. Вона впливає на їхнє фізичне та психічне здоров'я, безпеку, можливості для навчання, розвитку та соціалізації. Тисячі українських дітей змушені долати наслідки втрати домівок, розлуки з рідними, вимушеного переміщення та інших травматичних подій. Саме тому сьогодні особливо важливо об'єднати науковий потенціал, практичний досвід і міжнародну підтримку задля пошуку ефективних шляхів захисту дитинства.

Одеський державний університет внутрішніх справ приділяє значну увагу питанням забезпечення прав людини, підготовки висококваліфікованих фахівців для правоохоронної системи та розвитку наукових досліджень у сфері безпеки, права, психології та соціального захисту населення.

Особливої ваги сьогодні набуває міждисциплінарна взаємодія фахівців різних галузей. Лише об'єднуючи зусилля юристів, психологів, педагогів, соціальних працівників, представників міжнародних організацій та правоохоронних структур, ми можемо виробити комплексні механізми захисту дітей, які відповідатимуть сучасним викликам та потребам українського суспільства.

Переконаний, що конференція стане ефективним майданчиком для професійного діалогу, обміну досвідом, презентації результатів наукових досліджень і вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи захисту прав дитини в умовах воєнного часу.

Бажаю всім учасникам змістовних доповідей, конструктивних дискусій, нових професійних контактів, плідної співпраці та успішної реалізації всіх намічених ініціатив.

Слава Україні!

В'ячеслав ДАВИДЕНКО
Ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
полковник поліції

Андрієнко І.С.

доцент кафедри цивільно- правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Прагнення України стати повноправним членом Європейського співтовариства передбачає необхідність існування в державі якісного механізму соціального забезпечення, що відповідає міжнародним стандартам та забезпечує гідний рівень і якість життя населення. Соціальні ризики сучасної України спричинили низку суспільних проблем серед яких стрімке розшарування суспільства за соціальними класами, загальне зубожіння населення, зростання кількості малозабезпечених громадян. Однією із найбільш соціально вразливих категорій із числа непрацездатного населення залишаються неповнолітні діти, а також сім'ї в яких вони утримуються й виховуються.

Аналіз останніх досліджень та публікацій у даній сфері свідчить про те, що різноманітним проблеми соціального захисту дітей та багатодітних сімей присвячено чимало праць провідних фахівців у галузі права, а саме: О.Боднарчук, В.Кузьмін, О.Потопахіна, О.Прокопенко, І.Чеховська та ін. Поряд з тим з'ясування сутності та видів соціального захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів набуває особливої актуальності у складних сучасних умовах.

Значущість соціального захисту дітей обґрунтована та відображена цілим рядом міжнародних та національних міжнародно-правових актів. Декларація прав дитини, затверджена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року, серед інших, вміщує такі важливі принципи: дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення; дитині повинні належати право на здоровий ріст та розвиток; з цією метою спеціальні догляд та охорона повинні бути забезпечені як їй, так і її матері, включаючи допологовий та післяпологовий догляд; дитині повинно належати право на належне харчування, житло, розваги та медичне обслуговування; дитина повинна при будь-яких обставинах бути серед тих, хто першим отримує захист та допомогу [1].

Загалом наукова література під соціально-правовим захистом дітей розуміє «комплекс взаємодії державних заходів і зусиль неурядових організацій щодо законодавчого та соціального закріплення прав дітей, в основі яких лежить пріоритет дитини, гарантування особистих та соціальних прав, прав у сім'ї та суспільстві, прав на здоров'я, освіти, повноцінне харчування, необхідність першочергової уваги до фізичного і духовного розвитку» [2, с. 273].

На національному рівні ключова роль у визначенні соціально-забезпечувальних прав дітей належить таким законодавчим актам, як Конституція України; Сімейний кодекс України; Закон України «Про охорону дитинства»; Закон України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю»; Закон України «Про

соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»; Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2005 року № 823 «Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку»; Постанова Верховної Ради України від 17 січня 2020 року № 483 «Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, спрямовані на захист прав дитини в Україні» тощо.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє виділити наступні види соціального забезпечення дітей, а саме: 1) пенсії; 2) державні допомоги; 3) соціальні послуги та пільги; 4) натуральні допомоги.

В основу визначення права на той чи інший вид соціального забезпечення дітей покладено соціальні ризики настання яких призводить до таких негативних наслідків як втрата фізичного та/ або матеріального характеру, які не можуть бути подолані людиною самостійно і потребують додаткової допомоги з боку держави. Водночас, особливість таких суб'єктів як діти полягає у тому, що у них виникнення права на соціальний захист в умовах воєнного стану зумовлене як ризиками загального характеру (хвороба, інвалідність, сирітство, безпритульність, малозабезпеченість тощо) так і подіями публічними пов'язаними з війною.

Тому новим видом соціального ризику, що став підставою соціального захисту дітей стали воєнні дії на території України. Особливої уваги потребує така категорія дітей як діти, що постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, - це діти, які внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримали поранення, контузію, каліцтво, зазнали фізичного, сексуального, психологічного насильства, були викрадені або незаконно вивезені за межі України, залучалися до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалися, у тому числі в полоні ([ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»](#)) [3].

Також значна кількість дітей, які проживали в Донецькій, Луганській, Херсонській областях в АРК були змушені змінити місце свого постійного проживання, отримавши статус внутрішньо переміщеної особа.

Згідно законодавства [4] визначені категорії дітей мають право: на влаштування у дошкільні та загальноосвітні заклади державної та комунальної форми власності; на забезпечення безкоштовним харчуванням у закладах освіти, у закладах дошкільної освіти; пільгове оздоровлення та відпочинок; забезпечення лікарськими засобами у випадках та порядку, визначених законодавством; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; дітям грудного віку та дітям раннього віку забезпечення дитячим харчуванням; отримання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам; діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років і перебувають на обліку внутрішньо переміщених осіб, мають право зараховуватися на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за

місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб; отримання соціальних послуг та соціального супроводження сімей тощо.

Також для означених категорій дітей передбачена державна цільова підтримка для здобуття професійної (професійно-технічної) та вищої освіти у вигляді: повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів освітніх субвенцій державного та місцевих бюджетів; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальної стипендії; безоплатного забезпечення підручниками; безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних закладах освіти; безоплатного проживання в гуртожитку; інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Таким чином, під соціальним захистом дітей в умовах воєнного стану слід розуміти систему соціальних гарантій направлених на забезпечення належних умов для їхнього фізичного, інтелектуального та духовного розвитку, які передбачають ряд економічних, соціальних та організаційних заходів за підстави настання соціальних ризиків пов'язаних з війною.

ЛІТЕРАТУРА:

Декларація прав дитини прийнята резолюцією 1386 (XIV) генеральної асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#text (дата звернення 15.04.2026).

Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. К.: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.

Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. 2402- III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 15.04.2026)

Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення 15.04.2026).

Аносенков А. А.

доцент кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної поліції Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент (<https://orcid.org/0000-0001-6755-2916>);

Мукоїда Р. В.

професор кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент (<https://orcid.org/0000-0002-3505-3255>).

Удренас Г. І.

доцент кафедри тактико-спеціальної та спеціальної фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної поліції Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент (<https://orcid.org/0000-0002-5654-9209>).

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний стан національної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану вимагає радикального переосмислення підходів до захисту найбільш вразливих соціальних інституцій, серед яких заклади загальної середньої освіти посідають пріоритетне місце. Ухвалення Наказу Міністерства внутрішніх справ України від 08 січня 2026 року № 28 «Про деякі питання здійснення заходів з охорони в закладі загальної середньої освіти»[1] (далі — Наказ № 28) стало знаковою подією в еволюції вітчизняного освітнього права, що зафіксувала перехід від фрагментарних заходів безпеки до системного адміністративно-правового регулювання охорони освітнього простору. Даний документ не лише встановлює технічні та організаційні параметри фізичної охорони, а й виступає інструментом реалізації фундаментального принципу державної політики — пріоритету життя та здоров'я людини в межах освітнього процесу.

Науковий аналіз Наказу № 28 у поєднанні з положеннями Закону України «Про повну загальну середню освіту» та змінами, внесеними Законом № 4609-ІХ від 18 вересня 2025 року, дозволяє стверджувати про формування в Україні нової наукової субдисципліни — освітнього безпекового права. Це правове поле охоплює сукупність норм, що регулюють відносини між засновниками закладів, адміністрацією, правоохоронними органами та учасниками освітнього

процесу з метою створення безпечного освітнього середовища, яке унеможливорює заподіяння фізичної, майнової чи моральної шкоди.

В українській правовій доктрині термін «безпечне освітнє середовище» пройшов шлях від загальної педагогічної категорії до чітко визначеного юридичного терміна. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту», безпечне освітнє середовище розглядається як сукупність умов, що запобігають будь-яким формам насильства, експлуатації та дискримінації. Наукові дослідження, зокрема праці В.Бикова[2] та Н.Нижник[3], доповнюють це визначення, розглядаючи безпеку як результат системної взаємодії психологічних, педагогічних, технічних та управлінських компонентів.

Особливого значення набуває концепція «комплексної безпеки», яка передбачає захищеність від реальних і прогнозованих загроз соціального, техногенного та природного характеру. В умовах воєнного стану ця концепція доповнюється вимогами до цивільного захисту та пожежної безпеки, що стають невід'ємною частиною освітнього процесу. Безпека в сучасному розумінні — це не статичний стан, а динамічний процес, що вимагає постійного моніторингу та адаптації до нових викликів, таких як кібербулінг, мінна небезпека чи загрози збройних нападів.

Українська правова школа акцентує увагу на тому, що створення безпечного середовища є обов'язком засновника закладу освіти, що фіксується в нормах оновленого законодавства[5]. Це положення кореспондує з принципом державної відповідальності за безпеку громадян, особливо в умовах підвищеного ризику, зумовленого агресивною війною.

Наказ № 28 вносить чітку регламентацію у питання того, хто саме має право здійснювати охорону шкіл. Це критично важливо для уникнення залучення випадкових осіб чи некваліфікованих структур до захисту дітей. Фізична охорона може здійснюватися трьома категоріями суб'єктів: працівниками поліції охорони, представниками суб'єктів охоронної діяльності на підставі договорів та підготовленим персоналом самого закладу освіти за наявності такої можливості.

Важливою інновацією, що супроводжує реалізацію Наказу № 28, є впровадження проєкту «Офіцери служби освітньої безпеки» (СОБ). На відміну від звичайного охоронця, офіцер СОБ є діючим поліцейським, який має постійне робоче місце в закладі освіти. Його функції виходять за межі простого спостереження: він здійснює превентивну роботу, взаємодіє з педагогами та учнями для виявлення ризиків на ранніх стадіях. Персонал охорони, незалежно від відомчої належності, наділяється конкретними правами та обов'язками.

Під час здійснення фізичної охорони в закладах освіти персонал охорони має право:

- 1) перевіряти документи, що посвідчують особу, вимагати дотримання встановлених Правил доступу;
- 2) проводити огляд осіб та їхніх речей із використанням металодетектора для виявлення заборонених предметів;

3) затримати правопорушника або особу, яка перебуває на території та у приміщеннях закладу освіти з порушенням Правил доступу, з обов'язковим негайним повідомленням про це органи (підрозділи) Національної поліції України;

4) застосовувати у випадках і порядку, що передбачені законом, до правопорушників заходи фізичного впливу та/або спеціальні засоби;

5) надавати пропозиції керівнику закладу освіти щодо вдосконалення організації охорони закладу освіти та обладнання (дообладнання, переобладнання) його технічними засобами охорони.

Науковий аналіз вказує на існування прямої заборони, щодо залучення педагогічних працівників до виконання охоронних функцій чи організації пропускового режиму. Це доктринальне рішення спрямоване на збереження професійної автономії вчителя та запобігання покладанню на нього відповідальності, до якої він не готовий ані професійно, ані технічно.

Наказ № 28 детально описує вимоги до технічних засобів охорони, які поділяються на системи відеоспостереження, термінового виклику поліції та засоби виявлення небезпечних предметів. Впровадження ТЗО в українських школах 2026 року відбувається з урахуванням суворих санітарних та етичних норм.

Відеонагляд у закладах освіти розглядається як інструмент об'єктивного контролю, але його застосування обмежене правом на приватність. Камери встановлюються на входах, у коридорах, холах, актових залах та по периметру території. Проте законодавство категорично забороняє встановлення камер у місцях особистого користування, таких як вбиральні, роздягальні чи душові. Важливою вимогою є відкритість інформації про відеоспостереження: учні, батьки та персонал повинні бути проінформовані про роботу камер через спеціальні знаки та оголошення. Записи мають зберігатися не менше 30 днів у захищеному від стороннього доступу місці.

Застосування металодетекторів (стаціонарних «рамок» або ручних пристроїв) є обов'язковим елементом пропускового режиму в умовах воєнного стану. Однак Наказ № 28 демонструє гуманістичний підхід української правової школи, вводячи винятки для певних категорій осіб. Ці норми підкреслюють, що заходи безпеки не повинні супроводжуватися фізичним чи психологічним тиском, що принижує гідність людини.

Потрібно враховувати, що системність підходу до безпеки забезпечується через запровадження Паспорта безпеки закладу освіти, структура якого затверджена спільним наказом МВС та МОН № 685/1013[5]. Це фундаментальний документ, що містить вичерпну інформацію про об'єкт захисту.

Паспорт безпеки дозволяє не лише планувати захист, а й забезпечує ефективну взаємодію з підрозділами ДСНС та поліції в разі виникнення надзвичайної ситуації. Команда реагування закладу освіти, що складається з працівників школи та залучених фахівців, має діяти за чіткими алгоритмами, прописаними в цьому документі.

Попри високу якість нормативного регулювання, практична реалізація Наказу № 28 та Закону № 4609-IX стикається з низкою об'єктивних ризиків. Одним із найгостріших є питання фінансування. Закон покладає обов'язок фінансового забезпечення безпеки на засновників, проте часто місцеві громади не мають достатніх ресурсів для встановлення коштовних систем відеоспостереження чи утримання професійної охорони.

Науковий аналіз вказує на небезпеку «відповідальності без повноважень» для директора школи. Саме на керівника закладу покладено персональну відповідальність за безпечне середовище, але він позбавлений права самостійно розпоряджатися капітальними видатками для його створення. Це може призвести до незаконної практики збору коштів з батьків, що прямо заборонено законодавством.

Іншим ризиком є логістичне «вузьке горло» біля пунктів пропуску. Обов'язковий огляд сотень учнів перед початком занять може спровокувати скупчення людей на вулиці, що в умовах загрози ракетних обстрілів є вкрай небезпечним.

Література

Про деякі питання здійснення заходів з охорони в закладі загальної середньої освіти: наказ МВС України від 08.01.2026 № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-26#n11> (дата звернення: 28.04.2026).

Про внесення змін до Закону України "Про повну загальну середню освіту" щодо запровадження заходів безпеки в закладах загальної середньої освіти : Закон України від 19.06.2024 № 3825-IX [або інший номер, якщо він вказаний у тексті]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4609-20#Text> (дата звернення: 28.04.2026).

Биков В. Ю. Мобільний простір і мобільно орієнтоване середовище Інтернет-користувача: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. № 17. С. 9–37.

Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Г. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. Київ : Преса України, 2000. 304 с.

Про затвердження Порядку раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу або ризику нападу на заклад освіти : наказ МВС України, МОН України від 18.08.2023 № 685/1013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-23#Text> (дата звернення: 28.04.2026).

Астапова Д. М.

Курсант 202 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

Науковий керівник:

Морозов Д. А.

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Національної поліції
України ОДУВС

ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ДІТЕЙ, ПРИМУСОВО ДЕПОРТОВАНИХ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ

Безпрецедентними викликами, що постали перед правоохоронною системою України та міжнародною спільнотою внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації, стали масові воєнні злочини, серед яких чи не найбільш болючим є примусова депортація та переміщення українських дітей на територію рф або тимчасово окуповані території. Захист прав дитини в умовах воєнного стану є пріоритетним завданням держави, що потребує залучення не лише правових, а й спеціальних інструментаріїв для ідентифікації та повернення неповнолітніх громадян [1, с. 696]. Законодавство України, зокрема Закон «Про охорону дитинства», визначає обов'язок держави вживати всіх можливих заходів для розшуку та возз'єднання сімей, які були розділені внаслідок збройного конфлікту [2]. Процес встановлення місцезнаходження депортованих дітей ускладнюється свідомим приховуванням інформації стороною-агресором, зміною персональних даних дітей та їх незаконним усиновленням. У таких умовах традиційні методи міжнародного співробітництва та офіційні запити часто виявляються малоефективними. Країна-агресор свідомо обирає стратегію обструкції, демонструючи вкрай неохоче ставлення до будь-якої взаємодії з міжнародними організаціями. Це актуалізує питання використання можливостей оперативно-розшукової діяльності: гласних та негласних методів отримання інформації. Правовою основою для такої діяльності є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», який надає відповідним підрозділам повноваження здійснювати пошукові заходи з метою запобігання, виявлення та припинення злочинів, а також розшуку осіб, які зникли безвісти [3]. **Як зазначають В. С. Бондар та Д. А. Морозов, «негласні слідчі (розшукові) дії становлять систему передбачених законом заходів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами з метою отримання інформації про злочинну діяльність та осіб, причетних до неї, у спосіб, який виключає розголошення факту їх проведення» [8].** Це особливо важливо в умовах розшуку депортованих дітей, коли відкриті механізми отримання інформації часто є неефективними або заблокованими державою-агресором.

Специфіка використання негласних методів у контексті депортації полягає у необхідності інтеграції правоохоронних зусиль із сучасними цифровими технологіями та аналітичними інструментами. Оскільки країна-агресор використовує складну систему логістики для переміщення дітей, встановлення їхнього шляху потребує моніторингу відкритих джерел інформації (OSINT), аналізу соціальних мереж та використання негласних засобів отримання цифрових слідів. Важливим аспектом є взаємодія з Координаційним штабом з питань захисту прав дітей, діяльність якого забезпечує збір та обмін даними про дітей, які були незаконно вивезені, що дозволяє оперативно-розшуковим підрозділам фокусувати свої зусилля на конкретних регіонах чи установах країни-агресора [4]. Методологія дослідження перебування українських дітей під контролем держави-агресора вказує на системний характер політики рф щодо асиміляції та знищення ідентичності депортованих. Використання негласних методів дозволяє отримувати інформацію про стан здоров'я, умови утримання та фактичну геолокацію дітей у місцях їхнього тимчасового чи постійного перебування. Складання детальних профілів переміщених осіб за допомогою спеціальних технічних засобів є критичним для формування доказової бази у міжнародних судових інстанціях та планування операцій з їхнього повернення. У цьому контексті особлива увага приділяється захисту інформації, адже будь-яке розголошення методів розшуку може зашкодити безпеці дитини. Інформаційні довідки Дослідницької служби Верховної Ради України підкреслюють, що розшук депортованих дітей вимагає не лише внутрішньодержавних зусиль, а й активного залучення механізмів Інтерполу та інших міжнародних поліцейських організацій, де негласне співробітництво відіграє ключову роль [5, с. 6]. Спеціальні суб'єкти розшуку використовують негласні методи у тому числі технічне проникнення в інформаційні системи агресора для верифікації списків дітей. Це дозволяє виявити невідповідності між офіційними даними рф та реальним станом справ, що є основою для дипломатичного тиску та правового реагування.

Особливого значення набуває питання документування злочинів. Негласні методи дозволяють не лише знайти дитину, а й зафіксувати ланцюжок осіб, відповідальних за її незаконне переміщення. Це включає ідентифікацію водіїв, супроводжуючого персоналу, керівників дитячих закладів у рф та посадових осіб, які підписують накази про депортацію. Збір такої інформації в межах оперативно-розшукових справ є основою для подальшого притягнення до кримінальної відповідальності щодо воєнних злочинців. Таким чином, негласні методи стають інструментом забезпечення невідворотності покарання за грубе порушення міжнародного гуманітарного права.

Додатково слід розглянути аспекти психологічного впливу депортації, що потребує специфічного підходу під час проведення розшукових заходів. Методологія вивчення стану дітей [6] вказує на глибоку травматизацію, що ускладнює процес ідентифікації через можливу відмову дитини від спілкування або змінену свідомість під впливом пропаганди. Негласні методи у цьому випадку повинні включати спостереження за персоналом закладів, де перебувають діти, для оцінки психологічного клімату та виявлення прихованих

загроз. Захист прав дітей в умовах воєнного стану [7] передбачає не лише фізичне повернення, а й забезпечення правової допомоги на кожному етапі оперативної розробки. Роль цифрової криміналістики в установленні місцезнаходження дітей є вирішальною. Аналіз великих масивів даних, отриманих з відкритих та закритих джерел, дозволяє будувати предиктивні моделі переміщення депортованих. Використання геопросторової розвідки у поєднанні з негласними методами дозволяє верифікувати супутникові знімки об'єктів, де можуть перебувати діти, порівнюючи їх з оперативною інформацією "з поля". Це мінімізує ризики помилкових дій та підвищує точність планування гуманітарних місій [5, с. 7]. Юридичний аналіз підтверджує, що застосування негласних методів розшуку щодо дітей має відбуватися при суворому дотриманні балансу між інтересами слідства та правами людини. Будь-які отримані дані мають бути легалізовані у встановленому законом порядку для їх використання в національних судах або Міжнародному кримінальному суді. Таким чином, діяльність правоохоронних органів України у сфері розшуку депортованих дітей стає частиною глобальної системи правосуддя, спрямованої на ліквідацію наслідків агресії.

Важливо також звернути увагу на специфіку роботи з батьками та законними представниками дітей. Негласне супроводження контактів, що намагаються встановити родичі з депортованими дітьми через засоби зв'язку, дозволяє безпечно отримувати актуальні координати. Це вимагає високої кваліфікації оперативних співробітників та використання засобів шифрування, щоб запобігти перехопленню інформації ворогом [3]. Координація цих процесів здійснюється в межах державної політики, що постійно оновлюється відповідно до нових викликів [4].

На завершення, комплексне використання негласних методів у поєднанні з міжнародною співпрацею та суворим дотриманням законодавства про охорону дитинства [2] є єдиним дієвим шляхом до відновлення справедливості. Кожен випадок розшуку - це унікальна операція, що потребує індивідуального підходу, наукового обґрунтування та високого рівня технічного забезпечення. Держава повинна продовжувати інвестувати в розвиток спеціальних розшукових технологій для захисту майбутнього нації - її дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

Сірант М. М., Маркін С. І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 2. С. 738–741. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-2/172. URL: https://lsej.org.ua/2_2024/174.pdf

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14>

Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12>

Деякі питання захисту дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Постанова

Кабінету Міністрів України; Порядок, Склад колегіального органу від 29.10.2024 № 1240 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1240-2024-%D0%BF>

Інформаційна довідка щодо захисту прав дітей в умовах воєнних дій в Україні / Дослідницька служба Верховної Ради України. Київ, 2025. 12 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33673.pdf>

Піроженко Т., Гавриш Н., Омельченко Я., Рашевська К. Методологія вивчення впливу перебування українських дітей під контролем держави-агресора. Київ, 2025. 161 с. URL: <https://krymbezpravil.org.ua/analytics/metodolohiia-vyvchennia-vplyvu-perebuvannia-ukrainskykh-ditey-pid-kontrolem-derzhavy-ahresora/>

Наливайко Л. Р., Грицай І. О., Оганісян Ц. В. Захист прав дітей в умовах воєнного стану : зб. нормат.-прав. актів / уклад.: Л. Р. Наливайко, І. О. Грицай, Ц. В. Оганісян. Дніпро : ДДУВС, 2025. 452с..URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream>

Бондар В. С., Морозов Д. А. Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій: питання практичного застосування. *Публічне право*. 2025. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2025.26>

Барба В. Є.

доктор філософії,

викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Військова агресія є одним із найпотужніших психотравмуючих чинників, що суттєво впливає на психічний розвиток дітей та підлітків. Воєнні дії супроводжуються постійною загрозою життю та здоров'ю, вимушеним переміщенням, втратою близьких людей, руйнуванням звичного способу життя, зміною соціального оточення та переживанням невизначеності майбутнього. Унаслідок цього значно зростає ризик виникнення різноманітних психологічних проблем, які можуть негативно впливати на емоційний стан, поведінку, навчальну діяльність і загальний розвиток дитини [1].

Дитинство є надзвичайно важливим періодом формування особистості, під час якого закладаються основи психічного здоров'я, емоційної стійкості та соціальної компетентності. Будь-які масштабні кризові події можуть порушувати природний процес розвитку, однак війна належить до найбільш травматичних чинників, оскільки поєднує фізичну небезпеку, психологічний стрес та соціальні втрати. Саме тому проблема вивчення психологічних наслідків військової агресії для дітей різного віку є одним із пріоритетних напрямів сучасної психологічної науки та практики [2].

Сучасні дослідження свідчать, що наслідки військової агресії для дітей є багатовимірними та залежать від віку, індивідуальних особливостей,

попереднього досвіду, тривалості впливу стресових подій та рівня соціальної підтримки. Діти різних вікових груп по-різному сприймають травматичні події та демонструють різні форми реагування на них [2].

У дітей раннього та дошкільного віку психологічні наслідки війни найчастіше пов'язані з порушенням базового відчуття безпеки. Через вікові особливості вони ще не здатні повною мірою усвідомлювати причини подій, однак дуже чутливо реагують на емоційний стан дорослих та зміни навколишнього середовища. Для цієї вікової групи характерними є підвищена тривожність, страхи, регресивні форми поведінки, повернення до більш ранніх способів реагування, порушення сну, емоційна нестабільність, плаксивість та посилення залежності від батьків [3]. У деяких випадках можуть спостерігатися порушення мовлення, енурез, відмова від самостійності та труднощі соціальної взаємодії з однолітками.

Діти молодшого шкільного віку більш усвідомлено сприймають події війни, проте їхні можливості психологічного опрацювання стресу ще залишаються обмеженими. Вони часто демонструють труднощі концентрації уваги, зниження навчальної мотивації, погіршення пам'яті та працездатності. У багатьох дітей спостерігаються психосоматичні прояви, такі як головний біль, порушення апетиту, швидка втомлюваність та проблеми зі сном [4]. Нерідко виникають труднощі у взаємодії з однолітками та педагогами, зростає потреба у підтримці та схваленні з боку дорослих. Діти можуть відчувати провину за події, які відбуваються навколо, або перебільшувати власну відповідальність за безпеку близьких людей.

Особливу групу ризику становлять підлітки. У цей період активно формується система цінностей, життєвих планів та особистісна ідентичність. Війна може спричиняти руйнування відчуття стабільності та прогнозованості майбутнього. Серед поширених психологічних наслідків спостерігаються підвищений рівень тривоги, депресивні переживання, почуття безнадійності, емоційне виснаження, соціальна ізоляція та зниження самооцінки [5].

Підлітки також можуть демонструвати агресивну поведінку, підвищену конфліктність, ризиковані форми поведінки або навпаки – уникнення соціальних контактів. Подібні реакції часто виступають своєрідними захисними механізмами, спрямованими на зменшення внутрішнього психологічного напруження. За відсутності своєчасної підтримки такі прояви можуть закріплюватися та негативно впливати на подальший розвиток особистості [2]. Крім того, підлітки нерідко стикаються з кризою життєвих перспектив, втратою віри у майбутнє, що може супроводжуватися відчуттям безсилля та безнадійності.

Одним із найбільш серйозних наслідків військової агресії є розвиток посттравматичного стресового розладу. Його симптоматика включає нав'язливі спогади про травматичні події, повторне переживання травми, підвищену настороженість, порушення сну, уникнення нагадувань про пережитий досвід та труднощі емоційної регуляції [1]. Ризик виникнення ПТСР значно підвищується у дітей, які були безпосередніми свідками бойових дій, пережили окупацію, втрату близьких людей або зазнали вимушеного переміщення.

Війна також негативно впливає на когнітивну сферу розвитку дитини. Тривале перебування у стані стресу може призводити до зниження концентрації уваги, погіршення пам'яті, труднощів прийняття рішень та зниження навчальної успішності. Постійне емоційне напруження виснажує психологічні ресурси дитини, що відображається на її пізнавальній активності та здатності ефективно засвоювати нову інформацію [3].

Не менш важливими є соціально-психологічні наслідки військової агресії. Вимушене переміщення, зміна школи, втрата друзів та звичних соціальних контактів можуть спричиняти труднощі соціальної адаптації та інтеграції до нового середовища. У дітей нерідко виникають почуття самотності, відчуження та соціальної ізоляції. Водночас саме підтримувальні взаємини з однолітками виступають важливим ресурсом психологічного відновлення та адаптації [4].

Поряд із негативними наслідками дослідники відзначають можливість розвитку позитивних адаптаційних змін. За наявності належної підтримки частина дітей демонструє підвищення психологічної стійкості, розвиток відповідальності, здатності долати труднощі та формування нових життєвих цінностей. Такі прояви пов'язані з розвитком резильєнтності як важливого ресурсу психічного здоров'я [6]. Резильєнтність допомагає дитині адаптуватися до складних обставин, зберігати віру у власні можливості та підтримувати психологічне благополуччя навіть у кризових ситуаціях.

Важливими чинниками, які знижують негативний вплив війни на дитину, виступають підтримка сім'ї, стабільні стосунки з батьками, збереження соціальних контактів, функціонування освітнього середовища та доступ до психологічної допомоги. Саме підтримувальне середовище дозволяє дитині відновлювати відчуття безпеки та формувати ефективні стратегії подолання стресу [4]. Значну роль відіграють педагоги, практичні психологи, соціальні працівники та інші фахівці, які можуть забезпечити своєчасне виявлення психологічних проблем і надати необхідну допомогу.

Особливої актуальності набуває питання організації психологічної допомоги дітям, які постраждали від військової агресії. Ефективними напрямками роботи є психологічне консультування, кризове втручання, арттерапія, ігрова терапія, когнітивно-поведінкові методи та психоосвітні програми. Важливою умовою успішної допомоги є залучення сім'ї та найближчого соціального оточення до процесу психологічного супроводу [5]. Комплексний підхід дозволяє не лише зменшити негативні наслідки психотравматизації, а й сприяти розвитку адаптаційних можливостей та життєстійкості дітей.

Таким чином, військова агресія чинить комплексний негативний вплив на дітей різних вікових груп, спричиняючи емоційні, поведінкові, когнітивні та соціально-психологічні порушення. Ступінь вираженості таких наслідків залежить від віку дитини, характеру пережитого досвіду, індивідуальних особливостей та рівня соціальної підтримки. Водночас своєчасна психологічна допомога, підтримка сім'ї, стабільне освітнє середовище та розвиток резильєнтності здатні суттєво зменшувати негативні наслідки травматичних подій та сприяти збереженню психічного здоров'я дітей в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Козлова А. Г. Психологічне благополуччя дитини: зміст, ознаки, критерії, показники. Наукові перспективи. 2024. № 4(46). С. 1213–1223.
2. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології. 2018. Т. 3. Вип. 14. С. 26–64.
3. Максименко С. Д. Дитяча психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 352 с.
4. Сухіна І. В. Методичні основи психологічного супроводу дітей у кризових умовах. Київ : НАПН України, 2025. 114 с.
5. Назарук Н. В. Резильєнтність як фактор психосоціального благополуччя підлітків. Габітус. 2025. Вип. 79. Т. 1. С. 71–75.
6. Ющенко І. М. Резильєнтність дитини в парадигмі ресурсного підходу. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2015. Вип. 128. С. 302–306.

Бережна Д.Є.

здобувач вищої освіти 4 курсу
інституту права та безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ

Середницька І. А.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

ПРАВО ДИТИНИ НА ВЛАСНІСТЬ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Право дитини на власність є однією з універсальних категорій прав людини, що передбачає можливість володіння, користування та розпорядження майном відповідно до чинного законодавства. Право на власність становить невід’ємну частину правової системи захисту дітей, знаходячи своє визнання як у національному, так і в міжнародному праві. Європейські й міжнародні стандарти регулювання діяльності держав у сфері забезпечення прав дитини наголошують на важливості захисту цього права, а також на необхідності впровадження ефективних механізмів для його реалізації.

Міжнародно-правові стандарти захисту прав дітей, включаючи право на власність, сформульовані насамперед у Конвенції ООН про права дитини, ратифікованої Україною у 1991 році. Попри відсутність у Конвенції окремої статті, присвяченої праву власності, загальні норми щодо права дитини на розвиток, рівність, захист від дискримінації та забезпечення її найкращих інтересів також слугують основою для охорони майнових прав дітей у широкому розумінні [1]. Європейські правові стандарти, встановлені Радою Європи та Європейським Союзом, додатково зміцнюють ці принципи,

підкреслюючи пріоритет найкращих інтересів дитини як ключового критерію у всіх питаннях, що стосуються захисту прав дітей [2].

У національному правовому полі України питання, які стосуються права дитини на власність і майнові права, детально регламентовані положеннями Сімейного кодексу України. Зокрема, стаття 174 СКУ забезпечує дитині право власності на майно, яке набувається батьками з метою її розвитку, навчання та виховання. До такого майна належать, наприклад, одяг, іграшки та книги. Водночас стаття 175 зазначеного кодексу регулює юридичні аспекти спільної сумісної власності між батьками та дітьми щодо майна, набутого у спільному володінні [3]. Актуальні правозастосовні джерела України наголошують на необхідності захисту майнових прав дитини незалежно від її вікових категорій.

Важливо зауважити, що українське законодавство передбачає низку обмежень щодо здійснення правочинів із майном дитини, спрямованих на захист її інтересів. Зокрема, у випадку малолітніх дітей (віком до 14 років) батьки не мають права укласти від імені дитини правочини, що потребують нотаріального посвідчення чи державної реєстрації, а також не можуть відмовлятися від майнових прав дитини або розпоряджатися її значними активами без відповідного дозволу органів опіки [4]. Виконання цих норм обґрунтоване принципом охорони інтересів дитини як особи, яка є недієздатною або частково дієздатною.

Окрему увагу заслуговують сучасні законодавчі зміни та тенденції у сфері захисту майнових прав дітей в Україні. Закон України № 3265-ІХ від 14 липня 2023 року, який набрав чинності у тому ж році, має на меті вдосконалити механізми захисту права власності та інших речових прав на нерухоме майно, що належить дітям та підопічним особам. Відповідно до положень цього закону, батьки або опікуни не мають права здійснювати відчуження майна неповнолітніх осіб, включно з нерухомістю та земельними ділянками, без отримання дозволу від органів опіки [5]. Таке підходження є важливою гарантією, яка сприяє запобіганню випадкам неправомірного позбавлення дітей їхнього майна.

Судова практика в Україні засвідчує важливість захисту права дитини на власність, зокрема у справах, пов'язаних зі спадкуванням та отриманням соціальних виплат. В умовах збройної агресії Російської Федерації особливого значення набуває захист права дітей на спадкування грошової допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців і забезпечення ефективного судового захисту цього права [6, с. 85–87]. Під час вирішення таких спорів суди застосовують не лише норми цивільного та сімейного законодавства, а й принцип найкращих інтересів дитини як ключовий критерій, що відповідає європейській моделі захисту майнових прав дітей.

Таким чином, право дитини на власність в Україні ґрунтується на поєднанні національного законодавства та міжнародних зобов'язань держави. Європейські стандарти відіграють значну роль у впровадженні передових підходів до захисту прав дітей, підкреслюючи важливість принципів найкращого забезпечення інтересів дитини та рівності, а національна практика

правозастосування демонструє поступове наближення до цих стандартів через удосконалення механізмів охорони та реалізації майнових прав дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. № 995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Council of Europe. Children's Rights. Key outcomes from the 10th plenary meeting of the Steering Committee for the Rights of the Child. Strasbourg, 5 December 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/children/-/key-outcomes-from-the-10th-plenary-meeting-of-the-steering-committee-for-the-rights-of-the-child>
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
4. Майнові права дітей та їхній захист: що важливо знати: роз'яснення Міністерства юстиції України. *Судова влада України*. 07 січня 2026 р. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1948346/>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення захисту права власності та інших речових прав на нерухоме майно, що належать дітям та підопічним особам : Закон України від 14 липня 2023 р. № 3265-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 87. Ст. 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3265-20#Text>
6. Бережна Д. Особливості спадкування дітьми одноразової грошової допомоги сім'ям загиблих військових та механізми судового захисту: збірник II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини в умовах сучасних викликів: міждисциплінарні підходи до забезпечення, захисту та реалізації». Бар, 2025. С. 85–87.

Березовська Л. І.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії
та методики дошкільної освіти
Університет Ушинського (м. Одеса)

БЕЗПЕЧНЕ ДИТИНСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА АРТТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні реалії війни зумовлюють посилення уваги до проблеми збереження психічного здоров'я дітей як важливого чинника повноцінного розвитку та успішної соціалізації. Особливої актуальності набуває створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого на забезпечення психологічної безпеки та емоційної стійкості дітей в умовах воєнних викликів. За таких обставин поняття «безпечне дитинство» розглядається значно ширше та передбачає не лише фізичний захист, а й гарантування доступу до якісної

освіти, медичної допомоги, психологічної підтримки та повноцінної соціальної інтеграції.

Актуальність досліджуваної проблематики зумовлена масштабністю наслідків військової агресії, що проявляються у руйнуванні інфраструктури дитинства, вимушеному переміщенні населення, розриві сімейних зв'язків, обмеженні доступу до освітніх і соціальних послуг, зростанні рівня психотравматизації дітей. У зв'язку з цим особливого значення набуває переосмислення підходів до забезпечення прав дитини в кризових умовах та пошук ефективних механізмів гарантування її безпеки.

Проблема охорони дитинства є предметом наукового інтересу В. Андрущенка, О. Балакіревої, І. Беха, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Квас, Т. Семигіної, І. Трубавіної та ін. Окремі аспекти виявлення порушень прав дитини та їх правового захисту в умовах збройних конфліктів висвітлено у працях І. Васильківської, К. Дробязко, Н. Лесько, С. Магди, І. Пилипишиної та інших учених. Вагоме значення становлять аналітичні звіти міжнародних організацій, зокрема Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) та Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, українських неурядових організацій, у яких аналізуються проблеми захисту прав дитини в умовах збройної агресії, визначаються пріоритетні напрями їх вирішення. Водночас динамічний характер сучасних викликів потребує подальшого наукового осмислення та удосконалення практичних підходів до формування безпечного простору розвитку дитини.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей забезпечення безпечного простору розвитку дитини в умовах військової агресії; визначенні ефективних психолого-педагогічних і психотерапевтичних технологій підтримки психоемоційного благополуччя дітей дошкільного віку та підготовки майбутніх вихователів до їх застосування в освітній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах збройного конфлікту до найбільш вразливих категорій населення належать діти дошкільного віку, психічний розвиток яких перебуває на етапі інтенсивного становлення та характеризується високою чутливістю до впливу зовнішніх чинників. Переживання небезпечних подій, вимушена зміна місця проживання, порушення звичного способу життя, обмеження соціальних контактів, тривале перебування в ситуації невизначеності негативно позначається на емоційному стані дитини, ускладнює процеси її адаптації та гармонійного розвитку [2]. За таких обставин особливої актуальності набуває своєчасне виявлення психоемоційних порушень у дітей та організація системної психолого-педагогічної підтримки. Допомога має бути спрямована на стабілізацію емоційного стану дитини, відновлення відчуття безпеки та формування базових навичок саморегуляції. Важливу роль у цьому процесі відіграє створення сприятливого освітнього середовища в закладах дошкільної освіти, яке забезпечує умови для емоційного комфорту, довіри та позитивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. У цьому контексті особливого значення набуває формування довірливої атмосфери, в якій дитина має можливість

вільно виражати власні переживання, отримувати емоційну підтримку та відчувати захищеність.

Ефективними засобами зниження психоемоційного напруження та підтримки емоційного благополуччя дітей дошкільного віку виступають ігрова діяльність, художньо-творча активність, казкотерапія, рухові вправи та комунікативні ігри. Не менш важливою є взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною, оскільки сім'я виконує провідну роль у забезпеченні емоційної стабільності та формуванні відчуття безпеки дитини. Узгоджені дії всіх учасників освітнього процесу дозволяють мінімізувати негативні наслідки стресових ситуацій, сприяють стабілізації емоційного стану дитини, формуванню адаптивних механізмів подолання труднощів.

І. Луценко обґрунтовано ефективність технології емоційно підтримуючої комунікації, що ґрунтується на принципах гуманізації педагогічної взаємодії, діалогу, емоційно-ціннісної спільності, врахування індивідуального психоемоційного стану дитини. Її реалізація передбачає використання педагогом навичок активного слухання, мовленнєвого супроводу та невербальних засобів комунікації, що сприяє формуванню довіри, зниженню тривожності та стабілізації емоційного стану дитини [1].

Важливим напрямом роботи з дітьми, які пережили психотравмувальні події, є застосування арттерапевтичних технологій. Учені (А. Богуш, Л. Калмикова, І. Луценко, О. Рейпольська та ін.) зазначають, що арттерапія сприяє активізації внутрішніх ресурсів дитини, розвитку творчого самовираження, емоційної регуляції, подоланню наслідків психотравм [1]. Ефективними засобами підтримки психоемоційного благополуччя дітей дошкільного віку є ігрова діяльність, художньо-творча активність, казкотерапія, рухові вправи, комунікативні ігри та інші методи, що сприяють вираженню емоцій і зниженню психоемоційного напруження. У цьому контексті особливого значення набуває підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, у межах якої важливим є практичне оволодіння відповідними технологіями, спрямованими на підтримку психоемоційного стану дітей та формування професійної готовності до їх застосування в освітній діяльності.

У процесі вивчення освітніх компонентів «Теорія і методика образотворчої діяльності дітей у закладі дошкільної освіти», «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у закладі дошкільної освіти», «Технології ігрової діяльності дітей раннього та дошкільного віку» здобувачами спеціальності А2 «Дошкільна освіта» факультету дошкільної педагогіки та психології Університету Ушинського здійснюється цілеспрямована підготовка майбутніх вихователів до використання сучасних психолого-педагогічних та арттерапевтичних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку. У процесі навчання студенти опановують методики організації образотворчої, ігрової та мовленнєвої діяльності, набувають практичних умінь створення емоційно підтримувальне освітнє середовище, розвивають здатність до застосування творчих засобів педагогічного впливу задля забезпечення психоемоційного благополуччя дитини.

Так, під час організації практичних занять із освітньої компоненти (далі ОК) «Теорія і методика образотворчої діяльності дітей у ЗДО» студенти виконують вправи з нетрадиційних технік малювання (малювання пальчиками, відбитками, штампуванням природними матеріалами), створюють арттерапевтичні малюнки, що сприяє розвитку емоційної рефлексії та навичок роботи з дитячими переживаннями.

У межах ОК «Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у ЗДО» здобувачі моделюють ігрові ситуації та інсценізації казок, складають власні терапевтичні історії для дітей, застосовують елементи казкотерапії з метою подолання страхів і тривожності, формування позитивного емоційного досвіду.

Під час вивчення дисципліни «Технології ігрової діяльності дітей раннього та дошкільного віку» студенти розробляють та апробують сучасні ігрові моделі, зокрема STEM-орієнтовані ігри, цифрові інтерактивні ігри з використанням освітніх застосунків, розробляють ігрові ситуації емоційної підтримки («Коло безпеки», «Мій ресурсний настрій», «Друзі допомагають»), спрямовані на зниження тривожності, розвиток емпатії та формування навичок саморегуляції у дітей дошкільного віку.

Окрему увагу приділено вербалізації асоціацій, переживань та емоційних станів, що сприяє їх усвідомленню та подальшій психоемоційній обробці. Застосування зазначених підходів забезпечує не лише зниження емоційного напруження та стабілізацію психічного стану здобувачів освіти, а й формує професійні компетентності щодо використання арттерапевтичних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку в умовах стресових та кризових ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Луценко І., Богуш А., Калмикова Л., Кузьменко В., Поворознюк С., Рейпольська О. **Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. І. Луценко.** Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 211 с.

2. Хараджи М. В., Борисенко Ю. С. Дослідження тривожності в дітей старшого дошкільного віку в період воєнного стану // Ментальне здоров'я. 2025. № 3. С. 120–128. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2025-3.22>

Бесага І.В.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СТАТУСУ ДИТИНИ-СВІДКА ТА ДИТИНИ-ПОТЕРПІЛОЇ У СПРАВАХ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО¹

Редакція Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х (надалі – КУпАП) [1] від 19.12.2024 містить істотно

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

змінену внутрішню структуру статті 173-2 цього акта. Замість дворівневої конструкції «основний склад – повторність» законодавець запровадив трирівневу модель відповідальності: 1) базовий склад домашнього насильства; 2) кваліфікований склад щодо малолітньої чи неповнолітньої особи; 3) повторність. Таким чином, ознака вчинення домашнього насильства щодо дитини набула значення окремого кваліфікованого складу, а не лише обставини, що враховується при призначенні стягнення. Це свідчить про посилення акценту законодавця на спеціальному захисті дітей як особливо вразливої категорії потерпілих. Окрім очевидної проблеми, пов'язаної з помилковим застосуванням «старої» редакції статті або неправильним зазначенням відповідної частини ст. 173-2 КУпАП при кваліфікації діянь, що мали місце вже після набрання чинності законодавчими змінами, значно більше практичних труднощів спричинило застосування ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, якою було запроваджено кваліфікований склад адміністративного правопорушення у вигляді вчинення домашнього насильства стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи. Проблемність відповідної норми значною мірою зумовлена тим, що законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству використовує ширше за змістом поняття «дитина, яка постраждала від домашнього насильства», ніж безпосередньо впливає із диспозиції ч. 2 ст. 173-2. Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 3733-IX від 22.05.2024 [2] було внесено зміни до ст. 269 КУпАП («Потерпілий»), відповідно до якої якщо адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-2 або 173-6 цього Кодексу, було вчинено у присутності малолітньої чи неповнолітньої особи, така особа також визнається потерпілою, незалежно від того, чи було їй заподіяно шкоду таким правопорушенням, і на неї поширюються права потерпілого, крім права на відшкодування майнової шкоди.

Так, законодавець розмежовує поняття особи, яка постраждала від домашнього насильства, та дитини, яка постраждала від домашнього насильства, причому остання може бути як безпосереднім об'єктом насильницьких дій, так і свідком (очевидцем) відповідного насильства. Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII [3] дитина, яка постраждала від домашнього насильства, – це особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства. Саме це породило суттєву проблему правозастосування, оскільки чинне законодавство прямо не визначає, чи слід вважати сам факт перебування дитини у статусі свідка домашнього насильства достатнім для висновку про те, що домашнє насильство одночасно було вчинене і щодо неї самої, зокрема у формі психологічного насильства, яке завдало шкоди її психічному здоров'ю. Іншими словами, залишається невизначеним, чи необхідно у таких випадках встановлювати та документувати самостійний склад адміністративного правопорушення за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

На практиці це призводить до серйозних труднощів у діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції. Насамперед виникає невизначеність щодо належної процесуальної моделі документування таких подій: чи необхідно у випадку присутності дитини-свідка скласти окремий протокол за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП як щодо особи, стосовно якої також вчинено домашнє насильство, чи достатньо лише зазначити дитину у статусі потерпілої особи в межах протоколу, складеного щодо безпосередньої жертви насильства. Відсутність чітких законодавчих орієнтирів у цьому питанні закономірно призводить до неоднорідності поліцейської та судової практики, різного підходу до кваліфікації аналогічних ситуацій, а також створює ризики як необґрунтованого «подвоєння» адміністративних складів, так і, навпаки, фактичного ігнорування психологічної шкоди, якої зазнають діти-свідки домашнього насильства.

Водночас ч. 2 ст. 173-2 КУпАП встановлює відповідальність за «діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи». Така законодавча конструкція свідчить про те, що кваліфікація за ч. 2 можлива лише за умови наявності усіх елементів складу правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, але за спеціальної ознаки потерпілої особи – її малолітнього чи неповнолітнього віку. Інакше кажучи, сама по собі присутність дитини під час вчинення домашнього насильства щодо іншої особи ще не означає автоматичного виникнення самостійного складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП. Для цього необхідним є встановлення того, що відповідне насильницьке діяння було спрямоване також і щодо дитини, а остання виступала самостійною потерпілою від фізичного, психологічного чи економічного насильства.

За змістом ст. 256 КУпАП, у протоколі про адміністративне правопорушення зазначаються: дата і місце його складення, посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, яка склала протокол; відомості про особу, яка притягається до адміністративної відповідальності (у разі її виявлення); місце, час вчинення і суть адміністративного правопорушення; нормативний акт, який передбачає відповідальність; прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є; пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; інші відомості, необхідні для вирішення справи.. Отже, оформлення окремого протоколу за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП видається юридично обґрунтованим лише у випадках, коли наявні достатні дані про вчинення домашнього насильства безпосередньо щодо малолітньої чи неповнолітньої особи, а не лише про її перебування у статусі свідка відповідного конфлікту чи насильницької поведінки щодо іншого члена сім'ї.

На практиці найчастіше трапляються випадки, коли поліція допускається помилок та оформлює протоколи за ст. 173-2 таким чином: «05 лютого 2024 року, о 23 годині 00 хвилин, ОСОБА_1, за місцем мешкання по АДРЕСА_1, у присутності неповнолітніх дітей ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_2 та ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, умисно ображав нецензурною лайкою свою дружину ОСОБА_4, внаслідок чого могла бути завдана шкода психічному здоров'ю

дітям, чим вчинив домашнє насильство психологічного характеру та правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП» [4] або так: «05.04.2025 року о 21.00 год. за адресою: АДРЕСА_1 ОСОБА_1 у присутності малолітньої доньки ОСОБА_2 вчинив домашнє насильство психологічного характеру відносно колишньої співмешканки ОСОБА_3, у ході чого висловлювався брутальною лайкою та погрожував фізичною розправою, чим завдав шкоди психологічному здоров'ю дитини, чим вчинив правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП» [5]. У Єдиному державному реєстрі судових рішень наявні й інші приклади аналогічних помилок у процесуальному оформленні адміністративних матеріалів, пов'язаних із неправильним застосуванням оновленої редакції ст. 173-2 КУпАП [6-9].

У наведених протоколах про адміністративне правопорушення не вказано в описі суті вчиненого правопорушення дій правопорушника саме стосовно дитини, тобто які дії стосовно дитини було ним вчинено, внаслідок чого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю цієї дитини. Як впливає з матеріалів справи, діти є свідками вчинення домашнього насильства, оскільки безпосередні дії не були спрямовані на них, а домашнє психологічне насильство вчинене стосовно матері. В даному випадку наявність під час вчинення насильства дитини-свідка може розглядатися як обставина, що обтяжує покарання. Вчинення насильства в присутності неповнолітніх дітей не може бути підставою для притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, оскільки у даному випадку дитина є свідком, а не потерпілою. Тобто, якщо правопорушення вчинено не стосовно дитини, а лише у її присутності, то вказана дитина не визнається потерпілою і у працівників поліції немає необхідності складати окремий протокол.

ЛІТЕРАТУРА:

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

Про внесення змін до КУпАП та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX. Відомості Верховної Ради. 2024. № 31. Ст. 232.

Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 5. Ст.35.

Постанова Барвінківського районного суду Харківської області від 21 лютого 2024 року у справі № 611/198/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117134999>

Постанова Сахновщинського районного суду Харківської області 13 травня 2025 року у справі № 634/365/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127279410>

Постанова Теребовлянського районного суду Тернопільської області від 22 квітня 2024 року у справі № 606/742/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118551218>

Постанова Городнянського районного суду Чернігівської області від 12 червня 2025 року у справі № 732/713/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128078321>

Постанова Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 08 травня 2025 року у справі № 583/1575/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127181669>

Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 05 червня 2025 року у справі № 712/4062/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127908807>

Білик В.М.

Національна академія внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ВЕРБУВАННЮ ДІТЕЙ СПЕЦСЛУЖБАМИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України зумовила появу нових загроз національній безпеці, однією з яких стало використання державою-агресором дітей для досягнення власних воєнно-політичних цілей. Особливу небезпеку становлять випадки вербування неповнолітніх через соціальні мережі, месенджери, онлайн-ігри та інші цифрові платформи для вчинення диверсійних дій, збору інформації військового характеру, пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, розповсюдження пропагандистських матеріалів та виконання інших протиправних завдань. За таких умов актуалізується питання формування ефективного організаційно-правового механізму запобігання вербуванню дітей, важливе місце в якому належить підрозділам ювенальної превенції Національної поліції України.

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Діти як особлива категорія осіб потребують підвищеного рівня державного захисту, особливо в умовах збройного конфлікту. Конвенція ООН про права дитини закріплює обов'язок держав забезпечувати дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, а також уживати всіх можливих заходів щодо захисту дітей від будь-яких форм експлуатації та використання [2].

Сучасні підходи до ведення гібридної війни передбачають активне використання інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на найбільш вразливі соціальні групи. Діти та підлітки нерідко стають об'єктами впливу спецслужб держави-агресора через недостатній життєвий досвід, психологічні особливості розвитку, прагнення до самоствердження, матеріальної винагороди або визнання серед однолітків. Значна частина таких протиправних контактів здійснюється в мережі Інтернет, що ускладнює своєчасне виявлення загроз та їх нейтралізацію.

В останні роки правоохоронними органами України неодноразово фіксувалися випадки залучення неповнолітніх до виконання завдань на користь держави-агресора. При цьому особливістю таких правопорушень є те, що діти часто не усвідомлюють суспільно небезпечного характеру своїх дій або не повною мірою розуміють можливі наслідки власної поведінки. Саме тому пріоритетним напрямом державної політики має бути не лише документування та розслідування відповідних правопорушень, а насамперед їх профілактика.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» одним із завдань поліції є здійснення превентивної діяльності, спрямованої на запобігання правопорушенням [3]. Важливу роль у реалізації цього завдання відіграють підрозділи ювенальної превенції, правові засади діяльності яких визначаються наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 року № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» [4].

Серед основних напрямів діяльності підрозділів ювенальної превенції особливого значення в умовах воєнного стану набувають профілактична робота з дітьми, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, здійснення інформаційно-роз'яснювальних заходів, взаємодія із закладами освіти, батьками, службами у справах дітей та іншими суб'єктами профілактики. Зазначені повноваження створюють належні передумови для формування комплексної системи запобігання вербуванню дітей представниками спецслужб держави-агресора.

Одним із ключових напрямів діяльності ювенальної превенції повинно стати підвищення рівня цифрової грамотності та правової обізнаності дітей. Практика свідчить, що вербувальники активно використовують популярні соціальні мережі та месенджери для встановлення контакту з підлітками, пропонуючи грошову винагороду за виконання окремих завдань або використовуючи методи психологічного впливу. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проведення систематичних профілактичних заходів у закладах освіти щодо розпізнавання ознак вербування, алгоритмів безпечної поведінки в мережі Інтернет та правових наслідків участі у протиправній діяльності.

Важливим інструментом протидії зазначеним загрозам є діяльність служби освітньої безпеки. Поліцейські цієї служби перебувають у постійному контакті з учасниками освітнього процесу, що дозволяє оперативно виявляти фактори ризику, ознаки деструктивного впливу на дітей та потенційні випадки їх залучення до протиправної діяльності. У цьому контексті доцільним є посилення взаємодії між підрозділами ювенальної превенції, службою освітньої безпеки, кіберполіцією та підрозділами Служби безпеки України.

Особливу увагу слід приділяти розвитку міжвідомчої взаємодії. Запобігання вербуванню дітей не може бути виключно завданням поліції. Ефективність профілактичної діяльності залежить від координації зусиль правоохоронних органів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, центрів соціальних служб, громадських організацій та міжнародних партнерів. Важливого значення набуває створення

єдиних алгоритмів реагування на випадки виявлення ознак вербування дітей та організація належного обміну інформацією між відповідними суб'єктами.

Не менш важливим напрямом є вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів профілактики. Сучасні виклики потребують розроблення спеціалізованих методичних рекомендацій щодо виявлення та документування фактів вербування неповнолітніх, а також удосконалення механізмів взаємодії між ювенальною превенцією та іншими правоохоронними органами. Доцільним також є запровадження окремих освітніх програм для дітей та батьків, спрямованих на формування стійкості до інформаційно-психологічних впливів.

Крім того, необхідно враховувати психологічний аспект проблеми. В умовах війни значна кількість дітей переживає стрес, втрату близьких, вимушене переміщення та інші травматичні події. Такі обставини можуть підвищувати їхню вразливість до маніпулятивного впливу з боку представників держави-агресора. У зв'язку з цим профілактична діяльність поліції повинна поєднуватися із заходами психологічної підтримки дітей, які належать до груп ризику.

Отже, вербування дітей спецслужбами держави-агресора є однією з найбільш небезпечних сучасних загроз правам дитини, громадській безпеці та національній безпеці України. У протидії цьому явищу ключова роль належить підрозділам ювенальної превенції Національної поліції України, діяльність яких повинна ґрунтуватися на поєднанні адміністративно-правових, організаційних, інформаційно-просвітницьких та психологічних заходів. Підвищення ефективності такої діяльності можливе шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання, розвитку міжвідомчої взаємодії, посилення профілактичної роботи в закладах освіти та формування в дітей навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.06.2026).

2. Конвенція про права дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989. Дата оновлення: 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021 (дата звернення: 09.06.2026).

3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. Дата оновлення: 12.04.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 09.06.2026).

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017. № 1044. Дата оновлення: 21.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0686-18> (дата звернення: 09.06.2026).

**Білик І.В.
Братель С.Г.**

Національна академія внутрішніх справ

СЛУЖБА ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентні виклики для забезпечення прав і свобод людини, особливо прав дитини. Воєнний стан суттєво вплинув на функціонування освітньої системи, безпекову ситуацію у закладах освіти, психологічний стан дітей та рівень ризиків, пов'язаних із вчиненням правопорушень щодо неповнолітніх або за їх участю. За таких умов особливого значення набуває формування комплексної системи захисту прав дитини, важливим елементом якої стала Служба освітньої безпеки Національної поліції України.

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Зазначене конституційне положення покладає на державу обов'язок створювати ефективні механізми забезпечення та захисту прав дитини, особливо в умовах збройного конфлікту. Водночас Конвенція про права дитини визначає, що в усіх діях щодо дітей першочергова увага повинна приділятися найкращому забезпеченню інтересів дитини [2].

Повномасштабна війна актуалізувала низку загроз для безпеки дітей у закладах освіти. Серед них особливе місце займають ризики вербування неповнолітніх спецслужбами держави-агресора, поширення деструктивного контенту в мережі Інтернет, булінг і кібербулінг, втягнення дітей у протиправну діяльність, порушення правил мінної безпеки, а також негативні наслідки тривалого психологічного стресу. Ефективне реагування на зазначені виклики потребує комплексного підходу, який поєднує правові, організаційні, профілактичні та комунікаційні механізми.

Одним із таких механізмів стало впровадження Служби освітньої безпеки Національної поліції України. Її створення є результатом трансформації підходів до забезпечення безпечного освітнього середовища та впровадження сучасної моделі поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади. Основна ідея проекту полягає у постійній присутності поліцейського у закладі освіти, який здійснює не лише правоохоронні, а й превентивні, комунікаційні та просвітницькі функції [3].

Діяльність поліцейських Служби освітньої безпеки спрямована насамперед на створення безпечного освітнього середовища, запобігання правопорушенням, захист прав дітей та формування правової культури учасників освітнього процесу. На відміну від традиційних форм реагування на правопорушення, діяльність Служби освітньої безпеки базується на положеннях партнерства, довіри та превенції, що відповідає сучасним стандартам поліцейської діяльності [4; 5; 6].

Важливим напрямом діяльності Служби освітньої безпеки є реалізація превентивної функції. Перебуваючи безпосередньо у закладах освіти, поліцейські мають можливість своєчасно виявляти фактори ризику, конфліктні ситуації, прояви булінгу, випадки домашнього насильства щодо дітей, ознаки їх втягнення у протиправну діяльність або негативного інформаційного впливу. Такий формат роботи дозволяє переходити від реагування на вже вчинене правопорушення до його попередження, що є одним із ключових завдань сучасної правоохоронної діяльності.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває інформаційно-просвітницька діяльність поліцейських Служби освітньої безпеки. Йдеться про проведення занять з мінної безпеки, правил поведінки під час сигналу «Повітряна тривога», алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях, кібербезпеки та протидії інформаційним загрозам. Враховуючи активне використання державою-агресором соціальних мереж для здійснення інформаційно-психологічного впливу на дітей, формування навичок критичного мислення та безпечної поведінки в цифровому середовищі стає важливим складником забезпечення прав дитини на безпеку та розвиток.

Окремої уваги заслуговує роль Служби освітньої безпеки у запобіганні вербуванню дітей спецслужбами держави-агресора. Практика останніх років свідчить про зростання кількості випадків використання неповнолітніх для збору інформації про військові об'єкти, поширення пропагандистських матеріалів або вчинення інших протиправних дій. Завдяки постійній взаємодії з учнями, педагогами та батьками поліцейські мають можливість оперативно виявляти ознаки ризикової поведінки та здійснювати необхідні профілактичні заходи.

Важливим елементом діяльності Служби освітньої безпеки є забезпечення міжвідомчої взаємодії. Захист прав дитини не може бути виключно завданням поліції. Його ефективність залежить від належної координації дій між закладами освіти, службами у справах дітей, органами опіки та піклування, центрами соціальних служб, закладами охорони здоров'я, підрозділами ювенальної превенції та іншими суб'єктами профілактики. Саме поліцейський освітньої безпеки нерідко виступає координатором такої взаємодії на локальному рівні.

Не менш важливим напрямом є забезпечення психологічної безпеки дітей. Воєнні дії, вимушене переміщення, втрата рідних, перебування в умовах постійної небезпеки негативно впливають на психоемоційний стан неповнолітніх. Поліцейські Служби освітньої безпеки беруть участь у виявленні дітей, які потребують додаткової психологічної підтримки, сприяють налагодженню комунікації між учнями та спеціалістами відповідного профілю, а також здійснюють профілактичну роботу щодо недопущення проявів насильства та дискримінації.

Водночас функціонування Служби освітньої безпеки потребує подальшого нормативного та організаційного вдосконалення. Доцільним є нормативне закріплення її статусу та основних напрямів діяльності на рівні підзаконних нормативно-правових актів, розроблення єдиних стандартів роботи поліцейських у закладах освіти, удосконалення системи професійної підготовки

та підвищення кваліфікації працівників. Особлива увага повинна приділятися підготовці з питань дитячої психології, кризової комунікації, медіаграмотності та протидії інформаційним загрозам.

Крім того, перспективним напрямом розвитку є впровадження сучасних цифрових інструментів взаємодії між поліцейськими, закладами освіти, батьками та дітьми. Такі механізми можуть сприяти оперативному інформуванню про загрози, своєчасному реагуванню на кризові ситуації та підвищенню ефективності профілактичної діяльності.

Таким чином, Служба освітньої безпеки є важливим елементом національної системи захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Її діяльність сприяє створенню безпечного освітнього середовища, попередженню правопорушень, захисту дітей від сучасних безпекових загроз та формуванню правової культури молодого покоління. Подальший розвиток цього інституту має здійснюватися шляхом удосконалення нормативно-правового регулювання, посилення міжвідомчої взаємодії та впровадження сучасних профілактичних практик, що відповідатимуть актуальним викликам воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.06.2026).

2. Конвенція про права дитини: Конвенція ООН від 20.11.1989. Дата оновлення: 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021 (дата звернення: 09.06.2026).

3. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020. № 195/2020. Дата оновлення: 25.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/195/2020> (дата звернення: 09.06.2026).

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. Дата оновлення: 12.04.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 09.06.2026).

5. Про затвердження Положення про Управління організації служби освітньої безпеки Національної поліції України: наказ НПУ від 12.04.2024. № 398. *Відомчий документ*.

6. Посадова Інструкція інспектора відділу «Служба освітньої безпеки» Управління патрульної поліції у місті Києві Департаменту патрульної поліції: наказ Департаменту патрульної поліції від 23.08.2024. № 1800. *Відомчий документ*.

Бичкова О. О.
магістр психології, лейтенант поліції
ГУНП в Одеській області

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Сучасна ситуація в Україні, зумовлена збройною агресією, ставить перед правоохоронними органами виклики, що виходять за межі суто юридичної площини. Робота з дітьми, які стали свідками або жертвами воєнних злочинів, вимагає від поліцейського трансформації традиційного процесуального дискурсу в такий, що поєднує правову чіткість із глибоким психологічним супроводом. У цьому контексті комунікативна стратегія стає не просто інструментом збору інформації, а засобом забезпечення безпеки та психологічного благополуччя дитини.

Поліцейський дискурс у взаємодії з неповнолітніми в умовах війни переорієнтовується з імперативної моделі на консультативно-підтримуючу. Дослідники зазначають, що «ефективність правоохоронної діяльності у кризових умовах безпосередньо залежить від здатності офіцера адаптувати мовленнєві засоби до емоційного стану потерпілого, мінімізуючи ризик вторинної травматизації» [2, с. 76].

Ключовими аспектами комунікативної стратегії поліцейського в роботі з дітьми є:

Емпатійна валідність: використання мовних конструкцій, що підтверджують безпеку середовища (наприклад, замість сухих процесуальних запитань - фрази підтримки та схвалення).

Спрощення когнітивного навантаження: адаптація юридичної термінології до вікових особливостей дитини, відмова від складних синтаксичних конструкцій на користь коротких, зрозумілих речень.

Невербальна синхронізація: вирівнювання рівнів спілкування (наприклад, розмова на рівні очей дитини), що демонструє відсутність домінування та сприяє встановленню довіри.

Важливим елементом є впровадження моделі «Барнахус», де комунікація відбувається у дружньому до дитини просторі. Як зауважує О. Пономаренко, «професійна компетенція правоохоронця сьогодні включає здатність виступати медіатором між правовим полем та тендітним психоемоційним світом дитини» [2, с. 78].

Аналіз практичної діяльності дозволяє виокремити такі пріоритети для вдосконалення комунікації:

Використання технік активного слухання та пауз, що дають дитині час на емоційне відновлення під час розмови.

Уникнення мілітарних архаїзмів та авторитарних мовленнєвих актів, які можуть спровокувати тривожні реакції.

Залучення фахівців-психологів для корекції комунікативної лінії в режимі реального часу.

Отже, комунікативна стратегія поліцейського в умовах військової агресії має ґрунтуватися на принципі «не нашкодь». Розуміння психологічних чинників дозволяє не лише якісно задокументувати правопорушення, а й забезпечити реалізацію права дитини на захист від додаткового стресу. Ефективна взаємодія правоохоронця та дитини в такий складний період є свідченням переходу української поліції до європейських стандартів сервісно-орієнтованої діяльності, де людина та її стан є найвищою цінністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Белова А. Д. Лінгвістичні аспекти дискурсу: монографія. Київ : Логос, 2018. 250 с.

Пономаренко О. В. Професійна комунікація правоохоронців: міжкультурний вимір. *Науковий вісник НАВС*. 2022. № 3. С. 75–82.

Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методичні рекомендації / за ред. Н. Панок. Київ, 2023. 145 с.

Бойко А. В.

доктор юридичних наук,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ

Тривале перебування в умовах небезпеки, невизначеності, втрати близьких людей, вимушеного переміщення та порушення звичного способу життя створює значні ризики для психічного здоров'я дітей і підлітків. Збройні конфлікти порушують відчуття безпеки, змінюють звичні умови розвитку та спричиняють значне емоційне навантаження. У таких умовах зростає потреба у пошуку механізмів, які дозволяють дитині зберігати психологічну рівновагу та ефективно адаптуватися до нових життєвих обставин. Одним із найважливіших таких механізмів виступає резильєнтність [1].

У сучасній психології резильєнтність розглядається як здатність особистості успішно долати життєві труднощі, адаптуватися до несприятливих умов та відновлювати психологічне благополуччя після пережитих кризових або травматичних подій. На відміну від пасивного пристосування, резильєнтність передбачає активне використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів для подолання стресу та збереження психічного здоров'я [2]. Вона не означає відсутності негативних переживань, а характеризує здатність особистості конструктивно реагувати на виклики, підтримувати життєву активність та знаходити нові способи адаптації до складних обставин.

Особливо важливого значення розвиток резильєнтності набуває у дитячому та підлітковому віці. Саме в цей період відбувається формування особистісних якостей, системи цінностей, емоційної сфери та моделей поведінки. Наявність резильєнтності дозволяє дитині ефективніше справлятися зі складними життєвими ситуаціями, підтримувати позитивне ставлення до себе

та зберігати віру у власні можливості навіть за умов тривалого стресу [3]. Діти з високим рівнем резильєнтності демонструють кращу соціальну адаптацію, вищий рівень психологічного благополуччя та меншу схильність до розвитку емоційних порушень.

У контексті сучасної війни в Україні проблема розвитку резильєнтності дітей та підлітків набуває особливої актуальності. Щоденні повітряні тривоги, загроза життю, вимушене переселення, втрата звичного соціального середовища та переживання невизначеності можуть негативно впливати на емоційний стан дитини. Тривалий вплив стресогенних факторів нерідко супроводжується підвищенням рівня тривожності, появою страхів, порушенням сну, емоційною нестабільністю та труднощами соціальної адаптації [4]. Водночас саме резильєнтність дозволяє зменшувати руйнівний вплив стресових факторів та сприяє збереженню психологічної стійкості.

Одним із найважливіших компонентів резильєнтності є емоційна саморегуляція. Вона передбачає здатність усвідомлювати власні переживання, контролювати емоційні реакції та конструктивно справлятися з негативними емоціями. Діти, які володіють навичками емоційної саморегуляції, легше адаптуються до складних умов, рідше демонструють дезадаптивні форми поведінки та краще долають наслідки психотравмуючих подій [5]. Формування цих навичок дозволяє знижувати інтенсивність тривожних переживань та сприяє розвитку впевненості у власних можливостях.

Важливу роль у розвитку резильєнтності відіграє позитивна самооцінка. Усвідомлення власної цінності, впевненість у своїх силах та здатність впливати на події власного життя формують у дитини відчуття компетентності та внутрішнього контролю. Такі якості сприяють активному пошуку способів вирішення проблем та підвищують ефективність подолання стресових ситуацій [3]. Діти, які позитивно оцінюють себе та свої можливості, легше долають труднощі й демонструють більшу наполегливість у досягненні поставлених цілей.

Не менш важливим компонентом резильєнтності є оптимізм та позитивне бачення майбутнього. Навіть в умовах війни здатність зберігати надію та орієнтуватися на майбутні перспективи допомагає дитині підтримувати життєву активність та протистояти негативним переживанням. Оптимістичне ставлення до життя сприяє формуванню адаптивних стратегій поведінки та підвищує ефективність психологічного відновлення після кризових подій [4].

Не менш значущим чинником формування резильєнтності виступає соціальна підтримка. Дослідження свідчать, що підтримувальні взаємини з батьками, педагогами та однолітками суттєво підвищують здатність дітей протистояти негативним наслідкам стресу. Відчуття прийняття, любові та захищеності створює основу для формування психологічної стійкості та позитивного бачення майбутнього [6]. Соціальна підтримка допомагає дитині усвідомлювати, що вона не залишається наодинці зі своїми труднощами, а має можливість отримати допомогу та розуміння.

Особливе місце у розвитку резильєнтності належить сім'ї. Саме сімейне середовище є основним джерелом емоційної підтримки дитини. Атмосфера

довіри, взаєморозуміння, стабільності та емоційної близькості сприяє формуванню впевненості та внутрішньої стійкості. Навіть у складних умовах війни підтримка батьків дозволяє дитині зберігати відчуття безпеки та психологічного комфорту [5]. Батьки виступають моделлю реагування на кризові ситуації, тому їхня здатність конструктивно долати труднощі позитивно впливає на розвиток життєстійкості дитини.

Важливим ресурсом розвитку резильєнтності виступає освітнє середовище. Педагоги можуть відігравати роль значущих дорослих, які допомагають дитині адаптуватися до нових умов, підтримують її емоційний стан та сприяють формуванню навичок подолання труднощів. Збереження освітньої активності, соціальних контактів та звичного режиму навчання позитивно впливає на психічне здоров'я дітей і підлітків [4]. Освітній заклад може стати важливим осередком психологічної підтримки, де дитина отримує не лише знання, а й відчуття стабільності та соціальної приналежності.

У сучасній практиці психологічної допомоги розвитку резильєнтності сприяють психоосвітні програми, тренінги життєстійкості, вправи з розвитку емоційної компетентності, методи арттерапії, когнітивно-поведінкові техніки та програми підтримки сімей. Особливо ефективними є вправи, спрямовані на розвиток навичок саморегуляції, позитивного мислення, пошуку внутрішніх ресурсів та формування конструктивних стратегій подолання стресу [2]. Важливою умовою їх ефективності є систематичність та комплексний підхід до психологічного супроводу дитини.

Суттєвого значення набуває також психоедукаційна робота з батьками та педагогами. Ознайомлення дорослих із механізмами формування резильєнтності, особливостями дитячих реакцій на стрес та способами психологічної підтримки дозволяє створювати сприятливі умови для розвитку життєстійкості дітей. Саме взаємодія сім'ї, школи та психологічної служби забезпечує найбільш ефективні результати у зміцненні психологічних ресурсів дитини.

Розвиток резильєнтності не означає повної відсутності негативних переживань або труднощів. Навпаки, він передбачає формування здатності конструктивно реагувати на стресові події, використовувати наявні ресурси та відновлювати психологічну рівновагу після кризових ситуацій. Саме тому резильєнтність розглядається як один із провідних механізмів забезпечення психічного здоров'я в умовах війни [1].

Таким чином, розвиток резильєнтності дітей та підлітків є важливим чинником збереження психічного здоров'я в умовах воєнного стану. Вона забезпечує здатність адаптуватися до складних життєвих обставин, долати наслідки психотравмуючих подій та підтримувати психологічне благополуччя. Формування резильєнтності має розглядатися як пріоритетний напрям психологічної допомоги дітям і підліткам, які зазнали впливу військової агресії. Комплексна підтримка сім'ї, освітнього середовища та фахівців психологічної служби сприятиме зміцненню життєстійкості підростаючого покоління та забезпеченню умов для його повноцінного розвитку навіть у надзвичайно складних умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. 3. Вип. 14. С. 26–64.

Назарук Н. В. Резильєнтність як фактор психосоціального благополуччя підлітків. *Габітус*. 2025. Вип. 79. Т. 1. С. 71–75.

Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ : Марич, 2009. 76 с.

Ющенко І. М. Резильєнтність дитини в парадигмі ресурсного підходу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2015. Вип. 128. С. 302–306.

Masten A. S. Resilience in Children Threatened by Extreme Adversity: Frameworks for Research, Practice, and Translational Synergy. *Development and Psychopathology*. 2011. Vol. 23(2). P. 493–506.

Бойко В.В.

Курсант 203 навчального взводу ФПФ ОДР НПУ ОДУВС

Науковий керівник:

Щирська В.С.

доцент кафедри кримінального права та кримінології

ФПФ ОДР НПУ ОДУВС, к.ю.н. доцент

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІПОВІДАЛЬНОСТІ

Запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на роботу всієї правової системи та підвищило значення кримінального права для захисту держави, громадського порядку й прав громадян. В умовах війни з'являються нові кримінальні правопорушення, а також змінюється небезпечність уже відомих злочинів.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

На фоні воєнного стану багато нормативно-правових актів зазнало змін. Кримінальний кодекс України[2] також був змушений зазнати змін у зв'язку з введенням воєнного стану. До нього було включено нові склади кримінальних правопорушень; встановлено положення, за яких окремі дії громадян не

визнаються злочинними; у значну кількість складів кримінальних правопорушень воєнний стан додано як обставину, що обтяжує відповідальність за їх вчинення в цей період.

Кримінальний кодекс встановлює відповідальність за значну кількість кримінальних правопорушень, ознаки яких закріплені як у Загальній частині КК, так і в окремих статтях або їх частинах, об'єднаних у розділи Особливої частини. Одна стаття чи її частина може передбачати один або декілька складів злочину.

У теорії кримінального права розрізняють такі види складів злочину: звичайні (наприклад, крадіжка), привілейовані, та кваліфіковані (наприклад, крадіжка, вчинена за попередньою змовою групою осіб) та особливо кваліфіковані (наприклад, крадіжка з проникненням у житло).

За вчинення злочину, що охоплюється звичайним складом, передбачене базове покарання. Якщо ж діяння має ознаки привілейованого складу (які трапляються нечасто; зокрема, для крадіжки такі склади відсутні, тоді як прикладом привілейованого складу вбивства є умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони), закон встановлює більш м'яке покарання. Натомість вчинення злочину з кваліфікованим складом тягне за собою суворіше покарання, а за особливо кваліфікований склад — найсуворіші санкції.

Із 7 березня 2022 року Законом № 2117-IX внесено зміни до КК щодо посилення відповідальності за злочини за ст. 185, 186, 187, 189, 191 КК, вчинені в умовах воєнного стану. Це основні майнові злочини, які завжди становили значну частину всієї кримінальної статистики в Україні — крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата і заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем.

Наприклад крадіжка — ч. 1 ст. 185 КК до цього вважалася не злочином, а кримінальним проступком, і за неї було передбачено покарання від штрафу 17 тис. грн. до обмеження волі строком до 5 років. Лише в разі вчинення крадіжки повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185), з проникненням у житло або інше володіння (ч. 3 ст. 185) чи у великому, особливо великому розмірі (ч. 4, 5 ст. 185) — передбачалися покарання у вигляді позбавлення волі.

Нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану — є особливо кваліфікованим складом злочину. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану — одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років.

Аналогічні зміни 8 березня 2022 року передбачені й за грабіж, розбій, вимагання, а також розтрата й заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем (корупційний злочин), які вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Всі ці злочини кваліфікуються одразу за ч. 4 відповідної статті (186, 187, 189, 191 КК) як особливо кваліфіковані [3].

Кваліфікування кримінальних правопорушень проти власності за ч.4 координально спростило роботу практичних працівників досудового розслідування. Але під час воєнного стану для слідчих з'явилися нові виклики, які є важливішими і важчими:

Злочини проти військової служби:

Дезертирство (ст. 407 КК). Основною труднощю є відмежування дезертирства від самовільного залишення військової частини, оскільки необхідно довести намір ухилитися від служби назавжди чи тимчасово. Ускладнює розгляд також встановлення умислу в умовах бойових дій та можливих об'єктивних причин відсутності військовослужбовця.

Непокоря (ст. 408 КК). Проблемою є доведення того, що наказ був законним і підлягав обов'язковому виконанню. Крім того, складно відмежувати кримінальну непокору від дисциплінарного проступку, особливо в умовах бойового стресу.

Втрата військового майна (ст. 421 КК). Труднощі виникають при встановленні форми вини особи — умислу чи необережності. Також складно довести причинний зв'язок між діями військовослужбовця та втратою майна через неналежний облік у воєнних умовах.

Також важливими змінами кримінального законодавства України під час широкомасштабного вторгнення РФ є те, що долучили нові види кримінальних правопорушень. Такі як:

Колабораціонізм (ст. 111-1 КК);

Публічні заклики до агресії проти України (ст. 442 КК);

Розповсюдження дезінформації (ст. 436 КК) [4].

Також ми можемо помітити обмеження певних прав:

Суд має право застосувати запобіжний захід у формі тримання під вартою без згоди особи на строк до 48 годин з моменту її затримання (ст. 157 КПК).

Строки досудового розслідування підлягають продовженню.

Допускається проведення судового розгляду за відсутності особистої участі обвинуваченого.

Поза увагою не можна залишити те що – за КК України відповідальність настає з 16 років, а за тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення відповідальність настає з 14 років. Через правову необізнаність діти стають «інструментом» або самотійними фігурантами КК набагато раніше, ніж усвідомлюють ризики. Тому профілактика (роз'яснення реальних кейсів, візити до судів/колоній, зустрічі з ювеналами) — не формальність, а нагальна потреба.

Отже, кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану, потребують особливої уваги з боку законодавчих і правоохоронних органів. Правильна кваліфікація таких діянь та обґрунтоване визначення кримінальної відповідальності мають здійснюватися з урахуванням не лише норм Кримінального кодексу України, а й конкретних обставин кожної справи. Забезпечення єдності правозастосовної практики та дотримання балансу між інтересами державної безпеки і правами людини є необхідною умовою ефективної протидії злочинності в період воєнного стану та за такі кримінальні правопорушення відповідальність настає з 16 років а в деяких випадках з 14 років.

ЛІТЕРАТУРА:

Про правовий режим воєнного стану. Закон України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. Стаття. URL: <https://pravo.ua/voennyi-stand-iak-obstavyna-iaka-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachennia-pokarannia/>

Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2113-20#Text>

Болгар О. В.

професор кафедри адміністративно-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах суспільного розвитку проблема залучення дітей до протиправної діяльності набуває особливої актуальності. Воєнний стан, соціально-економічні труднощі, зростання рівня сімейного неблагополуччя, вимушене переміщення населення та активне поширення інформаційних технологій створюють додаткові ризики для дітей та підлітків. Неповнолітні можуть ставати об'єктами маніпуляцій з боку дорослих осіб, кримінальних угруповань або бути втягнутими у протиправну діяльність через негативний вплив однолітків, соціальних мереж чи несприятливе сімейне середовище. У зв'язку з цим особливого значення набуває організація системної профілактичної роботи, спрямованої на запобігання залученню дітей до правопорушень.

Профілактика залучення дітей до протиправної діяльності є комплексною діяльністю державних органів, закладів освіти, правоохоронних органів, соціальних служб, громадських організацій та сім'ї, спрямованою на усунення причин і умов, які сприяють формуванню девіантної та делінквентної поведінки неповнолітніх [1; 2]. Ефективність такої діяльності значною мірою залежить від належного організаційного забезпечення, міжвідомчої взаємодії та своєчасного виявлення груп ризику [6].

Важливою організаційною засадою профілактики є раннє виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах або демонструють ознаки соціальної дезадаптації. До таких ознак можуть належати систематичні пропуски занять, погіршення успішності, конфліктність, агресивна поведінка, схильність до порушення дисципліни, ізольованість від колективу чи контакти з особами криміногенного середовища [6]. Своєчасне виявлення зазначених факторів дозволяє організувати індивідуальну профілактичну роботу та запобігти подальшому розвитку негативних тенденцій.

Провідну роль у профілактиці відіграють заклади освіти, які мають не лише забезпечувати освітній процес, а й здійснювати соціально-педагогічний та психологічний супровід дітей [3]. Формування правової культури, виховання

поваги до закону, розвиток навичок відповідальної поведінки та критичного мислення сприяють зниженню ризику залучення дітей до протиправної діяльності [5]. Важливими формами роботи є проведення тематичних занять, тренінгів, виховних заходів, зустрічей із представниками правоохоронних органів та реалізація програм правового виховання [3].

Особливе значення має діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, які здійснюють профілактичну роботу з неповнолітніми, виявляють фактори ризику та забезпечують взаємодію з освітніми закладами, службами у справах дітей і соціальними службами [2]. Співпраця різних суб'єктів профілактики дозволяє комплексно оцінювати ситуацію та своєчасно реагувати на випадки, що можуть становити загрозу для дитини [1].

Важливим напрямом організаційної роботи є підтримка сім'ї як основного інституту соціалізації дитини. Саме сімейне середовище значною мірою визначає формування моральних цінностей, моделей поведінки та ставлення до соціальних норм [5]. Психолого-педагогічне консультування батьків, підвищення рівня їхньої правової та психологічної компетентності, залучення до виховних заходів сприяють зміцненню виховного потенціалу сім'ї та профілактиці девіантної поведінки дітей [4].

Сучасні виклики, пов'язані з активною цифровізацією суспільства, зумовлюють необхідність широкого впровадження інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування безпечної поведінки дітей у цифровому середовищі. Особливої уваги потребує профілактика втягнення дітей та підлітків у протиправну діяльність через соціальні мережі, месенджери, онлайн-ігри та інші інтернет-ресурси, які нерідко використовуються для маніпуляцій, вербування, поширення деструктивного контенту або залучення неповнолітніх до протиправних дій. У сучасних умовах зростають ризики кібербулінгу, шахрайства, інформаційного впливу, поширення екстремістських ідей та використання дітей у незаконних схемах через мережу Інтернет.

Важливим напрямом профілактичної роботи є проведення занять із цифрової безпеки, формування навичок критичного мислення та медіаграмотності, розвиток здатності аналізувати отриману інформацію, розпізнавати маніпулятивні повідомлення, фейкові новини та потенційно небезпечні онлайн-контакти. Не менш важливим є інформування дітей про механізми онлайн-вербування, ознаки кіберзлочинності, способи захисту персональних даних та алгоритми дій у разі виникнення загроз у цифровому просторі [7].

Ефективність таких заходів значно підвищується за умови залучення до профілактичної роботи батьків, педагогів, психологів, працівників ювенальної превенції та фахівців з кібербезпеки. Проведення тематичних тренінгів, вебінарів, інтерактивних занять, просвітницьких кампаній та інформаційних акцій сприяє підвищенню рівня обізнаності дітей щодо цифрових ризиків та формуванню відповідальної поведінки в мережі. Крім того, систематична профілактична робота допомагає розвивати в дітей навички самозахисту, відповідального використання цифрових технологій та готовність своєчасно звертатися по допомогу в разі виникнення небезпечних ситуацій.

Ефективним організаційним інструментом профілактики є також залучення дітей до соціально корисної діяльності, спортивних секцій, творчих гуртків, волонтерських проєктів та молодіжних ініціатив. Такі форми діяльності сприяють розвитку соціальної відповідальності, позитивної самооцінки, комунікативних навичок та створюють умови для конструктивної самореалізації особистості [4; 5].

Отже, профілактика залучення дітей до протиправної діяльності потребує комплексного та міжвідомчого підходу, що поєднує зусилля освітніх закладів, правоохоронних органів, соціальних служб, громадськості та сім'ї. Організаційне забезпечення профілактичної роботи має бути спрямоване на своєчасне виявлення ризиків, розвиток правової культури, психологічну підтримку дітей, зміцнення сімейних ресурсів та створення безпечного соціального середовища. Лише за умови системної та скоординованої діяльності можливо забезпечити ефективний захист дітей від залучення до протиправної діяльності та сприяти їх гармонійному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр>.

Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Максименко С. Д. Психологія особистості: підручник. Київ : КММ, 2020. 296 с.

Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.

Савельєва Н. М. Соціальна профілактика девіантної поведінки: навчальний контент в оновленому форматі. Полтава : ПНПУ, 2020 р. 184с.

Інформаційна пам'ятка: онлайн-вербування
<https://nssu.gov.ua/news/informatsiina-pamiatka-onlain-verbuvannia>

Бондар В.Є.

курсант 1 курсу ННПФПКП НПУ
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Кейдалюк В.О.

– доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
доктор філософії

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Збройна агресія проти України суттєво змінила зміст правового захисту дитини. Якщо в мирний час права дитини переважно розглядаються через сімейне виховання, освіту, соціальне забезпечення, охорону здоров'я та захист

від насильства, то в умовах війни ці питання набувають особливої гостроти. Дитина може одночасно постраждати від обстрілів, вимушеного переміщення, втрати батьківського піклування, депортації, психологічної травматизації, втрати доступу до освіти й медичної допомоги. Тому захист прав дитини в умовах військової агресії слід розглядати як комплексне правове, гуманітарне й безпекове завдання.

Міжнародно-правовою основою такого захисту є Конвенція ООН про права дитини, яка закріплює принцип найкращих інтересів дитини, право на життя, розвиток, збереження індивідуальності, громадянства, імені та сімейних зв'язків, а також обов'язок держави захищати дитину від усіх форм насильства, експлуатації та жорстокого поводження [1]. В умовах війни важливо, що дитина не може розглядатися лише як «постраждала особа», адже вона залишається самостійним носієм прав, які мають бути не тільки визнані, а й реально відновлені.

Національне законодавство України також містить спеціальні гарантії охорони дитинства. Закон України «Про охорону дитинства» визначає її як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, спрямований на забезпечення розвитку дитини, належних умов життя та захисту її прав [2]. Водночас війна показала, що традиційні механізми соціального захисту не завжди здатні швидко реагувати на нові ризики. Діти на тимчасово окупованих територіях, у зонах бойових дій або після примусового переміщення часто фактично втрачають доступ до служб у справах дітей, органів опіки, судів, закладів освіти, медицини та соціальної підтримки.

Особливо небезпечним порушенням прав дитини є примусове переміщення та депортація українських дітей. Це зачіпає не лише свободу пересування чи право на сімейне виховання, а й право на ідентичність, мову, громадянство, зв'язок із батьками та власною державою. За даними офіційного порталу «Діти війни», станом на 12 травня 2026 року зафіксовано 20 570 депортованих та/або примусово переміщених дітей, 701 загиблу дитину та 2502 поранені дитини внаслідок збройної агресії проти України [3]. Такі показники демонструють масштаб порушення фундаментальних прав дитини й потребу в довгостроковій системі правової, психологічної та соціальної реабілітації.

Правова природа депортації дітей має оцінюватися крізь призму міжнародного гуманітарного та кримінального права. Незаконне переміщення, зміна правового статусу дитини, нав'язування чужої громадянської, мовної чи культурної ідентичності, передача до іншого сімейного або інституційного середовища можуть мати ознаки воєнних злочинів і злочинів проти людяності. У матеріалах Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини зазначено, що системні дії держави-агресора щодо українських дітей включають депортацію, мілітаризацію, індоктринацію та руйнування української ідентичності [4].

Окремим напрямом захисту є забезпечення права дитини на освіту. В умовах війни воно порушується не лише через руйнування шкіл або дистанційне навчання, а й через втрату безпечного освітнього середовища, психологічне виснаження, нерівний доступ до інтернету, вимушену зміну місця

проживання та навчання за програмами держави-агресора на тимчасово окупованих територіях. Освіта під час війни виконує не тільки навчальну, а й стабілізаційну функцію, зберігаючи для дитини відчуття звичного ритму, соціальної належності та майбутньої перспективи.

Не менш важливим є психологічний аспект захисту прав дитини. Війна створює тривале травматичне середовище: сирени, обстріли, евакуація, смерть близьких, розлука з родиною, життя в укриттях і постійна невизначеність. Тому правовий захист не може обмежуватися лише фіксацією порушення або наданням статусу постраждалої дитини. Він має включати психологічну підтримку, кризове консультування, реабілітацію, безпечний освітній простір і соціальний супровід родини. Особливої уваги потребують діти, повернуті з депортації чи примусового переміщення, адже вони могли пережити ізоляцію, тиск, пропагандистський вплив і втрату довіри до дорослих.

Система захисту прав дитини в умовах військової агресії має бути міжвідомчою, оскільки її не може забезпечити лише один орган державної влади. До неї повинні бути залучені служби у справах дітей, Національна поліція, прокуратура, суди, заклади освіти й охорони здоров'я, органи місцевого самоврядування, центри соціальних служб, громадські організації та міжнародні партнери [5]. Важливо, щоб між цими суб'єктами існував реальний обмін інформацією. Наприклад, у разі евакуації дитини із зони бойових дій держава має фіксувати не тільки факт переміщення, а й її потреби: наявність житла, документів, доступу до навчання, медичної допомоги та зв'язку з батьками або законними представниками.

Важливу роль у правовому механізмі захисту дітей відіграє документування злочинів. Без належної фіксації фактів загибелі, поранення, депортації, сексуального насильства, незаконного усиновлення чи залучення дітей до пропагандистських і мілітарних заходів неможливо забезпечити ефективне розслідування та міжнародну відповідальність винних осіб [6]. Водночас така фіксація має здійснюватися без повторної травматизації дитини. Тому потрібні дружні до дитини процедури опитування, спеціалізовані кімнати, психологічний супровід та належна підготовка слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів і психологів.

Разом із тим залишається проблема розриву між законодавчими гарантіями та фактичними можливостями їх реалізації. Українське законодавство містить необхідні норми щодо захисту дитини, але війна створює ситуації, які потребують швидких і скоординованих рішень. Особливо це стосується дітей на тимчасово окупованих територіях, до яких держава не завжди має фізичний доступ. У таких випадках важливо зберігати юридичний зв'язок із дитиною через реєстри, дистанційне навчання, документування порушень, міжнародні механізми повернення та підтримку родичів на підконтрольній території.

На практичному рівні доцільно посилити єдину систему обліку дітей, які загинули, були поранені, зникли безвісти, депортовані, примусово переміщені або повернуті в Україну [7]. Також необхідно забезпечити довгострокову психологічну допомогу дітям, які пережили окупацію, полон, депортацію, втрату близьких або насильство; розвивати ювенальну юстицію у справах про воєнні злочини проти

дітей; посилити правову підтримку сімей з дітьми, які є внутрішньо переміщеними особами. Повернення депортованих дітей має залишатися не лише гуманітарним, а й міжнародно-правовим пріоритетом України.

Отже, захист прав дитини в умовах військової агресії є багаторівневим завданням, що охоплює міжнародно-правову відповідальність держави-агресора, соціальний захист, кримінальне переслідування винних, психологічну реабілітацію, відновлення освіти та підтримку сімей. Дитина в умовах війни потребує не декларативного співчуття, а реального механізму повернення до безпеки, сім'ї, освіти, здоров'я та власної ідентичності. Саме здатність держави перетворити правові гарантії на конкретну допомогу визначає ефективність захисту прав дитини.

ЛІТЕРАТУРА

Конвенція про права дитини : Конвенція ООН від 20.11.1989. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021 (дата звернення: 05.05.2026).

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14> (дата звернення: 06.05.2026).

Діти війни : офіційний портал. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2026).

Про платформу «Діти війни» : офіційний портал. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/about-us/> (дата звернення: 12.05.2026).

Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2024/> (дата звернення: 08.05.2026).

Розділ 5. Права дитини : Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у 2024 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2024/prava-dytyny> (дата звернення: 08.05.2026).

Забезпечення принципу гідності дитини : протидія насильницьким методам виховання : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 24–25 квітня 2025 р. Одеса : ОДУВС, 2025. 214 с.

Bondarenko V.A.

Lviv State University of Internal Affairs

PROTECTING CHILDREN'S DIGITAL RIGHTS AT EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER MARTIAL LAW

The rapid digitalisation of education and the widespread use of distance learning technologies have significantly transformed the educational environment. Under martial law in Ukraine, digital technologies have become an essential tool for ensuring continuity of education. At the same time, the increased use of online

platforms and digital services has intensified risks related to the protection of children's rights in the digital environment.

Children's digital rights constitute an integral component of the general system of human rights and include the right to privacy, protection of personal data, access to information, protection from violence, and the right to a safe educational environment. The implementation of these rights in educational institutions requires effective legal mechanisms adapted to modern technological challenges.

One of the most significant threats to children's digital rights is cyberbullying, which may have serious psychological consequences and negatively affect children's well-being. Another important issue concerns the protection of personal data processed through electronic educational platforms, online communication tools, and digital registers. The use of foreign digital services in the educational process creates additional risks associated with the transfer and storage of personal information.

Under martial law, the risks to children's digital rights have increased considerably. Children are exposed to disinformation, manipulative information campaigns, propaganda content, and various forms of psychological influence distributed through digital communication channels. Moreover, cyberattacks targeting educational and governmental information systems may result in unauthorised access to children's personal data.

The legal framework for protecting children's digital rights is based on the Constitution of Ukraine, the Laws of Ukraine "On Education", "On Child Protection", and "On Personal Data Protection", as well as international legal instruments, including the Convention on the Rights of the Child and the General Data Protection Regulation (GDPR). However, the existing legal framework remains fragmented and does not provide a comprehensive approach to ensuring children's digital rights in educational institutions.

In order to strengthen the protection of children's digital rights under martial law, it is advisable to improve legal regulation by introducing unified digital safety standards for educational institutions, strengthening safeguards for personal data protection, increasing digital literacy among participants in the educational process, and developing effective mechanisms for monitoring digital risks.

Therefore, ensuring children's digital rights at educational institutions under martial law requires a comprehensive approach combining legal, organisational, and educational measures aimed at creating a safe digital educational environment and guaranteeing effective protection of children's rights.

The protection of children's digital rights has acquired particular significance under martial law in Ukraine. Military aggression has considerably transformed the educational process, forcing educational institutions to rely extensively on distance and blended learning formats. As a result, children spend a substantial amount of time online, using educational platforms, video conferencing tools, social networks, and messaging applications.

Such circumstances have created new challenges for the protection of children's rights in the digital environment. One of the most pressing concerns is the increased exposure of children to disinformation and manipulative content. Information warfare has become an integral component of modern armed conflicts, and children often

become targets of psychological influence through digital communication channels. False information, emotionally manipulative messages, and propaganda materials may negatively affect children's emotional well-being and distort their perception of social and political realities.

For example, social media platforms and messaging services may be used to spread misleading information concerning military events, humanitarian issues, or security threats. Children who lack sufficient media literacy skills may find it difficult to distinguish reliable information from misinformation. Consequently, strengthening media literacy should be regarded as an important component of protecting children's digital rights.

Another challenge concerns the protection of children's privacy and personal data. Educational institutions increasingly use electronic learning management systems, cloud technologies, and online communication tools that process significant amounts of personal information. Such information may include names, photographs, academic records, contact details, and other sensitive data. Under martial law, cyberattacks against public institutions and digital infrastructure have become more frequent, increasing the risk of unauthorised access to children's personal information.

In addition, the use of foreign educational platforms raises legal concerns regarding compliance with national and international data protection requirements. Since many digital services operate under the jurisdiction of foreign states, educational institutions may have limited control over the storage and processing of children's personal data. This situation demonstrates the need for stronger legal safeguards and more effective oversight mechanisms.

Educational institutions play a central role in ensuring the protection of children's digital rights. Their responsibilities should extend beyond the provision of educational services and include the creation of a secure digital environment.

One of the most effective preventive measures is the development of internal digital safety policies. Such policies should establish clear rules regarding the use of digital technologies, online communication, and the processing of personal data. Educational institutions should also designate responsible persons for information security and develop procedures for responding to cyber incidents.

Teachers likewise have an important role in fostering a culture of safe digital behaviour. Through educational activities, they can help children develop critical thinking skills, recognise online risks, and understand the importance of protecting their personal information. Parents should also be involved in this process, as cooperation between educational institutions and families significantly enhances the effectiveness of digital safety measures.

International experience demonstrates that a combination of legal regulation, digital literacy programmes, and institutional safeguards provides the most effective protection of children's digital rights. Therefore, the implementation of comprehensive digital safety strategies at educational institutions should become one of the priorities of educational policy under martial law.

LITERATURE:

Council of Europe. (2018). *Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment*. <https://rm.coe.int>

European Parliament & Council of the European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation)*. <https://eur-lex.europa.eu/https://doi.org/10.2860/108933>

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child* (November 20). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Constitution of Ukraine* (Law No. 254k/96-VR, June 28). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). *Law of Ukraine "On Child Protection"* (No. 2402-III, April 26). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Law of Ukraine "On Personal Data Protection"* (No. 2297-VI, June 1). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *Law of Ukraine "On Education"* (No. 2145-VIII, September 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (n.d.). *Digital safety and media literacy in education reports*. <https://www.unesco.org>

Babchuk O. H.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Psychology and Pedagogy
Odessa State University of Internal Affairs

CHILD'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN WAR CONDITIONS: RESOURCES FOR ADAPTATION AND DEVELOPMENT

Modern military conflicts create numerous challenges for the mental health and development of children. Military aggression is accompanied by constant danger, forced displacement of the population, destruction of familiar social ties, loss of loved ones and changes in living conditions. These processes are especially acutely reflected in the child, who, due to age-related characteristics, is more sensitive to the influence of stress factors. In this regard, the problem of preserving the psychological well-being of children becomes particularly relevant and requires thorough scientific understanding.

Psychological well-being is an important indicator of the harmonious functioning of the individual and is characterized by a positive emotional state, a sense of security, satisfaction with life, the ability to self-realize and maintain constructive relationships with the environment. In childhood, psychological well-being is a necessary condition for full development, successful socialization and the formation of resilience. In conditions of military aggression, it becomes one of the key factors that ensure the child's adaptation to difficult life circumstances and contribute to further personal development [5].

War significantly changes the social situation of a child's development. Experiences of danger, information pressure, separation from relatives, loss of familiar environment and social contacts can lead to anxiety, fears, emotional instability, psychosomatic disorders and difficulties in social adaptation. Many

children have difficulty concentrating, sleep disturbances, increased irritability or, conversely, withdrawal and social isolation. However, even under conditions of prolonged exposure to stress factors, a significant part of children demonstrate the ability to successfully adapt to new conditions, which indicates the presence of certain psychological resources [2].

The family is the leading resource for a child's adaptation to the consequences of military aggression. A positive psychological climate in the family, emotional support, and trusting relationships between family members help reduce anxiety and create a sense of stability. Parents are the child's main source of psychological support, and their ability to respond constructively to crisis situations largely determines the characteristics of a child's experience of stress. Emotional accessibility of adults helps a child better understand their own experiences and find ways to overcome them [6].

In times of war, the ability of parents to maintain open and honest communication with their child, taking into account their age and emotional state, is of particular importance. Children need clear explanations of the events happening around them, as well as confirmation that their feelings are natural and acceptable. Open communication helps reduce uncertainty, prevents the formation of excessive fears, and helps the child feel heard and understood.

An important factor in supporting psychological well-being is also the preservation of family traditions, familiar rituals and joint activities. Even in difficult war conditions, spending time together, family conversations, celebrating important events or performing everyday tasks create a sense of predictability and emotional security for the child. Such elements of stability help maintain internal balance and reduce the negative impact of stressful circumstances. [7].

In addition, the family acts as an environment for the formation of vitality and resilience. Observing the behavior of adults, the child learns models of overcoming difficulties, skills of emotional self-regulation and constructive response to life's challenges. If parents demonstrate confidence, the ability to find solutions to problems and maintain a positive vision of the future, this contributes to the development of similar qualities in the child.

No less important is the support of the parents themselves, since their psychological state directly affects the emotional well-being of children. Chronic stress, anxiety or emotional exhaustion of adults can complicate the process of providing the necessary support to the child. Therefore, one of the important areas of psychological assistance in wartime is work not only with children, but also with the entire family, aimed at strengthening intra-family resources, developing effective strategies for overcoming stress and maintaining the psychological well-being of each of its members.

Social support plays an important role in ensuring psychological well-being. Friendly relationships, positive peer attitudes, participation in joint activities and a sense of belonging to a certain social group contribute to the formation of a positive self-concept and reduce the risk of social isolation. This is especially important for children who have been forced to change their place of residence and adapt to a new social environment.

Social support satisfies one of the basic needs of the individual - the need for acceptance and social belonging. It is important for a child to feel that he is significant to others, can count on help and understanding from the environment. The presence of supportive relationships contributes to the formation of a sense of security, increases self-confidence and helps to more effectively overcome the difficulties associated with experiencing war events [1].

Peer relationships play a special role in the process of social adaptation. It is in childhood and adolescence that communication with peers becomes an important source of emotional support, development of social skills and formation of self-esteem. Positive experience of interaction with peers contributes to the development of communicative competence, empathy, cooperation skills and constructive conflict resolution. At the same time, the lack of support or the experience of rejection can increase anxiety, feelings of loneliness and social maladjustment.

Support from teachers and other significant adults has a significant impact on children's psychological well-being. Teachers, psychologists, and social workers can act as additional sources of emotional stability and help a child successfully overcome adaptation difficulties. Trusting relationships with adults contribute to the formation of a sense of security, increase self-confidence, and support a positive attitude towards learning and social interaction.

Children from internally displaced persons need special attention, as they often face the need to adapt to new living conditions, educational environment and social environment. In such cases, it is important to create an atmosphere of acceptance, tolerance and mutual respect, which allows the child to feel like a full member of the team. A positive socio-psychological climate in the group helps to overcome feelings of alienation and form new social ties.

In addition, participation in collective activities, creative projects, sports clubs, volunteer initiatives and other forms of joint activity expands the child's social experience, promotes the development of social activity and creates conditions for positive self-realization. Such activities help strengthen interpersonal relationships, form a sense of community and support a positive emotional state.

A resource for a child's development in conditions of military aggression is also the preservation of the prospect of the future. The formation of life goals, support for cognitive activity, development of creative abilities and participation in various types of activities help the child to focus attention not only on negative events, but also on his own capabilities and prospects. Orientation to the future helps to maintain motivation for learning, self-development and social activity [3].

Having a positive image of the future is an important psychological factor that provides a sense of meaning in life and inner confidence. Even in difficult war conditions, a child needs to realize that his life is not limited to current difficulties, but has prospects for development, achieving success and realizing his own dreams. That is why it is important to support children's faith in their own abilities and help them build realistic plans for the future.

Of particular importance is the involvement of children in activities that promote the development of competencies, independence and a sense of success. Participation in educational, creative, sports, volunteer or social projects allows a child to gain positive

experience of interaction with the world, expand the range of interests and form confidence in their own ability to influence the events of their life. Such achievements strengthen self-esteem and support internal motivation for further development. Another important aspect is the formation of children's awareness of their own value and significance. The feeling that their efforts, knowledge and abilities can be useful for the family, community or society contributes to the development of an active life position and responsibility. This helps the child overcome the feeling of helplessness that often arises under the influence of war events [4].

Summarizing the above, we can state that the psychological well-being of a child in conditions of military aggression is largely determined by the availability and effectiveness of adaptation and development resources. War creates numerous risks for the mental health of children, but a supportive social environment can mitigate the negative impact of traumatic events and contribute to the preservation of the internal stability of the individual. The leading resources of psychological well-being are the family, social support and the preservation of the prospect of the future. It is the family environment that provides the child with a sense of security, emotional acceptance and stability, which is the basis for successful adaptation to crisis circumstances. At the same time, support from peers, teachers and other significant adults contributes to social integration, the development of positive self-esteem and strengthening resilience. An equally important factor is orientation towards the future, which supports motivation for learning, self-development and the realization of personal potential.

Thus, the psychological well-being of a child in conditions of military aggression is the result of the interaction of personal and socio-psychological resources, which ensure its ability to adapt to new life realities, overcome the effects of stress and maintain opportunities for full development. The current task of modern psychological science and practice is the development and implementation of comprehensive programs to support children aimed at strengthening family resources, developing social support and building resilience as an important condition for maintaining psychological well-being in conditions of war.

LITERATURE:

Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с.

Левченко В.В., Луценко О.В. Вплив військових подій на психічне здоров'я дітей. *Габітус*. Вип. 50. 2023. С. 85-92

Мостова Т.Д., Кучеровська Н.О., Доскач С.С. Психологічні умови розвитку дітей в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 6(24). С. 584-595.

Регулююча дія ціннісних орієнтацій у житті дитини: монографія / Т.О. Піроженко, І.І. Карабаєва, О.Ю. Хартман, Л.І. Соловійова, О.І. Федорчук, Л.Д. Токарева. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020. 222 с.

Савченко Л.Л., Табачник І.Г. Психологічне благополуччя дітей дошкільного віку в умовах випробувань. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2024 Том 92. № 1 (2). С. 166-175.

Шинкаренко І. Сім'я в умовах війни: психологічні, психосоціальні та психопатологічні проблеми. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2 (121). С. 554–562.

Slyusar Liudmyla Ukrainka sim'ia v umovakh viiny. *Demography and Social Economy*, 2023. №2 (52), P.3-20.

Вайда Т.С.

Одеський державний
університет внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність проблеми. Вплив небезпечних факторів російсько-української війни на повсякденну життєдіяльність всіх верств суспільства, особливо дітей, в сучасних умовах ні в кого не викликає сумнівів і не потребує наведення додаткової аргументації – активні бойові дії Збройних Сил України (далі – ЗСУ) на півдні та сході нашої країни, тимчасова окупація військами країни-агресора окремих регіонів української держави, бомбардування цивільного населення керованими авіабомбами, дроніві атаки та артилерійські обстріли, забруднення значної території вибухонебезпечними предметами (далі – ВВП) та активне гуманітарне розмінування тощо становлять сьогоднішні реалії для кожного громадянина України, є факторами об'єктивного порушення комплексу природніх прав людини, в тому числі дітей, на безпечне середовище проживання.

Враховуючи вище зазначені обставини, в умовах воєнного стану загострилась низка аспектів з піднятої нами проблеми захисту прав дітей в контексті предмету цього дослідження, зокрема, стосовно таких їх категорій, як: 1) постраждалі внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; 2) перебувають у складних життєвих обставинах; 3) травмовані внаслідок порушення правил мінної безпеки, заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю чи боєприпасами (далі – вибухонебезпечними предметами, ВВП) тощо. Як зазначає Т.С. Вайда, українською державою приділяється належна увага забезпеченню прав дітей у цих складних умовах сьогодення (особливо які проживають в окупованих та звільнених від окупації територій), надається соціальна підтримка дітям-внутрішньо переміщеним особам (далі – ВПО) [1, с. 271-275]. Багатьма іншими дружніми країнами створюються сприятливі умови для дітей-біженців з України тощо.

Разом з тим, сучасні ґрунтовні дослідження щодо вивчення впливу зброї, яка перебуває у користуванні ЗСУ та цивільного населення (в тому числі й нелегально) на безпеку дитини, надмірна забрудненість ВВП прифронтових та звільнених від ворога територій України, створюючи тим самим для населення в цілому та дітей зокрема небезпечне середовище в умовах запровадженого правового режиму воєнного стану в Україні, тільки починають проводитися. Піднята нами проблема нормативно-правового забезпечення безпеки дітей в

умовах воєнного стану, створення для них безпечного середовища існування передбачає вирішення низки її аспектів та врахування при цьому комплексу передумов на підставі чинних нормативно-правових актів.

Результати дослідження. В умовах російсько-українського збройного конфлікту захист дітей є пріоритетом міжнародного гуманітарного права та всіх гілок влади української держави. Конвенція Організації об'єднаних націй (далі – ООН) про права дитини (1989) [2] гарантує право дитини на життя, виживання та розвиток, а також захист від усіх форм насильства; визнання властивої гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою забезпечення свободи, справедливості і миру на землі. У відповідності до вимог Статуту ООН «... народи Об'єднаних націй, сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав великих та малих націй, і створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, і сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі» [3]. ООН в Загальній декларації прав людини [4] проголосила (стаття 25), що діти мають право на особливе піклування і допомогу. Дитина за будь-яких обставин має бути серед тих, які першими одержують захист і допомогу (принцип 8 Декларації прав дитини, ООН) [5].

В свою чергу Женевські конвенції 1949 року [6] та Додатковий протокол I до них (1977 р.) [7] закріплюють принцип захисту цивільного населення, включаючи дітей. Напад на цивільне населення і його бомбардування, що спричинює масові страждання, застосування хімічної та бактеріологічної зброї, особливо що стосується дітей, їх переслідування, тортури, застосування до цієї категорії населення каральних заходів, принизливе щодо них звертання і насилля, позбавлення житла, їжі, медичної допомоги або порушення інших невід'ємних прав у відповідності до положень Загальної декларації прав людини [8] – забороняються і підлягають осуду.

ЗУ «Про охорону дитинства» [9] визначає охорону дитинства як «систему державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав». Його норми корелюються з основними підходами щодо захисту дітей в період дії правового режиму воєнного стану, коли права дітей на тимчасово окупованих територіях країною-агресором масово порушуються [10], а після звільнення українських земель від ворога – триває небезпека ураження дітей ВВП-наслідками війни [11]. У зв'язку з цими обставинами (російсько-української війни – *уточнено нами*) актуальним питанням, на наш погляд, є просвітницька робота, яку необхідно постійно проводити працівникам Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС), Національної поліції України (далі – НПУ) та педагогічними працівниками з учнями загальноосвітніх закладів освіти (далі – ЗСО) щодо уникнення ризиків при поводження з ВВП [12]. Провідну роль з цього напрямку профілактичної роботи мають відігравати, на нашу думку, також і

поліцейські з освітньої безпеки, котрі повинні приділяти увагу цим аспектам з мінної небезпеки у профілактичній роботі з учнями [13; 14].

Висновки. Провівши аналіз чинного законодавства в галузі захисту дітей, можемо констатувати, що в цілому існує достатня нормативно-правова база для належного захисту прав дітей та забезпечення їх безпеки в різних сферах життєдіяльності суспільства. Ефективність таких заходів залежить від налагодженої взаємодії між органами різних відомств, активної участі сім'ї та інформаційного (виховного) впливу загальноосвітніх освітніх закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайда Т.С. Деякі актуальні питання захисту прав людини у правовідносинах щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб та труднощі щодо їх забезпечення під час воєнних дій. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах окупації українських територій* : матеріали V-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 30 вересня 2022 року. Кривий Ріг: ДонДУВС, 2022. С. 271-275.
2. Конвенція про права дитини : прийнята і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН від 20 листопада 1989 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 19.05.2026).
3. Статут Організації Об'єднаних Націй : затверджений 26.06.1945. URL: [Статут Організації Об'єднаних Націй \(з... | від 26.06.1945\)](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021) (дата звернення: 14.05.2026).
4. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 15.05.2026).
5. Декларація прав дитини : прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року. URL: [Декларація прав дитини | від 20.11.1959](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text) (дата звернення: 14.05.2026).
6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : м. Женева, 2 серпня 1949 року (редакція від 23.02.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 10.05.2026).
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року (в редакції від 08.12.2005). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 20.05.2026).
8. Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів : проголошена резолюцією 3318 (XXIX) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1974 року. URL: https://zakononline.ua/documents/show/169632_169632 (дата звернення: 14.05.2026).
9. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III (із змінами станом на 04.03.2026). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14> (дата звернення: 14.05.2026).
10. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014

року № 1207-VII (в редакції від 19.05.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 14.05.2026).

11. Про протимінну діяльність в Україні : Закон України від 6 грудня 2018 року № 2642-VIII (із змінами станом на 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-viii#Tex> (дата звернення: 10.05.2026).

12. Про затвердження СОП 12.10/ДСНС. Навчання населення ризикам, пов'язаним із поводженням з вибухонебезпечними предметами : Окреме доручення ДСНС України від 04.03.2020 р. №В-32. URL: https://www.dsns.gov.ua/files/evgen/normativna_baza/SOP_12_10.pdf (дата доступу: 12.05.2026).

13. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 301-р (із змінами від 07.03.2023). URL: [Про схвалення Концепції безпеки... | від 07.04.2023 № 301-р](#) (дата звернення: 14.05.2026).

14. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти : наказ МВС від 01.10.2024 № 663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-24#Text> (дата звернення: 19.05.2026).

Vasylenko O.

National Academy of Internal Affairs

THE PROBLEMS OF UKRAINIAN REFUGEE CHILDREN UNDER CONDITIONS OF MILITARY AGGRESSION: PSYCHOLOGICAL ASPECT

The full-scale armed aggression in Ukraine that began on February 24, 2022 forced millions of Ukrainians to flee their homes in search of security, either inside or outside the country. As the war continues, in 2026 the country continues facing extensive destruction and human suffering, humanitarian needs are multiplying and spreading. According to the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 3.7 million people, have been driven from their homes and are internally displaced, while 6.9 million people have crossed into neighboring countries in the region or other countries globally, and have sought refuge in Europe and beyond [1]. Many of these refugees, especially women, children and girls, are confronted with relentless challenges as they strive to rebuild their lives, including psychological distress, protection risks and economic hardship.

Thus, migration, inclusive of war migration, exerts the crucial impact on the functioning of children and general family development dynamics. This topic gained special importance after the war in Ukraine began, such challenges became a common experience, and when EU institutions were suddenly faced with unprecedented scale of war migration problems.

The European and Ukrainian researches confirm that Ukrainian refugee families in the EU experience problems typical of refugee and migrant families, such as: participation in the disaster curve, migration, acculturation stress, the specific

experiences of migrating children and the specifics of the dynamics of a migrating family. So, recommendations on ways of solving the problems of refugee families from Ukraine to EU and other countries are particularly important; and knowledge on this subject is significant for educators, counselors and teachers working with adults and children with migration experience.

If a crisis refers to “a state in which previous experiences and means of responding are no longer sufficient” [2, p. 25], then after 24 February, 2022, it was not only the Ukrainian families fleeing from the unexpected war that found themselves in such a state, but also the EU and Ukraine institutions which were not ready for such a scale of migration. The dynamics of the catastrophe curve is commonly divided into some phases, after Plot-Klinger, namely: 1) the initial phase (the day on which the war broke out: disorientation, chaos, shock, fear, compulsive need to act vs. freeze), 2) the heroic phase (first week: heroic acts, taking risk to safeguard life and property, very strong altruism), 3) the honeymoon phase (from the end of the first week until two months: cooperation, working together with centers providing assistance, optimism), 4) the disillusionment phase (from the end of two months until one year or longer: after receiving assistance provided by institutions and experiencing solidarity, refugees start to feel isolated, abandoned and go through depressive episodes; the host community starts feeling the fatigue resulting from altruism), 5) the reconstruction phase (several years: looking for ways to function in the new circumstances by trial and error by both refugees and institutions of the host community) [3].

Other forms of crisis experiences by refugees, including children, in such circumstances are migration and acculturation stress. Migration is a special form of crisis, a state of disorientation that calls for reconstruction both within and on the outside. Arrival in a foreign country requires one to confront a new environment and forces reflection on own life, working through such feelings and thoughts takes some time, and the process of regaining balance is long and sometimes painful. It seems that the family should be a guarantee for sustenance and stability for refugees in this sort of a multidimensional crisis. However, a migrating family comes into contact with cultural references and values different from those familiar to them, and the ways in which they handled their family issues might now collide with those acceptable in the new culture. For this reason, the family faced with the new circumstances is also going through specific forms of crisis, such as family cultural shock and stronger migratory mourning, disrupted stability and development cycle of the family, premature adulthood of children and delayed rebellion of adolescents, and other migration-related experiences of the youngest family members [4].

The migration experience of children has specific nature. The decision to migrate the family is usually taken by the parents, and children are much less independent in this matter and aware of the reasons of the departure. This primarily pertains to small children who do not understand the reasons for and consequences of the departure, but they feel the anxiety and sadness as much as adults. Children treat their favorite pets, toys, equipment and decorations as living things and their property, so they experience depriving them of their environment as harm or even violence [5, pp. 30-31]. It is commonly considered that small children find it easy to

cope with migration, but this is not the true, because a 3-year-old child is just unable to describe his/her emotional state. Those children who suppress their emotions, against the common belief, very rarely openly admit their frustrations and fears.

The reality is that Ukrainian kids were taken from their safe homes and literally thrown into a completely foreign world which they are unable to understand. They miss people who were important to them, and also their pets, toys, favorite objects, which, according to their childish perception, were taken away from them. The loss of their familiar world in which they felt safe is a big enough change. The practice of placing children of this age in care facilities housing many of them at the same time is yet another change that deprives them of their security, thus already at the beginning isolates them and prevents from adapting to their reality.

The experience shows that integration of children in a new country is an individual process which cannot be forced to progress faster. Researchers noticed that small migrants go through the same stages of leaving their country as adults: engaging, leaving, transferring, entering, and engaging again. The first stage finds the child in a well-known and stable environment of which the child feels a part of and in which the child finds social support. The stage of leaving the country begins when the child learns about the planned departure, and difficult emotions coming with the anticipation of the departure may cause them to neglect their school duties, abandon their interests, come into conflict with their peers and friends or other important people. Therefore, their parents need to create opportunities for the child to positively close this stage and say goodbye to places and people important to them that will facilitate their transition into the stage of transferring, in which the child comes into contact with the new culture, learns to recognize patterns of behavior specific for that foreign culture. If the process has a positive course, it will make the child become engaged again, and then the new environment will be known to and predictable for the child, allowing for the emotional relationship to develop [4].

Unfortunately, families of war refugees most often experience sudden and forced migration. This deprives children of adequate preparation for their departure, and therefore prevents them from positively completing the stage of separation from the country. For this reason, it becomes more difficult to smoothly enter the next stages. Furthermore, refugee families are increasingly experiencing multiple migration, which means repeated separations and the need to rebuild ties in succeeding environments. Each subsequent migration is associated with some kind of loss, thus experiencing some sort of mourning. Children who frequently migrate are exposed to this mourning in a multiplied way, so they often develop defense mechanisms consisting in repressing difficult feelings they associate with it.

Now, similar behaviors among children of Ukrainian refugees were observed. The attitude of the young pupils towards learning the foreign languages and integration with their European peers was changing along with their parents' readiness to leave this country. It was definitely influenced by the decisions of their parents who told them that they were here just for a while and would soon return to Ukraine, or that they were planning a further trip to another country. The children would become distracted, lose the desire to learn, started messing around, and even became rude towards their peers and teachers.

One of the ways to solve the problem is to create a kindergarten with family atmosphere and classes at school in which they can learn in their own language, and be surrounded by children and teachers from Ukraine. Here, they can also learn the language of their host country, and foreign and Ukrainian curriculums are combined, the focus is on the integration that is adjusted to the needs and possibilities of these small children. They need time and sense of security to be able to enter the foreign reality, and it differs from one child to another.

The problems described provide room for educators, counselors, teachers working with people with migratory experience to take action. They should realize the importance of such factors as awareness that children and adults experience migration differently, what developmental stage the children are at, whether family members equally want to leave, how individual family members cope with stress, quality of the ties between them. Stability of existing family ties needs to be supported by maintaining regular contact with family members and creating new family rituals in the new country. It is worth involving in the process of integrating in the new country other families of the same nationality who have already gone through the process of cross-cultural integration.

Finally, experts indicate certain positives of migration that can be fully referred to children – working through migratory mourning can help in dealing with other life losses, and traumatic experiences, such as war, fleeing and adapting in a new country, show courage, strength, resourcefulness and perseverance in pursuit of a better life. Even if the problems a migrant or refugee, including a child, is going through temporarily deplete their resources, when given the right support and help, they can serve as the basis for building their future life in peaceful calm environment.

LITERATURE

1. Anticipating Displacement: EUAA looking into Migration Trends in Ukraine. 21 July, 2025. URL: <https://euaa.europa.eu/news-events/displacement-euaa>
2. Rożnowski B., Bryk D., Myk K. Strategie radzenia sobie ze stresem migrantów zarobkowych podczas wyjazdu. *Migracja – wartość dodana?* 2008. 25 p.
3. Prot-Klinger K. Reakcja na katastrofę. Postępowanie psychoanalityczne. *Interwencja kryzysowa*. Warszawa: Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, 2021.
4. Linka A. The impact of the war and migration crises on the functioning of children and refugee families from Ukraine in Poland. Research Report. *Horizons of Education*. 2023. № 64. P. 49-58.
5. Kubitsky J. Psychologia migracji. Warszawa: Wydawca Difin, 2012.

Вдов А.В

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 3 курсу денної форми здобуття освіти
Інституту права та безпеки, спеціальності 081 «Право»
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коваленко Т.В.

викладач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ЯК СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ЇЇ ПРАВ

Збройна агресія Російської Федерації проти України, яка триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року, створила безпрецедентні загрози для реалізації прав дитини. Одним із найважливіших, однак недостатньо досліджених аспектів є гарантування психологічної безпеки дітей, яка є невід'ємною складовою їхніх прав на життя, здоров'я, розвиток та гідне ставлення. У сучасних умовах активних бойових дій, тимчасової окупації територій, ракетних обстрілів цивільних об'єктів та масового внутрішнього переміщення саме психологічна безпека визначає здатність дитини зберігати психічне здоров'я, адаптуватися до екстремальних обставин та реалізувати свій потенціал у повоєнний період. Відсутність системного підходу до забезпечення психологічної безпеки дитини як елемента правозахисного механізму призводить до довготривалих негативних наслідків для цілого покоління. Тому актуальним є комплексне наукове дослідження психологічної безпеки дитини в умовах збройної агресії як важливої складової забезпечення її прав.

Поняття психологічної безпеки дитини, попри значну кількість наукових розвідок у вітчизняній та зарубіжній літературі, не має усталеного та уніфікованого визначення в межах правової науки. У психологічних дослідженнях воно переважно інтерпретується як стан захищеності психіки дитини від негативних, травматичних і деструктивних впливів зовнішнього середовища, що створює умови для стабільного та гармонійного розвитку її когнітивної, емоційної й поведінкової сфер. При цьому акцентується, що психологічна безпека є не лише відсутністю загроз, а й наявністю сприятливого середовища, яке забезпечує формування стійкості, адаптивності та внутрішнього відчуття захищеності дитини. У контексті прав дитини психологічну безпеку пропонується визначати як сукупність правових, організаційних, соціальних та психолого-педагогічних умов, що гарантують захист психічного здоров'я дитини, попередження травматизації та створення можливостей для гармонійного розвитку в умовах збройного конфлікту. Таке визначення поєднує юридичний та психологічний підходи і дозволяє розглядати психологічну безпеку як самостійний об'єкт правового регулювання.

Міжнародне право та національне законодавство України визнають особливий статус дитини в умовах збройних конфліктів. Конвенція ООН про права дитини 1989 року у статті 19 зобов'язує держави захищати дитину від усіх форм фізичного та психічного насильства [1]. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1977 року (Протокол I) закріплює обов'язок сторін конфлікту вживати усіх можливих заходів для запобігання будь-якому негативному впливу на дітей [2]. Національне законодавство України, зокрема Закон України «Про охорону дитинства» та Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», також містить положення про захист психічного здоров'я дітей, однак не виокремлює психологічної безпеки як самостійної правової категорії.

В умовах збройної агресії психологічна безпека дитини зазнає деструктивного впливу цілого спектра чинників, які для глибшого аналізу доцільно класифікувати на три умовні групи. По-перше, це фактори прямого впливу, що безпосередньо загрожують фізичній та психічній цілісності особистості: перебування в зоні бойових дій, втрата близьких, поранення, безпосереднє зіткнення з насильством та досвід окупації. По-друге, фактори опосередкованого впливу, які зумовлюють соціальну та побутову дезадаптацію, зокрема вимушене переміщення, руйнування звичного способу життя, втрату соціальних зв'язків та погіршення матеріального становища сім'ї. Третя категорія — фактори інформаційно-цифрового середовища, які включають систематичне споживання травматичного контенту, вплив пропаганди, дезінформації та ризики кібербулінгу. Сукупна дія цих чинників створює високий ризик виникнення довготривалих психологічних наслідків, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), тривожно-депресивні стани, поведінкові порушення та стійку соціальну дезадаптацію..

Забезпечення психологічної безпеки дитини в умовах збройної агресії потребує комплексного правового регулювання та створення відповідної інституційної системи. Сучасне українське законодавство не містить окремого нормативно-правового акта, який би визначав поняття психологічної безпеки дитини та механізми її гарантування. Існуючі норми Закону України «Про соціальні послуги» та Закону України «Про психічне здоров'я» є фрагментарними й не охоплюють специфіку воєнного часу. Натомість доцільним видається розроблення та прийняття спеціального закону «Про психологічну безпеку дитини», який закріпив би поняття психологічної безпеки, права дитини на психологічну підтримку, обов'язки держави та органів місцевого самоврядування, а також механізми міжвідомчої взаємодії.

Важливим стратегічним напрямом забезпечення психологічної безпеки дитини виступає формування цілісної системи раннього виявлення, профілактики та подолання наслідків психологічної травматизації. Така система має функціонувати на міжвідомчому рівні та передбачати комплексний підхід до ідентифікації дітей, які зазнали впливу травматичних подій, зокрема в умовах збройного конфлікту.

З цією метою доцільним є впровадження обов'язкового психологічного скринінгу дітей, які проживають або перебували в зонах бойових дій, а також

на тимчасово окупованих територіях, що дозволить своєчасно виявляти ознаки посттравматичних розладів, підвищеного рівня тривожності, депресивних станів та інших порушень психоемоційного розвитку. Важливою складовою такої системи має стати створення єдиного цифрового реєстру (електронної бази даних) наданих послуг психологічної допомоги, що забезпечить безперервність супроводу дитини та можливість моніторингу ефективності втручань.

Крім того, необхідно гарантувати безоплатний і безперешкодний доступ дітей та їхніх сімей до кваліфікованої психологічної допомоги в закладах освіти та системі охорони здоров'я, з урахуванням індивідуальних потреб і ступеня травматизації. Особливого значення набуває впровадження спеціалізованих програм психосоціальної реабілітації, спрямованих на відновлення емоційної стабільності, формування навичок подолання стресу та підвищення рівня психологічної резильєнтності як дітей, так і їхніх сімей.

Окремим і критично важливим компонентом є системна підготовка та підвищення кваліфікації фахівців — практичних психологів, соціальних педагогів, педагогічних працівників та інших спеціалістів, які безпосередньо взаємодіють із дітьми, що пережили травматичний досвід. Така підготовка має включати опанування сучасних доказових підходів до роботи з психологічною травмою, кризовим консультуванням та методами психосоціальної підтримки.

Не менш важливим є правовий захист дітей від вторинної травматизації. Умови воєнного стану нерідко призводять до надмірного залучення дітей до інформування про воєнні злочини, участі в судових процесах без належної психологічної підтримки, а також до неконтрольованого поширення інформації про них у медіа. Законодавство повинно чітко регламентувати порядок участі дитини у правозастосовних процедурах з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини та заборони її повторної віктимізації. Крім того, потребує посилення відповідальність за поширення інформації, що завдає шкоди психічному здоров'ю дитини.

Роль сім'ї у забезпеченні психологічної безпеки дитини залишається ключовою навіть в умовах воєнного часу. В. І. Слободчикова та Є. І. Ісаєва [4] зазначають, що протягом усього тривалого періоду дитинства справжнім суб'єктом розвитку виступає «співбуттєва спільність» дитини і дорослого. Для забезпечення умов здорового та повноцінного життя дитина потребує значущого дорослого, який сприяє задоволенню її базової потреби у набутті людської сутності. Значущий дорослий визначається як близька або рідна людина, що здійснює визначальний вплив на формування умов розвитку дитини та організацію її життєвого шляху. Однак війна суттєво послаблює ресурс сім'ї через втрату житла, роботи, близьких осіб. Тому державна політика повинна спрямовуватися не лише на пряму допомогу дитині, а й на підтримку батьків та опікунів. Програми психологічної допомоги сім'ям, тренінги з навичок емоційної регуляції, а також матеріальна підтримка сімей, які виховують дітей з ознаками травми, є необхідними компонентами комплексного підходу.

У висновку слід зазначити, що психологічна безпека дитини в умовах збройної агресії є самостійною правовою категорією та важливою складовою механізму забезпечення прав дитини. Її гарантування потребує системного підходу, що поєднує правові норми, інституційні механізми, міжвідомчу координацію та психолого-педагогічні технології. Відсутність спеціального законодавства та недостатній рівень міжвідомчої взаємодії призводять до фрагментарності заходів захисту. У зв'язку з цим доцільним є розроблення та прийняття Закону України «Про психологічну безпеку дитини», створення єдиної системи раннього виявлення та подолання травми, а також посилення відповідальності за вторинну травматизацію дітей. Забезпечення психологічної безпеки нинішнього покоління дітей є не лише гуманітарним обов'язком держави, а й умовою відновлення та сталого розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

Конвенція про права дитини : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20 листоп. 1989 р. // Офіційний вісник України. 2019. № 12. Ст. 412.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

Сашуріна О. Ю. Психоемоційний стан дітей в умовах військової агресії / О. Ю. Сашуріна // Захист прав дитини в умовах військової агресії : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23 черв. 2022 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса : Вид-во «Юридика», 2023. – С. 237-239.

URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/17674>

Ющенко І. М. Психологічна безпека як умова формування суб'єктності дитини / І. М. Ющенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2018. – Вип. 3, т. 1. – С. 153–158.

URL: <https://www.pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/issue/view/8>

Висоцький Р.

курсант 202-го навчального взводу навчально-наукового
інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Національної поліції України

Науковий керівник:

Шерстюк Г. М.

доцент кафедри адміністративного права і процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЯКІ СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ НЕПОВНОЛІТНІМИ

У сучасному суспільстві проблема протидії правопорушенням вчиненими неповнолітніми є надзвичайно актуальною, оскільки порушення правових норм завдає шкоди як окремим особам, так і суспільству в цілому. Проблема правопорушень, вчинених неповнолітніми, є однією з найбільш складних і водночас чутливих у сфері кримінальної юстиції та соціальної політики держави. Неповнолітні як особлива соціально-демографічна група перебувають на етапі формування особистості, світогляду та системи цінностей, що зумовлює їхню підвищену вразливість до негативного впливу зовнішнього середовища. Вчинення правопорушень у цьому віці часто не є результатом стійкої кримінальної налаштованості, а радше наслідком сукупності несприятливих соціальних, психологічних та економічних чинників.

Причини та умови, що сприяють правопорушенням серед неповнолітніх, мають комплексний характер і включають як індивідуальні особливості дитини (психоемоційний стан, рівень правової свідомості, схильність до девіантної поведінки), так і вплив сім'ї, освітнього середовища, однолітків та суспільства загалом. Саме тому дослідження цієї проблематики потребує системного підходу та врахування міждисциплінарних аспектів. Ефективна боротьба з правопорушеннями неможлива без глибокого розуміння причин і умов, які зумовлюють їх виникнення, а також специфіки поведінки самого неповнолітнього. Саме виявлення та аналіз цих чинників дає змогу не лише правильно кваліфікувати діяння, а й розробляти дієві превентивні заходи щодо неповнолітнього.

Розглядаючи поняття правопорушення то у науковій літературі одне з чітких та змістовних визначень надається авторським колективом у складі Волошкевича Г.А., Джолоса С.В., Дробот Ж.А., Ковалю Т.В., та інші. Згідно з їх підходом, правопорушення – це протиправне, винне діяння деліктоздатної особи, що завдає шкоду особі, суспільству або державі. Це визначення охоплює ключові характеристики протиправної поведінки, акцентуючи увагу на її соціальній небезпеці та необхідності притягнення винної особи до юридичної відповідальності [1, с.78].

Крім самого визначення, зазначені автори виділяють низку ознак, що дають змогу відмежувати правопорушення від інших видів поведінки. По-перше, правопорушення завжди суперечить конкретному правовому припису, тобто передбачає або невиконання встановленого законом обов'язку, або порушення

встановленої заборони. По-друге, неодмінною умовою є наявність вини, тобто усвідомленого ставлення особи до своєї поведінки. Правопорушенням визнається лише дія або бездіяльність, учинена умисно або з необережності.

Ще однією важливою ознакою є факт заподіяння шкоди як реальної, так і у формі створення загрози її заподіяння. Така шкода може бути завдана окремій особі, суспільству або державі. Крім того, правопорушення є вольовим, усвідомленим діянням, що виявляється у формі конкретної дії або бездіяльності. Погляди, переконання чи внутрішні переконання особи, якими б вони не були гуманними чи зловмисними, не є підставою для притягнення до відповідальності, якщо вони не проявляються у конкретних діях.

Важливою умовою є деліктоздатність особи, тобто її здатність усвідомлювати свої дії та керувати ними. Тільки фізичні або юридичні особи, які є деліктоздатними, можуть бути визнані суб'єктами правопорушення і нести юридичну відповідальність.

У теорії права виділяють три рівні аналізу причин правопорушень: індивідуальний, видовий та загальний. Комплексне вивчення цих причин охоплює різні аспекти: напрями дослідження, класифікацію та наукові теорії. Для глибшого розуміння природи правопорушень важливо враховувати як загальні закономірності, так і специфічні особливості, характерні для окремих видів правопорушень.

Причинність як наукова категорія має давнє філософське підґрунтя. Ще Аристотель наголошував, що кожне явище має свою причину, яка передуює наслідку. Причина породжує наслідок, тобто має активну дію, тоді як наслідок – це обумовлений результат. Таке тлумачення отримало відображення і в юридичних дослідженнях. Зокрема, у філософському словнику причинність трактується як універсальний зв'язок між явищами світу [2].

Розуміння причин правопорушень змінювалося разом із розвитком суспільства, науки та права. Правопорушення як масове соціальне явище з'явилася одночасно з виникненням держави та тісно пов'язано із соціальними відхиленнями – стійкими порушеннями соціальних норм, які виникають унаслідок загальних соціально-економічних суперечностей. Історично його пояснювали, такими факторами, як дефіцит товарів або нерівний розподіл матеріальних благ, що викликало в осіб егоїзм, невдоволення та прагнення до протиправної поведінки. Сьогодні в умовах цифрової епохи з'явилися нові види правопорушень, зокрема кіберзлочини, причини яких пов'язані з розвитком інформаційних технологій.

Серед сучасних підходів більшість дослідників визнає, що причини правопорушень охоплюють як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Деякі вчені акцентують увагу на впливі зовнішніх обставин, інші – на особистих якостях правопорушника. Найбільш повним є підхід, що враховує масовий, груповий та індивідуальний рівні прояву причин.

Об'єктивні причини – це соціальні явища, що не залежать від волі конкретної особи, наприклад, безробіття чи соціальна несправедливість. Суб'єктивні причини, навпаки, пов'язані з внутрішнім світом людини – її переконаннями, рівнем культури, психологічним станом. До об'єктивно-суб'єктивних причин

належать, зокрема, недоліки законодавства, неефективна діяльність державних органів, що породжують умови для правопорушень [3, с.461].

Причини також класифікуються за змістом: економічні, соціальні, політичні, духовні, правові, психологічні та організаційні. У кримінології існує поділ на соціологічні (обумовлені соціальними умовами) та біологічні (генетична схильність) концепції правопорушень. На індивідуальному рівні правопорушення розглядається як результат взаємодії особистості з соціальним середовищем, а також конкретних життєвих обставин [4, с.48].

Поряд із причинами існує поняття умов правопорушень. Умови вчинення правопорушень тісно пов'язані з причинами та наслідками, і цей взаємозв'язок часто називають обумовленням. Умови не породжують правопорушення безпосередньо, але створюють середовище, в якому такі діяння стають можливими або ймовірними.

До умов вчинення правопорушень належать як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. Об'єктивні умови охоплюють загальносуспільні явища: традиції країни, рівень правосвідомості населення, ефективність роботи правоохоронних органів, рівень організованості правопорушників, стан корупції, а також ставлення до правопорушень у засобах масової інформації. Наприклад, естетизація правопорушень у ЗМІ, коли порушників зображують як харизматичних героїв, створює спотворене уявлення про допустимість таких дій, особливо серед молоді.

Суб'єктивні умови стосуються конкретного соціального оточення особи та її життєвих обставин. Це можуть бути сімейна ситуація, вплив друзів, економічне становище тощо. Підлітки з асоціального середовища значно частіше схильні до негативної поведінки яка призводить до вчинення правопорушень. До таких умов можна також віднести віктимологічні ситуації, коли поведінка або необережність потенційної жертви полегшує можливість вчинення правопорушення. Також це неблагополучне сімейне середовище, відсутність належного нагляду, негативний вплив однолітків, доступність алкоголю та інших шкідливих факторів. Вчасне виявлення та усунення цих чинників є запорукою ефективної профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Умови майже ніколи не діють ізольовано, вони формують комплексне середовище, яке сприяє або стримує правопорушення. Водночас навіть за наявності всіх сприятливих умов правопорушення не відбудеться без безпосередньої причини. Відтак, розуміння умов дозволяє не лише пояснити вже скоєні правопорушення, але й запобігати їм через усунення або нейтралізацію таких обставин [5, с.78].

Отже, причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, мають складний і багатофакторний характер, що вимагає комплексного підходу до їх аналізу та подолання. Визначальними серед них є соціально-економічні труднощі, недоліки сімейного виховання, негативний вплив соціального оточення, а також індивідуально-психологічні особливості підлітків. Ефективна протидія правопорушенням серед неповнолітніх можлива лише за умови консолідації зусиль держави, суспільства та сім'ї, спрямованих

на створення сприятливого середовища для розвитку дитини, підвищення рівня правової культури та забезпечення належного соціального контролю. Профілактика повинна мати пріоритетний характер і реалізовуватися через системні заходи, орієнтовані на усунення причин і умов девіантної поведінки ще на ранніх етапах її формування.

ЛІТЕРАТУРА:

Правознавство : підручник для студентів вищих навчальних закладів /Г. А. Волошкевич, С. В. Джолос, Ж. А. Дробот, Т. В. Коваль, В. Т. Комзюк та ін.; МОН України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2019. 686 с.

Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. І. Шинкарук (відп. ред.) та ін.; Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. С. 751.

Скаун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 2-ге вид. Київ : Алерта ; ЦУЛ, 2011. 520 с.

Кримінологія: Підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. Київ.: Національна академія управління, 2010. 496 с.

Кримінологія : підручник / О. М. Джу́жа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джу́жі. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

Волошанівська Т. В.

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНІ ПОДІЇ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ

Дитяча психіка характеризується підвищеною чутливістю до впливу несприятливих факторів середовища. На відміну від дорослих, діти не завжди здатні усвідомити та вербалізувати власні переживання, тому наслідки психотравматичного досвіду часто проявляються через зміни поведінки, емоційні реакції та труднощі соціальної взаємодії. Травматичний досвід може проявлятися у вигляді підвищеної тривожності, страхів, порушень сну, агресивної поведінки, труднощів емоційної регуляції, зниження навчальної мотивації та соціальної активності. У більш тяжких випадках можуть спостерігатися симптоми посттравматичного стресового розладу, депресивні прояви та інші емоційно-поведінкові порушення [2].

Особливістю воєнної травми є її пролонгований характер. Якщо зазвичай психотравмуюча подія має обмежений у часі вплив, то в умовах війни дитина може тривалий час перебувати під впливом стресогенних чинників. Повітряні тривоги, новини про бойові дії, вимушене переміщення, невизначеність

майбутнього та постійне відчуття небезпеки підтримують високий рівень психологічного напруження. У таких умовах особливого значення набуває своєчасна психологічна допомога, спрямована не лише на подолання наслідків травми, а й на профілактику подальших психоемоційних порушень [3].

Психологічна допомога дітям, які постраждали внаслідок війни, має бути комплексною, систематичною та орієнтованою на вікові особливості розвитку. Основною метою такої допомоги є відновлення почуття безпеки, стабілізація емоційного стану, формування навичок подолання стресу та запобігання довготривалим негативним наслідкам психотравматизації [3]. Важливо враховувати, що потреби дітей різного віку можуть суттєво відрізнятися. Для молодших дітей пріоритетним є відновлення відчуття безпеки та емоційного контакту з дорослими, тоді як для підлітків важливими стають питання самоідентичності, соціальних взаємин та життєвих перспектив.

Одним із базових принципів психологічної допомоги є створення безпечного середовища. Для дитини надзвичайно важливо відновити відчуття захищеності та передбачуваності. Саме тому психологічна підтримка має здійснюватися в атмосфері довіри, прийняття та емоційної підтримки. Важливу роль у цьому процесі відіграють батьки, педагоги та інші значущі дорослі [4]. Без формування відчуття безпеки будь-які психокорекційні або терапевтичні заходи можуть бути недостатньо ефективними.

Серед сучасних підходів до надання психологічної допомоги дітям особливе місце займає травмафокусована когнітивно-поведінкова терапія. Цей підхід спрямований на опрацювання травматичного досвіду, зниження інтенсивності негативних переживань та формування адаптивних способів реагування на стресові події. У процесі роботи дитина поступово навчається усвідомлювати власні емоції, змінювати дезадаптивні переконання та формувати більш конструктивні поведінкові стратегії. Ефективність даного методу підтверджена численними міжнародними дослідженнями [5].

Широкого застосування в роботі з дітьми, які пережили війну, набувають арттерапевтичні методи. Малювання, ліплення, казкотерапія, музикотерапія та інші творчі техніки дозволяють дитині безпечно виражати власні переживання, які часто складно вербалізувати. Арттерапія сприяє зниженню рівня тривожності, покращенню емоційного стану та розвитку навичок саморегуляції [2]. Крім того, творчі методи допомагають активізувати внутрішні ресурси особистості та створюють умови для поступового відновлення психологічної рівноваги.

Ефективним напрямом психологічної допомоги є ігрова терапія. Гра виступає природною формою діяльності дитини та дозволяє відтворювати й опрацьовувати складні емоційні переживання. За допомогою спеціально організованої гри психолог може допомогти дитині усвідомити власні емоції, подолати страхи та сформувати більш адаптивні способи поведінки [3]. Особливо ефективною ігрова терапія є у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку.

Значний потенціал мають групові форми роботи. Психологічні тренінги, групи підтримки та психоосвітні заняття дозволяють дітям відчувати підтримку

однolітків, зменшити відчуття ізолюваності та навчитися ефективних стратегій подолання труднощів. Крім того, групова взаємодія сприяє розвитку соціальних навичок і підвищенню самооцінки [5]. Особливо важливими такі форми роботи є для підлітків, для яких спілкування з однolітками відіграє провідну роль у процесі соціалізації.

Сучасні підходи до психологічної допомоги також передбачають використання цифрових технологій та дистанційних форм підтримки. Онлайн-консультування, мобільні застосунки для психологічної самопомоги, дистанційні групи підтримки та психоосвітні ресурси дозволяють розширити доступ дітей та їхніх сімей до професійної допомоги навіть в умовах обмежених можливостей пересування або перебування в зоні ризику.

Таким чином, психологічна допомога дітям, які пережили травматичні події війни, повинна базуватися на комплексному підході, що поєднує індивідуальні, сімейні та групові форми роботи. Використання сучасних психотерапевтичних підходів сприяють збереженню психічного здоров'я дітей та їх успішній адаптації до складних життєвих обставин. Ефективна психологічна допомога дозволяє не лише мінімізувати негативні наслідки психотравматичного досвіду, а й створює умови для подальшого гармонійного розвитку дитини навіть в умовах тривалого воєнного конфлікту.

Летература:

Максименко С. Д. Психологія особистості : підручник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2020. 296 с.

Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Лазос Г. П. та ін. Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій : методичний посібник. Київ : ТОВ «Видавництво "Логос"», 2015. 208 с.

Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

Сухіна І. В. Методичні основи психологічного супроводу дітей у кризових ситуаціях. Київ : НАПН України, 2024. 114 с.

Cohen J. A., Mannarino A. P., Deblinger E. Treating Trauma and Traumatic Grief in Children and Adolescents. 2nd ed. New York : Guilford Press, 2017. 354 p.

Landreth G. L. Play Therapy: The Art of the Relationship. 4th ed. New York : Routledge, 2023. 456 p.

Ворожцова П. С.

Студентка 1-го курсу ІПБ Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Ніцевич А. С.

старший викладач кафедри державно-правових дисциплін
ІПБ Одеського державного університету
внутрішніх справ

РОЛЬ ООН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ У ЗОНАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Захист прав дітей під час збройних конфліктів — одна з найважчих проблем, адже діти самі себе захистити не можуть. Війна руйнує школи, лікарні, будинки, але головне — вона знищує нормальне дитинство. Діти втрачають безпеку, не можуть вчитися, не отримують медичної допомоги. Жодна держава, яка воює, не здатна сама вирішити всі ці питання. Тут потрібна допомога Організації Об'єднаних Націй (далі ООН). Вона координує дії держав, допомагає під час кризи, може тиснути на сторони конфлікту.

Базовий документ — Конвенція про права дитини, яка закріплює право на життя, розвиток, освіту, лікування, захист від насильства. Найважливіша стаття 6. Її частина перша встановлює: кожна дитина має невід'ємне право на життя. Частина друга зобов'язує держави у максимально можливій мірі забезпечити виживання і здоровий розвиток дитини [2]. Під час війни виконати це дуже важко. Обстріли, блокади, атаки на лікарні — все це заважає. Але обов'язок держави нікуди не зникає. ООН постійно нагадує про статтю 6 через свої моніторингові механізми.

На практиці дітей захищає також ЮНІСЕФ. Це дитячий фонд ООН. Його люди працюють прямо в зонах бойових дій. Вони возять воду, їжу, ліки, вакцини. Облаштовують класи в підвалах і наметах, щоб діти могли вчитися. Інакше діти втратять роки навчання. Ще ЮНІСЕФ займається психологічною допомогою. Діти на війні отримують травми, які не загояться самі. Страхі, нічні кошмари, агресія, апатія — без психолога це залишиться назавжди. ЮНІСЕФ також шукає дітей, які зникли під час війни, і допомагає їм возз'єднатися з родинами.

Стаття 28 Конституції України гарантує повагу до гідності кожної людини. Вона забороняє катування, жорстоке поводження, приниження [1]. Також там зазначається, що без згоди людини над нею не можна проводити ніяких медичних або наукових дослідів. На війні це дуже важливо. Дітей можуть силоміць допитувати, вербувати, утримувати незаконно, примушувати до співпраці з окупантами. Держава повинна реально захищати дітей від цього, а не просто писати закони. ООН через свої структури стежить за дотриманням статті 28.

Стаття 10 Закону України «Про охорону дитинства» визначає право дитини на свободу, недоторканність, захист гідності [3]. Вона вимагає, щоб у сім'ї та школах дисципліна будувалася на повазі, а не на приниженні. Держава повинна захищати дітей від домашнього насильства, сексуального насильства (в тому числі від того, що чинить Росія), примусової проституції, жебрацтва, азартних ігор. Також держава має захищати дітей від втягнення у злочини, від алкоголю та наркотиків, від релігійних культів-екстремістів. Під час війни всі ці загрози стають більшими. Сім'ї розвалюються, діти лишаються без нагляду. Окупанти часто свідомо створюють атмосферу насильства. Дитина має право сама звернутися до органів опіки, служб у

справах дітей, кол-центрів протидії насильству. Держава зобов'язана забезпечити, щоб ці органи працювали належним чином.

Що ж до злочинів Росії, то вона вивозить українських дітей на свою територію примусово. Міжнародний кримінальний суд і ООН називають це воєнним злочином. Деякі кажуть — злочин проти людяності. Дітей вивозять без згоди батьків. Або під приводом «евакуації». В Росії їх тримають у таборах, змінюють дані, дають російське громадянство, віддають у чужі сім'ї. Це робиться для того, щоб дитина забула, хто вона. Забула українську мову, свою культуру, своїх батьків. ООН повинна не просто фіксувати це, а домагатися повернення кожної дитини на рідну землю.

Законодавча влада має також реагувати. Зазначено, що органи законодавчої влади повинні активно реагувати на виклики сучасності, приймаючи нормативно-правові акти, або вносячи зміни і доповнення у вже існуючі, на користь забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей, що постраждали від війни, опираючись на міжнародно-правовий досвід країн, що, на жаль, зустрічалися із розв'язанням таких проблем [4]. Національні закони не повинні суперечити міжнародним зобов'язанням. Вони повинні створювати реальні механізми захисту.

ООН не тільки координує. Вона ще й постійно стежить, фіксує порушення, пише доповіді, публікує списки тих, хто чинить злочини проти дітей, передає справи до міжнародного суду. У її структурі працює спеціальний представник генсека з питань дітей та збройних конфліктів. Крім контролю, ООН створює гуманітарні програми. Допомогає дітям повернутися до нормального життя, адаптуватися, вчитися, лікувати психіку. Допомогає розмінювати території, щоб діти не підривалися. Створює безпечні простори в школах і дитсадках.

Отже, захист прав дітей на війні — це складна справа. Тут потрібні і міжнародні організації, і дії самої держави, що потерпає від збройного нападу. ООН — координатор і гарант. У неї є Конвенція, ЮНІСЕФ, спеціальний представник, механізми моніторингу. Але якщо держава сама нічого не робить — не фінансує органи опіки, не розглядає справи про насильство, не відповідає на дзвінки кол-центрів — то будь-яка міжнародна допомога буде слабкою і несистемною. А без міжнародного контролю держави часто просто закривають очі на проблеми. Росія це доводить, коли вивозить дітей і змінює їм імена. Тільки тоді, коли міжнародний контроль і державна відповідальність працюють разом, тоді діти мають шанс на безпечне життя навіть під час війни. ООН тут — не начальник, а партнер. Вона нагадує: дитина не повинна воювати. Дитина має право жити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.05.2026)

2. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. Ратифіковано Постановою Верховної Ради Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 789-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 15.05.2026)

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

4. Коваль І. Захист прав та законних інтересів дітей під час війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 2 (38). С. 66. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2024/feb/33915/visnik2382023.pdf>.

Гайна С. В.

Курсант 202 взводу Навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України

Науковий керівник:

Ковальова О. В.

Професор кафедри адміністративної діяльності поліції,
к.ю.н., с.н.с.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Питання відповідальності дітей за вчинення домашнього насильства є актуальним у сучасних умовах розвитку українського суспільства, оскільки поєднує у собі правові, соціальні та психологічні аспекти. Особливість цієї проблематики полягає в тому, що дитина, будучи суб'єктом правовідносин, одночасно потребує особливого захисту з боку держави, що обумовлює специфіку підходів до визначення її відповідальності.

Домашнє насильство – це навмисне і систематичне здійснення фізичного, психологічного або економічного тиску на подружжя, колишнього партнера чи будь-яку іншу людину, з якою агресор має (або мав) сімейні чи близькі стосунки. Така поведінка спричиняє фізичні та психологічні страждання, розлади здоров'я, втрату працездатності, емоційну залежність або погіршення якості життя постраждалої особи. Цей вид насильства може проявлятися у вигляді дій або бездіяльності фізичного, психологічного чи економічного характеру. До таких проявів включають застосування сили без завдання тілесних ушкоджень, висловлення погроз, принизливі образи, переслідування, а також позбавлення життєво важливих ресурсів, як-от житло, їжа, одяг чи фінанси, на які постраждалий має законне право [1, с. 115]. У результаті таких дій завдається шкода фізичному або психічному здоров'ю людини, яка стала жертвою насильства.

Форми домашнього насильства: Економічне насильство — це форма домашнього насильства, що виражається у навмисному позбавленні людини базових засобів для існування, таких як житло, їжа, одяг, майно, гроші чи документи. Також сюди входять обмеження доступу до цих ресурсів, залишення без догляду та необхідної підтримки, перешкоджання отриманню медичних чи реабілітаційних послуг, заборона працювати чи здобувати освіту, примус до праці, а також інші правопорушення економічного характеру. Психологічне насильство — це дії, які включають словесні образи,

приниження, залякування або переслідування. До цього виду насильства також належить контроль над рішеннями особистого або репродуктивного характеру, погрози (в тому числі стосовно інших людей), маніпуляції, що спричиняють у жертви почуття небезпеки або емоційної нестабільності. Ці дії можуть суттєво підірвати психічне здоров'я потерпілої особи або викликати у неї неспроможність захищати себе. Сексуальне насильство — це будь-які дії сексуального характеру, вчинені без згоди повнолітньої особи чи незалежно від згоди дитини. Це також включає примус до сексуальних актів за участю інших осіб або в присутності дитини, а також різноманітні правопорушення проти статевої свободи чи недоторканості особи. Фізичне насильство — це форма домашнього насильства, що включає нанесення побоїв, удари, штовхання, щипки, укуси та інші дії фізичного впливу [4, с. 220]. Сюди ж належить незаконне позбавлення волі, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень будь-якого ступеня тяжкості, залишення в небезпечному стані без допомоги або навіть умисне спричинення смерті.

За вчинення домашнього насильства особа може нести як адміністративну, так і кримінальну відповідальність. Адміністративна відповідальність регулюється статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Вона передбачає покарання за дії фізичного, психологічного або економічного характеру, що не призвели до тілесних ушкоджень, але проявляються через погрози, образи, переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу чи іншого майна, на яке потерпілий має законне право. У разі умисного систематичного вчинення домашнього насильства передбачена кримінальна відповідальність, встановлена статтею 126-1 Кримінального кодексу України. Систематичність полягає у насиллі, що повторюється три або більше разів, незалежно від того, чи раніше кривдник притягувався до відповідальності за аналогічні дії. Ознаками систематичності можуть бути тілесні ушкодження, регулярні звернення по медичну допомогу та інші фактичні докази [5, с. 316].

Згідно з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема статті 173-2, домашнє насильство є адміністративним правопорушенням, за яке передбачено відповідальність. Водночас відповідно до статті 12 КУпАП адміністративна відповідальність настає з 16 років. Таким чином, особи, які досягли цього віку, можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства.

Що стосується кримінальної відповідальності, то вона регулюється Кримінальним кодексом України. Стаття 126-1 КК України передбачає відповідальність за домашнє насильство, якщо такі дії мають систематичний характер. При цьому, відповідно до статті 22 КК України, кримінальна відповідальність настає з 16 років, а за окремі злочини — з 14 років. Однак на практиці притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності за домашнє насильство має свої особливості та застосовується з урахуванням віку, рівня розвитку та інших обставин [2, с. 89].

У випадках, коли дитина не досягла віку адміністративної або кримінальної відповідальності, до неї застосовуються заходи виховного впливу. Такі заходи передбачені, зокрема, законодавством у сфері охорони дитинства та

діяльності органів опіки і піклування. Водночас відповідальність за поведінку дитини можуть нести її батьки або законні представники. Відповідно до статті 184 КУпАП, передбачена відповідальність батьків за невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей.

Важливу роль у реагуванні на випадки домашнього насильства, вчиненого дітьми, відіграють спеціальні суб'єкти, уповноважені на здійснення заходів у цій сфері. До них належать служби у справах дітей, органи опіки та піклування, підрозділи Національної поліції України, а також заклади освіти. Їх діяльність спрямована не лише на фіксацію правопорушення, але й на виявлення причин девіантної поведінки, проведення профілактичної роботи та надання соціальної і психологічної допомоги [3, с. 171].

Слід підкреслити, що домашнє насильство, вчинене дітьми, часто має комплексний характер і є наслідком несприятливого сімейного середовища, конфліктів у родині, психологічних травм або наслідування поведінки дорослих. У зв'язку з цим ефективне реагування на такі випадки повинно включати не лише застосування заходів юридичної відповідальності, але й проведення корекційної та виховної роботи.

Крім того, важливе значення має превентивна діяльність, яка спрямована на формування у дітей правової культури, навичок ненасильницької поведінки та відповідального ставлення до власних дій. Значну роль у цьому процесі відіграють освітні заклади, які повинні забезпечувати не лише навчання, але й виховання учнів у дусі поваги до прав і свобод інших осіб.

Отже, відповідальність дітей за вчинення домашнього насильства має складний і багаторівневий характер. Вона визначається нормами адміністративного та кримінального законодавства, а також спеціальними нормами у сфері захисту прав дитини. При цьому ключовим завданням держави є не лише притягнення до відповідальності, але й створення умов для запобігання таким правопорушенням, захисту прав усіх учасників сімейних відносин та забезпечення належного розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бухтіярова І. Г. Адміністративно-правові засади захисту дитинства та материнства в Україні: монографія / І. Г. Бухтіярова. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 212 с.
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.
3. Левківський Б. К. Загальні проблеми юрисдикційного захисту осіб, постраждалих від насильства в сім'ї (домашнього насильства). Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 171–174
4. Напрями та шляхи вдосконалення діяльності органів і підрозділів Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству та взаємодії із цього питання з органами державної влади та громадськими організаціями : науково-методичні рекомендації / заг. ред. В.Г. Дрозд, В.Б. Коба, О.В. Ковальнової. Одеса : Юридика. 2024. 270 с.

Галяс В.П.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна військова агресія проти України докорінно змінила умови реалізації та забезпечення прав людини. У центрі державної політики в умовах воєнного стану перебуває питання збереження життя, безпеки та гідності населення, однак особливої уваги потребують діти як найбільш вразлива категорія громадян. Війна створює для неповнолітніх комплекс загроз, які охоплюють фізичну безпеку, психічне здоров'я, доступ до освіти, сімейне оточення та соціальну інтеграцію. У таких умовах захист прав дитини перестає бути виключно соціальним завданням і набуває ознак пріоритетного напрямку державної політики та складової національної безпеки.

В умовах війни діти стикаються з багатовимірними ризиками. Насамперед йдеться про прямі загрози життю та здоров'ю внаслідок ракетних ударів, артилерійських обстрілів, мінної небезпеки та руйнування цивільної інфраструктури. Значна кількість неповнолітніх була змушена залишити місце проживання, що призвело до втрати звичного соціального середовища, переривання освітнього процесу та порушення сімейних зв'язків. Не менш важливими є психологічні наслідки війни: хронічний стрес, тривожність, переживання втрати близьких, невизначеність майбутнього та емоційне виснаження.

Одним із найсерйозніших викликів є незаконне переміщення та депортація дітей з тимчасово окупованих територій. Такі дії порушують фундаментальні права дитини на сімейне виховання, громадянство, культурну та національну ідентичність. Особливу небезпеку становлять випадки примусової зміни персональних даних, спрощеного усиновлення та нав'язування іншої соціокультурної належності. Подібні дії суперечать нормам міжнародного гуманітарного права та потребують належного документування для подальшого притягнення винних осіб до міжнародно-правової відповідальності.

У сучасних умовах державна політика щодо захисту дітей має ґрунтуватися на принципі найкращих інтересів дитини. Це означає, що під час ухвалення будь-яких рішень, пов'язаних з евакуацією, тимчасовим влаштуванням, освітою чи медичною допомогою, першочергово повинні враховуватися безпека, психологічний стан та потреби конкретної дитини. Важливим елементом такої політики є безперервність соціально-правового супроводу незалежно від зміни місця перебування неповнолітнього [1, с. 599].

Ключову роль у реалізації державної політики відіграють органи державної влади, органи місцевого самоврядування, служби у справах дітей, органи опіки та піклування, освітні установи, правоохоронні органи та міжнародні організації. Особливого значення набуває міжвідомча координація,

адже ефективний захист дітей потребує одночасного поєднання правових, соціальних, медичних, психологічних та освітніх заходів. В умовах масового внутрішнього та зовнішнього переміщення населення держава повинна забезпечити оперативний обмін інформацією між відповідальними інституціями, що сприятиме більш ефективному реагуванню на випадки порушення прав дітей.

Особливого значення в умовах війни набуває забезпечення права дитини на освіту. Руйнування закладів освіти, загроза обстрілів та вимушене переміщення сімей істотно ускладнюють реалізацію цього права. У зв'язку з цим держава була змушена адаптувати освітній процес до нових умов шляхом розвитку дистанційних та змішаних форм навчання. Водночас доступ до якісної освіти повинен розглядатися не лише як освітня, а й як соціальна гарантія, що сприяє збереженню стабільності, соціалізації та психологічної рівноваги дитини в умовах воєнного часу.

Поряд із традиційними загрозами актуалізувалася проблема цифрової безпеки дітей. В умовах активного використання інформаційно-комунікаційних технологій неповнолітні дедалі частіше стають об'єктами інформаційного впливу, дезінформації, кібербулінгу та інших форм онлайн-загроз. Тому державна політика у сфері захисту прав дитини повинна передбачати розвиток механізмів цифрової грамотності, формування навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет та удосконалення правових механізмів протидії кіберзлочинам щодо дітей [2, с.33].

Окремої уваги потребує захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В умовах війни саме ця категорія дітей стикається з підвищеним ризиком порушення прав, пов'язаних із проживанням, вихованням, соціальним забезпеченням та доступом до освіти. У зв'язку з цим важливим завданням держави є забезпечення безперервного функціонування системи опіки та піклування, а також створення умов для сімейних форм виховання, які найбільшою мірою відповідають інтересам дитини.

Важливим елементом захисту прав дітей в умовах війни є діяльність громадських та благодійних організацій. Саме вони нерідко забезпечують оперативну гуманітарну допомогу, психологічну підтримку, евакуацію дітей із небезпечних територій та сприяють відновленню доступу до освітніх послуг. Ефективна взаємодія державних інституцій із громадянським суспільством дозволяє суттєво підвищити рівень захищеності дітей та забезпечити комплексний характер допомоги.

Окремої уваги потребує система психологічної підтримки та реабілітації дітей, які пережили травматичний досвід війни. Ефективна допомога має включати не лише кризове втручання, а й довгострокові програми психологічного супроводу, соціальної адаптації та відновлення освітньої мотивації. Доцільним є також запровадження спеціальних програм підготовки педагогів, соціальних працівників і правоохоронців до роботи з дітьми, які зазнали психотравмуючого впливу воєнних подій.

В основі всіх рішень щодо захисту прав дітей повинен залишатися принцип найкращих інтересів дитини, закріплений у міжнародному та національному

законодавстві. Його реалізація передбачає індивідуальний підхід до кожної життєвої ситуації, врахування віку, стану здоров'я, сімейних обставин та психологічних потреб неповнолітнього. Саме такий підхід дозволяє забезпечити реальний, а не формальний захист прав дитини в умовах воєнного стану [3, с.279].

Отже, захист прав дитини в умовах війни є одним із ключових пріоритетів державної політики та важливою складовою забезпечення національної безпеки. Сучасні воєнні виклики створюють комплекс загроз для життя, здоров'я, освіти, сімейного виховання та психологічного благополуччя дітей, що потребує системної та скоординованої реакції держави. Ефективність такого захисту залежить від поєднання правових, соціальних, освітніх, медичних і психологічних механізмів підтримки, належного документування порушень прав неповнолітніх та активної міжнародної співпраці. Пріоритетним напрямом подальшого розвитку державної політики має стати створення комплексної системи безпеки та підтримки дітей, здатної забезпечити реалізацію їхніх прав навіть в умовах тривалого збройного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошанівська Т.В. Забезпечення прав та свобод дитини під час воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. С. 598–600.
2. Горобець Н.О. Забезпечення прав дитини на виховання в умовах воєнного стану // XII Юридичні могилянські читання: Міжнародно науково-практична конференція: ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв: Видво ЧНУ ім. Петра Могили, 2026. С. 33–34.
3. Назар Ю.С. Адміністративне судочинство у справах про оскарження відмови у наданні статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів // Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Випуск № 1, частина 2. 2026. С.277-281

Гамаль Ю. Б.

курсантка факультету правоохоронної діяльності,

Національна академія

Державної прикордонної служби України

Науковий керівник:

Демот Б.М.

викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-

економічних дисциплін, Національна академія

Державної прикордонної служби України

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді є надзвичайно актуальним. Це пов'язано як із загальними суспільними процесами, так і з тими

викликами, які сьогодні постають перед державою, зокрема в умовах воєнного часу. Саме тому важливо, щоб молоде покоління формувалося як свідоме, відповідальне і небайдуже до майбутнього своєї країни [1]. Таким способом, метою національно-патріотичного виховання є не лише передача знань, а й формування громадянської свідомості та відповідального ставлення до держави.

Йдеться не просто про засвоєння інформації, а про формування схвального ставлення до своєї держави, суспільства та подій, що відбуваються навколо. Адже за відсутності такого внутрішнього усвідомлення навіть найправильніші слова про патріотизм залишаються декларативними і не мають реального змісту [1].

Національно-патріотичне виховання - це не щось разове. Це постійний процес, який має відбуватися задля дотримання формальних вимог, а реально впливати на людину. Він охоплює і ставлення до державних символів, і розуміння історії, і повагу до культури та традицій [1, 5]. Велику роль у цьому відіграють заклади освіти, тому що саме там дитина проводить багато часу і формується як особистість. У школі вона не тільки здобуває знання, а й набуває соціального досвіду: вчиться взаємодіяти з іншими, аргументувати власну позицію, усвідомлювати відповідальність за свої дії. Водночас в умовах воєнного часу освітній процес виконує також стабілізуючу функцію, допомагаючи дітям зберігати відчуття безпеки та психологічної рівноваги [1].

За даними ЮНІСЕФ, станом на 2026 рік понад 2,5 млн українських дітей залишаються переміщеними, що свідчить про масштабний вплив війни на соціалізацію та освітній процес [2].

Крім того, з початку повномасштабного вторгнення значна кількість освітніх закладів була пошкоджена або зруйнована, що суттєво ускладнює доступ до якісної освіти [3].

Разом із тим інформацією ЮНІСЕФ, війна має тривалий негативний вплив на дітей, зокрема на їхнє психічне здоров'я, безпеку та доступ до базових послуг [4].

У таких умовах роль національно-патріотичного виховання лише посилюється, оскільки воно сприяє формуванню стійкості, адаптивності та громадянської відповідальності.

Водночас важливо, щоб виховання не набувало нав'язливого характеру. Воно не повинно супроводжуватися елементами примусу, оскільки примусення не забезпечує бажаного результату. Значно ефективнішим є підхід, за якого особистість самостійно приходить до усвідомлення цінностей через власний досвід, приклади та рефлексію [5]. Крім того, необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей, адже кожна особистість має власні інтереси, характер і спосіб сприйняття інформації. Ігнорування цих чинників може знизити ефективність навіть найбільш змістовних виховних заходів. Тому підхід до національно-патріотичного виховання має бути гнучким, адаптивним і оптимальним, без застосування уніфікованих шаблонів [5].

Окрім школи, великий вплив має і сім'я, і загальне середовище. Дитина сприймає не тільки те, що їй пояснюють, а й те, що вона бачить щодня. Тому важливо, щоб ці речі не суперечили одна одній [5].

Окремо варто звернути увагу на те, що основи громадянського виховання закріплені на рівні держави. Зокрема, Конституція України визначає базові права і обов'язки громадян, що є важливою основою для формування свідомої особистості [6].

Важливу роль у патріотичному вихованні молоді відіграють заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема Національна академія Державної прикордонної служби України. Академія здійснює підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників, формуючи у курсантів високий рівень національної свідомості, відповідальності, дисципліни та готовності до захисту державного кордону України. Освітній процес у НАДПСУ поєднує професійну підготовку з вихованням патріотизму, честі, відданості українському народові та державі [1].

У підсумку можна стверджувати, що національно-патріотичне виховання не є формалізованим компонентом освітнього процесу, а виступає сутнісним чинником формування особистості. Воно визначає світоглядні орієнтири людини, її ціннісні установки, ставлення до держави та готовність брати активну участь у суспільному житті. В умовах воєнного часу значення такого виховання суттєво зростає, оскільки сприяє консолідації суспільства, формуванню громадянської відповідальності та стійкості до викликів. Саме національно-патріотичне виховання забезпечує не лише передачу знань, а й становлення свідомого громадянина, здатного діяти в інтересах держави та суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

Про схвалення Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді: наказ МОН України від 28.05.2015 № 582. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0582729-15> (дата звернення: 24.05.2026).

<https://www.unicef.org/press-releases/more-340-educational-facilities-damaged-or-destroyed-ukraine-year>

<https://www.unicef.org/press-releases/more-340-educational-facilities-damaged-or-destroyed-ukraine-year>

<https://www.unicef.org/eca/stories/three-years-full-scale-war-ukraines-children>

Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 1233-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-p> (дата звернення: 24.05.2026).

5. Система освіти: затверджено заходи щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді // Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/sistema-osviti-zatverdzheno-zakhodi-shchodo-natsionalno-patriotichnogo-vikhovannya-ditey-ta-molodi> (дата звернення: 24.05.2026).

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (дата звернення: 24.05.2026).

Геляка М.Р.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 3 курсу 1 групи денної форми здобуття освіти
Інституту права та безпеки, спеціальності 053 «Психологія»
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Пасько О.М.

професор кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ З ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА

Становлення українського суспільства відбувається в умовах воєнного стану, у зв'язку із цим висувуються певні вимоги до функціонування державних структур та органів. Тому взаємодія працівників Національної поліції України з особами, які постраждали від насильства, є суттєвою складовою системи соціальної підтримки та захисту прав громадян. Постраждалі від насильства часто перебувають у стані значного емоційного стресу, тривоги, страху та дезорієнтації, що ускладнює для них звернення за допомогою та взаємодію зі слідчими підрозділами Національної поліції України. Неефективна комунікація або відсутність належної психологічної підготовки у працівників Національної поліції може призвести до вторинної травматизації постраждалих і як наслідок – довіри до правової системи.

Концептуальні психосоціальні аспекти цієї взаємодії охоплюють: визначення психологічного стану потерпілого, зменшення емоційного стресу, налагодження довірливих стосунків, підтримку самостійності постраждалої особи та забезпечення її безпеки упродовж всього процесу. Міжнародна практика наголошує на важливості всебічного підходу у роботі з особами, які пережили насильство, поєднуючи правову допомогу та психологічне супроводження. В нашій країні ці аспекти мають особливу актуальність через зростання кількості випадків домашнього насильства, злочинів, пов'язаних з війною та загальної соціальної нестабільності. Від ефективності співпраці поліції та постраждалих залежить не лише хід розслідування, а й успішність психосоціального відновлення осіб, які постраждали від насильства.

Так, на думку, Л.С. Волинець насильство – це складне, багатогранне явище. Загалом, термін «насильство» має чітко виражене негативне забарвлення і використовується у надзвичайно широкому сенсі, який охоплює всі форми фізичного, психологічного та економічного утиску, а також такі моральні якості, як брехня, ненависть, лицемірство та подібне [1, с. 35].

На думку Л.М. Кулика, під придушенням слід розуміти будь-яке обмеження можливостей для особистісного розвитку, що спричинене впливом інших осіб або суспільних структур [2, с. 67].

Насильство, на відміну від вроджених інстинктів (таких як самозбереження, продовження роду тощо), є усвідомленою дією, що здійснюється навмисно і з конкретною метою. Тому воно властиве лише людині, оскільки вона єдина істота, що володіє свідомістю. До того ж, оскільки ця дія спрямована на іншу людину, а не на самого себе, вона завжди передбачає наявність щонайменше двох учасників: того, хто здійснює насильство, та особи, яка постраждала.

Одним із показників насильства є завдана шкода. Однак, якщо були вчинені дії примусового характеру, а негативних наслідків не настало – факт насильства все одно має місце. Тому правильніше буде розглядати не лише вже існуючу шкоду, а й можливу, потенційну, яка може виникнути за певних обставин [3, с. 129].

Ще однією з ключових характеристик насильства є навмисність та усвідомленість дій. Це зумовлено тим, що змушення людини до певної поведінки відбувається лише навмисно, тобто з передбаченням і бажанням досягнення конкретного результату. Ненавмисні дії або випадкові події не підпадають під визначення насильства, оскільки в них відсутній такий суттєвий елемент, як свідомо воля особи, що завдає шкоди.

Також ознакою насильства є його застосування без згоди або всупереч волі особи, на яку воно направлене. Таке трактування дозволяє класифікувати як насильство не лише пряме порушення волі особи, яка постраждала від насильства, а й дії, вчинені стосовно особи, яка через свій фізичний або психічний стан не може об'єктивно оцінювати або усвідомлювати суть вчинків, спрямованих проти неї. Йдеться, наприклад, про дітей, осіб з психічними розладами або тих, хто перебуває у непритомному стані [4, с. 10].

Насильство щодо жінок є порушенням прав людини і розглядається як форма дискримінації проти жінок. Воно охоплює будь-які прояви гендерного насильства, які заподіють або можуть заподіяти фізичну, сексуальну, психологічну чи економічну шкоду або страждання. Це стосується як публічних, так і приватних діянь, а також включає погрози такими діями, примус та примусове позбавлення свободи.

Перелік чинників домашнього насильства не є вичерпним. Його передумовами є різноманітні соціальні проблеми, зокрема: особливості українського менталітету; економічна нестабільність у країні, що призводить до фінансових труднощів у родинах та загострює конфлікти, які можуть перерости у насильницькі дії; проблеми історичного, політичного та культурного характеру; соціальна напруженість; а також недостатня увага до проблеми на рівні державного регулювання.

Взаємодія поліції з постраждалими від насильства охоплює важливі соціальні та психологічні фактори, які впливають на успішність цього контакту. Люди, які пережили насильство, часто перебувають у стані сильного емоційного стресу, тривоги, страху, сорому та провини.

Так, у спільній науковій публікації В.В. Огоренко, О.М. Гненна та В.О. Кокашинський зазначають, що соціально-психологічну взаємодію поліції із особами, які постраждали від насильства, необхідно розглядати з урахуванням травма-інформованого підходу. Цей підхід передбачає розуміння

того, як травматичний досвід впливає на мислення, емоції та поведінку людини. Люди, що пережили насильство, нерідко виявляють уривчастість спогадів, складнощі із зосередженням уваги, прагнення уникати обговорення подробиць, а також непослідовність у своїх свідченнях. Такі особливості не є доказом неправдивості наданої інформації, натомість вони є характерними проявами психологічної травми [5, с. 57].

Відповідно серед пріоритетних обов'язків працівників поліції є:

початкова психологічна підтримка – забезпечення почуття безпеки, відновлення контролю над ситуацією та зниження сильного занепокоєння;

емпатійне спілкування – використання нейтральної, безоціночної мови, уникнення будь-яких звинувачувальних фраз;

запобігання подальшому травмуванню – недопущення повторного психологічного стресу через формальне, байдуже або вороже ставлення під час спілкування;

інформування про законні права та можливості захисту – роз'яснення процедур отримання безкоштовної правової допомоги, можливості винесення термінового обмежувального припису тощо.

В умовах воєнного стану є труднощі із соціальними взаєминами за наявності травматичного досвіду (бойові дії, втрати, вимушене переміщення та ін.), що підвищує тривожність та ризики агресії, психологи відзначають, що все це, а також хронічний стрес та посттравматичний стресовий розлад провокують сімейні конфлікти.

Отже, ключовим для ефективної допомоги є міжвідомча координація та мультимодальний підхід синергії співпраці поліції, соціальних, медичних та психологічних підрозділів. Такий комплексний підхід гарантує безперервність підтримки та зміцнює до державних структур.

Таким чином, ефективна взаємодія поліції із особами, які постраждали від насильства є пріоритетною для їх відновлення. Вона має ґрунтуватися на гуманності, емпатії, безпеці й повазі до гідності. Ігнорування психології спілкування веде до повторної травматизації, підриває довіру до поліції. Важливим є впровадження травма-інформованого та гендерно чутливого підходів у поліції, посилення міжвідомчої взаємодії та системна психологічна підготовка поліцейських. Лише комплексний підхід забезпечує дійсний захист прав потерпілих та сприяє їх як фізичному, так і ментальному відновленню.

ЛІТЕРАТУРА

Волинець Л.С. Система захисту дітей від жорстокого поводження: навчально-методичний посібник. Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді. Держсоцслужба. Київ, 2005. 395 с

Кулик К.Д. Причини розбещення неповнолітніх в Україні. *Часопис Київського університету права*. № 3. 2018. С. 257-263.

Журавель Т.В. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства: особливості створення і забезпечення роботи. СТ-Друк. Київ, 2020. С.128-134.

Виявлення, попередження і розгляд випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми : методичні матеріали для працівників освіти / С. Буров та ін. К.: Видавничий дім «КАЛИТА», 2007. 36 с.

Огоренко В.В., Гненна О.М., Кокашинський В.О. Соціально-психологічні та клінічні аспекти домашнього насильства (огляд літератури). *Український вісник психоневрології*. 2021. № 1. С. 54-60. DOI: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V29-is1-2021-9>

Гладкий В.Ю.,
Сукмановська Л.М.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема захисту прав дитини в умовах війни проти росії є однією з найгостріших гуманітарних і правових проблем сучасності. Війна завжди завдає найбільшого удару по найбільш незахищених категоріях населення, серед яких особливе місце належить дітям. Після початку повномасштабної військової агресії проти України мільйони дітей зіткнулися з надзвичайно складними життєвими обставинами. Тисячі дітей були змушені залишити свої домівки та стати внутрішньо переміщеними особами або шукати притулку за межами держави. Значна кількість дітей втратила батьків, рідних або близьких людей. Багато неповнолітніх зазнали фізичних і психологічних травм унаслідок бойових дій. Особливе занепокоєння міжнародної спільноти викликають випадки незаконного вивезення та депортації українських дітей з тимчасово окупованих територій до росії. Крім того, військова агресія призвела до порушення низки фундаментальних прав дітей, серед яких право на життя, безпеку, освіту, охорону здоров'я, сімейне виховання та належний рівень життя. У таких умовах питання захисту прав дитини набуває виняткового значення та стає одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Варто зазначити, що права дитини є невід'ємною складовою системи прав людини та гарантуються як національним законодавством, так і міжнародними правовими актами. Особливе значення має Конвенція ООН про права дитини, яка визначає основні стандарти захисту дітей та покладає на держави обов'язок забезпечувати їхню безпеку, розвиток і благополуччя [1]. Водночас у період війни реалізація цих прав істотно ускладнюється через виникнення численних загроз фізичному та психічному здоров'ю дітей.

Загальновідомо, що одним із найважливіших прав дитини є право на життя, що визначено Конституцією України та міжнародними стандартами [2]. Саме це право становить основу існування та реалізації всіх інших прав і свобод. В умовах військової агресії право на життя опиняється під безпосередньою загрозою через ракетні обстріли, бойові дії, руйнування житлової інфраструктури та інших цивільних об'єктів. Діти нерідко стають випадковими жертвами воєнних злочинів, що призводить до тяжких наслідків для суспільства загалом. Кожна втрата дитячого життя є непоправною трагедією не лише для родини, а й для усієї держави, оскільки діти є майбутнім нації та головним людським потенціалом країни.

У свою чергу, не менш важливим є право дитини на безпеку та захист від насильства. Воєнні конфлікти створюють середовище підвищеного ризику, у якому діти можуть стати жертвами фізичного, психологічного чи сексуального насильства. Руйнування соціальних інститутів, вимушене переміщення населення та нестабільність суспільних відносин збільшують загрозу порушення прав дітей. У зв'язку з цим особливого значення набуває діяльність державних органів, міжнародних організацій та громадських об'єднань, спрямована на виявлення випадків порушення прав дитини та надання необхідної допомоги постраждалим [3, с. 105].

Разом із тим, серйозною проблемою залишається забезпечення права на освіту, яке передбачено Конституцією України [2]. Військові дії призводять до руйнування закладів освіти, порушення навчального процесу та обмеження доступу дітей до якісного навчання. Багато школярів змушені навчатися дистанційно або тимчасово припиняти освітній процес через загрози безпеці. Незважаючи на ці труднощі, держава повинна забезпечувати безперервність освіти, оскільки саме навчання сприяє розвитку особистості, соціалізації дитини та формуванню її світогляду. Освіта також виступає важливим фактором психологічної стабільності, допомагаючи дітям зберігати відчуття нормальності навіть у складних умовах війни.

Особливу увагу необхідно приділяти захисту права дитини на сімейне виховання. Війна нерідко призводить до розлучення членів сімей, втрати батьків або неможливості виконання ними своїх обов'язків через обставини воєнного часу. Діти, які залишилися без батьківського піклування, потребують особливого захисту з боку держави. Важливим завданням є забезпечення належних умов для їхнього проживання, виховання та розвитку. Одночасно необхідно докладати максимальних зусиль для возз'єднання сімей та збереження родинних зв'язків [4, с. 7].

Значних змін зазнає і право дитини на охорону здоров'я. Внаслідок війни погіршується доступ до медичних послуг, виникають труднощі із забезпеченням лікарськими засобами та проведенням профілактичних заходів. Особливо небезпечними є наслідки для дітей, які мають хронічні захворювання або потребують спеціалізованого лікування. У таких умовах надзвичайно важливо забезпечувати функціонування медичних закладів та доступність якісної медичної допомоги для всіх дітей незалежно від місця їхнього перебування.

Окремого розгляду потребує проблема психологічного благополуччя дітей. Перебування в умовах постійної небезпеки, втрата близьких людей, вимушене переселення та переживання воєнних подій негативно впливають на психічний стан дитини. Багато дітей стикаються з тривожністю, страхом, депресивними станами та посттравматичними стресовими розладами. Саме тому важливим напрямом захисту прав дитини є забезпечення доступу до психологічної допомоги та створення умов для соціальної адаптації й відновлення після пережитих травматичних подій.

Особливу роль у системі захисту прав дітей відіграє міжнародне співробітництво. У сучасних умовах жодна держава не здатна самостійно вирішити всі проблеми, пов'язані з наслідками військової агресії. Значний

внесок у захист дітей здійснюють міжнародні організації, гуманітарні місії, благодійні фонди та правозахисні інституції. Їхня діяльність сприяє наданню гуманітарної допомоги, документуванню фактів порушення прав дітей, пошуку незаконно переміщених неповнолітніх та притягненню винних осіб до відповідальності [5, с. 100-101].

Необхідно зазначити, що захист прав дитини в умовах військової агресії не обмежується лише реагуванням на вже вчинені порушення. Не менш важливим є створення ефективної системи профілактики, яка передбачає своєчасне виявлення ризиків, забезпечення належного соціального захисту, підтримку сімей з дітьми та формування безпечного середовища для розвитку підростаючого покоління. Успішне функціонування такої системи потребує злагодженої взаємодії державних органів, освітніх установ, медичних закладів, соціальних служб та громадянського суспільства.

Таким чином, військова агресія створює численні виклики для забезпечення та реалізації прав дитини, спричиняючи порушення права на життя, безпеку, освіту, охорону здоров'я, сімейне виховання та психологічне благополуччя. Діти залишаються найбільш вразливою категорією населення, яка потребує особливого захисту та підтримки з боку держави й міжнародної спільноти. Саме тому забезпечення прав дитини в умовах війни повинно розглядатися як один із ключових пріоритетів державної політики. Ефективний захист дітей є не лише моральним і правовим обов'язком держави, а й необхідною передумовою збереження людського потенціалу, відновлення суспільства та забезпечення його сталого розвитку в майбутньому. Турбота про дітей сьогодні є турботою про майбутнє держави, її безпеку, стабільність та процвітання, адже саме від рівня захисту дитинства залежить те, яким буде суспільство наступних поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text. (дата звернення: 01.06.2026).
2. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 № 254к / 96- ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996 1996 р., № 30, стаття 141.
3. Зінченко Д. А. Правовий захист прав дітей під час військової агресії: адміністративні виклики та перспективи. *Захист прав дитини в умовах військової агресії : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 23 черв. 2022 р.) МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса: Вид-во «Юридика», 2023. С. 102-106.
4. Корж І. Ф. Право дитини на безпечне життя в умовах воєнного конфлікту. *Захист прав дітей в умовах війни: зб. матер. Круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського* (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця, 2022. С. 5-10.
5. Ярмол Л., Карпюк А. Порушення прав дитини в умовах війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2022. № 4 (36). С. 96-105.

Григоращенко О. В.
доктор філософії з галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ МАТЕРІ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ САМОСТІЙНОГО ВИХОВАННЯ БАТЬКОМ ДІТЕЙ ПОДРУЖЖЯ З МЕТОЮ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Розслідування правопорушень, пов'язаних з дітьми, є одним із найбільш складних і водночас соціально значущих напрямів кримінального провадження, оскільки перебуває на перетині кримінального процесуального права, міжнародних стандартів захисту прав дитини та завдань держави щодо забезпечення правопорядку. Особливість цієї категорії проваджень полягає в необхідності поєднання ефективного реагування на протиправну поведінку відносно неповнолітніх із дотриманням принципу найкращих інтересів дитини, гуманізації правосуддя та спрямованості на ресоціалізацію. Питання позбавлення батьківських прав матері та встановлення факту самостійного виховання дітей батьком у сучасних умовах набуває особливої актуальності у зв'язку з воєнним станом в Україні та посиленням контролю за перетином державного кордону. Зазначені правові механізми, які за своєю суттю спрямовані на забезпечення найкращих інтересів дитини, дедалі частіше стають об'єктом зловживань з боку окремих осіб з метою обходу встановлених законодавством обмежень.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про оборону України», ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[1] воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Конституцією України у статті 33 закріплено право кожного, хто на законних підставах перебуває на території України, вільно залишати її територію. Проте, таке право не є абсолютним і може обмежуватися в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 64 Конституції України)[2].

З метою здійснення заходів правового режиму воєнного стану, обмежено виїзд з України громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, окрім окремих категорій осіб, яким дозволено перетин державного кордону України. Окрім того, пунктом 6 частини 1 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[3], передбачено, що в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням

органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, такі заходи правового режиму воєнного стану, зокрема встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів.

Відповідно до положень сімейного та кримінального законодавства України, позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу, який застосовується виключно у випадках неналежного виконання батьківських обов'язків або загрози інтересам дитини. Водночас встановлення факту самостійного виховання дитини батьком має юридичне значення для реалізації певних соціальних гарантій, а також може впливати на можливість виїзду за межі держави в умовах воєнного стану. Однак у практиці останніх років простежується тенденція використання зазначених правових інститутів не за їх прямим призначенням, а як інструменту для незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Такі дії можуть полягати у фіктивному позбавленні батьківських прав матері або штучному створенні підстав для визнання батька єдиним опікуном дітей, що дозволяє уникнути встановлених обмежень щодо виїзду військовозобов'язаних осіб. Наприклад, є приклади коли судді районних судів України за попередньої змовою розробили та впровадили схему незаконного виїзду чоловіків призовного віку за межі країни та уникнення ними від мобілізації, яка полягає у винесенні фіктивних рішень про розірвання шлюбу, позбавлення батьківських прав матері та встановлення факту самостійного виховання батьком дітей подружжя. Отже, особа підшукує клієнтів, отримує від останніх у електронній формі копії паспортів, кодів, свідоцтва про шлюб, свідоцтва про народження дитини та копію її коду, номери телефонів, та повідомляє, що протягом 10 робочих днів рішення суду вже буде готове без їхньої присутності та без участі органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою. Фактично, розгляд справи не відбувається та виноситься (формальні рішення). Після виготовлення рішень суду щодо розірвання шлюбу, позбавлення батьківських прав та встановлення факту самостійного виховання батьком дитини, особа передає відповідні судові рішення замовнику, за що отримує раніше обговорену суму грошової винагороди, яка складає від 3000-10000 тисяч доларів США.

При цьому, за результатами аналізу судових рішень та інших процесуальних актів вбачається той факт, що справи розглядаються фіктивно, обставини справи, що мають значення залишаються не доведеними, рішення винесені з грубими порушеннями норм матеріального та процесуального права, фактично без мети захисту прав дитини в розумінні Конвенції «Про права дитини», Закону України «Про охорону дитинства», лише за для отримання потрібного рішення, яке за своєю юридичною складовою надає можливість батьку дитини безперешкодно перетинати кордон України та уникати мобілізації.

Зокрема, рішення виносяться з систематичними порушеннями правил підсудності (визначається за загальним правилом за місцем проживання відповідача, ст. 27 ЦПК України); 3 порушеннями процесуальних строків - розгляд справи здійснюється в термін 10-12 днів з моменту відкриття провадження по справі, фактично без можливості надання процесуальних документів сторонами (відзиву на позовну заяву, термін надання якого не може бути меншим ніж п'ятнадцять днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження, відповідно до ст. 178 ЦПК України)[4].

Це породжує низку складних правових і етичних питань, зокрема щодо належної перевірки обґрунтованості таких рішень судами, запобігання фальсифікаціям доказів, а також притягнення винних осіб до відповідальності за зловживання правом і вчинення кримінальних правопорушень. Окремої уваги потребує забезпечення балансу між захистом прав дитини та необхідністю недопущення використання сімейно-правових інститутів у протиправних цілях.

Так, необхідно зазначити, що розгляд зазначених справ відповідно до ч. 4 ст. 19 Сімейного кодексу України[5] здійснюється з обов'язковою участю органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою, що вказує на порушення законодавства суддями під час винесення судових рішень, які фактично до судового засідання їх не залучають. Потрібно зазначити, що подружжя за вказаними справам продовжують перебувати у фактичних шлюбних відносинах, спільно проживати, вести побут та здійснювати спільне виховання дитини. За наявною інформацією, особи, які отримали зазначені рішення суду з метою уникнення мобілізації продовжують мешкати разом та виховувати спільних дітей.

У ході огляду реєстру судових рішень було встановлено, що протягом 2023 - 2024 року суддями за вказаною схемою винесено 148 судових рішень. На сьогоднішній час, 20 осіб чоловічої статі, які отримали зазначені рішення виїхали за межі України та не повернулись.

Отже, аналіз порушеної проблематики свідчить про наявність серйозних викликів у сфері застосування сімейного законодавства України в умовах воєнного стану, а використання процедур позбавлення батьківських прав та встановлення факту самотійного виховання дітей не за їх цільовим призначенням підриває довіру до правових інститутів і створює передумови для вчинення кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних із незаконним переправленням осіб через державний кордон. Ефективне вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавства, посилення судового контролю за обґрунтованістю відповідних рішень, підвищення рівня міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів, а також запровадження дієвих механізмів виявлення та запобігання зловживанням. Водночас пріоритетом має залишатися забезпечення найкращих інтересів дитини, недопущення формального підходу до вирішення сімейних спорів та гарантування реального захисту прав і свобод усіх учасників правовідносин. Лише за умови дотримання цих принципів можливе формування ефективної та справедливої правозастосовної практики, яка

відповідатиме як національним інтересам, так і міжнародним стандартам у сфері прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон від 12.05.2015 № 389-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Сімейний кодекс України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Гутник А.В.

Калуський РВП ГУНП в Івано-Франківській області

НЕ ШТРАФ, А СИГНАЛ: ЯК ДЕРЖАВА РЕАГУЄ НА ПРОПУСКИ ШКОЛИ

Право дитини на освіту належить до фундаментальних прав, гарантованих як національним, так і міжнародним законодавством. Водночас сучасні виклики, зокрема пандемія COVID-19, а згодом і збройна агресія проти України суттєво трансформували освітній процес, оголивши низку проблем, пов'язаних із доступом дітей до навчання та контролем за його забезпеченням.

У цьому контексті значного резонансу набули зміни від 25.06.2026 [1] до постанови КМУ «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, вихованців та учнів» від 13.09.2017 №684 [2] (далі – Постанова). Так, п.9 Постанови, тепер передбачає обов'язок відповідальних працівників закладів освіти *«інформувати органи Національної поліції про дітей, які не відвідують навчальні заняття протягом десяти робочих днів поспіль з невідомих або без поважних причин»*. У медіа ці новели були інтерпретовані як «запровадження штрафів» та «жорсткішу відповідальність» за прогули, що зумовило суспільну дискусію. Виникає питання: чи дійсно йдеться про новий механізм покарання батьків, чи про інструмент захисту прав дитини?

Для чого це потрібно?

Захист дитини у пріоритеті держави. Про це свідчить і значний розвиток законодавства у сфері захисту дитини, так і заявлена спрямованість роботи Офісу Генерального прокурора щодо максимальних термінів покарань осіб, які вчинили кримінальні правопорушення щодо дитини.

Сам по собі факт пропуску занять не свідчить про порушення прав дитини, однак у сукупності з іншими обставинами може виступати індикатором неблагополуччя. Так, пропуск дитиною занять без поважних причин може

вказувати на те, що дитина можливо уже стала потерпілою від домашнього насильства, або ж батьки взагалі не знають, що дитина прогулює уроки, адже впевнені що вона у школі. Можливо у школі її цькують і це є причиною пропуску. Варіантів причин чому дитина не відвідує школу є безліч. Тому звернення до органів Національної поліції є необхідним елементом забезпечення безпеки дитини.

Що таке невідомі і неповажні причини? Як підтвердити причини пропуску?

У п. 12. Постанови зазначено, що *причини відсутності* учня на навчальних заняттях підтверджуються: (1) відповідною медичною довідкою закладу охорони здоров'я, або (2) письмовим поясненням одного з батьків дитини чи інших її законних представників, поданим у довільній формі.

Невідомі причини пропуску це коли працівники закладу освіти не знають чому дитини немає у школі. Тобто батьки про них не повідомили, не надали ні медичної довідки ні письмового пояснення.

Поважні чи неповажні причини це оціночне поняття і враховується у кожному випадку індивідуально. Ні Постанова, ні жоден інший нормативно-правовий документ не дає нам розуміння які є поважні причини пропуску школи. Оцінка поважності причин має здійснюватися з урахуванням об'єктивних обставин конкретної ситуації, а не виключно на підставі формального підтвердження факту відсутності.

Загалом, поважні причини це не тільки хвороба дитини і перебування на лікуванні (стаціонарному чи амбулаторному). Це також можуть бути випадки планової реабілітації чи оздоровлення дитини, поїздка закордон із сім'єю до родичів, смерть близької особи, участь у міжнародних змаганнях, конкурсах, форс-мажорні обставини тощо. Цей перелік не є вичерпним. Підтвердження такого пропуску може здійснюватися у формі написання заяви та наданні додатків (путівки, квитка, запрошення) або ж і без такого.

Постанова не передбачає необхідність звернення до лікаря щоразу коли дитина себе погано почуває, а також у поясненні не обов'язково деталізувати діагноз чи інші приватні обставини [3].

Насправді такі законодавчі зміни не спрямовані на обмеження чи покарання добросовісних батьків, які повідомляють класного керівника чи адміністрацію про відсутність дитини на уроках, сприяють оздоровленню і розвитку своєї дитини. Мова переважно йде про ті випадки коли комунікації між батьками і закладом освіти немає.

Встановлення причин відсутності дитини, збір підтверджуючих документів та ведення відповідного обліку належать до компетенції визначених працівників закладу освіти. Інспектор «Служби освітньої безпеки», ювенальної превенції не здійснює самостійної перевірки таких фактів і не має доступу до шкільного обліку, а діє в межах визначених повноважень у взаємодії з адміністрацією закладу освіти та іншими уповноваженими суб'єктами.

Яка відповідальність передбачена?

Дитина не несе адміністративної чи кримінальної відповідальності за прогули уроків, навіть якщо вже й досягла віку з якого така відповідальність може наступати (16 років).

Натомість відповідальність несуть батьки за ст. 184 КУпАП «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей». Протокол на батьків за ч. 1 чи ч. 2 ст. 184 КУпАП складають за прогул дитиною від 10 і більше днів без поважних чи з невідомих причин.

Диспозиція ч. 1 ст. 184 КУпАП є бланкетною, тобто відсилає до відповідного законодавства у сфері захисту дитинства. За загальним правилом ця норма спрямовує до ч. 3 ст. 156 Сімейного кодексу, якою передбачено, що батьки зобов'язані забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя. Обов'язковість здобуття повної загальної середньої освіти також передбачена ст. 53 Конституції України.

Слід зазначити, що обов'язковість здобуття дошкільної освіти дітьми старшого дошкільного віку (від п'яти до шести (семи) років (до восьми років – для дітей з особливими освітніми потребами) теж передбачена у нормативно-правових актах (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про освіту», п. 10 ч. 3 ст. 5 Закон України «Про дошкільну освіту»). Хоча така норма не знайшла свого відображення у ст. 156 Сімейного кодексу, однак вищезазначені закони теж визначають обов'язки батьків, а тому батьки зобов'язані їх дотримуватися.

Отже, за незабезпечення здобуття дошкільної освіти дітьми старшого дошкільного віку (у т.ч. прогул без поважних причин понад 10 днів) може мати наслідком притягнення до відповідальності батьків за ст. 184 КУпАП. Наприклад, у одній із справ суд притягнув мати до відповідальності за ч. 1 ст. 184 КУпАП за те, що дитина з моменту захворювання до дня складення протоколу не обстежується лікарем, не влаштована до дитячого закладу, а також мати не приділяє уваги їй у підготовці до школи [4].

Невідвідування занять у закладі вищої освіти є правом здобувача освіти та не тягне адміністративної відповідальності. Втім, можуть наставати інші наслідки, визначені у договорі про здобуття освіти, наприклад позбавлення стипендії чи відрахування.

То «почали штрафувати» чи «запровадили жорсткі штрафи» за прогули?

Ні те, ні інше. Адже судова практика показує, що і до змін до Постанови, батьків притягували до відповідальності у таких випадках, якщо було відповідне звернення школи. Аналогічно не зросла сума штрафів за ст. 184 КУпАП.

Наприклад, мати було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 184 КУпАП через те, що її неповнолітній син з 01.02.2024 до 29.02.2024 року, без поважних причин не відвідував навчання в закладі загальної середньої освіти [5].

Отже, в умовах збройної агресії забезпечення права дитини на освіту нерозривно пов'язане з гарантуванням її безпеки в освітньому середовищі. Тривала відсутність дитини у закладі освіти має розглядатися не лише як

порушення освітнього процесу, а як потенційний індикатор ризиків для її життя, здоров'я та благополуччя.

Обов'язок інформування органів Національної поліції про систематичні пропуски занять є елементом правового та організаційного механізму забезпечення безпеки дітей, спрямованого на своєчасне виявлення загроз і міжвідомче реагування. Такий підхід дозволяє розглядати заклад освіти як ключову ланку системи захисту прав дитини, де пропуски занять виступають сигналом для перевірки можливих порушень, а не підставою для автоматичного покарання батьків.

ЛІТЕРАТУРА

Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684 : постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2026 р. № 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2026-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.05.2026).

Про затвердження Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, вихованців та учнів : постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2017-п> (дата звернення: 07.05.2026).

Мацепа А. Чи потрібно вказувати конкретну причину відсутності дитини в школі: що каже постанова КМУ №684. 04.03.2026. НУШ : веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/2026/03/04/chy-potribno-vkazuvaty-konkretnu-prychynu-vidsutnosti-dytyny-v-shkoli-shho-kazhe-postanova-kmu-684> (дата звернення: 07.05.2026).

Постанова Жовтневого районного суду Миколаївської області від 11.03.2024, справа № 477/296/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117708501> (дата звернення: 07.05.2026).

Постанова Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 10.04.2024, справа № 686/9376/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118373022> (дата звернення: 07.05.2026).

Дідик В. В.

здобувачка вищої освіти

1 курсу 2 групи магістерського рівня

Одеський університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Середницька І.А.

доцент кафедри цивільно – правових дисциплін, доцент,

к.ю.н. Одеський університет внутрішніх справ

ПРАВО НА УЧАСТЬ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ БАТЬКАМИ: УКРАЇНСЬКІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України [3], Конвенцією про права дитини від 20

листопада 1989 року [1], іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. При цьому правове регулювання сімейних відносин повинно здійснюватися з пріоритетним урахуванням найкращих інтересів дитини. Крім того, стаття 12 Закону України «Про охорону дитинства» встановлює рівну відповідальність батьків за належне виховання, навчання та всебічний розвиток дитини [5].

Best interests of the child, тобто принцип найкращих інтересів дитини є визначальним у сучасному міжнародному праві у сфері захисту дитинства. Стаття 3 Конвенцією про права дитини наголошує, що в усіх діях стосовно дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами соціального захисту, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Виховання як поняття вживається у двох значеннях: *морально - психологічному та правовому*. У морально – психологічному, як запровадження певного світогляду, моралі і правил людського співіснування, розвиток особистісних якостей, фізичних властивостей дитини. У поняття «виховання» входить збереження і розвиток фізично і психічно здорової дитини, передача їй власного життєвого досвіду, звичок, створення нормальних побутових умов її життя.

Одним з найскладніших питань у сімейному праві є не поділ майна, не аліменти і не розлучення, а реалізація права дитини на контакт з тим з батьків, хто проживає окремо. Батьки, як основні вихователі, повинні створювати у дітей віру у власні сили та можливості, сприяти розвитку їхнього самовизначення та самореалізації. Це означає, що вони мають активно підтримувати інтереси та потреби своєї дитини, допомагати їй зрозуміти світ та займатися самовдосконаленням.

Право на виховання дитини – це особисте немайнове право батьків. Воно є таким, що тісно пов'язане з особою, а тому не може бути передане іншим особам. Батьки мають обов'язки щодо виховання дитини (стаття 150 Сімейного кодексу України, так і відповідні права. І без забезпечення прав батьків щодо виховання дитини вони не можуть належно виконувати свої обов'язки щодо виховання та розвитку дитини. Але доречно зауважити, що із частини 2 статті 159 СК України, способами участі одного з батьків у вихованні дитини є: періодичні або систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо. Відповідно статті 151 СК України батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини. При цьому вони мають право: залучати до виховання дитини інших осіб, передавати її на виховання фізичним та юридичним особам; вибирати форми та методи виховання, крім тих, які суперечать закону, моральним засадам суспільства [4].

Міжнародно-правові стандарти у сфері захисту прав дитини та батьків сформулювали комплекс гарантій, які є орієнтиром для національних правових систем. Важливе значення має Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, ратифікована Україною у 1997 році. Стаття 8 Конвенції гарантує кожній особі право на повагу до приватного та сімейного життя.

Показовою міжнародною справою у даному дослідженні є справа «Хант проти України» (Hunt v. Ukraine, заява № 31111/04), у якій Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 8 Конвенції через невиконання державними органами рішення суду щодо визначення порядку спілкування батька з дитиною. Суд зазначив, що позитивні зобов'язання у вихованні дитини держави полягають не лише в утриманні від необґрунтованого втручання у сімейне життя, але й у вжитті ефективних заходів для забезпечення реальної реалізації відповідного права. Зазначена правова позиція стала показником для України вирішення даних спорів, з огляду на існування системних проблем виконання судових рішень у сімейних спорах [6].

Науковці зазначають, що право на виховання дитини розглядається як комплексне правове явище, що включає право на особисте спілкування з дитиною, право визначати способи та методи виховання, право представляти інтереси дитини та забезпечувати її захист від будь-яких форм насильства. Популярною думкою науковців – правників є те, що виховання у правовому значенні охоплює всі форми впливу батьків на формування особистості дитини в межах, визначених законодавством.

Постанова КЦС ВП від 02.04.2025 року у справі №127/3622 акцентував увагу на тому, що при вирішенні спорів щодо визначення порядку спілкування з дитиною суди повинні керуватися насамперед її інтересами, а не інтересами батьків. При цьому рішення суду має містити чітке визначення днів, часу та місця зустрічей, оскільки надмірна узагальненість формулювань може ускладнити або унеможливити його виконання [7].

Отже, підсумовуючи можна сказати, що право на виховання дитини має комплексний характер та охоплює широкий спектр правомочностей батьків, зокрема право на особисте спілкування з дитиною, участь у її розвитку, прийнятті рішень щодо виховання та захисті її законних інтересів. Однак реалізація зазначених прав повинна здійснюватися виключно з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини, який є визначальним як у міжнародному, так і в національному праві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. Ратиф. Постановою ВРУ від 27.02.1991 № 789-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Ратиф. Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Hunt v. Ukraine», заява № 31111/04, від 07.12.2006. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
7. Постанова КЦС ВП від 02.04.2025 року у справі №127/3622. URL: <https://protocol.ua/ua/postanova ktss vp vid 02 04 2025 roku u spravi 127 3622 24/>.

Дідик Н.І.
завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу,
кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ

ННПФКП, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ СУСПІЛЬНО НЕОБХІДНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Статтею 27 Конституції України визначено, що кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави – захищати життя людини [1]. Незважаючи на широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну, проблема вчинення домашнього насильства лишається розповсюдженою, а боротьба із цим явищем не втрачає своєї актуальності.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2] домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім’ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім’єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Домашнє насильство є не лише чинником деструкції інституту сім’ї в Україні, а й передусім грубим порушенням фундаментальних прав людини, що підлягають державному гарантуванню та захисту. У юридичному розумінні діяння кваліфікується як домашнє насильство за умови його протиправності, тобто невідповідності вимогам чинного законодавства та наявності реальної загрози або факту порушення конституційних прав і свобод члена сім’ї.

Домашнє насильство може виражатися у двох формах: активної дії: фізичний вплив (завдання побоїв, мордування), майнова шкода (пошкодження чи знищення майна), а також психологічний тиск чи економічне обмеження; та бездіяльності: пасивна поведінка суб’єкта, яка полягає у ухиленні від дій, які особа могла і була зобов’язана вчинити для запобігання шкідливим наслідкам (зокрема, завідоме залишення в небезпеці або ненадання допомоги члену сім’ї, який перебуває в стані, що загрожує його життю та здоров’ю).

У 2025 році Генеральна прокуратура України відкрила 1 996 тис. кримінальних проваджень за статтею про домашнє насильство. Щомісяця фіксується 180 справ щодо домашнього насильства. За даними аналітиків, до суду надходить 79% проваджень. Водночас кількість неофіційних звернень, які надходять на Національну гарячу лінію попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації, зросла на 9%. Серед людей, які звертаються по допомогу – переважно жінки, але також серед цих звернень є

запити від людей похилого віку та дітей. Причина половини звернень стосується психологічного насильства, третина фізичного насильства, 17% – економічного та 1,6% сексуального насильства. Протягом двох останніх років кожне четверте звернення свідчить про домашнє насильство зі сторони чоловіків [3].

Суспільно необхідна ізоляція (пандемічні обмеження, воєнний стан) трансформує приватний простір особи, створюючи умови для латентності домашнього насильства. Обмеження вільного пересування та соціальних контактів нівелюють традиційні механізми стримування агресора. Ізоляція виступає не лише фоном, а й інструментом насильства. Основними детермінантами є: синхронізація стресорів; інформаційний вакуум; трансформація методів контролю.

Якщо більш детально розглядати ці детермінанти, то необхідно зазначити, що в умовах суспільно необхідної ізоляції відбувається не просто накладання, а синхронізація деструктивних чинників. Економічна нестабільність (втрата роботи, скорочення доходів, невизначеність майбутнього) перестає бути зовнішнім фактором і переноситься безпосередньо в домашнє середовище; дифузія кордонів - цілодобове перебування в замкненому просторі нівелює можливість «соціального перепочинку», якщо раніше робота або навчання слугували буфером, то в ізоляції агресор і постраждала особа перебувають у стані перманентної присутності один одного; ескалація через побутовий тиск - матеріальні труднощі стають тригером для розрядки накопиченого стресу. В умовах обмеженого простору будь-який дрібний побутовий конфлікт швидко переростає у фізичну або тяжку психологічну агресію через неможливість учасників розійтися на безпечну відстань.

Щодо другого детермінанта - інформаційного вакууму (деградація доступу до правового захисту), то необхідно зазначити, що суспільно необхідна ізоляція часто супроводжується зміною режиму роботи державних інституцій, що створює ефект інформаційного вакууму для постраждалої особи. Можна виділити такі форми як: а) уявна безкарність - агресор інтерпретує обмеження (наприклад, комендантську годину або карантин) як період «правового імунітету», вважаючи, що поліція не приїде на виклик або що суди не працюють; б) бар'єри в комунікації - постраждалі особи часто не володіють актуальною інформацією про те, як саме функціонують органи правопорядку в кризовий період. Складність особистого візиту до відділу поліції або офісу безоплатної правничої допомоги створює відчуття покинутості та безпорадності, що лише стимулює подальшу віктимізацію.

Третій детермінант - трансформація методів контролю (інструменталізація ізоляції). Ізоляція змінює характер владних відносин у родині, дозволяючи кривднику використовувати самі умови обмежень як інструмент насильства. Тут можна виділити: а) технологічна аб'юзивність - в умовах, коли гаджети стають єдиним вікном у світ, агресор посилює контроль над засобами зв'язку. Це включає перевірку месенджерів, вилучення телефону або відключення Wi-Fi як форму покарання; б) соціальна інкапсуляція - кривдник використовує офіційні заборони (наприклад, «не можна виходити на вулицю») для виправдання повної ізоляції жертви від родичів чи друзів. Таким чином, легітимні державні обмеження стають прикриттям для протиправного обмеження волі особи всередині помешкання; в)

маніпуляція страхом - поширення дезінформації про те, що виклик поліції в умовах ізоляції призведе до штрафів для самої жертви або до неможливості отримати допомогу в майбутньому.

Таким чином, трансформація детермінантів домашнього насильства в умовах ізоляції свідчить про перехід від ситуативних конфліктів до системного моделювання владних відносин у родині, де зовнішні обмеження стають інструментарієм агресора. Ізоляція не просто додає нові причини для агресії, а створює кумулятивний ефект, де економічна дестабілізація та обмеження фізичного простору синхронізуються, позбавляючи постраждалу особу механізмів психологічного та соціального захисту.

Детермінація насильства в ізоляції має комплексний характер, що обумовлює необхідність відходу від класичних методів профілактики на користь мультидисциплінарної взаємодії та широкого впровадження цифрових інструментів захисту прав людини. При цьому, зовнішні обмеження стають каталізаторами внутрішніх деструктивних процесів. Це вимагає від правоохоронних органів зміни підходів до превентивної діяльності, акцентуючи увагу на ранньому виявленні ознак напруженості через дистанційні канали комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.01.2026).
3. Домашнє насильство в Україні. URL: <https://glavcom.ua/country/criminal/v-ukrajini-zmenshilasja-kilkist-provadzhen-pro-domashnje-nasillja-1095635.html>

Dmytruk Zoia

PhD in Educational Sciences,

Associate Professor in

the Department of Psychology and Pedagogy

at Odessa State University of Internal Affairs

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4279-2838>

PROFESSIONAL RESOURCE INITIATIVES IN THE FIELD OF MENTAL HEALTH SUPPORT FOR CHILDREN, YOUNG PEOPLE AND THOSE WITH EXPERIENCE OF WAR

The full-scale military aggression against Ukraine has led to a significant increase in the population's need for psychological and psychosocial support. Children, young people, internally displaced persons, veterans, their family members and those who have directly experienced the trauma of war remain particularly vulnerable groups.

In particular, a study of the psychological state of the population, conducted in 2022 by the Mindy Charitable Foundation and Kantar Ukraine in collaboration with the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, found that full-scale war on Ukrainian territory poses serious threats to the psychological health and well-being of the vast majority of the population. Countering these threats and overcoming their destructive consequences requires the organisation of a national system of measures to preserve and restore the psychological health of citizens [3, 8].

“Without waiting until after victory, we are establishing a system of mental health services, with prevention at its core. Because it is important not only to be ready to support people when the need arises, but also to prevent problems. To build a new culture where mental health is just as valuable as physical health, and looking after it is a daily habit,” emphasised the First Lady of Ukraine, Olena Zelenska, initiator of the All-Ukrainian mental health programme “How are you?” [5, 6].

Based on the definition proposed by Z.A. Dmytruk – ‘inter-target social and psychological adaptation through partnership’ (we interpret the concept as the process and result of the active adaptation of individuals and representatives of various target audiences to a changed environment, taking place on a partnership basis and with the aid of various socio-psychological means and forms (actions, deeds, types and formats), a professional initiative in the field of providing socio-psychological services on a voluntary basis is formed and implemented.

The Centre for Interdisciplinary Partnership in Social and Psychological Adaptation and Development was established in October 2024 as a professional resource hub within the university. The Centre’s primary objective is to facilitate the creation of social and psychological conditions for: the social, intellectual and personal development of higher education students; the adaptation and support of members of veteran communities; the provision of assistance to socially vulnerable groups; and the organisation of interaction with other target groups of Ukrainian citizens, in accordance with the requests and professional expertise of the Centre’s specialists.

The Centre’s activities are underpinned by the principles of partnership psychology, in the context of interaction, cooperation and equal relationships between all event participants, practising psychologists, representatives of various target audiences and invited experts. This philosophy is based on the principles of respect, trust, dialogue and mutual support, with the aim of creating a supportive environment for the socio-psychological adaptation and personal development of participants [3].

The Centre’s mission is to create a safe and supportive socio-psychological environment within the university for students and other target groups, by developing individuals’ socio-psychological resources, strengthening their civic and professional identities, and integrating partnership initiatives in the fields of education, psychology, social work and veterans’ policy [2].

The implementation of tasks by professional associations and local groups, on a voluntary basis, in the provision of social and psychological services is a significant

resource in the development of a system for the preservation of mental health, adaptation and rehabilitation of members of various target groups [3].

This brings to the fore the issue of establishing professionally oriented resource centres that operate on a partnership basis and take into account the needs of various target groups. An example of such an initiative is the work of the author's Centre for Cross-Target Group Partnership in Social and Psychological Adaptation and Development, which demonstrates the potential of civil society organisations in the field of mental health support, personal development, social integration and reintegration.

Based at the Centre for Partnership-Based Cross-Sectoral Social and Psychological Adaptation and Development (Odessa, Director Z. Dmytruk), the 'Veterans Hub Odesa' veterans' centre (Odessa, Director O. Golopotelyuk), and the Chornomorsk Youth Centre (Director T. Medvedeva), a study on mental health was conducted in 2024–2025 among representatives of veteran communities, military personnel, young people and community leaders. A total of 75 people took part in the study; the sample comprised 45 men and 30 women aged between 20 and 65.

The study utilised the 'Positive Mental Health Scale' (adapted by L. Karamushka, O. Kredentser and K. Tereshchenko) [7]. At the descriptive stage of the study, the following results were obtained using the 'Positive Mental Health Scale' methodology: low level – 5%, medium level – 78%, high level – 17%.

The results obtained formed the basis for the development and implementation of a psychological intervention in the form of a training programme. In the empirical part of the study, the author's training programme, developed by Z. Dmytruk, was utilised. Z. Dmytruk's training programme serves as a methodologically sound tool for psychological and pedagogical influence, providing experimental verification, first and foremost, of the role of value- and meaning-based personal development as a resource for psychological well-being and the preservation of mental health. The main aspects of the training programme, including a description of the training sessions, are set out in Z. Dmytruk's academic works [4, 1].

The study analysed trends in the indicators using the 'Positive Mental Health Scale' methodology. A comparison of the results from the baseline and final stages revealed a consistent positive trend. Using the 'Positive Mental Health Scale' methodology, the following trend was observed: the proportion of participants with a high level of positive mental health increased from 17% to 27% (+10%), whilst the proportion with a low level decreased from 5% to 3%. The decrease in the average level (from 78% to 70%) also reflects a positive qualitative transformation in the indicators.

The chi-square test was used to assess the statistical significance of changes in the level of positive mental health between the baseline and final stages. The results of the analysis showed that the differences observed were not statistically significant ($\chi^2 = 2.16$; $p > 0.05$). At the same time, a positive trend was observed, manifested in an increase in the proportion of respondents with a high level of positive mental health and a decrease in the proportion of those with a low level.

The analysis carried out has shown that, in the context of military aggression, professional initiatives aimed at safeguarding mental health take on particular social

significance and constitute a vital component of the system of psychosocial support for the population, particularly in ensuring the well-being of children and young people, as well as those with experience of war, and in safeguarding their mental health.

REFERENCES:

1. Babchuk, O. H., Krasnopolska, S. M., Zhuk, N. T. et al. (2025). Psychological assistance under the legal regime of martial law or a state of emergency. Odessa State University of Internal Affairs.
2. Dmytruk, Z. Socio-psychological aspects of innovation in the education of higher education students at Odessa State University of Internal Affairs. Ensuring the principle of the child's dignity: countering violent methods of education: proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Odessa, 24–25 April 2025) – Odessa: OSUIA, 2025. – 214 p. <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/f74d111b-3977-4456-91a2-ccbcb22ff60>
3. Dmytruk, Z. Trends in the development of the psychological support system for the population during wartime. The Psychology of the Individual's Living Space in the Contemporary Context of Crisis, Globalisation and the Digital Transformation of Social Life: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, (19–20 September 2025), Odessa. – International Humanitarian University. – 340 pp.
4. Dmytruk, Z. A. (2025). Value-meaning orientations in the management and educational processes of an educational institution as an integral component of protecting the child's rights to quality education. In V. M. Aftanasiv, O. Z. Pankevych, O. O. Barabash et al., Protection of children's rights in martial law (pp. 265–297). Liha-Pres. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-560-3-12>.
5. Zelenska, O. (2023). Mental health — one of the greatest global challenges of the future. <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenska-mentalne-zdorovya-odin-iznajbilshih-globalni-85665>
6. The mental health and psychosocial support system in Ukraine. Target Model 2.0 <https://surl.li/lgajrs>
7. Karamushka, L., Tereshchenko, K., & Kredentser, O. (2022). Adaptation of The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) and The Positive Mental Health Scale (PMH-scale) on the Ukrainian sample. Organizational Psychology. Economic Psychology, 3(27), 85–94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8>.
8. A study of the psychological well-being of the population, conducted in 2022 by the Mindy Charitable Foundation and Kantar Ukraine, in collaboration with the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. <https://surl.li/gwlgte>

Доценко А. О.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності С4 «Психологія»,
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Лебединський Е. Б.
к. психолог. н., доцент кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПАРАДОКС ДОПОМОГИ ДІТЯМ

Сучасна система захисту дитинства в Україні переживає парадоксальну ситуацію: прагнення надати дитині якомога більше психологічної допомоги після травматичних подій нерідко призводить до протилежного ефекту. Численні фахівці – шкільні психологи, соціальні педагоги, поліцейські офіцери служби безпеки освітнього процесу, батьки – діють, здавалося б, злагоджено і з найкращими намірами. Однак з позиції самої дитини ця «армія допомоги» може перетворитися на джерело додаткового стресу та поглибленої травматизації.

Дослідники наголошують, що одним із ключових принципів підтримки дітей, які постраждали внаслідок травматичних подій, є принцип «не зашкодь», який вимагає самокритичного підходу до практики та здатності попереджати ненавмисну шкоду від необережних втручань [1]. Це означає, що навіть найщиріший намір допомогти без належної рефлексії власних дій здатен завдати дитині більше шкоди, ніж користі. На нашу думку, цей принцип є фундаментальним не лише для клінічних психологів, а й для всіх дорослих, які взаємодіють із постраждалою дитиною: педагогів, батьків, поліцейських. Якщо кожен із них діє, керуючись лише власним розумінням «допомоги», без узгодження з іншими, система підтримки перетворюється на систему тиску.

Переживання травматичних подій дитиною накладає відбиток як на її особистісний, так і на психічний розвиток, а самі діти є найбільш уразливими щодо впливу стресових ситуацій. При цьому психологічна реабілітація дітей і підлітків, які мають травматичний досвід, багато в чому буде залежати від їхніх індивідуально-психологічних особливостей [2]. Цей висновок є принципово важливим: він указує на те, що універсальний «шаблонний» підхід до допомоги дитині є хибним. Те, що допомагає одній дитині впоратися з пережитим, може бути зайвим або навіть обтяжливим для іншої. Відтак кількість залучених фахівців не може слугувати показником якості допомоги.

На дитину, яка пережила травматичну подію, одночасно спрямовані численні канали допомоги: шкільний психолог проводить регулярні сесії, поліцейський офіцер служби безпеки освітнього процесу здійснює профілактичні перевірки, соціальний педагог веде документацію, батьки надмірно опікуються. Кожен із цих каналів, розглянутий ізольовано, діє фахово та етично. Практика психосоціального супроводу доводить, що акцент поступово зміщується від кількості втручань до їх якості та системності: якщо спочатку найголовнішим вважалася стабілізація емоційного стану, то надалі стало зрозумілим, що цей напрям важливо доповнювати розвитком психічної

стійкості та ресурсу для подолання криз [3]. Це свідчить про те, що сама практика з часом виявляє недостатність суто «рятувального» підходу і вказує на необхідність орієнтації на довгострокові ресурси дитини, а не лише на усунення гострих симптомів.

Описаний феномен надмірного залучення дорослих до процесу допомоги дитині може бути пояснений через положення екологічної теорії розвитку особистості. Відповідно до цієї концепції розвиток дитини відбувається в системі взаємопов'язаних середовищ — сім'ї, школи, групи однолітків, громади та ширшого соціального контексту. Ефективність будь-якого втручання визначається не кількістю суб'єктів впливу, а узгодженістю їхніх дій. Якщо представники різних мікросистем транслиують дитині різні очікування, постійно повертають її до пережитої події або дублюють одні й ті самі процедури оцінювання, це створює додаткове психологічне навантаження. Таким чином, проблема полягає не у самому факті допомоги, а в недостатній координації між учасниками підтримувального процесу.

Додаткове пояснення цього явища надає теорія психосоціального розвитку Ерік Еріксон [4]. На кожному віковому етапі дитина розв'язує певне психосоціальне завдання, пов'язане з формуванням довіри, автономії, компетентності чи особистісної ідентичності. Надмірний контроль з боку дорослих після травматичної події, навіть мотивований турботою, може порушувати природний процес відновлення відчуття самотійності та здатності впливати на власне життя. У результаті дитина поступово починає сприймати себе не як активного учасника подолання труднощів, а як пасивний об'єкт постійної опіки та спостереження.

Важливими для розуміння зазначеної проблеми є також положення концепції життестійкості, розробленої С.Мадді та С. Кобаса. Представники цього напрямку довели, що здатність людини ефективно долати наслідки стресових подій значною мірою залежить не лише від інтенсивності пережитих труднощів, а й від наявності особистісних ресурсів життестійкості. Відповідно до їхньої концепції, ключовими компонентами психологічної стійкості є залученість, контроль та готовність сприймати труднощі як виклик і можливість для розвитку. У цьому контексті основним завданням дорослих має бути не постійне акцентування уваги дитини на травматичному досвіді, а формування умов, які сприятимуть розвитку відчуття контролю над власним життям, підтримці активної участі у соціально значущій діяльності, зміцненню впевненості у власних силах та сприйняттю життєвих труднощів як тимчасових випробувань, що можуть бути подолані завдяки внутрішнім ресурсам і підтримці оточення[5].

З позицій когнітивної теорії стресу та копінгу надмірна кількість інтервенцій може формувати у дитини уявлення про власну безпорадність. Якщо оточення постійно демонструє занепокоєння, наголошує на тяжкості пережитого досвіду та наполегливо пропонує допомогу, дитина може інтерпретувати це як сигнал про власну неспроможність самотійно впоратися із ситуацією. У такому випадку підтримка мимоволі стає фактором, що посилює тривогу та залежність від зовнішньої допомоги.

Отже, надмірна кількість некоординованих психологічних та соціальних втручань може призводити до вторинної травматизації дитини, посилення її тривожності та формування залежності від зовнішньої допомоги. Для підвищення ефективності психосоціальної підтримки доцільно запроваджувати принцип «єдиного координатора випадку», який забезпечуватиме узгодження дій усіх залучених фахівців, мінімізувати дублювання опитувань і психодіагностичних процедур, а також орієнтувати допомогу на розвиток життєстійкості, автономності та внутрішніх ресурсів дитини. Першочерговим завданням має бути створення безпечного та передбачуваного середовища, що сприятиме природному відновленню, поверненню до звичних соціальних ролей і формуванню впевненості у власних можливостях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вааранен-Валконен Н., Заварова Н. Психологічна підтримка та допомога дітям, які пережили травматичні події : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. Калашник. Київ, 2022. 84 с.

URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0054602.pdf>

2. Краснокутський М. І., Овсянінкова Я. О. Психотравмуючий досвід дітей: основні етапи надання психологічної допомоги. “Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки.” 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 56–62.

URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7096/1/психотравмуючий%20досвід%20дітей.pdf>

3. Байдик В. В. та ін. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / за заг. ред. В. Г. Панка, І. І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2020. 122 с.

URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723324/1/posibnyk-grupovi-formy.pdf>

4. Дробишевська В. Матієнко Т. Порушення вікової динаміки розвитку дітей в умовах війни. Особистість і суспільство: психосоціальні виміри ковітальної взаємодії : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 30 квітня 2026 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2026. 661 с.

URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/b26701f5-120b-4372-9b5c-455e394af8d5/content>

5. Дробишевська В., Лебединський Е. Розподіл ролей у міському транспорті як відображення ресурсної динаміки соціуму. Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 7 листопада 2025 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2025. 709 с.

URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/d5564e74-7cc5-419c-bbfb-04424c254387/content>

Драна Д.М.
Здобувачка вищої освіти 1 курсу,
спеціальності «Психологія»
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Бабчук О. Г.
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є одним із найпотужніших стресогенних чинників, що суттєво впливає на психічний розвиток дитини, її емоційний стан, систему міжособистісних взаємин та загальне благополуччя. В умовах воєнної агресії діти стикаються з численними викликами, серед яких загроза життю і здоров'ю, вимушене переміщення, втрата близьких людей, руйнування звичного способу життя, обмеження освітніх можливостей та переживання постійної невизначеності. Незважаючи на значний негативний вплив цих факторів, багато дітей демонструють здатність адаптуватися до складних життєвих обставин, зберігати психічну рівновагу та продовжувати особистісний розвиток. Важливим психологічним ресурсом, який забезпечує таку здатність, виступає резильєнтність.

У сучасній психологічній науці резильєнтність розглядається як здатність особистості успішно долати труднощі, адаптуватися до несприятливих життєвих умов та відновлюватися після пережитих стресових чи травматичних подій. На відміну від простого пристосування, резильєнтність передбачає активне використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів для збереження психологічного здоров'я та забезпечення подальшого розвитку особистості [2]. Особливо важливою ця здатність є у дитячому віці, коли психіка перебуває на етапі інтенсивного формування та є більш чутливою до впливу зовнішніх чинників.

Проблема резильєнтності дітей набула особливої актуальності в умовах сучасної війни в Україні. Дослідники зазначають, що навіть за наявності значних психотравмуючих обставин не всі діти демонструють однакові негативні наслідки. Значна частина з них зберігає здатність до навчання, підтримує соціальні контакти, демонструє емоційну стабільність і позитивне ставлення до майбутнього. Саме резильєнтність виступає тим механізмом, який дозволяє дитині протистояти руйнівному впливу стресу та підтримувати власне благополуччя [6].

Психологічне благополуччя дитини визначається як стан гармонійного функціонування особистості, який характеризується позитивним емоційним самопочуттям, відчуттям безпеки, задоволеністю життям, здатністю до самореалізації та конструктивної взаємодії з оточенням [1]. Благополуччя не обмежується відсутністю психологічних проблем, а включає наявність позитивних ресурсів, які забезпечують розвиток і саморозвиток особистості. В

умовах війни саме резильєнтність стає одним із провідних чинників збереження психологічного благополуччя дитини.

Резильєнтність дозволяє дитині ефективніше справлятися з переживаннями страху, тривоги та невизначеності. Завдяки здатності до емоційної саморегуляції дитина навчається усвідомлювати власні переживання та знаходити конструктивні способи їх подолання. Це сприяє зменшенню рівня психологічної напруги та попереджає розвиток дезадаптивних форм поведінки. Крім того, резильєнтність допомагає підтримувати позитивне бачення майбутнього навіть за умов тривалого впливу стресових факторів [4].

Однією з найважливіших складових резильєнтності є позитивна самооцінка та впевненість у власних можливостях. Дитина, яка вірить у власні сили, легше долає труднощі та демонструє більшу активність у вирішенні проблемних ситуацій. Важливу роль у формуванні таких якостей відіграють успішний досвід подолання труднощів, підтримка значущих дорослих та позитивне соціальне оточення [3]. Водночас резильєнтність не є виключно індивідуальною характеристикою. Вона значною мірою залежить від соціального середовища, в якому перебуває дитина. Провідним чинником розвитку резильєнтності виступає сім'я. Емоційна підтримка батьків, стабільність сімейних взаємин, атмосфера довіри та взаєморозуміння створюють умови для формування у дитини почуття захищеності та впевненості. Навіть за умов війни підтримувальні стосунки в сім'ї здатні значно зменшувати негативний вплив стресових подій та сприяти збереженню психологічного благополуччя [5].

У контексті сучасних викликів особливої уваги потребує розвиток резильєнтності як цілеспрямований напрям психологічної допомоги дітям. Ефективними засобами її формування є психоосвітні програми, тренінги розвитку життєстійкості, вправи на розвиток емоційної компетентності, навичок саморегуляції, конструктивного мислення та подолання стресу. Важливим є також залучення батьків до програм психологічної підтримки, оскільки саме сім'я виступає головним джерелом ресурсів для дитини.

Таким чином, резильєнтність є одним із ключових чинників психологічного благополуччя дитини в умовах війни. Вона забезпечує здатність адаптуватися до складних життєвих обставин, долати наслідки психотравмуючих подій, підтримувати позитивне емоційне самопочуття та зберігати можливості для особистісного розвитку. Формування резильєнтності має розглядатися як важливий напрям психологічного супроводу дітей в умовах воєнного стану, оскільки саме вона виступає психологічним ресурсом, який дозволяє дитині не лише пережити кризу, а й продовжувати повноцінний розвиток, незважаючи на складні життєві випробування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В.Й., Панов М.С., Козлова А.Г. Психологічне благополуччя дитини: зміст, ознаки, критерії, показники. *Наукові перспективи*, № 4(46). 2024. С. 1213-1223
2. Лазос Г.П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. 3. Вип. 14. С. 26–64.

3. Назарук Н.В. Резильєнтність як фактор психосоціального благополуччя підлітків. *Габітус*. Випуск 79. Т. 1. 2025. С. 71-75
4. Сингаївська І., Коцюбинська І. Резильєнтність і бачення майбутнього в наративах українців, переміщених за кордон через війну. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2(78). 2025. С. 432–439.
5. Сухіна І.В. Методичні основи психологічного супроводу батьків дітей з ООП: формування резильєнтності: практ. посіб. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 114 с.
6. Ющенко І. М. Резильєнтність дитини в парадигмі ресурсного підходу *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2015. Вип. 128. С. 302-306.

Дробишевська В.В.

магістр, спеціальність 053 «Психологія»,
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Бабчук О. Г.

кандидат доктор психологічних наук, доцент, доцент
кафедри психології та педагогіки Одеського державного
університету внутрішніх справ

АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ЯК РЕАКЦІЯ НА ПСИХОТРАВМУ: ТОЛЕРАНТНИЙ ПІДХІД

У сучасних умовах зростання соціальної нестабільності та впливу стресогенних чинників, проблема адиктивної поведінки серед неповнолітніх набуває нового наукового виміру. Термін «адиктивна поведінка» (від англ. addiction – хибна звичка, пристрасть до чого-небудь, порочна схильність) було використано В. Міллером з метою визначення процесу зловживання різними речовинами, що змінюють психічний стан людини (психоактивні речовини, алкоголь, тютюн) і формують залежну поведінку [1, с. 108].

Провідні психологічні парадигми розглядають адикцію як одну з форм дезадаптивного реагування на пережиту психологічну травму, за якої залежність виконує функцію своєрідного механізму саморегуляції інтенсивних емоційних переживань. У цьому контексті вживання психоактивних речовин або інші форми адиктивної поведінки стають способом тимчасового уникнення внутрішнього болю, тривоги, страху, самотності чи емоційної напруги.

Упровадження толерантного підходу до проблеми залежності дозволяє відійти від стигматизації підлітків та спрощеного трактування їхньої поведінки як прояву асоціальності чи свідомого порушення норм. Натомість адиктивна поведінка розглядається як індикатор психологічного неблагополуччя та наслідок травматичного досвіду. Такий підхід ґрунтується на принципах поваги до людської гідності, емпатійного ставлення, недопущення осуду та врахування індивідуального життєвого досвіду особистості.

Особливої значущості толерантний підхід набуває у роботі з підлітками, які пережили психотравмуючі події: втрату близьких, вимушене переміщення, насильство, тривале перебування в умовах воєнної небезпеки або емоційне нехтування. За таких обставин залежна поведінка часто виконує функцію «емоційної анестезії», що дозволяє хоча б тимчасово знизити рівень психоемоційної напруги та уникнути переживання травматичних емоцій.

Толерантний підхід орієнтує фахівців не лише на обмеження доступу до об'єкта залежності, а насамперед на виявлення та опрацювання першопричин адиктивної поведінки. Важливого значення набуває створення безпечного підтримувального середовища, у якому підліток може отримати психологічну допомогу без страху осуду, покарання чи соціального відторгнення. Орієнтація на підтримку, прийняття та відновлення внутрішніх ресурсів особистості створює більш ефективні умови для профілактики та подолання залежностей, особливо в умовах хронічного стресу та соціальної нестабільності.

Теоретичне розуміння адиктивної поведінки як наслідку психотравматичного досвіду відображено у низці сучасних психологічних концепцій, кожна з яких висвітлює окремі механізми виникнення та розвитку залежності. Звернення до цих підходів дозволяє більш ґрунтовно проаналізувати психологічні чинники формування адикції, особливості її перебігу та визначити ефективні напрями профілактичної й психокорекційної роботи.

Однією з найбільш впливових у поясненні механізмів формування залежної поведінки є когнітивно-поведінкова концепція Aaron Beck [2], відповідно до якої адикція формується під впливом викривлених когнітивних схем та автоматичних думок, що виникають як реакція на стресові й психотравмуючі події. У воєнних умовах такі когнітивні спотворення посилюються відчуттям небезпеки, безпорадності та втрати контролю, що робить вживання психоактивних речовин або інші адиктивні дії «швидким рішенням» для зниження внутрішньої напруги. Типовим прикладом є ситуація підлітка, який після втрати близької людини або перебування в зоні постійного стресу формує автоматичне переконання: «Я не контролюю своє життя, мені нічого не допоможе». У такому стані будь-яка речовина або поведінка, що швидко змінює емоційний фон (алкоголь, нікотин, ігрова залежність, ризикова поведінка), стає підкріпленням уникання реальності.

З позиції соціального навчіння Albert Bandura адиктивна поведінка розглядається як засвоєна модель реагування, що формується через спостереження за поведінкою значущих інших. Бандура також пояснював, що ми перетворюємо свій досвід на «внутрішні правила», які керують нашими вчинками в майбутньому. Одночасно з цим, завдяки мові та уяві, ми вміємо виправдовувати навіть суперечливі дії. Ми робимо це, коли «вимикаємо» власну відповідальність: виправдовуємо себе обставинами, ігноруємо шкоду від своїх вчинків або перекладаємо провину на інших. Це дозволяє нам діяти так, як ми хочемо, не відчуваючи при цьому внутрішнього дискомфорту [3]. У кризових умовах, коли в суспільстві зростає рівень дезадаптації, агресії або емоційного вигорання дорослих, діти та підлітки можуть копіювати неконструктивні способи подолання стресу. Можна навести приклад сімей, де дорослі використовують алкоголь або

агресивні реакції як спосіб зняття напруги після обстрілів чи втрати роботи. Дитина, спостерігаючи таку модель, засвоює її як «нормальний спосіб виживання», що підвищує ризик раннього формування адикції.

Важливим є також екзистенційно-психологічний підхід Viktor Frankl [4], відповідно до якого залежність може формуватися як спроба уникнення внутрішньої порожнечі, психічного болю та втрати сенсу. У цьому контексті травма, особливо хронічна або повторювана, формує внутрішній емоційний вакуум, який індивід намагається «заповнити» за допомогою адиктивних практик. Типовою є ситуація підлітка з ознаками посттравматичного стресового розладу: нічні кошмари, флешбеки, гіперзбудження. У разі відсутності психологічної допомоги він може використовувати психоактивні речовини або компульсивну поведінку (наприклад, інтернет-ігри) як спосіб «вимкнути» емоційний біль.

Теорія прив'язаності John Bowlby [5] дозволяє зрозуміти, як порушення ранніх емоційних зв'язків під впливом втрати, розлуки або небезпечного середовища призводить до нестійких моделей саморегуляції. У воєнний період ці порушення стають масовими, що створює ґрунт для формування залежностей як заміників безпечної прив'язаності. Наприклад, підлітки, які перебувають у тимчасових колективах або інтернатних формах опіки, часто демонструють підвищений ризик адикцій як компенсаторної спроби отримати емоційну стабільність через зовнішні стимули.

З точки зору травматології, хронічна травматизація змінює нейробіологічні механізми регуляції стресу, зокрема систему пам'яті, тілесної чутливості та контролю імпульсів. Це пояснює, чому адиктивна поведінка часто має компульсивний характер і важко піддається свідомому контролю без спеціалізованої терапії.

Важливо підкреслити, що нетолерантний або каральний підхід з боку дорослих і інституцій (школа, сім'я, правоохоронні органи) створює вторинну травматизацію. Наприклад, у випадку виявлення вживання психоактивних речовин підлітка можуть публічно стигматизувати або карати без надання психологічної допомоги. Це призводить до приховування поведінки, втрати довіри до дорослих і переходу залежності у більш тяжкі форми.

Практична реалізація заходів щодо профілактики та подолання адиктивної поведінки в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на системному, міждисциплінарному та травма-інформованому підході, який поєднує освітній, психологічний, соціальний і правовий компоненти.

Ключовим напрямом є впровадження травма-інформованого підходу у всіх системах взаємодії з дітьми та підлітками, що передбачає розуміння впливу хронічного стресу і психотравми на поведінку, зокрема на формування залежностей. Працівники освіти, соціальної сфери та правоохоронних органів повинні бути підготовлені до роботи з урахуванням цих особливостей, що дозволить уникати надмірної авторитарності, публічного осуду або стигматизації, які часто лише посилюють прихованість адиктивної поведінки та поглиблюють психологічну ізоляцію особи.

Важливим компонентом є системна психоосвіта батьків, спрямована на формування розуміння зв'язку між стресом, травмою та залежною поведінкою,

а також розвиток у них навичок підтримувальної взаємодії з дітьми без застосування надмірного контролю чи покарань. Це дозволяє створити в сімейному середовищі більш безпечні умови для емоційної регуляції та зменшує потребу у використанні деструктивних способів подолання напруги.

Загалом ефективна стратегія профілактики та подолання адиктивної поведінки в умовах тривалого стресу й воєнної небезпеки має бути орієнтована не на покарання чи соціальну ізоляцію осіб із ризиковими формами поведінки, а на зміцнення їх психологічної стійкості, розвиток навичок емоційної саморегуляції та створення підтримувального соціального середовища. Таке середовище повинно сприяти компенсації наслідків психотравматичного досвіду, зниженню рівня внутрішньої напруги та попередженню формування стійких форм залежності.

Отже, сучасні психологічні концепції засвідчують, що адиктивна поведінка часто є наслідком психотравми, хронічного стресу та порушення механізмів емоційної саморегуляції. У зв'язку з цим особливого значення набуває толерантний підхід, спрямований не лише на подолання зовнішніх проявів залежності, а й на відновлення внутрішніх ресурсів особистості, забезпечення психологічної безпеки та формування конструктивних способів подолання стресових ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Свідовська В. Адиктивна поведінка підлітків як проблема наукового дослідження. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2020. Випуск 6. С. 108–114 Visnyk of the Lviv University. Series Psychological science. Issue 6. P. 108–114.

URL: https://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/6_2020/18.pdf

2. Вербовська В.К. Роль когнітивних викривлень у формуванні самооцінки особистості. Психологічні предиктори соціального розвитку особистості в сучасних умовах освітнього середовища: збірник тез I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 листопада 2024 р. Київ: 2024

URL: <https://surl.li/ykwasn>

3. Токарева Н. М. Теоретичний аналіз проблеми моделювання особистісних конструктів у парадигмі когнітивно-соціальної персонології / Н. М. Токарева // Наука і освіта : наук.-практ. журнал. – 2014. – № 1. – С. 55-60.

URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/5850>

4. Frankl .V. Man's Search FOR Meaning: The classic tribute to hope from Holocaust/Victor Frankl.- London. Sydney. Auckland. Johannesburg: Rider< 2004/ - 160 p. (у перекладі)

URL: <https://abuk.com.ua/catalog/books/4928?web=1>

5.1. Стаднік М.О. Основні підходи до причин девіантної поведінки у суспільстві. Наукова дискусія: питання соціології, політології, філософії та історії : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 22-23 травня 2015 р.). Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 200 с.

URL:<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/19e30c35-cd2b-4d30-ad47-139d03e6337f/content#page=34>

Дутко А. О.

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО ДИТИНИ НА СІМ'Ю: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сім'я є природним та основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави. З початком збройної агресії рф понад 20 тисяч українських дітей були примусово переміщені або депортовані або в регіони України, що перебувають під тимчасовою окупацією росії, або на територію держави-агресора [1]. За даними з відкритих джерел, озвучуваних рф, ця кількість становить 744 тис.дітей [1].

Конвенція про захист цивільного населення під час війни у ст.ст. 24, 49 забороняє депортацію і примусове переміщення сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [2]. Натомість, сторони конфлікту мають сприяти прийняттю цих дітей нейтральною країною задля гарантування їхньої безпеки. Проте, щонайменше 4 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, були депортовані або примусово переміщені з початку збройної агресії рф проти України. Ще близько 1000 сиріт з окупованого Кримського півострова були вивезені та передані на усиновлення російським громадянам протягом 2014-2022 років [3]. Станом на травень 2026 року в Україну вдалося повернути 2232 дітей з досвідом депортації та/ або примусового переміщення [1]. Дані щодо статусу повернутих дітей є службовою інформацією у Міністерстві національної єдності України, тому недоступні для аналізу. Водночас, згідно з відомостями з відкритих джерел, серед повернутих дітей є сироти та позбавлені батьківського піклування («статусні» діти). Однак, це, переважно, поодинокі випадки. Процес їх повернення є складним і неврегульованим.

Право дитини на сім'ю, як основоположне право, має природний характер, є абсолютним і невідчужуваним. Держава гарантує захист цього права шляхом прийняття галузевих та комплексних нормативно правових актів та створення юрисдикційних органів, покликаних здійснювати охорону та захист цього права.

Війна є найбільшою загрозою для фундаментального права дитини на виховання в сім'ї. Збройна агресія призводить до трагічних наслідків: розлучення з батьками через евакуацію, втрати рідних, депортації та вимушеного розлучення з сім'ями, якщо батьки стали на захист України.

У змістовному плані право дитини на сім'ю відрізняється від такого ж права дорослої особи, оскільки дитина через свою беззахисність, викликану повною або частковою фізичною, психічною, соціальною незрілістю, не може жити самостійно, сама себе утримувати, піклуватися про себе. Право дитини на сім'ю має складний юридичний зміст, оскільки охоплює широкий спектр відносин, що регулюються різними галузями права, зокрема цивільного та сімейного, що конкретизують та деталізують конституційні норми, що стосуються захисту сім'ї державою та обов'язків батьків піклуватися про дітей.

Право дитини на сім'ю включає в себе ряд правомочностей: право дитини знати своїх батьків, право на виховання своїми батьками, право на їхню турботу, право на спільне проживання з батьками, всебічний розвиток, повагу до її людської гідності, право на особливу турботу при втраті батьківського піклування. Очевидно, цей перелік не є вичерпний і може включати, наприклад, право дитини на спілкування з батьками, право на возз'єднання з сім'єю, право на судовий захист у разі порушення її права на сім'ю.

Важливим елементом права дитини на сім'ю в умовах воєнного стану є возз'єднання дитини з сім'єю — це юридична процедура, яка дозволяє дітям переїхати до батьків чи опікунів, які легально проживають в іншій країні або повернення депортованих, евакуйованих дітей в Україну з тимчасово окупованих територій.

Заходи з повернення дитини та возз'єднання з сім'ями визначені у Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, які депортовані або примусово переміщені, або перебували під ризиком депортації та/або примусового переміщення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [4].

План заходів із забезпечення супроводу та реінтеграції дитини або особи з числа дітей - комплекс заходів, спрямованих на створення необхідних умов для адаптації дитини або особи з числа дітей після повернення, включаючи забезпечення права на зростання у сімейному оточенні, визначений Координаційним центром на підставі результатів аналізу ситуації, в якій перебуває дитина або особа з числа дітей, та її потреб.

План заходів із забезпечення супроводу та реінтеграції дітей або осіб з числа дітей включає заходи у рамках короткострокового, середньострокового, довгострокового пакета допомоги [4].

Короткостроковий пакет допомоги (до трьох місяців) - комплекс заходів, спрямованих на невідкладне забезпечення прав та найкращих інтересів дитини або особи з числа дітей, що передбачає, зокрема, забезпечення екстреного розміщення після повернення на територію України, де органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі [4].

Середньостроковий пакет допомоги (від трьох до шести місяців) включає комплекс заходів, спрямованих на підтримку дитини та її сім'ї, та передбачає: забезпечення підтримки батьків, інших родичів дитини з метою повернення дитини на виховання в сім'ю; вжиття заходів для надання дитині статусу дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування (за потреби); вжиття заходів для влаштування дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, в сім'ю громадян України, під опіку, піклування, в прийомну сім'ю, в дитячий будинок сімейного типу у порядку, встановленому законодавством; тощо [4].

Довгостроковий пакет допомоги (від шести до 18 місяців) включає комплекс заходів, спрямованих на тривалу підтримку дитини та її сім'ї, та передбачає: зміцнення навичок батьківства, що враховують наслідки травми, та сімейних стосунків у біологічних сім'ях;

проведення з дітьми, позбавленими батьківського піклування, які повернулися в Україну після депортації, примусового переміщення,

перебування під ризиком депортації та/або примусового переміщення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, роботи з підготовки їх до влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу;

вжиття заходів до утворення прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу з метою забезпечення права на сімейне виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які депортовані або примусово переміщені внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України або перебували під ризиком депортації та/або примусового переміщення, та задоволення потреб таких сімей [4].

Отже, право дитини на сім'ю характеризується як основоположне право, що включає сукупність повноважень дитини, пов'язаних з її проживанням в сім'ї, що має універсальний характер. Турбота про дітей є пріоритетним напрямом діяльності держави, а найкомфортнішим місцем для виховання дитини є сім'я. Війна стала причиною збільшення числа дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування. З початком повномасштабного вторгнення розробляються нормативні акти: постанови, розпорядження уряду, навіть звернення до міжнародних організацій від Верховної Ради України, вносяться законодавчі ініціативи, щодо возз'єднання дітей з сім'ями. Вважаємо за необхідне посилити захист прав незаконно депортованих агресором українських дітей та розробити офіційні дієві механізми повернення українських дітей в Україну, возз'єднання їх з батьками або з іншими законними представниками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Діти війни URL: <https://childrenofwar.gov.ua>
2. Конвенція ООН про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
3. Алгоритм повернення депортованих дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування URL: https://krymbezpravil.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/UA_Algorithm-veb-versiia.pdf
4. Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, які депортовані або примусово переміщені, або перебували під ризиком [...] Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2024 № 551 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2024-%D0%BF?find=1&text=%D1%81%D1%96%D0%BC#Text>

Дяченко В.І.
Інститут Військово-Морських Сил Національного
університету "Одеська морська академія"
Науковий керівник
Лебединський Е.Б.
Одеський університет внутрішніх справ

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ

Дитячі роки є періодом інтенсивного розвитку, пізнання світу та набуття нового досвіду. Саме в цей час діти часто стикаються з різноманітними стресовими ситуаціями та емоційними навантаженнями. Тому забезпечення психічного благополуччя дитини має таке ж важливе значення, як і турбота про її фізичне здоров'я. Одним із дієвих засобів, що сприяє подоланню психологічних труднощів, розвитку позитивної самооцінки та формуванню стійкості до життєвих викликів, є формування національно-культурної ідентичності в дитячому віці. «Для народу, який не пропонує Світу національного доробку, а прагне бути лише реципієнтом чужих цінностей і надбань, у ХХІ столітті уготована єдина дорога – бути розчиненим і упокореним. Тому висока і благородна місія національної культури і освіти – оберігати й утверджувати Ідентичність Української Нації як фундаментальну цінність буття...» [1, с.8].

У наукових джерелах висвітлені різні сторони формування національно-культурної ідентичності (у психологічному дискурсі): проблеми патріотичного виховання, особистісної і національної ідентифікації (І. Бех [2]), національної самосвідомості (М. Боришевський [3]), етносоціальних уявлень (О. Васильченко [4]), конструювання ідентичності засобами рефлексії (Н. Висоцька [5]), вчинкового осередку різних історикокультурних епох (В. Роменець [6]).

Національно-культурна ідентичність дитини проявляється через усвідомлення своєї належності до української нації, прийняття її моральних і духовних цінностей, а також формування власного уявлення про себе як представника української спільноти - формування відповідної національної Я-концепції, яка відображається у почутті самоповаги та національної гідності, здатності реалізовувати свої права і свободи, виявляти справедливість і відповідальність, любити Вітчизну та прагнути пов'язати власне майбутнє з майбутнім України [7, с. 13].

Процес формування національно-культурної ідентичності дитини відбувається поетапно. Перший етап пов'язаний з ідентифікацією, основою якої є усвідомлення відмінності між «своїми» та «іншими». На другому етапі дитина набуває знань про особливості власної національної культури, засвоює її характерні риси та цінності. Третій етап - це формування національної свідомості й самосвідомості, почуття національної гідності, толерантного ставлення до представників інших етносів і культур та готовності до конструктивного міжкультурного діалогу [7, с.13]. Важливу роль у становленні національно-культурної ідентичності відіграє зв'язок дитини з родиною,

народом і державою, усвідомлення історичного минулого свого народу, знання міфів, легенд і національних святинь, володіння українською мовою та шанобливе ставлення до національної символіки. Формування національно-культурної ідентичності в українських дітях творить ресурс психологічного благополуччя кожної дитини у суспільстві: дитина почувається упевнено, бо знає, що вона живе на своїй Богом даній землі, що вона «своя» серед безлічі оточуючих людей, що вона та її сім'я користуються благами, які створені попередніми поколіннями її одноплемінників-українців. Формування національно-культурної ідентичності дитини ґрунтується на національному світогляді, національній культурі, мові, національній ідеї.

Українська мова є невід'ємною складовою духовної спадщини українського народу та одним із ключових чинників формування національно-культурної ідентичності дитини. Рівень володіння рідною мовою безпосередньо впливає на становлення національної свідомості дитини, її усвідомлення власної належності до українського народу. Втрата мовної традиції призводить до послаблення національної ідентичності та ускладнює процес виховання молодого покоління в дусі національних цінностей. Історичним підтвердженням цього є тривала політика русифікації, яка протягом кількох століть негативно впливала на процес національно-культурної ідентичності української молоді. На першочерговій ролі української мови у формуванні національно-культурної ідентичності зростаючої особистості наголошував І. Огієнко, який вважав її найважливішим ґрунтом для духовного виховання. «Пильнуйте ж виховувати такі потрібні для нації сильні характери, виховуючи дітей тільки рідною мовою. Особа, що не зросла на рідній мові, загублена для нації, бо ціле життя буде безбатченком, і справи рідної нації їй будуть чужі»[8, с. 26].

Українська національна культура є самобутнім і неповторним явищем, основу якого становить багатовікова народна культура українців. Вона формувалася протягом тривалого історичного розвитку народу та знайшла своє відображення в системі моральних і духовних цінностей, національних святинях і символах, традиціях, звичаях, обрядах і ритуалах [7, с.14], шанобливе ставлення до яких слід виховувати у молодого покоління. Важливими складовими української культури є національні, моральні, естетичні, релігійні, громадянські та патріотичні почуття, які потрібно прищеплювати дітям через знайомство, насамперед, з фольклорною спадщиною.

Українською національною ідеєю є справедливість, яка виражається в праві кожного народу на самовизначення: жити у власній державі, спілкуватися рідною мовою, порядкувати на власній землі за власним звичаєм [9, с.7]. Її сутність полягає в утвердженні незалежної, суверенної та соборної української держави, заснованої на національних цінностях, українській культурі та державному статусі української мови. У сучасних умовах важливими складовими української національної ідеї, які знаходять підтримку серед молодого покоління, є духовність як основа розвитку нації, незалежність держави та її соборність. На думку І. Беха та К. Чорної, найбільш вдалим вираженням сучасної української національної ідеї є імператив «Шляхом злагоди до процвітання» [10, с.16], який є зрозумілим і близьким для

представників різних поколінь, в тому числі і молоді, що може сформувати свідомість, дух нації, який стане рушійною силою розбудови правової демократичної держави.

Національний світогляд є важливою основою усвідомлення дитиною свого місця та ролі в суспільстві й державі, а також відповідальності за власні вчинки, моральний вибір і спрямованість діяльності. У сучасних умовах світоглядні уявлення та переконання дітей в Україні формуються під впливом складних суспільно-історичних процесів, зокрема війни, переосмислення історичного минулого, подолання нав'язаних російською пропагандою міфів, а також утвердження демократичних цінностей, полікультурності та поваги до різноманітності поглядів і думок. Національний світогляд забезпечує духовне осмислення дитиною навколишньої дійсності, сприяє інтерпретації життєвих явищ і відображається у знаннях, уявленнях та ставленні до особистого й суспільного життя. Він є проявом національного інтелекту, фундаментом якого виступають моральні цінності, сформовані впродовж багатовікового історичного розвитку українського народу та перевірені суспільним досвідом. Структура національного світогляду дитини охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів. Насамперед це досвід — індивідуальний, сімейний, груповий, національний, суспільний і загальнолюдський, який становить основу світовідчуття. Важливим складником є також знання, набуті дитиною через практичний досвід та теоретичне пізнання, що забезпечують формування світорозуміння. Значну роль відіграє усвідомлення мети діяльності, яка реалізується через послідовність «потреба — інтерес — мета — засоби — результат — наслідки» і сприяє розвитку світоспоглядання дитини. Не менш важливими є цінності, зокрема любов, свобода, справедливість, гідність і відповідальність, на основі яких формуються переконання, ідеали та світосприйняття юнака\юнки. Крім того, світогляд визначається певними принципами мислення, такими як монізм, плюралізм, скептицизм і догматизм, які впливають на способи осмислення та пояснення світу. Національний світогляд як система ставлень до навколишньої дійсності проявляється через світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння дитини. Світовідчуття пов'язане з емоційно-чуттєвим переживанням світу, оцінкою подій і явищ. Світосприйняття формує цілісний образ світу, просторово-часові уявлення та ставлення дитини до себе, інших людей і суспільства. Світорозуміння відображає рівень усвідомлення та пояснення навколишньої дійсності й може набувати міфологічних, релігійних або філософських форм [7, с.15]. Сукупність цих компонентів забезпечує формування цілісного національного світогляду, який визначає духовні орієнтири, життєві цінності та громадянську позицію юнака\юнки як особистості.

Отже, щоб не блукати у лабіринтах невизначеності цінностей, власної ідентичності, власного призначення і правильно зорієнтуватись у житті, збагнути свою роль у житті і суспільстві, особливо в умовах російсько-української війни дитині потрібен духовний стрижень, яким є національний світогляд. Сучасне виховання українських дітей має здійснюватися у контексті національної культури, яка є унікальною, неповторною, зі своєю ментальністю

та ґрунтуватися на моральних цінностях, вироблених українським народом упродовж тисячоліть. У вихованні мають гармонійно поєднуватись інтереси особистості (створення Я-концепції, формування національно-культурної ідентичності, збереження своєї індивідуальності, прагнення самореалізації); суспільства (саморозвиток дитини має здійснюватися на моральній основі, а виховання - сприяти репродукції культурних, соціалізованих людей); держави, нації (усі українські діти мають усвідомлювати себе українцями, стати компетентними громадянами-патріотами, гуманістами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі). Формування національно-культурної ідентичності в українських дітей сприятиме зміцненню їхнього психологічного благополуччя в суспільстві. Усвідомлення власної належності до українського народу та рідної землі забезпечуватиме дитині відчуття внутрішньої впевненості, соціальної захищеності та прийняття. Така дитина сприйматиме себе як невід'ємну частину українського середовища, відчуваючи приналежність до української спільноти, та визнаватиме своє право користуватися духовними й матеріальними надбаннями, створеними попередніми поколіннями українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тернопільська В. І. Соціально-комунікативна культура школяра: шляхи сходження : [монографія] / В. І. Тернопільська. – Рута, 2008. – 300 с.
2. Бех І. Д. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості / Іван Дмитрович Бех // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 4 (81). – С. 42–49.
3. Й. Боришевський. Особистість у вимірах самосвідомості. Суми : Еллада, 2012. 608 с.
4. **Васильченко О.М. Етносоціальні уявлення в структурі "Я"-концепції університетської молоді: дисертація канд. психол. наук: 19.00.05 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. - К., 2003. 206 с.**
5. Висоцька Н.О. Конструювання ідентичності в полікультурному просторі як об'єкт теоретичної рефлексії. Україна–проблеми ідентичності: людина, економіка, суспільство. – К.: Стилос, с. 21-31.
6. Роменець В.А. Вчинок і постання канонічної психології/Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії/ За заг. ред. В.О.Татенка. - К.: Ли-бідь, 2006. -С. 11-36.
7. Формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах (констатувальний етап дослідження): науково-методичний посібник / авт. кол. за заг. кер. К. О. Журби. – Черкаси: ЧОПОПП, 2017. – 83с. ББК 74.200.506 Ф79
8. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки / Іван Огієнко. – Львів: Фенікс, 1995.
9. Кожевніков В. Яка національна ідея українців? : (Що таке український націоналізм? Хто такі українські націоналісти?) / Валентин Кожевніков. – Вид. 4-те, доп. – Київ : Панмедія, 2015. – 55 с.
10. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д. Бех, К. І. Чорна // Методист. — 2014. — № 11 (35). — С. 11–25.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСКУРСІВ ВІЙНИ ЩОДО ДИТИНИ

Українське суспільство переживає сьогодні кардинальні соціально-психологічні потрясіння. Війна зруйнувала звичний стиль життя мільйонів людей: втрати домівок, втрати роботи, необхідність змінювати місце проживання, переживання окупації, бомбардувань, полону, страждання, пов'язані із втратою близьких людей – все це назавжди закарбувалося у свідомості українців, змінивши сприйняття багатьох базових екзистенційних об'єктів: життя і смерті, волі і полону, цінності тепла і їжі, справедливості і жертвовності тощо. Вивчення глибинних соціально-психологічних процесів, які сьогодні відбуваються, і які пов'язані з переживанням війни ще багато років буде предметом наукових пошуків психологів. Але вплив особливо потужної сили війна спричинила на душі дітей, які опинилися в її полоні.

За офіційними даними державного порталу «Діти війни», станом на 10 червня 2026 року внаслідок повномасштабної російсько-української війни загинуло 707 дітей, 2556 отримали поранення, 2339 дітей вважаються зниклими безвісти, а 20 570 були депортовані або примусово переміщені. За даними Офісу Генерального прокурора 23 дитини постраждали від сексуального насильства. Зрозуміло, що наведені показники відображають лише документально підтверджені випадки та не охоплюють усіх постраждалих дітей на тимчасово окупованих територіях.

Повномасштабна війна в Україні актуалізувала необхідність переосмислення теоретико-методологічних засад психологічних досліджень дитинства. Воєнні події суттєво трансформували умови психічного розвитку дитини, кардинальним чином змінили зміст її соціального досвіду, систему міжособистісних взаємин, механізми адаптації та формування особистості. У зв'язку з цим дитина постає не лише як безпосередній або опосередкований свідок воєнних подій, а й як самостійний суб'єкт переживання війни, який потребує окремого комплексного наукового вивчення.

Сучасні психологічні дискурси війни щодо дитини формуються навколо дослідження впливу воєнних загроз на емоційну, когнітивну, поведінкову та ціннісно-смыслову сфери особистості. Особливого значення набуває аналіз психологічних наслідків перебування дітей в умовах постійної небезпеки, вимушеного переселення, втрати близьких, руйнування звичного соціального середовища та тривалого перебування в умовах невизначеності.

Одним із центральних напрямів сучасних досліджень є вивчення травматичного досвіду дитини в умовах війни. Науковці наголошують, що переживання воєнних подій може спричиняти розвиток посттравматичних стресових реакцій, підвищену тривожність, депресивні стани, порушення емоційної регуляції та труднощі соціальної адаптації. Водночас характер проявів психологічної травматизації значною мірою залежить від віку дитини,

інтенсивності травматичного досвіду, сімейного контексту та наявності соціально-психологічної підтримки.

На думку В.Г. Панка, «особливе місце у психологічному дискурсі війни посідає феномен раннього дорослішання дітей і підлітків, які були безпосередніми свідками вбивств, зґвалтувань, розстрілів, які самі зазнали тортур і наруги від окупантів. Кардинальні зміни особистості таких постраждалих обумовлюють поведінку на багато років уперед або й на все життя, і не завжди ця поведінка є просоціальною. Іноді видається, що таку поведінку можна лише пом'якшити за допомогою багаторічної психотерапевтичної роботи, але не перемінити» [2]. Залишається багато латентних, прихованих лакун в особистості, які тільки й чекають нагоди, щоби виявитися у поведінці [4]. Особливо це стосується сфер інтимних стосунків. Невідрефлексований травматичний досвід, за давнє психічне травмування здатні не тільки негативно вплинути на зміст психічного розвитку особистості, скерувати його в асоціальний напрямок, а й становлять небезпеку для фізичного існування людини призводячи до відставлених соматичних наслідків - гіпертензії, інсульту, інфаркту тощо [4].

Воєнні обставини нерідко змушують дитину брати на себе відповідальність, яка не відповідає її віковим можливостям. Передчасне включення у вирішення життєво важливих проблем сім'ї, необхідність ухвалення складних рішень та переживання втрат можуть призводити до прискореного формування окремих особистісних рис, що супроводжується деформацією природного перебігу психічного розвитку.

Важливим напрямом досліджень є вивчення змін у когнітивній сфері дітей, які проживають в умовах війни. Наукові дані свідчать про можливе зниження концентрації уваги, погіршення пам'яті, труднощі опанування нового навчального матеріалу, зменшення продуктивності мислення та зниження навчальної мотивації. Такі особливості значною мірою пов'язані з хронічним стресом, емоційним виснаженням і порушенням базового відчуття безпеки.

Окремий пласт досліджень стосується трансформації системи цінностей і життєвих орієнтирів дітей та підлітків. Війна впливає на процес формування громадянської ідентичності, патріотичних переконань, уявлень про справедливість, безпеку та майбутнє. Для дітей, які перебували на тимчасово окупованих територіях або тривалий час зазнавали впливу ворожих інформаційних наративів, актуальними стають питання реінтеграції в український соціокультурний простір та відновлення національної ідентичності.

Не менш важливими є дослідження сімейного контексту переживання війни дитиною. Порушення сімейних зв'язків, вимушена розлука з батьками, зміна ролей у родині та підвищений рівень конфліктності можуть виступати додатковими чинниками психологічної дезадаптації. Водночас згуртованість сім'ї, підтримувальні взаємини та наявність емоційно безпечного середовища розглядаються як важливі ресурси психологічної стійкості дитини.

Сучасний психологічний дискурс війни щодо дитини також акцентує увагу на необхідності вивчення механізмів резильєнтності та посттравматичного зростання. Попри значний рівень психотравматичного впливу, частина дітей

демонструє здатність до успішної адаптації, збереження психологічного благополуччя та конструктивного подолання кризових ситуацій. Дослідження чинників такої стійкості є важливою умовою розроблення ефективних програм психологічного супроводу та підтримки дітей у воєнний і повоєнний періоди.

Ю. Орлов в монографії, присвяченій аналізу злочинності в умовах війни пише: «Війна – неосягнений стан суспільства, окремої людини; суперскладний процес, що розгортається на фізичному, онтологічному, метафізичному, екзистенціальному рівнях. Війна – це завжди діалоги та монологи. Це смерть і життя, травма, ненависть і покаєння. Це Бог, що наново відкривається чи безкінечно віддаляється. Війна – це все можливе в людині, від краю до краю. І проєкції цього антропосплеску на площину соціальності – колективного психічного, соціальних практик, державу, злочинність, культуру, в тому числі й право – вельми варіативні, нелінійні, багатовимірні за якістю, інтенсивністю, часами і просторами» [2, с.5]. І далі автор зазначає, що мало що було б таким хибним, як вважати, що можливо здійснити повне й вичерпне наукове дослідження кримінологічних чи кримінальноправових чи будь-яких інших гуманітарних аспектів війни [2, с.5]. Тож кожен, хто з того чи іншого боку, в тій чи іншій предметній площині підступається до теми війни приречений на неповноту сприйняття, фіксації, опису, формування пояснювальних і прогностичних конструкцій [2, с.4]. Тим більш, якщо це стосується прогнозування психологічних проблем дітей, що переживають війну.

Тим не менш, психологічні дослідження дітей в умовах війни мають бути спрямовані на комплексне вивчення емоційних, когнітивних, поведінкових та соціально-психологічних наслідків воєнного досвіду. А отримані результати становитимуть наукову основу для створення ефективних стратегій психологічної допомоги, психолого-педагогічного супроводу та соціальної реабілітації дітей, які переживають війну.

ЛІТЕРАТУРА:

Державний портал «Діти війни»
https://childrenofwar.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com

Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри: монографія. Кримінол. асоц. України. Харків: Право, 2023. 252 с. ISBN 978-966-998-563-7
<https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/18524>

Панок, В. Г. (2023). Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(1), 1–12.
<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5133>

Слюсаревський, М.М., Чуніхіна, С.Л. (ред.). (2022). Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд. Матеріали Всеукраїнського круглого столу (7 квітня 2022 року). Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології, Асоціація політичних психологів України. Київ: Талком. <http://surl.li/edfgv>

Жемба П. О.
студентка 1-го курсу ІПБ Одеського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Ніщевич А. С.
старший викладач
кафедри державно-правових дисциплін ІПБ
Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ОСВІТІ

У сучасних умовах забезпечення безпеки дітей в освітньому середовищі набуває особливого значення, оскільки заклади освіти виконують не лише освітню, а й соціальну функцію, забезпечуючи умови для гармонійного розвитку особистості та реалізації прав дитини. Однією з найруйнівніших деструктивних тенденцій в освітньому середовищі залишається цькування, яке негативно впливає на фізичний, психологічний та емоційний стан дітей, перешкоджає реалізації права на освіту та створює ризики для повноцінної соціалізації особи. Актуальність проблеми посилюється в умовах цифровізації освітнього процесу та воєнного стану, оскільки поряд із традиційними формами поширюються прояви кібербулінгу, а психологічне навантаження на учасників освітнього процесу зростає. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування ефективних правових механізмів протидії булінгу, які повинні забезпечувати не лише реагування на окремі випадки насильства, а й створення комплексної системи профілактики та захисту прав дитини.

Правове забезпечення безпечного освітнього середовища ґрунтується на конституційних гарантіях захисту прав людини, спеціальному освітньому законодавстві та міжнародних стандартах у сфері прав дитини, що визначає необхідність комплексного дослідження механізмів протидії булінгу як складової забезпечення безпеки дітей в освіті.

Правове регулювання протидії булінгу в Україні базується на положеннях Конституції України, яка закріплює фундаментальні гарантії захисту прав і свобод людини, зокрема обов'язок держави забезпечувати охорону життя, здоров'я та гідності дитини (статті 3, 28, 52 Конституції України), а також на комплексі міжнародних та національних нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення права дитини на безпечне освітнє середовище [1]. Серед міжнародних документів у цій сфері є Конвенція про права дитини, відповідно до статті 19 якої, держави зобов'язані забезпечувати захист дітей від усіх форм фізичного або психічного насильства, образ, недбалого поводження чи експлуатації [2].

На рівні національних законів фундаментальним є Закон України «Про освіту», у якому у статті 1 визначається поняття булінгу (цькування) як діяння учасників освітнього процесу, що полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням

електронних комунікацій, які вчиняються щодо малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [4].

Закріплення нормативного визначення булінгу стало важливим етапом формування системного підходу до його попередження та правового реагування. Вагомим елементом у загальній структурі стримування є інститут юридичної відповідальності. Саме тому адміністративне законодавство було доповнено статтею 173-4 КУпАП. Ця норма впроваджує санкції не лише за безпосереднє вчинення цькування, а й передбачає персональну відповідальність для керівників закладів освіти, які приховали такі факти або вчасно не сповістили про них органи Національної поліції.[3]

Правовий алгоритм протидії булінгу поєднує превентивну роботу та чітко регламентовану процедуру реагування. Безпосереднім первинним ланцюгом у цій системі виступає сам заклад освіти. На адміністрацію та педагогічний колектив покладається прямий обов'язок із моніторингу ситуації та оперативного припинення конфліктів. Цей порядок деталізовано у профільному Наказі МОН України №1646. Після отримання сигналу про можливе цькування керівник установи має невідкладно розглянути заяву, ініціювати внутрішню перевірку, скликати спеціалізовану комісію та, за наявності підстав, залучити до вирішення ситуації правоохоронні органи та соціальні служби [5]. Такий підхід спрямований не лише на фіксацію правопорушення, а й на забезпечення комплексного захисту дитини та мінімізацію негативних наслідків для всіх учасників освітнього процесу.

Попри детально розроблену нормативну базу, практичний етап її реалізації стикається із серйозними перешкодами. Головний виклик — це високий рівень латентності булінгу. Жертви часто замовчують факти тиску через страх погіршення ситуації, зневіру в допомозі дорослих або небажання стати вигнанцями в колективі. Це ускладнює своєчасне реагування та знижує ефективність правового захисту дітей. Додатково ускладнює ситуацію кібербулінг. Агресія в месенджерах та соціальних мережах легко маскується анонімністю, виходить за межі школи й важко піддається процесуальному документуванню та збору доказів. В умовах цифровізації освітнього процесу це створює додаткові виклики для системи захисту прав дитини. Також негативно позначається брак правової грамотності серед учнів та батьків, а подекуди — формальне ставлення адміністрацій шкіл до виконання своїх обов'язків, коли реальні заходи заміщуються паперовою звітністю. У деяких випадках адміністрації закладів освіти не завжди своєчасно реагують на повідомлення про можливі випадки цькування або обмежуються формальними заходами, що знижує ефективність передбачених законом процедур. У зв'язку з цим актуальним залишається питання вдосконалення не лише нормативного регулювання, але й практичних механізмів його реалізації, зокрема через посилення профілактичної роботи, підвищення правової культури учасників освітнього процесу та розвиток системи психологічної підтримки дітей.

Модернізація юридичних засобів, спрямованих на подолання цькування в межах навчального простору, вимагає всеохоплюючої стратегії, що гармонійно поєднує вдосконалення законодавчих норм із практичними кроками на місцях. Першочерговим кроком у цьому напрямі має стати активізація превентивного вектору. Це можливо реалізувати через розгортання постійної правової просвітницької діяльності серед усіх суб'єктів освітнього процесу, яка б орієнтувалася на укорінення етики гуманної взаємодії, толерантності та безумовного визнання цінності прав кожної дитини. Надзвичайно вагомим вектором також бачиться модернізація інструментів своєчасної фіксації та виявлення ознак агресії на початкових етапах. Зокрема, йдеться про інтенсифікацію роботи шкільних психологів та соціологів, а також інтеграцію дієвих внутрішніх алгоритмів швидкого реагування безпосередньо всередині освітніх установ. Разом із цим, особливого фокусу уваги вимагає захист дітей у цифровому просторі, де протидія інтернет-цькуванню (кібербулінгу) має здійснюватися паралельно з підвищенням медіаграмотності та безпекової культури як самих учнів, так і викладацького складу. У підсумку, суттєве покращення результатів у сфері захисту неповнолітніх є реальним лише за умови консолідованої та злагодженої взаємодії правових, управлінських і превентивних важелів.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що чинні правові алгоритми протидії насильству є базовим елементом побудови захищеного навчального простору та гарантування прав дитини в сучасній Україні. Наявний масив нормативних актів закладає міцний фундамент для запобігання, моніторингу та адекватного реагування на факти цькування, проте реальна дієвість цих правил критично залежить від якості їхнього практичного впровадження в повсякденну діяльність. Водночас у цій царині досі залишається низка невирішених викликів. Серед них варто виділити високу прихованість (латентність) подібних правопорушень, дедалі більше зміщення агресії у віртуальну площину, а також недостатню поінформованість і правову культуру учасників освітніх відносин. Окреслені деструктивні чинники диктують гостру потребу у постійному покращенні профілактичних інструментів, підвищенні швидкості та якості реагування, а також усебічному розширенні мережі психологічної допомоги дітям. Отже, досягнення реальної життєздатності та результативності системи захисту від булінгу можливе лише через застосування багатоаспектного підходу, який неподільно об'єднує в собі нормативно-юридичні, адміністративно-організаційні та виховні компоненти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. Ратифіковано Постановою Верховної Ради Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 789-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text>

4. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1646. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2020 р. за № 111/34394. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text>

Жиговець А. О.

здобувач вищої освіти Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник:

Голярдик Н. А.

кандидат психологічних наук, доцент
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ БАТЬКІВ ТА ОПІКУНІВ НА ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ У ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна військова агресія в Україні створила безпрецедентні виклики для забезпечення прав і благополуччя дітей. В умовах постійної загрози життю, вимушеного переміщення та руйнування звичного середовища, ключовим завданням стає збереження психічного здоров'я підростаючого покоління. У цьому контексті особливої актуальності набуває феномен резильєнтності – здатності особистості долати життєві кризи, відновлюватися після травматичних подій та адаптуватися до нових, надскладних умов. Проте формування життєстійкості у дітей не відбувається ізольовано; воно є прямо пропорційним до психоемоційного стану дорослих (батьків та опікунів), які знаходяться поруч.

У сучасній психологічній науці резильєнтність розглядається не просто як вроджена риса, а як динамічний процес адаптації. За визначенням Г. П. Лазос, резильєнтність є багатовимірним конструктом, що включає індивідуальні, сімейні та соціальні фактори захисту, які пом'якшують вплив стресу [3, с. 30–32]. Дослідниця також наголошує на важливості переходу від парадигми «виживання» до концепції «посттравматичного зростання», коли подолання кризи призводить до позитивних психологічних змін та формування нових життєвих смислів [2, с. 122–123]. Для дитини фундаментом як для

резильєнтності, так і для можливого посттравматичного зростання є почуття безпеки, яке в ранньому та молодшому віці забезпечується виключно через прив'язаність – батьків або опікунів.

Нейробіологічні дослідження підтверджують, що регуляція емоційного стану дитини безпосередньо залежить від стану дорослого. Як зазначають Graf N., Zanca R. M., Song W., Zeldin E., Raj R., Sullivan R. M., батьківська регуляція є критично важливою для формування нейронних мереж немовляти та дитини. Травматичний досвід, пережитий батьками, та порушення прив'язаності здатні деструктивно впливати на нейробіологічний розвиток дитини, знижуючи її вроджену здатність протистояти стресу [7]. Дитина «зчитує» емоційний фон батьків через дзеркальні нейрони, невербальні сигнали та зміни в їхній поведінці. Відповідно, підвищений рівень тривожності, депресивні стани або емоційне вигорання батьків автоматично передаються дітям.

Війна створює специфічні умови, за яких батьки самі перебувають у стані хронічного дистресу. Дослідження Keleynikov M., Lassri D., Benatov J., Cohen N., Gadassi-Polack R. виявило прямий кореляційний зв'язок між перебуванням одного з батьків у зоні бойових дій (військовим розгортанням), батьківським вигоранням та проблемами з адаптацією у дітей [8]. Батьківське вигорання в умовах війни часто супроводжується емоційним відчуженням та зниженням емпатії до потреб дитини, що позбавляє останню необхідного психологічного «контейнування» її власних страхів. У результаті дитина втрачає базову опору, що критично знижує її резильєнтність.

Особливої уваги потребують вразливі категорії, зокрема діти з порушеннями психофізичного розвитку. А. Бровченко та М. Хижняк доводять, що для таких дітей фактори розвитку резильєнтності мають свою специфіку. Для них підтримувальне середовище, емоційна стабільність опікунів та наявність чітких, передбачуваних рутин є не просто бажаними, а життєво необхідними умовами уникнення ретравматизації під час воєнних дій [1, с. 100–102]. У разі втрати батьками емоційного ресурсу, діти з особливими освітніми потребами демонструють стрімкий регрес у розвитку та загострення поведінкових розладів.

З огляду на це, забезпечення прав дітей в умовах війни вимагає комплексного підходу, де психологічна допомога спрямовується не лише на дитину, а й на родинну систему загалом. С. Тафінцева та Л. Мотозюк акцентують увагу на ролі психолога у зменшенні психологічної травматизації. Спеціаліст має працювати над відновленням ресурсності батьків, навчаючи їх технікам саморегуляції, адже лише психологічно стабільний дорослий здатен стати опорою для дитини [6, с. 92–95].

Важливим компонентом є також цілеспрямована робота з підлітками, оскільки в цьому віці до стресу війни додаються нормативні вікові кризи. В. Тарасова пропонує комплексну модель та програму психологічної корекції стресостійкості підлітків, яка включає розвиток навичок емоційної саморегуляції, когнітивної гнучкості та пошуку соціальної підтримки [4, с. 745–747]. Впровадження таких програм, як зазначає авторка, сприяє формуванню конструктивних копінг-стратегій поведінки та суттєво підвищує загальний рівень життєстійкості молоді [5, с. 575–578].

Отже, психологічне благополуччя дитини в умовах військової агресії є невіддільним від стану її найближчого оточення. Формування резильєнтності неможливе без збереження та відновлення психоемоційного ресурсу батьків і опікунів. Це вимагає від держави та громадянського суспільства впровадження програм комплексної соціально-психологічної підтримки сімей, які включатимуть профілактику батьківського вигорання, психоедукацію щодо впливу травми на розвиток дитини та забезпечення доступу до фахової психотерапевтичної допомоги. Тільки через підтримку дорослих можемо гарантувати дітям їхнє право на безпечний розвиток, психологічне здоров'я та гідне майбутнє попри виклики війни.

ЛІТЕРАТУРА

Бровченко А. К., Хижняк М. В. Фактори розвитку резильєнтності у дітей з порушеннями психофізичного розвитку, що постраждали внаслідок воєнних дій. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2023. Том 34 (73), № 1. С. 98–104. URL: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/16> (дата звернення: 03.06.2026).

Лазос Г. П. Посттравматичне зростання: теоретичні моделі, нові перспективи для практики. Актуальні проблеми психології. 2016. Вип. 45. С. 120–127. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i45/23.pdf> (дата звернення: 03.06.2026).

Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології. 2018. Т. 3, вип. 14. С. 26–64. URL: http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/?option=com_content&view=article&id=590&Itemid=442 (дата звернення: 03.06.2026).

Тарасова В. В. Зміст моделі психологічної корекції стресостійкості підлітків. Наукові перспективи. 2023. № 8 (38). С. 742–754. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8\(38\)-742-754](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-8(38)-742-754) (дата звернення: 03.06.2026).

Тарасова В. В. Програма психологічної корекції стресостійкості підлітків. Перспективи та інновації науки. 2023. № 13 (31). С. 571–586. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13\(31\)-571-585](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-13(31)-571-585) (дата звернення: 03.06.2026).

Тафінцева С., Мотозюк Л. Психологічна підтримка дітей в умовах воєнного стану: роль психолога у зменшенні психологічної травматизації. European Humanities Studies: State and Society. 2024. Issue 4. С. 89–108. URL: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2024.4.06> (дата звернення: 03.06.2026).

Graf N., Zanca R. M., Song W., Zeldin E., Raj R., Sullivan R. M. Neurobiology of Parental Regulation of the Infant and Its Disruption by Trauma Within Attachment. Frontiers in Behavioral Neuroscience. 2022. Vol. 16. Article 806323. URL: <https://doi.org/10.3389/fnbeh.2022.806323> (дата звернення: 03.06.2026).

Keleynikov M., Lassri D., Benatov J., Cohen N., Gadassi-Polack R. Associations over time between wartime deployment, parental burnout and child adjustment. Psychiatry Research. 2026. Vol. 358. Article 116943. URL: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2026.116943> (дата звернення: 03.06.2026).

Жолоб Ю. О.

студентка 2 групи 1 курсу освітнього ступеня «магістратур»,
спеціальності «право», заочної форми навчання, інституту
права та безпеки, Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коропатов О. М.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
інституту права та безпеки, Одеського державного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ПРАВО ДИТИНИ БУТИ ВИСЛУХАНОЮ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Належне забезпечення права дитини бути вислуханою під час судового розгляду справ є надзвичайно важливим елементом гарантування прав і свобод дитини.

Попри закріплення даного права у міжнародному та національному законодавстві, на практиці існують проблеми його реалізації, зокрема, формальне врахування думки дитини та відсутність належних умов для її участі у судовому процесі. У зв'язку з цим особливого значення набуває вдосконалення механізмів захисту прав дитини та впровадження стандартів дружнього правосуддя до дитини.

Відомий педагог, громадський діяч Януш Корчак зазначав: «Щодо почуттів дитина переважає нас, оскільки у неї ще не виробилося гальмування. Що ж стосується інтелекту, то вона – щонайменше – є рівною нам, просто їй бракує досвіду. Тому так часто зріла людина буває дитиною, а дитина – зрілою» [1].

На підставі аналізу наукової літератури, а також законодавства України, слід навести узагальнений аналіз двох основних законодавчих тез щодо поняття «дитина».

Перша теза – дитина – особа до досягнення нею повноліття [3; 4].

Друга теза – дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом вона не набуває прав повнолітньої раніше (Конвенції про права дитини, Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення, Цивільний Кодекс України, Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Закон України «Про охорону дитинства»)[2, с.601].

У ст.12 Конвенції ООН про права дитини, зазначено, що дитині, яка здатна сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядами дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю. Крім того, з цією метою дитині, зокрема надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку передбаченому процесуальними нормами національного законодавства[3].

Статтею 171 Сімейного кодексу України, передбачено, що дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими

особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном [4].

На практиці, реалізація даної норми права є дещо ускладнена, у Рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Y.B. and N.S. v. Belgium», рішення від 27 вересня 2018 року, повідомлення № 012/2017, суд надає роз'яснення на прикладі скарги авторів по справі про порушення статті 12 Конвенції, де Комітет бере до відома доводи держави-учасниці, згідно з якими дитині був один рік на час прийняття першого рішення і п'ять років, коли було прийнято друге рішення, і що вона не була здатна сформулювати свої власні погляди, у зв'язку з чим було б не виправдано заслуховувати дитину в рамках застосування норм, що стосуються видачі або не видачі дозволу на проживання в країні. Однак Комітет нагадує про те, що «в статті 12 Конвенції не встановлюється будь-якого вікового обмеження щодо права дитини висловлювати свої погляди і вона не заохочує держав-учасниць до введення в законодавстві або на практиці вікових обмежень, які б ущемляли право дитини бути почутою... Дитина зовсім не повинна мати всеосяжні знання з усіх аспектів які доторкають до питань які виносять на розгляд і їй досить розуміння питання, яке дозволяло б належним чином сформулювати по ньому свої думки ...». Комітет також нагадує про те, що «будь-яке рішення, яке приймається без урахування поглядів дитини і не надає їй належної значущості, згідною її віку і ступеня зрілості, означає, що дитині або дітям не надано можливості вплинути на процес визначення їх найкращих інтересів.... Малий вік дитини або вразливість її становища (наприклад, інвалідність, приналежність до тієї чи іншої меншини, до числа мігрантів і т. інш.) не перешкоджають здійсненню її права на вираження своїх поглядів і не знижують значимості, яка надається поглядам дитини при визначенні її найкращих інтересів. Конкретні заходи, що гарантують здійснення дітьми своїх прав на рівній основі в подібних ситуаціях, повинні прийматися з урахуванням індивідуальної оцінки, яка покликана відвести самим дітям певну роль в процесі прийняття рішень та у забезпеченні, при необхідності, розумного пристосування та підтримки з метою домогтися їх повноправної участі в оцінці їх найкращих інтересів» [5].

З урахуванням визначеного, слід зазначити, що право дитини бути вислуханою не може обмежуватися лише її віком, оскільки навіть малолітня дитина має право висловлювати свою думку у справах, що стосуються її інтересів. Тому держава та суди повинні забезпечувати належні умови для реалізації цього права з урахуванням віку, зрілості та індивідуальних особливостей дитини.

А ось, свобода вираження поглядів розглядається як один з аспектів розвитку дитини – їй надається можливість розвивати свої розумові здібності та домагатись утвердження у суспільстві разом з іншими однолітками. При цьому ні в кого не виникає сумнівів у тому, що діти розвиваються і здійснюють свої права інакше,

аніж дорослі особи. Відповідно, батьки та особи, які їх замінюють, повинні належним чином управляти і керувати дитиною під час здійснення нею своїх прав, робити це відповідно до розвитку здібностей дитини [3].

На національному рівні, та відповідно до національного законодавства в Україні в результаті систематичного розгляду справ які доторкаються до прав та інтересів дитини, сформувався певний порядок з'ясування думки дитини. У Постанові Верховного Суду від 17.07.2019 року у справі № 185/6994/15-ц, суд висвітлює даний порядок, який передбачає наступне, по-перше дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються; По-друге, при цьому під час визначення місця проживання малолітньої дитини, зважаючи на вікову категорію дитини, бесіду з останньою має проводити психолог, головним завданням якого є встановлення дійсного психоемоційного стану дитини, визначення інтересів дитини та отримання думки щодо бажання дитини проживати з одним із батьків; По-третє, крім того, коли суд бажає вислухати думку дитини аби визначити її побажання щодо проживання з одним із батьків, та при цьому не травмувати психіку дитини та уникнути тиску на неї, суд доручає органам опіки та піклування провести невимушену бесіду з дитиною в домашніх або інших комфортних для неї умовах, та повідомити суд про результати цієї бесіди; По-четверте, суд має враховувати висловлену думку системно, з'ясовуючи належно фактичні обставини справи, досліджуючи та надаючи належну правову оцінку зібраним у справі доказам у їх сукупності, що в результаті сприятиме правильному вирішенню питання місця проживання дитини. Тільки так будуть забезпечені найкращі інтереси дитини, а не інтереси та бажання батьків, які вони не можуть чи не бажають вирішувати в позасудовий спосіб [6].

Відповідно до Постанови Верховного суду від 16.02.2024 по справі № 465/6496/19, думка дитини може бути висловлена - у письмових доказах (висновках органів опіки та піклування, спеціалістів тощо); - електронних доказах (відео-, аудіоматеріалах); - висновках психологічної експертизи; - показаннях самої дитини, присутньої в залі судового засідання або з використанням режиму відеоконференції [7].

З урахування сучасної ситуації в країні яка перебуває у триваючій широкомасштабній збройній агресії російської федерації проти України, не всі суди можуть створити відповідні умови для реалізації права дитини бути заслуханою, тому більшість суддів які мають доступ та можуть створювати відеоконференції реалізують право дитини саме таким чином, адже сторони по справам, учасники процесу можуть бути як евакуйовані так і перебувати в статусі біженців, переміщених осіб як наслідок приближення фронтових зон, та постійних обстрілів які призводять до відключення світла, тепла та інше. Тому, як результат у Постанові Верховного суду від 09.02.2023 року, по справі №

753/572/20, суд переглядаючи касаційну скаргу на рішення апеляційного суду, висловився таким чином, що суд апеляційної інстанції створив усі умови для реалізації права дитини бути заслуханою у спосіб, який суд правильно визначив як можливий під час триваючої широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України, коли дитина перебуває на території іншої держави, яка надає прихисток громадянам України [8].

Висновок.

Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, законами України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Право дитини бути вислуханою у суді має велике значення, адже саме так дитина може висловити свою думку щодо питань, які стосуються її життя та інтересів. Проте, на практиці, це право не завжди реалізується належним чином, оскільки судді, інколи, формально ставляться до думки дитини або недостатньо враховують її вік і психологічний стан. Тому важливо створювати такі умови, в яких дитина почуватиметься спокійно та безпечно, а її думка буде не лише вислухана, а й врахована під час прийняття рішення.

ЛІТЕРАТУРА:

Корчак Я. Як любити дитину Дитя людське: Вибрані твори / упор. С. Петровська ; пер. з польської В. Каденка, О. Ірванця, К. Москальця. 2-ге вид. К.: Дух і Літера, 2022. С. 7–258.

Морозова С. Є. Поняття «Дитина» та визначення походження дитини: питання удосконалення законодавства. *Право і суспільство*. 2025. №2.Т2. С.601-606. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.77>

Конвенція про права дитини від 20.11.1989р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 25.05.2026)

Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р № 2947-III : URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14_a (дата звернення 25.05.2026)

Рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Y.B. and N.S. v. Belgium», рішення від 27 вересня 2018 року. URL : <https://precedent.ua/1600005716>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17.07.2019 р. у справі № 185/6994/15-ц. URL https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_Vuznach_miscya_prog_dutunu.pdf (дата звернення 25.05.2026)

Постанова Верховного суду від 16.02.2024 по справі № 465/6496/19. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=11704385> (дата звернення 25.05.2026)

Постанова Верховного суду від 09.02.2023 року, по справі № 753/572/20. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/108893173> (дата звернення 25.05.2026)

Жук І. В.

доктор філософії, викладач кафедри кримінально-правових
дисциплін Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ТРАВМАТИЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ТРИВАЛОГО ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Тривалий воєнний конфлікт створює складні умови для розвитку та функціонування дитячої особистості. Постійна загроза життю, повітряні тривоги, вимушене переміщення, втрата близьких людей, руйнування звичного способу життя та невизначеність майбутнього негативно впливають на психічне здоров'я дітей. Особливо небезпечним є накопичення психотравмуючого досвіду, який за відсутності своєчасної допомоги може призводити до тривалих емоційних, поведінкових і соціально-психологічних порушень. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання психологічної профілактики травматизації та формування життєстійкості дітей як важливих умов збереження їхнього психічного здоров'я в умовах війни.

Травматизація дітей під час воєнного конфлікту є складним багатофакторним процесом. На відміну від одноразових кризових подій, війна характеризується тривалим впливом стресогенних чинників, які постійно підтримують стан психологічної напруги. Дитина може безпосередньо переживати небезпечні події або бути свідком їхніх наслідків через інформаційний простір, розповіді дорослих чи зміни в житті родини. У результаті можуть виникати страхи, тривожність, емоційна нестабільність, труднощі концентрації уваги, порушення сну, агресивні реакції, замкнутість або інші прояви психологічної дезадаптації [1].

Особливістю дитячої психіки є її висока чутливість до зовнішніх впливів. Водночас саме дитячий вік характеризується значним потенціалом до відновлення та розвитку адаптаційних ресурсів. Це обумовлює важливість профілактичних заходів, спрямованих не лише на подолання наслідків травматичних подій, а й на попередження їх негативного впливу. Психологічна профілактика травматизації розглядається як система заходів, спрямованих на зниження ризику виникнення психоемоційних порушень, зміцнення психологічних ресурсів особистості та формування ефективних стратегій подолання стресу [2].

Одним із ключових напрямів профілактики є забезпечення психологічної безпеки дитини. Відчуття безпеки виступає базовою потребою особистості та необхідною умовою її гармонійного розвитку. У ситуації воєнного конфлікту важливо створювати для дітей максимально стабільне та передбачуване середовище, де вони можуть отримувати підтримку, відчувати турботу та емоційне прийняття. Значну роль у цьому процесі відіграють батьки, педагоги та інші значущі дорослі, які допомагають дитині усвідомлювати події, справлятися з переживаннями та підтримувати відчуття контролю над власним життям [3].

Важливим елементом профілактики травматизації є психоедукація дітей та батьків. Інформування про типові реакції на стрес, способи самопомоги та методи емоційної саморегуляції сприяє підвищенню психологічної грамотності та зменшенню рівня тривожності. Діти, які розуміють власні емоційні реакції та володіють навичками подолання стресу, демонструють вищий рівень психологічної адаптації до складних життєвих обставин [4].

Суттєве значення має розвиток навичок емоційної саморегуляції. Здатність усвідомлювати власні почуття, контролювати емоційні реакції та конструктивно виражати переживання є важливою умовою психічного здоров'я. Формуванню таких навичок сприяють спеціальні вправи, психологічні тренінги, техніки релаксації, дихальні практики, арттерапія та інші методи психологічної роботи. Навчання дітей способам управління емоціями дозволяє зменшувати негативний вплив стресових подій та підвищувати їхню здатність до адаптації [5].

Особливого значення в умовах війни набуває формування життестійкості особистості. Життестійкість розглядається як інтегральна характеристика, що забезпечує здатність людини ефективно функціонувати в умовах труднощів, зберігати психологічну рівновагу та продовжувати особистісний розвиток попри несприятливі обставини. Життестійка дитина здатна не лише долати труднощі, а й використовувати складний життєвий досвід для власного розвитку та зміцнення внутрішніх ресурсів [6].

Основними компонентами життестійкості є залученість, контроль та прийняття виклику. Залученість передбачає активну участь у житті та збереження інтересу до навколишнього світу. Контроль пов'язаний із переконанням у можливості впливати на власне життя та приймати рішення. Прийняття виклику полягає у сприйнятті труднощів як можливостей для розвитку та набуття нового досвіду [6]. Розвиток цих компонентів сприяє підвищенню психологічної стійкості дітей та їхній успішній адаптації до кризових обставин.

Важливим чинником формування життестійкості виступає сім'я. Саме в родині дитина отримує перший досвід подолання труднощів, засвоює моделі реагування на стресові ситуації та формує базову довіру до світу. Підтримувальні взаємини з батьками, емоційна близькість, відкрите спілкування та позитивний приклад дорослих сприяють зміцненню адаптаційного потенціалу дитини [3]. Навіть у складних умовах війни сім'я може залишатися потужним ресурсом психологічної підтримки та розвитку життестійкості.

Не менш важливу роль відіграє освітнє середовище. Заклади освіти створюють умови для підтримання соціальних контактів, розвитку комунікативних навичок та забезпечення психологічної підтримки. Реалізація програм соціально-емоційного навчання, тренінгів життестійкості та психопрофілактичних заходів сприяє формуванню навичок конструктивного подолання труднощів та розвитку психологічних ресурсів особистості [7].

Ефективними засобами профілактики травматизації є групові форми роботи. Групи підтримки, тренінги особистісного розвитку, психологічні практикуми та інтерактивні заняття дозволяють дітям отримувати підтримку

однолітків, знижувати рівень соціальної ізоляції та формувати навички ефективної взаємодії. Важливим результатом таких програм є підвищення самооцінки, розвиток соціальної компетентності та зміцнення віри у власні можливості.

Сучасні підходи до психологічної профілактики все більше орієнтуються на ресурсний підхід, який передбачає пошук і розвиток сильних сторін особистості. Замість концентрації виключно на проблемах і травматичних переживаннях увага приділяється розвитку здібностей, інтересів, позитивних емоцій та життєвих цілей дитини. Такий підхід сприяє формуванню активної життєвої позиції та підвищує ефективність психологічного супроводу [2].

Таким чином, психологічна профілактика травматизації та формування життєстійкості дітей в умовах тривалого воєнного конфлікту є одним із пріоритетних напрямів забезпечення психічного здоров'я підростаючого покоління. Ефективність профілактичної роботи залежить від комплексної взаємодії сім'ї, закладів освіти, психологічних служб та соціальних інституцій. Своєчасне зміцнення психологічних ресурсів, розвиток навичок саморегуляції та формування життєстійкості дозволяють мінімізувати негативні наслідки воєнних подій і створюють умови для гармонійного розвитку дитини навіть у складних обставинах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

Психічне здоров'я особистості: підручник для вищих навчальних закладів / С.Д. Максименко, Я.В. Руденко, А.М. Кушнєрьова, В.М. Невмержицький. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 438 с.

Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Лазос Г. П. та ін. Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій : методичний посібник. Київ : Логос, 2015. 208 с.

Черезова Ірина Психологія життєвих криз особистості : практикум. Бердянськ, БДПУ, 2021. 63 с.

Ющенко І. М. Резилієнтність дитини в парадигмі ресурсного підходу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Вип. 128. Серія: Психологічні науки . 2015. С. 302-306.

Masten A. S. Ordinary Magic: Resilience in Development. New York : Guilford Press, 2014. 370 p.

Ungar M. The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice. New York : Springer, 2012. 463 p.

Назарук Н. В. Резильєнтність як фактор психосоціального благополуччя підлітків. *Габітус*. 2025. Вип. 79. Т. 1. С. 71–75.

Жук Н.Т.

доктор філософії, викладач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА У КОНСТРУЮВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Збройна агресія проти України спровокувала масштабну соціальну кризу, що радикально змінила середовище соціалізації молоді. Діти та підлітки опинилися в зоні найбільшої вразливості, адже їхній психоемоційний та особистісний розвиток протікає на тлі екзистенційної загрози та руйнування звичних соціальних інститутів. Наслідком цього стає колективна травматизація, що викликає глибокий когнітивно-емоційний дисонанс. За таких умов фундаментальну роль відіграє інформаційний простір: він трансформується із засобу спілкування у головний інструмент конструювання соціальної реальності [1].

Віртуальний простір та соціальні мережі, які до війни сприймалися переважно як майданчики для розваг і самовираження, в умовах збройного конфлікту перетворилися на емоційно перенасичене поле битви. Засоби масової інформації та цифрові платформи володіють потужним потенціалом конструювання реальності: вони здатні створювати для знеособленої маси ілюзорний світ, нав'язувати певні ціннісні установки, маніпулювати свідомістю та формувати громадську думку [5]. Згідно з медіацентристським підходом, аудиторія часто є пасивною і піддається сторонньому управлінню, тоді як медіаорієнтований підхід наголошує на активності індивіда у виборі інформації, що відповідає його внутрішнім потребам. Однак в умовах війни ця межа розмивається, оскільки інформаційна війна стає всеосяжною цілісною стратегією, націленою на порушення чинного порядку, створення хаосу та внесення деструктивних змін у світогляд і поведінку людей. Базовими методами такого інформаційно-психологічного впливу є переконання, що апелює до логіки, та навіювання, яке спирається на некритичне, емоційне сприйняття інформації як інструкції до дії. Оскільки підліткова психіка є надзвичайно пластичною і перебуває на стадії формування механізмів психологічного самозахисту, молодь часто виявляється нездатною раціонально опрацювати масований потік деструктивного контенту [2].

Наслідком такого інтенсивного інформаційного впливу стає специфічна соціальна травма - травма інформаційного тиску, яка виникає через неможливість критично осмислити дезінформацію та ворожі наративи. У свідомості підлітка формується фрагментація реальності: виникає дезорієнтація, втрата здатності відрізняти реальну загрозу від віртуальної, знижується рівень емпатії та загальної довіри до суспільних інститутів. Цим вразливим станом активно користуються ворожі спецслужби, які через платформи на кшталт Telegram цілеспрямовано вербують неповнолітніх для здійснення диверсій, підпалів чи участі в шахрайських схемах, маніпулюючи їхнім прагненням до самостійності та фінансової незалежності. Відсутність життєвого досвіду та недостатній рівень медіаграмотності роблять підлітків

легкими мішенями для маніпуляцій, що додатково поглиблює їхню соціальну дезадаптацію. Водночас постійне споживання тривожних новин, перегляд кадрів руйнувань та прослуховування звуків повітряних тривог у відеороликах виступають потужними тригерами, які безперервно підтримують стан психологічного напруження [1].

Емоційна дестабілізація, спричинена конструюванням такої загрозливої віртуальної реальності, безпосередньо впливає на рівень тривожності молоді. Тривале перебування у стані стресу призводить до того, що діти втрачають здатність планувати власне життя, відчують емоційне вигорання та невизначеність. Тривога, яка не знаходить екологічного виходу та підкріплюється негативним контентом із соціальних мереж, часто трансформується у захисну реакцію, що найчастіше набуває форми відкритої або прихованої агресії.

Проблема агресивності в підлітковому віці не є новим феноменом, оскільки вона органічно пов'язана з кризою дорослішання, гормональними змінами та сепарацією від батьків, однак інформаційне середовище війни виступає її потужним каталізатором. Згідно з теорією фрустрації-агресії, агресивна поведінка виникає як реакція на блокування базових потреб - у безпеці, визнанні, стабільності, що є характерним для воєнного часу. Соціальні мережі в цьому процесі відіграють подвійну деструктивну роль. З одного боку, вони транслують агресивний і насильницький контент (сцени бойових дій, жорстокість, мілітаризована риторика, кібербулінг), що призводить до нормалізації насильства у свідомості підлітка [3]. З іншого боку, віртуальний простір створює ілюзію анонімності та безкарності, що дозволяє молоді вільно вихлюпувати свій гнів і роздратування на інших користувачів, закріплюючи тим самим девіантні патерни поведінки. Підлітки часто використовують агресію як спосіб психологічної адаптації до стресу, намагаючись подолати власну беззахисність перед лицем екзистенційної загрози.

Подолання цих глибоких соціальних та психологічних наслідків вимагає комплексного, багаторівневого підходу, що об'єднує зусилля сім'ї, школи, суспільства та держави. Насамперед необхідно навчити підлітків правилам інформаційної гігієни та медіаграмотності, щоб уберегти їх від маніпуляцій та травми інформаційного тиску. Ці правила включають критичне ставлення до невідомих джерел, перевірку фактів у кількох незалежних виданнях, уникнення емоційних «клікбейтних» заголовків та свідому відмову від поширення неперевіреної чи шокуючої інформації. Суспільству важливо створювати в Інтернеті конкурентоспроможний, безпечний культурний сегмент, який спиратиметься на норми «віртуальної етики» і пропонуватиме молоді конструктивні сценарії соціалізації замість агресивних. Не менш важливою є організація цифрових детоксів, що дозволить знизити рівень емоційного напруження від безперервного потоку новин.

Ключова роль у процесі корекції деформованої соціальної реальності підлітка належить його найближчому оточенню - родині та педагогам. Батьки повинні усвідомити, що агресія їхньої дитини часто є криком про допомогу та реакцією на зовнішній стрес, тому авторитарні методи виховання чи жорсткі покарання лише погіршать ситуацію, запустивши механізм зміщеної агресії. Замість цього

необхідно будувати взаємини на засадах довіри, емоційної підтримки та ненасильницької комунікації, стаючи для підлітка стабільним орієнтиром у хаотичному світі. Вчителі, зі свого боку, мають створювати безпечний освітній простір, де конфлікти вирішуються шляхом діалогу, а не придушення.

Під час військової агресії інформаційне середовище відіграє визначальну і водночас глибоко суперечливу роль у житті підлітків. З одного боку, воно забезпечує соціальні зв'язки та доступ до інформації, а з іншого - стає джерелом маніпуляцій, травм і каталізатором агресивної поведінки. Формування здорової соціальної реальності для молоді в таких умовах можливе лише за умови свідомого споживання контенту, розвитку психологічної резильєнтності та забезпечення надійної емоційної опори з боку дорослих.

ЛІТЕРАТУРА

Велічко А. В., Жданова І. В. Інформаційно-психологічний вплив на особистість під час війни в Україні // Особистість, суспільство, війна : тези доповідей учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, 7 квіт. 2023 р.). Харків, 2023. С. 48–50.

Діденко М. М., Зелінська О. В. Інформаційно-психологічний вплив на людей під час війни. 2022. С. 211–214.

Лобанова А. С., Черноус Л. С., Шимко І. М. Соціальні травми дітей та підлітків в умовах війни: характер, види, наслідки і шляхи їх подолання // Габітус. 2024. Вип. 75, № 1. С. 55–61.

Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.

ЗАХАРЕНКО-МИВШУК О.

здобувачка ступеня вищої освітимагістра
інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник-

ДОЗОРЕЦЬ М.

викладач кафедри психології
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

В умовах військової агресії проблема захисту прав дитини набуває особливої актуальності, оскільки саме діти є однією з найбільш уразливих категорій населення. Війна створює реальні загрози для життя, здоров'я, безпеки, психічного благополуччя, освіти, сімейного середовища та загального розвитку дитини. За таких умов питання забезпечення та відновлення прав дитини набуває не лише національного, а й міжнародного значення.

Основою правового захисту дітей є **Конституція України**, яка визначає, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1].

Важливе місце також посідає **Конвенція ООН про права дитини**, яка закріплює право дитини на життя, розвиток, охорону здоров'я, освіту, сімейне виховання та захист від усіх форм насильства [2]. Особливого значення в умовах війни набуває **стаття 38 Конвенції ООН про права дитини**, яка зобов'язує держави вживати всіх можливих заходів для забезпечення захисту дітей, яких торкнувся збройний конфлікт [2]. Важливими міжнародно-правовими актами також є **Женевські конвенції 1949 року та Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах** [3; 4].

Військова агресія порушує реалізацію майже всіх базових прав дитини. Насамперед йдеться про **право на життя і безпеку**, оскільки внаслідок бойових дій діти зазнають поранень, гинуть, отримують фізичні та психологічні травми, втрачають житло та безпечне середовище для життя. Руйнування житлової інфраструктури, закладів освіти, лікарень, укриттів та об'єктів соціальної інфраструктури безпосередньо впливає на умови існування та розвитку дитини [5].

Одним із найсерйозніших наслідків війни є **порушення права дитини на сімейне середовище**. Діти можуть втрачати батьків, розлучатися з родиною під час евакуації, залишатися без належного піклування або перебувати у статусі внутрішньо переміщених осіб чи дітей, які були евакуйовані за межі України. Особливо гостро постає проблема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей, які опинилися на тимчасово окупованих територіях або були незаконно переміщені [5; 6].

Суттєвим напрямом порушення прав дитини в умовах військової агресії є **обмеження права на освіту**. Війна призвела до руйнування закладів освіти, переходу на дистанційне навчання, переривання освітнього процесу, зміни звичного соціального середовища та погіршення доступу до якісного навчання.

Для багатьох дітей освіта в умовах війни стала нестабільною, фрагментарною або психологічно ускладненою через постійну тривогу, переміщення, відсутність технічних засобів чи безпечних умов для навчання [7].

Не менш важливим є **право дитини на охорону здоров'я**, яке в умовах війни також зазнає суттєвих обмежень. Йдеться не лише про фізичне здоров'я, а й про **психічне благополуччя**. Діти, які переживають військові події, часто стикаються з такими наслідками, як:

- тривожність;
- страх;
- емоційна нестабільність;
- порушення сну;
- регресивна поведінка;
- симптоми посттравматичного стресового розладу;
- труднощі у спілкуванні та навчанні [8, с. 15].

У цьому контексті важливо наголосити, що захист прав дитини в умовах військової агресії не може обмежуватися лише формально-правовими гарантіями. Він має бути **комплексним** і включати:

- правовий захист;**
- соціальний супровід;**

психологічну підтримку;
освітню стабілізацію;
міжнародну взаємодію щодо документування та припинення порушень прав дітей.

На національному рівні захист прав дитини забезпечується низкою нормативно-правових актів, серед яких важливе місце займає **Закон України “Про охорону дитинства”**, який визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і закріплює право дитини на життя, охорону здоров’я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток [5]. Важливе значення також має **Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”**, який поширюється і на дітей, що були змушені залишити місце проживання внаслідок війни [6].

До суб’єктів захисту прав дитини в Україні належать:

- органи державної влади;
- органи місцевого самоврядування;
- служби у справах дітей;
- органи опіки та піклування;
- освітні та медичні установи;
- правоохоронні органи;
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- Уповноважений Президента України з прав дитини;
- міжнародні організації та гуманітарні місії.

Окремої уваги потребує проблема **незаконного переміщення, депортації та примусової зміни ідентичності дітей**. Такі дії грубо порушують не лише національне законодавство України, а й норми міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. У таких випадках йдеться вже не просто про порушення окремих прав дитини, а про **системну загрозу її особистості, безпеці, належності до сім’ї, держави та культурного середовища** [2; 3].

Таким чином, захист прав дитини в умовах військової агресії є складним, багаторівневим і міждисциплінарним завданням. Ефективний захист прав дитини можливий лише за умови поєднання:

- правових механізмів;
- міжнародних стандартів;
- соціальної підтримки;
- психологічної допомоги;
- координації між державними та міжнародними інституціями.

Отже, військова агресія створює системні загрози для реалізації основоположних прав дитини, серед яких право на життя, безпеку, сімейне середовище, освіту, охорону здоров’я та психічне благополуччя. У зв’язку з цим захист прав дитини повинен розглядатися як **пріоритетний напрям державної політики, міжнародного гуманітарного реагування та правозастосовної практики**. В сучасних умовах особливо важливим є не лише реагування на вже вчинені порушення, а й формування ефективної системи

попередження, виявлення, документування та відновлення порушених прав дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р.

Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25.05.2000 р.

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III.

Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII.

Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 № 2145-VIII.

Карамушка Л. М. Психологічне здоров’я особистості в умовах війни: ресурси збереження та відновлення. Актуальні проблеми психології. 2023. Т. 1. Вип. 58. С. 15–27.

Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 272 с.

Матеріали ЮНІСЕФ, ООН, національних доповідей щодо захисту дітей в умовах війни.

Здебський Д.

доктор філософії (право), викладач кафедри психології та педагогіки Одеського державного університету внутрішніх справ.

Чорна А.

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти С4 Психологія, Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ.

ПОЛІГРАФ У СИСТЕМІ ПРОБАЦІЇ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ЗА СЕКСУАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ: ДОСВІД США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

В умовах військової агресії, яка спричиняє соціальну нестабільність, масові міграційні процеси та руйнування звичних інститутів контролю, захист прав дитини набуває статусу стратегічного завдання національної безпеки України. Діти стають більш вразливими перед сексуальними хижаками, що вимагає від органів пробації впровадження найбільш прогресивних світових інструментів мінімізації ризиків рецидивів. Світовий досвід, особливо США та Великої Британії, свідчить про успішну інтеграцію поліграфа в систему «Спеціалізованого тестування сексуальних злочинців після засудження» (Post-Conviction Sex Offender Testing, PCSOT) [1, с. 3; 2, с. 1].

Сучасна методологія поліграфологічних досліджень у США пройшла тривалий шлях розвитку, що безпосередньо залежав від нормативних актів та судових рішень. Правозастосовна практика поліграфа в США змістила акцент з отримання зізнань шляхом психологічного тиску до формату процесуального інтерв'ю, де дотримання прав досліджуваної особи є пріоритетом [4, с. 24, 38]. Основоположним документом в цій сфері став Закон «Про захист працівників від поліграфа» (EPRA, 1988), який хоч і обмежив використання поліграфа в приватному секторі, проте чітко визначив стандарти для державного сектору та правоохоронних органів, встановивши обов'язковість інформування особи про її права, безпечність процедури та право на адвоката тощо [4, с. 29-31].

У системі PCSOT поліграф виконує роль інструменту підтримки прийняття рішень, що допомагає фахівцям оцінювати ризики та коригувати плани лікування [1, с. 4]. Фундаментальні судові рішення, які легітимізували використання поліграфа у роботі з даною категорією засуджених стали:

Справа *Ex parte Ренфро* (1999). Суд підтвердив, що вимога періодичного проходження поліграфа як умови громадського нагляду (пробації) є обґрунтованою. Було визнано, що поліграф служить «каталізатором для подальшого розслідування» та допомагає стримувати злочинну поведінку під час неконтрольованих контактів з дітьми [4, с. 33-34].

Справа *Леонард проти Штату Техас* (2012). Важливий прецедент, де засуджений був виключений з програми лікування через провал п'яти тестувань на поліграфі. Суд постановив, що хоча результати поліграфа не є доказом вини у первісному злочині, вони є об'єктивною підставою для висновку про нечесність пацієнта та загрозу безпеці громади, що може призвести до відкликання умовного терміну [4, с. 35-36].

Справа *Мітчел проти Штату Техас* (2014): Суд апеляційної інстанції визнав, що використання поліграфа разом із пеніальним плетизмографом є «розумною умовою громадського нагляду». Суд зауважив, що непридатність тесту як доказу в кримінальному суді не заперечує його високу цінність для терапії, моніторингу та діагностики сексуальних девіацій [4, с. 37-38].

Особливістю систем США та Великої Британії є те, що поліграфологи, які працюють за програмою PCSOT, проходять додаткову спеціалізовану підготовку (у США мінімум 40 годин) [1, с. 23]. Важливо розуміти, що це навчання не спрямоване на вивчення «ексклюзивних методик» власне тестування. Його метою є надання фахівцю фундаментальних знань із суміжних дисциплін, а саме:

- з юриспруденції: глибоке знання правил пробації, законодавства про захист дітей та правових обмежень щодо самообвинувачення;

- з психології та психіатрії: вивчення типології сексуальних злочинців, механізмів когнітивних викривлень (виправдання насильства), динаміки сексуального збудження та парафілії;

- з віктимології: розуміння психології жертви та наслідків травматизації дітей, що є необхідним для коректної побудови передтестової бесіди.

Дана підготовка дозволяє поліграфологу діяти не як ізольований технічний працівник, а як частина «моделі стримування», разом із офіцером пробації та терапевтом [2, с. 4].

Використання поліграфа в системі PCSOT базується на перевірці дотримання засудженим суворих правил, які мають на меті запобігти рецидиву. Під час підтримуючих іспитів перевіряється дотримання наступних заборон:

Заборона перегляду порнографії. Моніторинг використання будь-яких матеріалів сексуального характеру (включно з інтернетом та гаджетами), оскільки порнографія часто є стимулом для формування сценарію нового злочину;

Заборона вживання наркотиків та алкоголю. Оскільки психоактивні речовини знижують вольовий контроль над девіантними імпульсами, їх вживання вважається грубим порушенням умов лікування;

Дотримання дистанції та контактів. Перевірка заборони наближатися до дітей або місць їхнього скупчення (шкіл, майданчиків) на відстань, визначену судом, а також заборона на будь-які несанкціоновані контакти з неповнолітніми в офлайн- чи онлайн-середовищі.

Велика Британія інтегрувала поліграф у систему пробації на законодавчому рівні (Offender Management Act 2007). Для сексуальних злочинців високого ризику проходження поліграфа є обов'язковою умовою умовно-дострокового звільнення [3, с. 8]. Британська модель відзначається високою координацією: звіти поліграфологів (якими часто є спеціально навчені офіцери пробації) автоматично вносяться до Реєстру насильницьких та сексуальних злочинців (Violent and Sex Offender Register, ViSOR) [3, с. 19]. Важливою нормою є те, що хоча фізіологічні реакції не є прямим доказом у новому кримінальному процесі, будь-які зізнання, зроблені під час тестування, є юридичною підставою для негайного вжиття заходів, включно з арештом та поверненням до в'язниці [3, с. 6; 2, с. 3].

Отже, світовий досвід США та Великої Британії доводить, що система Post-Conviction Sex Offender Testing (PCSOT) є фундаментальним елементом міждисциплінарної «моделі стримування», де поліграф виступає як інструмент підтримки прийняття рішень для офіцерів пробації та терапевтів. Науково-методологічна легітимність такого підходу підтверджена судовими прецедентами США, які визнали тестування «розумною умовою громадського нагляду», що слугує каталізатором розслідування та стимулює засудженого до чесності. Основоположним фактором є спеціалізована підготовка поліграфологів (мінімум 40 годин), яка не зосереджена на технічних аспектах, а спрямована на отримання знань у галузі юриспруденції, психології девіантної поведінки та психіатрії, що дозволяє фахівцю розуміти механізми мислення злочинця та специфіку травматизації жертв.

Практична цінність PCSOT для України полягає в реальному моніторингу дотримання засудженим суворих судових обмежень, передусім заборони перегляду порнографії, вживання алкоголю чи наркотиків та дотримання встановленої дистанції від дітей та місць їхнього перебування. Світова практика свідчить, що регулярність таких перевірок у 3-14 разів підвищує ймовірність отримання значущих зізнань, що дозволяє вчасно виявляти ознаки рецидиву до моменту вчинення нового нападу. Впровадження системи PCSOT в органи пробації України дозволить створити прозору систему адміністративно-правового

регулювання та забезпечити гармонізацію національної практики з міжнародними стандартами безпеки та захисту прав дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

American Polygraph Association. Model Policy for Post-conviction Sex Offender Testing. September 2021. 23 p.

Grubin D., Kamenskov M., Dwyer R. G., Stephenson T. Post-conviction polygraph testing of sex offenders. *International Review of Psychiatry*. 2019. Vol. 31. P. 1–9.

Polygraph Examinations – Policy Framework. Ministry of Justice, HM Prison & Probation Service. 2026. 43 p.

Здебський Д. В. Вплив правозастосування поліграфа в США на еволюцію методології поліграфологічних досліджень. *Оцінка достовірності: наукові дослідження та практика*. 2024. Вип. 7. С. 24–39.

Ісаєнко М. М.

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ВПО В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Військова агресія проти України спричинила значне зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), серед яких особливо вразливою категорією є діти. Вимушене переселення супроводжується втратою звичного соціального оточення, порушенням відчуття стабільності та безпеки, переживанням травматичних подій, що негативно впливає на психологічний стан дитини [4]. У таких умовах освітнє середовище стає одним із ключових чинників відновлення психологічного благополуччя та забезпечення безпеки дітей ВПО.

Психологічна безпека дитини розглядається як стан захищеності її психіки від негативних впливів, що дозволяє зберігати емоційну рівновагу, почуття довіри до навколишнього світу та здатність до повноцінного розвитку. Для дітей ВПО особливого значення набуває створення такого освітнього простору, який забезпечує підтримку, прийняття, передбачуваність та можливість відновлення соціальних зв'язків [5].

Одним із провідних психологічних механізмів забезпечення безпеки дітей ВПО є формування відчуття психологічної захищеності. Відповідно до положень теорії прихильності Дж. Боулбі, стабільні та підтримувальні взаємини з дорослими сприяють зниженню тривожності, розвитку базової довіри до світу та формуванню впевненості у власних можливостях [1]. Для дітей, які пережили вимушене переміщення, втрату звичного середовища, розлуку з близькими або вплив воєнних подій, потреба у психологічній захищеності набуває особливого значення. Саме відчуття безпеки є основою

для відновлення емоційної рівноваги, успішної адаптації та подальшого особистісного розвитку дитини.

У шкільному середовищі важливу роль у формуванні психологічної захищеності виконують педагоги, практичні психологи, соціальні педагоги та інші значущі дорослі, які демонструють підтримку, доброзичливість, емпатію та готовність допомогти дитині адаптуватися до нових умов. Позитивна взаємодія з дорослими сприяє виникненню в дитини відчуття прийняття та цінності, що особливо важливо в ситуації життєвих змін і невизначеності. Дослідження свідчать, що діти, які відчують підтримку з боку педагогів, характеризуються нижчим рівнем тривожності, кращою навчальною мотивацією та вищим рівнем психологічного благополуччя [5].

Психологічна захищеність також формується через створення передбачуваного та стабільного освітнього середовища. Чіткі правила поведінки, зрозумілий режим навчання, справедливе ставлення до всіх учасників освітнього процесу та відсутність дискримінації сприяють зниженню рівня стресу й формуванню відчуття контролю над ситуацією. Для дітей ВПО особливо важливо відчувати, що освітній заклад є безпечним простором, де їхні права поважаються, а потреби враховуються.

Не менш важливим аспектом є створення позитивного соціально-психологічного клімату в учнівському колективі. Доброзичливі взаємини з однолітками, можливість брати участь у спільній діяльності, відсутність булінгу та соціального виключення сприяють формуванню почуття належності до групи. Усвідомлення того, що дитина є важливою частиною шкільної спільноти, підвищує її впевненість у собі та сприяє подоланню наслідків вимушеного переселення [6].

Психологічна захищеність дітей ВПО значною мірою залежить від своєчасного надання психологічної допомоги та підтримки. Індивідуальні консультації, групові заняття, тренінги розвитку емоційної компетентності, арттерапевтичні та ігрові методи роботи допомагають дітям опрацьовувати травматичний досвід, знижувати рівень емоційного напруження та відновлювати внутрішні ресурси [2; 3]. У сукупності такі заходи сприяють формуванню стійкого відчуття безпеки, що виступає необхідною умовою гармонійного розвитку дитини та її успішної інтеграції в нове освітнє середовище.

Важливим механізмом є соціально-психологічна адаптація, яка передбачає інтеграцію дитини в новий колектив, формування позитивних міжособистісних взаємин та відновлення соціальної активності. Для дітей ВПО процес адаптації нерідко супроводжується переживанням самотності, соціальної ізоляції, почуттям відчуження або труднощами у спілкуванні з однолітками [6]. Зміна місця проживання, розрив звичних соціальних зв'язків, необхідність пристосовуватися до нових умов навчання та нових вимог освітнього середовища можуть викликати у дитини підвищену тривожність, невпевненість у собі та труднощі в побудові нових контактів [4].

Успішна соціально-психологічна адаптація передбачає не лише пристосування до нових умов, а й активне включення дитини у життя шкільної

спільноти. Важливими показниками адаптованості виступають відчуття приналежності до колективу, наявність дружніх взаємин, позитивне ставлення до навчання та участь у різноманітних формах спільної діяльності [5]. Саме тому освітні заклади мають створювати умови для розвитку дружніх взаємин, командної взаємодії та формування атмосфери прийняття й толерантності.

Ефективними засобами соціально-психологічної адаптації є групові тренінги, інтерактивні заняття, командні проєкти, позакласні заходи та програми наставництва, які сприяють розвитку комунікативних навичок і встановленню позитивних міжособистісних контактів. Спільна діяльність допомагає дітям ВПО швидше налагоджувати взаємини з однолітками, відчувати підтримку групи та долати соціальну ізоляцію [2].

Особливу увагу необхідно приділяти профілактиці булінгу, стигматизації та дискримінації дітей ВПО. Негативне ставлення з боку однолітків або відчуття власної «інакшості» можуть суттєво ускладнювати процес адаптації та підвищувати ризик психологічної дезадаптації. Тому важливим завданням педагогічного колективу є формування культури взаємоповаги, емпатії та підтримки, що забезпечує безпечний психологічний клімат у закладі освіти [3].

Крім того, соціально-психологічна адаптація значною мірою залежить від рівня взаємодії між школою та сім'єю. Співпраця педагогів із батьками дозволяє своєчасно виявляти труднощі адаптації, координувати зусилля щодо підтримки дитини та створювати сприятливі умови для її гармонійного розвитку. У результаті успішної адаптації дитина поступово відновлює почуття безпеки, впевненість у собі та здатність ефективно взаємодіяти з навколишнім соціальним середовищем [1; 6].

Отже, забезпечення безпеки дітей внутрішньо переміщених осіб в освітньому середовищі значною мірою залежить від ефективності психологічних механізмів, спрямованих на формування відчуття захищеності, підтримку соціально-психологічної адаптації та створення сприятливого середовища для особистісного розвитку. Психологічна безпека виступає не лише умовою успішного навчання, а й важливим чинником збереження психічного здоров'я та відновлення внутрішніх ресурсів дитини в умовах вимушеного переселення. Створення атмосфери довіри, підтримки, прийняття та толерантності в закладах освіти сприяє подоланню наслідків травматичного досвіду, зміцненню впевненості у власних силах і формуванню позитивного ставлення до майбутнього. Саме комплексна взаємодія педагогів, психологів, батьків та однолітків забезпечує умови для гармонійної інтеграції дітей ВПО в нове соціальне середовище, сприяючи реалізації їхніх прав, збереженню психологічного благополуччя та повноцінному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

Bowlby J. *Attachment and Loss. Vol. 1: Attachment*. New York: Basic Books, 1982. 425 p.

Masten A. S. *Ordinary Magic: Resilience in Development*. New York: Guilford Press, 2014. 370 p.

Betancourt T. S., Meyers-Ohki S. E., Charrow A. P., Hansen N. Building resilience and promoting mental health in children affected by armed conflict. *Pediatrics*. 2013. Vol. 131(1). P. 201-212.

Пундєв В.В., Вольська К.В. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам в адаптації до нових умов життя. *Ментальне здоров'я* № 3, 2024. С. 68-73

Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540с

Нестеренко М.О. Роль особистісних ресурсів у адаптації вимушених переселенців до нових умов життя. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. № 1 (01). С. 200–202.

Кавиліна Г.К.

Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Сучасний етап розвитку людства характеризується глобальною нестабільністю, найгострішим проявом якої є повномасштабні збройні конфлікти. У цих екстремальних умовах найбільш уразливою категорією населення стають діти. Вони стикаються з безпрецедентними загрозами: руйнуванням життєвого простору, втратою близьких, вимушеним переміщенням та хронічним психологічним дискомфортом.

Збройний конфлікт в Україні радикально трансформував умови життєдіяльності та навчання здобувачів освіти. Забезпечення прав дитини, зокрема права на освіту та права на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, в сучасних реаліях неможливе без створення безпечного освітнього простору. Для учнів 10–11 класів цей виклик є особливо гострим, оскільки вони перебувають на етапі життєвого самовизначення в умовах екзистенційної кризи та хронічної загрози життю.

Питання безпеки освітнього середовища досліджували багато психологів (Духневич В. Г., Шелевер О. В., Фізер В. С. та ін.). Проте специфіка забезпечення психологічної безпеки старшокласників під час повномасштабної війни вимагає нових підходів, які пов'язують психоемоційну стабільність із реалізацією їхніх прав на якісну освіту та розвиток особистості [1,2,3].

Війна руйнує базове почуття передбачуваності майбутнього. Замість планування кар'єри підлітки стикаються з депресивними станами, апатією або агресією як реакцією на безпорадність. Постійні переривання уроків, переходи в укриття або дистанційне навчання призводять до когнітивного виснаження. Підлітки відчувають стрес через неможливість повноцінно засвоїти матеріал

перед іспитами (НМТ). Обмеження мобільності, комендантська година, виїзд друзів за кордон позбавляють старшокласників провідної діяльності цього віку — інтимно-особистісного спілкування з однолітками. Це веде до гострого почуття самотності та десоціалізації [1:84].

Синдром «відкладеного життя», страх не вступити до ЗВО через воєнні обставини, тривога за майбутню мобілізацію (для хлопців), втрата мотивації («навіщо вчитися, якщо завтра може прилетіти ракета»).

Всі ці фактори вказують на те що в умовах війни саме школа залишається «острівцем стабільності», в якій психологічна безпека освітнього середовища — це стан взаємодії учасників освітнього процесу, який захищає особу від загроз її психічному здоров'ю, деструктивного впливу та сприяє розвитку її потенціалу.

Сьогодні школа забезпечує основні компоненти безпечного середовища:

просторово-предметний, суб'єктний, технологічний. Ці компоненти мають свої відповідності: наявність фізично безпечного та психологічно комфортного укриття. Для старшокласників важливо, щоб в укритті були зони не лише для сидіння, а й для можливості продовжувати навчання або усамотнитися для зниження тривоги; відсутність психологічного насильства, тиску та маніпуляцій з боку вчителів. В умовах війни педагоги мають проявляти педагогічний такт і відмовитися від надмірного академічного тиску («ви нічого не складете», «ви ледачі»); гнучкість освітнього процесу — використання асинхронного навчання, розумне дозування домашніх завдань, розуміння того, що підліток після безсонної через обстріли ночі не може демонструвати високу продуктивність [2:270,271].

Для того щоб психологічна безпека працювала як реальний інструмент захисту прав, нами було запропоновано впровадження конкретних практик:

1. Техніки зниження когнітивного навантаження: впровадження правила «перших 5 хвилин»: на початку уроку вчитель проводив короткий скринінг емоційного стану учнів (наприклад, за допомогою кольорових карток або швидкого опитування).

2. Використання технік заземлення та стабілізації (дихальні вправи, розминки) під час перебування в укритті під час повітряних тривог.

3. Психологічний супровід професійного самовизначення: проведення профорієнтаційних тренінгів із фокусом на гнучкість, які мали на меті довести до підлітків, що зміна планів через війну — це не крах життя, а привід для адаптації.

4. Створення груп підтримки (peer-to-peer / «рівний-рівному»), де одинадцятикласники мали можливість легально ділитися своїми страхами щодо майбутніх іспитів (НМТ) без страху засудження.

5. Взаємодія системи «Вчитель — Батьки — Психолог»: були проведені проведення спільні вебінари для батьків щодо психологічних особливостей підлітків у стані стресу. Батьки часто плутають підліткову депресію та апатію з лінощами, що призводить до домашніх конфліктів та порушення прав дитини на розуміння та підтримку в родині.

Психологічна безпека освітнього середовища в умовах збройного конфлікту є не додатковою опцією, а базовим інструментом та передумовою захисту фундаментальних прав учнів 10–11 класів (на освіту, розвиток, здоров'я та участь).

Старшокласники є специфічною та вразливою групою, оскільки виклики війни накладаються на екзистенційні виклики випускного віку. Захист їхніх прав потребує відмови від жорсткого академічного пресингу на користь гнучкості, емпатії та підтримки.

Ефективна модель безпечного середовища базується на тріаді: фізична безпека (укриття), психологічна культура педагогів (розуміння травми) та активне залучення самих підлітків до життя суспільства, яке їх оточує, що повертає їм почуття контролю над власним майбутнім.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітюк Н. Р. Соціально-педагогічні чинники переживання самотності у ранньому юнацькому віці. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Том 36 №6. С.82-87.
2. Духневич В.М. Створення безпечного освітнього середовища: «Шість кроків до безпеки». *Проблеми політичної психології*. 2022. №12 (26), С.266-278.
3. Шелевер О. В., Фізер В. С. Психологічна безпека освітнього середовища: психолого-педагогічний аспект. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Вип. 67. Т. 1 С. 87-91.

Кавунська А. О.

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДУХОВНИЙ, ОСОБИСТІСНИЙ І ТІЛЕСНИЙ ВИМІРИ

Війна є надзвичайно потужним стресогенним чинником, який впливає на всі сфери життєдіяльності дитини. Воєнні дії супроводжуються загрозою життю та безпеці, вимушеним переміщенням, руйнуванням соціальних зв'язків, втратою близьких людей, порушенням звичного способу життя та постійною невизначеністю майбутнього. За таких обставин особливого значення набуває проблема збереження психологічного здоров'я дітей як важливої умови їхнього гармонійного розвитку, соціальної адаптації та особистісного становлення. Сучасний підхід до розуміння психологічного здоров'я передбачає його розгляд як цілісного феномену, що охоплює духовний, особистісний і тілесний виміри, які перебувають у постійній взаємодії та взаємозумовленості [1].

Психологічне здоров'я дитини є складною системою внутрішніх ресурсів, що забезпечують здатність до емоційної рівноваги, ефективної взаємодії із соціальним середовищем, позитивного самосприйняття та успішного подолання життєвих труднощів. В умовах війни підтримання психологічного здоров'я стає не лише індивідуальним завданням, а й важливим суспільним пріоритетом, оскільки від психоемоційного благополуччя дітей залежить майбутнє суспільства та держави [2].

Тілесний вимір психологічного здоров'я відображає взаємозв'язок психічних процесів із фізичним станом організму. Під час війни діти часто перебувають у стані тривалого стресу, який супроводжується активацією захисних механізмів організму. Хронічне емоційне напруження може спричиняти порушення сну, зниження апетиту, швидку втомлюваність, головний біль, психосоматичні розлади та зниження імунітету [3]. Особливо вразливими є діти, які безпосередньо пережили бойові дії, окупацію або вимушене переселення.

Психологічне здоров'я неможливо розглядати окремо від тілесного благополуччя. Саме фізичне самопочуття значною мірою визначає емоційний стан дитини, її активність, здатність до навчання та соціальної взаємодії. Водночас позитивний психологічний стан сприяє підтриманню фізичного здоров'я та підвищує адаптаційні можливості організму. Тому одним із важливих завдань підтримки дітей в умовах війни є забезпечення належних умов для відпочинку, фізичної активності, дотримання режиму дня та формування навичок здорового способу життя [4].

Особистісний вимір психологічного здоров'я пов'язаний із розвитком індивідуальних психологічних особливостей дитини, її самооцінкою, самосвідомістю, емоційною стійкістю та здатністю до саморегуляції. Саме особистісний рівень визначає, яким чином дитина сприймає та інтерпретує події навколишнього світу, реагує на труднощі та долає життєві виклики. В умовах війни особистісний вимір психологічного здоров'я зазнає серйозних випробувань через постійний вплив стресових факторів та переживання невизначеності [5].

Одним із найважливіших показників особистісного здоров'я є емоційна стабільність. Діти, які мають сформовані навички емоційної саморегуляції, здатні краще контролювати власні переживання, конструктивно реагувати на стресові ситуації та швидше відновлюватися після негативних подій. Важливими складовими особистісного здоров'я також виступають позитивна самооцінка, почуття власної компетентності, впевненість у своїх силах та здатність будувати конструктивні взаємини з іншими людьми [6].

Духовний вимір психологічного здоров'я відображає внутрішній світ дитини, систему її цінностей, моральних орієнтирів та життєвих смислів. Саме духовна сфера допомагає людині знаходити відповіді на складні життєві питання, усвідомлювати власне місце у світі та зберігати внутрішню рівновагу навіть у кризових ситуаціях. У дитячому віці духовний розвиток проявляється через формування уявлень про добро і зло, справедливість, відповідальність, співчуття та повагу до інших людей. В Умовах війни духовний вимір психологічного здоров'я набуває особливого значення. Переживаючи складні події, діти прагнуть зрозуміти причини того, що відбувається, знайти сенс пережитих випробувань та зберегти віру у майбутнє. Саме духовні цінності допомагають підтримувати надію, формують моральну стійкість та сприяють розвитку гуманістичного світогляду. Важливими джерелами духовної підтримки можуть виступати сім'я, культурні традиції, національна ідентичність, релігійні переконання та позитивні приклади дорослих. Завдяки

духовним орієнтирам дитина отримує можливість осмислювати власний досвід, зберігати внутрішню цілісність та знаходити ресурси для подолання труднощів. Духовний розвиток сприяє формуванню таких якостей, як співчуття, відповідальність, доброзичливість, повага до людської гідності та здатність допомагати іншим навіть у складних життєвих обставинах [8].

В умовах воєнного конфлікту особливого значення набуває виховання патріотизму, громадянської відповідальності та усвідомлення власної належності до національної спільноти. Відчуття єдності з родиною, громадою та державою зміцнює психологічну стійкість дитини, сприяє формуванню позитивної життєвої перспективи та підтримує віру у можливість подолання кризових випробувань. Крім того, духовні цінності виступають важливим чинником розвитку життєстійкості, допомагаючи дитині не лише переживати складні події, а й знаходити в них можливості для особистісного зростання, поглиблення розуміння себе та навколишнього світу. Саме духовний вимір забезпечує внутрішню опору особистості, яка дозволяє зберігати людяність, оптимізм і психологічне благополуччя навіть за умов тривалої війни [7].

Таким чином, психологічне здоров'я дитини в умовах війни є багатовимірним утворенням, що поєднує тілесний, особистісний і духовний компоненти. Кожен із цих вимірів відіграє важливу роль у забезпеченні гармонійного розвитку особистості та її здатності адаптуватися до складних життєвих обставин. Водночас духовний, особистісний і тілесний виміри психологічного здоров'я дитини не існують ізольовано один від одного, а утворюють цілісну систему. Порухення в одній із цих сфер неминуче позначається на функціонуванні інших. Так, тривале фізичне виснаження або соматичні захворювання можуть призводити до зниження емоційної стійкості та втрати життєвих орієнтирів. У свою чергу, психологічні труднощі, високий рівень тривоги чи депресивні переживання негативно впливають на фізичне самопочуття дитини. Духовна сфера виступає важливим джерелом внутрішньої підтримки, допомагаючи зберігати мотивацію до життя, віру у власні сили та позитивне бачення майбутнього. Саме гармонійна взаємодія тілесного, особистісного та духовного компонентів забезпечує психологічне благополуччя дитини, сприяє її успішній адаптації до складних умов воєнного часу та створює підґрунтя для подальшого повноцінного розвитку. Особливої уваги потребує забезпечення права дитини на психологічне здоров'я, безпечне середовище розвитку та своєчасну психологічну допомогу. Реалізація цих прав є важливою умовою збереження людського потенціалу суспільства та формування покоління, здатного до відновлення країни в повоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

Грицюк, І.М. Психосоматичні прояви психологічних порушень у дітей, що пережили психотравмуючу ситуацію. *Наука і освіта*. 2016. № 2–3, 121–123.

Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

Савчин М. В. Здатності особистості. Київ : Академвидав, 2016. 288с.

Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. 3. Вип. 14. С. 26–64.

Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості. Київ : Наш час, 2005. 280 с.

Тюріна Т. Г. Формування духовних ціннісних орієнтацій – нагальна потреба нашої доби. *Вісник львівського університету. Сер. Педагогіка*, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 104-112.

Капуляк В.П.

доктор філософії,

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

СІМ'Я ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Сім'я виступає первинним соціальним інститутом, у межах якого відбувається формування особистості дитини, засвоєння соціальних норм, цінностей та моделей поведінки. Саме у сімейному середовищі дитина отримує перший досвід емоційної взаємодії, довіри та почуття безпеки. У кризових ситуаціях сімейне середовище набуває особливої ваги, оскільки забезпечує емоційну підтримку, відчуття стабільності та психологічного захисту. Дослідження свідчать, що діти, які мають підтримувальні взаємини з батьками, демонструють вищий рівень психологічної стійкості, краще адаптуються до складних життєвих обставин та рідше виявляють ознаки психологічної дезадаптації [2].

Одним із найважливіших ресурсів сім'ї є здатність забезпечувати емоційну підтримку дитини. Під час війни діти нерідко переживають страх, тривогу, невпевненість, почуття втрати та інші негативні емоції. Відкрите спілкування з батьками, можливість висловлювати власні переживання та отримувати емоційне прийняття сприяють зниженню психологічного напруження та формуванню почуття захищеності [3]. Саме підтримувальна взаємодія між дитиною та дорослими дозволяє ефективніше долати наслідки психотравмуючих подій і сприяє збереженню психологічного благополуччя.

Особливого значення набуває емоційна доступність батьків. Навіть за умов значного стресу та власних переживань дорослі залишаються головним джерелом стабільності для дитини. Їхня здатність вислухати, підтримати та пояснити події, що відбуваються, допомагає дитині краще розуміти ситуацію та зменшує рівень тривоги. Наявність довірливих взаємин у сім'ї створює сприятливі умови для формування позитивної самооцінки та розвитку навичок подолання труднощів.

Важливу роль відіграє також здатність сім'ї підтримувати відносну стабільність повсякденного життя. Збереження звичних ритуалів, режиму дня,

сімейних традицій та позитивних форм взаємодії допомагає дитині відновлювати відчуття контролю над власним життям. Навіть за умов постійної небезпеки такі елементи повсякденності створюють психологічну опору та сприяють емоційному благополуччю [4]. Спільні сімейні заходи, традиції, святкування важливих подій та підтримання звичного розпорядку дня дозволяють зменшити вплив стресових факторів і забезпечити дитині відчуття передбачуваності навколишнього світу.

Саме дорослі допомагають дитині засвоювати конструктивні способи подолання труднощів, навчають навичок емоційної саморегуляції та підтримують віру у власні сили. Позитивний приклад батьків, їхня здатність справлятися зі стресом та демонструвати впевненість значною мірою впливає на формування психологічної стійкості дитини [5]. Якщо батьки демонструють активну життєву позицію, здатність шукати шляхи вирішення проблем та зберігати надію, діти частіше переймають такі моделі поведінки та ефективніше долають життєві труднощі.

Поряд із психологічною підтримкою сім'я виконує важливу функцію захисту прав дитини. В умовах військової агресії значно зростають ризики порушення права на безпеку, освіту, медичну допомогу, сімейне виховання та належні умови розвитку. Батьки або законні представники є основними суб'єктами, які забезпечують реалізацію цих прав та представляють інтереси дитини у взаємодії з державними та громадськими інституціями [6]. Від активності та обізнаності батьків часто залежить доступ дитини до освітніх, соціальних та медичних послуг, а також можливість отримання необхідної психологічної допомоги.

Особливої уваги потребують сім'ї, які були змушені залишити місце постійного проживання внаслідок бойових дій. Вимушене переселення часто супроводжується додатковими психологічними труднощами, пов'язаними з адаптацією до нового середовища, матеріальними проблемами, втратою житла та звичних соціальних контактів. За таких умов підтримка сімей набуває важливого значення як для дорослих, так і для дітей [3]. Успішність адаптації дитини значною мірою залежить від здатності сім'ї зберігати внутрішню згуртованість та взаємопідтримку.

Сучасна система психологічної допомоги дедалі більше орієнтується на сімейно-центрований підхід. Його сутність полягає у залученні батьків до процесу психологічного супроводу дитини, підвищенні їхньої психологічної компетентності та розвитку навичок підтримувальної взаємодії. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність психологічної допомоги та забезпечити довготривалий позитивний результат [5]. Робота з батьками сприяє формуванню єдиного підтримувального середовища, що значно підсилює позитивний вплив психологічних інтервенцій.

Ефективними формами підтримки сімей є психологічне консультування, групи взаємодопомоги, психоосвітні програми, тренінги батьківської компетентності та сімейна психотерапія. Вони сприяють зниженню рівня стресу, покращенню сімейної комунікації та формуванню ресурсного середовища для розвитку дитини [2]. Особливого значення набуває

психоедукація батьків щодо особливостей дитячих реакцій на стрес, способів емоційної підтримки та профілактики психологічних порушень.

Важливу роль у підтримці сімей відіграють заклади освіти, соціальні служби, громадські організації та фахівці психологічного профілю. Їхня діяльність спрямована на надання інформаційної, психологічної та соціальної допомоги, що дозволяє підвищити адаптаційні можливості сім'ї та забезпечити комплексний захист прав дитини [4]. Міжвідомча співпраця різних служб сприяє створенню цілісної системи підтримки сімей, які постраждали від війни.

В умовах тривалої військової агресії особливо актуальним є формування культури психологічної підтримки в родині. Йдеться про розвиток навичок відкритого спілкування, взаємної поваги, емоційної чутливості та спільного подолання труднощів. Саме такі сімейні ресурси стають основою для збереження психічного здоров'я дітей та забезпечення їхнього гармонійного розвитку навіть за несприятливих зовнішніх обставин.

Таким чином, сім'я є ключовим ресурсом психологічної підтримки та захисту прав дитини в умовах військової агресії. Саме сімейне середовище забезпечує емоційну підтримку, сприяє розвитку резильєнтності, допомагає долати наслідки психотравмуючих подій та створює умови для збереження психічного здоров'я. Підтримка сімей має розглядатися як один із пріоритетних напрямів психологічної та соціальної допомоги дітям в умовах війни, оскільки зміцнення сімейних ресурсів є важливою передумовою забезпечення благополуччя та захисту прав дитини.

ЛІТЕРАТУРА

Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. Посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

Титаренко Т. М. Життестійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ : Марич, 2009. 76 с.

Блинова О. Є. Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах соціальної кризи. *Психологічний часопис*. 2022. Т. 8. № 3. С. 7–18.

Сухіна І. В. Методичні основи психологічного супроводу батьків дітей в умовах кризових ситуацій. Київ : НАПН України, 2024. 114 с.

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27.02.1991 р.

PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS DURING THE WAR IN UKRAINE

In Ukraine, the issue of protecting children's rights and interests has always been a major focus, long before the war began. From the implementation of juvenile prevention programs to the rollout of educational reforms, all efforts have been directed toward fostering well-rounded individuals in future generations. It is especially important to ensure that children feel supported and protected in difficult life circumstances so that they are not left alone to face the challenges of the real world.

During martial law, when certain citizens' rights are restricted for legal reasons, the issue of safeguarding children's rights and interests becomes particularly acute. This challenge is compounded by the growing number of internally displaced persons, children who have lost parents or loved ones, and other severe consequences of the war. All aspects of children's safety—physical, psychological, and social—must be a priority, as Ukraine's future depends on raising a healthy and educated next generation [1].

At the same time, the need for active legislative work is emphasized to respond promptly to current challenges. Legislative bodies must adopt new laws or amend existing legislation to protect the rights and freedoms of children affected by the war. In doing so, it is important to draw on the international experience of countries that have faced similar problems and successfully resolved them.

Russia's war against Ukraine has presented profound challenges to society, impacting nearly all aspects of citizens' lives. Among those most affected are children, whose lives, health, and psychological well-being are under constant threat in this dire situation. During martial law, when certain citizen rights are legally limited, safeguarding the rights and interests of children becomes an especially critical issue. This challenge is further compounded by the growing number of internally displaced persons, the rising count of children who have lost their parents or close family members, and other consequences of the conflict. Ensuring the highest level of safety for children—whether physical, psychological, social, or domestic—is vital for preserving a healthy future generation capable of rebuilding Ukraine. Children's rights represent a framework of essential opportunities designed to support their holistic development while considering their vulnerability and dependence. As established by international legal standards, a "child" is defined as any individual under the age of 18, unless national legislation dictates otherwise by determining an earlier age of majority.

The biological and psychological immaturity of children often prevents them from fully grasping the implications of violations against their rights and safety, which explains why many do not report such unlawful acts. It becomes the collective responsibility of parents, schools, and society to explain in an age-appropriate and comprehensible manner what behaviors towards them are acceptable and unacceptable. During the ongoing war in Ukraine, a significant number of minors have suffered psychological and physical abuse at the hands of occupying forces.

These children require medical rehabilitation, but equally essential is the need to provide them with legal aid and protections, supported by state-led socio-legal and educational programs. Keeping the best interests of the child at the center involves taking actions and decisions tailored to meet their individual needs, considering factors such as age, gender, health, developmental profile, life experiences, family situation, cultural background, and ethnicity. Additionally, it includes respecting their opinions when they have reached a level of maturity that enables them to articulate their perspective [2].

The rights of children categorized as internally displaced persons demand significant attention, as these children often endure profound hardships, witnessing death and suffering violations of their fundamental rights such as the right to life, dignity, and basic physical needs. In Ukraine, the protection of children's rights and interests has been a priority even before the onset of war. Efforts ranging from the development of juvenile prevention programs to educational reforms were focused on nurturing the holistic development of the younger generation. However, addressing the needs of children and families thrust into difficult life circumstances due to the war was not previously a pressing concern in the country. Now, strategies for supporting these individuals are being forged and tested not in theoretical settings but under the harsh realities of current times, where the coordinated efforts of all relevant bodies—such as police forces and juvenile prevention services—are vital for ensuring children's safety, stability, and well-being. In these challenging circumstances, legislative bodies must act proactively to address contemporary issues. They bear the responsibility of passing new regulations or amending existing ones to better safeguard the rights, freedoms, and legitimate interests of children affected by war. This process should draw on international legal experiences from other nations that have faced similar hardships, creating a robust framework to navigate these unprecedented times effectively.

A key aspect of Ukraine's state policy on protecting children's rights involves enhancing its regulatory and legal framework, including the adoption of European and international legal standards. As a result, Ukraine is currently a signatory to numerous international agreements focused on safeguarding children's rights. Efforts by law enforcement agencies, social services, volunteers, and society as a whole are directed toward reducing the impact of the ongoing war on children. These efforts are rooted in principles embraced by Ukrainian society, such as humanity, moral and legal justice, and respect for individuals and their rights—values that form the foundation of the broader civilized world.

REFERENCES:

1. Bezoplatna pravova dpomoha. (2022). Prava dytyny. [Child rights]. https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8.
2. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. (2001). Zakon Ukrainy “Pro okhoronu dytynstva”. [Law of Ukraine “About the protection of childhood”]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

Карпенко О.

Курсант Навчально-наукового
Інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник

Білик В. М.

Доцент кафедри поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В умовах воєнного стану, масштабних кіберзагроз та цифровізації суспільства безпека дитини в закладі освіти трансформувалася з відсутності фізичного травматизму на комплексне поняття, що охоплює цивільний захист, психологічний комфорт із протидією булінгу, інформаційну безпеку та дотримання санітарних норм. Ефективність цього простору залежить від синергії правових та організаційних механізмів, проте наявність нормативних прогалин і формальний підхід до процесів безпосередньо загрожують життю дітей, що й зумовлює актуальність дослідження. Метою роботи є комплексний аналіз існуючих правових та організаційних механізмів забезпечення безпеки дітей в освітньому середовищі, виявлення системних неузгодженостей та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності безпекової політики. Для досягнення цієї мети передбачено дослідження міжнародних стандартів і вітчизняної нормативної бази, аналіз практичного досвіду цивільного захисту, оцінку стану інформаційної та психологічної безпеки, а також визначення чинників, що гальмують функціонування безпекових механізмів. Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини у сфері забезпечення безпеки та захисту прав дітей під час освітнього процесу, а також предметом — сукупність правових норм, адміністративних регламентів та організаційно-управлінських практик, спрямованих на створення безпечного середовища. Методологічну основу роботи становлять системно-структурний метод для аналізу безпекового середовища як системи, порівняльно-правовий метод для порівняння українського законодавства з міжнародними стандартами, формально-юридичний метод для тлумачення нормативних актів, а також методи логічного аналізу та синтезу для формування кінцевих висновків і рекомендацій.

В наш час гостро постає питання щодо підтримання дітей та сімей ветеранів війни які загинули або постраждали в наслідок бойових дій. Ця підтримка виражається як психологічно, економічно і фізично, що може нести наслідки в негативному форматі тому органи місцевого самоврядування повинні підтримувати такі сім'ї на належному рівні. Також держава повинна змінити освітню політику у сфері предмету Захист України щоб цей патріотичний предмет викладали ветерани війни а також бійці які пройшли

бойовий шлях у боях та окопах. Неменш важливим це організація літніх таборів для патріотичного виховання дітей та організація проведення різноманітних заходів як Джура. Також підтримка ветеранів повинна базуватись на нормативно правових актах членів Європейського Союзу та інших організацій які регулюють цю діяльність.

На думку Дениса Тарнавського що ефективна соціально-інформаційна підтримка та оновлена освітня політика мають стати фундаментом для успішного повернення захисників і їхніх сімей до цивільного життя, де навчання слугуватиме інструментом реабілітації, здобуття нових професій та виховання суспільної поваги. Ключем до цього є відхід від бюрократичних схем і створення мережі сучасних ветеранських хабів, які поєднують у собі якісний цифровий сервіс, індивідуальний супровід та чіткі алгоритми допомоги за найкращими світовими стандартами. У світлі майбутньої масштабної демобілізації розбудова такої інтегрованої системи дозволить сформувати нову соціальну модель держави, в якій ветерани розглядатимуться не як пільговики чи споживачі послуг, а як самодостатні громадяни та головні рушії позитивних змін і відновлення країни. Та ведення більш різноманітних механізмів щодо організації патріотичних рухів у навчальних закладах. [1]

Не менш важливе питання це психологічна підтримка дітей в навчальних закладах булінг на даний час є ядром проблеми що виникає внаслідок певних підліткових вчинків які вони вчиняють не обдумано а інколи навмисно тому держава повинна роз'яснити дітям міри етичного спілкування та соціального спілкування в соціумі та державі. Бо такі ситуації можуть призводити до трагічних наслідків що свою чергу впливають на долю дітей які опинялись в таких ситуаціях.

На думку Л.О. Шатирко та О.М. Мойзріст що сучасний світовий та вітчизняний досвід доводить, що системна протидія та запобігання булінгу в шкільному середовищі потребує відходу від фрагментарних заходів на користь побудови комплексної, партисипативної моделі безпечного освітнього простору, яка інтегрує в собі чітке юридичне забезпечення (як у США та Україні), цільові державні та громадські програми превенції й підтримки (Японія, Швеція, Велика Британія), постійний науковий моніторинг (Канада), а головне — консолідацію зусиль і активне залучення до співпраці всіх суб'єктів освітнього процесу: педагогів, батьків і самих учнів як повноправних співавторів правил шкільного співжиття. [2]

Не менш важливою проблемою це кібер гігієна дітей в мережах сучасний інтернет став для дітей повноцінним середовищем проживання, яке поруч із безмежними можливостями приховує серйозні загрози. Через природну довірливість та брак життєвого досвіду неповнолітні користувачі часто стають жертвами кібербулінгу, онлайн-шахрайства, шкідливого контенту або маніпуляцій з боку зловмисників. Саме тому виховання кібергігієни є такою ж базовою необхідністю, як і дотримання правил дорожнього руху в реальному житті. Головне завдання дорослих — навчити дитину захищати свій цифровий простір та розуміти незворотність цифрового сліду. Дитина має чітко засвоїти, що її персональні дані (домашня адреса, номер школи, паролі та

приватні фото) є суворою таємницею, яку не можна розголошувати стороннім. Важливо розвивати в ній критичне мислення: не переходити за підозрілими посиланнями, не завантажувати невідомі файли та категорично ігнорувати будь-які пропозиції спілкування від незнайомців. Проте найефективнішим захистом є не суворі заборони чи тотальний контроль, а побудова довірливих стосунків у родині. Програми батьківського контролю та антивіруси є лише допоміжними інструментами. Дитина повинна знати, що у разі виникнення будь-якої неприємної або застрашливої ситуації в мережі вона завжди може звернутися до батьків по допомогу, не боячись осуду чи покарання. Тільки через відкритий діалог та навчання базовій цифровій культурі можна зробити онлайн-простір безпечним для розвитку дитини.

На думку Світлани Романюк вона обґрунтовує необхідність формування кібербезпеки та цифрової грамотності у молодших школярів як невід'ємну складову їхньої інформаційно-цифрової компетентності, що визначено провідними освітніми концепціями України. Науковець наголошує, що раннє використання гаджетів та потужний вплив медіа на соціалізацію дітей несуть у собі ризики кібербулінгу, шахрайства і маніпуляцій, які потребують розвитку критичного мислення та захисту учнів. На думку дослідниці, сучасна школа має підготувати дітей до викликів цифрового соціуму, а головна роль у цьому процесі належить учителю, який через ігрові технології, відео та мультфільми повинен навчити школярів розпізнавати фейки, розуміти інтернет-ризики й дотримуватися правил етичного і безпечного спілкування в мережі. [3]

В умовах воєнного стану та цифровізації безпека дітей в освітньому середовищі трансформувалася у комплексне поняття, що охоплює цивільний захист, психологічний комфорт, протидію булінгу та кібербезпеку. Ефективність цього простору вимагає подолання нормативних прогалин і формалізму через синергію правових та організаційних механізмів. Надважливою складовою є всебічна підтримка дітей та сімей ветеранів з боку місцевого самоврядування, а також реформування предмету «Захист України» із залученням до викладання безпосередніх учасників бойових дій та розвитком патріотичних рухів (як-от гра «Джура»). Як зазначає Д. Тарнавський, сучасна ветеранська політика та створення інтегрованих хабів за міжнародними стандартами мають стати інструментом реабілітації та основою нової соціальної моделі держави. Не менш гострим викликом є психологічний захист учнів від булінгу. За висновками Л.О. Шатирко та О.М. Мойзріст, подолання цієї проблеми потребує відходу від фрагментарних заходів на користь комплексної, партисипативної моделі, що консолідує зусилля педагогів, батьків та учнів. Паралельно постає питання кібергігієни дітей в інтернеті, де через брак досвіду вони стають жертвами маніпуляцій та кібербулінгу. Захист цифрового простору має базуватися на критичному мисленні та довірливих стосунках у родині, а як обґрунтовує С. Романюк, формування інформаційно-цифрової компетентності слід починати з молодшого шкільного віку, використовуючи ігрові технології для навчання безпечній поведінці в мережі. У підсумку, створення безпечного освітнього середовища можливе лише через

системну інтеграцію правового захисту, оновлених патріотичних та антибулінгових стратегій і раннього виховання цифрової культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шатирко Л. О. Психологічні засоби запобігання явищам залякування та цькування (булінгу) в шкільному середовищі. // Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної очно-дистанційної конференції «Імперативи розвитку Нової української школи: сучасні реалії», 9 липня 2025 р. Київ : Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», 2025. С. 159–162.

2. Шатирко Л. О., Мойзріст О. М. Психологічні засоби запобігання явищам залякування та цькування (булінгу) в шкільному середовищі : практикум / за наук. ред. С. Д. Максименка. Київ, 2023. С. 9.

3. Cyber Security in Cross-Border Cooperation - Кібербезпека в транскордонному співробітництві : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Берегове, 15–16 жовтня 2024 р. Берегове, 2024.

Кащина І. С.

Студентка 4 курсу інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Середницька І. А.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ

АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКОНАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Аліменти є завжди актуальною темою, оскільки і після розлучення батьки зобов'язані доглядати за дитиною, піклуватися й матеріально, так як дитина повинна мати гідний рівень життя і щасливе дитинство. Введення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на різні сфери суспільних відносин, однак не скасувало обов'язку батьків утримувати своїх дітей. Особи, які ухиляються від виконання такого обов'язку, підлягають юридичній відповідальності.

Відповідно до ст. ст. 141-180 Сімейного кодексу України розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини. І батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. [1].

Розлучення батьків ніяк не повинно впливати на стан дитини і відношення до неї. Діти все ще потребують уваги і догляду, а отже і матеріальної допомоги для їх розвитку. Питання матеріального забезпечення дитини залишається одним із найважливіших, оскільки саме воно забезпечує стабільність та гідні умови для її розвитку і життя. Незалежно від того, чи живуть батьки разом, чи розлучені, вони зобов'язані спільно нести витрати на виховання та утримання

дитини. Для цього законодавством передбачено спеціальний механізм, який регулює порядок надання такої допомоги.

підставах;

Для забезпечення виконання цього обов'язку у законодавстві передбачено відповідні механізми. окрем, 26 березня 2022 року набрали чинності зміни до Закону України «Про виконавче провадження», які встановили особливості примусового виконання рішень у період воєнного стану. Відповідно до цих змін тимчасово припинено звернення стягнення на доходи боржника, окрім рішень про стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни російської федерації. Водночас дозволено здійснення відрахувань із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів саме для виконання рішень про стягнення аліментів.

Крім того, заборонено відкриття виконавчих проваджень на тимчасово окупованих територіях, однак це не стосується обов'язку сплати аліментів як такого. Кошти, стягнуті з боржника, перераховуються на рахунок стягувача або органу виконавчої служби [2].

Згідно із ч. 1 ст 196 СКУ у разі виникнення заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду або за домовленістю між батьками, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі одного відсотка суми несплачених аліментів за кожен день прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їх повного погашення або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100 відсотків заборгованості [3].

В умовах воєнного часу питання своєчасної виплати аліментів стає надзвичайно важливим. Через втрату роботи, вимушене переселення та загальну економічну нестабільність багато хто стикається із затримками у платежах. Попри це, держава продовжує захищати права дітей, зберігаючи дієві механізми примусового стягнення аліментів та покладаючи відповідальність на тих, хто не виконує своїх обов'язків.

Достатньо поширеними є випадки втрати громадянами роботи під час дії воєнного стану, через що боржники заявляють про необхідність звільнення їх від зобов'язань по утриманню дитини. Однак слід зазначити, що втрата джерела доходу не є підставою для звільнення від сплати аліментів, навіть якщо така втрата сталася під час дії воєнного стану. У цій частині норми щодо сплати аліментів не зазнали жодних змін і, як у мирний час, особа, яка не має джерела доходу, може сплачувати аліменти в розмірі, який визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості (частина друга статті 195 СК України) [4].

Процедура стягнення аліментів під час війни може бути ускладнена через логістичні проблеми та завантаженість судової системи. Як і в довоєнний час, існує два способи стягнення аліментів: судовий наказ та у порядку позовного провадження. Видача судового наказу здійснюється суддею за заявою особи за зареєстрованим місцем проживання відповідача, який хоче стягнути аліменти. Розмір аліментів у такому випадку вираховується за часткою доходу відповідача: $\frac{1}{4}$ від доходу на одну дитину, - $\frac{1}{3}$ на двох дітей, половина доходу

на більшу кількість дітей, але не більше 10 прожиткових мінімумів на одну дитину [5].

На практиці є велика кількість осіб, які свідомо намагаються ухилитися від сплати аліментів не дивлячись на передбачені законодавством механізми забезпечення виконань. Чимало таких боржників змінюють місце проживання, приховують свої реальні доходи, не оформлюються на офіційну роботу або штучно створюють обставини, що унеможливають виконання судового рішення. У період воєнного стану ці проблеми лише загострилися, адже деякі батьки намагаються використовувати важкий стан у країні як привід для ухилення від фінансової підтримки своїх дітей. Такі дії не тільки порушують права дитини на гідні умови життя, а й стають додатковим тягарем для держави. З огляду на це законодавство не обмежується лише цивільно-правовими засобами впливу на боржників, але також передбачає суворіші заходи відповідальності, в тому числі кримінальної, для осіб, які систематично і навмисно ухиляються від виконання своїх аліментних обов'язків.

Відповідальність за ухилення від сплати аліментів передбачена і ст. 164 Кримінального кодексу України, відповідно до якої злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні карається громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або пробаційним наглядом на строк до двох років, або обмеженням волі на той самий строк [6].

У разі, якщо наявна заборгованість зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за 4 місяці (та 3 місяці — якщо аліменти сплачуються на утримання дитини з інвалідністю, тяжкохворої дитини), державний виконавець виносить вмотивовані постанови про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві зокрема виїзду за межі України, керування транспортними засобами, користування зброєю та права на полювання.

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що сплата аліментів не є просто формальністю чи суб'єктивним бажанням одного з батьків. Це, насамперед, гарантія забезпечення дитини всім необхідним для її повноцінного і гармонійного розвитку і достатнього рівня життя. Слід зазначити, що введення воєнного стану справді ускладнило процес стягнення аліментів та виконання відповідних судових рішень. Проте така ситуація не може слугувати виправданням для ухилення від виконання цього обов'язку перед дитиною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сімейний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Особливості стягнення аліментів в умовах воєнного стану / Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса). URL: <https://just-dnipro.gov.ua/osoblyvosti-stiahnennia-alimentiv-v-umovakh-voiennoho-stanu/>

3. Несплата аліментів під час дії воєнного стану: особливості та відповідальність / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Юридична клініка. URL: <https://legalclinic.nlu.edu.ua/2023/10/04/nesplata-alimentiv-pid-chas-diyi-voennogo-stanu-osoblyvosti-ta-vidpovidalnist-2/>

4. Аліменти під час війни: правові аспекти та проблемні питання / АО «Актум». URL: <https://www.actum.com.ua/blog-3-1/alimenty-pid-chas-viiny>

5. Кодекс України про кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс) (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

6. Як здійснюється стягнення аліментів під час воєнного стану / Професійні видання. Міністерство юстиції України (04.10.2024) URL: <https://profpressa.com/news/iak-zdiisniuietsia-stiagnennia-alimentiv-pid-chas-voennogo-stanu>

Кейдалюк В. О.

Доцент кафедри адміністративної діяльності поліції ФПФ
ППД національної поліції України. доктор філософії

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Захист дітей у збройних конфліктах є одним із пріоритетних завдань сучасного міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини [1; 2]. Збройні конфлікти завдають найбільшої шкоди найбільш вразливим верствам населення, серед яких особливе місце посідають діти. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України з 24 лютого 2022 року зумовило надзвичайну актуальність дослідження міжнародно-правових стандартів захисту дітей та механізмів їх реалізації в умовах сучасного збройного конфлікту [7].

Міжнародно-правова база захисту дітей у збройних конфліктах формувалася протягом другої половини ХХ – початку ХХІ століть і становить розгалужену систему договірних та звичаєвих норм. Основу цієї системи складають: Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року; Конвенція ООН про права дитини 1989 року (далі – КПД); [1] Факультативний протокол до КПД щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 року [2]; Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року [3]; Паризькі принципи та зобов'язання щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами або збройними групами, 2007 року.

Стаття 38 КПД зобов'язує держави-учасниці поважати та забезпечувати дотримання норм міжнародного гуманітарного права щодо дітей, заборонити вербування осіб, які не досягли 15-річного віку, до збройних сил та їх пряму участь у бойових діях [1]. Факультативний протокол 2000 року підвищив цю вікову межу до 18 років для обов'язкового призову та прямої участі у збройних конфліктах. Особливого значення набуває стаття 8(2)(b)(xxvi) Римського

статуту, яка кваліфікує вербування і використання дітей до 15 років у збройних силах або групах як воєнний злочин.

Ключовим елементом міжнародно-правових стандартів є концепція "шести тяжких порушень" прав дітей у збройних конфліктах, визначена в резолюціях Ради Безпеки ООН (зокрема, резолюція 1612 (2005) та наступні) [4]. До цих порушень належать: вбивство та каліцтво дітей; вербування та використання дітей-солдатів; сексуальне насильство щодо дітей; викрадення дітей; напади на школи та лікарні; відмова у гуманітарному доступі до дітей. Відповідно до цих резолюцій, Генеральний секретар ООН щорічно публікує доповіді, в яких фіксуються порушення та визначаються відповідальні сторони.

В контексті збройного конфлікту на території України зафіксовано системні порушення зазначених стандартів з боку Збройних Сил та державних органів Російської Федерації [6; 7]. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини та ЮНІСЕФ, станом на початок 2025 року понад 19 500 дітей були вбиті або поранені внаслідок збройної агресії. Особливою проблемою стала примусова депортація та незаконне переміщення українських дітей на територію Росії, що підтверджено рішенням Міжнародного кримінального суду, який 17 березня 2023 року видав ордери на арешт Президента РФ Путіна та Уповноваженого з прав дитини Львової-Белової саме за цим звинуваченням [3; 7].

Реалізація міжнародно-правових стандартів захисту дітей в Україні здійснюється через комплекс правових та інституційних механізмів. На конституційному рівні стаття 52 Конституції України гарантує рівні права дітей незалежно від походження та сімейного стану, а держава зобов'язана утримувати та виховувати дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Законодавчу базу становлять Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства» 2001 року [5], Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» 2005 року, а також спеціальне законодавство, ухвалене після 2022 року.

Серед найбільш актуальних проблем реалізації міжнародних стандартів в Україні слід виділити такі: по-перше, відсутність єдиного реєстру депортованих дітей та труднощі у встановленні їх місцезнаходження [7]; по-друге, недостатня координація між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та міжнародними організаціями у сфері пошуку та повернення дітей; по-третє, психологічна реабілітація та реінтеграція дітей, які пережили збройний конфлікт або перебували в окупації; по-четверте, забезпечення права на освіту для внутрішньо переміщених дітей та дітей, які евакуювалися за кордон.

Важливим інструментом у сфері повернення депортованих дітей стала міжнародна платформа «Діти війни», запущена за ініціативою України у 2023 році. Крім того, Генеральна Асамблея ООН у резолюції ES-11/6 від 15 листопада 2022 року закликала Росію негайно забезпечити безпечне та добровільне повернення всіх українців, насильницько переміщених або депортованих. Ці механізми, однак, наштовхуються на системну відмову Російської Федерації від співпраці [7].

Для вдосконалення реалізації міжнародно-правових стандартів захисту дітей в Україні видається доцільним: ратифікувати всі відповідні міжнародно-правові інструменти та імплементувати їх у національне законодавство [3]; створити єдиний реєстр дітей, постраждалих унаслідок збройного конфлікту; посилити міжвідомчу координацію та взаємодію з міжнародними організаціями (ЮНІСЕФ, УВКБ ООН, МКЧХ) [6; 7]; розробити комплексну державну програму психологічної реабілітації дітей – жертв збройного конфлікту; сприяти притягненню до міжнародно-правової відповідальності осіб, причетних до порушень прав дітей.

Таким чином, міжнародно-правові стандарти захисту дітей у збройних конфліктах утворюють розгалужену та деталізовану нормативну систему, що охоплює як правозахисні, так і гуманітарні аспекти [2; 4]. Їх реалізація в Україні в умовах триваючого збройного конфлікту стикається з серйозними практичними викликами, подолання яких вимагає консолідованих зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародного співтовариства. Ефективний захист дітей від наслідків збройної агресії є не лише правовим зобов'язанням, але й передумовою відновлення та сталого розвитку суспільства в постконфліктний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791
3. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588
4. Резолюція Ради Безпеки ООН 1612 (2005) від 26 липня 2005 р. URL: [https://undocs.org/S/RES/1612\(2005\)](https://undocs.org/S/RES/1612(2005))
5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.
6. UNICEF. Children and Armed Conflict: Annual Report 2024. New York: UNICEF, 2024. 112 p.
7. Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні. Доповідь про стан прав людини в Україні (лютий–серпень 2024 р.). Женева: УВКПЛ ООН, 2024. 98 с.

Кирдан Б.В.

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Національної академії внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Збройна агресія російської федерації проти України змінила умови реалізації прав дітей та поставила перед судовою системою нові виклики. Масове переміщення населення, руйнування житлової інфраструктури, роз'єднання сімей унаслідок вимушеної міграції створили умови, за яких загальні засади реалізації батьківських прав потребують суттєвого переосмислення. Як зазначає Ш. Р. Тодуа, Україна фактично стала флагманом у створенні механізму забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану [1, с. 488]. В умовах, що склалися аналіз судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (далі – КЦС ВС) набуває особливої актуальності.

Принцип найкращих інтересів дитини (the best interests of the child), закріплений у пункті 1 статті 3 Конвенції ООН про права дитини 1989 року, є фундаментальним стандартом, що визначає зміст і межі будь-яких дій та рішень щодо дітей. Комітет ООН з прав дитини у Загальному коментарі № 14 (2013 р.) розкрив його потрійну природу: суб'єктивне право дитини, основоположний принцип тлумачення та правило процедури [2]. У національному законодавстві стаття 1 Закону України «Про охорону дитинства» визначає забезпечення найкращих інтересів дитини як дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [3]. Статті 7, 155 СК України встановлюють, що регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, а батьківські права не можуть здійснюватися їм всупереч [4].

О. В. Ступак у дисертаційному дослідженні визначила, що інтерес дитини є своєрідною претензією на соціальні блага та поняттям, яке є ширшим за змістом, ніж права і свободи дитини. А найкращі інтереси дитини, безумовно, є законними інтересами і становлять ядро кожного суб'єктивного права дитини як взаємодії потреби, блага й мети реалізації права, що має бути забезпечено батьками, іншими законними представниками чи іншими суб'єктами права, на яких покладаються функції забезпечення найкращих інтересів як особливої соціальної потреби [5, с. 42]. М. К. Корнієнко пропонує уникати вживання поняття «найвищі інтереси» та використовувати «найкращі інтереси дитини» (the best interests of the child), яке передбачено Конвенцією ООН про права дитини [6, с. 403].

Аналіз Оглядів судової практики КЦС ВС щодо спорів про участь у вихованні дитини (2018–2022 рр.) та про визначення місця проживання дитини

(грудень 2023 – січень 2026 рр.) дає змогу виокремити низку принципових новел, сформованих саме під впливом воєнного стану [7; 8].

По-перше, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати КЦС у постанові від 11.12.2023 у справі № 607/20787/19 сформулював правову позицію: проживання дитини за кордоном не є самостійною підставою для відмови у позові про визначення місця проживання, а повернення дитини в Україну не є передумовою для вирішення такого спору [8]. У постанові від 28.01.2026 у справі № 761/28549/23 КЦС ВС підтвердив, що законодавство не пов'язує визначення місця проживання дитини з реєстрацією у конкретній державі [8]. Ю. Ю. Ліщинська та Т. З. Гарасимів слушно зазначають, що перебування одного з батьків на військовій службі не може бути єдиною підставою для визначення місця проживання дитини, а повинно оцінюватися у сукупності з іншими факторами [9, с. 65].

По-друге, важливою новелою є впровадження моделі спільної фізичної опіки (почергового проживання дитини з кожним із батьків). У постанові від 22.05.2024 у справі № 643/7509/21 КЦС ВС зазначив, що ця модель забезпечує найкращі інтереси, оскільки надає можливість зберегти зв'язок з обома батьками, а також покращує співпрацю між батьками, бо є вільною від тягара «переможець – переможений» [8]. Водночас у постанові від 10.01.2024 у справі № 183/3958/20 суд встановив обмеження: за наявності у дитини особливих потреб або інвалідності застосування цієї моделі потребує підтвердження висновками фахівців [8]. У постанові від 06.08.2025 у справі № 172/491/22 КЦС ВС визначив, що застосування судом моделі батьківської опіки та поділ батьківського часу не є виходом за межі позовних вимог, а є застосуванням принципу найкращих інтересів дитини.

По-третє, КЦС ВС сформував позицію щодо протидії штучним спорам, ініційованим з метою ухилення від військового обов'язку. У постанові від 13.03.2024 у справі № 495/2284/23 суд кваліфікував позов військовослужбовця як зловживання процесуальними правами, звернувши увагу на ~676 аналогічних рішень одного суду, та постановив окрему ухвалу до Вищої ради правосуддя [8]. Це рішення визначає межі принципу: він не може використовуватися як інструмент маніпулювання для досягнення цілей, не пов'язаних із захистом дітей.

По-четверте, суд послідовно захищає право дитини бути почутою навіть в умовах воєнного стану. У постанові від 29.01.2025 у справі № 759/8056/22 КЦС ВС скасував рішення судів обох інстанцій, зазначивши, що відсутність згоди одного з батьків на з'ясування думки дитини не звільняє суд від обов'язку забезпечити це право відповідно до частини 2 статті 160, частин 1–2 статті 171 СК України [8].

По-п'яте, у постанові від 03.04.2024 у справі № 753/13774/22 КЦС ВС встановив, що введення воєнного стану не є безумовною підставою для звільнення від обов'язку повідомляти іншого з батьків про місцеперебування дитини: особа має довести прямий причинно-наслідковий зв'язок між форс-мажорними обставинами та неможливістю виконання конкретного зобов'язання [8]. Позбавлення батька інформації про місцеперебування дитини під час війни є істотним порушенням, що не відповідає найкращим інтересам.

Науковці зазначають, що суди дедалі частіше враховують факти домашнього насильства як підставу для позбавлення батьківських прав, усвідомлюючи, що перебування дитини у середовищі насильства не може відповідати її інтересам [10, с. 409].

Таким чином, аналіз судової практики КЦС ВС засвідчує формування сталої та узгодженої системи правових позицій щодо реалізації принципу найкращих інтересів дитини. Ключовими здобутками такої практики є: визнання юрисдикції українських судів незалежно від місця перебування дитини; формування підходів до застосування моделі спільної фізичної опіки; протидія штучному ініціюванню сімейних спорів; забезпечення права дитини бути почутою; а також закріплення обов'язку батьків щодо належного інформування один одного про життя дитини. Обґрунтованою є необхідність закріплення принципу найкращих інтересів дитини як самостійного принципу цивільного судочинства шляхом внесення відповідних змін до Цивільного процесуального кодексу України, а також нормативне врегулювання моделі спільної фізичної опіки із визначенням умов та меж її застосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тодуа Ш. Р. Критерії співвідношення забезпечення найкращих інтересів дитини та батьківських прав в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. Ч. 1. Вип. № 93. С. 488–494. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.69>
2. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Committee on the Rights of the Child. CRC/C/GC/14. URL: <https://www.refworld.org/legal/general/crc/2013/95780>
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
5. Ступак О. В. Принцип «найкращі інтереси дитини» у цивільному судочинстві України : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ : НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2025. 267 арк.
6. Корнієнко М. К. Принцип дотримання найкращих інтересів дитини та його застосування у цивільному судочинстві України. *Юридичний вісник. Одеса : Гельветика*, 2020. № 1. С. 398–404. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.1661>
7. Огляд судової практики КЦС ВС щодо вирішення спорів про участь у вихованні дитини (2018–2022 pp.). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KCS_vuh_dutunu.pdf
8. Огляд судової практики КЦС ВС у спорах щодо визначення місця проживання дитини (грудень 2023 – січень 2026). URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_KCS_mistse_prochyvannia_dutunu.pdf

9. Ліщинська Ю. Ю., Гарасимів Т. З. Визначення місця проживання дитини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 2. № 86. С. 65–70. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.10>

10. Шаповал Л. І., Кирдан Б. В. Тенденції у вирішенні справ про позбавлення батьківських прав у контексті домашнього насильства. *Наука і техніка сьогодні.* 2025. № 11 (52). С. 402–414. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-11\(52\)-402-414](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-11(52)-402-414)

Кісіль М. Л.

викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної
діяльності НПУ

Донецький державний університет внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВТЯГНЕННЮ ДІТЕЙ У ДИВЕРСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України дедалі більшої актуальності набуває проблема захисту дітей від залучення до протиправної діяльності, зокрема диверсійного характеру з боку держави-агресора. Зафіксовані факти свідчать, що починаючи з травня 2024 року ворог систематично залучає неповнолітніх громадян України до вчинення підпалів, пошкодження об'єктів залізничної інфраструктури та іншого майна, нерідко маскуючи справжній характер таких дій під виконання завдань у мобільних додатках або спонукаючи дітей до їх виконання шляхом обіцянки матеріальної винагороди [1]. Зазначена ситуація актуалізує дослідження адміністративно-правових засад превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України у відповідній сфері.

Правову основу превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України становлять Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, Кримінальний кодекс України, зокрема статті 113 «Диверсія» та 304 «Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність», а також Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044. Відповідно до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, виявляє причини та умови, що сприяють їх вчиненню, і вживає заходів у межах компетенції щодо їх усунення [2].

Суб'єктами реалізації превентивних функцій щодо захисту неповнолітніх від втягнення у диверсійну діяльність є насамперед підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Відповідно до Інструкції, затвердженої наказом МВС № 1044, основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є: профілактична діяльність, спрямована на запобігання правопорушенням серед дітей; вивчення

факторів, причин та умов, що сприяють протиправній поведінці неповнолітніх; здійснення поліцейського піклування стосовно дітей; взаємодія з сім'ями, закладами освіти та соціальними службами [3]. Важливо підкреслити, що в умовах воєнного стану роль зазначених підрозділів суттєво зросла, адже соціальна нестабільність, масове переміщення населення та психологічна вразливість дітей формують додаткові ризики їх залучення до протиправної діяльності.

Аналіз практики свідчить, що превентивна діяльність поліції щодо захисту неповнолітніх реалізується на двох рівнях. Загальна превенція охоплює проведення просвітницьких та інформаційних заходів у закладах освіти, поширення серед дітей та їхніх батьків інформації про ризики залучення до диверсійної діяльності через цифрові канали комунікації, у тому числі через ігрові додатки і соціальні мережі. Індивідуальна превенція передбачає роботу з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах або взяті на профілактичний облік, з метою мінімізації їхньої вразливості до маніпулятивного впливу [4, с. 330–335]. Особливої актуальності набуває виявлення випадків так званого «використання втемну» або «залучення втемну» – ситуацій, коли дитина не усвідомлює протиправного характеру вчинюваних нею дій.

Адміністративно-правове регулювання превентивної діяльності поліції в умовах воєнного стану зазнало певних змін. Зокрема, у 2023 році набрав чинності Закон України № 3000-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану». Водночас дослідники звертають увагу на те, що превентивна діяльність Національної поліції є основою її функціонування та відіграє надзвичайно важливу роль в умовах правового режиму воєнного стану [5, с. 65–72]. Однак чинне законодавство не містить спеціальних норм, що регулюють запобігання залученню дітей до диверсійної діяльності, що є суттєвою прогалиною.

З метою вдосконалення правового регулювання та організаційного механізму превентивної діяльності підрозділів Національної поліції у досліджуваній сфері пропонується: по-перше, доповнити Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції окремим розділом щодо особливостей профілактики залучення дітей до диверсійної та терористичної діяльності в умовах збройного конфлікту; по-друге, запровадити обов'язкову взаємодію підрозділів ювенальної превенції зі Службою безпеки України та кіберполіцією у частині виявлення та нейтралізації цифрових платформ, що використовуються для залучення неповнолітніх; по-третє, закріпити втягнення дитини у диверсійну діяльність як кваліфікуючу ознаку окремих злочинів проти основ національної безпеки України; по-четверте, організувати систематичну підготовку працівників ювенальної превенції до роботи в умовах гібридних загроз.

Підсумовуючи, зазначимо, що адміністративно-правові засади превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України у сфері захисту дітей від залучення до диверсійної діяльності в умовах воєнного стану потребують системного вдосконалення. Наявний нормативний масив є недостатнім для ефективної протидії новим формам гібридної агресії, що цілеспрямовано використовує дітей як інструмент дестабілізації. Запропоновані заходи сприятимуть

підвищенню ефективності превентивної роботи поліції та забезпечать більш надійний захист прав і безпеки неповнолітніх в умовах збройного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дитина-учасник збройного конфлікту: вербування, відповідальність, реінтеграція. Платформа Just Talk. 2024. URL: <https://justtalk.com.ua/post/ditina-uchasnik-zbrojnogo-konfliktu-verbuvannya-vidpovidalnist-reintegratsiya> (дата звернення: 01.06.2026).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 01.06.2026).
3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 01.06.2026).
4. Місце і роль підрозділів превентивної діяльності в системі Національної поліції України. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. С. 330–335. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/52-1.pdf> (дата звернення: 03.06.2026).
5. До питання превентивної діяльності Національної поліції в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. С. 65–72. URL: <https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/46> (дата звернення: 03.06.2026).

Кліменко К.

здобувач вищої освіти

інституту права та безпеки

Одеський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Матієнко Т.В.

доцент кафедри психології та педагогіки,

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський державний університет внутрішніх справ

ДІАГНОСТИКА ПРИХОВАНОГО НАСИЛЬСТВА: ПСИХОЕМОЦІЙНІ МАРКЕРИ ТА БАР'ЄРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ

Проблема діагностики насильства у сімейному середовищі залишається одним із найскладніших завдань сучасності. Своєчасне виявлення загроз вимагає від фахівців не лише ґрунтового знання нормативної бази, а й володіння специфічним діагностичним інструментарієм, що дозволяє розпізнати скриті ознаки травм особистості навіть за відсутності очевидних слідів жорстокого поводження.

Для глибокого розуміння природи діагностики необхідно чітко окреслити терміни. Відповідно до сучасних наукових підходів, зокрема досліджень Т. М. Малиновської, домашнє насильство визначається як акти умисного

систематичного вчинення протиправного фізичного, психологічного, сексуального, економічного впливу на близьких людей, які здійснюються проти їхньої волі з метою надбання влади і контролю над ними, що призводить до різного роду страждань, розладів здоров'я, емоційної залежності чи погіршення якості життя потерпілої особи [1].

Особливу небезпеку становить феномен прихованого домашнього насильства, яке включає в себе свідому або несвідому спробу кривдника або самої жертви приховати акти насилля від інших людей та соціальних інституцій. Ця форма насильства часто маскується під «методи виховання», «сімейні традиції» або списується на «складний характер» одного з членів родини. Приховане насильство небезпечне тим, що не залишає очевидних слідів на перших етапах, однак створює атмосферу постійного психологічного терору. Кривдники часто вдаються до маніпуляцій, щоб зберегти фасад «благополучної сім'ї», тоді як жертви, особливо діти, можуть приховувати факти знущань через страх, сором або почуття провини, яке було їм нав'язане агресором.

Ключовим етапом виявлення прихованого насильства є ідентифікація специфічних маркерів. Згідно з методичними матеріалами UNICEF, індикатори насильства – це фізичний, психоемоційний та поведінковий прояв тих наслідків, що настали для дитини у результаті вчиненого щодо неї домашнього насильства. Професійна діагностика базується на комплексному аналізі, який включає оцінку фізичного стану, емоційних реакцій та ознак нехтування потребами.

Аналіз фізичних маркерів, попри приховану природу насильства, дозволяє виявити травми, які батьки часто пояснюють побутовими причинами. До основних типів таких травм, що виникають в результаті жорстокого поводження, відносяться гематоми, опіки, травми голови, внутрішньочеревні травми та переломи кісток. Завданням професіонала є зіставлення характеру ушкодження з поясненнями батьків та дитини, де будь-яка невідповідність має розглядатися як сигнал тривоги. Окрему увагу слід приділяти діагностиці сексуального насильства, для якого найчастіше виділяють сім груп наслідків. Варто зазначити, що наявність будь-якого окремого індикатора саме по собі може не бути прямим доказом, проте ці ознаки слугують підставою для детальніших досліджень з метою підтвердження або спростування факту зловживання. Не менш важливим є виявлення ознак нехтування потребами дитини (економічного насильства) та психологічного насильства, які діагностуються на підґрунті специфічних емоційних та поведінкових проявів, таких як надмірна тривожність, агресія або ж навпаки – неприродна пасивність та «зручність» дитини [2].

Ефективність допомоги залежить від чіткого дотримання протоколів реагування, закріплених у нормативно-правових актах України, зокрема Постанові КМУ № 658 та Законі України «Про охорону дитинства» [3]. Загальний алгоритм дій фахівців при виявленні жорстокого поводження з дитиною передбачає прийняття заяви або повідомлення, термінове інформування уповноважених підрозділів Національної поліції та Служби у справах дітей протягом однієї доби, організацію надання медичної допомоги за

потреби, а також оцінку рівня безпеки та ризиків для дитини з подальшим психологічним супроводом.

Однак на практиці реалізація цього алгоритму часто нашоується на суб'єктивні перешкоди, що призводить до деяких помилок фахівців. Серед найпоширеніших хибних дій можна виокремити відмову у прийнятті заяви від дитини або вимагання присутності її законних представників, які можуть бути кривдниками. Крім того, часто трапляється несерйозне або недовірливе ставлення до повідомлень дитини, спонукання її до примирення з батьками, а також розголошення кривдникам джерела інформації, що ставить дитину під загрозу. До типових помилок також належать перекладання відповідальності за насильство на саму дитину через її поведінку, продукування стереотипних тверджень, погрози притягнути дитину до відповідальності за «неправдивий виклик», а також встановлення неформальних стосунків з батьками, що значно зменшує об'єктивність під час оцінки ситуації.

Зазначені помилки фахівців не є випадковими, а мають системний характер і ґрунтуються на бар'єрах професійної взаємодії, які детально описані в дослідженнях С. П. Кожушко [4]. Бар'єри визначаються як перешкоди та обмеження, що виникають під час комунікації та ускладнюють досягнення взаєморозуміння, і їх можна безпосередньо пов'язати з помилками при виявленні насильства.

Насамперед, соціальний бар'єр зумовлений переважанням рольової позиції, коли фахівець навмисно демонструє перевагу свого соціального статусу над учасником взаємодії, що призводить до ігнорування думки дитини. Фізичний бар'єр пов'язаний з неправильною організацією простору під час спілкування, що заважає встановленню довірливого контакту. Смисловий бар'єр виникає через використання фахівцем неадаптованого мовлення, перенасиченого складними термінами без пояснень, що робить комунікацію з дитиною неефективною. Емоційний бар'єр з'являється внаслідок невідповідності настрою або негативних емоцій, що деформують сприймання інформації, наприклад, коли роздратування фахівця переноситься на відвідувача. Психологічний бар'єр виявляється як негативна установка, сформована на підставі попереднього досвіду, що породжує стереотипне мислення. Зрештою, морально-психологічний бар'єр виникає у ситуаціях, які є принизливими для співрозмовника, наприклад, під час некоректних розпитувань або звинувачень, що змушує жертву замикатися в собі.

Діагностика прихованого домашнього насильства вимагає від фахівця не лише формального виконання інструкцій, а й глибокого розуміння власних бар'єрів сприйняття. Ефективна система захисту дитини можлива лише за умови подолання стереотипів, уникнення звинувачення жертви та побудови взаємодії на принципах рівності й безпеки. Розуміння природи психологічних та соціальних бар'єрів дозволяє мінімізувати помилки в роботі та забезпечити своєчасну допомогу тим, хто страждає від прихованих форм агресії.

ЛІТЕРАТУРА:

Малиновська Т. М. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. *Право і безпека*. № 1. 2018. С. 90–96.

Індикатори фізичного, сексуального, психологічного насильства щодо дитини, а також нехтування потребами дитини : інформація для спеціалістів / ВГЦ «Волонтер»; за підтримки ЮНІСЕФ. Київ : ВГЦ «Волонтер», 2020. 20 с.

Ненасильницькі практики виховання дітей: досвід ЄС : навчальний посібник / Ковальова О.В., Пальшков К.Є., Харченко Н.. Одеса: ОДУВС, 2025. 222 с.

Кожушко С. П. До питання про сутність, види, причини появи бар'єрів професійної взаємодії. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. № 1 (3). 2012. С. 136–141.

Кметь А. С.

аспірантка Одеського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ ДІТЬМИ

Особливості розслідування правопорушень, учинених дітьми, зумовлена зростанням важливості ювенальної юстиції в системі кримінального правосуддя України. Проблема дитячої злочинності залишається однією з найбільш чутливих для суспільства, оскільки відображає не лише стан правопорядку, а й ефективність соціальної, виховної та правової політики держави. У сучасних умовах Україна стикається з новими викликами, що впливають на поведінку неповнолітніх: воєнний стан, внутрішнє переміщення населення, руйнування соціальних зв'язків, психологічна травматизація дітей, зростання кіберзлочинності та цифрових форм протиправної поведінки. Усе це зумовлює потребу адаптації механізмів кримінального провадження до нових суспільних реалій.

Розслідування кримінальних правопорушень, учинених дітьми, є одним із найбільш складних та соціально значущих напрямів діяльності органів досудового розслідування, при якому поєднується по - перше необхідність забезпечення належного реагування держави на протиправну поведінку неповнолітніх, по друге - гарантування їх прав, свобод та законних інтересів. Особливість цієї категорії кримінальних проваджень полягає в тому, що дитина, яка вчинила правопорушення, водночас виступає суб'єктом кримінально-правових відносин і особою, яка через свій вік, психологічну незрілість, підвищену емоційну вразливість та соціальну залежність потребує особливого правового захисту.

На формування протиправної поведінки дітей впливають соціально-економічна нестабільність, недостатній рівень сімейного виховання, негативний вплив оточення, інформаційний тиск, поширення насильства в цифровому просторі, а також наслідки воєнного стану, що значно посилили ризики девіантної поведінки серед неповнолітніх. Так, вже у 2026 році щодо неповнолітніх зафіксовано більше 3,5 тисяч кримінальних правопорушень,

коли станом на початок вересня 2025 року діти вчинили понад 9,5 тисяч злочинів з початку повномасштабного загострення [1]. Сучасний стан злочинності серед дітей в Україні свідчить про необхідність удосконалення механізмів виявлення, розслідування та попередження правопорушень у дитячому середовищі. У цих умовах зростає роль правоохоронних органів у забезпеченні ефективного, законного та гуманного розслідування правопорушень, учинених дітьми.

Оскільки, як зазначено у Національній стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року особливою проблемою є відсутність обов'язкової спеціалізації фахівців, які залучаються до кримінального провадження за участю дитини (дізнавачів, слідчих, слідчих суддів, суддів, адвокатів), особливо, якщо кримінальне провадження стосується дитини, яка має процесуальний статус потерпілої або свідка (спеціалізація визначена тільки для слідчих, дізнавачів та суддів у справах, де дитина перебуває у конфлікті із законом, та прокурорів для всіх категорій дітей); недосконалий механізм взаємодії між фахівцями правоохоронних органів і соціальних служб та центрами з надання безоплатної правничої допомоги, спрямованої на забезпечення надання безоплатної вторинної правничої допомоги дитині у контакті із законом з метою реалізації ефективного захисту прав дитини та здійснення її представництва у кримінальному провадженні; відсутність положень щодо обов'язкового проведення опитування/ допиту/процесуального інтерв'ю дитини із застосуванням дружньої до дитини методики, а також єдиних нормативно-правових вимог щодо процедури проведення такого опитування/допиту (у спеціально облаштованих приміщеннях, за участю фахівців, які пройшли підготовку, здійснення обов'язкової відеофіксації тощо); недостатність спеціально підготовлених до роботи з дітьми у контакті із законом психологів, а також інших фахівців для надання якісних послуг дитині та її сім'ї безпосередньо за адресою їх задекларованого/ зареєстрованого місця проживання (перебування) тощо[2]. Правове регулювання особливостей розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми, ґрунтується на положеннях Конституція України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, а також міжнародних актах, зокрема Конвенції ООН про права дитини, Мінімальні стандартні правила ООН щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) та іншими документами, які визначають стандарти поведінки з дітьми у сфері кримінальної юстиції. Законодавство передбачає спеціальний порядок досудового розслідування щодо неповнолітніх, який включає обов'язкову участь захисника, законного представника, педагога або психолога, врахування вікових та психологічних особливостей дитини, а також застосування виховного, а не виключно карального підходу. Окрім того, особливості досудового розслідування цієї категорії справ полягають у необхідності встановлення не лише обставин кримінального правопорушення, а й причин та умов, що сприяли його вчиненню, рівня розвитку дитини, умов її життя, виховання, соціального середовища, психологічного стану та можливостей ресоціалізації. Саме тому діяльність слідчого, прокурора,

працівників ювенальної превенції, психологів і соціальних служб повинна базуватися на принципах законності, гуманізму, індивідуального підходу, найкращих інтересів дитини та пріоритету її подальшого соціального розвитку. Практика свідчить, що розслідування правопорушень, учинених дітьми, потребує високого рівня професійної підготовки слідчих, прокурорів та інших учасників процесу, адже порушення прав дитини на будь-якому етапі досудового розслідування може мати довгострокові негативні наслідки для її психічного стану, соціалізації та майбутнього розвитку. Саме тому питання вдосконалення процедур розслідування, посилення гарантій захисту прав дітей та запровадження відновного правосуддя набувають особливого значення.

Отже, особливості розслідування правопорушень, учинених дітьми, обумовлені специфічним правовим статусом неповнолітнього, необхідністю забезпечення підвищеного рівня захисту його прав та застосуванням спеціальних процесуальних гарантій. Розслідування кримінальних проваджень такої категорії вимагають комплексного підходу, який поєднує кримінально-процесуальні, соціально-психологічні та виховні механізми впливу. Ефективність досудового розслідування у провадженнях щодо дітей залежить від дотримання принципу інтересів дитини, професійної взаємодії слідчих, прокурорів, захисників, психологів, представників соціальних служб та підрозділів ювенальної превенції. Важливим є не лише встановлення факту вчинення правопорушення, але й виявлення причин девіантної поведінки, умов виховання та можливостей подальшої ресоціалізації дитини. Удосконалення механізмів розслідування правопорушень, учинених дітьми, сприятиме підвищенню ефективності кримінального провадження, зміцненню гарантій захисту прав дитини та формуванню в Україні сучасної системи правосуддя, що відповідає міжнародним стандартам і принципам верховенства права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правопорушення серед дітей в Україні 2025: тенденції та виклики. URL. <https://mezha.net/ua/bukvy/rising-child-abuse-and-juvenile-crime-in-ukraine-demands-action/>
2. Про схвалення Національної стратегії захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2028 роках. Розпорядження КМУ від 14 липня 2025 р. № 708-р URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2025-%D1%80#Text>

Коваленко Т.В.

викладач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ.

ЗМІНА Я-КОНЦЕПЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО У ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабна війна, розв'язана проти України, стала безпрецедентним військово-політичним викликом та глибоким соціальним потрясінням, яке

спричинило масову травматизацію населення, де найуразливішою категорією виявилися діти та підлітки [1, 2]. Саме в підлітковому віці відбувається інтенсивний особистісний, емоційний та соціальний розвиток, який нині вимушено протікає в умовах щоденної небезпеки, втрат, насильства й нестабільності. Криза, спричинена воєнним конфліктом, впливає на всі рівні психосоціального становлення: руйнування звичного способу життя, розрив соціальних зв'язків та непередбачуваність завтрашнього дня докорінно трансформують фундаментальні основи особистості, насамперед її Я-концепцію та процеси конструювання образу майбутнього [3]. У таких умовах підлітки переживають не лише індивідуальні, а й масштабні соціальні травми, які розглядаються як колективно пережите потрясіння, що руйнує звичну структуру буття, призводить до емоційного дисбалансу та змінює ідентичність.

Занурюючись у природу цих травматичних змін, варто відзначити, що війна формує в масовій свідомості молоді стійке відчуття екзистенційної загрози через низку специфічних соціальних травм. Дослідники виокремлюють цілий спектр таких травм: це і травми втрати рідних, домівки чи звичного середовища, що призводять до порушення стабільної ідентичності та відчуття безкорисності життя; і травми переміщення (дислокації), які породжують культурну дезорганізацію та маргінальні почуття у внутрішньо переміщених осіб; і травми свідка насильства, що руйнують довіру до базових інститутів та провокують хронічну тривогу. Крім того, сучасні підлітки стикаються з травмами соціальної ізоляції через евакуацію та онлайн-навчання, інформаційного тиску від масованого потоку деструктивного контенту, а також ідентифікаційними розривами, коли на окупованих територіях насаджуються ворожі наративи [1, 2]. Усі ці фактори руйнують фундамент становлення особистості, адже Я-концепція, яка в мирний час слугує механізмом тенденційної інтерпретації досвіду та підтримки внутрішнього балансу, в умовах війни опиняється під загрозою дезінтеграції. Замість стабільного переходу від дитинства до дорослості, підлітки стикаються з розмиттям орієнтирів, а їхня ідентичність часто трансформується від суто цивільної до такої, що містить мілітарні риси та досвід виживання [3].

Окремим і надзвичайно виразним наслідком цих процесів стає феномен «прискороного дорослішання» або «дорослішання поза віком» [3]. В умовах щоденних загроз підлітки примусово стають дорослими: вони беруть на себе відповідальність за молодших братів і сестер, підтримують рідних, коли батьки йдуть до лав Збройних Сил України, та активно займаються волонтерством. Статистика свідчить, що значна частина молоді інтегрується в суспільно корисну діяльність: підлітки збирають кошти, плетуть маскувальні сітки, готують їжу. З одного боку, це сприяє прискороному формуванню відповідальності та суб'єктності - молодь вірить у власні сили й намагається самореалізуватися навіть під час нестабільності. З іншого боку, таке форсоване дорослішання несе в собі значні ризики: виникає емоційне вигорання, накопичується психологічна втома та з'являється гірке відчуття «втраченого дитинства», що може призводити до психічної нестабільності. Відбувається переоцінка ціннісно-сислової сфери: соціальні очікування молоді кардинально

змінюються, зміщуючись у бік рівності, соціальної справедливості, національної ідентичності, патріотизму та служіння іншим. Екзистенційна криза змушує підлітків фокусуватися на питаннях фізичної безпеки та здоров'я, що стають для них пріоритетними [4].

На тлі цих глибинних трансформацій ідентичності та ціннісних орієнтирів особливої ваги набуває процес формування образу Я-майбутнього. У підлітковому віці цей образ виконує роль внутрішнього компаса, що спрямовує поведінку, вибір освіти та стилю життя, допомагаючи експериментувати з різними соціальними ролями. Проте в кризових умовах війни, коли суспільство перебуває в стані тотальної невизначеності, цей процес суттєво ускладнюється. Війна позбавляє підлітків базового відчуття прогнозованості життя. Дослідження показують, що сучасні підлітки все одно намагаються зберігати позитивне бачення майбутнього, однак структура цих уявлень сильно залежить від зовнішніх безпекових умов та регіонального контексту. Цікаво, що процес конструювання майбутнього має виражену географічну специфіку, що підтверджується порівняльним аналізом уявлень підлітків із різних регіонів України [4].

Здатність молоді не лише виживати, а й будувати плани на майбутнє всупереч екстремальним стресогенам тісно пов'язана з феноменом резильєнтності (життестійкості). Резильєнтність виступає критично важливою психологічною характеристикою, що забезпечує збереження рівноваги, адаптацію до складних умов та здатність до відновлення після травми. Сучасні дослідники розглядають її не як сталу вроджену рису, а як складний, багатовимірний та динамічний конструкт, що формується у взаємодії індивіда з соціальним середовищем. Високий рівень резильєнтності дозволяє підліткам уникати ідентичності «безпорадної жертви» [1]. Емпіричні дані підтверджують тісний зв'язок між життестійкістю, позитивним суб'єктивним благополуччям та вибором конструктивних копінг-стратегій. Резильєнтні підлітки орієнтовані на активне вирішення проблем, планування та пошук ресурсів, тоді як молодь із низьким рівнем стійкості схильна до стратегій уникнення, емоційної дестабілізації, замкненості та ізоляції, що суттєво знижує їхній адаптаційний потенціал. Найважливішим кроком до посттравматичного зростання є надання нового сенсу колективній травмі, інтеграція її в колективну пам'ять та трансформація негативного досвіду у внутрішню опору. Завдяки цьому підлітки здатні виявляти адаптаційну гнучкість та перетворювати кризу на точку особистісного зростання.

Проте успішність такої адаптації, формування резильєнтності та побудова позитивного образу Я-майбутнього неможливі в ізоляції - вони критично залежать від соціального оточення. Сім'я, школа, педагоги та однолітки виступають головним буфером, що пом'якшує вплив воєнного стресу [1, 2]. Доведено, що наявність позитивного мікроклімату в родині, емоційна підтримка, теплі довірливі стосунки (зокрема, високий рівень емоційної близькості з матір'ю та батьком) сприяють формуванню позитивної Я-концепції, високої самооцінки та адекватного самосприйняття в підлітків. Водночас авторитарне виховання або відчуження, навпаки, ускладнюють процеси самовизначення та можуть призводити до девіантної поведінки [3].

Окрім родини, надзвичайно важливим є відновлення безпечного зовнішнього середовища: залучення молоді до освітнього процесу, волонтерських ініціатив, створення просторів безпеки, де вони можуть комунікувати з однолітками та знаходити значущих дорослих (менторів, учителів). Саме відчуття приналежності до спільноти підтримує стабільне уявлення про себе і світ, запобігає вторинній травматизації та сприяє інтеграції пережитого досвіду [1].

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що війна є глибоким соціальним зломом, який докорінно змінює траєкторію дорослішання сучасних підлітків. Я-концепція молоді зазнає значних випробувань через ідентифікаційні розриви, втрати та екзистенційну тривогу, змушуючи дітей перебирати на себе дорослі ролі. Водночас образ майбутнього втрачає свою ілюзорність, стаючи більш прагматичним та орієнтованим на безпеку, хоча й зберігає регіональну варіативність у питаннях самореалізації та еміграційних планів. Незважаючи на травматичність досвіду, молодь демонструє вражаючий потенціал до резильєнтності, здатності адаптуватися та знаходити нові сенси буття. Проте реалізація цього потенціалу неможлива без системного психолого-педагогічного супроводу, консолідації зусиль родини, школи та громади, які спільними діями мають створювати для підростаючого покоління простір.

ЛІТЕРАТУРА

Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 219 с.

Лобанова А. С., Черноус Л. С., Шимко І. М. Соціальні травми дітей та підлітків в умовах війни. Габітус. 2024. Вип. 75 (1). С. 58–63.

Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. Social Work and Education. 2022. Vol. 9, № 1. С. 115–125.

Стеценко А. І., Пінчук Л. В. Соціально-психологічні чинники розвитку резильєнтності підлітків в умовах війни. Наукові записки. Серія: Психологія. 2025. Вип. 4. С. 87–95.

Ковальова О.В.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції,

кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с.

(Одеський державний університет внутрішніх справ)

ОГЛЯД ПРАКТИКИ ЄСПЛ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ СТОСОВНО ДІТЕЙ²

В умовах воєнного стану та повоєнний період проблематика домашнього насильства потребує особливої уваги, зокрема стосовно однієї із найуразливіших категорії населення – дітей. Право дитини на захист від насильства має бути забезпечене за будь-яких умов, як і право на доступ до

² Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

правосуддя. Дружнє до дітей правосуддя має ґрунтуватись в тому числі на врахуванні правових позицій ЄСПЛ. Розглянемо окремі правові позиції ЄСПЛ у справах, пов'язаних з домашнім насильством щодо дітей.

Перш за все слід зазначити, що ЄСПЛ послідовно акцентує увагу на *особливій вразливості постраждалих від домашнього насильства дітей* та їх праві на державний захист (Opuz проти Туреччини § 159 [1]; Talpis проти Італії § 99 [2], Kurt проти Австрії § 163 [3], A.E. проти Болгарії § 87 [4], Eremia проти Республіки Молдова § 72 [5] та ін.). При цьому, навіть якщо діти не є безпосередніми постраждалими, *не слід недооцінювати психологічний вплив, пов'язаний із спостереженням насильства* (Kurt проти Австрії § 206 [3]).

ЄСПЛ визнає складність завдання національних органів влади, коли від них вимагається знайти баланс між необхідністю не пропустити небезпеку та бажанням поважати та зберігати сімейні відносини (Association Innocence en Danger та France and Association Enfance et Partage проти Франції § 162 [6]). Водночас, *в усіх рішеннях, що стосуються дітей, їхні найкращі інтереси повинні бути першочерговими*. Визначаючи найкращі інтереси дитини в конкретній справі, необхідно враховувати такі міркування: по-перше, в найкращих інтересах дитини *зберегти її зв'язки з родиною*, за винятком випадків, коли сім'я виявилася особливо непридатною; по-друге, в найкращих інтересах дитини *забезпечення її розвитку у безпечному та надійному середовищі* [7, с.129]. Сімейні зв'язки можуть бути розірвані лише за дуже виняткових обставин. Однак, *батьки не мають права наполягати на збереженні таких зв'язків, якщо це може зашкодити здоров'ю та розвитку дитини* (Neulinger та Shuruk проти Швейцарії §§ 135-136 [8]). У випадках, коли інтереси дитини та її батьків вступають у конфлікт, національні органи влади мають знайти справедливий баланс між ними. При цьому, *інтереси дитини можуть переважати над інтересами батьків* (IM та інші проти Італії § 106 [9]).

У справах, пов'язаних з домашнім насильством щодо дітей, часто постають питання опіки та встановлення порядку побачень з дитиною. Згідно практики ЄСПЛ *центральним фактором у визначенні найкращих інтересів дитини у цих справах має бути безпека дітей та батьків, які не вчиняють насильства*. Суд поділяє занепокоєння GREVIO щодо існування практики судів визнавати «непридатними матерями» жінок, які відмовляються брати участь у зустрічах своїх дітей з колишнім чоловіком-кривдником (IM та інші проти Італії §§ 137-138 [9]). У справі «IM та інші проти Італії» італійські суди протягом трьох років зобов'язували дітей зустрічатися з батьком, який мав історію насильства, в умовах, що не гарантували їхньої безпеки. Коли мати перестала приводити дітей на такі зустрічі, її саму тимчасово позбавив батьківських прав. ЄСПЛ зазначив, що *найкращі інтереси дитини вимагають безпеки, а не контакту будь-якою ціною*. В цій справі Суд також посилався на рекомендацію GREVIO *заборонити використання експертами, соціальними працівниками та судами концепцій, пов'язаних з «батьківським відчуженням», які надають пріоритет підтримці стосунків між батьками та дитиною за будь-яку ціну, незалежно від насильства* (§ 73) [9]. Примус дітей до зустрічей з батьками без вжиття належних заходів безпеки може призводити навіть до летальних випадків. Так, у справі «Penati

проти Італії» дитина 8 років була убита батьком під час зустрічі, яка відбувалась під наглядом соціальних служб у приміщенні муніципалітету [10].

Окрему увагу ЄСПЛ звертає на *право дітей бути почутими*. Дитина, яка здатна формувати власні погляди, має право їх висловлювати та право на те, щоб цим поглядам надавали належної ваги відповідно до її віку та зрілості (M. and M. v. Croatia § 171 [11]). Водночас, *право дитини висловлювати власні погляди не слід тлумачити як надання їй безумовного права вето, без урахування інших факторів та без оцінки її найкращих інтересів*. У справі «Луца проти Республіки Молдова» ЄСПЛ зазначив, що будь-які заперечення, висловлені дітьми, хоча їм і слід надавати належної ваги, не обов'язково є достатніми, щоб переважати інтереси батьків, особливо щодо регулярного контакту зі своєю дитиною (§ 89). Суд зазначив, що примусові заходи щодо дітей є небажаними та мають бути обмежені в цій чутливій сфері. Однак, позитивний обов'язок держави сприяти контакту між заявницею та її дітьми полягав не в результатах, яких потрібно досягти, а в засобах, які потрібно було використати. Проте органи влади не намагалися підтримати заявницю з власної ініціативи і вона була змушена захищати своє право власними зусиллями [12].

ЄСПЛ визнає, що *органи влади користуються широкими межами розсуду під час вирішення питань опіки*. Водночас *невід'ємною частиною провадження щодо права опіки та встановлення порядку побачень з дітьми має бути оцінка ризиків насильства* (Bîzdîga проти Республіки Молдова §§ 58, 62 [13]). Органи влади зобов'язані проводити «автономну», «проактивну» та «всебічну» оцінку ризику (Kurt проти Австрії §§ 167-174 [3], Луца проти Республіки Молдова § 65 [12]). Тобто вони не повинні покладатися виключно на сприйняття ризику постраждалою особою, а доповнювати його власною оцінкою. Ризик реальної та безпосередньої загрози має оцінюватися з належним урахуванням конкретного контексту домашнього насильства. У такій ситуації йдеться перш за все про врахування повторюваності послідовних епізодів домашнього насильства. (Talpis проти Італії § 122 [2], Луца проти Республіки Молдова § 64 [12]). Водночас, домашнє насильство може виникнути навіть в результаті одного інциденту (A.E. проти Болгарії § 96 [4]). В справі «Bîzdîga проти Республіки Молдова» ЄСПЛ з позитивної сторони відмітив, що протоколи засідань органу захисту дітей свідчать про врахування контексту домашнього насильства. Водночас наголосив, що вони не відображають жодної оцінки ризиків чи будь-яких заходів для підтримки контакту заявника з його дитиною без загрози її безпеці (§ 63). Також Суд звернув увагу, що до розгляду цих тверджень необхідно залучати батьків (§ 67) [13].

Згідно практики ЄСПЛ від органів влади вимагається *негайна реакція* на скарги щодо домашнього насильства та *особлива ретельність* під час їх розгляду. Будь-яка бездіяльність або зволікання позбавляє такі скарги ефективності, створюючи ситуацію безкарності, що сприяє повторенню актів насильства (Kurt проти Австрії § 165 [3], Talpis проти Італії § 117 [2], Луца проти Республіки Молдова § 65 [12]). Усі повідомлення про насильство щодо дітей, включаючи домашнє насильство, повинні бути належним чином розслідувані (але не обов'язково переслідуватися у суді) (M. and M. v. Croatia §

146 [11]). *Зобов'язання проводити розслідування повідомлень про домашнє насильство «є зобов'язанням не результату, а засобів»* (М.Р. та інші проти Болгарії §§ 109, 111, 114 [14], МС проти України § 63 [15]). Тобто ЄСПЛ не передбачає обов'язкового притягнення до відповідальності особи, стосовно якої надійшла заява про вчинення домашнього насильства щодо дитини. Водночас, Суд приділяє значну увагу дослідженню того, яких зусиль доклали органи влади для вирішення ситуації та надання допомоги.

Також заслуговують на увагу такі правові позиції ЄСПЛ:

концепція «розумних покарань» суперечить ЄКПЛ (А. проти Сполученого Королівства §§ 23-24 [16]) та може бути підставою для позбавлення батьківських прав (Тіарак та інші проти Німеччини § 91 [17]). Тілесні покарання дітей не можуть толеруватись, і держави повинні прагнути прямо та всебічно заборонити їх у законодавстві та на практиці (Тіарак та інші проти Німеччини § 90 [17], DMD проти Румунії §§ 50-51 [18]). Також з позиції ЄСПЛ неприпустимим є применшення серйозності актів насильства над дитиною (DMD проти Румунії § 49, § 51 [18]);

притягнення до відповідальності осіб, які добросовісно висловлюють підозри щодо насильства над дітьми, є непропорційним втручанням у свободу вираження поглядів (Jirrala проти Фінляндії § 42 [19]). У цій справі бабуся під час візиту до лікаря з трирічним онуком з приводу синця на його спині висловила підозру, що його міг вдарити батько. Національний суд визнав заявницю винною у клеветі та зобов'язав виплатити компенсацію моральної шкоди та судових витрат. ЄСПЛ зазначив, що серйозність жорстокого поводження з дітьми як соціальної проблеми вимагає, щоб особи, які діють добросовісно в найкращих інтересах дитини, не повинні переслідуватись;

положення Гаазької Конвенції не мають застосовуватись автоматично або механічно. Наявність взаємної довіри між органами захисту дітей не означає, що держава, до якої діти були переміщені, зобов'язана повернути їх у оточення, де є серйозний ризик зазнати домашнього насильства (О.С.І. та інші проти Румунії §§ 35, 45 [20]). Ці питання є особливо актуальними для України в умовах воєнного стану та повоєнний період.

Отже, огляд рішень ЄСПЛ у справах щодо домашнього насильства стосовно дітей дозволив виокремити правові позиції, які мають бути враховані національними органами влади, зокрема: 1) особлива вразливість постраждалих від домашнього насильства дітей, в тому числі дітей-свідків; 2) першочерговість найкращих інтересів дитини, навіть якщо вони вступають у конфлікт з інтересами батьків; 3) безпека дитини має пріоритет над збереженням її зв'язків з родиною; 4) право дитини висловлювати власні погляди не є безумовним правом вето; 5) невід'ємною частиною проваджень щодо права опіки та встановлення порядку побачень з дітьми має бути оцінка ризиків насильства; 6) зобов'язання проводити розслідування повідомлень про домашнє насильство «є зобов'язанням не результату, а засобів»; 7) неприпустимими є применшення серйозності актів насильства над дитиною та застосування концепції «розумних покарань»; 8) неприпустимо притягувати до відповідальності осіб, які добросовісно висловлюють підозри щодо насильства над дітьми, навіть якщо такі підозри не знайшли свого підтвердження; 9)

положення Гаазької Конвенції не мають застосовуватись механічно, особливо якщо є інформація про ризик для дитини зазнати домашнього насильства у разі її повернення до країни походження.

ЛІТЕРАТУРА

Opuz проти Туреччини. № 33401/02. 09 червня 2009. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2233401/02%22\],%22itemid%22:\[%22001-92945%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2233401/02%22],%22itemid%22:[%22001-92945%22]})

Talpis проти Італії. № 41237/14. 02 березня 2017. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2241237/14%22\],%22itemid%22:\[%22001-171994%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2241237/14%22],%22itemid%22:[%22001-171994%22]})

Kurt проти Австрії. № 62903/15. 15 червня 2021. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-210463%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-210463%22]})

A.E. проти Болгарії. № 53891/20. 23 травня 2023. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-224778%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-224778%22]})

Eremia проти Республіки Молдова. № 3564/11. 28 травня 2013. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-119968%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-119968%22]})

Association Innocence en Danger та France and Association Enfance et Partage проти Франції. № 15343/15 та № 16806/15. 04 червня 2020. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2215343/15%22\],%22itemid%22:\[%22001-203033%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2215343/15%22],%22itemid%22:[%22001-203033%22]})

Ненасильницькі практики виховання дітей: досвід ЄС : навчальний посібник / Ковальова О.В., Пальшков К.Є., Харченко Н. Одеса: ОДУВС, 2025. 222 с.

Neulinger та Shuruk проти Швейцарії. № 41615/07. 06 липня 2010. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2241615/07%22\],%22itemid%22:\[%22001-99817%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2241615/07%22],%22itemid%22:[%22001-99817%22]})

ІМ та інші проти Італії. № 25426/20. 10 листопада 2022. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-220989%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-220989%22]})

Penati проти Італії. № 44166/15. 11 травня 2021. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-209868%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-209868%22]})

М. та М. проти Хорватії. № 10161/13. 03 вересня 2015. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-156522%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156522%22]})

Luca проти Республіки Молдова. № 55351/17. 17 жовтня 2023. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-228151%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-228151%22]})

Bîzdîga проти Республіки Молдова. № 15646/18. 17 жовтня 2023. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-228152%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-228152%22]})

М.Р. та інші проти Болгарії. № 22457/08. 15 листопада 2011. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2222457/08%22\],%22itemid%22:\[%22001-107448%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2222457/08%22],%22itemid%22:[%22001-107448%22]})

МС проти України. № 2091/13. 11 липня 2017. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:\[%22001-175140%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/#{%22itemid%22:[%22001-175140%22]})

А. проти Сполученого Королівства. № 25599/94. 23 вересня 1998. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2225599/94%22\],%22itemid%22:\[%22001-58232%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2225599/94%22],%22itemid%22:[%22001-58232%22]})

Тларак та інші проти Німеччини. № 11308/16 та 11344/16. 22 березня 2018. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-181584%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-181584%22]})

DMD проти Румунії. № 23022/13. 03 жовтня 2017. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-177226%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-177226%22]})

Juppala проти Фінляндії. № 18620/03. 02 грудня 2008. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2218620/03%22\],%22itemid%22:\[%22001-89962%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2218620/03%22],%22itemid%22:[%22001-89962%22]})

О.С.І. та інші проти Румунії. № 49450/17. 21 травня 2019. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-193069%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-193069%22]})

Ковалський Є.В.

курсант 1 курсу ННПФПКП НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Кейдалюк В. О.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції

Одеського державного університету внутрішніх справ

доктор філософії

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Проблематика адміністративної відповідальності за порушення правил безпеки в закладах освіти набуває особливої актуальності в умовах реформування системи освіти України та підвищення вимог до стандартів охорони життя й здоров'я учасників освітнього процесу. Законодавче забезпечення безпечного освітнього середовища є невід'ємною складовою державної освітньої політики, що детермінує необхідність ґрунтовного дослідження механізмів юридичної відповідальності за порушення відповідних нормативних приписів.

Статистичні матеріали останніх років свідчать, що порушення правил безпеки в закладах освіти мають системний характер. За даними Міністерства освіти і науки України та ДСНС, у 2024 році було проведено 1,092 тис. позапланових заходів державного нагляду та 34,959 тис. обстежень закладів освіти щодо дотримання вимог пожежної безпеки. За їх результатами виявлено 162,896 тис. порушень, з яких 94,737 тис. не були усунені з попередніх перевірок, а до адміністративної відповідальності притягнуто 3,567 тис. осіб [1]. У 2025 році, попри відсутність планових заходів державного нагляду в умовах воєнного стану, було проведено 305 позапланових заходів і 22 599 обстежень, виявлено 98 338 порушень та притягнуто до адміністративної відповідальності 3 375 осіб [2].

Окреме значення мають статистичні дані щодо булінгу як порушення безпечного освітнього середовища. За даними Національної поліції України, узагальненими Опендатаботом, у 2025 році було складено 285 протоколів за ст. 173-4 КУпАП, що на 8 % більше, ніж у 2024 році; 75 % таких справ уже були

розглянуті судами. У 2026 році станом на травень зафіксовано 107 протоколів. Крім того, у 2025 році 16 протоколів було складено за неповідомлення керівником закладу освіти про випадок булінгу, що підтверджує відповідальність посадових осіб за неналежне реагування на загрози безпечному освітньому середовищу [3].

Правову основу адміністративної відповідальності у сфері освіти формує комплекс нормативно-правових актів: Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [4], Закон України «Про освіту» [5], Закон України «Про охорону праці» [6], підзаконні нормативні акти Міністерства освіти і науки України, а також санітарні норми і правила, що регламентують умови здійснення освітньої діяльності. Системний аналіз зазначених нормативних актів свідчить про наявність розгалуженої, однак недостатньо кодифікованої системи заборон і зобов'язань, що покладаються на суб'єктів освітніх правовідносин.

Суб'єктний склад адміністративних правопорушень у сфері безпеки закладів освіти є неоднорідним і охоплює: керівників закладів освіти, уповноважених посадових осіб з охорони праці, педагогічних працівників, а також батьків або законних представників неповнолітніх здобувачів освіти. Зокрема, КУпАП передбачає відповідальність посадових осіб за порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 41), недотримання санітарних норм та епідеміологічних правил (ст. 42), а також за порушення правил пожежної безпеки в установах і організаціях (ст. 175) [4]. Диференціація суб'єктного складу зумовлює необхідність чіткого розмежування повноважень і сфер відповідальності кожної з визначених категорій суб'єктів.

Об'єктивна сторона відповідних адміністративних правопорушень виражається як у формі протиправних дій, так і у формі бездіяльності. До типових порушень правил безпеки в закладах освіти, що тягнуть адміністративну відповідальність, належать: незабезпечення належного технічного стану будівель і споруд; ненадання здобувачам освіти засобів індивідуального захисту; відсутність або неналежне ведення документації з питань охорони праці; непроведення обов'язкових інструктажів з безпеки; порушення санітарно-гігієнічних вимог до навчальних приміщень; ненадання першої медичної допомоги в установленому порядку. Встановлення причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою суб'єкта та завданою шкодою є обов'язковим елементом кваліфікації відповідного правопорушення.

Санкційний механізм за порушення правил безпеки в закладах освіти характеризується переважним застосуванням штрафних санкцій. Чинна система адміністративних стягнень за порушення правил безпеки в закладах освіти потребує вдосконалення, оскільки наявні заходи не завжди забезпечують належний превентивний вплив. Доцільним є розширення переліку таких стягнень, зокрема шляхом запровадження оплатного вилучення предметів, що стали знаряддям порушення, тимчасової заборони на здійснення освітньої діяльності або зупинення дії ліцензії у разі грубих чи систематичних порушень. Водночас законодавство має більш повно враховувати специфіку різних типів закладів освіти, адже однаковий підхід до загальноосвітніх, професійно-

технічних і закладів вищої освіти може спричиняти диспропорції у правозастосовній практиці.

Д. А. Зінченко обґрунтовує, що безпечне освітнє середовище слід розглядати не лише як педагогічну чи організаційну категорію, а як самостійний об'єкт адміністративно-правового забезпечення, що має публічно-правову природу та перебуває у сфері постійного управлінського впливу держави. Науковець підкреслює, що таке середовище охоплює не тільки фізичну безпеку учасників освітнього процесу, а й захист їхніх прав, гідності, законних інтересів, недопущення насильства, дискримінації, булінгу, інформаційних та інших загроз. Його структура включає суб'єктів забезпечення безпеки, об'єкти адміністративно-правового захисту та відповідні правові механізми, зокрема контроль, нагляд, адміністративні процедури й заходи примусу. Саме тому безпечне освітнє середовище характеризується публічним характером, нормативною обумовленістю, управлінською спрямованістю, комплексністю та превентивною орієнтацією [7, с.322].

Таким чином, адміністративна відповідальність за порушення правил безпеки в закладах освіти має розглядатися не лише як засіб покарання винних осіб, а насамперед як інструмент запобігання небезпечним ситуаціям в освітньому середовищі. У зв'язку з цим доцільним є удосконалення чинного законодавства шляхом конкретизації обов'язків керівників закладів освіти щодо забезпечення пожежної, техногенної, санітарної, психологічної та інформаційної безпеки; посилення контролю за своєчасним усуненням виявлених порушень; запровадження більш дієвих заходів реагування у разі систематичного невиконання приписів контролюючих органів. Крім того, важливим напрямом є розроблення єдиних критеріїв оцінювання стану безпеки закладів освіти з урахуванням їх типу, рівня освіти, кількості здобувачів та особливостей організації освітнього процесу. Саме такий підхід дозволить підвищити ефективність адміністративно-правового забезпечення безпечного освітнього середовища та сприятиме реальному захисту життя, здоров'я і прав учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

Аналіз стану пожежної та техногенної безпеки на об'єктах освіти, що належать до сфери управління МОН та обласних, Київської міської військових (державних) адміністрацій, за 2024 рік : додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.02.2025 № 1/2594-25. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/civilniy-zahist/2025/11-02-2025/lyst-mon-1-2594-25-vid-1102202.pdf> (дата звернення: 18.05.2026).

Аналіз стану пожежної та техногенної безпеки на об'єктах освіти, що належать до сфери управління МОН та обласних, Київської міської військових (державних) адміністрацій, за 2025 рік : додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 24.02.2026 № 1/3621-26. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/civilniy-zahist/2026/24-02/list-mon-1-3621-26-vid-24022026-analiz-stanu-pozeznoyi-bezpeki-2025.pdf> (дата звернення: 18.05.2026).

У середньому, 32 випадки булінгу у школі на місяць. Оpendatabot. 2026. 15 трав. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/bulling-in-schools-2026-05> (дата звернення: 18.05.2026).

Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.05.2025).

Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.05.2025).

Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 10.05.2025).

Зінченко Д. А. Безпечне освітнє середовище як об'єкт адміністративно-правового забезпечення: поняття, структура та правові ознаки. *Нове українське право*. 2026. № 1. С. 318–323.

Ковбан А. В.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Збройний конфлікт, що розгорнувся на території України внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, став найбільшою гуманітарною катастрофою в Європі після Другої світової війни. Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 в Україні було введено воєнний стан, який неодноразово продовжувався і продовжує діяти дотепер [1]. В умовах воєнного часу найбільш вразливою категорією населення є діти, чії права зазнають масових і систематичних порушень. Воєнний стан створює принципово нові загрози для реалізації та захисту немайнових прав дітей. За даними Управління ООН з координації гуманітарних питань, станом на початок 2024 року в Україні налічується понад 3,7 мільйона внутрішньо переміщених осіб, серед яких значну частку складають діти [2].

Центральним міжнародно-правовим документом у сфері захисту прав дитини є Конвенція ООН про права дитини 1989 року, ратифікована Україною 27 лютого 1991 року [3]. Конвенція закріплює чотири основоположні принципи: недискримінація; найкращі інтереси дитини; право на життя, виживання і розвиток; повага до поглядів дитини. Ці принципи є обов'язковими для застосування навіть в умовах збройного конфлікту. Стаття 38 Конвенції безпосередньо присвячена захисту дітей під час збройних конфліктів. Держави-учасниці зобов'язуються поважати і забезпечувати повагу до норм міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у разі збройних конфліктів і стосуються дітей. Держави-учасниці вживають всіх можливих

заходів для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях [4]. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 року підвищив мінімальний вік призову та добровільного вступу до збройних сил до 18 років і заборонив вербування дітей незаконними збройними формуваннями [5]. Україна ратифікувала цей Протокол у 2004 році, взявши на себе відповідні зобов'язання. Комітет ООН з прав дитини у своїх Загальних коментарях неодноразово роз'яснював зміст і обсяг захисту немайнових прав дитини в надзвичайних ситуаціях. Зокрема, Загальний коментар № 5 (2003) підкреслює, що права, закріплені у Конвенції, застосовуються до всіх дітей без будь-якої дискримінації незалежно від обставин, у тому числі в умовах збройного конфлікту та надзвичайного стану [6]. Четверта Женевська конвенція 1949 року про захист цивільного населення під час війни містить спеціальні положення щодо захисту дітей. Стаття 24 зобов'язує держави-учасниці вживати заходів для запобігання поділу сімей та забезпечення ідентифікації дітей. Статті 50 та 51 встановлюють особливий захист дітей на окупованих територіях, забороняють вербування дітей в окупаційні збройні сили та зобов'язують забезпечити збереження їх цивільного, національного та релігійного статусу [7].

Конституція України 1996 року встановлює основоположні гарантії прав і свобод людини, у тому числі дитини. Стаття 52 Конституції проголошує, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також незалежно від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу [8]. Стаття 64 Конституції встановлює конституційні обмеження щодо можливості звуження прав людини навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Навіть за таких умов не можуть бути обмежені права, передбачені статтями 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції. Таким чином, право дитини на рівність, захист від насильства та право на виховання в сім'ї не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану. Водночас Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII передбачає можливість обмеження ряду прав і свобод громадян, введення особливого режиму переміщення, обмежень у сфері освіти та охорони здоров'я. Це створює потенційні ризики для реалізації немайнових прав дитини, що потребує збалансованого підходу між вимогами безпеки та дотриманням стандартів прав дитини.

Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III є основним кодифікованим актом, що регулює особисті немайнові права дитини у сфері сімейних відносин [9]. Глава 13 СКУ «Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей» встановлює систему прав, що становлять основу ідентичності та розвитку дитини. Стаття 146 СКУ закріплює право дитини на ім'я, по батькові та прізвище. В умовах воєнного стану реалізація цього права пов'язана з низкою проблем: руйнування органів реєстрації актів цивільного стану, втрата документів при евакуації, неможливість реєстрації новонароджених на тимчасово окупованих територіях або в зонах бойових дій. Ці обставини

призводять до деідентифікації дітей — однієї з найбільш небезпечних форм порушення немайнових прав. Стаття 163 СКУ гарантує право дитини на проживання в сім'ї. Книга друга Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV «Особисті немайнові права фізичної особи» встановлює систему особистих немайнових прав, що поширюються і на дітей. Відповідно до статті 270 ЦКУ, фізична особа має право на: життя; охорону здоров'я; безпечне для неї та навколишнього природного середовища довкілля; свободу та особисту недоторканність; недоторканність особистого і сімейного життя; повагу до гідності та честі; таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; недоторканність житла; вільний вибір місця проживання та свободу пересування; свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. В умовах воєнного стану особливого значення набуває право дитини на охорону здоров'я (стаття 283 ЦКУ). Збройний конфлікт призводить до масштабного руйнування медичної інфраструктури: за даними Міністерства охорони здоров'я України, з лютого 2022 по початок 2024 року в Україні внаслідок бойових дій постраждало понад 1 600 медичних закладів, з яких понад 200 були повністю зруйновані.

Право дитини на ім'я та ідентичність є фундаментальним немайновим правом, закріпленим у статті 7 Конвенції ООН про права дитини. Воно включає право на реєстрацію після народження, право на ім'я та набуття громадянства.⁶ В умовах воєнного стану реалізація цього права пов'язана з серйозними практичними труднощами. По-перше, на тимчасово окупованих територіях України окупаційна адміністрація РФ здійснює примусову «паспортизацію» дітей, видаючи їм документи громадянина Російської Федерації без згоди батьків або законних представників. Це є грубим порушенням права дитини на ідентичність та громадянство, а також порушенням статті 49 Четвертої Женевської конвенції, яка забороняє окупаційній державі змінювати особистий статус населення окупованих територій. По-друге, проблемою є документування новонароджених дітей у зонах бойових дій. Національне законодавство України у сфері захисту немайнових прав дитини в умовах воєнного стану в цілому відповідає міжнародним стандартам, однак потребує вдосконалення в частині: спрощення процедур реєстрації народження та встановлення особи дітей; механізмів ідентифікації та повернення депортованих дітей; захисту освітніх прав дітей на окупованих територіях; посилення кримінальної відповідальності за злочини проти дітей. Найбільш серйозними порушеннями немайнових прав дитини в умовах поточного збройного конфлікту в Україні є: незаконна депортація дітей до Росії та примусова зміна їх ідентичності; руйнування системи освіти та охорони здоров'я; розлучення дітей із сім'єю внаслідок бойових дій та вимушеного переміщення; психологічна травматизація мільйонів дітей.

Для ефективного захисту немайнових прав дитини в умовах воєнного стану необхідне: прийняття комплексного закону про захист прав дітей під час збройного конфлікту; зміцнення інституційних механізмів захисту; посилення міжнародного співробітництва у сфері ідентифікації та повернення

переміщених і депортованих дітей; формування доказової бази для притягнення до відповідальності осіб, винних у злочинах проти немайнових прав дітей.

Захист немайнових прав дитини під час воєнного стану є не лише правовим, а й морально-гуманістичним обов'язком держави та міжнародного співтовариства. Діти є майбутнім будь-якої нації, а тому забезпечення їх прав в умовах збройного конфлікту є запорукою відновлення та розвитку суспільства після завершення воєнних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

2. OCHA Ukraine. Humanitarian Situation Report. January 2024. URL: <https://www.unocha.org/ukraine>

4. Загальний коментар Комітету ООН з прав дитини № 1 (2001) щодо цілей освіти. CRC/GC/2001/1. ООН, 2001.

5. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року, ратифікований Законом України від 3 березня 2004 р. № 1577-IV. Офіційний вісник України. 2004. № 26. Ст. 1709.

6. Загальний коментар Комітету ООН з прав дитини № 5 (2003) «Загальні заходи щодо виконання Конвенції про права дитини». CRC/GC/2003/5. ООН, 2003.

7. Четверта Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Ратифікована СРСР 17 квітня 1954 р. UNTS. Vol. 75. P. 287.

8. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

9. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. №№ 21–22. Ст. 135.

10. UNICEF Ukraine Situation Report. March 2024. URL: <https://www.unicef.org/ukraine>

11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

Ковиліна В. Г.

Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабна військова агресія проти України радикально змінила соціокультурний та освітній простір держави, актуалізувавши складні завдання у сфері захисту прав, свобод та загального благополуччя дитячого населення. Найбільш уразливою та незахищеною категорією в умовах кризових суспільних трансформацій та безпосередньої воєнної загрози є діти з особливими освітніми

потребами (ООП). Наявність психофізичних порушень у розвитку (когнітивних, сенсорних, мовленнєвих чи опорно-рухових) суттєво знижує адаптаційні можливості дитини, роблячи її вкрай чутливою до деструктивних чинників зовнішнього середовища. Забезпечення прав таких дітей на безпеку, повноцінний розвиток, психологічне благополуччя та доступну інклюзивну освіту вимагає кардинального переосмислення та реформування класичних методологічних підходів, що побудовані у межах спеціальної педагогіки, спеціальної психології та інклюзивної дидактики. Потреба в розробці ефективних, гнучких та практико-орієнтованих стратегій комплексного психолого-педагогічного супроводу осіб із ООП в умовах воєнного стану зумовлює високу актуальність цього наукового пошуку.

Проблематика захисту прав дітей, мінімізації негативних наслідків воєнних дій для психіки підростаючого покоління та формування безпечного й інклюзивного середовища перебуває у центрі уваги багатьох сучасних українських дослідників. Зокрема, концептуальні засади, методи та практичні вектори організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного часу ґрунтовно досліджено у спільній праці Н. С. Дзюби та Л. І. Самбур [1, с. 178]. Автори акцентують увагу на необхідності створення стабільного корекційно-розвиткового простору, здатного оперативно реагувати на виклики сьогодення. Питання індивідуального психологічного благополуччя особистості, збереження ментального здоров'я, функціонування дитячої психіки, подолання наслідків екстремального стресу та психологічної реабілітації в період війни та у повоєнний час детально висвітлені у фундаментальному навчальному посібнику О. Г. Бабчук [2, с. 45]. Дослідниця фокусує увагу на внутрішніх ресурсах стабілізації, адаптації та посттравматичного зростання людини під час тривалого кризового стану. Водночас, попри наявність цих фундаментальних розробок, специфіка безперервного інклюзивного навчання дітей різних нозологічних груп, які безпосередньо зазнали психологічного травмування внаслідок військової агресії, все ще потребує системного практичного узагальнення та конкретизації прикладного інструментарію в умовах змішаного формату освіти.

Сучасна спеціальна психологія розглядає психоемоційне благополуччя дитини як базовий фундамент для її успішної соціалізації, когнітивного розвитку та навчання. Проте тривала військова агресія руйнує базове почуття безпеки, що є критично важливим для стабільного функціонування дитячої психіки. У дітей з ООП під впливом хронічного стресу, регулярних повітряних тривог, вимушеного перебування в укриттях або досвіду евакуації спостерігається дестабілізація вищої нервової діяльності. Залежно від нозологічної групи порушення, це може проявлятися у вигляді стійких станів гострої тривоги, фобій, деструктивних поведінкових реакцій, апатії або суттєвого регресу вже сформованих раніше мовленнєвих, побутових та соціальних навичок. Особливо гостро цей регрес помітний у дітей із розладами аутистичного спектра (РАС) та інтелектуальними порушеннями, для яких стабільність мікросоціуму та незмінність щоденних ритуалів є визначальною умовою психічної рівноваги.

З позицій спеціальної педагогіки, організація інклюзивного навчання в умовах воєнного стану не може обмежуватися лише дидактичною адаптацією програмового матеріалу. Освітній процес має трансформуватися у гнучку систему комплексної психолого-педагогічної реабілітації. Першочерговим завданням педагога та спеціального психолога стає мінімізація впливу травмуючих чинників на когнітивну сферу дитини. Через виснаження нервової системи у дітей з ООП під час війни фіксується стійке зниження концентрації уваги, погіршення пам'яті, уповільнення процесів сприймання та швидка втомлюваність. Процес декомпенсації виявляється у неможливості тривалий час утримувати розумове навантаження, що вимагає від асистента вчителя та викладача переоцінки темпових характеристик подачі матеріалу, переходу до коротких, інформаційно насичених, але не переобтяжених когнітивних блоків.

У практичній діяльності викладача та інклюзивного педагога доцільно виділити кілька ключових психолого-педагогічних чинників стабілізації, які безпосередньо впливають на збереження прав дитини на якісну освіту та психологічне здоров'я. Першим фактором є створення передбачуваного та візуально структурованого середовища. Для дітей із ментальними порушеннями та РАС надзвичайно важливою є стабільність. В умовах війни, коли звичний розклад постійно порушується тривогами, педагог має використовувати системи візуальної підтримки (картки-розклади PECS, піктограми алгоритмів дій під час небезпеки). Це дозволяє знизити рівень невизначеності та пов'язаної з нею агресії чи паніки. Дитина, яка чітко бачить графічний алгоритм переходу до укриття, демонструє значно вищий рівень самовладання, оскільки хаос зовнішнього світу компенсується внутрішньою впорядкованістю навчального процесу.

Другим чинником є впровадження елементів кризової інтервенції та психологічної саморегуляції в інклюзивний процес. Кожне заняття, незалежно від предметного змісту, має містити елементи психоемоційного розвантаження. Ефективними у спеціальній психології є методи арт-терапії (робота з глиною, пластиліном, аквареллю), казкотерапії, ігрові технології та дихальні вправи. Наприклад, методика «дихання за квадратом» або техніка м'язової релаксації за Джекобсоном допомагають зняти соматичні прояви страху. Ці методики є легко адаптованими для умов перебування в захисних спорудах та допомагають дитині переключити увагу з домінантного осередку страху на конструктивну діяльність. Важливо, щоб корекційні педагоги володіли навичками деескалації сенсорного перевантаження, яке часто виникає у дітей з ООП у переповнених сховищах через надмірний шум, специфічне освітлення чи обмеженість особистого простору.

Третім фактором виступає глибока модифікація та індивідуалізація навчальних вимог. В умовах воєнного стану неприпустимим є жорсткий тиск на дитину з метою виконання нормативних критеріїв оцінювання. Навчальне навантаження має бути суворо дозованим, з частими перервами на рухову активність або релаксацію. Особливої уваги потребує розробка індивідуальних освітніх траєкторій у межах діяльності інклюзивно-ресурсних центрів та команд психолого-педагогічного супроводу в закладах освіти, де критерій психологічного благополуччя дитини стає пріоритетнішим за рівень засвоєння академічних знань.

Окремим важливим вектором спеціальної педагогіки в умовах воєнного часу є організація партнерської взаємодії з батьками або законними представниками дитини з ООП. Спеціальна психологія чітко доводить існування явища психологічного «зараження»: рівень тривоги дитини прямо пропорційно залежить від психоемоційного стану дорослих, які її оточують. Через це психолого-педагогічний супровід обов'язково має включати консультативну, терапевтичну та просвітницьку роботу з батьками, спрямовану на стабілізацію їхнього власного ресурсу та навчання їх прийомам першої психологічної допомоги дитині вдома. Спільні засідання команди супроводу, створення віртуальних груп підтримки для матерів, які виховують дітей із порушеннями розвитку, індивідуальний супровід родин у стані гострої кризи розширюють межі безпечного простору далеко за межі самого закладу освіти.

Захист прав дитини з особливими потребами під час війни — це також право на безперервність отримання корекційних та освітніх послуг. У випадках, коли очне навчання є неможливим через безпекову ситуацію, заклади освіти мають застосовувати дистанційні технології інклюзивного супроводу. Проте дистанційний формат потребує від спеціальних педагогів вищого рівня цифрової компетентності та розробки спеціалізованого інтерактивного контенту, який здатний утримувати увагу дитини з ООП перед екраном монітора без перевантаження її нервової системи. Застосування спеціальних асистивних технологій, онлайн-платформ із гейміфікованими корекційними завданнями, адаптованих аудіо- та відеоматеріалів дозволяє мінімізувати ізоляцію дитини та підтримувати її соціальні зв'язки з однолітками, що є потужним антистресовим фактором.

Додатковим складним аспектом виступає підготовка самих педагогічних кадрів до роботи в екстремальних умовах. Фахівці спеціальної та інклюзивної освіти нерідко піддаються ризику вторинного травмування та синдрому професійного вигорання, оскільки вони щодня абсорбують психоемоційне напруження як дітей, так і їхніх батьків. Забезпечення психологічного благополуччя вихователів, вчителів та асистентів через систему супервізій, тренінгів із профілактики вигорання та терапевтичних сесій є обов'язковою організаційною умовою функціонування стійкої та безпечної інклюзивної екосистеми [3, с. 37]. Без належної підтримки педагога неможливо гарантувати реалізацію гуманістичного потенціалу спеціальної педагогіки в кризовий період.

Таким чином, забезпечення прав і загального благополуччя дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасної військової агресії виступає комплексним завданням, що лежить на перетині правового захисту, спеціальної педагогіки та психології. Основними психологічними чинниками успішної адаптації та збереження ментального здоров'я дітей є створення гнучкого травма-інформованого освітнього середовища, системне використання технік саморегуляції, оптимізація дидактичного навантаження та побудова стійкої взаємодії з родинами вихованців. Подальші перспективи наукових досліджень у цьому напрямі вбачаються у розробці та впровадженні стандартизованих методичних комплексів кризового психолого-педагогічного супроводу для різних нозологічних груп дітей в інклюзивних закладах освіти різного рівня.

ЛІТЕРАТУРА

Бабчук О. Г. Психологія особистості в період війни та повоєнний час: навчальний посібник. Одеса: Видавництво «Юридика», 2025. 134 с.

Дзюба Н. С., Самбур Л. І. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного часу. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. С. 176–183.

Організація інклюзивного навчання в закладах освіти в умовах воєнного стану: методичні рекомендації МОН України. Київ: Інститут модернізації змісту освіти, 2024. 84 с.

Козинська Д.О.

студентка 1 курсу другого
(магістерського) рівня вищої освіти
інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Середницька І.А.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКНАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року на території нашої держави був введений воєнний стан [1]. Це спричинило виникнення безпрецедентних викликів для нашої національної системи захисту прав людини, особливо чутливим та проблемним це питання стало для інституту сім'ї. Через повномасштабне вторгнення РФ на Україну однією з найгостріших соціально-правових проблем стало вимушене розділення українських сімей, яке є наслідком масової евакуацією жінок із дітьми за кордон, внутрішнім переміщенням сімей, а також залученням батьків до лав Збройних Сил України. Всі ці фактори об'єктивно ускладнили або навіть унеможливили збереження достатнього безпосереднього психоемоційного контакту дитини з тим з батьків, який залишився на території України.

Згідно із ч. 1 та 2 ст. 141 Сімейного кодексу України (далі - СК України), мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою, а розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини [2]. Тобто, законодавець імперативно закріплює одну з фундаментальних засад сімейного права - принцип рівності прав та обов'язків обох батьків у питаннях стосовно виховання дитини. Будь-які суб'єктивні суперечності між батьками або зовнішні обставини, в яких вони опинилися, не можуть нівелювати цей принцип, звужувати обсяг їхніх прав чи звільняти від виконання батьківських обов'язків.

Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства», батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи й основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів дитини [3]. На міжнародному рівні ст. 3 та ст. 9 Конвенції ООН про права дитини імперативно встановлюють, що в усіх діях державних органів першочергова увага приділяється якнайкращим інтересам дитини [4]. Релевантною у цьому контексті є практика ЄСПЛ, зокрема, у рішення «МАМCHUR v. UKRAINE» Суд зауважує, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути приділена найважливішим інтересам дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків. При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, в якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, в якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним [5].

Аналіз актуальної судової практики дозволяє нам виокремити кілька ключових проблемних матеріально-правових та процесуальних питань, з якими стикнулись національні суди при вирішенні даної категорії справ.

Наприклад, досить тривалий час існувала колізія щодо підсудності справ, якщо дитина тривалий час перебуває за кордоном під тимчасовим захистом іншої країни. ОП КЦС від 11.12.2023 р. у справі № 607/20787/19 закріпила наступний підхід щодо вирішення цього питання: факт проживання дитини за кордоном, незалежно від часу виїзду, не впливає на юрисдикцію судів України, а повернення дитини на територію України не є обов'язковою передумовою для вирішення такого спору [6].

Суттєвих трансформацій також зазнали стандарти доказування та процесуальні форми взаємодії з дитиною. Згідно зі ст. 171 СК України, думка дитини, яка здатна її сформулювати, має бути вислухана при вирішенні спору [2]. В умовах перебування дитини за кордоном виникла гостра дискусія щодо легітимності її допиту через відеоконференцію, адже існували реальні ризики позаекранного тиску з боку того з батьків, з яким проживає дитина. КЦС ВС у постанові від 22.10.2025 р. у справі № 202/14959/23 підтримав концепцію правосуддя, дружнього до дитини, де зазначив, що режим відеоконференції є належним та легітимним процесуальним інструментом в умовах триваючої широкомасштабної агресії, який дозволяє почути дитину без нараження її на фізичну небезпеку повернення в Україну [7].

Ще одним проблемним питанням стало те, що згідно із ст. ст. 19 та 161 СК України участь органів опіки та піклування та надання ними письмового висновку є обов'язковими у цій категорії справ [2]. Водночас, виїзд сімей за межі України унеможливила фізичне обстеження умов проживання українськими соціальними службами. КЦС ВС у постанові від 11.12.2023 р. у справі № 523/19706/19 з цього приводу вказав, що обов'язковість висновку

органу опіки не може бути абсолютизована. За неможливості його отримання через перебування дитини за кордоном або на тимчасово окупованих територіях суд повинен вирішувати спір на основі наявних доказів, оскільки протилежний підхід означатиме обмеження доступу до правосуддя в розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [8].

Окремою проблемою, що потребує уваги законодавця, на мою думку, є застосування п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК України при вирішенні даної категорії справ. Так, дана норма зобов'язує суд зупинити провадження у справі в разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції [9]. КЦС ВС у постанові 04.07.2023 р. у справі № 359/7297/22 наголосив на імперативності цього припису, зазначивши, що навіть наявність адвоката - представника не дозволяє суду продовжувати розгляд справи, оскільки це є важливою гарантією захисту прав військовослужбовця [10]. Проте, з погляду сімейного права виникає наступна ситуація: розгляд справи у такому випадку зупиняється на невизначений термін, а дитина залишається у стані повної правової невизначеності, що, на нашу думку, прямо шкодить її найкращим інтересам.

Підсумовуючи, можна констатувати, що наразі існує необхідність подолання системного формалізму в роботі органів опіки та піклування, а також реформування системи опікунських структур у бік їхньої незалежності від місцевої влади. Також вважаємо за необхідне внести зміни до ст. 251 ЦПК України, передбачивши, що у сімейних спорах, де об'єктом є найкращі інтереси дитини, зупинення провадження у зв'язку зі службою в ЗСУ має бути правом, а не імперативним обов'язком суду, якщо відсутній військовослужбовець забезпечив участь кваліфікованого адвоката у справі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 року. № 64/2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 31.05.2026 р.);
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 31.05.2026 р.);
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2402-14#Text> (дата звернення: 31.05.2026 р.);
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021# (дата звернення: 31.05.2026 р.);
5. Рішення Європейського суду з питань прав людини у справі «Мамчур проти України» від 16.07.2015 р. № 10383/09. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22:%5B%22001-192485%22%5D%22%7D> (дата звернення: 31.05.2026 р.);
6. Постанова Об'єднаної Палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11.12.2023 р., справа № 607/20787/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606725> (дата звернення: 31.05.2026 р.);

7. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 22.10.2025 р., справа № 202/14959/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131196202> (дата звернення: 31.05.2026 р.);

8. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11.12.2023 р. у справі № 523/19706/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2026 р.);

9. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 31.05.2026 р.);

10. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 04.07.2023 р. у справі № 359/7297/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 31.05.2026 р.);

Козленко О. О.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0005-7749-3717>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАННЯ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

З метою забезпечення взаємодії Державного бюро розслідувань з органами прокуратури, внутрішніх справ, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, у штатних розписах центральних апаратів зазначених органів передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії з Державним бюро розслідувань [1].

Специфіка взаємодії ДБР з іншими правоохоронними органами щодо протидії злочинності зумовлює високий рівень інтелектуальної, корупційної чи адміністративної протидії розслідуванню, на що безпосередньо впливає:

По-перше, транскордонний та екстериторіальний характер злочинних схем: розслідування фактів легалізації кримінальних доходів, транснаціональної корупції або військових злочинів часто виходить за межі одного регіону. Оскільки територіальні управління ДБР поширюють свою юрисдикцію на декілька областей, виникає гостра потреба у залученні розгалуженої структури Нацполіції для одночасного виконання завдань на місцях.

По-друге, багатоепізодність та масивність доказової бази: злочини у сфері економіки чи зловживання владою характеризуються значним обсягом документообігу. Потреба в аналізі великих масивів фінансово-господарської документації, проведенні численних оглядів та обшуків вимагає створення чисельних СОГ для розподілу функціональних обов'язків.

По-третє, необхідність проведення синхронних процесуальних дій: при ліквідації стійких злочинних об'єднань або викритті корупційних мереж

критично важливо одночасно затримати кількох фігурантів чи провести обшуки за десятками адрес (для запобігання знищенню доказів). Це технічно неможливо виконати силами лише слідчої групи ДБР, що потребує залучення оперативних резервів та спецпідрозділів НПУ.

По-черверте: особливе суспільно-політичне значення та резонансність: кримінальні провадження щодо правопорушень, які загрожують національній безпеці чи інтересам держави (зокрема в умовах воєнного стану), потребують розслідування у стислі строки. Формування СОГ у таких випадках виступає як вища форма мобілізації відомчих ресурсів задля досягнення швидкого та результативного процесуального ефекту [2].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, ключовим фактором успішності взаємодії ДБР з іншими правоохоронними органами щодо протидії злочинності є налагодження паритетного двостороннього інформаційного обміну. Своєчасне забезпечення слідчого оперативно-розшуковими даними у синергії з дозованим ознайомленням оперативних працівників із наявними матеріалами слідства виступає головною детермінантою підвищення результативності як окремих процесуальних дій, так і кримінального судочинства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення 20.04.2026).

Свинаренко Ю.П. Шкута О.О. Особливості взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового слідства. *Держава та регіони. Сер. Право*, 2024. № 1 (83), том 2. С. 42-46. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1-2_2024/9.pdf

Korniienko M.

Doctor of Law, Professor, Vice-Rector
Odessa State University of Internal Affairs

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS FOR SUPPORTING CHILDREN'S WELL-BEING IN THE CONTEXT OF PROTECTING THEIR RIGHTS DURING WAR

War poses numerous threats to the full development of children and the realization of their fundamental rights. Military actions are accompanied by violations of the right to security, education, health care, a stable family environment and psychological well-being. Constant exposure to stressors, forced displacement, the destruction of social ties, the experience of loss and uncertainty about the future negatively affect children's mental health [1; 2].

The psychological well-being of a child is considered as an integral state, characterized by emotional balance, positive self-perception, a sense of security, the ability to develop and maintain constructive social relationships. In the context of

war, its preservation becomes an important condition for the realization of the rights of the child and ensuring its harmonious development [2].

One of the leading psychological mechanisms for supporting children's well-being is the formation of a sense of security. A sense of security is one of the basic needs of the individual and is the foundation of psychological health [4]. In wartime, it is significantly disrupted due to the constant threat to life and uncertainty of the future. The restoration of a sense of security is ensured by maintaining stable relationships with loved ones, maintaining familiar elements of everyday life, adhering to a daily routine, and creating a predictable environment [5]. It is the feeling of security that allows a child to more effectively overcome stressful situations and maintain emotional balance. Parents and other significant adults play a special role in forming a sense of security, acting as a source of support, stability and confidence for the child. Calm, consistent behavior of adults, their willingness to listen to the child, answer his questions and provide emotional support contribute to reducing the level of anxiety and fear. It is important for a child to be able to talk openly about their experiences and receive clear explanations of the events happening around them. Such interaction helps reduce feelings of uncertainty and increases the level of trust in the world around them.

An important mechanism for maintaining well-being is the development of emotional self-regulation. The ability to be aware of one's own experiences, understand emotional reactions, and express them constructively helps a child reduce internal tension and adapt to difficult life circumstances [1; 5]. Psychoeducational programs, psychological training, creative work methods, and supportive communication with adults contribute to the formation of emotional self-regulation. Emotional self-regulation allows a child to better control their own reactions to stressful events, reduce the intensity of fear, anxiety, and other negative experiences. The ability to recognize one's own emotions and find acceptable ways to express them helps maintain psychological balance and prevents the development of maladaptive behaviors. Children who have self-regulation skills more easily establish social contacts, resolve conflict situations more effectively, and demonstrate a higher level of psychological resilience.

One of the key psychological mechanisms for supporting children's well-being in wartime is the development of resilience. Resilience is considered as the ability of an individual to successfully adapt to adverse life circumstances, overcome difficulties and restore psychological balance after experiencing crisis events [3]. For children who have been affected by military aggression, resilience is an important internal resource that helps maintain emotional stability, maintain an active life position, and effectively cope with stress. The formation of resilience is facilitated by positive self-esteem, belief in one's own strengths, supportive relationships with loved ones, successful experience in overcoming difficulties, and the presence of meaningful life goals. Developing resilience allows a child not only to withstand the negative consequences of traumatic events, but also to use difficult life circumstances as a source of personal growth and development. That is why modern psychological support programs for children are increasingly focused on strengthening the internal

resources of the individual and developing resilience skills as an important condition for maintaining psychological well-being [3; 5].

No less important is the mechanism for developing life meanings and a positive perspective on the future. War often generates feelings of hopelessness and uncertainty. Therefore, an important task of psychological assistance is to support the child's faith in his own abilities, the formation of life goals and a positive vision of the future [2; 4]. Having a perspective helps to increase motivation, activity, and psychological resilience of the individual. A child who has an idea of his or her own future, dreams, sets goals, and feels supported in achieving them, more easily overcomes the consequences of stressful events and demonstrates a higher level of psychological well-being. The formation of a positive life perspective is facilitated by supportive relationships with adults, involvement in educational, creative and socially useful activities, as well as the creation of conditions for personal development and self-realization. Of particular importance is helping the child to realize his own strengths, achievements and opportunities, which contributes to the formation of an optimistic attitude towards life and faith in successfully overcoming difficulties.

The child's participation in decisions that affect his or her life is essential. Exercising the right to be heard increases a child's sense of self-worth, promotes responsibility, and strengthens self-confidence [6]. Respect for the child's opinion is an important component of protecting their rights and, at the same time, a psychological resource for supporting well-being. Engaging children in discussions about learning, leisure, adapting to new living conditions, or organizing daily life helps them feel like active participants in events, not just passive observers. This approach promotes the development of independence, decision-making skills, and an internal locus of control. In addition, the opportunity to express their own thoughts and be heard by adults forms in children a sense of respect for their personality, strengthens trust in the environment and has a positive effect on their emotional state. In the context of military challenges, this becomes especially important, as it helps the child maintain a sense of control over their own life and maintain psychological stability even in difficult circumstances [6].

In modern conditions, psychological and psychosocial assistance to children is of particular importance. Psychological support programs are aimed at ensuring children's access to psychological services, crisis counseling, support groups, and psychoeducational activities [5]. A comprehensive approach to providing assistance allows not only to reduce the negative consequences of traumatic events, but also to promote the development of the internal resources of the individual. Modern psychological assistance programs are increasingly focused on a combination of preventive, corrective and rehabilitation measures. They are aimed at restoring emotional balance, reducing anxiety, overcoming the effects of stress and developing skills to effectively overcome life's difficulties. Special attention is paid to children who have experienced the direct impact of hostilities, the loss of loved ones, forced displacement or other traumatic events.

Individual and group forms of work play an important role in the psychosocial support system. Psychological counseling, mutual support groups, resilience training, art therapy, play therapy, fairy tale therapy, and other methods help children safely

express their experiences, restore a sense of security, and form constructive strategies for coping with stress. Group forms of work also contribute to the development of social skills, reduce feelings of loneliness, and restore trust in others [7].

Interdisciplinary interaction between psychologists, teachers, social workers, medical specialists and representatives of public organizations is of particular importance. Such cooperation allows for comprehensive support of the child and timely response to his needs. It is important that psychological assistance is accessible, continuous and takes into account the individual characteristics of each child, his age, life experience and level of psycho-emotional stress.

Thus, supporting children's well-being in the context of protecting their rights during war is based on a complex of interrelated psychological mechanisms, among which the leading ones are a sense of security, emotional self-regulation, social support, resilience, positive self-esteem, educational environment and the formation of life prospects. The implementation of these mechanisms contributes to the preservation of children's mental health, increasing their adaptive capacity and ensuring basic rights even in conditions of protracted military conflict.

LITERATURE:

Максименко С. Д. Психологія особистості. Київ : КММ, 2007. 296 с.

Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

Грішин Е.О. Резилієнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 64. 2021. С. 62–81.

Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації. Методичний посібник. / Уклад. : Г.Б.Растроста. Суми. НВВ КЗ СОІППО : 2018. 64с.

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. Ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-ХІІ від 27.02.1991 р.

Плетка Ольга Психосоціальна підтримка підлітків, що пережили страхіття війни. Методичний посібник. К.: Центр реадптації та реабілітації «ЯРМІЗ», 2022. 54 с.

Король М.О.

Національна академія

Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДІТЕЙ БЕЗ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО СУПРОВОДУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабна збройна агресія рф проти України спричинила безпрецедентні виклики у сфері захисту прав дитини. Особливо вразливою категорією стали діти, які втратили батьків або були евакуйовані без належного

документального супроводу. Відсутність документів або їх втрата під час бойових дій створює серйозні перешкоди для реалізації основоположних прав дитини, зокрема права на ім'я, громадянство, освіту, соціальний захист та доступ до правосуддя. У таких умовах особливої ваги набуває забезпечення ефективних механізмів ідентифікації дітей та встановлення їх правового статусу відповідно до міжнародних стандартів.

Основоположним міжнародно-правовим актом у цій сфері є Конвенція ООН про права дитини 1989 року [1], яка закріплює комплекс гарантій щодо ідентичності дитини та передбачає право дитини на реєстрацію одразу після народження, право на ім'я, набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і отримувати їхній догляд (ст. 7). Водночас ст. 8 Конвенції ООН про права дитини встановлює обов'язок держав-учасниць поважати право дитини на збереження своєї ідентичності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, без незаконного втручання. У випадках, коли дитина була незаконно позбавлена елементів своєї ідентичності, держава зобов'язана надати належну допомогу та захист з метою якнайшвидшого відновлення її правового статусу [1].

В Україні важливе значення для визначення правового статусу дітей без документального супроводу має Закон України «Про охорону дитинства» [2]. Відповідно до ст. 7 цього Закону кожна дитина з моменту народження має право на ім'я та громадянство, а держава зобов'язана забезпечувати реалізацію цих прав через механізми реєстрації народження та документування особи. У контексті збройної агресії зазначені положення набувають особливого значення, оскільки втрата документів, вимушене переміщення або розлучення дітей із сім'ями не можуть бути підставою для обмеження їхніх прав. Таким чином, Закон України «Про охорону дитинства» формує національну правову основу для реалізації міжнародних стандартів захисту права дитини на ідентичність та правовий статус в умовах воєнного стану.

Відповідно до сучасної доктрини міжнародного права, право дитини на ідентичність розглядається як комплексне право, що охоплює не лише ім'я та громадянство, але й походження, сімейні зв'язки та правовий статус. Як зазначається у наукових дослідженнях, це право має вирішальне значення для забезпечення юридичної визначеності статусу дитини, особливо в умовах втрати документів або їх відсутності внаслідок збройних конфліктів [3, с. 432].

Варто зазначити, що Верховний Суд у своїй практиці виходить із пріоритетності захисту прав дитини у справах про встановлення факту народження на тимчасово окупованих територіях. Зокрема, у справах, що розглядаються в порядку статті 317 ЦПК України, наголошується на спрощеному характері провадження та необхідності негайного забезпечення права дитини на ім'я та громадянство. Як впливає з огляду судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, суди можуть враховувати документи, видані на тимчасово окупованих територіях, якщо вони підтверджують факти цивільного стану, що відповідає принципу найкращих інтересів дитини та міжнародним стандартам захисту прав людини [4, с. 36].

Важливим елементом забезпечення прав дітей без документального супроводу є також діяльність національних інституцій у сфері захисту прав дитини в умовах воєнного стану. У щорічних та спеціальних доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини неодноразово наголошувалося на проблемах встановлення особи дітей, які були примусово переміщені з тимчасово окупованих територій або втратили документи внаслідок бойових дій. Зокрема, підкреслюється необхідність удосконалення механізмів міжвідомчого обміну інформацією між органами соціального захисту, Національною поліцією України, Державною міграційною службою України та органами опіки і піклування з метою оперативного встановлення особи дитини та її сімейних зв'язків [5].

Особливої актуальності зазначені питання набули у зв'язку з фактами незаконного переміщення та депортації українських дітей на територію рф. За даними державних органів України та міжнародних організацій, значна частина таких дітей втратила можливість підтвердити свою особу або підтримувати зв'язок із законними представниками. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів державної політики стало формування єдиних інформаційних механізмів обліку дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії, а також створення процедур їх пошуку, ідентифікації та повернення в Україну [6].

Практичне значення для захисту прав дітей має також діяльність Національної соціальної сервісної служби України та державної інформаційної платформи «Діти війни», які забезпечують збір та систематизацію відомостей про дітей, що загинули, були поранені, депортовані, примусово переміщені або зникли безвісти внаслідок збройної агресії. Функціонування таких механізмів сприяє встановленню особи дитини, підтвердженню її правового статусу та реалізації права на возз'єднання із сім'єю.

Додатково слід враховувати, що практичне застосування цих норм у сучасних умовах збройних конфліктів та масового переміщення населення посилюється стандартами міжнародного гуманітарного права та діяльністю міжнародних моніторингових механізмів, спрямованих на запобігання безгромадянству, підміні особистих даних та втраті документів, що підтверджують особу дитини. Зокрема, IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року прямо зобов'язує державу-окупанта вживати всіх необхідних заходів для сприяння ідентифікації дітей та реєстрації їхніх родинних зв'язків [7]. Таким чином, ідентифікація дитини розглядається як елемент міжнародно-правового обов'язку держави щодо забезпечення її правового статусу та запобігання втраті ідентичності. При цьому міжнародне гуманітарне право виходить із презумпції, що дитина потребує підвищеного рівня захисту незалежно від її громадянства, місця перебування чи правового статусу. У доктрині міжнародного гуманітарного права підкреслюється, що облік та ідентифікація дітей у збройних конфліктах є не лише адміністративною функцією, а елементом гарантування їхнього права на сім'ю, ім'я та громадянство, що безпосередньо пов'язано із заборонаю свавільного позбавлення ідентичності. Цей підхід узгоджується із загальною логікою Конвенції ООН про права дитини 1989 року [1].

Таким чином, підсумовуючи, можемо стверджувати що проблеми ідентифікації дітей, які втратили батьків або були евакуйовані без документального супроводу, є одним із найскладніших викликів у сфері захисту прав дитини в умовах війни. Їх вирішення потребує комплексного підходу, що включає удосконалення правового регулювання, впровадження сучасних технологій та дотримання міжнародних стандартів прав людини. На нашу думку, чинний Закон України «Про охорону дитинства» закріплює базові гарантії права дитини на ідентичність, проте не містить спеціальних механізмів встановлення особи дітей, які втратили документи внаслідок збройного конфлікту. У зв'язку з цим перспективним напрямом удосконалення законодавства є нормативне закріплення спеціальних процедур ідентифікації дітей, розлучених із сім'ями або евакуйованих із районів ведення бойових дій, із використанням міжвідомчих інформаційних систем та сучасних цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини : прийнята 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 26.05.2026).
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 26.05.2026).
3. Лефтерова О.І. Визначення походження дитини на тимчасово окупованих територіях України: вплив міжнародних стандартів захисту прав дитини. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2025. Випуск 92: частина 1. С. 431-438. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.61>
4. Огляд судової практики розгляду цивільних справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, під час дії воєнного стану (коментований) / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду/ Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, к.ю.н. О.В. Білоконь, суддя ВС у КЦС, к.ю.н О.М. Ситнік. Київ, 2025. 134 с.
5. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2025 році. URL: <https://surli.cc/fsdtyl> (дата звернення: 26.05.2026).
6. Порядок тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення за місцем постійного проживання (перебування), а в разі виїзду за межі України - в Україну : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 № 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.05.2026).
7. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : прийнята 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 26.05.2026).

Костюк А. В.
начальник Управління психологічного
забезпечення МВС України,
полковник поліції, кандидат психологічних наук

ПСИХОЛОГІЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап державотворення в Україні проходить в умовах безпрецедентних безпекових викликів, зумовлених повномасштабною збройною агресією проти України. У цих екстремальних обставинах особливого значення набуває проблема захисту прав та інтересів найменш захищеної категорії населення – дітей. Специфіка діяльності органів та підрозділів системи Міністерства внутрішніх справ України (Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України) полягає в тому, що їхній персонал безпосередньо та першочергово взаємодіє з дітьми під час евакуаційних заходів, ліквідації наслідків обстрілів, документування воєнних злочинів, пошуково-рятувальних операцій та надання екстреної допомоги.

Ефективність взаємодії правоохоронця чи рятувальника з дитиною, яка перебуває у стані гострого стресу або пережила психотравмуючу подію, значною мірою залежить від рівня психологічної резильєнтності самого працівника. Під *психологічною резильєнтністю* в контексті діяльності персоналу системи МВС доцільно розуміти здатність особистості підтримувати професійну ефективність в умовах тривалого стресового навантаження, адаптуватися до несприятливих обставин та відновлювати психологічне функціонування після впливу травматичних подій. Психологічне виснаження, наслідки травматичного досвіду чи ознаки професійної дезадаптації можуть суттєво знижувати здатність фахівця виконувати роль «безпечного дорослого» для дитини у кризовій ситуації. Відтак, розбудова життєстійкої системи психологічного забезпечення та психосоціальної підтримки (ПЗПСП) персоналу МВС є не лише внутрішньовідомчим завданням, а й важливою передумовою реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини.

Особливої актуальності в умовах війни набуває впровадження *травмочутливого підходу*, який передбачає усвідомлення можливого впливу психотравмуючих подій на поведінку, емоційний стан та особливості реагування дитини. Такий підхід орієнтований на недопущення повторної травматизації, забезпечення психологічної безпеки та формування довірливого середовища взаємодії. Його ефективна реалізація безпосередньо залежить від психологічної готовності та професійної спроможності працівників системи МВС, які першими контактують із дітьми, що постраждали від наслідків війни.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого розвитку та гармонізації практичної діяльності відомчих служб (підрозділів)

психологічного забезпечення із вимогами Закону України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» [1]. Наразі одним із ключових завдань є вироблення єдиних науково обґрунтованих підходів до оцінювання ефективності психологічної роботи та розширення інструментарію психологічної підтримки персоналу. Збереження фокусу на якісній допомозі при психотравмах сьогодні має поєднуватися з *проактивним ресурсно-орієнтованим підходом*, спрямованим на зміцнення резильєнтності, розвиток адаптаційного потенціалу та профілактику негативних психологічних наслідків професійної діяльності.

Теоретичні та практичні засади психологічного забезпечення діяльності персоналу в екстремальних і бойових умовах становлять вагомий пласт досліджень у вітчизняній науці. Методологічну основу допомоги в умовах надзвичайних ситуацій заклали фундаментальні праці одного із засновників вітчизняної школи екстремальної та кризової психології О. В. Тімченка [2]. Важливе значення для практичної роботи мають дослідження І. В. Приходька щодо психологічного супроводу, профілактики бойового стресу та впровадження системи психологічної декомпресії військовослужбовців [3], праці В. І. Барка з питань професійно-психологічного відбору, моніторингу та оцінки ефективності службової діяльності працівників правоохоронних органів [4], а також наукові розробки Ю. Ю. Бойко-Бузиль у сфері розвитку професійної резильєнтності та життєстійкості персоналу органів внутрішніх справ [5].

Водночас, попри значний науковий доробок у сфері вивчення бойового стресу та психологічного забезпечення діяльності персоналу сектору безпеки і оборони, недостатньо дослідженим залишається взаємозв'язок між психологічним благополуччям працівника та його здатністю забезпечувати дотримання прав дитини в кризових умовах. Особливої уваги потребує науково-методичне забезпечення відносно нового для системи МВС напрямку – організації цілісного травмочутливого супроводу здобувачів освіти у ліцях безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС, де навчаються діти загиблих, поранених, полонених або безвісти зниклих співробітників. Це обумовлює необхідність інтеграції питань психологічного забезпечення персоналу із прикладними аспектами захисту прав та інтересів дітей.

Окремо слід наголосити, що психологічна резильєнтність персоналу системи МВС є важливою умовою реалізації принципу забезпечення найкращих інтересів дитини, закріпленого у Конвенції ООН про права дитини та національному законодавстві України. Працівник, який здатний зберігати емоційну врівноваженість, професійну компетентність та емпатійне ставлення в умовах високого стресового навантаження, має більше можливостей для прийняття рішень, що відповідають потребам і безпеці дитини, а також сприяють збереженню її гідності та психологічного благополуччя.

Сучасна концепція психологічного забезпечення в системі МВС передбачає поступовий перехід від переважно *реактивної моделі* роботи до *проактивної*. Її стрижнем є розвиток резильєнтності, підтримання

психологічного благополуччя та відновлення внутрішніх ресурсів військовослужбовців, правоохоронців і рятувальників. Для цього у практику впроваджуються групи психологічної підтримки, психокорекційні та психоедукаційні заходи, дебрифінги, заходи психологічної декомпресії, а також сучасні методики навчання навичкам саморегуляції та управління стресом.

У сучасних умовах психічне здоров'я персоналу сектору безпеки й оборони доцільно розглядати не лише як індивідуальний ресурс окремого працівника, а як важливий елемент національної стійкості держави. Від рівня психологічного благополуччя правоохоронців, рятувальників та військовослужбовців залежить якість надання допомоги населенню, ефективність реагування на кризові події, рівень суспільної довіри до інституцій безпеки та дотримання прав людини, насамперед прав дитини.

Ресурсно-орієнтований підхід має безпосередній зв'язок із захистом дітей. Фахівець, який володіє навичками емоційної регуляції та своєчасно отримує професійну підтримку, здатний більш ефективно діяти відповідно до принципів травмотутливого підходу під час евакуаційних заходів, на місцях надзвичайних подій або в процесі документування наслідків воєнних злочинів. Крім того, збереження психологічного ресурсу працівника є важливою передумовою формування здорового психологічного клімату в його власній родині.

Окремим стратегічним напрямом діяльності є психологічний супровід учнів ліцеїв безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання МВС. Робота психологів у цих закладах виходить за межі традиційної педагогічної психології та передбачає комплексну підтримку дітей, які часто мають досвід втрати, тривалої невизначеності або переживання наслідків війни. Основним завданням є створення безпечного освітнього середовища, сприяння адаптації, розвиток життєстійкості та підтримка особистісного потенціалу кожної дитини.

Таким чином, психологічна резильєнтність персоналу системи МВС виступає одночасно професійним ресурсом, чинником забезпечення прав дитини та складовою суспільної безпеки. Її розвиток потребує системного поєднання організаційних, психологічних та освітніх заходів, спрямованих на підтримання психічного здоров'я персоналу та впровадження травмотутливих практик у повсякденну службову діяльність.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що психологічна резильєнтність персоналу системи МВС є важливим чинником забезпечення належної реалізації прав та найкращих інтересів дитини в умовах воєнного стану. Здатність працівників сектору безпеки і оборони підтримувати професійну ефективність, емоційну саморегуляцію та дотримуватися принципів травмотутливої взаємодії безпосередньо впливає на якість допомоги дітям, які постраждали внаслідок збройної агресії. У зв'язку з цим подальший розвиток системи психологічного забезпечення МВС доцільно спрямовувати на впровадження науково обґрунтованих програм розвитку резильєнтності персоналу, удосконалення механізмів раннього виявлення ознак професійного виснаження та психологічної дезадаптації, розширення практик

психосоціальної підтримки, а також інтеграцію травмочутливого підходу в підготовку та повсякденну діяльність працівників, які взаємодіють із дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

Про систему охорони психічного здоров'я в Україні : Закон України від 15 січня 2025 р. № 4223-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20#Text>

Тімченко О. В. Кризова психологія: Навчальний посібник. Х.: НУЦЗУ, 2010. 401 с.

Приходько І. І. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні Антитерористичної операції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2015. Вип. 2. С. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2015_2_11

Барко В. І. Теоретичні підходи до вдосконалення психодіагностичних досліджень персоналу Національної поліції України. *Юридична психологія*. 2023. № 1 (32). С. 7-15. DOI: 10.33270/03233201.7

Бойко-Бузиль Ю. Ю. Резильєнтність як чинник психічного здоров'я особистості. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : *збірник матеріалів VII Всеукраїнської науковопрактичної конференції (28 жовтня 2022 року)* / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 23-28.

Кравцова Т.М.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРОЦЕДУРНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Захист прав дитини є одним із пріоритетних напрямів державної політики України, що зумовлено підвищеною вразливістю цієї категорії осіб та необхідністю забезпечення їх належного фізичного, психічного і соціального розвитку. В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та функціонування правового режиму воєнного стану питання ефективного гарантування прав дитини набуває особливої актуальності, оскільки саме в цей період істотно зростають ризики порушення базових прав і свобод дітей.

Незважаючи на закріплення широкого спектра прав дитини на конституційному та законодавчому рівнях, ключовою проблемою залишається забезпечення їх реальної, а не декларативної реалізації. Це стосується, зокрема, права на життя, освіту, охорону здоров'я, безпеку та соціальний захист, які в умовах війни зазнають суттєвих обмежень.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу системи правових гарантій прав дитини в Україні, виявлення її структурних

недоліків та формування напрямів підвищення ефективності їх реалізації в умовах сучасних викликів.

Проблематика правових гарантій прав дитини перебуває у центрі уваги сучасної юридичної науки, що зумовлено необхідністю забезпечення реального, а не формального здійснення прав і свобод неповнолітніх. Вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробили вітчизняні науковці, зокрема В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков, О. Ф. Крестовська, О. В. Кривов'яз, Ю. С. Шемшученко, Н. М. Оніщенко, М. П. Орзіх та інші, які розглядали різні аспекти правового статусу дитини та механізмів його забезпечення.

У юридичній доктрині відсутній єдиний підхід до визначення поняття «гарантії», що зумовлює необхідність їх теоретичного узагальнення. Так, О. І. Ткачук визначає гарантії як умови, способи та засоби, за допомогою яких забезпечується реалізація прав, свобод і законних інтересів особи, а також виконання покладених на неї обов'язків [1, с.140]. Водночас О. А. Шульц акцентує увагу на специфіці правового статусу дитини, який характеризується поєднанням обмеженого обсягу загальних прав із наявністю спеціальних прав, обумовлених віком та соціальним становищем [2].

Узагальнюючи наведені наукові підходи, доцільно визначити гарантії прав дитини як цілісну систему нормативних, інституційних та процедурних засобів, спрямованих на забезпечення реального здійснення, охорони та захисту прав і свобод дитини. При цьому особливого значення набувають саме процедурні гарантії, які забезпечують ефективну реалізацію прав через діяльність уповноважених органів державної влади.

Нормативно-правова основа гарантування прав дитини в Україні має комплексний характер та охоплює конституційні, галузеві та спеціальні законодавчі акти. Базові засади визначені Конституцією України, яка закріплює фундаментальні права і свободи людини, у тому числі права дитини, а також покладає на державу обов'язок забезпечення їх реалізації та захисту [3].

Розвиток конституційних положень здійснюється у спеціальному законодавстві, зокрема у Сімейному кодексі України [4], який визначає обов'язки батьків щодо утримання та виховання дитини, а також у Законі України «Про охорону дитинства», що систематизує основні гарантії прав дитини та встановлює засади державної політики у цій сфері [5]. Важливе значення має також Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», який визначає систему органів, уповноважених здійснювати захист прав дитини [6].

Інституційний механізм забезпечення прав дитини включає діяльність органів законодавчої, виконавчої та президентської влади, кожен з яких виконує визначені функції у цій сфері. Так, Верховна Рада України формує законодавчі засади гарантування прав дитини, Президент України виступає гарантом прав і свобод людини і громадянина, а Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони дитинства.

Водночас ключову роль у практичній реалізації прав дитини відіграють спеціалізовані органи виконавчої влади, зокрема служби у справах дітей та інші уповноважені установи, діяльність яких має здійснюватися на основі чітко

визначених адміністративних процедур. Саме процедурна врегульованість їх діяльності виступає необхідною умовою ефективного забезпечення прав дитини, оскільки забезпечує прозорість, передбачуваність та підконтрольність прийняття рішень.

Незважаючи на наявність розгалуженої нормативно-правової бази, практика реалізації прав дитини в Україні свідчить про наявність системних проблем, що знижують ефективність відповідних гарантій. Однією з ключових проблем є розрив між нормативним закріпленням прав дитини та їх фактичною реалізацією, що проявляється у формальному характері окремих правових приписів.

Зокрема, реалізація таких базових прав, як право на освіту та охорону здоров'я, істотно ускладнюється внаслідок обмеженого фінансування, нерівномірного доступу до соціальних послуг та руйнування інфраструктури в умовах воєнного стану. Це свідчить про недостатню ефективність існуючих організаційно-правових механізмів забезпечення відповідних прав.

Суттєвою проблемою є також недостатня інституційна спроможність органів, відповідальних за захист прав дитини. Служби у справах дітей та органи опіки і піклування функціонують в умовах підвищеного навантаження та обмежених ресурсів, що негативно впливає на якість та своєчасність прийняття рішень. Відсутність належної координації між різними суб'єктами публічної адміністрації додатково ускладнює ефективне реагування на порушення прав дитини.

Окрему групу проблем становлять виклики, зумовлені воєнним станом, зокрема зростання кількості дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, включаючи внутрішньо переміщених осіб, дітей-сиріт, дітей, які постраждали від насильства або були примусово переміщені. У цих умовах істотно зростає ризик порушення прав дитини, а наявні механізми їх захисту не завжди здатні забезпечити належний рівень реагування. Зокрема, у практиці діяльності служб у справах дітей в умовах воєнного стану спостерігається ускладнення адміністративних процедур евакуації дітей із зон бойових дій, їх ідентифікації та подальшого соціального супроводу, а також забезпечення прав дітей із числа внутрішньо переміщених осіб.

Важливою проблемою залишається також недостатній рівень розвитку процедурних гарантій, зокрема відсутність уніфікованих адміністративних процедур у діяльності органів, що здійснюють захист прав дитини. Це призводить до неоднакової практики застосування законодавства, зниження рівня правової визначеності та ускладнення доступу до ефективних засобів захисту.

Отже, гарантії прав дитини в Україні доцільно розглядати як комплексну систему нормативних, інституційних та процедурних засобів, спрямованих на забезпечення реального здійснення, охорони та захисту прав і свобод дитини. Водночас проведений аналіз свідчить про наявність системних недоліків, зокрема формального характеру окремих правових норм, недостатньої інституційної спроможності уповноважених органів та фрагментарності процедурного регулювання.

Воєнний стан суттєво загострив існуючі проблеми, виявивши обмеженість наявних механізмів реагування та необхідність їх адаптації до кризових умов

функціонування держави. У цих умовах особливого значення набуває розвиток саме процедурних гарантій, які забезпечують ефективну реалізацію прав дитини на практиці. Пріоритетним напрямом удосконалення системи гарантування прав дитини має стати розвиток адміністративно-процедурних механізмів, які забезпечують реальне, а не формальне здійснення відповідних прав.

З метою підвищення ефективності гарантування прав дитини в Україні доцільно: удосконалити адміністративно-процедурне регулювання діяльності органів, що здійснюють захист прав дитини, шляхом запровадження уніфікованих стандартів прийняття рішень; посилити інституційну спроможність служб у справах дітей та органів опіки і піклування, зокрема через належне ресурсне забезпечення та кадрове підсилення; забезпечити ефективну міжвідомчу координацію суб'єктів публічної адміністрації у сфері захисту прав дитини; розвивати цифрові інструменти у сфері захисту прав дитини з метою підвищення прозорості та доступності відповідних процедур; адаптувати національні механізми гарантування прав дитини до європейських стандартів, зокрема з урахуванням практики міжнародних інституцій. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності системи гарантування прав дитини та формуванню безпечного і сприятливого середовища для її розвитку навіть в умовах сучасних викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

Ткачук О. І. Правовий статус посадових осіб митної служби України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Ткачук Олександр Іванович ; Нац. аграрний ун-т. К., 2008. 203 с.

Шульц О.А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С.91-96.

Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 26.04.2026).

Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III / Верховна Рада України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 26.04.2026).

Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III / Верховна Рада України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення: 26.04.2026).

Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР / Верховна Рада України. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр> (дата звернення: 26.04.2026).

Кузнецова Н.О.

слухачка магістратури 1-го курсу ННІ №5, групи ННІ 5-
ПСЗб-25-2м Харківського національного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Пономаренко Я.С.

доктор психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології ННІ №5
Харківського національного університету внутрішніх справ

КОУЧИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ МОВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Право дитини на освіту закріплене у Конвенції ООН про права дитини та належить до фундаментальних прав людини, виступаючи важливою умовою її повноцінного розвитку, соціалізації та самореалізації [2]. В умовах військової агресії проти України реалізація цього права зазнає суттєвих труднощів, пов'язаних із вимушеним переміщенням сімей, руйнуванням освітньої інфраструктури, тривалим перебуванням дітей у стані підвищеного стресу та необхідністю навчання в дистанційному або змішаному форматах. Такі обставини негативно впливають не лише на академічну успішність, а й на психологічне благополуччя дітей, їхню навчальну мотивацію, здатність до концентрації уваги та засвоєння нових знань [3].

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває пошук психологічних і педагогічних підходів, здатних підтримувати освітню активність дітей та сприяти реалізації їхнього права на якісну освіту навіть в умовах воєнного часу. Одним із перспективних напрямів такої підтримки є використання коучингових технологій, орієнтованих на розвиток внутрішніх ресурсів особистості, підвищення мотивації, формування навичок саморегуляції та досягнення поставлених цілей [1].

Особливий інтерес у цьому контексті становить мовний (лінгвістичний) коучинг, який поєднує інструменти коучингової взаємодії та сучасні підходи до навчання мов. Його застосування сприяє формуванню в дітей активної суб'єктної позиції у навчанні, розвитку відповідальності за власний освітній поступ і здатності ефективно долати труднощі, що виникають у процесі опанування мовних компетентностей. За умов війни мовний коучинг може розглядатися не лише як освітня технологія, а й як психологічний ресурс забезпечення права дитини на освіту та підтримки її благополуччя [4; 5].

У контексті забезпечення права дитини на освіту та підтримки її психологічного благополуччя в умовах війни доцільним є використання таких коучингових інструментів розвитку мовних здібностей:

1. **SMART-цілі.** Однією з причин втрати інтересу до навчання в умовах війни є невизначеність та відсутність чітких орієнтирів. SMART-цілі дозволяють конкретизувати освітню мету та зробити процес навчання більш передбачуваним [1]. Наприклад, замість загальної мети «вивчити англійську

мову» дитина визначає конкретне завдання: «протягом місяця вивчити 100 нових слів для повсякденного спілкування».

2. Модель GROW. Модель GROW допомагає структурувати процес навчання та розвивати навички самостійного прийняття рішень [1, с. 62]:

Goal – визначення мовної мети;

Reality – оцінка поточного рівня володіння мовою;

Options – пошук способів навчання;

Will – формування готовності діяти та плану виконання.

Використання цієї моделі сприяє розвитку відповідальності за власне навчання та підвищує внутрішню мотивацію.

3. Відкриті коучингові запитання. Відкриті запитання допомагають дитині усвідомлювати власні потреби та труднощі у навчанні [4]:

Що допомагає тобі краще запам'ятовувати нові слова?

Що заважає тобі говорити іноземною мовою?

Який результат ти хочеш отримати через місяць?

Такі питання стимулюють рефлексію та формують активну позицію у навчальному процесі.

4. Рефлексивний щоденник. Ведення мовного щоденника або регулярне обговорення власних досягнень допомагає дитині помічати прогрес навіть у складних життєвих обставинах. Це підтримує самооцінку та зменшує ризик втрати мотивації до навчання.

5. Зниження мовленнєвої тривожності. Війна підвищує загальний рівень тривоги у дітей, що може негативно впливати на навчання. Коучинговий підхід створює безпечний простір для помилок, де увага зосереджується не на оцінюванні, а на поступовому розвитку навички. Це сприяє формуванню впевненості та психологічної стійкості. Особливого значення це набуває для дітей, які пережили вимушене переміщення, тривале перебування в умовах небезпеки або втрату звичного освітнього середовища, оскільки позитивний досвід навчання сприяє відновленню відчуття стабільності та передбачуваності власного життя.

Таким чином, коучингові інструменти розвитку мовних здібностей можуть розглядатися як один із психологічних чинників забезпечення права дитини на освіту в умовах війни. Їх використання сприяє підтримці навчальної мотивації, розвитку саморегуляції, зниженню тривожності та збереженню освітньої активності дітей, що є важливою складовою їхнього благополуччя та гармонійного розвитку.

Отже, в умовах військової агресії забезпечення права дитини на освіту потребує не лише створення безпечного освітнього середовища, а й використання психологічних механізмів підтримки навчальної активності та особистісного розвитку. Коучингові інструменти розвитку мовних здібностей сприяють формуванню в дітей навичок саморегуляції, усвідомленого цілепокладання, відповідальності за власне навчання та віри у власні можливості. Завдяки цьому вони не лише підвищують ефективність мовної підготовки, а й виступають ресурсом психологічної стійкості, що набуває особливого значення в умовах воєнного часу. Їх застосування може розглядатися як один із перспективних напрямів підтримки права дитини на якісну освіту та забезпечення її благополуччя в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

Вітмор Дж. Ефективний коучинг / Сер Джон Вітмор; Пер. з англ. Н. Лавської. Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2019. 336 с.

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 07.06.2026).

Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ : МОН України, 2022. 358 с.

Семеренська О. В. Мовний коучинг як сучасний метод вивчення іноземних мов. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тренди*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, Харків, 27 лют. 2020 р. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2020. С. 179–182.

Щур Н.М. Мовний коучинг як технологія навчання англійської мови професійного спрямування у нелінгвістичних ЗВО. *Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія*. 2020. Вип. 32. С.143-150.

Кухтюк Ю. В.

курсант 202 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

Науковий керівник:

Морозов Д. А.

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НПУ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ДІТЕЙ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України проблема встановлення місцезнаходження безвісти зниклих дітей набула особливого значення як для правоохоронної системи, так і для держави загалом. Деокуповані території характеризуються складною криміногенною ситуацією, високим рівнем латентності злочинів, руйнуванням державної інфраструктури, масовими переміщеннями населення та значною кількістю фактів незаконного вивезення дітей. За таких умов діяльність підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України набуває не лише правоохоронного, а й гуманітарного значення, оскільки спрямована на захист основоположних прав дитини, гарантованих національним та міжнародним законодавством [1, с. 2–4].

Організаційно-правові засади діяльності кримінальної поліції щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклих дітей визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», Кримінальним процесуальним кодексом України та міжнародними нормативно-правовими актами у сфері захисту прав дитини [2, с. 15–18]. Правове регулювання цієї діяльності в умовах воєнного стану має низку особливостей, обумовлених необхідністю оперативного реагування на факти депортації дітей, їх примусового переміщення, втрати зв'язку із законними представниками та перебування дітей у зоні активних бойових дій.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція здійснює розшук осіб, які зникли безвісти, а також вживає заходів щодо захисту прав і свобод людини [3]. Однак на деокупованих територіях реалізація таких повноважень суттєво ускладнюється. Після звільнення населених пунктів правоохоронні органи стикаються з відсутністю актуальних обліків населення, знищенням документації, нестачею інформації про осіб, які були примусово переміщені, а також із необхідністю одночасного проведення стабілізаційних заходів і документування воєнних злочинів [4, с. 41–43].

Однією з ключових організаційних особливостей діяльності підрозділів кримінальної поліції на деокупованих територіях є необхідність функціонування в умовах підвищеного ризику. Працівники поліції здійснюють оперативно-службову діяльність у районах із високим рівнем мінної небезпеки, пошкодженою транспортною інфраструктурою та нестабільною безпековою ситуацією. Це потребує адаптації тактики оперативно-розшукової діяльності до умов воєнного стану, створення мобільних слідчо-оперативних груп та запровадження спеціальних алгоритмів реагування на повідомлення про зникнення дітей [2, с. 27–30].

Особливого значення набуває міжвідомча взаємодія. Ефективність розшуку безвісти зниклих дітей залежить від належної координації між підрозділами карного розшуку, ювенальної превенції, кримінального аналізу, слідчими підрозділами, органами прокуратури, Службою безпеки України, військовими адміністраціями, міжнародними гуманітарними організаціями та правоохоронними органами іноземних держав. В умовах деокупованих територій така взаємодія має бути максимально оперативною, оскільки своєчасність отримання інформації безпосередньо впливає на можливість встановлення місцезнаходження дитини та її безпечного повернення [5, с. 112–115].

Важливою складовою діяльності кримінальної поліції є використання можливостей оперативно-розшукової діяльності. Працівники карного розшуку здійснюють перевірку місць можливого перебування дітей, опитування свідків, аналіз телекомунікаційних даних, моніторинг соціальних мереж та електронних ресурсів, а також проводять оперативні заходи щодо встановлення осіб, причетних до незаконного переміщення неповнолітніх. На деокупованих територіях такі заходи мають комплексний характер, оскільки нерідко йдеться не лише про факт безвісного зникнення, а й про вчинення злочинів, передбачених міжнародним гуманітарним правом [6, с. 86–89].

Суттєвою проблемою залишається недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності поліції на деокупованих територіях. Науковці справедливо зазначають, що чинне законодавство не містить достатньо деталізованого механізму функціонування правоохоронних органів у перехідний період після деокупації територій. Зокрема, потребують удосконалення процедури документування фактів депортації дітей, механізми міжнародного поліцейського співробітництва та порядок взаємодії між органами державної влади під час проведення розшукових заходів [4, с. 44–46].

Окремої уваги потребує питання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності кримінальної поліції. В умовах воєнного стану та деокупованих територій ефективний розшук безвісти зниклих дітей неможливий без функціонування єдиних електронних обліків, інтегрованих баз даних та сучасних систем кримінального аналізу. Належне використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє оперативно зіставляти дані про осіб, маршрути переміщення населення, факти депортації та можливі місця перебування дітей [5, с. 118–120].

У контексті дослідження доцільно звернути увагу на наукові напрацювання Морозова Д.А., присвячені особливостям функціонування

правоохоронної системи в умовах кризових ситуацій. Зокрема, у своїй роботі він зазначає: «ефективність діяльності правоохоронних органів у районах із нестабільною безпековою ситуацією безпосередньо залежить від рівня координації між суб'єктами сектору безпеки та своєчасного інформаційного обміну між ними» [7, с. 53]. Наведене положення є надзвичайно актуальним для діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклих дітей на деокупованих територіях України, оскільки саме оперативність обміну інформацією та міжвідомча взаємодія значною мірою визначають результативність розшукових заходів.

Крім того, важливим напрямом діяльності кримінальної поліції є психологічна та комунікативна робота з дітьми, які були повернуті з тимчасово окупованих територій або встановлені після тривалого зникнення. Працівники поліції повинні враховувати психологічний стан неповнолітніх, які могли перебувати в умовах збройного конфлікту, психологічного тиску чи насильства. У зв'язку з цим особливого значення набуває взаємодія поліції з психологами, соціальними службами та органами опіки й піклування [6, с. 90–92].

Отже, діяльність підрозділів кримінальної поліції НПУ щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклих дітей на деокупованих територіях України має комплексний та багаторівневий характер. Її ефективність залежить від належного нормативно-правового забезпечення, ефективної міжвідомчої взаємодії, використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій, удосконалення механізмів міжнародного співробітництва та професійної підготовки працівників поліції до діяльності в умовах воєнного стану. Водночас сучасні виклики потребують подальшого вдосконалення організаційно-правових засад діяльності кримінальної поліції, спрямованих на забезпечення ефективного захисту прав дітей та їх безпечного повернення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>

Особливості здійснення правоохоронної діяльності на деокупованих територіях України : навч. посіб. / за заг. ред. О. О. Тихонова. Кропивницький : ДонДУВС, 2024. 156 с.

Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Наливайко О. І. Нормативно-правові засади діяльності поліції на прифронтових і деокупованих територіях: проблеми та прогалини регулювання. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 2. С. 40–47.

Адміністративно-правове забезпечення діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану : монографія / за ред. В. В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС, 2023. 248 с.

Організація діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо розшуку безвісти зниклих осіб : навч.-метод. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 134 с.

Морозов Д. А. Особливості взаємодії правоохоронних органів у кризових умовах воєнного стану. Одеса : ОДУВС, 2024. 96 с.

Кушнір К.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності С4 «Психологія»,

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лебединський Е. Б.

к. психолог. н., доцент кафедри психології та педагогіки

Одеського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У сучасних умовах воєнного часу проблема збереження психологічного благополуччя та захисту прав дітей набуває особливої значущості. Дитяче населення належить до категорій, які найгостріше переживають наслідки військової агресії, оскільки війна впливає не лише на зовнішні умови життя, а й на внутрішній емоційний світ дитини. Воєнні події здатні змінювати звичний ритм життя, умови навчання, соціальні контакти та загальне відчуття стабільності, що може позначатися на психологічному благополуччі та емоційному стані дитини.

Життя дітей в умовах війни нерідко супроводжується переживанням страху, тривоги, емоційної напруги, невпевненості у майбутньому та постійного відчуття небезпеки. Багато дітей змушені адаптуватися до нових життєвих обставин, пов'язаних із переїздом, зміною соціального середовища, розлукою з рідними або втратою звичного способу життя. Подібні фактори можуть спричиняти емоційну нестабільність, труднощі у спілкуванні, підвищену вразливість, замкнутість або, навпаки, прояви агресивної поведінки. Такі психологічні переживання здатні впливати не лише на актуальний емоційний стан дитини, але й на особливості її подальшого розвитку та соціальної адаптації.

У зв'язку з цим вивчення особливостей емоційного стану дітей у період військової агресії є важливим напрямом сучасних психологічних досліджень. Аналіз психоемоційних реакцій дітей дає можливість глибше зрозуміти їхні внутрішні переживання, потреби та труднощі, що виникають під впливом воєнних обставин. Крім того, дослідження цієї проблематики має практичне значення, оскільки сприяє пошуку ефективних методів психологічної допомоги, удосконаленню системи підтримки дітей та створенню умов для забезпечення їхнього повноцінного розвитку і захисту в умовах військової агресії.

Для глибшого розуміння особливостей емоційного стану дітей важливо звернути увагу на сутність емоцій та їхнє значення у розвитку особистості. «Емоція – це загальна активна форма переживання організмом своєї життєдіяльності» [1, ст. 2]. Саме через емоції людина осмислює власний досвід, сприймає події навколишнього середовища та формує індивідуальне ставлення до них. Вони є важливою складовою психічного життя, впливаючи на думки, поведінку та взаємини з іншими людьми. У дитячому віці роль емоцій особливо помітна, оскільки вони впливають на процес розвитку, комунікативну активність, почуття захищеності та здатність дитини пристосовуватися до змін у середовищі.

Формування емоційної сфери дитини має свої вікові особливості та відбувається поступово у процесі психічного розвитку особистості. Українська дослідниця Н. Мельник у розумінні онтогенезу емоційного розвитку розглядає цей процес як послідовне та природне виникнення й функціонування відповідних психологічних новоутворень [1, ст. 2]. Це свідчить про те, що емоційний розвиток дитини не є статичним явищем, а розвивається під впливом вікових змін, соціального оточення та життєвих обставин.

Відповідно особливого значення набуває роль найближчого оточення дитини, передусім батьків, які виступають важливим джерелом емоційної підтримки та почуття безпеки. Водночас Р. Маєр зазначав, що батьки нерідко починають переживати через те, що не до кінця розуміють внутрішні переживання власних дітей [1, ст. 2]. Подібне нерозуміння може ускладнювати емоційну взаємодію між дитиною та дорослими, особливо в умовах стресу, невизначеності та кризових ситуацій. В умовах військової агресії ця проблема набуває ще більшої актуальності, оскільки діти можуть переживати сильні емоційні реакції, які не завжди відкрито проявляються або легко розпізнаються дорослими.

В умовах воєнних дій емоційні переживання дітей можуть набувати різних форм, серед яких найчастіше зустрічаються страх, підвищена тривожність та загальна емоційна напруга. Страх у дитячому віці розглядається як природна реакція на небезпечні або невідомі ситуації, яка виконує захисну функцію та допомагає організму швидше реагувати на потенційну загрозу. У наукових дослідженнях наголошується, що сила та тривалість переживання страху залежать від інтенсивності стресового впливу та конкретних умов, у яких перебуває дитина. Зокрема, С. Белякова зазначає, що прояви страху визначаються особливостями ситуації та зовнішніми обставинами. К. Борщ підкреслює, що психічні або фізичні травми, отримані в умовах бойових дій, можуть мати довготривалий негативний вплив на психіку дитини та сприяти формуванню стійких страхів і тривожних станів. У свою чергу, Н. Євдокимова також звертає увагу на тісний зв'язок між пережитою травматичною подією та розвитком стійких емоційних порушень, зокрема страху у дітей [2, ст. 2].

Прояви страху в дітей можуть бути різноманітними та відображатися як на емоційному, так і на поведінковому рівні. Страх у дитячому віці часто супроводжується змінами поведінки, зокрема уникненням потенційно небезпечних або незнайомих ситуацій, підвищеною тривожністю, плаксивістю, емоційною нестабільністю та потребою у постійному контакті з дорослими. Також можуть спостерігатися фізіологічні реакції, такі як порушення сну, напруження, прискорене серцебиття та загальне психоемоційне виснаження.

Тривале переживання страху та тривожності може мати суттєві віддалені наслідки для психічного розвитку дитини, впливаючи на становлення її особистості, емоційно-вольову регуляцію та особливості соціальної поведінки. За таких умов у дітей часто спостерігається підвищена емоційна чутливість, зниження стресостійкості та труднощі адаптації до змін життєвих обставин. Також ускладнюється процес формування довірливих взаємин з оточенням, що може позначатися як на якості спілкування, так і на загальному рівні соціальної включеності. У поведінковому плані це проявляється або тенденцією до

самоізоляції та зниження активності у взаємодії з іншими, або імпульсивними емоційними реакціями як способом розрядки внутрішнього напруження.

Крім того, тривалий вплив психоемоційного стресу негативно позначається на когнітивному функціонуванні дитини: погіршується концентрація уваги, ускладнюється процес засвоєння інформації та знижується ефективність навчальної діяльності. У довгостроковій перспективі це може впливати на формування впевненості у власних можливостях і рівень соціальної адаптації.

Окремо слід зазначити, що в Україні близько 75% дітей зазнали психотравмувального впливу внаслідок війни, що свідчить про значну масштабність проблеми. Більшість із них демонструє ознаки емоційного виснаження: у частини дітей фіксуються порушення сну, зниження потреби у спілкуванні, поява нічних кошмарів та погіршення пам'яті, що відображає загальне погіршення психологічного стану [3, ст. 4.].

Додатково варто враховувати, що діти, які перебувають у зонах бойових дій або тимчасової окупації, нерідко стикаються з обмеженим доступом до базових соціальних послуг, зокрема охорони здоров'я та освіти [4, ст. 64.]. Це, у поєднанні з несприятливими умовами проживання, ще більше ускладнює їхній розвиток і негативно впливає на фізичне та психічне благополуччя.

Особливої актуальності набуває своєчасне виявлення проявів емоційного неблагополуччя та підвищеної тривожності у дітей, а також організація комплексної психологічної підтримки, спрямованої на стабілізацію емоційного стану, зниження рівня внутрішнього напруження та відновлення відчуття безпеки.

Підсумовуючи, слід зазначити, що емоційний стан дітей в умовах військової агресії зазнає суттєвих змін і характеризується підвищеною вразливістю. Війна є потужним травматичним фактором, який впливає на всі сфери психічного розвитку дитини. У відповідь на стресові обставини у дітей найчастіше формуються страх, тривожність та емоційна нестабільність. Такі переживання можуть мати тривалий характер і поступово закріплюватися у структурі особистості. Негативний емоційний стан також відображається на когнітивному розвитку, знижуючи концентрацію уваги та успішність навчання. Важливим чинником стабілізації психоемоційного стану є підтримка з боку сім'ї та найближчого соціального оточення. Саме дорослі здатні створити відчуття захищеності та зменшити рівень внутрішнього напруження у дитини. Крім того, своєчасне виявлення психологічних труднощів дозволяє запобігти їх поглибленню. Отримані результати підтверджують необхідність комплексної психологічної підтримки дітей у воєнний період. Таким чином, турбота про емоційне благополуччя дітей є важливою складовою їхнього повноцінного розвитку та соціальної адаптації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Друзіна І. В., Костенко О. В. Психологічні особливості емоційних станів особистості в умовах соціальних потрясінь // Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія. 2022. № 2. С. 34–40. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2022.2.6>

2. Терлецька Л. Г. Війна як чинник розвитку дитячих страхів та фобій // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія. 2024. Т. 35 (74), № 6. С. 18–24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.6/03>
3. Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків // Наукові перспективи. 2022. № 7 (25). С. 554–567. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-554-567](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-554-567)
4. Даценко М. С., Сорока О. В. Актуальні підходи до розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя // Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. 67. С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-7>

Liliana CREANGĂ

Ph.D. in law, associate professor at the Chair of Public Law,
Academy “Ștefan cel Mare”
of the Ministry of Internal Affairs
of the Republic of Moldova
e-mail: lilianacreanga28@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7118-9715>

**LEGAL FRAMEWORK FOR THE PROTECTION OF THE
RIGHTS OF REFUGEE CHILDREN IN THE REPUBLIC OF
MOLDOVA**

The study analyses the management of refugee flows in the Republic of Moldova, emphasising the delicate balance between humanitarian obligations and national security needs. The situation of refugees in the Republic of Moldova is closely linked to geopolitical developments in the region, in particular the consequences of the armed conflict triggered by Russia's invasion of Ukraine in 2022, which generated one of the largest humanitarian crises in Europe in recent decades. In this context, the Republic of Moldova, a state located on the eastern border of Europe and directly neighbouring Ukraine, has become an important transit and refuge point for people fleeing war. During the research, we highlighted the crucial role of temporary protection and cooperation with international organisations such as UNHCR and IOM. We also assessed progress on economic integration and access to essential services, despite the challenges related to the limited state resources. Equally important is the alignment with European standards to strengthen internal stability in the context of the European Union accession process.

Keywords: refugee flows, humanitarian obligations, national security, European integration, child.

INTRODUCTION

The invasion of Ukraine in February 2022 has generated a geopolitical wave of shock, transforming the Republic of Moldova from a proximate state to a critical bastion of human resilience at the Eastern border of Europe. In a record interval, the country managed massive flows that tested the limits of the national systems. The protection of vulnerable groups, especially children, is not only a gesture of solidarity but also a strategic necessity for maintaining internal stability and preventing cross-border risks.

According to reports at the beginning of 2026, the migration dynamics are without precedent: over 2 million Ukrainian citizens transited the national territory, and about 140,000 people chose to stay in the Republic of Moldova. Within this contingent, an essential legal subcategory comprises those over 86,000 people who officially benefit from temporary protection. The overwhelming majority is made up of women and children, the latter being the most exposed to inherent social and economic risks of „displacement”.

In experts’ opinion, children do not suffer from their home loss, but also a rupture from the family and educational protection environment that imposes an urgent transition from crisis assistance to a sustainable legal framework capable of ensuring the long-term integration. Once the Republic of Moldova got the status of candidate state for EU integration, the Republic of Moldova's alignment with the international standards in the matter of asylum constitutes a precondition “*sine qua non*” for the adherence course. This alignment validates the state’s institutional maturity and its capacity to honour the engagements of international law of human rights.

By making a historical incursion into the evolution of refugee protection, we can observe an uneven trajectory. While “the Nansen passport” provided a first form of legal identity for stateless persons after World War I, the documents of the era, such as a 1926 New York Times article [1], reflected the resilience of states that considered the system a nuisance and an obstacle to sovereignty. The real success came only together with the Geneva Convention of 1951 [2], which established a historical compromise between the sovereignty of states and the imperative of humanity.

Currently, the legal pillars in the Republic of Moldova are structured as follows:

Law no 270/2008 on asylum is the national framework defining refugee status in accordance with international norms [3];

The protocol of 1967, the document that universalized protection, eliminating the temporal and geographical barriers of the initial Convention [4];

The principle of non-refoulement, regulated by the article no 33 of the Convention of 1951, is the cornerstone of the right of refugees and prohibits the return of persons to territories where their lives are threatened.

This abstract framework gets a pragmatic dimension through a temporary protection mechanism conceived to respond to the specific needs of children and displaced families.

METHODOLOGY

The methods used for research were the logical method, the systematic method, and the comparative method, focusing on the analysis of doctrine and the study of empirical materials relevant to the achievement of research objectives. The study also aims to identify the legal acts and norms applicable in the Republic of Moldova and in the European Union that oblige the state to grant international protection.

DISCUSSIONS

The protection of the underage refugees in the Republic of Moldova is based on a legal norms hierarchy that integrates the international standards in the internal legislation. The Convention of the United Nations on the Rights of the Child [5] remains the directive document, imposing the principle of the superior interest of children in all legal and administrative procedures. In the national context, Law no 140/2013 on special children protection in risk situations and of children separated

from their parents [6] is the operational foundation for the emergency interventions. The early identification of the unaccompanied children and of those who are at risk situation is critical for the prevention of abuse. The border police play an important role as “a first-responder”, with the obligation to refer the suspect cases to the territorial tutelary authorities. Identification criteria include a lack of a legal representative, possession of expired identity papers or doubts about the kinship relationship with the companion [7].

In this context, the protection of children, refugees in Moldova, evolved from emergency interventions to the social and educational integration policies aligned with the European standards. It was done to transform this crisis into an inclusive development opportunity. The protection of children, Ukrainian refugees to the Republic of Moldova, represents a major priority, taking into consideration that these people, along with women, form the majority of approximately 140.000 refugees that are on the territory of our country at the beginning of 2026 [8]. This category is considered to be vulnerable from the social and economic points of view that need specific measures for assistance and integration. The Republic of Moldova identified mechanisms and main protection measures that include [9]:

The statute of temporary protection - over 86.000 people benefit from it, which provides them the legal right to stay and especially for children, guaranteed access to education and medical services. This mechanism provides, as well, protection against abuse and discrimination, assuring the principle of not returning to their homelands.

Access to education and social services. The national authorities, in cooperation with external partners, implemented measures to provide integration of children into the educational system. In comparison with 2021, the data show that in 2023, the number of refugees who applied for education institutions registered a significant increase.

Support for mental health. The sustainable integration of children includes, as well, the enhanced access to mental health services, which are essential for the management of trauma caused by the armed conflict.

The role of the international organisations. Management of child protection is actively supported by such specialised agencies as UNICEF, which ensures the promotion of the rights of refugee children and provides direct humanitarian assistance; Save the Children, which focuses on the protection of minors and facilitating their access to the educational process; and IOM Moldova, which contributes through direct assistance and support to host communities.

CONCLUSIONS

The Government of the Republic of Moldova, in cooperation with the international community, managed to adopt and diversify a range of programs to provide the integration of the displaced people from Ukraine into the Republic of Moldova. The protection of the rights of the refugee children in Moldova ceased to be a facultative humanitarian option; it is an absolute legal obligation and a base component of national security. The correct management of this phenomenon prevents the occurrence of some “lost generations” and also the associated risks of social exclusion. The Republic of Moldova has the historical opportunity to prove that a humanitarian crisis can generate a deep institutional modernisation, reaffirming its firm engagement for human dignity and European values.

References:

https://ro.wikipedia.org/wiki/Pa%C8%99aport_Nansen, accesat la 06.04.2026

Convenția din 1951 privind statutul refugiaților

LEGE Nr. LP270/2008 din 18.12.2008 privind azilul în Republica Moldova

Protocolul privind statutul refugiaților din 31.01.1967

Convenția cu privire la Drepturile Copilului din 20 noiembrie 1989

LEGE Nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți

<https://social.gov.md/wp-content/uploads/202...>, accesat la 06.04.2026

<https://dopomoga.gov.md/faq-about-children...>, accesat la 06.04.2026

<https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/...>, accesat la 06.04.2026

Лисенко Д. М.

курсант 1 курсу ННПФПКП НПУ
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник

Кейдалюк В. О.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету
доктор філософії

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У ЗАПОБІГАННІ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Як визначає Конвенція ООН про права дитини, яку Верховна Рада України ратифікувала 27 лютого 1991 року, дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [1]. Вони становлять особливу частину суспільства поряд з дорослими та людьми похилого віку, які через свої вікові та фізіологічні особливості потребують ретельного догляду, захисту та можливостей реалізації своїх прав та інтересів за допомогою дорослих, суспільства та держави в цілому.

Особливу увагу при роботі з дітьми слід приділити попередженню та недопущенню негативного впливу різних криміногенних чинників, які підштовхують їх на вчинення протиправних проступків чи злочинів. Діти, враховуючи їх фізіологічні та розумові особливості, що обумовлені їх віком, у зв'язку з дуже малим життєвим досвідом, сильно піддані зовнішньому впливу з усіх джерел, не маючи можливості самотійно, у повній мірі визначати, чи є цей вплив позитивним або негативним. Нерідко діти, що не отримали виховання про базові моральні поняття добра і зла, про те, які дії є прийнятними в суспільстві, а які навпаки, отримують осуд, та ізолюють дитину від значної частини людей, які не мають належного догляду з боку батьків або опікунів, в результаті вчиняють правопорушення. Думки про вчинення

правопорушення у таких дітей можуть з'являтися мимоволі, але мало коли, вони реалізують їх самостійно. Саме тут, ключову роль у виборі діяти чи не діяти, грає негативний вплив або «поганої» компанії однолітків, які вже знаходяться під враженням від «потужних» дорослих, які вживають алкогольні напої, курять сигарети та навіть вживають заборонені препарати, що в сукупності з вищепереліченим створює в голові незрілих дітей картину того, яким потрібно бути, або напряду від таких дорослих, що тільки і шукають собі зручного підлеглого, якого не шкода посадити за ґрати, заради своєї вигоди, заздалегідь нав'язавши підлітку ідею про те, що кожний чоловік «з великої літери» у своєму житті повинен раз, а то і два рази відсидіти строк за вчинений злочин.

Наразі, в умовах війни особливу увагу слід приділити ворожому вербуванню дітей, через онлайн ресурси, месенджери, стрімінги, онлайн-ігри та залученням їх до вчинення злочинів. Вербувальники впливають на підлітків за допомогою таких маніпулювань: 1. Пошук легких заробітків; 2. Шантаж та залякування дитини; 3. Емоційна вразливість, яка тільки посилюється в умовах воєнного часу (якщо дитина відчуває брак підтримки в родині чи серед друзів, вона стає вразливою до впливу людей, які обіцяють “розуміння” або “дружбу”); 4. Соціальний і політичний тиск. Російські воєнні злочинці використовують сильні наративи про “захист батьківщини”, “справедливість” чи “героїзм”, які легко вражають дитячу психіку. Якщо родина підтримує проросійські погляди, дитина може легко погодитися на подібну діяльність; 5. Пошук визнання. Діти прагнуть бути важливими, помітними та прийнятими в групі. Зловмисники маніпулюють цим бажанням, пропонуючи “героїчні” ролі або “місії”. [3, с. 9-11].

Опираючись на криміналістичну статистику найчастіші правопорушення, вчинені неповнолітніми, включають майнові злочини, хуліганство, незаконне заволодіння транспортними засобами та правопорушення, пов'язані з обігом наркотиків. Близько 60-75% таких злочинів вчиняються у групах, часто разом із дорослими. Тому, з метою недопущення вчинення правопорушень неповнолітніми особами, існує спеціальний підрозділ Національної поліції, що покликаний захищати дітей від негативного впливу злочинців, запобігання вчиненню ними протиправних дій, допомогти їм впоратися зі згубним впливом війни та виховати з них гідних громадян у дусі додержання законів та поваги до інших людей.

Ювенальна превенція (далі ЮП) — це спеціалізований підрозділ Національної поліції України, що спрямований на роботу з дітьми та підлітками. ЮП охоплює систему організаційних і правових заходів, які забезпечують належні умови для виховання неповнолітніх, недопущення вчинення правопорушень ними або щодо них, формування у молоді правосвідомості та дотримання норм суспільного життя. Основними завданнями підрозділів ЮП є: профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів

індивідуальної профілактики; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти; взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей; здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [2].

Особливого значення діяльність ЮП набула в умовах військової агресії проти України, що критично вплинула на рівень та умови життя і виховання дітей, їх стабільного розвитку та набуття ними світогляду, який побудований на вірі в людяність, почуття справедливості та впевненість в їх добре майбутнє навіть у складних умовах війни. В цих непростих умовах, до діяльності ЮП додалися робота з внутрішньо переміщеними дітьми, допомога в адаптації на новому місці; документування воєнних злочинів щодо дітей, примусового вивезення на територію ворога та насильства; проведення профілактичної роботи у формі оффлайн зустрічей та бесід щодо особистої безпеки, а також безпеки в інтернеті, попередження про негативний вплив ворога; взаємодія з волонтерами та службами у справах дітей для виявлення таких дітей, які залишились без догляду.

Незважаючи на складні умови війни, під тиском збройної агресії та згубного впливу ворога на молодь, підрозділи ЮП з посиленою увагою здійснюють профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання протиправним діям дітей. Як ми визначили вище, підлітки є найуразливішою частиною населення, які, особливо в умовах дії воєнного стану, потребують посиленого догляду, виховання та створення сприятливих умов для повного і здорового розвитку особистості, адже вони — це майбутнє нашої країни і куди звернуть вони на своєму життєвому шляху, туди піде і держава.

ЛІТЕРАТУРА

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р. // Офіційний вісник України. — 1991. — № 27. — С. 12–35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text;

Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19 жовтня 2017 р. № 1044 // Офіційний вісник України. — 2017. — № 93. — С. 112–118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

Протидія залученню дітей до протиправної діяльності в інтернеті. Теорія та практика: навч.-метод. посіб. — 40 с. [Електронний ресурс]. URL: [Теорія-та-практика_compressed.pdf](#)

НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ДЛЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Домашнє насильство щодо дітей є однією з найбільш поширених форм насильства та актуальною соціальною проблемою. Особливого загострення питання захисту дітей від нього набуло в умовах воєнного стану в Україні. Психологічне навантаження, спричинене війною, яке впливає на все суспільство, особливо позначається на внутрішньосімейних взаєминах, де діти залишаються найбільш вразливою категорією. Наслідки домашнього насильства проявляються не лише у фізичній чи психічній шкоді, але й негативно впливають на психологічний стан, моральний і фізичний розвиток, процес соціалізації та навчання. Формування психіки дитини в атмосфері страху, агресії та нестабільності супроводжується психологічною травматизацією [1, с. 111]. В умовах воєнного стану цей процес додатково ускладнюється впливом зовнішніх травматичних факторів (обстріли, вимушене переміщення, втрата відчуття безпеки), наслідки яких можуть мати тривалий характер і впливати на подальше життя дитини.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство як діяння фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання та завдають шкоди фізичному або психічному здоров'ю особи [2].

Дитина може бути як безпосередньою жертвою насильства, так і свідком конфліктів між дорослими членами сім'ї, що створює для неї психотравмуючу атмосферу. Перебування в таких умовах негативно впливає на її емоційний стан, процес соціалізації та формування особистості. У подальшому особи, які зазнали насильства в дитячому віці, можуть формувати деструктивні моделі поведінки та ідентифікувати себе як із роллю агресора, так із роллю жертви. Пережиті в дитинстві почуття болю, сорому, страху та безпорадності часто стають чинниками емоційних і поведінкових порушень у підлітковому та дорослому віці [3, с. 25].

Вказані наслідки формуються не лише як прямий результат насильства, а й під впливом сукупності соціальних, економічних і психологічних чинників, дія яких суттєво посилюється в умовах воєнного стану, який виступає не лише фоновим фактором, а й безпосереднім каталізатором зростання сімейної напруженості та насильницьких практик.

В академічних дослідженнях серед основних причин посилення домашнього насильства щодо дітей в умовах воєнного конфлікту виділяють втрату сім'ями житла, роботи, стабільних умов життя, соціальних контактів через вимушене переміщення, руйнування звичного середовища проживання, а також загальне підвищення рівня стресу і психологічної напруги в родині. За таких умов у сім'ях загострюються внутрішні стосунки, виникають конфлікти

щодо розподілу ресурсів і побутових витрат, погіршується загальний психологічний стан, з'являються депресивні настрої, що сприяє зростанню побутових конфліктів і переходу їх у прояви насильства [4; 5].

Додатковим чинником є емоційне виснаження батьків або осіб, що їх замінюють, які не завжди можуть контролювати свої реакції та поведінку, що іноді призводить до застосування жорстких методів виховання дітей. У воєнних умовах такі прояви посилюються через тривале перебування в стані стресу, невизначеності та психоемоційного перевантаження [4, с. 90].

У сім'ях, де чоловік є військовослужбовцем, зростає навантаження на жінок, що негативно впливає на їхній емоційний стан і може посилювати конфліктність у взаєминах із дітьми. Як свідчать результати дослідження ГО «Ла Страда-Україна», фіксується збільшення звернень від дітей щодо випадків насильства з боку матерів у ситуаціях, коли батько мобілізований [5, с. 34].

Також домашнє насильство щодо дітей має виражені соціально-поведінкові прояви. У дітей можуть виникати труднощі у спілкуванні та встановленні міжособистісних контактів, з'являється схильність до замкненості або, навпаки, до агресивної поведінки у взаємодії з однолітками та дорослими. У частини дітей формуються прояви девіантної поведінки, зокрема порушення дисципліни, втечі з дому, конфліктність. У подальшому це може призводити до складнощів соціальної адаптації та ризику асоціальної поведінки у дорослому житті [6, с. 1618].

За результатами емпіричного дослідження 2025 року, проведеного серед студентів і присвяченого вивченню ознак і наслідків травматичного досвіду домашнього насильства, до віддалених індикаторів психотравми респонденти віднесли зниження самоповаги, знецінення себе та формування комплексу меншовартості. Вибірку дослідження, зокрема, склали студенти, які могли стикатися з досвідом переживання або опосередкованого сприйняття домашнього насильства в дитячому віці в умовах воєнного конфлікту, що триває з 2014 року. Отримані дані відображають пролонговані наслідки пережитого в дитинстві насильства, які проявляються вже у дорослому віці. Такі прояви сприяють викривленню самооцінки, ускладнюють соціалізацію та особистісний розвиток, а також можуть бути пов'язані з ризиком розвитку залежностей, депресивних станів і деструктивних міжособистісних стосунків. Серед інших проявів фіксуються комунікативна відстороненість і протестні реакції, що можуть призводити до соціальної ізоляції та конфліктності. Також визначаються емоційні порушення, поведінкові та соматичні розлади. Найбільш небезпечними, за висновком дослідників, є суїцидальні думки, наміри або спроби [6, с. 1617].

Реагування на випадки домашнього насильства та мінімізація його наслідків неможливі без злагодженої роботи відповідних служб. Важливе місце в цій системі займають органи Національної поліції України та соціальні служби. Підрозділи ювенальної превенції виявляють випадки насильства, реагують на них і здійснюють профілактичну роботу, взаємодіючи з іншими суб'єктами системи захисту дітей. Соціальні служби оцінюють потреби дитини, надають психологічну та соціальну допомогу, організовують кризове втручання і супроводжують сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Ефективність цієї роботи залежить від своєчасного виявлення випадків насильства та узгодженої міжвідомчої взаємодії [7], що в умовах воєнного стану набуває ще більшої значущості через ускладнення соціальної ситуації та зростання вразливості сімей.

Таким чином, домашнє насильство щодо дітей в умовах воєнного стану є комплексною соціально-психологічною проблемою, що має багаторівневий і довготривалий характер наслідків. Воно негативно впливає на емоційний стан, поведінку, процес соціалізації та загальний розвиток дитини, формуючи стійкі деформації особистості, які можуть проявлятися як у підлітковому, так і в дорослому віці. В умовах війни ризики домашнього насильства суттєво зростають і ускладнюються, що потребує своєчасного виявлення таких випадків і ефективного реагування уповноважених органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колісник А. С. Захист дітей від домашнього насильства в умовах воєнного стану: міжнародно-правові стандарти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 111-114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/25>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19.12.2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 26.05.2026).
3. Калька Н. М., Васільєва О. В. Психологічні особливості деструктивного впливу сім'ї на соціалізацію дитини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2014. № 1. С. 21-31. URL: <https://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/psychology/article/view/282/277>
4. Дмитришин О. О. Захист прав та домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 4, ч. 3. С. 89-94 DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.14>
5. Ковальова О. В. Детермінанти домашнього насильства в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Юридичні науки»*. 2026, № 1 (95). С. 31-40. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2026-1-11800>
6. Столярчук О. А., Цюман Т. П. Домашнє насильство як чинник психічної травми дітей: пролонговані наслідки Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія». 2025. Вип. № 7(53). С. 1609-1621 DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7\(53\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-7(53))
8. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658 : станом на 28 берез. 2024 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.05.2026).

Лужняк Н. В.

курсант 102 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС

Науковий керівник:

Шевчук В.В.

старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін ОДУВС

ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Запровадження воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на функціонування системи освіти, зумовивши необхідність оперативної адаптації освітнього процесу до нових безпекових умов. Важливу роль у забезпеченні безперервності навчання відіграв досвід організації дистанційної освіти, набутий під час пандемії COVID-19. Незважаючи на проблеми технічного забезпечення, неоднаковий рівень цифрової компетентності учасників освітнього процесу та окремі труднощі із забезпеченням належного контролю знань, зазначений досвід дозволив закладам освіти достатньо швидко перейти до дистанційної та змішаної форм навчання. Саме ці форми сьогодні є важливими механізмами реалізації права особи на освіту в умовах воєнного стану.

Відповідно до статті 53 Конституції України кожен має право на освіту, а повна загальна середня освіта є обов'язковою [1]. Водночас не всі заклади освіти відповідають сучасним безпековим вимогам, а безпекова ситуація в окремих регіонах України залишається нестабільною. За таких умов дистанційне та змішане навчання набувають особливого значення як інструменти забезпечення доступності освітніх послуг.

Нормативною основою їх застосування є Закон України «Про освіту», яким передбачено дистанційну форму здобуття освіти (ст. 9) та гарантовано можливість організації освітнього процесу в дистанційній або іншій найбільш безпечній для його учасників формі (ст. 57-1) [2]. Також Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, яке визначає особливості організації дистанційного навчання та розглядає змішане навчання як один із напрямів використання технологій дистанційної освіти [3]. При цьому **змішане навчання не закріплено у законодавстві як окрема форма здобуття освіти, адже воно передбачає поєднання очної й дистанційної форм** [4]. Такий підхід сприяє забезпеченню безперервності освіти та підвищенню адаптивності освітнього процесу в умовах сучасних викликів.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення поняття дистанційного навчання, що пояснюється складністю та багатовимірністю цього явища. Зокрема, О. О. Наливайко на підставі аналізу наукових підходів зазначає, що дистанційне навчання трактується як упорядкована взаємодія викладача і здобувача освіти, спрямована на досягнення визначеної мети навчання, специфічний процес пізнання під керівництвом викладача, освітня

технологія або форма організації навчального процесу, що реалізується із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та передбачає взаємодію учасників освітнього процесу на відстані [5, с. 77].

Узагальнення наведених підходів дає підстави розглядати дистанційне навчання як форму організації освітнього процесу, за якої взаємодія між викладачем і здобувачем освіти здійснюється переважно за допомогою цифрових технологій та засобів електронної комунікації без обов'язкової фізичної присутності у закладі освіти. Така форма навчання може реалізовуватися як у синхронному режимі, коли заняття проводяться в реальному часі, так і в асинхронному, що передбачає самостійне опрацювання навчальних матеріалів у зручний для здобувача час. Завдяки цьому забезпечується можливість продовження навчання незалежно від місця перебування особи, що є особливо важливим в умовах воєнного стану.

На відміну від дистанційного навчання, змішане навчання поєднує традиційні та дистанційні форми організації освітнього процесу. На думку Л. І. Новицької, така модель передбачає використання різних методів, технологій та способів подання навчального матеріалу [6, с. 5], що забезпечує стабільність освітнього процесу навіть за умов безпекових ризиків. Водночас змішане навчання сприяє персоналізації освіти, підвищує її гнучкість та ефективність. Його особливістю є поєднання навчальної діяльності під керівництвом викладача із самостійною роботою здобувачів освіти з використанням електронних освітніх ресурсів. Такий підхід відповідає принципам студентоцентрованого навчання та сприяє активній участі здобувачів у формуванні власної освітньої траєкторії [6, с. 4-5].

Змішане навчання характеризується низкою специфічних ознак: поєднанням очних і дистанційних занять залежно від безпекової ситуації; активним використанням цифрових платформ та електронних освітніх ресурсів; забезпеченням безперервності навчання під час повітряних тривог або вимушеного переміщення здобувачів освіти; посиленням ролі самостійної роботи та самоорганізації; гнучким плануванням освітньої діяльності; підтриманням комунікації між викладачами та здобувачами освіти за допомогою цифрових засобів зв'язку.

Водночас дистанційне та змішане навчання мають і певні недоліки. Серед основних проблем слід виокремити нестабільний доступ до мережі Інтернет, перебої електропостачання, недостатню забезпеченість технічними засобами, а також зниження безпосередньої комунікації між учасниками освітнього процесу. Крім того, значна частка самостійної роботи потребує від здобувачів високого рівня самодисципліни та відповідальності.

Отже, дистанційне та змішане навчання стали невід'ємними складовими організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Незважаючи на наявні труднощі, вони забезпечують реалізацію конституційного права на освіту, сприяють безперервності навчання та дозволяють адаптувати діяльність закладів освіти до сучасних безпекових викликів. Подальший розвиток цифрових технологій та вдосконалення методичного забезпечення освітнього

процесу сприятимуть підвищенню ефективності цих форм навчання та їх відповідності потребам здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>

Троян І. Змішане навчання: чи передбачено законодавством та які види практикують школи. URL: <https://nus.org.ua/2023/09/18/zmishane-navchannya-chy-peredbacheno-zakonodavstvom-ta-yaki-vydy-praktykuyut-shkoly/>

Наливайко О. О. Дистанційне навчання: сутність та особливості. *Педагогічний альманах*. 2017. № 36. С. 75-81. URL: https://www.researchgate.net/publication/360005482_DISTANCIJNE_NAVCANNA_SUTNIST_TA_OSOBLIVOSTI

Новицька Л. І. Змішане навчання у вищих навчальних закладах в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. 2025. № 40. С. 1-14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1712/1604>

Лунгол О.М.

Коломийченко І.В.

Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРОФІЛАКТИКА ЗАЛУЧЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО ДЕСТРУКТИВНИХ ІНТЕРНЕТ-СПІЛЬНОТ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ КРАЇНИ-АГРЕСОРА

В умовах триваючої повномасштабної військової агресії проти України інформаційний простір трансформувався у повноцінний театр бойових дій. Найбільш вразливою категорією об'єктів ворожого впливу залишаються неповнолітні, чия несформована психіка та високий рівень цифрової активності стають мішенню для маніпуляцій. Країна-агресор систематично використовує цифрові платформи – від месенджерів Telegram та Discord до ігрових середовищ TikTok та Instagram – як інструментарій для вербування українських підлітків. Метою такого впливу є не лише дестабілізація суспільно-політичної ситуації, а й залучення дітей до реальної диверсійної діяльності: підпалів об'єктів інфраструктури, збору даних про дислокацію Сил оборони України чи пошкодження військового майна [1].

Актуальність дослідження зумовлена критичною необхідністю розробки інтегрованих механізмів превенції, що базуються на методології Intelligence-Led Policing (ILP) та сучасних психолого-педагогічних підходах. У межах реалізації стратегії ILP, правоохоронні органи отримують можливість

трансформувати підхід від реактивного до проактивного моделювання загроз. Зокрема, це досягається через формування та аналіз динамічних криміногенних карт «цифрових загроз» у конкретних регіонах, що дозволяє виокремлювати зони підвищеного ризику вербування та концентрувати превентивні зусилля там, де цифрова активність ворожих спецслужб є найвищою.

Розглядаючи механізми маніпуляції, варто звернути увагу на феномен «гейміфікації» злочинної діяльності. Спецслужби агресора маскують протиправні завдання під «квести» за винагороду, що нівелює у свідомості дитини відчуття реальної небезпеки та правової відповідальності. У цьому контексті соціальна інженерія проявляється через методи «фальшивої ідентичності» (catfishing), коли вербувальник імітує образ однолітка для встановлення довіри. Найбільш небезпечним етапом стає перехід від фінансової стимуляції до психологічного шантажу: отримавши перші компрометуючі матеріали, маніпулятор змушує підлітка до тяжких злочинів під загрозою викриття [2; 3].

Ефективна протидія таким викликам неможлива без активного використання OSINT-моніторингу. Ключовими даними для виявлення вербувальників є аналіз лінгвістичних та поведінкових закономірностей у анонімних чатах, що дозволяє ідентифікувати алгоритми втягнення молоді у протиправну діяльність. Окремим вектором OSINT-досліджень має стати моніторинг криптовалютних транзакцій, що використовуються агресором для оплати за «виконані квести», оскільки фіксація таких фінансових потоків є прямим маркером ідентифікації мереж залучення.

Паралельно з правоохоронними заходами, заклади освіти мають стати центрами формування «цифрового імунітету» через інтеграцію модулів медіаграмотності та створення захищених внутрішніх каналів комунікації для анонімного інформування про підозрілі контакти.

Ми вважаємо, що ефективна реалізація та захист прав дитини в умовах військової агресії вимагає відповідних безпекових заходів та розвитку єдиної національної координаційної платформи «Освіта – Поліція – Кіберполіція». Функціонування такої багатовекторної екосистеми має базуватися на принципах конвергенції технологічних можливостей кіберпідрозділів, оперативно-аналітичного потенціалу поліції та фундаментального педагогічного досвіду освітньої спільноти. Створення означеної архітектури взаємодії забезпечить не лише миттєвий горизонтальний обмін верифікованими даними про новітні способи та засоби залучення неповнолітніх до протиправної діяльності, а й дозволить впровадити алгоритми проактивного захисту на основі прогнозних моделей Intelligence-Led Policing. У цьому контексті ключовим завданням стає формування когнітивної стійкості підростаючого покоління та розвиток «цифрового імунітету», що здатні нівелювати складний інструментарій соціальної інженерії, який систематично застосовується спецслужбами країни-агресора для дестабілізації українського суспільства.

Лише через консолідацію зусиль у межах такої міжвідомчої платформи, що поєднує OSINT-моніторинг із психолого-педагогічними заходами, ми зможемо забезпечити стратегічну безпеку українських дітей у цифровому

просторі. Це дозволить ефективно попередити спроби використання української молоді як об'єктів диверсійного впливу та гарантувати надійний фундамент для захисту національних інтересів і безпечного майбутнього України в умовах сучасних гібридних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. За 10 тисяч гонорару – 10 років тюрми: як рф руками неповнолітніх підпалює автівки військових. *Новини НПУ : офіційний вебпортал*. URL: <https://npu.gov.ua/news/za-10-tysiach-honoraru-10-rokiv-tiurmy-iaak-rf-rukamy-nepovnolitnikh-pidpaliuie-avtivky-viiskovykh> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Lysenko O.V., Haborets O.A., Lunhol O.M. Law enforcement information and analytical support. Current issues in modern science. Issue, (3), 2023. Pp. 281-291.
3. Лунгол О. М. Роль кібергігієни у безпеці та розвитку українського суспільства. *Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 квіт. 2024 р.). Одеса : ДЗ «ПНПУ ім. К. Д. Ушинського», 2024. С. 268–270.
4. Social Engineering and Youth: Mechanisms of Manipulation in Armed Conflicts. *Journal of Cybersecurity and Society*. Washington D.C., 2024. Vol. 12, No. 2. P. 112–130.

Лунгол О.М.

Донецький державний університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ВЕРБУВАННЮ ПІДЛІТКІВ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

В умовах тривалої військової агресії захист прав дитини трансформується у площину боротьби за її свідомість та когнітивну безпеку. Соціальні мережі стали інструментом ведення гібридної війни, де спецслужби країни-агресора використовують вразливість підліткової психіки для вербування та залучення до диверсійної діяльності.

Актуальність даного дослідження полягає у необхідності розробки та впровадження психолого-педагогічних методів, що здатні нейтралізувати маніпулятивні технології та формувати у підлітків стійкий імунітет до протиправних закликів у цифровому середовищі.

Процес залучення підлітків до протиправної діяльності через соціальні мережі базується на експлуатації вікових особливостей [1]: прагненні до ризику, фінансової самостійності, емоційної нестабільності і т.д. Вербувальники застосовують складні психотехніки, такі, як метод соціальної валідації (створення ілюзії важливості та приналежності до «обраної» групи через ігрові механіки (гейміфікація), емоційне «захоплення» (використання стресового стану дитини в умовах війни для пропозиції «швидких рішень» або «легкого заробітку»), когнітивне розмивання меж (підміну понять, де злочинні дії, наприклад, збір даних про ЗСУ, подаються як цікавий квест або гра) тощо.

Все це потребує розробки та впровадження інноваційних психолого-педагогічних стратегій протидії. При цьому постає необхідність переходу до проактивної педагогіки безпеки, яка має включати: метод рефлексивного аналізу цифрового сліду (навчання підлітків самостійно оцінювати джерела інформації та розпізнавати ознаки соціальної інженерії – фейкові профілі, маніпулятивні запити тощо); педагогічну симуляцію, наприклад, метод ігрових безпекових кейсів – розробку та впровадження інтерактивних квестів, де учні опиняються в ролі об'єкта маніпуляції та мають розробити алгоритм захисту; технологію «цифрового менторства» – залучення підлітків до популяризації безпечної поведінки серед однолітків, що базується на принципі «рівний-рівному». Ці психолого-педагогічні інновації дозволять виробити у молодого покоління автоматизм правильної реакції на спроби вербування.

Формування резильєнтності у підлітків має виступати як освітній імператив. Ключовим завданням сучасної школи та закладів вищої освіти має бути саме розвиток психологічної резильєнтності – здатності дитини адаптуватися до критичних умов війни та протистояти деструктивному тиску. Педагогічні методи мають бути спрямовані на відновлення відчуття контролю над власним життям, що є найкращим антидотом проти маніпуляцій вербувальників, які обіцяють суб'єктивну «владу» через вчинення протиправних дій.

Отже, психолого-педагогічна протидія вербуванню неповнолітніх повинна вийти за межі формального інформування. Вона має стати системним процесом формування критичного мислення та цифрової гігієни, що інтегрується в усі ланки освітнього процесу. Лише через поєднання глибинного психологічного аналізу та інноваційних освітніх технологій можливо забезпечити надійний захист прав дитини та попередити її втягнення у злочинну діяльність спецслужбами ворога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маніпуляції та вербування: як не потрапити в пастку та зрозуміти, що вас намагаються використати? Новини НПУ : офіційний вебпортал. URL: <https://npu.gov.ua/news/manipuliatsii-ta-verbuvannia-iak-ne-potrapyty-v-pastku-ta-zrozumity-shcho-vas-namahaiutsia-vykorystaty> (дата звернення: 10.04.2026).

2. Лунгол О. М. Роль кібергігієни у безпеці та розвитку українського суспільства. Сучасна українська держава: вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 квіт. 2024 р.). Одеса : ДЗ «ПНПУ ім. К. Д. Ушинського», 2024. С. 268–270.

Любчик В.Б.

к.ю.н., доцент, Одеський державний
університет внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Відповідальність неповнолітніх є важливою складовою правової системи України. Вона регулюється нормами Кримінальний кодекс України, Кодекс України

про адміністративні правопорушення та цивільного законодавства. Особливість цієї відповідальності полягає у поєднанні покарання з виховним впливом.

У Кримінальному процесуальному кодексі України поняття неповнолітній визначено у п. 12 ст. 3 де вказано, що неповнолітня особа – малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Визначення малолітньої особи також надано у вищевказаній статті, але у п. 11, де зазначено, що малолітня особа – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років[2].

Відповідно ст. 9 кодексу України про адміністративні правопорушенням (КУпАП), проступком визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку.

Згідно ст. 13 КУпАП до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24⁻¹ цього Кодексу. Також у разі вчинення особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років адміністративних правопорушень, передбачених 44, 51, 89, 121-127, 130, статтею 139, частиною третьою статті 154, частиною другою статті 156, статтями 173, 173⁻², 173⁻⁴, 174, 183⁻¹, 185, 190-195 цього Кодексу, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах. З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до зазначених осіб (за винятком осіб, які вчинили правопорушення, передбачені статтею 185) можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 24⁻¹ цього Кодексу[3].

Адміністративна відповідальність неповнолітнього може настати тільки тоді, коли шістнадцять років йому виповнилося саме на момент вчинення протиправного діяння, а не на момент прийняття рішення компетентним органом.

За вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років можуть бути застосовані такі заходи впливу:

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- 2) попередження;
- 3) догана або сувора догана;
- 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Як відомо до кримінальної відповідальності притягуються особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять. Однак, за вчинення окремих видів злочинів до кримінальної відповідальності притягуються неповнолітні особи у віці від 14 до 16 років (вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, згвалтування, хуліганство та інші). Що стосується кримінальної

відповідальності дітей віком до 14 років, вони не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, але до них можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру.

До видів покарань відносно неповнолітньої особи можна віднести:

штраф як вид застосовується лише до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути накладене стягнення. Максимальний розмір штрафу для неповнолітнього не може перевищувати п'ятисот встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Якщо у неповнолітнього власних коштів / майна / доходів немає, а також, якщо неповнолітній засуджений за вчинення злочину, за який передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, замість штрафу призначаються громадські або виправні роботи;

громадські роботи, виправні роботи можуть бути застосовані до неповнолітнього у віці від шістнадцяти років. Громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання даного виду покарання не може перевищувати двох годин на день;

виправні роботи;

пробаційний нагляд;

арешт - утримання неповнолітньої особи в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах. Також арешт може застосовуватися до неповнолітніх, які досягли шістнадцятирічного віку на момент винесення вироку. Термін - від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб;

позбавлення волі на певний строк.

До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю[1].

Вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стосовно цивільно-правової відповідальності, можливо відзначити, що вона стосується відшкодування шкоди. Цивільний кодекс України встановив, що неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану ним шкоду самостійно на загальних підставах. Але, в разі відсутності у неповнолітньої особи, майна, достатнього для відшкодування заподіяної ним шкоди, ця шкода відшкодовується в частині, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками або особами, що їх замінюють. Що стосується малолітніх дітей, то збиток, заподіяний особою, яка не досягла чотирнадцяти років, відшкодовується її батьками (або особами, що їх замінюють), - якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Якщо збиток, заподіяний спільними діями кількох малолітніх осіб, він

відшкодовується їхніми батьками (особами, що їх замінюють) в частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду.

Однією із причиною підліткової злочинності найчастіше є неналежний догляд за дітьми батьків або їхня відсутність. Загальне зниження рівня життя, неблагополуччя сімей, які з втратою прибутку втрачають і моральні цінності, відсутність нормальних побутових умов — все це призводить до того, що діти, прагнучи жити так, як усі, намагаються досягти цього шляхом різних правопорушень. Відповідальність неповнолітніх в Україні має спеціальний правовий характер і спрямована не лише на покарання, а насамперед на виправлення, виховання та соціальну адаптацію дитини. Законодавство передбачає пом'якшений підхід до неповнолітніх, враховуючи їхній вік, психологічні особливості та можливість виправлення без ізоляції від суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-X URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

Любчик В.Б.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Колісник Н.М.

курсант 1-го курсу, навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану завжди загострюють проблему забезпечення та захисту прав дитини, оскільки діти належать до найбільш вразливих груп населення. Військові дії призводять до масових порушень основоположних прав, зокрема права на життя, безпеку, освіту, охорону здоров'я та сімейне виховання. Руйнування інфраструктури, вимушене переміщення населення, втрата батьківського піклування та психологічні травми формують комплекс нових викликів для держави і суспільства [5]. У цих умовах особливого значення набувають правові гарантії, які мають забезпечувати не декларативний, а реальний захист дитини.

Міжнародно-правова основа захисту прав дитини ґрунтується насамперед на Конвенції ООН про права дитини 1989 року, яка закріплює принцип

пріоритетності найкращих інтересів дитини. Важливу роль також відіграють Женевські конвенції та Додаткові протоколи до них, що встановлюють спеціальний захист цивільного населення під час збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право забороняє будь-які дії, що загрожують життю та здоров'ю дітей, а також передбачає їх особливий захист від насильства, вербування та примусового переміщення [2].

На національному рівні правові гарантії захисту прав дитини в Україні закріплені насамперед у Конституції України, яка визначає дитинство як об'єкт особливої охорони з боку держави, а також у Законі України «Про охорону дитинства», Сімейному кодексі України та законодавстві, що регулює правовий режим воєнного стану. Ці нормативно-правові акти формують комплексну систему правового захисту, яка охоплює як загальні гарантії реалізації прав дитини, так і спеціальні механізми їх забезпечення в умовах збройного конфлікту.

Держава в умовах воєнної агресії зобов'язана не лише декларувати права дитини, а й забезпечувати їх практичну реалізацію через систему спеціальних заходів. Серед них важливе місце займають механізми евакуації дітей із небезпечних територій, їх тимчасового влаштування до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу або закладів соціального захисту. Також гарантується безперервний доступ до освіти, зокрема через дистанційні та змішані форми навчання, а також забезпечення медичної допомоги, включаючи екстрену та психологічну підтримку.

Особливу роль у системі захисту прав дитини відіграють органи опіки та піклування, служби у справах дітей, заклади соціального захисту, а також органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, які безпосередньо реалізують державну політику у цій сфері. Важливим елементом є також взаємодія з міжнародними гуманітарними організаціями, такими як ЮНІСЕФ та Червоний Хрест, які надають фінансову, матеріальну та експертну допомогу, а також сприяють захисту дітей, постраждалих від війни, відповідно до міжнародних стандартів [4].

Система правових гарантій охоплює комплекс основоположних прав дитини, серед яких ключовим є право на життя та безпеку, що має абсолютний характер і не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану. Не менш важливими є право на сімейне виховання, яке передбачає збереження або відновлення сімейних зв'язків, право на освіту, що забезпечує безперервність навчального процесу навіть у кризових умовах, право на охорону здоров'я та право на соціальний захист, які гарантують доступ до медичної допомоги, матеріальної підтримки та державної опіки.

В умовах війни особливого значення набуває розвиток дистанційних форм освіти, які дозволяють забезпечити безперервність навчального процесу незалежно від безпекової ситуації та територіального розташування дитини. Водночас важливим елементом стає система психологічної підтримки, спрямована на подолання наслідків стресу, травматичних подій та втрати соціальної стабільності [6]. Реабілітаційні заходи для дітей, які постраждали

внаслідок воєнних дій, є необхідною складовою їхнього відновлення та подальшої соціальної адаптації.

Окрему роль у сучасних умовах відіграють цифрові інструменти обліку та захисту дітей, які забезпечують оперативне збирання, оновлення та обмін інформацією між державними органами. Це дозволяє швидко реагувати на зміну життєвих обставин дитини, зокрема у випадках переміщення, втрати батьківського піклування або необхідності надання екстреної допомоги. Використання цифрових технологій підвищує ефективність системи захисту та сприяє більш точному і своєчасному прийняттю управлінських рішень у сфері охорони дитинства [1].

Водночас практична реалізація прав дитини в умовах воєнного стану стикається з низкою проблем. Серед них — руйнування соціальної інфраструктури, складність координації між державними органами, ризики незаконного переміщення дітей, недостатній рівень цифровізації системи захисту, а також психологічні наслідки війни, що потребують довготривалої допомоги. Окремою проблемою залишається нерівномірний доступ до послуг у різних регіонах та недостатня інтеграція окремих державних реєстрів.

Попри ці труднощі, в Україні поступово формується більш ефективна система захисту прав дитини. Важливу роль у цьому відіграє розвиток електронних сервісів, зокрема цифрових платформ державних послуг, які спрощують доступ громадян до необхідної допомоги. Також впроваджуються міжнародні стандарти захисту дітей, посилюється співпраця з міжнародними організаціями та вдосконалюються механізми реагування на кризові ситуації [3].

Отже, правові гарантії захисту прав дитини в умовах воєнного стану становлять складну багаторівневу систему міжнародних і національних норм, спрямованих на забезпечення базових потреб та інтересів дитини. Їх ефективність залежить не лише від законодавчого закріплення, але й від реального функціонування державних інституцій, рівня координації та здатності оперативно реагувати на виклики війни. Подальший розвиток цієї системи є необхідною умовою забезпечення безпеки, розвитку та майбутнього дітей в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

Джуган В.О. Проблеми захисту прав дітей під час воєнних дій в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 63–67.

Іванюк В. Д. Правове регулювання прав дітей в умовах війни. С. 66–68. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/888/874>

Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Корж І. Ф. Право дитини на безпечне життя в умовах воєнного конфлікту. Захист прав дітей в умовах війни: зб. матер. круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця, 2022. С. 5–10

Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142.

Турченко О.Г., Пилипишина І.І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/13.pdf>

Любчик В.Б.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Кухтюк Ю.В.

курсант 2-го курсу, навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ДИТЯЧІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Дитяча злочинність залишається одним із найскладніших соціально-правових явищ, оскільки вона охоплює неповнолітніх, які через вікові та психологічні особливості є найбільш уразливою групою населення. Ступінь суспільної небезпеки дитячої злочинності зростає в умовах воєнного стану, коли діти переживають психологічні травми, втрату стабільності, вимушене переселення та зниження контролю з боку дорослих [4, с.17]. Такі умови створюють підґрунтя для девіацій, що потребує особливої уваги НПУ та посилення профілактичних заходів.

Особливості дитячої злочинності суттєво відрізняються від злочинності дорослих. Підлітки часто діють імпульсивно, під груповим впливом, внаслідок емоційної нестійкості, дефіциту виховної уваги та соціального контролю [6, с.112]. Статистика та кримінологічні дослідження підтверджують, що переважна частина злочинів неповнолітніх — це крадіжки, грабежі, хуліганство, насильницькі діяння, які нерідко здійснюються групами [1, с.45]. Воєнний стан істотно підсилює ці тенденції, адже різко зростає кількість дітей, що перебувають без постійного нагляду.

Правові засади діяльності Національної поліції щодо запобігання правопорушенням неповнолітніх визначені законами України «Про Національну поліцію», «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також відомчими актами МВС, зокрема Положенням про підрозділи ювенальної превенції, затвердженим Наказом МВС №1044 від 19.10.2017 р. [5]. У цьому Положенні визначено основні завдання ювенальної превенції, серед яких: виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; запобігання втягненню неповнолітніх у злочинну діяльність; проведення профілактичних бесід; здійснення соціального патронажу; реагування на факти домашнього насильства щодо дітей; взаємодія зі школами, соціальними службами та територіальними громадами.

Ключова роль у запобіганні дитячій злочинності належить підрозділам ювенальної превенції. Працівники цих підрозділів проводять індивідуальні профілактичні бесіди, здійснюють обхід сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах, контролюють поведінку дітей з груп ризику, а також взаємодіють зі школами та педагогічними колективами [7, с.58]. Наказ МВС №1044 наділяє ювенальних інспекторів правом складати протоколи щодо батьків, які неналежно виконують свої обов'язки, а також щодо неповнолітніх віком від 16 років. Це дозволяє поліції не лише реагувати на правопорушення, але й запобігати їх повторенню шляхом раннього втручання.

Психологи та соціальні педагоги школи співпрацюють із шкільними офіцерами поліції для раннього виявлення агресивної або девіантної поведінки учнів. Важливу роль відіграє і взаємодія в межах шкільних служб порозуміння — механізму, передбаченого Положенням ювенальної превенції, що сприяє мирному вирішенню конфліктів серед учнів і знижує ризик булінгу.

Окремим напрямом діяльності поліції є протидія домашньому насильству щодо дітей. Часто діти стають свідками або жертвами домашнього насильства, що суттєво збільшує ймовірність майбутньої криміналізації [3, с.102]. Поліція проводить оцінку ризиків, виносить термінові заборонні приписи, у разі необхідності тимчасово вилучає дитину з небезпечного середовища та передає її до служб у справах дітей. Саме ювенальна превенція відповідальна за документування таких випадків та супровід сімей у кризових ситуаціях.

Підрозділи поліції здійснюють контроль за місцями концентрації молоді, де можуть вчинятися булінг, хуліганство, дрібні правопорушення або розпивання алкоголю неповнолітніми. Особливе занепокоєння викликає зростання участі підлітків у наркоторгівлі через цифрові платформи, особливо Telegram. Дослідження свідчать, що близько 65% нових підліткових злочинів у сфері наркотиків пов'язані з онлайн-каналами [2, с.78].

Важливим аспектом є взаємодія НПУ з іншими органами: службою у справах дітей, органами місцевого самоврядування, освітніми закладами. Ефективність профілактики значно зростає за умов комплексного підходу — коли школа, поліція, соціальні служби та громада працюють спільно [1, с.53]. Відповідно до Наказу №1044, ювенальна превенція бере участь у роботі міждисциплінарних команд, координує діяльність служб, ініціює соціальний супровід дітей груп ризику та здійснює моніторинг умов проживання неповнолітніх.

Позитивну роль відіграють програми «Шкільний офіцер поліції», «Юні поліцейські», проекти правової освіти, спортивні ініціативи та клубна діяльність, які формують у дітей правосвідомість і позитивну модель поведінки [4, с.29]. Підрозділи ювенальної превенції активно залучають дітей до безпечних форм дозвілля, що є важливою складовою первинної профілактики.

ЛІТЕРАТУРА

Пономарьов В. М. *Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: теорія та практика*: монографія. — Х.: Право, 2021. — 214 с.

Левченко К. Б. *Дитина та ювенальна юстиція в Україні*: навч. посіб. — К.: Атіка, 2020. — 180 с.

Гуменюк О. *Домашнє насильство щодо дітей: соціально-правові аспекти*: монографія. — К.: КНТ, 2019. — 140 с.

Бочковий О. В. *Ювенальна превенція: правові та організаційні основи*: навч.-практ. посіб. — Дніпро: ДДУВС, 2022. — 164 с.

Про затвердження Положення про підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України №1044 від 19.10.2017. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1405-17>

Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Кримінологія: підручник / за ред. В. І. Шакуна. — К.: Алерта, 2020. — 456 с.

Любчик В.Б.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Марченко М.А.

курсант 2-го курсу, навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕВАКУАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

Після Другої світової війни виникла нагальна потреба у формуванні ефективного інструменту міжнародного публічного права, здатного забезпечити захист цивільного населення під час воєнних дій, зокрема дітей. У цьому контексті важливе значення мала Четверта Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року, відповідно до якої діти як частина цивільного населення отримали право на особливий правовий захист і передбачені нею гарантії.

Згідно зі статтею 24 зазначеної Конвенції, сторони збройного конфлікту зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для того, щоб діти віком до 15 років, які залишилися без батьків або були розлучені з родинами внаслідок війни, не залишалися без опіки. Також передбачено сприяння належному догляду за ними, забезпеченню їхнього виховання, освіти та виконанню релігійних обрядів відповідно до їхнього віросповідання. Окремо зазначається можливість евакуації таких дітей до нейтральних країн за умови згоди відповідних сторін і гарантування дотримання міжнародних принципів (Організація Об'єднаних Націй, 1949) [4].

Крім того, частина 4 статті 38 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року встановлює, що держави-учасниці зобов'язані, відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, забезпечувати захист дітей, які перебувають у зоні збройного конфлікту, та вживати всіх можливих заходів для їхнього догляду і безпеки (Організація Об'єднаних Націй, 1989).

Норми міжнародного гуманітарного права закріплюють базові гарантії захисту дітей під час війни та визначають конкретні механізми забезпечення

їхньої фізичної безпеки, психологічного стану, а також доступу до освіти й медичної допомоги. Діти розглядаються як одна з найбільш вразливих груп цивільного населення, яка часто зазнає насильства, експлуатації та інших серйозних порушень прав людини в умовах збройних конфліктів. Особливе значення має принцип забезпечення найкращих інтересів дитини, що є ключовим у системі міжнародно-правового регулювання.

Водночас, попри наявність розвиненої нормативної бази та міжнародних зобов'язань, практика збройних конфліктів свідчить про часті порушення цих положень. Нерідко держави, що беруть участь у війнах, ігнорують норми міжнародного гуманітарного права, через що діти залишаються фактично незахищеними та позбавленими необхідної підтримки [3].

У підсумку можна дійти висновку, що існує потреба у посиленні міжнародних механізмів контролю та відповідальності за порушення норм гуманітарного права, особливо щодо захисту дітей. Це є необхідною умовою для забезпечення реального, а не декларативного характеру міжнародно-правових гарантій.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який був затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» (Президент України, 2022), на всій території держави запроваджено правовий режим воєнного стану. Його дію надалі неодноразово продовжували відповідними нормативно-правовими актами [2].

Відповідно до частини 3 зазначеного Указу Президента, у період дії воєнного стану допускається обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, визначених статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України. Також можуть запроваджуватися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах, необхідних для реалізації заходів правового режиму воєнного стану, передбачених статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (Президент України, 2022).

Попри чітке нормативне регулювання введення воєнного стану та визначення можливих обмежень прав і свобод, чинні правові акти не містять достатньо конкретизованих механізмів, які б забезпечували захист прав дітей через їх обов'язкову евакуацію із зон активних бойових дій. Хоча законодавство регулює порядок евакуації дітей, які перебувають у закладах різних типів і форм власності на цілодобовому утриманні, спеціалізовані процедури безпечного та примусового переміщення дітей, що перебувають під батьківською опікою, із небезпечних територій належним чином не врегульовані.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 № 841, відмова батьків, осіб, які їх замінюють, або законних представників від обов'язкової евакуації дітей із населених пунктів, де ведуться бойові дії, не допускається (Кабінет Міністрів України, 2013). Водночас на практиці спостерігається недостатній рівень ефективних правових інструментів, які б повною мірою забезпечували пріоритет найкращих інтересів дитини, зокрема її права на життя та охорону здоров'я [1].

Також відповідно до статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення батьки можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності (Кодекс України про адміністративні правопорушення, 1984). Проте застосування юридичної відповідальності до батьків не усуває основної проблеми — фактичного перебування дитини в зоні активних бойових дій, де її життя і здоров'я залишаються під безпосередньою загрозою.

З огляду на потребу у створенні спеціалізованого органу, який би забезпечував організацію та координацію державної політики у сфері захисту прав та інтересів дітей в Україні в умовах воєнного стану, а також щодо дітей, які є тимчасово переміщеними, Постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2022 № 302 (далі – Постанова КМУ №302) було створено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Згідно зі статтею 1 зазначеної Постанови, основною метою діяльності цього консультативно-дорадчого органу є забезпечення координації дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних інституцій та органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав дитини в умовах війни (Кабінет Міністрів України, 2022) [5].

Крім того, статтею 4 Постанови КМУ №302 визначено основні завдання Координаційного штабу. Зокрема, до них належать координація дій органів влади щодо організації евакуації дітей, у тому числі дітей з інвалідністю, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають без законних представників. Також передбачено координацію заходів із розміщення дітей у безпечних регіонах України та за кордоном, забезпечення їхніх базових потреб, а також організацію допомоги в країнах тимчасового перебування (Кабінет Міністрів України, 2022).

До повноважень Штабу також віднесено контроль за консульським обліком дітей за кордоном, визначення шляхів вирішення проблемних питань, що виникають у процесі їх обліку, а також сприяння поверненню дітей в Україну після припинення бойових дій. Окремо передбачено вироблення механізмів реагування на проблеми, пов'язані із захистом прав дітей у період воєнного стану, ухвалення оперативних рішень, а також контроль за дотриманням соціальних стандартів і прав дітей як в Україні, так і в країнах тимчасового перебування. Важливою функцією є також інформування громадськості та міжнародної спільноти щодо ситуації із захистом дітей під час війни.

Таким чином, Координаційний штаб виконує комплексну роль у системі захисту прав дітей, забезпечуючи координацію евакуаційних заходів, розміщення, соціальний супровід та інформаційну підтримку. Його діяльність спрямована на реалізацію національних і міжнародних стандартів захисту прав дитини та забезпечення пріоритету її найкращих інтересів в умовах воєнного стану [6].

Водночас, попри значний обсяг повноважень і важливість функцій Координаційного штабу, чинне законодавство не містить достатньо врегульованого механізму дій державних органів у випадках відмови батьків від евакуації дитини із зон активних бойових дій. Така прогалина створює

додаткові ризики для життя і здоров'я дітей, які можуть залишатися в небезпечних умовах через рішення або бездіяльність законних представників.

Отже, наявна ситуація свідчить про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання, зокрема шляхом розроблення чітких процедур, які б дозволяли державним органам оперативно втручатися у випадках, коли батьківське рішення суперечить принципу найкращих інтересів дитини та становить загрозу її безпеці.

ЛІТЕРАТУРА

Боняк В.О., Чепік-Трегубенко О.С. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в аспекті захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023 № 2. С. 14–21.

Ільченко І.М. Імплементация Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентного права Європейського суду з прав людини: міжнародно-правовий аналіз практики держав. *Науковий вісник дипломатичної академії України*. 2009. Випуск 15. С. 311–318.

Кабінет Міністрів України. (2013). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року №841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій». Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#top>

Організація Об'єднаних Націй. (1989). Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Практикум із публічного права: практика тлумачення і застосування: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.Р. Наливайко. 3-є вид. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 66–70.

Президент України. (2022). Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

Любчик В.Б.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Тритяк М.В.

курсант 2-го курсу, навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Особливо коли проблема захисту прав людини загалом завжди існувала. Особливе місце у сфері забезпечення прав і свобод людини

посідає безпосередньо забезпечення прав дітей, адже ставлення до дітей, їхніх прав і свобод, повага до їхньої людської гідності як найточніше відображають рівень гуманності та цивілізованості суспільства [1, с. 2]. Варто погодитися з тим, що діти – це особлива соціально-демографічна група населення, яка має не лише визначені законом вікові межі, а і свої специфічні потреби, інтереси, права [2, с. 38]. Отже, держава повинна створити всі організаційно-правові умови для того, щоб захистити цю категорію громадян. Актуальність цієї теми зумовлена не лише універсальністю прав дитини, але й унікальними викликами, з якими зіткнулася Україна, особливо в умовах збройної агресії та окупації територій.

Правову основу захисту дитинства формує міжнародне та національне законодавство. Центральне місце посідає Конвенція ООН про права дитини (далі – Конвенція), ратифікована Україною у 1991 році, яка визначила дитину як самостійного суб'єкта права.[3] На національному рівні основні гарантії закріплені в Конституції України [4], Сімейному кодексі України [5], а також профільному Законі України "Про охорону дитинства"[6]. Ці документи встановлюють принцип пріоритетності найкращих інтересів дитини, який має бути застосований під час прийняття всіх рішень, що її стосуються.

Ключовим досягненням є повна ратифікація Конвенції, що надає їй статус частини національного законодавства. Це зобов'язує Україну регулярно звітувати перед Комітетом ООН з прав дитини та враховувати його зауваження та рекомендації. Наприклад, значний акцент робиться на необхідності деінституціалізації та розвитку сімейних форм виховання «запобігання розділенню сім'ї і збереження єдності сім'ї є важливими компонентами системи захисту дітей, які ґрунтуються на праві, передбаченому в пункті 1 статті 9, відповідно до якого вимагається, «щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їхньому бажанню, за винятком випадків, коли таке розлучення необхідне в найкращих інтересах дитини» [7, с.13].

Конституція України гарантує дітям рівність прав, захист від насильства та недбалого ставлення, а також пріоритет державних програм щодо забезпечення житлом, охороною здоров'я та освітою. Спеціалізовані закони деталізують ці положення. Закон України "Про охорону дитинства" визначає, що "жодна дитина не може бути об'єктом будь-яких форм експлуатації, жорстокого поводження". У сфері сімейних відносин Сімейний кодекс України чітко закріплює право дитини на спілкування з обома батьками, а також право бути вислуханою при вирішенні питань, що її стосуються.

Система захисту прав дитини в Україні є багатогранною та охоплює органи державної влади, спеціалізовані інституції та правозахисні механізми. Кабінет Міністрів України здійснює загальну координацію політики у сфері дитинства. На місцях ключову роль відіграють Служби у справах дітей та Органи опіки та піклування. Служби у справах дітей відповідальні за моніторинг дотримання прав, виявлення дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, та організацію їхнього соціального захисту. Особливе місце в системі займає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його Представник з прав дитини. Цей інститут забезпечує парламентський

контроль за дотриманням прав дитини державними органами та посадовими особами. Звернення до Омбудсмана є важливим позасудовим механізмом відновлення порушених прав. Судовий захист залишається основним механізмом відновлення порушених прав. В Україні поступово розвивається ювенальна юстиція, хоча повноцінна спеціалізація суддів на справах про дітей все ще вимагає вдосконалення. Справи, пов'язані з дітьми: позбавлення батьківських прав, усиновлення, майнові спори, розглядаються з обов'язковою участю органів опіки та піклування та прокурора, що підкреслює їхню соціальну значущість.

Збройні конфлікти спричиняють непропорційний вплив на представників різних вікових груп: бойові дії та окупація супроводжуються порушенням прав та свобод дитини, серед яких право на життя, на безпеку в умовах бойових дій та війни, на освіту, на здоров'я та розвиток особистості, право бути із сім'єю, а також право на турботу і захист з боку держави¹. Війна вирвала тисячі дітей із повсякденного життя і в багатьох випадках розлучила з батьками, котрі або приєдналися до бойових дій, або не змогли виїхати. Діти, які залишилися в Україні, щоденно перебувають під ризиком смерті чи каліцтва внаслідок ракетних обстрілів, страждають від руйнування енергосистеми України. Багато дітей стали свідками травматичних подій, передусім убивства або каліцтва батьків і близьких від рук збройних сил рф. Діти на тимчасово окупованих територіях перебувають під постійним ризиком викрадення, сексуального насильства, нелюдського поводження і навіть смерті від рук так званих окупаційних адміністрацій та збройних сил рф. Сучасним правникам важливо розуміти спектр основних порушень прав дитини в умовах воєнної агресії для того, щоб правозахисна робота мала комплексний, системний характер. Основними порушеннями прав дітей є: вербування дітей, використання забороненої зброї для ведення війни, перешкоджання у наданні гуманітарної допомоги, позбавлення громадянства, незаконна депортація дітей, вбивства та каліцтва, пошкодження закладів охорони здоров'я, навчальних закладів, що призводить до неможливості реалізації прав останніх. Крім того, до переліку варто додати психологічне та сексуальне насильство щодо дітей, розлучення з родиною та втрата близьких, порушення права на розвиток, порушення майнових прав та ін. Аналітичні дані Дослідницької служби Верховної Ради України наочно демонструють глибину кризових тенденцій та специфіку правопорушень щодо неповнолітніх в умовах воєнних дій, що вимагає постійного моніторингу та швидкого реагування [8]. Численні факти порушення прав дитини в умовах воєнної агресії рф проти України дозволяють дійти висновків про всебічне і цинічне порушення норм міжнародного права державою-агресором. Уряд України продовжує вживати активних заходів, спрямованих на гармонізацію національного законодавства та практичних механізмів його реалізації з принципами Конвенції ООН про права дитини. Зокрема, особлива увага приділяється створенню спеціалізованих координаційних і колегіальних органів для захисту прав найбільш вразливих категорій дітей, зокрема депортованих або примусово переміщених осіб [9].

Першочерговим питанням є забезпечення ефективної реінтеграції та відновлення прав дітей, постраждалих від воєнних дій, зокрема шляхом оновлення державних цільових програм у цій сфері. Забезпечення прав дитини має стати пріоритетом державної політики як на законодавчому рівні, так і в практичній площині шляхом створення ефективних гарантій захисту дітей в умовах війни, реалізації програм соціальної підтримки дітей та розробки дієвих механізмів захисту їхніх прав і свобод. Реальне ж відновлення прав та законних інтересів постраждалих від війни дітей можливе засобами міжнародного компенсаційного механізму відшкодування збитків, завданих агресією РФ на території України.

Отже, забезпечення прав дітей є визначальним індикатором гуманності суспільства, що вимагає від держави створення особливих організаційно-правових умов для захисту цієї соціально-демографічної групи. Правова система України у цій сфері має комплексний характер, базуючись на Конвенції ООН про права дитини, Конституції та профільному національному законодавстві, які закріплюють принцип пріоритетності найкращих інтересів неповнолітніх. Реалізація цих гарантій покладається на розгалужену систему інституцій, включаючи Служби у справах дітей, органи опіки, інститут Омбудсмена та судові органи. Проте найбільшим сучасним викликом для цієї системи стала повномасштабна збройна агресія РФ, яка призвела до цинічних порушень міжнародного права, зокрема через обстріли, депортацію та насильство щодо українських дітей. У відповідь на ці загрози держава впроваджує нові координаційні механізми захисту переміщених осіб, а першочерговим завданням державної та міжнародної політики залишається ефективна реінтеграція постраждалих дітей і компенсація завданих війною збитків.

ЛІТЕРАТУРА

Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні : спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (до 20-річчя ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини). Київ, 2020. 228 с.

Губаль Ю.В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні та Угорщині : дис.канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2015. 207 с

Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989 р. // Ратифікована Україною 27.02.1991 р. — *Відомості Верховної Ради УРСР*. — 1991. — № 20. — Ст. 277.

Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. — 1996. — № 30.

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III // *Відомості Верховної Ради України*. — 2001. — № 30.

Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // *Відомості Верховної Ради України*. — 2002. — № 21–22.

Комітет з прав дитини. Загальний коментар № 14 (2013) щодо права дитини на приділення першочергової уваги найкращим інтересам дитини (п. 1 ст. 3) : CRC/C/GC/14 від 29.05.2013 р. — Організація Об'єднаних Націй, 2013.

Інформаційна довідка щодо захисту прав дітей в умовах воєнних дій в Україні / Дослідницька служба Верховної Ради України. Київ, 2025. 12 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33673.pdf>.

Деякі питання захисту дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Склад колегіального органу від 29.10.2024 № 1240 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1240-2024-%D0%BF>.

Ляска О.П.

Харківський національний
університет внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ПОВТОРНОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ТА НАСИЛЬСТВА У КРИЗОВИХ І ВОЄННИХ УМОВАХ

Сучасна психологічна парадигма розгляду дитячого досвіду в умовах збройного конфлікту базується на концепції превентивної стабілізації, яка визнає, що захист від повторної травматизації (ретравматизації) є фундаментом для збереження ментального здоров'я та запобігання деструктивним змінам особистості. Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що ретравматизація в кризових умовах виникає як наслідок неспроможності психіки асимілювати нові стресові стимули на тлі вже існуючого дистресу. Це призводить до «зациклення» травматичного досвіду, де кожен наступний тригер - звук сирени, вимушений переїзд чи конфлікт у сім'ї - сприймається організмом як повторення первинної катастрофи. Особливо гостро постає питання захисту від насильства, оскільки в умовах війни звичні соціальні запобіжники слабшають, а рівень міжособистісної напруги в громадах зростає через феномен «перенесеної агресії». Психологічна стратегія в цьому контексті має бути спрямована на зміцнення резильєнтності - динамічного процесу адаптації, який дозволяє дитині розвиватися всупереч несприятливим обставинам. Важливим теоретичним аспектом є розуміння того, що дитина сприймає реальність через стан значущих дорослих, тому першим ешеленом захисту є стабілізація опікунів, які виконують роль «психологічного контейнера» [1].

Спираючись на зарубіжний досвід, зокрема на ізраїльську модель «НІ-РСР» та американські протоколи допомоги при катастрофах (Psychological First Aid), відмічаємо: ключем до захисту є відновлення почуття неперервності життя (Continuity). Ретравматизація зазвичай розриває чотири лінії зв'язку: когнітивну (розуміння подій), функціональну (здатність діяти), соціальну (зв'язок з іншими) та рольову (відчуття себе «дитиною», а не «жертвою»). Стратегія захисту в західних школах психології фокусується на негайній депатологізації реакцій дитини: важливо донести, що її страх чи гнів є нормальною реакцією на ненормальні обставини. Це знижує рівень вторинної тривоги та запобігає розвитку хронічного ПТСР. Крім того, міжнародний

досвід акцентує увагу на важливості «травмо-інформованого догляду» (Trauma-Informed Care), де будь-яка взаємодія з дитиною в школі чи соціальній службі будується на пріоритеті безпеки, прозорості та надання дитині вибору, що мінімізує ризик інституційного насильства [2].

Логічним переходом від теорії до практики є впровадження інструментів, що дозволяють дитині повернути контроль над власною сенсорною та емоційною сферою. Провідною практикою, що інтегрує ці підходи, є створення персоналізованої «Скарбнички стійкості». Цей метод базується на нейробіологічних принципах саморегуляції та використовується у світовій практиці як засіб зниження активності амігдали в моменти гострого дистресу. «Скарбничка стійкості» — це не просто набір предметів, а структурована система «психологічних опор». Практична реалізація передбачає наповнення цієї системи трьома типами ресурсів: фізіологічними, сенсорними та когнітивними. Фізіологічний компонент включає опанування технік дихання, наприклад, методику «Дихання за квадратом» (Box Breathing), яка активно використовується у підготовці фахівців екстремальних професій та адаптована для дітей через ігрові форми. Сенсорний компонент передбачає пошук «якорів», таких як камінець-антистрес, аромат, що асоціюється з домом, або тактильна іграшка. Когнітивний компонент - це набір «фраз-рятівників» та чіткий алгоритм дій у разі небезпеки, що знижує когнітивну невизначеність [3].

Вплетення практики «Скарбнички стійкості» у загальну стратегію захисту дозволяє дитині перейти від пасивної позиції об'єкта впливу до активної позиції суб'єкта самопомоги. У контексті запобігання насильству цей метод працює як інструмент відновлення особистісних кордонів: дитина, яка вміє розпізнавати свої тілесні реакції та знає, як їх стабілізувати, стає більш впевненою у відстоюванні власної недоторканності. Зарубіжна практика застосування схожих методів (наприклад, «Self-Care Kits» у програмах Червоного Хреста) показує, що наявність конкретного «плану безпеки» в руках дитини знижує ризик виникнення деструктивної поведінки та суїцидальних думок. Крім того, важливо використовувати арт-терапевтичні методики, такі як «Малювання безпечного місця» або «Ліплення захисної стіни», що дозволяють дитині символічно відмежуватися від травматичного досвіду та насильства, створюючи буферну зону між внутрішнім світом і зовнішньою загрозою [4].

Підсумовуючи, ефективна стратегія захисту дітей у воєнних умовах має бути комплексною та багаторівневою, поєднуючи українську глибинну психологічну школу з мобільними західними протоколами швидкого реагування. Вона повинна охоплювати не лише індивідуальну роботу, а й зміну підходів у всій системі соціальної підтримки. Створення умов для посттравматичного зростання можливе лише тоді, коли стратегія захисту фокусується не на самій події травми, а на ресурсах подолання. Впровадження таких практик, як «Скарбничка стійкості», у поєднанні з травмо-інформованим навчанням дорослих, створює навколо дитини «захисний кокон», який здатен витримати тиск кризових обставин. Тільки через інтеграцію теоретичних знань про нейробіологію травми та практичних навичок саморегуляції можна

забезпечити збереження ментального капіталу нації та попередити передачу травми наступним поколінням [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Бех І. Д. Психологічне благополуччя дитини в умовах війни: виклики та шляхи подолання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2. С. 11-18.

Levine P. A. Trauma through a Child's Eyes: Awakening the Ordinary Miracle of Healing. North Atlantic Books, 2020. 536 p.

Максименко С. Д. Психологія травми: механізми захисту та стратегії відновлення особистості. Київ: Слово, 2021. 320 с.

Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості в умовах воєнного стану: теорія і практика. Київ: Каравела, 2022. 248 с.

ЮНЕСКО. Посібник із соціально-емоційного навчання та психологічної підтримки в кризових ситуаціях. Офіційне видання, 2023. 112с.

Макаров О.В.,

Борщ О.А.

Національний університет

«Одеська політехніка»

ПРОГРАМИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЛАБОРАТОРІЙ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ТА МЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СПОСІБ ОЗНАЙОМИТИ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПЕРЕДОВИМИ ЦИФРОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ТА СУЧАСНИМ ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ.

Міжінститутська лабораторія комп'ютерної техніки та мережових технологій національного університету «Одеська політехніка» iXTF Labs проводить численні освітні та інтелектуальні заходи для студентів, школярів та молоді міста Одеса. Активна участь персоналу лабораторії в освітніх, технічних та технологічних спільнотах таких світових лідерів цифрових трансформацій [1-6], як Microsoft, Autodesk, Oracle, GNU, LPI, Canonical та інших лідерів ринку цифрових послуг, дозволяє їм ознайомитися з величезним потенціалом зростаючих алгоритмів цифрових трансформацій а також визначити найпродуктивніші тренди у цифрових стратегіях професійного розвитку та релевантні треки передових навчальних технологій для молодого покоління. Цифрові спільноти користувачів, розробників і дослідників продуктів надають дедалі більше можливостей для активних учасників з навчання, комунікації та розвитку навичок у сфері продуктів, технологій та операційних стратегій для професійного застосування цих найсучасніших знань особистій кар'єрі та командне виконання проєктів.

Ознайомлення з такими багатими можливостями та новітніми інструментами сміливо впроваджується співробітниками iXTF Labs у лекційні курси а також практичні заняття для студентів, тренінги, семінари та стажування для школярів, курси та підвищення кваліфікації для всіх бажаючих.

Особливе місце серед соціальних проєктів для молоді лабораторії iXTF Labs займає проєкт «Стажування в університеті», який приваблює команди одеських школярів на інтенсивні курси з різних технологічних і цифрових напрямків, занурює у інтенсивний ритм освітнього життя університету, дає можливість продемонструвати свої здібності та нові знання у командних проєктах і випускних роботах. Яскраве та дуже цікаве студентське життя — так учасники проєкту називають ці інтенсиви. А вся річ у дійсно інтенсивній та насиченій програмі таких заходів. Стажування використовує найсучасніші та водночас доступні цифрові інструменти, освітній, документальний та науково-популярний медіа-контент, а також надає цікаві технічні матеріали та технологічні завдання, а також аналізуються їх вдалі випадки розв’язання, і, як виявилося, самим затребуваним, є формування режиму довірчої та позитивної командної взаємодії. Саме створення атмосфери колективної захопленості, постійних комунікацій школярів з тренерами програми, студентами різних курсів і напрямків, професорсько-викладацьким складом, підприємцями, спеціалістами в різних областях у поєднанні з ефектом безпосереднього досвіду застосування вражаючих технологічних інновацій і дає той унікальний ефект синергії наприкінці програми стажування, коли учасники команди продовжують взаємодіяти та обмінюватися досвідом.

Ще однією практикою програм розвитку технічного та технологічного досвіду у молоді в лабораторії iXTF Labs є постійний синтез робочих команд під різні проєкти та конкурси. Саме в цих командах, що постійно змінюються і еволюціонують, об’єднують школярів, студентів, викладачів і фахівців у різних напрямках народжуються дуже цікаві рішення і відповідно призові місця в різних зовнішніх конкурсах, хакатонах, змаганнях, а також перспективні проєкти, замовлення та інвестиції. Така результативність приваблює майбутніх спеціалістів та дає їм реальні приклади технічної творчості та технологічної переваги застосування сучасних технологій. Постійні комунікації із залученими до проєктів експертів різних професій та кваліфікацій, наголос на наукомістких рішеннях та сучасних цифрових інструментах формують у молоді високий рівень компетенцій та розуміння цінності постійного розвитку як професійних навичок, так і комунікативного рівня командних проєктних взаємодій.

Рис. 1. Проєкт «Стажування в університеті» для школярів Одеси.

Особливе місце у тренінгах, змаганнях та науково-технічній діяльності лабораторії займає обов'язкове застосування культури гнучкого проєктного менеджменту з упором на цифровий інструментарій постійної командної взаємодії та ефективні хмарні технології асинхронного дистанційного ведення командної розробки. Методики, інструменти, алгоритми та протоколи гнучких методологій вже давно входять до навчальних програм і студенти добре з ними знайомі, але на старті будь-якої командної активності обов'язково обговорюються та роз'яснюються всі правила ведення гнучкої проєктної командної роботи для кожного учасника команди як на початку циклів проєкту, так і протягом усіх взаємодій з розробки. Це спрощує такі важливі завдання командної діяльності як: вибір стратегічних та поточних цілей, розподіл навантаження та відповідальності за завданнями проєкту, візуалізацію поточного стану командної роботи та показників успішності виконання. Саме такий підхід дозволяє всім учасникам команди точно та результативно визначати цілі проєктної діяльності, вибирати інструменти вирішення поточних завдань та весь час командної роботи злагоджено та з повним розумінням комунікувати. Занурення школярів у таку атмосферу відкритості та впевненого командного вирішення завдань на шляху до досягнення результату робить їх обізнаними та готовими до застосування найсучасніших методик ведення проєктів бізнес-рівня.

Безумовним фактом та висновками в роботі лабораторії комп'ютерної техніки та мережових технологій національного університету «Одеська політехніка» iXTF Labs, є необхідність усіляко розвивати рекрутинг молоді у науково-технічну спільноту професіоналів, адже саме так можна зміцнювати технологічний суверенітет України.

ЛІТЕРАТУРА

Цифровий ресурс: Сайт спільноти компанії Autodesk.
URL: <https://www.autodesk.com/community>

Цифровий ресурс: Веб-портал спільноти компанії Microsoft.
URL: <https://techcommunity.microsoft.com>

Цифровий ресурс: Спільнота компанії Canonical.
URL: <https://canonical.com/blog/topic/community>

Цифровий ресурс: Портал спільноти Oracle Academy.
URL: <https://community.oracle.com/hub>

Цифровий ресурс: Спільнота професійного інституту Linux (LPI).
URL: <https://www.lpi.org/community-programs/clubs>

Цифровий ресурс: Спільнота компанії GNU. URL: <https://gnusocial.rock>

Маковій В. П.

кандидат юридичних наук, професор
Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права дитини є визначальними у змісті стратегічних документів розвитку сучасного суспільства незалежно від національного правового режиму. Такий підхід цілком корелює з положеннями Декларації прав дитини, проголошеної Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, та Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, які забезпечують формування умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, і є втіленням основоположних принципів міжнародного законодавства щодо захисту її прав. Так, у відповідності до першого документу одним з головних принципів охорони прав дитини є забезпечення їх спеціального захисту та створення умов, що дадуть їй змогу розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності. Другий міжнародний документ визнає пріоритетне право дитини зростати в сімейному оточенні, що має наслідком впровадження щодо дітей, які з тих чи інших обставин позбавлені батьківського піклування, інструментів з передачі їх на виховання в межах релевантних форм влаштування.

Викладене безпосередньо кореспондує зі змістом ст. ст. 32, 52 Конституції України, ст. 291 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України), нормативного матеріалу Розділу IV Сімейного кодексу України (надалі – СК України). Серед форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, специфічним інститутом є прийомна сім'я, яка відзначається низкою характерних рис, для яких досить специфічним з поміж іншого є зміст таких взаємин.

Екзистенціальні загрози для національних інтересів, трансформовані у сформований правовий режим воєнного стану, які вплинули на реалізацію відносин у сфері влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі прийомної сім'ї. Наявність таких обставин безпосередньо вплинула у прямо пропорційному відношенні на збільшення числа дітей, щодо яких мають бути застосовані відповідні форми влаштування цієї категорії осіб. Статистичні дані свідчать, що на початок 2026 року в Україні налічувалось 2715 прийомних сімей, які забезпечували реалізацію прав таких дітей з поміж 56 тисяч осіб, які зростають у сімейних формах виховання [1].

Правовий режим прийомної сім'ї в якості форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, визначений окрім СК України також і в Положенні про прийомну сім'ю, затверджене постановою КМУ від 26 квітня 2002 року № 565, та Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджене постановою КМУ від 24 вересня 2008 року № 866. Загальним правилом для існування прийомної сім'ї – недопущення виховання у такій сім'ї дітей на основі різних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

З огляду на нормативний зміст ст. 256¹ СК України під прийомною сім'єю необхідно розуміти сім'ю, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. У відповідності до Положення про прийомну сім'ю прийомною сім'єю є сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Таким чином, визначальними рисами прийомної сім'ї є: окреслення її загального правового положення саме як сім'ї, добровільне надання соціальної послуги, зміст цієї послуги полягає у влаштуванні дитини (дітей) в сім'ю, мета такого влаштування – виховання та спільне проживання, оплатність такої послуги. Варто зазначити, що серед форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, пропонується визначити ознаки та розмістити у відповідній ієрархії дану форму [2, с. 22-23]. У певній мірі з наведеним можна погодитись, однак при цьому все ж таки на першому місці інтереси дитини та варіативність відповідного обрання серед інструментів уповноваженого на прийняття відповідного рішення органу публічної адміністрації.

У відповідності до ст. 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, а також одинока особа. При цьому, підставами до створення сім'ї може бути поряд зі шлюбом, кровним спорідненням, усиновленням також й інші підстави, не заборонені законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства. Подібний підхід створює передумови до поширеного розуміння сутності сім'ї, яка наділяється спеціальним статусом прийомної у контексті змісту ст. 256¹ СК України.

Оскільки мова йде про добровільне взяття дитини на виховання та спільне проживання, то маємо саме договірний характер таких відносин [3, с. 263-264], що підтверджується Положенням про прийомну сім'ю, яким затверджено зразок договору про влаштування дітей на виховання та спільне проживання у прийомній сім'ї. Такий договір є сімейно-правовим, до розуміння правової природи якого у повній мірі застосовані викладені міркування щодо договору про патронат над дитиною в межах ст. ст. 252, 253 СК України [4].

Об'єктом наведених відносин є соціальна послуга із забезпечення вихованням та проживанням дитини в прийомній сім'ї. Кількісний критерій осіб, яким може надаватись така послуга, обмежується чотирма дітьми. Такі відносини згідно Положенням про прийомну сім'ю вважаються оплатними.

У межах таких відносин простежується приватний інтерес дитини, що позбавлена батьківського піклування, щодо забезпечення її права на проживання в сім'ї, як первинного та основного осередку суспільства, а також приватний інтерес прийомної сім'ї в особі прийомних батьків, які прагнуть отримати певну майнову (в частині відповідної винагороди) та немайнову вигоду (щодо власного суспільного визнання в якості осіб, які здатні сформулювати витребувані суспільством моральні якості його члена). Публічний інтерес суспільства проявляється у формування загальнолюдських засад для належного виховання дитини з передачею їй основних, перш за все духовних

цінностей людства, та подальшої соціалізації. При цьому правовий режим воєнного стану впливає як на особливості реалізації таких відносин, так і на їх форму та зміст [5, с. 283-284].

Влаштування дитини до прийомної сім'ї потребує згоди дитини, зміст та сутність якої з'ясована у положеннях ст. 254 СК України. Частина 2 ст. 256³ СК України містить додаткову вимогу щодо процедури отримання такої згоди: вона з'ясовується службовою особою закладу, в якому вона перебуває, у присутності прийомних батьків і представника органу опіки та піклування, про що складається відповідний документ.

З урахуванням висловленого у ст. 254 СК України щодо природи аліментів, пенсії та інших соціальних платежів, а також відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника, приналежних дитині до моменту влаштування до прийомної сім'ї необхідно підтримати відповідне тлумачення й ч. 4 ст. 256³ СК України. Притому, що п. 11 Положення про прийомну сім'ю вірно визначає прийомних батьків в якості адресатів зазначених виплат, які зобов'язані витрачати такі кошти саме на утримання прийомних дітей. Подібні ж положення мають бути застосованими щодо таких виплат, право на які виникає вже після влаштування дитини в прийомну сім'ю.

Відповідні міркування щодо положень ст. 254 СК України мають бути застосованими й для з'ясування сутності права прийомної дитини підтримувати особисті контакти з батьками та іншими родичами. Форми такого спілкування визначають органи опіки та піклування за погодженням з прийомними батьками та за участю соціальних працівників або фахівців із соціальної роботи, які здійснюють соціальне супроводження сімей.

З огляду на судову практику на прикладі постанови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 04.05.2022 року у справі № 696/805/20 (провадження № 61-10002св21) форми такого спілкування залежать від: 1) місця проживання батьків та інших родичів; 2) можливостей прийомних батьків, дитини та її родичів; 3) віку дитини та її розвитку; 4) засобів спілкування (телефонний, електронний тощо); 5) дня (вихідного чи робочого, знаменної дати в житті дитини – день народження); 6) організації побуту та режиму дня дитини; 7) особистої прив'язаності дитини до прийомних батьків (за умови потреби їх присутності при такому спілкуванні) [6].

Викладені міркування щодо правового режиму прийомної сім'ї в умовах воєнного стану загострюють актуальність цього питання у контексті формування засобів захисту прав дитини й можуть стати предметом інших досліджень у даній сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сімейними формами виховання охоплено понад 56 тисяч дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування - Мінсоцполітики. *ZMINA*. URL: <https://zmina.info/news/simejnyny-formamy-vyhovannya-ohopleno-ponad-56-tysyach-ditej-syrit-ta-pozbavlenyh-batkivskogo-pikluvannya-minsoczipolityky/> (дата звернення 25.05.2026).

2. Козак О. Нормативно-правове регулювання відносин, що виникають у разі влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомну сім'ю. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 19-23. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.03>.

3. Зілковська Л. Договір про влаштування дітей до прийомної сім'ї. *Наукова і правоохоронна*. 2013. № 1 (19). С. 261-264.

4. Маковій В.П. Особливості реалізації змісту окремих інститутів влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану. *Захист прав дитини в умовах збройної агресії*: колективна монографія; за заг. редакцією проф. М.В. Корнієнко. Одеса: ОДУВС, 2025. С. 609-628.

5. Драпатий Н.В. Тимчасове влаштування дитини в сім'ю фактичного вихователя як форма влаштування дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Випуск 82: частина 1. С. 281-285. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.43>.

6. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 04.05.2022 року у справі № 696/805/20 (провадження № 61-10002св21). *Єдиний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104232536> (дата звернення 25.05.2026).

Малахова К. О.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності С4 «Психологія»

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лебединський Е. Б.

к. психолог. н., доцент кафедри психології та педагогіки

Одеського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ АРТ-ТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЧИСЛА ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна змінила звичний спосіб життя мільйонів українців. Для багатьох дітей вона стала причиною втрати відчуття безпеки, вимушеного переїзду та необхідності адаптуватися до нових умов існування. У таких обставинах особливої актуальності набуває питання збереження психологічного благополуччя дитини. Вони змушені адаптуватися до нових умов життя, переживаючи втрату звичного середовища, розлуку з близькими, постійне відчуття небезпеки та емоційну нестабільність. Такі обставини негативно впливають на психоемоційний стан дитини, викликають підвищену тривожність, труднощі у спілкуванні, страхи та проблеми соціальної адаптації. [1]

У сучасній психологічній науці проблема підтримки дітей в умовах війни набуває особливої актуальності. Науковці звертають увагу на те, що дитяча психіка значно гостріше реагує на травматичні події, оскільки механізми

психологічного захисту та емоційної саморегуляції у дитячому віці ще недостатньо сформовані. Пояснення впливу травматичних переживань на подальший розвиток особистості відображалось в класичних психологічних концепціях. Важливе місце у психоаналітичній теорії посідає положення про визначальну роль дитячого досвіду у формуванні особистості. З. Фройд вважав, що переживання, пов'язані зі страхом, внутрішніми конфліктами та травматичним досвідом, можуть витіснитися у несвідоме та впливати на поведінку людини в майбутньому. У контексті сучасних воєнних подій це дає підстави розглядати травматичний досвід дітей як чинник, що потребує своєчасної психологічної допомоги та підтримки [2].

Серед сучасних методів психологічної підтримки особливе місце посідає арт-терапія. Її основою є використання творчої діяльності для емоційного самовираження, зниження внутрішнього напруження та відновлення психологічних ресурсів. Саме тому цей підхід активно застосовується у роботі з дітьми, які пережили воєнні події та вимушене переселення.

У праці О. Паркулаб та Н. Дметренко зазначається, що арт-терапевтичні технології позитивно впливають на психоемоційний стан дітей, допомагають зменшити внутрішню напругу та сприяють розвитку навичок емоційної саморегуляції [3]. Результати дослідження свідчать, що участь у творчому процесі допомагає краще усвідомлювати власні почуття та відчувати більший контроль над ними. Водночас під час таких занять створюється атмосфера підтримки й безпеки, яка є надзвичайно важливою для осіб, що пережили воєнні події.

Аналіз наукових джерел показує, що мистецька діяльність сприяє екологічному проживанню переживань, пов'язаних зі стресом, страхом чи емоційним виснаженням. Малювання, ліплення або створення колажів дозволяють символічно відображати внутрішній стан без додаткового психологічного навантаження. Крім того, такі методики покращують комунікативні навички та полегшують взаємодію з оточенням, що є особливо важливим у період адаптації до нового соціального середовища.

У дослідженні О. Ніколенко, М. Зуєнко, М. Гриньової та інших авторів зазначається, що застосування арт-терапевтичних методик позитивно позначається на психологічному самопочутті дітей, травмованих війною. Після проведення творчих занять у дітей спостерігалось зниження рівня тривожності, покращення емоційного стану та підвищення рівня соціальної активності. Це свідчить про те, що творчі практики можуть бути ефективним інструментом психологічної підтримки дітей у кризових умовах.

Для дітей-переселенців творчість часто стає одним із найбільш доступних способів емоційного самовираження. Через малювання, казкотерапію, ліплення або інші творчі техніки дитина отримує можливість передавати власні переживання та поступово опрацьовувати травматичний досвід. Такі методики допомагають дитині не лише емоційно розвантажитися, а й відчувати себе у більш безпечному та стабільному середовищі. [4]

У дослідженні L. Ruban, M. Leshchenko та I. Oliinyk аналізується ефективність казкотерапії у роботі з дітьми війни. Науковці наголошують, що терапевтичні казки допомагають знизити рівень страху, сприяють розвитку

емоційної стійкості та формують у дитини відчуття безпеки. Окрім цього, казкотерапія позитивно впливає на розвиток адаптаційних механізмів та підтримує формування більш позитивного емоційного сприйняття навколишньої реальності.

Міжнародні дослідження також підтверджують ефективність арт-терапевтичних практик у роботі з українськими дітьми, які пережили вимушене переміщення через війну. У дослідженні S. Lukito, M. Wenkert та інших авторів проаналізовано результати творчих групових занять для українських дітей-біженців [5]. Дослідники дійшли висновку, що арт-терапевтичні практики сприяють зниженню емоційної напруги, покращують комунікацію між дітьми та допомагають їм швидше адаптуватися до нових соціальних умов. Важливим є і те, що під час спільної творчої діяльності діти отримують підтримку від однолітків та спеціалістів, що допомагає зменшити відчуття самотності та внутрішньої ізоляції. У багатьох випадках саме групові творчі заняття сприяють розвитку довіри, емоційної відкритості та соціальної включеності дитини.

На окрему увагу заслуговує дослідження С. Роготченко, у якому арт-терапія розглядається як важливий ресурс психологічного відновлення в умовах війни [6]. Авторка наголошує, що залучення до творчої діяльності сприяє активізації внутрішніх ресурсів особистості, розвитку здатності адаптуватися до складних життєвих обставин та підтримувати конструктивні способи подолання труднощів. Для дітей із числа вимушено переміщених осіб такі практики є важливими не лише для психологічної підтримки, а й для формування життєстійкості, зміцнення віри у власні можливості та поступового відновлення активної життєвої позиції.

Таким чином, результати аналізу наукових джерел свідчать, що арт-терапія є одним із найбільш доступних та ефективних методів психологічної підтримки дітей із числа внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. Її застосування сприяє зниженню рівня тривожності, розвитку навичок емоційної саморегуляції, покращенню соціальної адаптації та відновленню внутрішніх ресурсів особистості.

Особлива цінність арт-терапії полягає в тому, що вона дозволяє дитині безпечно виражати переживання, які часто складно передати словами. Через творчість дитина отримує можливість поступово опрацьовувати травматичний досвід, відновлювати відчуття безпеки та емоційної рівноваги.

Крім того, арт-терапевтичні методики сприяють формуванню психологічної стійкості, розвитку впевненості у власних силах, здатності адаптуватися до нових життєвих умов і конструктивно долати наслідки стресових подій. У зв'язку з цим доцільним є більш широке впровадження арт-терапії в діяльність психологічних служб, закладів освіти та центрів підтримки вимушено переміщених осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Nikolenko O., Zuyenko M., Grynova M., Kohut I., Nikonenko K. (2023). Арт-терапія для покращення психологічного самопочуття учнів травмованих

під час війни. *Витоки педагогічної майстерності*, (31), с. 156–166. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.31.283380>

2. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Київ : Основи, 1998. 709 с.

3. Паркулаб О., Дметренко Н., Арттерапевтичні технології психологічної допомоги дітям, які опинились у складних життєвих обставинах. (2023) *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*, (2(58), с. 31-36. URL: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2023.2.5>

4. Ruban L., Leshchenko M., Oliinyk I. Petrovskiyet M., Sandyha L. Fairy tale therapy for children of war // *Revista Amazonia Investiga*. Volume 12 - Issue 68: 78-84 / August, 2023. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.7>

5. Lukito S., Wenkert M., Hryhorovych I., Opanasenko S, Timms L, Yule W., and Ougrin D (2023). Evaluation of pilot community art-based workshops designed for Ukrainian refugee children // *Frontiers in Child and Adolescent Psychiatry*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/375294492_Evaluation_of_pilot_community_art-based_workshops_designed_for_Ukrainian_refugee_children

6. Роготченко, С. Арттерапія української війни. Історія. Початок. Науковий журнал Художня культура. Актуальні проблеми., (20(1), с. 97–103. URL: [https://doi.org/10.31500/1992-5514.20\(1\).2024.306918](https://doi.org/10.31500/1992-5514.20(1).2024.306918)

Малахова К. О.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Дмитрук З. А.

доцент кафедри психології та педагогіки

Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: РІЛЬ ПСИХОЛОГА

В умовах військової агресії психічний стан дітей та молоді зазнає суттєвих змін, що підсилює потребу в системній психологічній підтримці. У наукових дослідженнях, що присвячені психолого-педагогічному супроводу в період воєнного стану, зазначається, що діти зазнають емоційних труднощів, серед яких частіше проявляється підвищена тривожність, страх, емоційна нестабільність, а також, труднощі у пристосуванні до нових життєвих обставин. Психологічна підтримка у зазначених процесах трактується як комплекс заходів, який спрямовано на відновлення емоційної рівноваги, становлення відчуття безпеки та формування здатності до адаптації в умовах невизначеності. Такий підхід є виправданим, враховуючи, що сучасне середовище життя дітей супроводжується постійним впливом стресогенних факторів, включаючи загрозу безпеці, вимушені зміни місця проживання та порушення звичного соціального оточення.

У подібних умовах природні механізми психологічного захисту часто виявляються недостатніми, що перешкоджає гармонійному розвитку особистості. Відсутність своєчасної підтримки може спричинити закріпленню негативних реакцій і негативно позначитися на подальшому психічному розвитку, що підсилює значення раннього та системного психологічного втручання. [3]

Проблема психологічних розладів у дітей та підлітків в умовах війни активно досліджується у сучасних наукових дослідженнях, де звертається увага на ризики розвитку посттравматичних реакцій, депресивних станів та підвищеної тривожності [4]. Дослідники наголошують, що пережиті травматичні події суттєво впливають на різні сфери розвитку дитини, а саме когнітивну, емоційну та поведінкову. При цьому наслідки такого впливу не є короткочасними, а можуть зберігатися тривалий час і проявлятися у зміні поведінки, зниженні здатності до навчання, труднощах у комунікації та підвищеній вразливості до стресу. Окреме місце в дослідженнях розглядається як процес першої психологічної допомоги, яку визначаємо як один із основних засобів стабілізації психоемоційного стану дитини в кризових умовах.

Ці висновки мають практичну цінність, оскільки акцентують увагу на необхідності своєчасного виявлення змін у психоемоційному стані дітей та оперативного реагування на них. Практика показує, що навіть незначні на перший погляд поведінкові зміни можуть бути індикаторами глибших внутрішніх переживань, які без належної уваги поглиблюються. Ігнорування таких проявів здатне призводити до ускладнення психологічного стану та формування стійких негативних реакцій. У зв'язку з цим важливою є профілактична діяльність психолога, спрямована не лише на подолання вже наявних труднощів, але й на попередження їх розвитку та формування психологічної стійкості. [2]

Роль психолога у наданні допомоги дітям та молоді розкривається у наукових працях з організаційної психології, де зазначається, що діяльність фахівця не зводиться окремими консультаціями, а має комплексний характер. Вона включає первинну діагностику психоемоційного стану, визначення індивідуальних потреб дитини, проведення корекційної роботи та довготривалий психологічний супровід. У дослідженнях також акцентується увага на ефективності таких методів, як арт-терапія, ігрова терапія та тілесно-орієнтовані практики, які допомагають знизити внутрішню напругу, стабілізувати емоційний стан та поступово опрацювати травматичний досвід. При цьому зазначається, що вибір конкретних методів має здійснюватися з урахуванням віку дитини, її індивідуальних особливостей та життєвої ситуації. Застосування таких підходів має практичне значення, оскільки вони формують безпечне середовище для вираження емоцій без обов'язкової словесної формалізації. Це особливо важливо в умовах, коли дитина не може або не готова відкрито говорити про власні переживання. Через гру, творчість або роботу з тілесними відчуттями відбувається зменшення емоційної напруги та відновлення емоційної рівноваги. Водночас універсальність цих методів дозволяє застосовувати їх у різних умовах, як у закладах освіти, так і під час

індивідуальної чи групової роботи, що робить діяльність психолога більш адаптивною до сучасних викликів.

Практичний аспект діяльності психолога детально розглянуто у монографії «Діти і війна» Володимира Зливкова, де описано структуру психокорекційних занять для дітей та підлітків, які пережили травматичні події. У роботі робиться акцент на важливості чітко організованих програм, орієнтованих на стабілізацію емоційного стану, розвиток навичок саморегуляції та відновлення відчуття безпеки. Окремо підкреслюється роль групових форм роботи, які сприяють налагодженню комунікації, зменшенню почуття ізольованості та формуванню досвіду підтримки з боку однолітків [1]. Розглянуті підходи демонструють, що ефективність психологічної допомоги значною мірою залежить від поєднання структурованості занять із гнучкістю їх проведення. У процесі роботи важливо не лише дотримуватися певної програми, але й враховувати поточний емоційний стан дітей, їхню готовність до взаємодії та рівень довіри до фахівця.

У сучасних дослідженнях психосоціальної підтримки школярів в Україні особлива увага приділяється необхідності комплексного підходу, який передбачає взаємодію психолога, педагогів, батьків та ширшого соціального оточення. Такий формат роботи дозволяє створити для дитини більш стабільне та передбачуване середовище, у якому знижується рівень тривожності та формується відчуття захищеності. Водночас підкреслюється, що ефективність допомоги значною мірою залежить не лише від професійних дій окремого спеціаліста, а від узгодженості зусиль усіх учасників освітнього процесу [5].

Міждисциплінарна взаємодія у цьому контексті виступає не додатковим, а необхідним елементом психологічної підтримки. Труднощі, з якими стикаються діти в умовах війни, охоплюють різні сфери їхнього життя - емоційну, поведінкову, соціальну - тому потребують комплексного реагування. Узгоджені дії психолога, педагогів і батьків дають змогу не лише швидше виявляти проблеми, але й більш ефективно їх вирішувати, забезпечуючи дитині відчуття стабільності та підтримки.

Таким чином, психологічна підтримка дітей та молоді в умовах військової агресії постає як один із ключових напрямів сучасної психологічної практики. Вона не обмежується окремими заходами, а передбачає системну роботу, що включає діагностику психоемоційного стану, корекцію, профілактику можливих порушень та тривалий психологічний супровід. Важливим є використання різноманітних методів роботи, адаптованих до вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також до умов, у яких ця допомога надається.

У сучасних умовах діяльність психолога набуває особливого значення, оскільки вона спрямована не лише на подолання наслідків пережитих подій, але й на підтримку подальшого розвитку дитини. Від якості цієї роботи залежить здатність дітей і молоді адаптуватися до змін, зберігати емоційну рівновагу та поступово відновлювати відчуття безпеки. Формування внутрішніх ресурсів, таких як стійкість до стресу, здатність до саморегуляції та довіра до оточення, стає одним із пріоритетних завдань психологічної допомоги.

В умовах військової агресії психологічна підтримка дітей та молоді набуває особливого значення як важливий чинник збереження психічного здоров'я, емоційної стабільності та успішної адаптації до кризових життєвих обставин. Аналіз наукових джерел засвідчив, що ефективна діяльність психолога має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує своєчасну діагностику психоемоційного стану, профілактичну та корекційну роботу, розвиток навичок саморегуляції й психологічної стійкості. Важливою умовою результативності психологічної допомоги є взаємодія психолога, педагогів, батьків та соціального оточення дитини. Саме системний психолого-педагогічний супровід сприяє формуванню внутрішніх ресурсів особистості, підвищенню стресостійкості та створює передумови для гармонійного розвитку дітей і молоді навіть в умовах тривалих суспільних викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с.

Пухняк, І., Лукавецька, З., Карамушка, Т., Карамушка, Л. (2025).

Психосоціальна підтримка дітей та молоді, які постраждали внаслідок війни в Україні (за результатами виконання проекту «Діти і війна», реалізованого Міжнародним благодійним фондом «Карітас України»)/Організаційна психологія. Економічна психологія, 37(4), 57-72. <https://doi.org/10.31108/2.2025.4.37.5>

Семененко О., Семененко Л., Водчиць О., Ярмольчик М., Петренко С.,

Поливода М. Психолого-педагогічна підтримка дітей і молоді в умовах воєнного стану/Social Development and Security, Vol. 15, No. 2, – 2025, С. 327 – 333.

Olga Barna, Ljubov Barna Psychological Disorders in Children and Adolescents During War: The Role of Psychological First Aid and Recommendations of the Ministry of Health of Ukraine, Psychosomatic Medicine and General Practice/ Том 10 № 2, 2025.

Yelizarova O., Stankevych T., Parats A., Lebedynets N., Svitlana Hozak (2025). Psychosocial Support for Schoolchildren in Wartime Ukraine: Community - Based Access and Perceived Effectiveness.

Маринович А.В.

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету №1
(Львівський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник:

Дідик Н.І.

завідувач кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу ННПФПКП,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Затвердження гендерної рівності на конституційному рівні виступає базовою передумовою для визначення правового становища індивіда та забезпечення його основоположних прав. Фундаментом сучасного демократичного устрою є всебічне визнання людської гідності, що зафіксовано як у глобальних правових стандартах, так і в національній нормативній базі. Приєднавшись до засадничих міжнародних конвенцій, Україна імплементувала ці гуманістичні принципи у власний правовий простір, зокрема відобразивши їх у нормах Другого розділу Основного Закону 1996 року [1].

Сучасний український ринок праці переживає глибоку структурну пербудову. Через масове залучення чоловіків до лав Збройних Сил України значна частина трудового ресурсу вибула з цивільного обігу, водночас жінки, попри соціальні виплати, нерідко обирають трудову міграцію задля фінансового виживання сімей. У межах протидії цим тенденціям уряд схвалив Національну стратегію подолання гендерного розриву в оплаті праці. Цей нормативно-правовий акт спрямований на подолання гендерної дискримінації та впровадження механізмів, що дозволяють вдало поєднувати професійний розвиток із вихованням дітей. Введення рівноправності розцінюється як стратегічний важливий аспект для регенерації економіки та зростання рівня життя, що також потребує синхронізації освітніх програм із запитами місцевих роботодавців [2].

Після цього, статистика рівності на ринку праці починає поліпшуватися. Виникають запити та впроваджуються заходи органами публічного управління з інтеграції державних програм, які б, у свою чергу, змогли забезпечити жінкам можливості набути нові знання, моральну підтримку під час оволодіння новими професійними навичками або якісні умови для перекваліфікації. Зміна жінками руху професійної спрямованості та підтримка вже спочатку, від призведе до розширення можливостей виконання більш професійних обов'язків та отримання гідної заробітної плати. За даними Державної служби можна визначити, що протягом 2025 року у жінок середньомісячна заробітна плата була на 18% менша ніж відповідний показник у чоловіків. Таку різницю у сумах можна помічати у багатьох видах соціально-економічної діяльності. Слід звернути увагу на безробіття серед жінок станом на грудень 2025 року офіційно зареєстровані безробітні 88,3 тис осіб. З них чоловіки становили 26%, а жінки – 74% [3]. Таким

чином, наведені факти свідчать про наявність системи гендерного дисбалансу на ринку праці, що потребує активнішого втручання держави.

Сьогодні у законодавстві для забезпечення справедливого розподілу і користування суспільними здобутками і благами встановлено беззаперечну рівноправність жінок і чоловіків у всіх сферах життя, яка гарантується та охороняється державою, охоплює однакові умови для реалізації рівних прав і свобод жінок і чоловіків, відсутність обмежень і привілеїв за ознакою статі та рівні можливості для захисту своїх прав. Зазначені положення прямо закріплені у Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який визначає правові засади гендерної рівності та механізми її реалізації у різних сферах суспільних відносин [4].

Через збройний конфлікт та євроінтеграційний поступ України питання рівної можливості набуває значної ваги. Міжнародна практика свідчить, що інклюзивність має стати фундаментом плану повоєнного відновлення країни. На нормативному рівні цей курс закріплений у Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей на період до 2030 року. Поряд з цим, особлива увага приділяється освітньому сектору: згідно з Розпорядженням КМУ № 1163-р від 20.12.2022, впроваджується спеціалізована Стратегія гендерної рівності в освіті. Ці документи, разом із відповідними операційними планами, формують чітку карту для переформування суспільства за європейським зразком [5].

Наразі в Україні спостерігається консолідація зусиль суб'єктів публічного управління, громадського сектору та міжнародних інституцій у напрямку протидії насильству та рівних прав жінок і чоловіків. Особливий акцент ставиться на підтримці осіб, що постраждали від воєнних дій, через призму забезпечення гендерного паритету. Завдяки розбудові багатостороннього партнерства впроваджуються програми перекваліфікації жінок, грантові ініціативи для започаткування бізнесу та державні підтримки зайнятості, які гарантують рівні права та можливості для обох статей у кризових умовах.

ЛІТЕРАТУРА

Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 № 815-р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-%D1%80#Text>

Державна служба статистики України. Середня заробітна плата у 2025 році URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 року № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>

Маринович А.В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
факультету № 1 з підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції України
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:

Савайда О. І.

старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії вивчення проблем протидії торгівлі людьми
навчально-наукового інституту з підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції, к.ю.н., доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНІЙ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ

Інтернет сьогодні є важливим чинником соціалізації дитини, який здатний як сприяти її розвитку, так і створювати певні психологічні загрози для її життя. Цифрове середовище дедалі більше охоплює різні сфери життя, відкриваючи нові можливості, але водночас породжуючи нові ризики. Під час пандемії COVID-19 саме Інтернет став основним засобом взаємодії із зовнішнім світом через обмеження традиційних форм спілкування. Зокрема, у березні 2020 року понад 1,5 мільярда дітей і молоді у світі зазнали впливу закриття навчальних закладів і змогли продовжити освіту лише завдяки використанню цифрових технологій.

Зростання рівня проникнення інтернету, використання мобільних телефонів та соціальних медіа також відкрило нові можливості й для насильства в інтернеті. Злочини, вчинені з використанням комп'ютерних систем чи телекомунікаційних мереж, являють собою істотну небезпеку для дітей. Збільшення часу перебування в інтернеті через введення карантинних обмежень та послаблення контролю з боку дорослих підвищує ризики. Національне дослідження засвідчує, що більшість батьків (46,8 %) не контролювали користування дитячими гаджетами під час карантину, а 71,1 % опитаних дітей оцінюють свою свободу користування пристроями та інтернетом на локдауні як високу [1]. Сексуальна експлуатація дітей та сексуальне насильство над дітьми в Інтернеті передбачають використання інформаційно-комунікаційних технологій як засіб для сексуального насильства над дітьми та/або сексуальної експлуатації дітей [2].

Безперечно, що актуальність даної проблематики зумовлена зростанням кількості випадків онлайн-грумінгу та поширення матеріалів сексуального насильства, а також недостатнім рівнем готовності дітей до протидії таким загрозам. Водночас психологічні аспекти цієї проблеми залишаються ключовими, оскільки саме вони визначають такі механізми втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, а також ефективність профілактичних заходів [3, С. 10].

Вразливість до сексуальної експлуатації в Інтернеті значною мірою обумовлена їх віковими психологічними характеристиками. На етапі

формування особистості діти характеризуються підвищеною емоційністю, потребою у визнанні та схильністю до довірливого сприйняття інформації. Недостатній рівень критичного мислення та обмежений життєвий досвід не дозволяють їм адекватно оцінювати ризики онлайн-комунікації, що створює сприятливі умови для маніпуляцій з боку зловмисників [4, С. 180]. Особливу роль відіграє потреба у соціальному схваленні та підтримці. Діти, які відчують дефіцит уваги з боку батьків або однолітків, частіше вступають у контакт із незнайомцями в Інтернеті, сприймаючи їх як джерело емоційної підтримки. Зазначені психологічні особливості активно експлуатуються правопорушниками у процесі встановлення довірливо-емоційного контакту з дитиною, що виступає базовим механізмом реалізації кібергрумінгу як форми психологічного впливу та подальшої сексуальної експлуатації.

Алгоритмічні механізми персоналізації контенту в соціальних мережах здатні формувати для неповнолітнього інформаційне середовище з підвищеним рівнем ризикогенного впливу, у межах якого відбувається повторюване відтворення потенційно шкідливого або сексуалізованого контенту. Після випадкового перегляду такого контенту дитині буде пропонуватися все більше подібного контенту. Розумні іграшки, які використовують штучний інтелект, можуть обмінюватись даними з хмарними сховищами, що у разі зламу може призводити до відстеження місцезнаходження і витоку їхніх персональних даних [5, с. 49].

Також велика небезпека полягає у використанні зображень та відео, створених генеративним штучним інтелектом. За даними Forbes Ukraine на основі даних розслідування BBC, педофіли створюють дитячу порнографію за допомогою Stable Diffusion (інструмент генеративного штучного інтелекту) і продають на інтернет-платформах, отримуючи оплату через Patreon [6]. Такий контент також може використовуватись злочинцями для шантажу та шляхом погроз розмістити згенерований контент з їхніми інтимними зображеннями чи відео у мережі Інтернет.

З 1995 року Рада Європи активно підтримує Україну в інтеграції до європейського правового простору. Водночас, попри вжиті заходи, рівень запобігання сексуальному насильству дітей в Інтернеті залишається недостатнім і не повністю відповідає міжнародним стандартам. Недоліки законодавства були відзначені Ланцаротським комітетом у звіті від 4 грудня 2015 року. Дослідження 2019 року в межах проєкту Ради Європи сприяло розробці змін до законодавства з метою його наближення до європейських стандартів. У Плані дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки передбачено розроблення національної стратегії захисту дітей від насильства, удосконалення міжвідомчої взаємодії, підвищення кваліфікації фахівців і розвиток профілактичних заходів, що має важливе значення для захисту та психологічного благополуччя дітей [7].

На сучасному етапі ефективна протидія сексуальній експлуатації дітей та сексуальному насильству над дітьми в Інтернеті потребує комплексного підходу, що поєднує вдосконалення законодавства, застосування ефективних заходів правоохоронної діяльності, координацію роботи всіх дотичних

інституцій та розвиток системи допомоги дітям-жертвам. Водночас ключове значення мають психологічні аспекти: врахування вікової вразливості дітей, їхньої схильності до довіри та впливу, а також протидія маніпулятивним практикам, зокрема кібергрумінгу. Не менш важливим є надання своєчасної психологічної допомоги постраждалим і формування у них навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі. Окрему роль відіграють освітні та інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на підвищення обізнаності дітей, батьків і суспільства загалом, розвиток критичного мислення та здатності розпізнавати онлайн-загрози, що у сукупності сприяє забезпеченню безпеки дітей в Інтернеті. Потрібно пам'ятати, що ключовим чинником вразливості дитини до сексуальної експлуатації в цифровому середовищі є не лише технічна незахищеність, а насамперед її психологічна схильність до довірливої комунікації та емоційної залежності від онлайн-схвалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ГО «#stop_sexтинг». Безпека дітей в Інтернеті під час COVID-19: результати всеукраїнського соціологічного дослідження. Київ, 2020. 32 с. URL: https://stop-sexting.in.ua/wp-content/uploads/2020/11/doslidzhennya_bezpeka_ditej_v_interneti_pid_chas_covid-19.pdf

Interagency Working Group. (2016). Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. ECPAT International and ECPAT Luxembourg (Luxembourg, 28 January 2016). <https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Terminology-guidelines-396922-EN-1.pdf>

Байдарова О. О., Дробот А. І. Сексуальне насильство над дітьми в Інтернеті як цифровий виклик сучасності // Ввічливість. Humanitas. 2022. № 2. С. 3–13. DOI: 10.32782/humanitas/2022.2.1. URL: <https://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humanitas/article/view/626/572>

Раделицька І. І. Психологічні аспекти попередження експлуатації дітей // Наукові розробки студентів та молодих вчених. 2018. № 1. С. 179–184. URL: <https://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/86>

Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для органів державної влади / Міністерство цифрової трансформації України. Київ, 2021. 52 с. <https://storage.thedigital.gov.ua/files/e/ee/08924303472c523d014970d26735eeef.pdf>

Несенюк А. Педофіли використовують ШІ, щоб генерувати та продавати дитячу порнографію: розслідування BBC // Forbes Ukraine. 2023. 30 червня. URL: <https://forbes.ua/news/pedofili-vikoristovuyut-shi-shchob-generuvati-ta-prodavati-dityachu-pornografiyu-rozsliduvannya-bbc-30062023-14540>

План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки (Council of Europe Action Plan for Ukraine “Resilience, Recovery and Reconstruction” 2023–2026). Страсбург: Council of Europe, 2023. 132 с. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8289>

Матієнко Т.В.

доцент кафедри психології та педагогіки,
кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ

ОСОБИСТІСНЕ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ ВЛАСНОЇ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ

На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану в Україні, більшість громадян України, негативно відноситься як до права в цілому, так і до правової поведінки оточуючих та тих правоохоронних інститутів, які зобов'язані забезпечувати дотримання законів.

Проте, власне, відношення людини до своєї правової поведінки залишається декілька невизначеним. Але саме це відношення є головним та, знаходиться в основі усіх правових або протиправних вчинків особистості.

Особливо цікавим є відношення до власної правової поведінки студентської молоді. Саме на цю частку громадян України покладається велика надія, оскільки вони є майбутніми фахівцями, керівниками, вихователями, викладачами, правоохоронцями, політиками і т. ін., які зобов'язані мати достатньо високий рівень правосвідомості для виконання своїх професійних обов'язків. Тому вивчення відношення молоді до власної правової поведінки є потребою сьогодення і обумовлює проведення відповідного соціально-психологічного дослідження.

В дослідженнях Л.М. Балабанової, О.М. Бандурки, С.П. Бочарової, О.В. Землянської, В.Є. Коновалової, Т.М. Титаренко, С.І. Яковенко та багатьох інших вже не одноразово зверталася увага на загальні прояви поведінки особистості в нормі на патології, соціально-правові аспекти, які її обумовлюють. Так, визначається, що єдиної норми для всіх людей не існує, як немає норми, спільної для всіх вікових етапів однієї особистості. Особистісна норма специфічна для різних етапів життєвого шляху, своєрідно залежна від характеристик індивідуальності, від особистісного профілю, типу темпераменту тощо. Що ж до правової поведінки особистості, то зазначається, що вона є умовою життєвого успіху та завжди детермінована правовою психологією середовища, яке може стримувати або стимулювати кримінологічні передумови, які існують в особистості.

Але правова поведінка особистості, виступаючи у своєму онтогенетичному джерелі наслідком адаптації індивіда до умов соціального середовища, є необхідною умовою його подальшої соціалізації та продукування індивідуальної, активної позиції до правових відносин, які складаються у суспільстві. Звертає на себе увагу те, що саме свідоме відношення людини до релевантно-правових аспектів життєдіяльності є істотним проявом її правової соціалізації.

Відомо, що людині притаманні такі риси, як відчуття того, що вона нібито не спроможна контролювати події свого життя та впевнена, що все, що з нею відбувається, є наслідком прояву зовнішніх сил, обставин тощо. Навпаки, є люди, які вважають, що події їхньої життєдіяльності в значному ступені є

результатом їх власних зусиль та здібностей. Відомий американський психолог Дж. Роттер дав назву цій установці - локус контролю [3, с. 60].

У відповідності з висновками Дж. Ротера люди з внутрішнім локусом контролю (інтернальним) більш соціально адаптовані, ніж люди, у яких спостерігається зовнішній локус контролю (екстернальний). Тому, якщо розглядати певні соціально-правові аспекти життєдіяльності індивіда, то припустимо таке твердження, що студенти, які добре навчаються та мають стійке уявлення щодо визначення релевантності тих чи інших правових категорій, мають внутрішній локус контролю та з меншою вірогідністю схильються до вчинення асоціальних або антисоціальних вчинків.

Вітчизняні вчені також висловлювали свою думку щодо інтернальних та екстернальних проявів особистості. Так, психологи О.В. Землянська та С.О. Гарькавець зробили спробу експериментально дослідити, що саме екстернальний локус контролю є тим чинником, який полегшує вчинення злочинів (насамперед насильницьких) та має домінуюче значення при розподілі функцій у злочинній групі. Так зазначалося, що злочинці мають «дефіцит» контролю за неформальними стосунками з оточуючими, невміють будувати їх на конструктивній основі та орієнтовані на думки значимих інших. Їм притаманне пасивне ставлення до свого життя, а усі його аспекти вони пояснюють виключно збігом обставин, долею, фатумом [1, с. 61].

Таким чином, на з'ясування питань щодо визначення рівня суб'єктивного контролю студентів та можливого впливу інтернальності-екстернальності на відношення студентів до власної правової поведінки і був спрямований перший експериментальний крок в дослідженні.

Визначення ступеня незалежності, самостійності та активності студентів в досягненні поставлених цілей та зіставлення отриманих результатів з відношенням випробуваних до власної правової поведінки відбувалося за допомогою методики дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера [3, с.162].

Групи досліджуваних становили студенти інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, а саме студенти-психологи, студенти-юристи та студенти-правоохоронці 1-3 курсів. В кожній групі було по 15 випробуваних у віці від 17 до 21 року.

Отримані результати свідчать про те, що у студентів-психологів та студентів-юристів взагалі переважає інтернальний локус контролю. Серед студентів-правоохоронців, навпаки, ми констатуємо переважну більшість випробуваних з екстернальним локусом контролю. Серед останніх майже 50 відсотків мають низький показник як загальної інтернальності, так і інтернальності в галузі невдач, родинних, виробничих та міжособистісних відносин. Це свідчить про те, що такі випробувані не бачать зв'язку між своїми діями та значимими для них подіями життя. Вони вважають себе «заручниками долі». Що ж до невдач, то їм притаманна думка, що в цьому винуваті інші, а не вони. Ні їхні дії, ні їхнє прагнення не є такими, що обумовлюють невдачі. У родинних відносинах вони вважають себе не спроможними впливати на ту або іншу ситуацію. У виробничих (насамперед студентському житті) відносинах

такі випробувані покладаються на інших та не додають певних зусиль для встановлення суттєвого контролю. І саме показники в галузі міжособистісних відносин дають підстави стверджувати, що ці студенти мають певні проблеми з оточуючими. Вони не спроможні контролювати свої неформальні стосунки з іншими людьми та мають певні проблеми щодо побудови їх на конструктивній основі.

Серед студентів-психологів велика частка тих, хто вважає себе спроможним контролювати свої неформальні стосунки з іншими людьми, викликати до себе повагу та симпатію. На нашу думку, це свідчить і про те, що ці випробувані не тільки мають певні особистісні риси, а мають і професійні якості, які позитивно корелюють з майбутньою професійною діяльністю.

Студенти-юристи трохи менше вірять у свою спроможність. Проте більшість з них вважає себе самодостатніми та впевненими у собі.

Стосовно детермінації правової поведінки особистості ряд дослідників пропонує розглядати її як похідну взаємодії соціальних норм з чинниками внутрішньої та зовнішньої спрямованості. Внутрішні та зовнішні чинники разом зі способами регуляції поведінки роблять соціальні норми або каналами для проведення соціального впливу, або власне реалізуються цими каналами у способах регуляції.

Важливо зазначити, що в бесідах з випробуваними студентами-юристами було констатовано те, що майже 30% з них під «невдачами» розуміють те, що їм «мало везе у житті». Ще 10% вважають, що їм «перешкоджають інші люди у досягненні» тієї чи іншої мети. А майже 5% висловили думку, що «їм доля не усміхається». Такий особистісний песимізм має певну кореляцію з тим, як вони навчаються. При певних обставинах ними допускаються деякі асоціальні дії (паління у не відведених для цього місцях, зневага до оточуючих і т. ін.). Щодо виробничих відносин, то ці випробувані ще більш категоричні в сенсі зневажливого ставлення до соціального оточення та переконливі у тому, що вони «залежать від їх матеріальної мотивації та більше ні від чого».

Серед студентів-правоохоронців майже 20% тих, хто вважає, що невдачі зумовлені діями оточення і насамперед дорослими, які не визнають в них самоспроможних особистостей».

Студенти-психологи, які мають екстернальність за шкалами досягнень, невдач та міжособистісних відносин, вважають, що життя неконтрольоване, а тому все залежить від оточення, певних обставин, талану та грошей, які можуть надати людині впевненості в собі. Це дуже цікава річ, оскільки мова йде про психологів, які власне розуміють, що саме людина зобов'язана вірити у себе та у свої власні можливості. Мабуть, не винятково, що ці випробувані у своїй поведінці мають певні асоціальні прояви.

Мабуть, не буде великим припущенням те, що за певних обставин, асоціальність таких випробуваних може трансформуватися і в антисоціальні прояви їхньої поведінки. І якщо дійсно законослухняна особистість діє на підставі засвоєних правових та моральних приписів, які включені до її системи цінностей, то ця категорія випробуваних має певні збіжності з

правопорушниками, для яких стримуючим чинником на шляху до скоєння злочину є тільки страх бути викритим та покараним.

Тому є підстави стверджувати, що студенти з інтернальним локусом контролю і, особливо у сфері досягнень, невдач та міжособистісних відносин мають більш значні внутрішні важелі для продукування правової поведінки. Студенти з екстернальним локусом контролю покладаються на зовнішні чинники та вважають, що події життя не залежать від їхніх власних дій, а тому можливе продукування тієї поведінки, яка найбільше вигідна у певних обставинах.

На підставі аналізу результатів дослідження можна зробити такі висновки.

1. Інтернальний та екстернальний локуси контролю мають певний зв'язок зі ставленням студентів до правових аспектів існування особистості, які входять до структури її правосвідомості.

2. Студенти з інтернальним локусом контролю значно більше продукують просоціально орієнтовану поведінку, ніж студенти з екстернальним локусом контролю. «Екстернали» у своїй більшості, не спроможні формувати коло свого спілкування та контролювати на конструктивній основі свої неформальні стосунки з оточуючими.

3. У різних студентських групах спостерігається значна диференціація у відношенні до власної правової поведінки. Студенти-психологи, які у більшості є особистостями з інтернальним локусом контролю, перевагу віддають чинникам внутрішньої спрямованості, які є похідними від моральних принципів поведінки. Останні, можливо, були ними інтеріоризовані в дитинстві. Студенти-юристи у більшості мають те ж саме відношення до власної правової поведінки, яке базується на внутрішніх чинниках та морально-ціннісних імперативах. Серед студентів-правоохоронців переважають особистості з екстернальним локусом контролю та є значна частка тих, у кого спостерігається невідповідність моральної та ціннісної детермінації поведінки. Вони значно лабільніші та пристосовують свою поведінку до умов соціальної дійсності, виходячи з дій та думки оточуючих. Звідси їх ставлення до власної правової поведінки не має індивідуальної виразності та значно обумовлено зовнішніми факторами впливу. Засуджені за злочини в переважній більшості продукують екстернальність найбільш виразно.

ЛІТЕРАТУРА:

Землянська О.В., Гарькавець С.О. Про деякі результати дослідження рівня суб'єктивного контролю в групах правопорушників та законослухняних громадян. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. Луганськ, 1999. №4. С.61-68.

Психодіагностика лідерських якостей військовослужбовців: методичний посібник /О.М. Кокун, І.О. Пішко, Н.С. Лозінська, В.О. Олійник. Київ: «Центр учбової літератури», 2023. 174 с.

Столяренко О.Б. Психологія особистості : підручник. Київ: ВД «Сварог», 2019. 280 с.

Медвідь А. В.,
здобувачка вищої освіти
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник:

Голярдик Н. А.,
кандидат психологічних наук, доцент
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ЯК СКЛADOVA ЗАХИСТУ ЇХ ПРАВ

В умовах повномасштабної війни проблема захисту прав дитини набула особливої актуальності. Збройна агресія негативно впливає не лише на фізичну безпеку дітей, а й на їхній психоемоційний стан, розвиток та соціальну адаптацію [1]. Дитинство є надзвичайно важливим етапом формування особистості, тому будь-які травматичні події можуть мати довготривалі наслідки для психіки дитини. Саме тому питання психологічної підтримки дітей у період війни потребує особливої уваги з боку держави, суспільства, освітніх закладів та сім'ї.

Сьогодні тисячі українських дітей живуть в умовах постійної небезпеки, чують звуки вибухів, переживають евакуацію, втрату домівки чи близьких людей. Значна кількість дітей була змушена покинути рідні міста та адаптуватися до нових умов проживання [2]. Такі обставини викликають у дітей страх, тривогу, почуття невизначеності та емоційне виснаження. Особливо складно переживають події війни діти молодшого віку, адже їхня психіка ще недостатньо сформована для подолання сильного стресу.

Конвенція ООН про права дитини визначає, що кожна дитина має право на життя, безпеку, освіту, охорону здоров'я та належний рівень життя [2]. В умовах війни реалізація цих прав значно ускладнюється. Діти часто залишаються без стабільного доступу до навчання, медичної допомоги та психологічної підтримки. Саме тому міжнародні та національні механізми захисту прав дитини повинні функціонувати максимально ефективно навіть у період воєнного стану.

Однією з найпоширеніших проблем серед дітей в умовах війни є розвиток психологічних травм. Психологи зазначають, що діти можуть переживати посттравматичний стресовий розлад, підвищену тривожність, безсоння, агресію або навпаки – замкнутість та апатію [4]. У багатьох дітей спостерігаються труднощі у спілкуванні з однолітками, зниження концентрації уваги та погіршення успішності у навчанні. Особливо небезпечним є тривалий вплив стресу, адже він може негативно вплинути на подальший психічний розвиток дитини.

Важливу роль у подоланні психологічних наслідків війни відіграє сім'я. Саме батьки є для дитини основним джерелом підтримки та відчуття безпеки. Навіть у складних умовах дорослі повинні намагатися зберігати спокій, підтримувати емоційний контакт із дитиною та пояснювати події відповідно до

її віку. Дитина має відчувати, що вона не залишається наодинці зі своїми страхами та переживаннями [5]. Надзвичайно важливими є щирі розмови, турбота, підтримка та створення хоча б мінімального відчуття стабільності.

Окреме значення має роль освітнього середовища у забезпеченні психологічного благополуччя дітей. Школа або інший заклад освіти під час війни стає не лише місцем навчання, а й простором соціальної підтримки та комунікації [3]. Вчителі повинні враховувати психоемоційний стан дітей, проявляти толерантність та підтримувати атмосферу довіри. У багатьох випадках саме педагог може першим помітити ознаки психологічних проблем у дитини та вчасно звернутися по допомогу до фахівців.

В умовах дистанційного або змішаного навчання особливо важливо підтримувати постійний зв'язок між учнями та педагогами. Відсутність живого спілкування негативно впливає на соціалізацію дітей, тому педагоги мають створювати умови для відкритої комунікації та емоційної підтримки. Проведення виховних годин, психологічних тренінгів та творчих занять допомагає дітям зменшити рівень тривожності та відчувати підтримку колективу.

Одним із ефективних методів психологічної допомоги дітям є арттерапія. Малювання, музика, ліплення, творчі завдання дозволяють дитині виражати свої емоції та переживання без слів [5]. Через творчість діти можуть частково позбутися внутрішньої напруги та страху. Також позитивний вплив мають групові заняття, спрямовані на розвиток емоційної стійкості та навичок взаємодії з іншими людьми.

Психологічна підтримка дітей повинна здійснюватися комплексно. До цього процесу мають бути залучені психологи, педагоги, соціальні працівники, медичні працівники та представники правоохоронних органів. Особливо важливим є своєчасне виявлення дітей, які потребують професійної допомоги. У деяких випадках дитина не здатна самотійно висловити свої переживання, тому дорослі повинні уважно ставитися до змін у її поведінці та емоційному стані.

Не менш важливим є питання захисту дітей від залучення до протиправної діяльності в умовах війни. Через складні життєві обставини, втрату контролю з боку дорослих та нестабільність окремі діти можуть потрапляти під негативний вплив [3]. Саме тому необхідно посилювати профілактичну роботу, забезпечувати належний соціальний супровід сімей та формувати безпечне середовище для розвитку дітей.

Суттєву роль у підтримці дітей відіграють міжнародні організації та волонтерські ініціативи. UNICEF, міжнародні гуманітарні фонди та громадські організації реалізують програми психологічної підтримки, забезпечують дітей гуманітарною допомогою, організовують безпечні простори для навчання та відпочинку [6]. Такі заходи допомагають дітям хоча б частково повернутися до нормального життя та відчувати турботу суспільства.

Важливим аспектом є також інформаційна безпека дітей. Надмірне споживання негативної інформації про війну може погіршувати психологічний стан дитини та викликати додаткову тривожність. Батьки та педагоги повинні контролювати інформаційний простір дитини, пояснювати події у доступній формі та обмежувати доступ до шокуючого контенту.

Психологічне благополуччя дітей є важливим чинником майбутнього розвитку суспільства. Діти, які пережили війну без належної підтримки, можуть у майбутньому мати труднощі у соціальній адаптації, побудові міжособистісних відносин та професійній реалізації [4]. Саме тому питання психологічної допомоги дітям повинно залишатися одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Отже, в умовах військової агресії психологічна підтримка дітей є невід'ємною складовою захисту їхніх прав та свобод. Забезпечення безпечного середовища, доступу до освіти, психологічної допомоги та соціальної підтримки сприяє збереженню психічного здоров'я дітей та їхньому гармонійному розвитку. Лише спільними зусиллями держави, сім'ї, освітніх установ та громадськості можливо створити умови, у яких навіть під час війни дитина почуватиметься захищеною та потрібною.

Література

Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 02.06.2026).

Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 02.06.2026).

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 02.06.2026).

Савчин М. В. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2021 URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Savchyn-Vikova-psykholohiia-.pdf> (дата звернення 02.06.2026).

Основи психологічної допомоги населенню в умовах війни : навчальний посібник / за ред. О. Лазоренко. Київ, 2023. URL: <http://info.dgu.edu.ua/bitstream/123456789/1992/1/Колективна%20монографія%20за%20заг.%20ред.%20Л.М.%20Пріснякової.pdf> (дата звернення 02.06.2026).

World Health Organization. Mental health and psychosocial support for children during emergencies. Geneva, 2022 URL: https://www.who.int/publications/i/item/9789240047815?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 02.06.2026).

Мельник Н. В.

доцент кафедри загальноправових дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В сучасних умовах збройної агресії Росії проти України проблема захисту прав дитини набуває особливої актуальності. Діти є однією з найбільш уразливих категорій населення, водночас, становлячи основу майбутнього держави. Тому пріоритетним завданням є забезпечення їхніх прав, свобод і законних інтересів.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики України в сфері захисту прав дітей є системне вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема, через імплементацію норм європейського та міжнародного права. Як результат, Україна нині є учасницею низки міжнародних договорів, що регламентують забезпечення прав дитини та інтегрують міжнародні стандарти в національну правову систему [1, с. 70].

Як доводять багато досліджень, проблематика правового захисту дітей стала предметом особливої уваги міжнародного права після Другої світової війни, коли діти почали розглядатися як окрема вразлива категорія, що потребує спеціальних правових гарантій та механізмів захисту на міжнародному рівні. До цього захист дітей здійснювався в межах захисту всього цивільного населення на основі принципу гуманності, який був відображений в перших міжнародних гуманітарних конвенціях – Гаазьких конференціях 1899 та 1907 років [2, с. 207].

Роблячи екскурс в історію міжнародно-правового регулювання в сфері захисту прав дітей, потрібно зазначити, що прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, [3] дозволило дітям не лише отримати статус осіб, права яких захищають дорослі, а й поряд з іншими учасниками міжнародно-правових відносин стати суб'єктами міжнародного права. Тобто за дітьми закріпили той самий перелік невід'ємних прав, які вони можуть самотійно захищати в Європейському суді з прав людини [4, с. 42]. Офіційно ж права дитини закріплено в Декларації прав дитини 1959 року [5], що гарантує кожній дитині комплекс прав, без жодних винятків і без розрізнення чи дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження або іншими обставинами, що стосуються самої дитини чи її сім'ї.

Основою міжнародного захисту прав дитини стала Конвенція про права дитини (перший міжнародний документ, який найширше закріпив економічні, соціальні, культурні, громадянські та політичні права дітей) [6], ухвалена 20 листопада 1989 року (ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року) та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах 2000 року (ратифікований Україною у

2004 році). Зазначена Конвенція встановлювала чіткі правові норми, які повинні були виконувати всі країни, що її ратифікували. Держави-учасниці Конвенції, зокрема й Україна, зобов'язані кожні п'ять років подавати звіти до Комітету ООН з прав дитини щодо здійснених заходів із забезпечення прав дитини; труднощів, що виникли під час реалізації положень Конвенції, а також шляхів подолання виявлених проблем. На основі цих матеріалів Комітет здійснює експертну оцінку, формує висновки та надає рекомендації кожній державі, акцентуючи увагу на найбільш пріоритетних питаннях та можливих механізмах їх вирішення. Важливо підкреслити, що розгляд зазначених доповідей відбувається у рамках спеціальних міжнародних конференцій за участю експертної спільноти, а також міжнародних і національних організацій, діяльність яких спрямована на захист прав дитини [7].

Загалом кажучи, міжнародною правовою спільнотою напрацьовано низку норм і стандартів, що утворюють нормативно-правову базу для захисту дітей в умовах війни, зокрема, Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.) [8]; Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 р.) [9]; Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів (1974 р.); Конвенція міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.) [10]; Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.) [11] та низка резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками.

На сьогодні Україна тісно співпрацює з Комітетом ООН по правах дитини – Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та представницьким органом Дитячого фонду ООН – Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), діяльність якої спрямована на вирішення проблем охорони здоров'я у світовому масштабі. Україна є також учасником Статуту ВООЗ з 3 квітня 1948 р. – Організації Об'єднаних Націй з питань науки, освіти і культури (ЮНЕСКО). Проводиться тісна співпраця з Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) щодо розгляду фактів злочинів росії щодо українських дітей [12].

Захист прав дитини в умовах воєнного стану в Україні залишається складним та багатогранним завданням. У вирішенні цього питання зацікавлені практично усі свідомі люди, так як роль молодого покоління для майбутнього суспільства є визначальною. Незважаючи на наявність міжнародно-правових та національних механізмів, на практиці діти продовжують страждати від наслідків війни. Для забезпечення ефективного захисту їхніх прав необхідно вдосконалювати національні законодавчі та інституційні механізми; забезпечувати належне фінансування програм допомоги; покращувати координацію між державними та міжнародними організаціями; ефективно застосовувати міжнародні механізми захисту прав дітей, які являють собою частину міжнародних механізмів захисту прав людини [2].

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що міжнародна спільнота надає значної ваги питанням захисту прав дітей, що підтверджується наявністю широкого кола правотворчих і правореалізаційних механізмів. Водночас, незважаючи на їх розвиток та активне функціонування, у цій сфері продовжує

зберігатися комплекс невирішених проблем, зумовлених як глобальними викликами, так і специфікою сучасної української реальності.

ЛІТЕРАТУРА

Коваль І. Захист прав та законних інтересів дітей під час війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». № 2 (38). 2023. С. 70. DOI : <http://doi.org/10.23939/law2023.38.066>

Томіна В. Ю. Проблеми захисту прав дитини в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. С. 206–220. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-420-0-13> URL : [Liha-Pres](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004)

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. Вид. Рада Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Легка О. В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. № 2 (35). 2022. С. 42. DOI : <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-2.7>

Декларація прав дитини : Міжнародний документ від 20.11.1959 р. Вид. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text

Конвенція про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989 р. Вид. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 95. DOI : 10.31733/2078-3566-2022-4-94-105

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни : Міжнародний документ від 12.08.1949. Вид. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

Додатковий протокол до Женевських конвенцій : Міжнародний документ від 08.06.1977 р. Вид. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

Конвенція міжнародної організації праці № 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці : Міжнародний документ від 17.06.1999 р. Вид. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text

Римський статут Міжнародного кримінального суду : Міжнародний документ від 17.07.1998 р. Вид. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

Костишин Е. І., Шевців Ю. О. Інституційно-правовий механізм захисту дітей в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління та соціальна робота*. 2023. № 1. С. 31. DOI : <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-5>

ШВИДКО, ПОВНО, НЕУПЕРЕДЖЕНО: НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПРОЦЕДУРУ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ ДИТИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю

Сьогодення в Україні знаменується стрімкими скачками різних змін в усіх сферах життєдіяльності людей в країні. Під час воєнного стану, в якому перебуває Україна, такий зміст є цілком зрозумілий. В пошуках знаходження відповідей в найкоротші терміни з'являється велика кількість пропозицій щодо оптимізації та ефективного проведення тих чи інших процедур задля кращого результату.

Виходячи на рівень кримінальних процесуальних відносин, а саме положень ст. 2 КПК України [1], вбачаємо, що кліше «швидке, повне та неупереджене розслідування» є тим островом, що поєднує різні за спрямованістю завдання кримінального провадження в одне ціле. Справді, складно собі уявити завданням кримінального процесу лише одну складову, до прикладу, швидкість, як самостійну ключову одиницю. Або два серед трьох завдань, до прикладу, лише швидкість та неупередженість. Очевидно, своя «система стримань та противаг» існує і в цих відносинах. Тому в наявності постає триєдине завдання, що полягає в об'єднанні саме трьох вказаних складових: швидкості, повноти та неупередженості.

Розуміючи загальне «золоте» правило врахування триєдності кримінальних процесуальних завдань, хотіли б звернути увагу на альтернативні пошукові джерела, що є відмінними від класичних в виборі збору інформації про злочини, хоча і містяться в найрозповсюдженішій слідчій (розшуковій) дії – допиті. Мається на увазі методика процесуального інтерв'ю, що має на меті отримання інформації у прийнятний та дипломатичний спосіб для всіх учасників. Про правові ситуації, що є відмінними між собою (інтерв'ю по воєнним злочинам чи інтерв'ю дитини), та під час яких можливо використовувати методику, ми зазначали раніше в роботах [2;3].

Якщо говорити про допит в розумінні його ціннісного значення, особливо, якщо відбувається допит дитини, а, тим більше, - потерпілої від злочину, то аксіологічним є низка досліджень, зокрема, допиту малолітнього потерпілого [4].

Водночас для визначення рівня пріоритетності прав дитини та збереження її інтересів стає домінантним чинником мораль обов'язку та мораль переконання дотичних уповноважених осіб. Про вплив та відмінність даних видів моралі з акцентом на необхідність дослідити особу потерпілого ми зазначали в своїх роботах.

Цікавим є той факт, що «жодного слова про особу потерпілого в КПК не сказано. А, між іншим, цілком даремно. Предмет доказування повинен бути розширений. Наразі, встановлення обставин, що могли свідчити про зміну

поведінки, наявність дорослого «безпечного» друга, віктимної поведінки, впливу насильства, встановлення причин та умов скоєння протиправної поведінки щодо дитини можуть створити базу для превенції подібних правопорушень, а не лише допомогти справедливому розслідуванню та подальшому винесенню рішення судом по даному конкретному факту...вбачаємо, обставини, що стосуються особи потерпілого, можуть бути такими, що мають значення та повинні підлягати доказуванню. Зокрема, це стає необхідним для подальшого призначення судового-психологічної експертизи, а також надання висновку психолога, який брав участь у допиті» [5, с. 230].

З посиланням на роботу Анни Солтер, ми зазначали, що «іншим вектором розуміння суб'єктів доказування є ситуації так званого подвійного життя. Це є потужною тактикою злочинців...люб'язність є рішенням злочинця. Це не виступає рисою його характеру, це його стратегія соціальної взаємодії» [5, с. 231].

Очевидно, що для сфери кримінальних процесуальних відносин та захисту прав дітей в цій площині було б некоректно звужувати все тільки до положень КПК України. Значна частина міститься в літературі з психології, соціології тощо. Звідти має свої коріння й методика процесуального інтерв'ю. Зрозуміло, що триєдине завдання кримінального процесу про реалізацію швидкості, повноти та неупередженості само по собі не є єдиною платформою в кримінальних провадженнях за участю потерпілих дітей, оскільки швидкість не означає першопочатковість...не означає пріоритетність. На нашу думку, кримінальні провадження за участю дітей є виключенням із загального розуміння та повинні розслідуватися позачергово.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Офіц. текст. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 514 с.
2. Процесуальне інтерв'ю з дитиною [Текст]: метод. рек. / [Таран О.В., Мельник О.В., Чорноус Ю.М., Галустян О.А., Максименко О.В., Томма Р.П.]. - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. — 29 с.
3. Мельник О.В., Попович М.В. Особливості проведення процесуального інтерв'ю під час розслідування військових кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2026. №93. С. 133-138. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2026/03/93-part-5-1.pdf>.
4. Мельник О.В., Попович М.В. Допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого: монографія / Попович М.В. Мельник О.В. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024. – 207 с. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.17>.
5. Мельник О.В., Семотюк С.Д. Розслідування кримінальних проваджень за участю неповнолітніх потерпілих: нарис про мораль обов'язку та мораль переконання. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 229–233. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/part_1/36.pdf. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.34>.

Моргунова Т. І.

к.т.н., доцент, доцент кафедри кримінального аналізу та
інформаційних технологій Одеського державного
університету внутрішніх справ

ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна війна суттєво вплинула на всі сфери життя українського суспільства, зокрема й на психологічний стан дітей. В умовах війни цифровий простір для дітей вже давно перестав бути просто місцем для навчання чи переписок із друзями. Тепер це частина щоденного життя, де постійно змішуються новини, чужі емоції, страхи, тривожні повідомлення й власні переживання дитини. Через дистанційне навчання, переїзди, довгі повітряні тривоги та загальну нервову атмосферу діти почали ще більше часу проводити в телефоні або планшеті. Іноді здається, що саме гаджет дає їм якесь відчуття спокою чи звичності, хоча на практиці це не завжди добре впливає на психіку. Особливо ввечері це помітно, коли дитина може годинами просто переглядати стрічку без особливої потреби.

Зараз перебування дітей у цифровому середовищі стало майже безперервним. Соціальні мережі, месенджери, відеоролики, онлайн-ігри вже настільки увійшли у повсякденність, що багато хто навіть перестав звертати на це увагу. Хоча ще кілька років тому батьки значно більше контролювали подібні речі. Та й сама ситуація в країні дуже змінила звички дітей, бо для багатьох Інтернет став не лише розвагою, а й способом хоча б трохи відволіктись від подій навколо.

Якщо кілька років тому цифровий простір більше асоціювався з розвагами або пошуком інформації, то тепер через нього підтримується навчання, спілкування з друзями та навіть психологічна підтримка. На нашу думку, саме війна дуже різко змінила роль цифрового середовища у житті дітей. Разом із тим збільшилась і кількість ризиків, про які ще не так часто говорили раніше.

Однією з найскладніших проблем залишається постійний потік тривожної інформації. Відчуття постійної тривоги, яка не пропорційна реальній загрозі, заважає повсякденній діяльності. Такі переживання мають безліч симптомів, а згодом можуть призвести до тривожного розладу [1]. У стрічках новин регулярно з'являються кадри руйнувань, повідомлення про обстріли, загиблих цивільних, і дитина бачить це практично щодня. Причому діти далеко не завжди можуть правильно сприймати або емоційно «відфільтровувати» такий контент. Через це формується постійне внутрішнє напруження, а іноді навіть страх, який накопичується поступово. Особливо це помітно у молодшому віці, коли дитина ще дуже емоційно реагує буквально на все. Іноді після перегляду новин у дітей погіршується сон, виникає дратівливість, стає важче концентруватися на навчанні. Хоча, варто сказати, дорослі також зараз часто перебувають у схожому стані.

Цифрове середовище має і позитивну сторону, хоча про це часто згадують уже десь наприкінці. Через онлайн-платформи діти продовжують навчання,

спілкуються з друзями чи родичами після переїздів або виїзду за кордон. Для багатьох це стало хоч якоюсь частиною звичного життя. Але живого спілкування все одно бракує, особливо молодшим дітям, бо екран не замінює звичайну атмосферу школи чи навіть прості розмови на перерві.

Разом з цим поступово посилюється проблема надмірного перебування дітей у гаджетах. Через обмежене живе спілкування та постійне перебування вдома дитина починає майже весь вільний час проводити онлайн. Це стає звичкою доволі швидко. У деяких випадках цифровий простір навіть використовується як спосіб «втечі» від реальних переживань або складних емоцій, але довго це не працює. Напруга все одно залишається, просто певний час її не так помітно. Крім того, досить гостро проявляється проблема кібербулінгу та агресивної поведінки у мережі. Загальний рівень нервового напруження в суспільстві зараз високий, тому це переходить і в онлайн-спілкування. Діти можуть стикатися з образами, приниженням, маніпуляціями або психологічним тиском у соціальних мережах чи навіть в онлайн-іграх. Такі ситуації помітно впливають на емоційний стан дитини, формують замкнутість і відчуття самотності. Іноді дорослі не одразу помічають ці зміни, бо дитина не завжди про це говорить відкрито.

Не менш небезпечною проблемою залишається поширення фейкової інформації. Під час війни інформаційні маніпуляції стали дуже поширеним явищем, а діти є значно вразливішими до такого впливу.

У процесі дослідження встановлено, що основні ризики цифрового середовища для дітей в умовах війни мають комплексний характер та безпосередньо впливають на психоемоційний стан, поведінку та соціальну адаптацію дитини. Для більш детальної характеристики ключових загроз доцільно узагальнити їх у табл. 1.

Таблиця 1

Основні ризики цифрового середовища та їх вплив на психологічну безпеку дітей під час війни

Основні ризики цифрового середовища	Характер впливу на дитину	Можливі психологічні наслідки
Надлишок воєнного контенту	Постійний перегляд новин, фото та відео бойових дій	Тривожність, страх, емоційне виснаження
Інформаційне перевантаження	Великий обсяг негативної інформації	Порушення концентрації уваги, нервові напруження
Кібербулінг	Онлайн-образи, психологічний тиск у мережі	Зниження самооцінки, замкнутість, депресивні прояви
Цифрова залежність	Надмірне використання гаджетів та соціальних мереж	Порушення режиму дня, емоційна нестабільність
Фейкова інформація та маніпуляції	Поширення неправдивих або панічних повідомлень	Формування страхів, психологічна дезорієнтація
Соціальна ізоляція	Зменшення живого спілкування та офлайн-взаємодії	Проблеми соціалізації, відчуття самотності

Представлені в табл. 1 ризики показують, що цифрове середовище в умовах війни впливає на дітей досить суперечливо. З одного боку, саме завдяки цифровим технологіям зберігається доступ до навчання, спілкування та необхідної інформації, хоча водночас посилюється і психологічне навантаження. Особливо складною стає ситуація тоді, коли постійний інформаційний потік поєднується із загальною емоційною нестабільністю, яку й без того викликають воєнні події. На нашу думку, діти далеко не завжди можуть самостійно впоратися з таким рівнем напруги, навіть якщо зовні це не дуже помітно.

У питаннях психологічної безпеки дітей значна відповідальність покладається на батьків і педагогів. Саме вони повинні хоча б частково контролювати інформаційний простір дитини, обмежувати доступ до надто травматичного контенту та поступово формувати навички безпечної поведінки у цифровому середовищі. Крім цього, важливо своєчасно помічати ознаки емоційного виснаження або тривожності, що останнім часом зустрічається доволі часто. На рис. 1 узагальнено основні ризики та шляхи забезпечення психологічної безпеки дітей у цифровому середовищі під час війни. У схемі показано вплив травматичного контенту, кібербулінгу, дезінформації та інформаційного перевантаження на психоемоційний стан дитини, а також значення підтримки дорослих, цифрової грамотності й більш безпечного інформаційного середовища для зниження негативного впливу.

Рис. 1. Ризики та шляхи забезпечення психологічної безпеки дітей у цифровому середовищі під час війни

Рис. 1 демонструє взаємозв'язок між цифровими загрозами та механізмами психологічного захисту дітей в умовах воєнного часу.

Важливим напрямом підвищення психологічної безпеки є розвиток цифрової грамотності дітей і батьків. Цифрова грамотність є однієї з восьми ключових компетенцій, якою має володіти кожен громадянин Європи [2]. Діти

повинні вміти критично оцінювати інформацію, розпізнавати маніпуляції та безпечно користуватися цифровими ресурсами, а батьки – формувати правила використання цифрових технологій у сім'ї. Заклади освіти також мають посилювати психологічну підтримку через тренінги, інформаційні заняття та елементи психологічної стійкості у дистанційному навчанні, що сприятиме зменшенню негативного впливу цифрового середовища на дитячу психіку.

Отже, цифрове середовище під час війни стало важливою частиною життя дітей та одночасно джерелом як нових можливостей, так і серйозних психологічних ризиків. Надмірний інформаційний тиск, травматичний контент, цифрова залежність, кібербулінг та поширення дезінформації негативно впливають на психоемоційний стан дітей і можуть мати довготривалі наслідки для їх психологічного здоров'я. Саме тому забезпечення психологічної безпеки дітей у цифровому середовищі повинно стати одним із пріоритетних напрямів діяльності сім'ї, освітніх установ та держави в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Що таке тривога? Її фізіологія та прояви. *MARTA*. URL: marta.mva.gov.ua (дата звернення: 17.05.2026).

2. Сухих А. Особливості формування цифрової грамотності дітей підліткового віку в аспекті онлайн-безпеки. *Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи*: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2020. С. 106-108. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720311/1/Sukhikh_tezy.pdf

Надич Д.М.

Сукмановська Л.М.

Львівський державний університет внутрішніх справ

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ

Проблема домашнього насильства щодо дітей в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною. Війна спричиняє зростання стресу, соціальної напруги та нестабільності в сім'ях. Це підвищує ризик випадків насильства щодо дітей. Діти є однією з найбільш вразливих категорій населення, що потребує особливого захисту. Виявлення та протидія таким випадкам ускладнюються в умовах війни. Тому важливого значення набуває робота правоохоронних органів і соціальних служб. Дослідження цієї проблеми є актуальним і необхідним. При цьому слід враховувати, що проблема домашнього насильства в Україні існувала й до початку повномасштабного вторгнення.

До початку війни рівень домашнього насильства в Україні зростав. За словами заступниці Міністра внутрішніх справ Катерини Павлюченко, у 2021 році до поліції звернулося на 56% більше громадян із заявами про домашнє

наси́льство, ніж у попередньому (2020) році. На 10% більше було відкрито адміністративних проваджень, на 19% більше винесено термінових заборонних приписів щодо кривдників, а кількість зареєстрованих кривдників зросла на 11%. Наприкінці 2021 року 29 територіальних громад мали відкрити нові притулки для постраждалих, збільшити на 40 мобільних бригад, які реагують на випадки домашнього насильства, відкрити кризові центри денного перебування [1].

Між тим, особливої уваги потребує нормативно-правове регулювання та визначення форм домашнього насильства щодо дітей, оскільки саме воно формує основу державної політики у цій сфері, що є ключовим для ефективного захисту прав дитини.

Насильство стосовно дітей може набувати різних форм - фізичного, психічного, психологічного, сексуального, економічного, а також незаконних угод стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання дитини, вчинених з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини, що закріплено у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства». І одним із найбільш нагальних і актуальних питань державної політики є захист дітей від усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють [2]. Водночас, незважаючи на наявність нормативно-правового регулювання у цій сфері, проблема домашнього насильства щодо дітей залишається актуальною та потребує подальшого дослідження.

Зауважимо, що, незважаючи на досить значну кількість нормативно-правових актів, які регулюють питання протидії домашньому насильству та забезпечення прав дітей, а також чималу кількість методичних матеріалів і наукових праць із цього питання, проблема домашнього насильства існує і залишається актуальною [3, с. 486]. Це свідчить про наявність розриву між нормативним регулюванням і реальним станом захисту прав дітей, що потребує подальшого вдосконалення механізмів реагування.

В умовах воєнного стану спостерігається зростання рівня жорстокості та насильства щодо цивільного населення, зокрема дітей, що ще більше ускладнює забезпечення їхнього належного захисту.

Попри всі заборони російські військові вдаються до катувань цивільного населення, у тому числі дітей. Наприклад, в Ізюмському районі на Слобожанщині виявлено закатовані та спалені тіла трьох осіб, одне з яких належить дитині [4, с. 740]. Подібні випадки демонструють крайню жорстокість збройного конфлікту та його руйнівний вплив на найбільш незахищені категорії населення.

Навіть у довоєнний період було нелегко розірвати коло домашнього насильства. Жертви часто співчують кривднику, намагаються зрозуміти, що сталося, і звинувачують себе. Під час війни до цього додається тривога за майбутнє, психологічна травма і страх. За таких обставин дуже важко протистояти кривднику наодинці [5]. Це ще більше ускладнює своєчасне виявлення випадків насильства та ефективний захист постраждалих дітей.

З початку 2023 року до поліції надійшло близько 244 тисячі заяв і повідомлень щодо вчинення домашнього насильства. За статтею 126-1 Кримінального кодексу України слідчі органи розпочали понад 2,3 тисячі кримінальних проваджень. Майже 2 тисячам кривдникам було повідомлено про підозру [6]. Наведена статистика свідчить про значні масштаби проблеми та високу кількість зафіксованих випадків домашнього насильства.

Таким чином можна зробити висновок, що як воєнні дії, так і загальна соціально-психологічна напруга в суспільстві суттєво підсилюють ризики насильства, особливо щодо дітей. На нашу думку, ситуація потребує не лише формального правового реагування, а й посилення практичних механізмів захисту, своєчасного виявлення випадків насильства та реальної підтримки постраждалих сімей з боку держави. Таким чином, проблема домашнього насильства щодо дітей в умовах воєнного стану є особливо гострою та потребує комплексного вирішення. Війна лише посилила наявні ризики та ускладнила механізми виявлення і реагування на випадки насильства. Основною проблемою залишається недостатня ефективність практичного застосування існуючих правових механізмів захисту дітей.

З метою покращення ситуації доцільно посилити міжвідомчу взаємодію, удосконалити систему раннього виявлення випадків насильства, розширити мережу кризових центрів і підвищити рівень правової обізнаності населення. Лише комплексний підхід здатний забезпечити реальний захист прав дітей в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

Статистика зашкалює — експертка про стрімке зростання випадків домашнього насильства в Україні. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=97692> (дата звернення: 01.06.2026).

Захист прав дітей від насильства в сім'ї. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Захист_прав_дітей_від_насильства_в_сім%27ї (дата звернення: 01.06.2026).

Павленко Т.А., Корабель М.Г. Домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10.2023. С. 486-489.

Рибачек В. К. Захист прав дітей в Україні в період військової агресії РФ // *Human rights and public governance in modern conditions: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. 952 с. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-37>. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/342/9404/19634-1>.

Як війна вплинула на домашнє насильство? URL: <https://www.healthright.org.ua/news-by-hr/yak-vijna-vplinula-na-domashnie-nasilstvo/> (дата звернення: 01.06.2026).

У Нацполіції розповіли, скільки звернень щодо домашнього насильства отримали у 2023 році. Електронний ресурс. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/11/29/258000/> (дата звернення: 01.06.2026).

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема домашнього насильства щодо дітей в умовах війни набуває особливої гостроти та складності. Воєнний стан спричиняє зростання соціальної напруги, економічної нестабільності та психологічного стресу в сім'ях, що у свою чергу, може призводити до збільшення випадків насильства. Діти залишаються однією з найбільш вразливих категорій населення, які потребують посиленого правового та соціального захисту. Попри існування національних механізмів протидії домашньому насильству, їх ефективність в умовах війни часто знижується через обмежені ресурси та ускладнену роботу уповноважених органів. У цьому контексті особливого значення набуває своєчасне виявлення таких випадків і належне реагування з боку поліції та соціальних служб. У зв'язку з цим дослідження проблем протидії домашньому насильству щодо дітей в умовах війни є актуальним і практично значущим.

Існування зазначеної проблематики також пов'язане із тим, що внаслідок воєнних дій відбувається суттєве руйнування усталених соціальних зв'язків як у дорослих, так і у дітей та підлітків. Адже більшість соціальних контактів як дорослих, так і дітей та підлітків втрачається. Особливо це стосується саме дітей та підлітків, оскільки вони вимушені разом з батьками покидати своє звичне життя та переїжджати або до інших регіонів України або до інших країн, а відтак відбувається втрата звичного кола спілкування, що додатково підвищує їхню вразливість у сімейному середовищі [1, с. 5]. Втрата соціальних контактів посилює психологічну незахищеність дітей і може бути додатковим фактором ризику домашнього насильства.

Упродовж 2022-2023 рр. до Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 157 звернень щодо самовільної зміни місця проживання дитини одним із батьків. З них 41 звернення стосується переміщення дітей у межах України, 4 - вивезення дітей на тимчасово окуповану територію України, до рф або республіки білорусь, 122 - вивезення дітей в інші країни. Як зауважив Дмитро Лубінець, проблема полягає в тому, що юридичного врегулювання таких ситуацій наразі немає [2]. Відсутність чіткого правового механізму ускладнює захист прав дитини в умовах воєнних переміщень.

Водночас міжнародна спільнота також наголошує на серйозності впливу війни на становище дітей в Україні. Комітетом ООН з прав дитини прийнято «Заключні зауваження щодо об'єднаних п'ятої та шостої періодичних доповідей України», де висловлено глибоку стурбованість тим, що збройний напад рф з 24 лютого 2022 року має руйнівний вплив на населення України, особливо на дітей, та створює серйозні перешкоди для реалізації всіх прав дитини, визначених у Конвенції та її факультативних протоколах [3, с. 740].

Міжнародні органи підтверджують системний характер порушення прав дитини під час війни.

Підтвердженням масштабності негативних наслідків війни є й офіційні статистичні дані. Як повідомляє Офіс Генерального прокурора України, станом на ранок 01.04.2023 р. внаслідок збройної агресії в Україні загинуло 467 дітей, а понад 944 дітей отримали травми різного ступеня тяжкості. Найбільша кількість постраждалих дітей зафіксована у Донецькій області - 275, у Київській - 127, у Херсонській - 94, у Запорізькій - 88, у Чернігівській - 68, у Луганській - 66 та у Дніпропетровській – 66 [4]. Статистика свідчить про масштабні та нерівномірно розподілені втрати серед дитячого населення.

Крім того, з метою реагування на наслідки війни та захисту прав дітей, 4 листопада 2022 року в Україні розпочав роботу державний портал розшуку дітей «Діти війни», у якому акумулюється зведена інформація про дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій [5]. Створення спеціалізованих цифрових ресурсів підвищує ефективність пошуку та захисту дітей у кризових умовах.

Важливо зазначити, що питання захисту прав дітей регулюються низкою міжнародно-правових актів, зокрема Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни та IV Гаазькою конвенцією про закони і звичаї війни на суходолі [6; 7], які закріплюють базові гарантії захисту цивільного населення, включно з дітьми, в умовах збройних конфліктів. Міжнародне право формує обов'язкові стандарти захисту дітей навіть у період війни.

Таким чином, проблема протидії домашньому насильству щодо дітей в умовах війни є комплексною та багатовимірною, оскільки поєднує у собі правові, соціальні та психологічні аспекти. Воєнні дії суттєво загострюють фактори ризику, які сприяють зростанню випадків насильства в сім'ях, а також ускладнюють їх своєчасне виявлення та належне реагування з боку уповноважених органів. Водночас аналіз національної та міжнародної практики свідчить про необхідність подальшого вдосконалення механізмів захисту прав дитини з урахуванням умов воєнного стану. Особливої уваги потребує посилення міжвідомчої взаємодії, підвищення ефективності роботи правоохоронних органів та розвиток системи соціальної підтримки сімей із дітьми.

З метою підвищення ефективності протидії домашньому насильству щодо дітей доцільним є: удосконалення нормативно-правової бази щодо захисту дітей в умовах воєнного стану; розширення повноважень та ресурсного забезпечення правоохоронних органів і соціальних служб; запровадження більш ефективних механізмів раннього виявлення випадків насильства; посилення міжвідомчої координації між поліцією, службами у справах дітей та органами місцевого самоврядування; розвиток психологічної допомоги та кризових центрів для дітей і сімей, які постраждали від насильства; а також підвищення рівня правової обізнаності населення щодо відповідальності за домашнє насильство.

Отже, лише комплексний та системний підхід держави і суспільства здатний забезпечити реальний і дієвий захист прав дітей в умовах збройної агресії та мінімізувати негативні наслідки воєнного впливу на сімейне середовище.

ЛІТЕРАТУРА

Звіт дослідження: Швидка оцінка ситуації щодо кібербезпеки дітей 10-18 років. Київ, 2022. 48 с.

Питання щодо захисту дітей від домашнього насильства особливо актуальне під час війни. Веб-сайт Судова влада України. Електронний ресурс. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1496637/>

Рибачек В. К. Захист прав дітей в Україні в період військової агресії рф. *Human rights and public governance in modern conditions: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. 952 p. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-320-0-37>

Армія рф вбила в Україні вже 467 дітей. Електронний ресурс. LB.ua. Дорослий погляд на світ. URL: https://lb.ua/society/2023/04/01/550691_rosiyani_vbili_467_ditey_pid_chas.html

В Україні запрацював портал розшуку дітей «Діти війни». Електронний ресурс. URL: <https://suspline.media/266526-v-ukraini-zpracuvav-portal-rozsuku-ditej-diti-vijni/>

Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Женевська конвенція IV, 1949). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154

Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі (1907). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222

Нікітін А. А.

доктор юридичних наук, доцент

проректор Одеського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ

Військова агресія, збройні конфлікти, гуманітарні кризи та інші надзвичайні ситуації спричиняють масштабні міграційні процеси, які особливо гостро позначаються на житті дітей. В умовах війни значна кількість дітей змушена залишати місця постійного проживання, змінювати соціальне оточення, освітнє середовище та звичний спосіб життя. Вимушена міграція супроводжується численними стресогенними факторами, що ускладнюють процес соціально-психологічної адаптації та можуть негативно впливати на психічне здоров'я й особистісний розвиток дитини.

Соціально-психологічна адаптація розглядається як процес активного пристосування особистості до нових умов життєдіяльності шляхом встановлення оптимальної взаємодії із соціальним середовищем та збереження внутрішньої психологічної рівноваги [3]. Для дітей, які пережили вимушене переміщення, адаптація є складним і тривалим процесом, що потребує мобілізації внутрішніх ресурсів та підтримки з боку сім'ї, освітнього середовища і суспільства загалом.

Особливістю вимушеної міграції є те, що вона найчастіше не є добровільним вибором людини, а виступає реакцією на загрозу життю та

безпеці. Саме тому діти мігрантів та внутрішньо переміщених осіб нерідко стикаються не лише з труднощами пристосування до нового середовища, а й із наслідками пережитого психотравматичного досвіду [6]. Втрата дому, друзів, звичних соціальних контактів, почуття невизначеності та тривоги щодо майбутнього можуть викликати емоційне напруження, страхи, депресивні переживання та труднощі міжособистісної взаємодії.

Наукові дослідження свідчать, що серед найбільш поширених психологічних наслідків вимушеного переміщення у дітей спостерігаються підвищена тривожність, емоційна нестабільність, замкнутість, агресивність, порушення сну, труднощі концентрації уваги та зниження навчальної мотивації [3; 7]. У деяких випадках можуть проявлятися симптоми посттравматичного стресового розладу, що суттєво ускладнює процес адаптації до нових умов життя.

Водночас процес адаптації залежить від багатьох чинників, серед яких особливе значення мають вік дитини, особистісні особливості, рівень психологічної стійкості, характер сімейних відносин, соціальна підтримка та умови приймаючого середовища [4]. Молодші діти зазвичай важче переживають втрату звичного оточення та сильніше залежать від емоційного стану батьків. Підлітки, своєю чергою, більш гостро реагують на втрату соціальних зв'язків та труднощі інтеграції до нового колективу.

Важливим чинником успішної соціально-психологічної адаптації виступає сім'я. Саме сімейне середовище створює базове відчуття безпеки, стабільності та підтримки, необхідне для подолання кризових ситуацій [1]. Згідно з теорією прив'язаності Дж. Боулбі, наявність емоційно значущих і підтримувальних стосунків із батьками сприяє формуванню психологічної стійкості та успішній адаптації дитини до нових життєвих умов [1]. Водночас психологічний стан самих батьків безпосередньо впливає на емоційне благополуччя дітей. Якщо дорослі переживають високий рівень стресу, тривоги чи депресії, це може ускладнювати адаптаційні процеси дитини.

Не менш важливу роль у процесі адаптації відіграє освітнє середовище. Заклади освіти виступають не лише місцем навчання, а й важливим простором соціалізації дітей. Інтеграція до нового колективу, встановлення дружніх відносин із ровесниками, підтримка педагогів та психологів сприяють формуванню відчуття приналежності до спільноти та підвищують рівень психологічного благополуччя [2]. Дослідження показують, що позитивний психологічний клімат у навчальному закладі є одним із провідних факторів успішної адаптації дітей-переселенців [3].

Суттєвим ресурсом подолання труднощів адаптації виступає соціальна підтримка. Вона охоплює емоційну, інформаційну та практичну допомогу, яку дитина отримує від членів сім'ї, друзів, педагогів, психологів та інших значущих осіб [4]. Наявність соціальної підтримки сприяє зниженню рівня стресу, формуванню позитивної самооцінки та розвитку почуття захищеності. Саме підтримувальне соціальне середовище створює умови для успішної інтеграції дитини в нову спільноту та запобігає виникненню соціальної ізоляції.

Особливого значення в сучасних умовах набуває розвиток резильєнтності як здатності особистості успішно долати труднощі та відновлюватися після несприятливих життєвих подій [7]. Резильєнтність розглядається як складна система внутрішніх та зовнішніх ресурсів, що забезпечують ефективну адаптацію до стресових обставин. До таких ресурсів належать позитивна самооцінка, оптимізм, навички емоційної саморегуляції, соціальна компетентність, підтримка близьких людей та віра у власні можливості [7].

Формуванню резильєнтності сприяють психоедукаційні програми, тренінги розвитку життєстійкості, групи психологічної підтримки та різноманітні форми психосоціальної допомоги. Особливо ефективними в роботі з дітьми є арттерапевтичні методи, казкотерапія, ігрова терапія та інші творчі технології, які дозволяють безпечно опрацювати емоційний досвід та розвивати адаптаційний потенціал особистості [3; 6].

Важливим напрямом підтримки дітей в умовах вимушеної міграції є діяльність психологічних служб закладів освіти. Психологи здійснюють діагностику емоційного стану дітей, проводять консультативну та корекційно-розвивальну роботу, сприяють профілактиці булінгу та конфліктів, організовують заходи, спрямовані на згуртування дитячих колективів та розвиток навичок ефективної комунікації [2]. Такі заходи дозволяють створити сприятливі умови для соціально-психологічної адаптації дітей та збереження їхнього психічного здоров'я.

Отже, соціально-психологічна адаптація дітей в умовах вимушеної міграції та переміщення є складним багатофакторним процесом, який залежить від поєднання індивідуальних, сімейних та соціальних чинників. Вимушене переселення супроводжується значними психологічними труднощами, проте за умови належної підтримки з боку сім'ї, освітнього середовища та фахівців дитина здатна успішно подолати кризові обставини та адаптуватися до нових умов життя. Особливого значення набувають заходи, спрямовані на розвиток резильєнтності, зміцнення соціальної підтримки та забезпечення психологічного супроводу дітей, які постраждали внаслідок війни та вимушеного переміщення.

ЛІТЕРАТУРА

Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

Бондарчук О. І. Психологія соціалізації особистості в умовах сучасного суспільства. Київ : Міленіум, 2018. 312 с.

Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : Видавництво ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

Савицька О. В. Соціально-психологічні особливості адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб. Психологія і особистість. 2023. № 2(24). С. 95–108.

Шевченко Н. Ф. Психологічні аспекти адаптації дітей до нових соціальних умов внаслідок вимушеного переміщення. Вісник післядипломної освіти. 2022. № 20(49). С. 147–159.

Masten A. S. Resilience in Children Threatened by Extreme Adversity: Frameworks for Research, Practice, and Translational Synergy. Development and Psychopathology. 2011. Vol. 23(2). P. 493–506.

Ungar M. The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice. New York : Springer, 2012. 463 p.

Орлов А.С.

курсант, Полтавський ліцей з посиленою військово -
фізичною підготовкою ім. В. Грицаєнка, Україна

Орлов О.В.

викладач, аспірант, Полтавський ліцей з посиленою
військово - фізичною підготовкою ім. В. Грицаєнка, Україна

КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У ДОШКІЛЬНІЙ ТА ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасний етап розвитку освітньої системи України характеризується активними реформами, спрямованими на підвищення якості освітніх послуг, прозорості управління та доброчесності учасників освітнього процесу. Водночас однією з ключових проблем залишається поширення корупційних правопорушень, що мають системний характер і охоплюють різні сфери публічного управління, зокрема освіти. Аналітичне дослідження дозволяє виявити найпоширеніші форми корупції у дошкільній та загальній середній освіті, оцінити їхній вплив на якість освітніх послуг та запропонувати ефективні інструменти протидії [1,2]. Корупційні правопорушення в освіті є глобальною проблемою, яка фіксується у багатьох країнах. За даними НАЗК України, у 2023 році було зафіксовано понад 11 тис. корупційних і пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень, з яких понад 7 тис. належать до категорії тяжких та особливо тяжких [1]. Такі прояви підривають довіру до державних інститутів, зменшують ефективність управління та формують викривлені соціальні стандарти погіршують якість освіти [2].

Освітня сфера є особливо вразливою, оскільки формує правові та соціальні цінності майбутніх поколінь. Проблема корупції у дошкільних та загальноосвітніх закладах включає не тільки порушення фінансової дисципліни, а й адміністративні зловживання та конфлікти інтересів [3,4]. Актуальність дослідження визначається необхідністю розробки комплексних підходів для підвищення прозорості освітніх процесів та зміцнення антикорупційної культури в навчальних закладах. Корупція в закладах освіти проявляється у різних формах:

Фінансові порушення

- Неформальні збори коштів від батьків під різними приводами [2].
- Непрозоре використання благодійних внесків та спонсорських надходжень [3].

- Порушення у сфері державних та комунальних закупівель [5].

Адміністративні зловживання

- Незаконне сприяння при зарахуванні дітей до навчальних закладів [3].
- Маніпуляції з доступом до освітніх програм і конкурсів [4].
- Використання службових повноважень у приватних інтересах [2, 4].

Конфлікт інтересів

- Прийняття рішень в умовах особистої зацікавленості [3].
- Використання службового становища для приватної вигоди [5].

Додатково, сучасні дослідження показують, що корупційні практики часто укорінюються у звичках і культурі закладів освіти. Наприклад, у дослідженні Неупеман (2020) зазначено, що у країнах із високим рівнем «побутової корупції» навіть освітні стандарти стають інструментом для непрозорого отримання ресурсів [7]. Причинами виникнення та факторами поширення корупції є недосконалість законодавчої бази та відсутність чітких процедур, недостатній фінансовий ресурс навчальних закладів, низька оплата праці працівників, що стимулює неформальні збори коштів, низька прозорість управління та слабкий контроль з боку громадськості, соціальна толерантність до «побутової корупції» та відсутність антикорупційної освіти [4,5,6,7,8].

У порівнянні з попередніми роками, останні дослідження вказують на зростання корупційних проявів у малих містах та сільській місцевості, де контроль з боку органів державної влади є менш активним, за даними НАЗК та Верховного Суду України, наслідки корупції включають:

1. Зниження рівності доступу до освіти для дітей із різним соціально-економічним статусом [1,2].
2. Підрив довіри до державних інститутів та системи освіти [4].
3. Неефективне використання ресурсів, що негативно впливає на матеріальну базу навчальних закладів [5].
4. Формування соціальних норм, що толерують корупцію як буденну, звичайну практику [3, 8].

Корупція в освіті має системний характер і потребує комплексного підходу до подолання, корупційні прояви мають багатовимірний характер і поширені на всіх етапах освітнього процесу, системні причини включають недосконалість законодавства, фінансову недостатність, низьку прозорість та соціальні чинники. Наслідками корупції є зниження якості освіти, порушення рівності доступу, формування викривлених соціальних норм, знищення довіри до держави, порушення прав дітей. Тому основними напрямками протидії корупції має бути удосконалення законодавства, посилення контролю з боку державних та правоохоронних органів, громадськості, розвиток антикорупційної культури серед громадян.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Стратегічний аналіз корупційних ризиків у дошкільній та загальній середній освіті: резюме аналітичного звіту / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ, 2022. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2022/11/Summary_UA.pdf (дата звернення: 01.01.2026).

2. Бабенко К. А., Лазаренко С. Ж. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=812> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні : дис. д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Трепак Віктор Миколайович; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2020. 468с. URL: <http://idpnan.org.ua/files/2020/trepak-v.m.-teoretiko-prikladni-problemi-zapobigannya-ta-protidiyi-koruptsiyi-vukrayini.pdf> (дата звернення: 10.11.2025).
4. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію : монографія. Харків : Право, 2013. 424 с.
5. Хавронюк М. І. Посилення відповідальності за корупцію в умовах воєнного стану: чи достатньо самих змін до Кримінального кодексу? / Центр політико-правових реформ [uplan.org.ua]. 2022. URL: <https://uplan.org.ua/posylennia-vidpovidalnosti-za-koruptsiuu-v-umovakh-voiennoho-stanu-chy-dostatno-samykh-zmin-do-kryminalnoho-kodeksu> (дата звернення: 10.11.2025).
6. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки (Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки) : Закон України від 20 черв. 2022р. №2322-IX/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 02.03.2026).
7. Романов М. В. Основні засади запобігання корупції. Харків : Права людини, 2017. 176 с.
8. Гусаров С. М. Поняття та види корупційних правопорушень, за вчинення яких встановлено кримінальну відповідальність. Особливості застосування антикорупційного законодавства: від розслідування до вироку суду : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 жовт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 52–56

Пак Д. Є.

здобувач вищої освіти

Національна академія Державної прикордонної служби

України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник:

Голярдик Н. А.

кандидат психологічних наук, доцент

Національна академія Державної прикордонної служби

України імені Богдана Хмельницького

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ – ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Повномасштабна військова агресія проти України призвела до наймасштабнішої гуманітарної кризи в Європі з часів Другої світової війни. Одним із найтрагічніших наслідків став вимушений розрив звичного способу

життя мільйонів сімей, що спричинило масове внутрішнє переміщення. Діти, які отримали статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО), опинилися в епіцентрі психосоціальної вразливості, втративши не лише домівки, а й звичне коло спілкування, відчуття стабільності та безпеки. У цих екстремальних умовах заклад освіти трансформується з інституту трансляції знань у критично важливий простір соціально-психологічної реабілітації та гарант забезпечення прав дитини.

Захист прав дитини в умовах війни є комплексним завданням, де право на освіту виступає фундаментом для реалізації інших прав – на захист, розвиток та здоров'я. Як обґрунтовує І. Терещенко, право на освіту в умовах воєнного стану набуває особливого статусу, оскільки воно повинно забезпечуватися через створення адаптивного та безпечного освітнього середовища [7, с. 130]. Це передбачає не лише фізичну безпеку (обладнані укриття, протоколи дій під час повітряних тривог), а й дотримання психологічних стандартів, які дозволяють дитині-ВПО відчувати приналежність до нової громади та відновити право на нормальне дитинство.

Психологічне благополуччя дитини безпосередньо залежить від її здатності подолати досвід гострої травми. Дослідження В. Прийменка вказують на те, що діти, які пережили обстріли, евакуацію та втрату близьких, потребують особливої педагогічної підтримки, заснованої на принципах «травма-інформованого навчання» [4, с. 5]. Педагог стає першою ланкою в системі реабілітації, оскільки щоденна взаємодія в класі дозволяє вчасно помітити симптоми регресу, агресії чи апатії, які є індикаторами глибокого внутрішнього конфлікту [4, с. 8].

Одним із найбільш системних підходів до формування стійкості (резильєнтності) у дітей є впровадження спеціалізованих програм. Наприклад, корекційно-розвиткова програма «Безпечний простір» (С. Богданов, В. Панок) спрямована на створення такого мікросередовища в школі, де дитина може екологічно проживати свої страхи [1, с. 12]. Програма акцентує увагу на тому, що резильєнтність не є вродженою рисою, а розвивається через якісну підтримку дорослих та формування навичок саморегуляції, що дозволяє дитині-ВПО не просто «виживати», а успішно адаптуватися до нових життєвих обставин [1, с. 115].

Важливим інструментом реабілітації є арт-терапевтичні методики, які дозволяють працювати з травмою на невербальному рівні. Н. Борщенко наголошує на ефективності арт-терапії для дошкільнят та молодших школярів, оскільки творчість стає безпечним містком між внутрішнім хаосом та зовнішньою реальністю [2, с. 160]. Через малювання чи ліплення дитина отримує можливість символічно виразити те, що неможливо описати словами, – жах війни та біль втрати [2, с. 163]. У поєднанні з інноваційними арт-технологіями, які описує О. Сорочинська, такими як пісочна терапія чи робота з природними матеріалами, заклад освіти перетворюється на майстерню зцілення [5, с. 40].

Окремої уваги заслуговують альтернативні прийоми самовираження. Н. Тодосієнко та О. Андрійців зазначають, що використання нетрадиційних

технік малювання (плямографія, малювання сіллю, ниткографія) сприяє розширенню «когнітивного горизонту» дитини та зняттю психосоматичних затискачів [8, с. 45]. Це особливо важливо для дітей-ВПО, чиє тіло часто перебуває в стані хронічної напруги через стрес переміщення. Музикотерапія також відіграє вагомий роль, оскільки гармонізація через звук, описана В. Городиською, допомагає відновити біоритми дитини, покращити сон та знизити рівень загальної тривожності [3, с. 70].

Реабілітаційний потенціал творчості є універсальним. П. Тарнавський підкреслює, що будь-яка форма креативного вираження в умовах кризи є актом утвердження життя та відновлення суб'єктності людини [6, с. 78]. Для дитини, яка втратила все, можливість створити щось нове своїми руками є найсильнішим антидотом проти відчуття безпорадності. Вчителі, інтегруючи ці методи в освітній процес, фактично реалізують право дитини на повноцінний розвиток навіть у найважчі часи.

Отже, соціально-психологічна реабілітація дітей-ВПО в освітньому просторі – це не разовий захід, а тривалий процес побудови інклюзивної та емпатійної спільноти. Тільки через поєднання правових гарантій, безпечного середовища та науково обґрунтованих психологічних методик ми можемо забезпечити благополуччя дітей, які постраждали від війни, та допомогти їм стати стійкими громадянами майбутньої України.

Література

1. Богданов С. О., Панок В. Г. Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навч.-метод. посіб. Київ : Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2021. 352 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726885/> (дата звернення: 01.06.2026).
2. Борщенко Н. О. Використання засобів арт-терапії у формуванні емоційної стійкості дітей дошкільного віку. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. № 195. С. 159–163.
3. Городиська В. В. Застосування музикотерапії в сучасних закладах дошкільної освіти. Педагогічні науки: теорія та практика. 2021. Т. 2, № 1. С. 69–75.
4. Прийменко В. Психолого-педагогічна допомога дитині в переживанні гострої психологічної травми. Психолог. 2007. № 38. С. 4–8.
5. Сорочинська О. Арт-технології в роботі з дітьми : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 140 с.
6. Тарнавський П. Арт-терапія як метод соціально-психологічної реабілітації ув'язнених. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 2016. Вип. 1. С. 78–81.
7. Терещенко І. О. Право на освіту в умовах правового режиму воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 5. С. 130–135.
8. Тодосієнко Н., Андрійців О. Розвиток творчого самовираження дітей дошкільного віку засобами альтернативних прийомів малювання. Інновації в дошкільній і початковій освіті. 2024. № 1. С. 43–51.

Пасічник Н.О.

Ріжняк Р.Я.

Хитровський Д.В.

Донецький державний університет внутрішніх справ

СУДОВА ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Сучасні умови воєнного стану в Україні спричинили суттєве загострення проблеми забезпечення та захисту прав дитини. Діти стали однією з найбільш уразливих категорій населення, оскільки саме вони найбільше потерпають від бойових дій, вимушеного переміщення, руйнування соціальної інфраструктури, втрати сімейного оточення та психологічної травматизації. За таких умов особливого значення набуває ефективність судових та міжнародно-правових механізмів захисту прав дитини. Судова практика національних судів України, Європейського суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду формує нові підходи до забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах війни. Водночас сучасні виклики обумовлюють необхідність адаптації правозастосовної практики до гуманітарних і безпекових реалій воєнного часу. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження тенденцій розвитку судової та міжнародно-правової практики захисту прав дитини, а також визначення ефективних механізмів реагування на порушення прав дітей в умовах воєнного стану.

Центральне місце у системі судового захисту прав дитини займають суди загальної юрисдикції України. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України суттєво змінилася структура сімейних спорів. Значна кількість дітей була вимушено евакуйована за кордон, переміщена в межах держави або розлучена з одним із батьків. Це обумовило появу нових категорій спорів, пов'язаних із визначенням порядку спілкування з дитиною в умовах перебування членів сім'ї у різних країнах, забезпеченням дистанційного контакту між батьками та дітьми, а також реалізацією батьківських прав в умовах воєнного стану. Показовою у цьому контексті є постанова Верховного Суду у справі № 487/2960/23 (провадження № 61-8756ск24) від 12 березня 2025 року, у якій розглядався спір щодо усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та визначення порядку участі батька у вихованні дитини. Верховний Суд наголосив, що тимчасове перебування дитини за кордоном у зв'язку з воєнними діями не припиняє та не обмежує зміст батьківських прав іншого з батьків. Суд також підкреслив, що визначальним критерієм у таких спорах залишаються найкращі інтереси дитини, які повинні оцінюватися індивідуально з урахуванням безпекових факторів, психологічного стану дитини та конкретних обставин справи [1]. У постанові Верховного Суду від 29 червня 2022 року у справі № 753/7395/20 сформульована правова позиція щодо забезпечення права дитини на безпечне середовище проживання в умовах воєнного стану. Суд зазначив, що під час вирішення спорів про визначення місця проживання дитини необхідно враховувати не лише матеріально-побутові умови, а й

безпекову ситуацію в регіоні проживання, можливість доступу до медичної допомоги, освіти та психологічної підтримки [2]. У зв'язку з бойовими діями значно зросла кількість судових проваджень щодо встановлення фактів смерті батьків, призначення опікунів, оформлення тимчасового влаштування дітей та надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Крім цього, національні суди стикаються із необхідністю балансування між правом дитини на безпеку та правом на збереження сімейних зв'язків. Судова практика свідчить, що суди дедалі частіше застосовують норми міжнародного гуманітарного права, Конвенції ООН про права дитини та практику Європейського суду з прав людини як джерело права при розгляді відповідних категорій справ.

Практика Європейського суду з прав людини у сфері захисту прав дитини є одним із ключових джерел формування європейських стандартів охорони сімейного та приватного життя. У підході Суду послідовно простежується розуміння дитини як особливо вразливого суб'єкта правовідносин, що зумовлює підвищений стандарт захисту її прав. ЄСПЛ розвиває концепцію подвійного обов'язку держави, яка включає як негативний обов'язок утримуватися від свавільного втручання у сімейні відносини, так і позитивний обов'язок забезпечити ефективну реалізацію прав дитини на практиці. Саме ця подвійність дозволяє ЄСПЛ оцінювати не лише формальну законність дій державних органів, але й їхню фактичну спроможність гарантувати реальний захист прав дитини у конкретних життєвих обставинах. Показовим у цьому аспекті є рішення у справі *Saviny v. Ukraine*, у якій Суд розглядав ситуацію вилучення дітей із сім'ї та їх передачі під державну опіку. ЄСПЛ визнав, що розлучення дитини з батьками становить надзвичайно серйозне втручання у право на повагу до сімейного життя і може бути виправдане лише у виключних випадках, коли доведено наявності реальної загрози для дитини [3]. Подальший розвиток підходу щодо позитивних обов'язків держави простежується у справі *Matchur v. Ukraine*, в якій Суд розглядав проблему невиконання національних судових рішень, що стосувалися визначення місця проживання дитини та реалізації батьківських прав. ЄСПЛ дійшов висновку, що право на сімейне життя має не лише декларативний характер, а передбачає обов'язок держави забезпечити реальне та своєчасне виконання судових рішень [4]. Узагальнення практики ЄСПЛ дозволяє дійти висновку, що у сфері захисту прав дитини сформовано комплексний стандарт, який включає пріоритет найкращих інтересів дитини, вимогу пропорційності будь-якого втручання у сімейне життя та обов'язковість ефективного виконання судових рішень. Практика ЄСПЛ чітко вказує, що навіть за умов надзвичайної ситуації держава не звільняється від обов'язку забезпечувати ефективний захист прав дитини, а навпаки повинна посилювати інституційні та правові механізми їх реалізації, оскільки саме в кризових умовах перевіряється реальна дієвість системи правового захисту.

Особливе місце у системі міжнародно-правових механізмів захисту прав дитини в умовах воєнного стану займає Міжнародний кримінальний суд. У контексті збройної агресії російської федерації проти України діяльність МКС набула принципового значення, оскільки саме цей інституційний механізм

забезпечує персональну кримінальну відповідальність осіб, винних у системних порушеннях міжнародного гуманітарного права, включно зі злочинами проти дітей. Початок активного процесуальної реагування МКС у межах ситуації в Україні пов'язаний із рішенням Палати попереднього провадження II від 17 березня 2023 року, яким було видано ордери на арешт президента російської федерації володимира путіна та уповноваженої з прав дитини при президентові рф марії львової-білової [5]. 5 березня 2024 року Палата попереднього провадження II МКС видала ордери на арешт щодо вищого військового керівництва рф – зокрема командувача Дальньої авіації повітряно-космічних сил збройних сил рф сергія кобилаша та командувача чорноморського флоту віктора соколова [6]. 24 червня 2024 року МКС продовжив цю практику, видавши ордери на арешт колишнього міністра оборони російської федерації сергія шойгу та начальника генерального штабу збройних сил рф валерія герасимова [7]. У цих рішеннях Суд підкреслив наявність підстав вважати, що відповідні особи несуть індивідуальну кримінальну відповідальність за організацію та координацію атак на цивільну енергетичну інфраструктуру України, які спричинили значні страждання цивільного населення, включно з дітьми, через порушення доступу до електроенергії, опалення та базових умов життєзабезпечення. У підсумку діяльність МКС у контексті захисту прав дитини в Україні демонструє перехід міжнародного кримінального права від декларативного фіксування порушень до персоналізованого притягнення до відповідальності осіб, які ухвалюють або реалізують політику, що призводить до масових порушень прав дітей.

Отже, судова та міжнародно-правова практика захисту прав дитини в умовах воєнного стану демонструє суттєву трансформацію підходів до забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах збройного конфлікту. Національні суди України, практика Європейського суду з прав людини, діяльність Міжнародного кримінального суду формують комплексну модель захисту прав дитини, у межах якої дитина розглядається не лише як об'єкт гуманітарного захисту, а й як самостійний суб'єкт міжнародно-правової охорони.

ЛІТЕРАТУРА.

Постанова Верховного Суду у справі № 487/2960/23, провадження № 61-8756ск24 від 12.03.2025 р./Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125933057?utm_source=chatgpt.com

Постанова Верховного Суду від 29.06.2022 р. у справі № 753/7395/20/Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105148690?utm_source=chatgpt.com.

Saviny v. Ukraine : Judgment of the European Court of Human Rights, 18 December 2008, application no. 39948/06. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90360>

Mamchur v. Ukraine : Judgment of the European Court of Human Rights, 16 July 2015, application no. 10383/09. – HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156388> (дата звернення: __.05.2026)

International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and-maria-alekseyevna-lvova-belova>.

International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Sergei Ivanovich Kobylash and Viktor Nikolayevich Sokolov. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-sergei-ivanovich-kobylash-and-viktor-nikolayevich-sokolov>.

International Criminal Court. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Sergei Kuzhugetovich Shoigu and Valery Vasilyevich Gerasimov. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-sergei-kuzhugetovich-shoigu-and-valery-vasilyevich-gerasimov>.

Пасько О.М.

професор кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,

ВПЛИВ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ НА КОГНІТИВНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап державотворення відбувається в умовах воєнного стану, що суттєво вносить свої корективи у різні сфери діяльності. Особливо актуальним є питання психічного та фізичного розвитку дітей, які зростають під час війни, оскільки це суттєво впливає на етап становлення та формування особистості.

Війна є потужним стресогенним фактором, який негативно впливає на психічний, фізичний і як наслідок цього на когнітивний розвиток дітей. Діти, які перебувають в умовах воєнного стану, зазвичай відчують тривалий, хронічний стрес, який проявляється як протягом дня, так і вночі. Нічний стрес: виникає під час сну або в години відпочинку, коли дитина очікує небезпеки, наприклад, через сигнали повітряної тривоги або звуки вибухів. Денний стрес: активізується під час навчання або перебування у громадських приміщеннях/укриттях, коли дитина змушена постійно контролювати безпеку себе та оточуючих.

Тривалість таких стресових станів може становити кілька годин щодня, а у випадках постійної загрози – практично весь день і ніч, що створює ефект хронічного психофізіологічного навантаження.

Тривалий хронічний стрес дітей може призводити до порушень уваги, пам'яті, виконавчих функцій та навчальної мотивації.

Основні чинники стресу дітей в умовах війни:

перебування в укритті під час навчання;

діти проводять години в підвалах або тимчасових сховищах, що обмежує рухову активність і соціальні контакти;

втрата відчуття безпеки, зниження концентрації уваги та здатності до навчання;

звуки повітряної тривоги, сирени та вибухів;
порушення сну (безперервне перебування у стані тривоги порушує цикли сну, зменшує фазу глибокого сну (REM), що критично для консолідації пам'яті та навчання;

обмежена фізична активність та ізоляція;

тривале перебування у приміщенні з обмеженим простором для руху;

постійна психологічна напруга та очікування небезпеки та ін.

Тобто все це призводить до того, дитина постійно перебуває у стані тривоги, навіть якщо безпосередньої загрози немає. Починають працювати нейрофізіологічні особливості організму: підвищується рівень кортизолу, що негативно впливає на гіпокамп та лобові частки, критичні для пам'яті та планування. Впливає на емоційний стан, загальну когнітивну активність.

Діти, які перебувають в умовах воєнного стану, зазнають хронічного стресу, який комплексно впливає на фізіологічний та когнітивний розвиток. Постійне перебування в укриттях під час навчання, обмежена рухова активність та соціальна ізоляція активують симпатичну нервову систему і гіпоталамо-гіпофізарно-надниркову вісь (НРА-вісь), що призводить до підвищеного рівня кортизолу та адреналіну. Хронічна активація цих систем підтримує стан постійної тривоги, пригнічує гіпокамп – центр формування нових спогадів, знижує нейропластичність та ефективність лобових часток, відповідальних за планування, організацію, контроль поведінки та увагу. Часті звуки сирен, вибухів та повітряних тривог додатково активують амігдалу, що посилює страх, емоційну нестабільність і імпульсивні реакції, а порушення сну зменшує фази глибокого та REM-сну, критично важливі для консолідації пам'яті та відновлення організму. Внаслідок цього у дітей знижується концентрація уваги, погіршується короткочасна і робоча пам'ять, ускладнюється виконання багатокрокових завдань, сповільнюється засвоєння нового матеріалу, знижується мотивація до навчання та підвищується стомлюваність.

Крім того, тривалий стрес пригнічує імунну систему, змінює метаболізм і гормональний фон, що додатково посилює психофізіологічну втому. Сукупність цих фізіологічних та нейропсихологічних змін формує хронічний стресовий стан, який значно обмежує когнітивний потенціал дітей та вимагає своєчасного психологічного супроводу, адаптованих навчальних стратегій та створення безпечного середовища для збереження їхнього розвитку.

Так, у науковій публікації О.Г. Кий та С.С. Волкової описані результати проведеного авторами дослідження, які свідчать про зв'язок змін в організмі пов'язаних з наявністю ознак хронічного психоемоційного перенапруження під час воєнного стану (навіть в умовах спокою домінує стан тривоги і напруги), що призводять до підвищення збудливості симпатичного відділу ВНС, виснаження центральних механізмів нейрогуморальної регуляції і, як наслідок – зниження фізичної активності, харчової мотивації і функціональної недостатності вищої нервової діяльності. Тому, для активізації тону парасимпатичного відділу нервової системи, що забезпечує виражену економізацію діяльності адаптаційно важливих фізіологічних систем організму, бажане заохочення студентів, до систематично відвідування спортивних секцій

або заохочення до рухової активності, бо це, поза сумнівом, зумовить високий рівень тренованості організму та його адаптації до фізичних і розумових навантажень [1].

Колектив авторів О. Prokofieva, Т. Marchak, О. Podzhynska, Т. Kryvonis, Н. Pavlenko, Л. Ivantsev визначили особисті стресори: брак сну, академічний тиск з боку батьків, погане управління часом, сімейні конфлікти та нестабільну самооцінку. Це часто призводить до швидкої втоми, постійного страху, раптової тривоги та дратівливості. Крім того, стресори можуть включати страх у моменти небезпеки або під час пошуку притулку, а також занепокоєння щодо особистої безпеки та безпеки близьких. Проблеми з пам'яттю та труднощі з концентрацією уваги також є поширеними факторами емоційного дистресу. Тому, на думку авторів, психологічна стійкість є критичним фактором, що охоплює здатність оцінювати стресові ситуації, регулювати поведінку під час стресу та керувати наслідками травматичних подій для особистості. У сучасній Україні формування стійкості до стресу є важливішим, ніж будь-коли, оскільки окремі особи та громади долають постійні виклики війни, політичної нестабільності та економічної невизначеності. Ці стресори, у поєднанні з емоційними та психологічними наслідками війни та її наслідків, вимагають цілеспрямованого підходу до психічного здоров'я [2].

Для мінімізації негативного впливу хронічного стресу на мозок і когнітивні функції дітей необхідне системне комплексне втручання, яке поєднує психологічну, освітню та фізіологічну підтримку. Перш за все, важливо створити безпечне та передбачуване середовище, де дитина відчуває контроль та захист від зовнішніх загроз. Регулярна психологічна підтримка (когнітивно-поведінкова терапія, арт-терапія, ігрова терапія, групові заняття) допомагає знизити рівень тривоги, стабілізувати емоційний стан та нормалізувати функції лобових часток мозку, що відповідають за увагу та самоконтроль.

Для підтримки когнітивного розвитку важливе адаптоване навчання, яке враховує психологічний стан дітей: використання інтерактивних та ігрових методів, скорочення обсягу матеріалу, часті перерви, поетапне засвоєння інформації та підтримка навчальної мотивації. Стимуляція фізичної активності навіть у обмежених умовах (рухливі ігри, вправи на увагу, дихальні практики) сприяє виробленню нейротрофічних факторів, підтримує нейропластичність та покращує когнітивну ефективність.

Крім того, важливо регулювати режим сну та відпочинку, підтримувати раціональне харчування та дбати про імунну підтримку, адже відновлення організму і нормалізація сну критично впливають на пам'ять, концентрацію та виконавчі функції. Раннє втручання, комплексна підтримка та адаптація навчання дозволяють зберегти когнітивний потенціал дітей, стимулювати навчальну активність та знизити наслідки хронічного стресу, що є надзвичайно важливим у умовах тривалої війни.

Таким чином, хронічний стрес у дітей, спричинений воєнним станом, має комплексний негативний вплив як на фізіологічний стан так і когнітивні функції дітей. Постійна тривога, перебування в укриттях, звуки сирен і вибухів,

порушення сну та соціальна ізоляція активують НРА-вісь і симпатичну нервову систему, підвищують рівень кортизолу і адреналіну та ін. – і це критично впливає на пам'ять, увагу, виконавчі функції та здатність до навчання. Ці нейропсихологічні та фізіологічні зміни призводять до зниження концентрації, порушення робочої пам'яті, ускладнення виконання багатокрокових завдань, зниження навчальної мотивації та підвищеної стомлюваності.

Отже, своєчасна психологічна підтримка, адаптоване навчання, стимуляція фізичної активності, нормалізація сну та створення безпечного середовища здатні зменшити негативні наслідки стресу, зберегти когнітивний потенціал дітей та підтримати їх розвиток навіть у складних кризових умовах.

Потребує подальшої науково-практичної розробки комплексний підхід до психофізіологічної підтримки дітей в умовах воєнного стану, що є критично важливим для забезпечення їх навчального, емоційного та соціального розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

Кий О.Г., Волкова С.С. Вплив хронічного психоемоційного перенапруження на вегетативну нервову систему студентів в період воєнного стану. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2025. № 6. С. 61-66. <https://orcid.org/0000-0002-4336-1792>

Prokofieva O., Marchak T., Podzhynska O., Kryvonis T., Pavlenko H., Ivantsev L. Preventing Stress and Anxiety in Children and Adults during Martial Law: Prospects for Ukraine and Worldwide. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2025. № 17. P. 283-301. <https://doi.org/10.18662/rrem/17.2/983>

Пашко М.А.

курсант 1 курсу ННІПФПКП НПУ

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Кейдалюк В. О.

доцент кафедри адміністративної діяльності поліції

доктор філософії

ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА ВІЙНИ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТА ПОВЕДІНКУ ДІТЕЙ

Збройний конфлікт деструктивно позначається на всіх аспектах суспільного буття, і українська сім'я не є винятком. Окрім безпосередньої небезпеки для життя, він породжує цілу низку соціально-психологічних стресорів. Ці чинники завдають подвійної шкоди: з одного боку, вони підривають психічне здоров'я окремої людини послаблюють емоційну стійкість, знижують здатність пристосовуватися до нових умов та справлятися з напруженням; з іншого руйнують сім'ю як базовий осередок суспільства.

Серед найбільш болючих наслідків загибель близьких, вимушене розлучення родин: чоловіки залишаються в Україні, тоді як матері з дітьми змушені шукати прихистку за кордоном або в більш безпечних регіонах країни.

До цього додаються мобілізація одного з батьків до лав Збройних сил, потрапляння членів родини у полон, а також зникнення рідних безвісти.

На ранніх етапах становлення особистості ключову роль у формуванні життєстійкості відіграє сімейне середовище, передусім характер взаємин дитини з батьками, які передають їй власні настанови щодо здатності долати труднощі. Однак із вступом до молодшої школи акценти поступово зміщуються: дедалі вагомішими стають стосунки з ровесниками, і ця тенденція посилюється в підлітковому та юнацькому віці.

Середовище однолітків функціонує за власною внутрішньою логікою. Підліткова та юнацька субкультура вирізняється доволі жорсткими правилами взаємодії, самотутніми механізмами заохочення та осуду, а також специфічним мовним кодом, у якому закріплюються уявлення про те, якою має бути справжня стійкість перед лицем випробувань [1].

До сприятливих належать: культивування значимими дорослими відчуття сенсу та покликання, цілеспрямоване виховання впевненості у власних силах, а також підтримання високої планки вимог і стандартів.

Натомість пригнічують розвиток життєстійкості: травматичний досвід раннього дитинства: тяжкі захворювання, матеріальна скрута, розпад сім'ї тощо; дефіцит емоційної підтримки, схвалення та підбадьорення з боку близьких; усунення дитини від спільної діяльності в родині; а також переживання відчуженості від дорослого оточення [3].

Коли стресова подія одночасно зачіпає і батьків, і дитину, їхні реакції виявляються тісно взаємопов'язаними. Це свідчить про те, що емоційна та когнітивна інтерпретація подій дорослими безпосередньо формує відповідь дитини на стрес. Зокрема, встановлено: що вищий рівень симптомів ПТСР у батьків, то виразніші прояви цього розладу спостерігаються і в їхніх дітей. Причому цей взаємозв'язок є особливо відчутним у немовлят та дошкільнят порівняно зі старшими дітьми - що узгоджується з уявленнями про більшу залежність малюків від батьківської регуляції власного емоційного стану [2].

На емоційному рівні наслідки воєнного досвіду для дітей охоплюють широкий спектр станів - від гострих нападів тривожності та страху до хронічного емоційного виснаження й депресивних розладів. Психіка дитини зазнає надмірного навантаження через втрату відчуття захищеності, невизначеність щодо майбутнього, розлуку з рідними та безпосереднє зіткнення із загрозою життю. Наслідком цього нерідко стає формування стійких переживань безпорадності, емоційної притупленості або, навпаки, підвищеної реактивності на зовнішні подразники.

Діти, які пройшли через воєнні випробування, часто демонструють виражену емоційну нестабільність: різкі перепади настрою, схильність до плачу чи агресивних спалахів, труднощі з усвідомленням і вербалізацією власних переживань, а також неспроможність конструктивно реагувати на стресові обставини. Суттєвою проблемою є й руйнування базової довіри до оточення-наслідок, який значно ускладнює як психологічну реабілітацію дитини, так і її подальшу соціальну інтеграцію [7].

Дослідження спектру дитячих травм переконливо демонструють: жорстоке поводження або несприятливі умови виховання в ранньому віці чинять тривалий вплив на психічне здоров'я людини в дорослому житті. При цьому на практиці різні типи травматичного досвіду, як правило, не виникають ізольовано - вони накладаються одне на одного в межах одного часового проміжку. Таке явище отримало назву кумулятивної травми: стан, за якого дитина або дорослий зазнає множинних травматичних впливів протягом відносно короткого періоду [1].

Психологічні наслідки воєнного досвіду істотно різняться залежно від того, на якому етапі розвитку дитина зіткнулася з травмою. Для дітей дошкільного віку головним чинником ризику є незрілість нервової системи: вона просто не справляється з переробкою сигналів небезпеки, що породжує цілий симптомокомплекс від безупинного плачу й панічного страху залишитися без батьків до стійких порушень сну та повернення до поведінкових патернів, які дитина вже давно переросла. Інакше складається картина у молодших школярів: когнітивний розвиток уже дозволяє їм розуміти, що відбувається щось небезпечне, проте інструменти критичного аналізу ще надто слабкі. У цьому розриві між розумінням і здатністю осмислити народжується тривожна фантазія - і те, що дитина уявляє, нерідко виявляється набагато страхітливішим за реальні події [5].

Тривалий вплив війни здатний суттєво змінювати емоційний стан дитини, її поведінкові реакції та спосіб сприйняття навколишнього світу. Психотравматичний досвід часто формує відчуття постійної небезпеки, безпорадності та втрати контролю над власним життям, що ускладнює соціальну адаптацію та порушує процес нормального психічного розвитку. Саме тому психологічна допомога дітям, які пережили воєнні події, повинна мати системний, довготривалий і послідовний характер. Її основною метою є не лише зменшення проявів тривоги чи страху, а й поступове відновлення внутрішньої стабільності, здатності довіряти оточенню та формування ефективних механізмів подолання стресу.

Одним із ключових напрямів роботи є корекція наслідків травматичного досвіду та розвиток навичок емоційної саморегуляції. Діти, які тривалий час перебували в умовах небезпеки, часто демонструють підвищену тривожність, емоційну нестабільність, агресивність або замкненість. У зв'язку з цим важливим завданням психологічної підтримки стає подолання негативних переконань щодо себе та навколишнього світу, а також формування адаптивних моделей поведінки. Для цього використовуються методи когнітивно-поведінкової терапії, техніки поступового опрацювання травматичних переживань, арттерапія, ігрові практики та тілесно-орієнтовані підходи. Такі методи допомагають зменшити інтенсивність страхів, навчити дитину контролювати власні емоційні реакції та відновити відчуття психологічної безпеки.

Ефективність психологічної допомоги значною мірою залежить від правильного визначення актуального стану дитини та рівня її психоемоційного виснаження. Тому важливим етапом є проведення комплексної психологічної діагностики, яка передбачає аналіз пережитих подій, оцінювання поведінкових проявів, рівня тривожності, наявних страхів і способів реагування на стрес. Для

цього застосовуються спостереження, бесіди, психодіагностичні методики та проєктивні техніки. Отримані результати дають змогу підібрати найбільш ефективні форми підтримки відповідно до віку дитини, її індивідуальних особливостей, рівня соціальної підтримки та психологічних ресурсів. Саме індивідуалізація допомоги забезпечує поступове відновлення психоемоційного благополуччя та повернення дитини до повноцінної взаємодії із соціальним середовищем.

ЛІТЕРАТУРА

Hodges M., Godbout N., Briere J., Lanktree C., Gilbert A., Kletzka N. T. Cumulative trauma and symptom complexity in children: A path analysis. *Child abuse & neglect*. 2013. Vol. 37(11). P. 891-898.

Scheeringa M. S., Zeanah C. H. A relational perspective on PTSD in early childhood. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*. 2001. Vol. 14(4). P. 799-815.

Maddi S., Khoshaba D. Hardiness and mental health. *Journal of personality assessment*. 1994. Vol. 63. No. 2. P. 265-274.

Пророк Н. В., Чекстєре О. Ю., Гнатюк О. В. Особливості соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану. *Журнал сучасної психології*. 2023. Т. 2. С. 29-42.

Титаренко Т., Ларіна Т. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність і безпека : навчальний посібник. Київ. 2009. 76 с.

Чернова, Валерія. Психологічна підтримка дітей і підлітків в умовах війни. *The 9th International scientific and practical conference «Development of innovation systems: trends, challenges, prospects»* (March 04–07, 2025) Hamburg, Germany. International Science Group. 2025. 364 p

Педін Р. А.

аспірант

Одеський державний університет внутрішніх справ

ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.

Незважаючи на свою надзвичайну актуальність, особливо в умовах воєнного стану в Україні, проблема індивідуально-профілактичного запобігання НПУ незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами у вітчизняній кримінологічній науці ще не дістала належної глибини системного опрацювання. Попри наявність окремих праць, присвячених профілактичній (запобіжній) діяльності поліції [1; 2; 3], незаконному обігу зброї [4] та впливу воєнного стану на злочинність [5; 6], саме цей аспект досліджуваної проблеми залишається недостатньо

розробленим. Тому його наукове осмислення не може здійснюватися безсистемно, а потребує чіткого теоретико-прикладного підходу, який дозволив би визначити місце, роль, зміст і практичні механізми реалізації індивідуально-профілактичних заходів у діяльності НПУ.

Зміст індивідуально-профілактичного запобігання у досліджуваній сфері полягає у поєднанні двох взаємопов'язаних елементів. Перший елемент – це раннє виявлення осіб групи ризику, у поведінці яких уже проявляються ознаки потенційно небезпечного ставлення до зброї, боєприпасів або вибухових речовин. Другий – безпосередній індивідуальний вплив на таких осіб шляхом переконання, контролю, обмеження, роз'яснення правових наслідків, перевірки дотримання спеціальних правил, а в необхідних випадках – вилучення предметів кримінального правопорушення передбаченого ст. 263 КК України, документування протиправної поведінки та переходу до кримінально-процесуальної форми реагування. Таким чином, цей рівень запобігання має не лише стримувальну, а й коригувальну функцію, оскільки спрямований на зміну поведінки конкретної особи ще до того, як вона набуде завершено кримінально протиправного характеру.

Об'єктами індивідуально-профілактичного запобігання НПУ у цій сфері виступають не всі особи взагалі, а насамперед ті, поведінка яких свідчить про реальну або потенційну загрозу незаконного поводження зі зброєю (бойовими припасами або вибуховими речовинами).

До них доцільно віднести:

1) осіб, які фактично зберігають зброю та боєприпаси до неї без належного правового оформлення;

2) осіб, які знайшли зброю, боєприпаси або вибухонебезпечні предмети на деокупованих або прифронтових територіях і не повідомили про це державні органи чи НПУ;

3) власників легальної зброї, які порушують правила її зберігання, носіння чи перевезення;

4) осіб, схильних до агресивної, конфліктної, насильницької або адиктивної поведінки та таких, що мають доступ до зброї;

5) осіб, які повернулися з територій активних бойових дій, перебувають у стані психоемоційної дезадаптації та можуть демонструвати ризикову поведінку, пов'язану зі зброєю;

6) осіб, щодо яких під час перевірочних або режимних заходів воєнного стану в Україні виникають обґрунтовані підстави вважати, що вони незаконно переміщують, переховують або зберігають зброю, боєприпаси або вибухові речовини.

Зокрема, аналіз інформаційних та інших джерел показує, що умови воєнного стану в Україні об'єктивно розширили коло таких осіб, оскільки збройна агресія спричинила фізичне насичення території України зброєю та вибухонебезпечними предметами [7; 8].

Таким чином, індивідуально-профілактичне запобігання НПУ незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в умовах воєнного стану в Україні являє собою систему адресного впливу на конкретну особу як носія індивідуального криміногенного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Коваленко А. В. Теоретико-прикладні засади кримінологічного забезпечення поліцейської діяльності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 464 с.

Сидоренко Н. С. Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності органів кримінального судочинства України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2021. 452 с.

Фоменко А. Є. Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності Національної поліції України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2021. 422 с.

Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2001. 21 с.

Богатирьов І. Г. Російсько-українська війна: погляд кримінолога: монографія. Київ: АДЕФ-Україна, 2023. 244 с.

Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри: монографія / Кримінол. асоц. України. Харків: Право, 2023. 252 с.

Чи готові українці до зброї у вільному обігу: авторська колонка заступника Голови Нацполіції Андрія Небитова. *Національна поліція України*. URL: <https://npu.gov.ua/news/chy-hotovi-ukrainsi-do-zbroi-u-vilnomu-obihu-avtorska-kolonka-zastupnyka-holovy-natspolitsii-andriia-niebytova> (дата звернення: 08.04.2026).

«Щодня Нацполіція повідомляє до 13 підозр за незаконний обіг зброї» – заступник Голови Нацполіції. *Національна поліція України*. URL: <https://npu.gov.ua/news/shchodnia-natspolitsiia-povidomliaie-do-13-pidozr-za-nezakonnny-obih-zbroi-zastupnyk-holovy-natspolitsii> (дата звернення: 08.04.2026).

Пелипецька А.В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності С4 «Психологія»,

Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лебединський Е. Б.

к. психолог. н., доцент кафедри психології та педагогіки

Одеського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ПОСТІЙНОГО СТРЕСУ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ

У сучасних умовах російсько-української війни проблема психічного здоров'я дітей набуває особливої актуальності. Постійна небезпека, повітряні тривоги, звуки вибухів, вимушене переміщення та нестабільність повсякденного життя створюють для дитини середовище хронічного стресу, яке суттєво впливає на її емоційний стан і розвиток. Діти є однією з найбільш

уразливих категорій населення, оскільки їх психіка ще формується і є більш чутливою до зовнішніх впливів. Особливого значення дана проблема набуває у контексті захисту прав дитини. Війна порушує базові права дітей, зокрема право на безпеку, стабільний розвиток і психічне здоров'я. Підвищена тривожність може впливати не лише на емоційний стан дитини, але й на її поведінку, соціальну адаптацію та рівень вразливості, що у свою чергу створює додаткові ризики у правовому аспекті. У зв'язку з цим актуальним є дослідження впливу постійного стресу війни на розвиток тривожності у дітей та визначення значення цього явища для забезпечення належного захисту їх прав.

Тривожність у психології розглядається як стан емоційного дискомфорту, пов'язаний з очікуванням небезпеки або негативних подій. Важливо розрізняти два поняття. Перше – тривога, це реакція на конкретну загрозу. Друге – тривожність, це риса особистості, яка проявляється постійно. У дитячому віці тривожність проявляється через страхи, емоційну нестабільність, порушення сну, а також соматичні реакції, такі як головний біль або біль у животі. Підвищений рівень тривожності може призводити до невпевненості у собі, уникнення складних завдань та труднощів у навчальній діяльності. Таким чином, тривожність виступає показником адаптації дитини до життєвих умов і за несприятливих обставин може негативно впливати на її розвиток. [1, с. 80]

Важливо підкреслити, що у воєнних умовах тривожність перестає бути тимчасовою реакцією та поступово інтегрується у структуру особистості дитини. Це може призводити до формування стійких моделей поведінки, які впливають на подальшу соціалізацію та психологічний розвиток. [1, с. 82]

Постійний стрес війни виступає одним із ключових факторів формування тривожності у дітей. Військові конфлікти залишають значний психологічний вплив на дитину та створюють умови підвищеної небезпеки. Серед основних причин тривожності виділяють страх за власну безпеку, розлуку з батьками, а також переживання травматичних подій і загрозу життю близьких. Особливістю такого впливу є його тривалий характер, оскільки діти змушені перебувати в умовах постійного стресу, що формує стійке емоційне напруження. У відповідь на це психіка дитини переходить у режим виживання, що проявляється у реакціях «бий, біжи або завмири». Довготривалий травматичний досвід призводить до формування постійного відчуття загрози, коли дитина навіть у безпечних умовах очікує небезпеку. У цьому випадку тривожність виступає як природна реакція психіки на ненормальні умови існування, однак за тривалого впливу може набувати деструктивного характеру [1, с. 79]. У таких умовах тривожність поступово стає фоновим станом дитини, що впливає на її поведінку, сприйняття навколишнього світу та рівень довіри до інших людей. Це може призводити до формування підвищеної вразливості, що у подальшому створює ризики як для психічного здоров'я дитини, так і для її безпечної поведінки в соціальному середовищі.

Підтвердженням зазначених тенденцій є результати сучасних досліджень, які демонструють суттєве погіршення психічного стану дітей в умовах воєнного конфлікту. За результатами досліджень, зокрема за методикою HADS, рівень тривоги у дітей зріс більш ніж на 50%, а показники депресивних проявів

також мають тенденцію до зростання. [2] Окрім цього, спостерігається підвищення як ситуативної, так і особистісної тривожності, що свідчить про поступове закріплення тривожного стану як стійкої характеристики психіки дитини. Це є особливо небезпечним явищем, оскільки у такому випадку тривожність вже не зникає після усунення загрози, а продовжує впливати на поведінку дитини навіть у відносно безпечних умовах.

Важливим є також те, що значна частина дітей має клінічно виражені психічні порушення: близько чверті дітей демонструють різні форми розладів, серед яких переважають тривожно-депресивні стани. Це свідчить про те, що вплив війни на психіку дітей набуває системного характеру та потребує комплексного підходу до його подолання. Дослідження також показують негативний вплив на психічне здоров'я дітей. Цей вплив мають не тільки травматичні події, наприклад, обстріли або загроза життю, а й опосередковані фактори, такі як вимушене переміщення, втрата соціального оточення, порушення звичного способу життя та нестабільність сімейного середовища. [2]

Саме поєднання цих факторів робить вплив війни більш глибоким, оскільки дитина втрачає не лише відчуття безпеки, але й звичну систему підтримки. У результаті цього підвищується ризик розвитку посттравматичного стресового розладу, тривожних і депресивних станів, а також виникають труднощі у соціальній адаптації та взаємодії з оточенням [2].

У такій ситуації важливо звернути увагу і на правовий аспект цієї проблеми. Діти в умовах війни є особливо вразливою категорією, тому потребують більшого захисту з боку держави та суспільства [3, с. 254]. Війна впливає не лише на їх психічний стан, але й створює ризики порушення їхніх прав, зокрема права на безпеку, нормальний розвиток та захист від будь-яких форм насильства. У таких умовах звичайні ситуації можуть здаватися дитині небезпечними. Це, своєю чергою, сильніше збільшує її тривожність.

Відповідно до законодавства України, дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій, може зазнавати як фізичних, так і психологічних травм, а також втрачати звичні умови життя, соціальні зв'язки та відчуття стабільності [4]. Це, у свою чергу, ускладнює процес її соціалізації та може впливати на подальшу поведінку. Зокрема, підвищена тривожність може проявлятися у замкнутості, недовірі до інших людей або, навпаки, у підвищеній імпульсивності та агресивності.

Крім того, у таких умовах дитина стає більш вразливою до негативного впливу з боку оточення. Вона може легше піддаватися зовнішньому тиску, мати труднощі з оцінкою небезпечних ситуацій або потрапляти у ситуації, які можуть загрожувати її безпеці. Це свідчить про те, що підвищена тривожність може бути пов'язана не лише з внутрішнім станом дитини, але й з ризиками її віктимізації [5, с. 73-74]. Це підтверджує, що проблема тривожності у дітей в умовах війни має комплексний характер і потребує не лише психологічної допомоги, але й належного правового захисту. Особливу роль у цьому відіграють державні органи та правоохоронні структури, які повинні враховувати психологічний стан дітей при забезпеченні їх безпеки та запобіганні можливим правопорушенням.

Отже, постійний стрес війни має комплексний вплив на психічний стан дітей і сприяє формуванню підвищеної тривожності як стійкої особистісної характеристики. Такий стан ускладнює емоційний розвиток дитини, негативно впливає на її поведінку, соціальну адаптацію та здатність ефективно взаємодіяти з оточенням. Підвищена тривожність також може збільшувати вразливість дитини до негативних зовнішніх впливів та створювати додаткові ризики для реалізації її прав і свобод. А у сучасних умовах проблема збереження психічного здоров'я дітей набуває особливого значення, оскільки саме діти становлять основу майбутнього суспільства. Наслідки тривалого впливу воєнного стресу можуть проявлятися не лише в дитячому віці, а й впливати на подальший розвиток особистості в дорослому житті. Саме тому важливим завданням держави, суспільства, освітніх установ і сім'ї є створення умов, які сприятимуть зниженню рівня тривожності та відновленню відчуття безпеки у дітей. Забезпечення прав дитини в умовах війни повинно передбачати не лише фізичний захист, а й комплексну психологічну підтримку, своєчасне виявлення ознак емоційного неблагополуччя та створення безпечного середовища для розвитку. Чим більше уваги суспільство приділятиме психологічному благополуччю дітей сьогодні, тим більше шансів матиме майбутнє покоління на повноцінний розвиток, соціальну адаптацію та успішну самореалізацію.

ЛІТЕРАТУРА:

Матвієнко О. В., Ведмеденко Н. О., Химич М. А. Особливості прояву тривожності у дітей молодшого шкільного віку в умовах війни // Освітньо-науковий простір. 2024. Вип. 6 (1). С. 76–85. DOI: [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6\(1\).2024.08](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.6(1).2024.08)

Токарчук А., Коваль І. Підвищений рівень тривожності у дітей і підлітків свідків воєнного конфлікту: порівняльний аналіз, прогноз // Психосоматична медицина та загальна практика. 2024. Т. 9, № 3. DOI: 10.26766/pmgp.v9i3.540. URL: <https://e-medjournal.com/index.php/psp/article/download/540/1083/5087> (дата звернення: 23.03.2026).

Процик Л. С., Пампура І. І. Психологічні особливості та правовий захист дітей в період збройного конфлікту // Psychological Journal. 2019. Т. 5, № 11. DOI: 10.31108/1.2019.5.11.17. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2Fpsch_2019_5_11_19.pdf&P21DBN=UJRN (дата звернення: 23.03.2026)

Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF> (дата звернення: 29.03.2026)

Пустовий О. О., Черних Т. О. Віктимізація українських дітей в умовах російсько-української війни: шляхи попередження та профілактики // Young Scientist. 2024. № 3 (127). С. 73–77. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-3-127-18>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасному світі проблема захисту прав і забезпечення благополуччя дітей в умовах війни набуває особливої актуальності. Війна є одним із найруйнівніших соціальних явищ, яке негативно впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства. Найбільш вразливою категорією населення являються діти. Саме вони найчастіше стають свідками насильства, руйнування звичного способу життя, вимушеного переселення, втрати близьких людей та інших травматичних подій. У таких умовах забезпечення психологічного благополуччя дітей є не лише гуманітарним завданням, а й важливою передумовою реалізації їхніх основоположних прав, гарантованих міжнародним та національним законодавством. Від стану психічного здоров'я дитини залежить її здатність навчатися, розвиватися, будувати соціальні зв'язки, адаптуватися до нових умов життя та повноцінно реалізовувати власний потенціал. Тому дослідження чинників забезпечення прав і благополуччя дітей під час війни має важливе теоретичне та практичне значення.

Загальновідомо, що війна створює для дітей надзвичайно складне середовище існування, у якому порушуються базові умови безпеки та стабільності. З раннього віку дитина потребує відчуття захищеності, передбачуваності навколишнього світу та підтримки з боку дорослих. Проте воєнні дії руйнують ці фундаментальні основи розвитку особистості. Постійна небезпека, звуки вибухів, повітряні тривоги, перебування в укриттях, вимушене переселення та розлука з іншими членами сім'ї спричиняють виникнення сильного психологічного стресу. Тому, закономірно, що наслідками такого впливу можуть бути тривожні розлади, депресивні стани, порушення сну, емоційна нестабільність, труднощі соціальної адаптації та посттравматичні стресові реакції [1, с. 277].

Варто зазначити, що одним із найважливіших психологічних чинників забезпечення благополуччя дітей є відчуття безпеки. Саме безпека становить основу нормального психічного розвитку та формування особистості. Коли дитина відчуває себе захищеною, вона здатна концентруватися на навчанні, творчості, спілкуванні та самореалізації. У воєнний час створення безпечного середовища потребує комплексних зусиль держави, сім'ї, освітніх установ, громадських організацій та міжнародних інституцій. Навіть за умов постійних загроз важливо забезпечити дітям простір, де вони можуть почуватися відносно спокійно та впевнено.

Особливу роль у підтримці психологічного благополуччя дітей відіграє сім'я. Батьки та інші близькі родичі виступають основним джерелом емоційної підтримки, турботи та стабільності. Численні дослідження свідчать, що діти значною мірою орієнтуються на емоційний стан дорослих. Якщо батьки демонструють впевненість, підтримують дитину та допомагають їй справлятися зі

страхами, ризик розвитку серйозних психологічних проблем суттєво знижується. Водночас необхідно враховувати, що самі дорослі також переживають значний стрес, тому потребують психологічної допомоги та підтримки. Благополуччя дітей нерозривно пов'язане з благополуччям їхніх батьків [2, с. 41].

Також потрібно зазначити, що надзвичайно важливим чинником є збереження соціальних зв'язків. Для дитини надзвичайно важливими залишаються спілкування з однолітками, підтримання дружніх стосунків, участь у колективній діяльності та відчуття належності до певної спільноти. Війна часто призводить до руйнування соціального оточення через евакуацію, переміщення населення або припинення роботи освітніх закладів. У таких умовах особливого значення набуває створення можливостей для продовження комунікації між дітьми, організація групових занять, спортивних і творчих заходів, а також використання сучасних цифрових технологій для підтримання контактів.

Безумовно, також надзвичайно вагомий вплив на психологічний стан дітей має освітнє середовище. Школа виконує не лише навчальну, а й соціалізуючу та виховну функцію. Навіть у період війни освітній процес допомагає зберігати відчуття нормальності та стабільності. Регулярне навчання створює певний розпорядок дня, який позитивно впливає на емоційний стан дітей. Вчителі часто стають важливими фігурами підтримки, які допомагають учням долати труднощі та адаптуватися до нових обставин. Саме тому організація доступної та безпечної освіти є важливим елементом забезпечення прав дитини [3, с. 70].

Крім того, потрібно зазначити, що дуже важливим чинником є своєчасне надання професійної психологічної допомоги. Багато дітей, які пережили воєнні події, потребують консультацій психологів, психотерапевтів або соціальних працівників. Рання діагностика психологічних проблем дозволяє запобігти їхньому поглибленню та сприяє швидшому відновленню психічного здоров'я. Особливої уваги потребують діти, які стали свідками насильства, втратили близьких людей, зазнали поранень або були змушені залишити свої домівки. Для них необхідно створювати спеціальні програми психосоціальної підтримки та реабілітації.

Важливу роль у забезпеченні благополуччя дітей відіграє розвиток психологічної стійкості. Психологічна стійкість означає здатність людини адаптуватися до складних життєвих обставин, долати труднощі та відновлюватися після пережитих потрясінь. Формуванню цієї якості сприяють позитивні соціальні контакти, підтримка дорослих, розвиток навичок саморегуляції, участь у творчій та спортивній діяльності. Чим вищим є рівень психологічної стійкості дитини, тим ефективніше вона може протистояти негативним наслідкам воєнного стресу.

Окремої уваги заслуговує питання забезпечення інформаційної безпеки дітей. У сучасних умовах вони постійно стикаються з великими обсягами інформації про воєнні події через телебачення, соціальні мережі та інтернет-ресурси. Надмірне споживання тривожного контенту може посилювати страхи, тривожність і відчуття безпорадності. Тому дорослі повинні контролювати інформаційне середовище дитини, надавати правдиві, але зрозумілі пояснення подій та допомагати критично оцінювати отриману інформацію.

Забезпечення прав дітей в умовах війни неможливе без дотримання принципу найкращих інтересів дитини. Кожне рішення, що стосується евакуації, навчання, медичного забезпечення, соціальної підтримки чи реабілітації, має враховувати насамперед потреби та благополуччя дитини. Реалізація цього принципу потребує міжвідомчої взаємодії державних органів, освітніх установ, медичних закладів, соціальних служб та громадських організацій. Тому, особливе значення має створення умов для повноцінного розвитку дітей навіть у складних обставинах війни. Йдеться не лише про фізичне виживання, а й про забезпечення права на освіту, відпочинок, гру, культурний розвиток та участь у суспільному житті. Саме ці складові формують відчуття цінності власного життя, сприяють розвитку особистості та допомагають дітям зберігати віру в майбутнє [4, с. 87].

Таким чином, чинники забезпечення прав і благополуччя дітей в умовах війни мають вирішальне значення для їхнього гармонійного розвитку та успішної соціальної адаптації. Відчуття безпеки, підтримка сім'ї, збереження соціальних зв'язків, доступ до освіти, професійна психологічна допомога, розвиток ментальної стійкості та захист інформаційного простору виступають ключовими складовими системи захисту дітей у воєнний час. У сучасних умовах війни турбота про становище дітей повинна бути одним із пріоритетних напрямів державної політики та діяльності всіх інституцій, відповідальних за захист дитинства, адже від цього залежить не лише майбутнє окремої дитини, а й майбутнє усього суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підчасов Є.В., Чепелева Н.І. Вплив пролонгованих травматичних подій (військових подій) на емоційну сферу дитини. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: зб. матеріалів VII Всеукр. науково-практичної конференції*, 28 жовтня 2022 р. Львів, 2022. С. 276-279.
2. Орловська, О. А. Емпіричне вивчення психологічних особливостей учасників бойових дій та членів їх сімей, які зазнали впливу травмуючої події. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. № 3. 2024. С. 39-43.
3. Гірченко О. Попередження психотравм при різних реакціях на вплив психогенних чинників. *Науковий журнал «Психологічні травелогі»*. 2023. № 1. С. 64-76.
4. Оніщенко Н.В., Тимченко О.В. Особливості використання психологічних захисних механізмів та копінг-стратегій цивільним населенням, постраждалим від надзвичайної ситуації воєнного характеру. *Психологічний журнал*. 2022. Вип. 8. С. 81-92.

ЛАНЦЮГ ЗЛА: ЯК ЗАХИСТИТИ ДИТИНУ ВЧАСНО

Особливо тяжкі злочини проти дітей вражають своєю стрімкою динамікою. Прикладів різнородної кримінально-правової характеристики цих злочинів можна наводити по всіх регіонах країни. Лише нещодавно, здається, отримали рішення суду апеляційної інстанції щодо пожиттєвого позбавлення волі за вбивство Максима Матерухіна, про яке ми зазначали в своїх публікаціях [1, с. 56], як знову й знову ми з сумом констатуємо про нові особливо тяжкі злочини щодо дітей.

В кожному такому випадку – конкретна дитина, її життя, честь та гідність. Та дії, що призводять до особливо тяжких наслідків дуже часто мають своїм початком інші склади злочинів. До прикладу, на початку травня 2026 року у Києві був затриманий 44-річний чоловік за підозрою у розбещенні 9-річної дівчинки. За даними слідства, сусід познайомився з 9-річною дівчинкою у дворі та тривалий час переписувався з нею в Telegram, виманюючи інтимні фото. Третьюокласниця довіряла чоловіку й приходила до нього в гості. Коли матері підозрюваного не було вдома, він вчиняв щодо дитини розпусні дії у своїй квартирі та демонстрував статевий орган.

Під час обшуку правоохоронці вилучили телефон із доказами листування. Наразі зловмисник перебуває під вартою без права на заставу [2].

І якщо вбивство Максима Матерухіна вражає своєю високою цинічністю та жорстокістю, то вищезгаданий приклад формує уяву про те, що дитина була сама по собі, оскільки з самого початку просто пішла до незнайомого додому, а перед тим – сама відправляла свої фото в оголеному вигляді. Чому такі маніпуляції дорослого стали можливими та дієвими для нього?

Діти сприймають дорослих як абсолютний авторитет, не чекають від них небезпеки. Іншими словами, відчують сліпу довіру. А з іншої сторони, відбувається експлуатація ввічливості. Виховання вчить дітей бути слухняними. Вони бояться відмовити дорослому. Тож, все ж таки...що могло завадити здійсненню такого злочину дорослому чоловікові? Варто розбиратися.

Як зазначає Джонатан Гайдт у своєму бестселері «Тривожне покоління», «використання соцмереж не просто корелює з психічними захворюваннями, а й спричиняє їх», а далі автор акцентує увагу, що соціальні мережі особливо шкодять дівчинам, а протягом десятиліть ми знаходили способи захистити дітей, обмежуючи при цьому свободи дорослих. Аж раптом ми створили віртуальний світ, де дорослі можуть потурати будь-яким миттєвим забаганкам, а діти – залишаються майже безконтрольними [3, с. 23].

На наш погляд, елементарні превентивні заходи могли цілком себе проявити, якби з дитиною вели розмови про культуру поведінки в різних ситуаціях, в тому числі, в мережі Інтернет.

Про деякі аспекти її формування ми зазначали в роботі щодо процесуальних викликів імплементації правосуддя, дружнього до дитини, в практичну діяльність [4].

На нашу думку, видається дієвим механізм під умовними назвами: «жодних смартфонів до 10 класу», «жодних соціальних мереж до повноліття», «школи без телефонів під час занять», «живе спідкування як основа життя».

Вважаємо, що відтермінування купівлі смартфона до старшої школи дозволяє сформувати базові навички критичного мислення, а також розуміння, що не треба бути для всіх зручним, що дозволить зберегти когнітивний ресурс дитини, її ментальне здоров'я та головне - не потрапити у пастку злочинців.

Якщо ж розглядати досудове розслідування за даним фактом скоєного злочину, - то кульмінація буде відбуватися під час проведення вербальних слідчих (розшукових) дій. Особливо чутливою серед яких, безсумнівно, є допит.

В частині його проведення за участю потерпілих дітей цікавим є досвід, що викладений науковцями раніше [5]. Акцент в даній роботі зроблено на дитиноцентричному підході та залученні психолога як основного учасника процесуальної дії. Водночас очевидним є факт, що найбільш проблематичні та складні дії відносяться до процесуальних дій за участю саме малолітніх потерпілих. На нашу думку, варто внести зміни до ст. 226 КПК України та обґрунтувати необхідність в допиті малолітніх не більше 25-30 хвилин на день, оскільки дітки в такому віці швидко втомлюються та не здатні довго утримувати високу концентрацію уваги. Водночас через утому вони починають фантазувати, погоджуватися з запитаннями або замикатися в собі.

Література:

1. Петченко І.В. Розслідування особливо тяжких злочинів проти дітей: перспективи сьогодення та справа «Фунікулер». *Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 81): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції*. (м. Ополе, Польща, 12-13 березня 2026 р.). С. 56-58.

2. Київська міська прокуратура. У Києві судитимуть чоловіка, якого підозрюють у розбещенні 9-річної двчинки. *Facebook*. 11 трав. 2026. URL: <https://tinyurl.com/w9y2yd8e>.

3. Гайдт Дж. Тривожне покоління / Джонатан Гайдт; пер. з англ. О. Савінової. – Х.: *Віват*, 2025. – 368с.

4. Петченко І.В. Імплементация правосудия дружного до дитини в практичну діяльність: процесуальні виклики під час розслідування особливо тяжких злочинів проти дітей. *Наукові горизонти: цифрова трансформація та глобальний шовковий шлях знань: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. (Tsinghua University Campus, Beijing, China, 20 березня 2026 р.). С. 40-44: <https://doi.org/10.65237/1-3-2026-5>.

5. Особливості допиту неповнолітніх потерпілих у досудовому розслідуванні Features of Interrogation of Minor Victims in the Pre-Trial Investigation. / [Olga Y. Guseva, Myroslav V. Popovych, Oksana V. Melnyk, Mykhailo V. Huzela]. *CUESTIONES POLITICAS*. Vol. 39 Núm. 70 (2021) (October). URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/36866/39845>.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія проти України створила нові виклики для закладів освіти всіх рівнів, пов'язані із забезпеченням безпеки учасників освітнього процесу, збереженням доступності та якості освіти, упровадженням сучасних цифрових технологій навчання. Воєнний стан став одним із найсерйозніших викликів для функціонування системи освіти України за весь період її незалежності. Руйнування закладів освіти, вимушене переміщення учасників освітнього процесу, необхідність оперативного переходу до дистанційних та змішаних форм навчання, безпека освітнього середовища вимагає здійснювати організацію освітнього процесу з урахуванням безпекової ситуації в регіоні, наявності укриттів, можливості оперативного реагування на сигнали повітряної тривоги та виконання рекомендацій органів державної влади щодо захисту життя і здоров'я здобувачів освіти та педагогічних працівників.

У цих умовах забезпечення безперервності освітнього процесу стало одним із пріоритетних завдань державної освітньої політики. Однією з головних особливостей освітнього процесу стало широке застосування дистанційних та змішаних форм навчання. Використання цифрових освітніх платформ, систем управління навчанням, сервісів відеоконференцзв'язку та електронних освітніх ресурсів забезпечило безперервність навчання навіть в умовах обмеженого доступу до навчальних приміщень. Разом із тим дистанційне навчання актуалізувало питання цифрової компетентності педагогів і здобувачів освіти, технічного забезпечення та рівного доступу до освітніх послуг.

На сьогодні здійснюється значна кількість освітніх заходів, спрямованих на формування цифрових навичок, проте вони не мають системного характеру, забезпечують формування лише окремих навичок та не вирішують питань низького рівня володіння цифровими навичками в суспільстві та обізнаності щодо цифрових прав громадян. Виникає необхідність забезпечення готовності суспільства до таких процесів, опанування ним ключових комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій (цифрова компетентність) [1].

Війна в Україні призвела до масового руйнування міст і громад, які чекають на відбудову. Тисячі людей дістали інвалідність внаслідок війни, зокрема спричинену вибуховими пристроями. Одним із ключових елементів моделі Програми розвитку ООН (далі – ПРООН) з надання допомоги людям, які постраждали від вибухонебезпечних предметів, є створення інклюзивного, безбар'єрного середовища в їхніх громадах. Наприклад, було надано роз'яснення щодо організації навчального закладу, щоб у ньому було безпечно, комфортно та інформативно перебувати упродовж усього часу. Зокрема щодо облаштування «тихої кімнати» для дітей, які користуються слуховими

апаратами чи кохлеарними імплантами, дітей з розладами аутистичного спектру, дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивності [2, С.100].

За офіційними даними Державного порталу «Діти війни» у період з 24 лютого 2022 року по 01 червня 2026 року: загинуло 707 дітей, поранені – 2548, зниклі – 2317, знайдені – 54222, депортовані та/або примусово переміщені – 20570, повернені – 2223, постраждали від сексуального насильства – 23 дитини [3].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527 була схвалена Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року, та операційний план заходів з її реалізації у 2024-2026 роках, що декларує принципи забезпечення рівних прав та можливостей в освітній сфері для всіх осіб без будь-якої дискримінації, зокрема створення інклюзивного, безпечного, сприятливого для розвитку освітнього середовища, яке сприяє формуванню життєвих компетентностей, розвитку здібностей та обдарувань кожної особи незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, місця проживання, мови спілкування, соціального і майнового стану [4].

Реалізація принципів інклюзивності дозволяє забезпечити право кожної особи на якісну освіту незалежно від місця перебування, стану здоров'я чи інших обставин, спричинених воєнними діями.

У 2025 році було розроблено Національний план щодо впровадження Європейської гарантії для дітей в Україні на період до 2030 року. За даними Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), у зв'язку із збройною агресією приблизно 1,5 млн. дітей в Україні стикаються з воєнною травмою та ризикують розвинути депресію, тривогу, посттравматичний стресовий розлад та інші проблеми з психічним здоров'ям. З метою створення адаптованого середовища у закладах загальної середньої освіти запроваджено посаду асистента вчителя, який надає індивідуальну підтримку учням з особливими освітніми потребами. Для комплексного супроводу залучаються фахівці команди психолого-педагогічного супроводу - логопеди, психологи, дефектологи, ерготерапевти та інші спеціалісти, які працюють у тісній взаємодії з педагогами та батьками, забезпечуючи інтегрований підхід до розвитку та навчання дитини [5].

Воєнні дії, вимушене переселення, втрата житла, тривале перебування в умовах небезпеки та невизначеності негативно впливають на психоемоційний стан здобувачів освіти та педагогічних працівників. У зв'язку з цим заклади освіти мають створювати умови для психологічної підтримки, розвитку навичок стресостійкості та формування сприятливого соціально-психологічного клімату. Психологічні служби закладів освіти надають консультативну допомогу, здійснюють профілактику психологічних травм та підтримку адаптаційних процесів серед учасників освітнього процесу.

Особливого значення набуває принцип доступності освіти, який має реалізовуватися навіть в умовах воєнних загроз та обмежень. Відповідно до статті 53 **Конституції України** держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і

післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам [6].

Головною особливістю функціонування закладів освіти в умовах воєнного стану є пріоритетність безпеки всіх учасників освітнього процесу. Закон України «Про освіту» визначає безпечне освітнє середовище як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [7].

Виникає необхідність здійснювати освітній процес з урахуванням наявності захисних споруд цивільного захисту, алгоритмів евакуації та порядку дій під час оголошення повітряної тривоги. Організація очного навчання допускається лише за умови створення належних безпекових умов та готовності закладу освіти до реагування на надзвичайні ситуації.

Рекомендується в захисних спорудах та спорудах подвійного призначення основне приміщення для укриття поділяти на окремі приміщення/блоки: а) у складі закладів дошкільної освіти: з розрахунку 60 дітей (3 групи по 20 дітей в закладах загального розвитку) або до 30 дітей в спеціальних закладах для дітей з порушеннями психофізичного розвитку (3 групи по 10 дітей); б) закладів загальної середньої освіти: для учасників освітнього процесу 1-2 класів; 3-4 класів; 5-9 класів; 10-12 класів (допускається об'єднання приміщень/блоків для учасників освітнього процесу 1-4 класів та 5-12 класів); в) спеціальних закладів загальної середньої освіти: для учасників освітнього процесу: 1-2 класів; 3-4 класів; 5-11 класів; 12-13 класів; г) закладів вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) та післядипломної освіти: на окремі групи задля можливості продовження освітнього процесу (місткість таких груп визначається завданням на проєктування); д) закладів позашкільної освіти: з урахуванням вікової категорії здобувачів позашкільної освіти (учнів, вихованців, слухачів) для: 3-8 років; 8-11 років; 11-14 років; 14-18 років (допускається об'єднання приміщень/блоків для вікової категорії здобувачів позашкільної освіти: 3-11; 11-18 років, а здобувачів позашкільної освіти віком 19 і більше років розміщувати окремо) [8, С.27].

В умовах постійної загрози ракетних обстрілів та інших воєнних ризиків керівники закладів освіти повинні забезпечувати гнучке планування освітнього процесу, можливість оперативного переходу між різними форматами навчання та постійний моніторинг безпекової ситуації.

З метою реалізації державної політики з питань забезпечення безпечного освітнього середовища, захисту прав і законних інтересів учасників освітнього процесу, у 2024 році було створено підрозділи Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти [9].

Воєнний стан значною мірою прискорив цифрову трансформацію освіти. Найбільш поширеними формами організації освітнього процесу стали дистанційне та змішане навчання. Відповідно до рекомендацій МОН України освітній процес може здійснюватися в очному, дистанційному або змішаному форматах залежно від безпекової ситуації в регіоні.

Дистанційне навчання забезпечує можливість продовження освіти для здобувачів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, є внутрішньо переміщеними особами або перебувають за кордоном. Водночас ефективність такого формату залежить від рівня цифрової компетентності педагогічних працівників, наявності технічних засобів та стабільного доступу до мережі Інтернет.

Особливого значення набувають цифрові освітні платформи, системи управління навчанням (LMS), хмарні технології та сервіси відеоконференцзв'язку. Сучасні дослідження свідчать, що використання цифрових та хмароорієнтованих технологій сприяє підвищенню гнучкості освітнього процесу, забезпечує доступність навчальних матеріалів та підтримує академічну взаємодію між викладачами і здобувачами освіти.

Таким чином, організація освітнього процесу в умовах воєнного стану характеризується комплексною трансформацією його змісту, форм та механізмів реалізації. Пріоритетними напрямками розвитку освіти стають забезпечення безпечного освітнього середовища, впровадження цифрових технологій, психологічна підтримка учасників освітнього процесу, забезпечення інклюзивності та формування нових компетентностей, необхідних для життя і професійної діяльності в умовах сучасних викликів.

Подальше вдосконалення освітньої діяльності потребує розвитку цифрової інфраструктури, модернізації нормативно-правового забезпечення, розширення міжнародної співпраці та впровадження інноваційних освітніх практик, спрямованих на підвищення якості освіти та зміцнення стійкості освітньої системи України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>

2. Борисенко Є., Брем С., Іванова О., Опаленик Я., Сарсадських І., Свет Є. (2024). Універсальний дизайн: конспект лекцій. (Уклад.: Виртосу І., Іванова О.). ПРООН. 118 стор.

3. Державний портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>.

4. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#n10>.

5. Про впровадження Європейської гарантії для дітей в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2025 р. № 1558. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1558-2025-%D0%BF#Text>.

6. **Конституція України** від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

8. Державні будівельні норми України «Захисні споруди цивільного захисту» ДБН В.2.2-5:2023. 124 с. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2.

9. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів Національної поліції України із забезпечення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти: наказ МВС України від 01.10.2024 № 663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-24#Text>.

Підгородинський В.М.

доктор юридичних наук, професор,
проректор Одеського державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Військова агресія проти України спричинила масштабні гуманітарні наслідки, серед яких особливе місце посідає проблема внутрішнього переміщення населення. Однією з найбільш уразливих категорій внутрішньо переміщених осіб є діти, які змушені адаптуватися до нових умов життя, переживаючи водночас наслідки війни, втрату звичного соціального середовища, розрив соціальних зв'язків та невизначеність майбутнього [2; 5]. Вимушене переміщення стає для дитини складним життєвим випробуванням, що супроводжується значним емоційним навантаженням та нерідко призводить до порушення психологічного благополуччя. Саме тому питання організації ефективного психологічного супроводу дітей із числа внутрішньо переміщених осіб набуває особливої актуальності в сучасних умовах [3].

Наукові дослідження свідчать, що переживання війни та вимушеного переміщення негативно впливають на емоційну, когнітивну та поведінкову сфери особистості дитини [7; 8]. Втрата почуття безпеки, перебування в умовах тривалого стресу, вимушена зміна місця проживання, школи та кола спілкування можуть викликати широкий спектр психологічних реакцій. Найчастіше у дітей спостерігаються підвищена тривожність, страхи, пригнічений настрій, емоційна нестійкість, труднощі концентрації уваги, порушення сну, агресивність або, навпаки, замкнутість та соціальна ізоляція [5; 8]. У деяких випадках можуть виникати симптоми посттравматичного стресового розладу, що проявляються нав'язливими спогадами про травматичні

події, уникненням нагадувань про пережите та станом постійної настороженості [8].

Особливо гостро психологічні труднощі проявляються у дітей, які стали свідками бойових дій, втратили близьких людей або тривалий час перебували в умовах небезпеки. За даними сучасних досліджень, травматичний досвід дитинства може мати довготривалий вплив на психічний розвиток особистості, формуючи особливості емоційного реагування, міжособистісних відносин та адаптаційних механізмів [8]. Водночас характер психологічних наслідків значною мірою залежить від віку дитини, індивідуальних особливостей, рівня сімейної підтримки та наявності ресурсів для подолання стресових ситуацій [7].

У таких умовах психологічний супровід дітей із числа внутрішньо переміщених осіб повинен бути спрямований не лише на подолання негативних наслідків психотравматизації, а й на підтримку особистісного розвитку, формування адаптаційних ресурсів та відновлення психологічного благополуччя [3]. Психологічний супровід розглядається як комплексна система професійної допомоги, що забезпечує підтримку дитини на всіх етапах адаптації до нових умов життя та сприяє її успішній соціалізації [2].

Одним із першочергових завдань психологічного супроводу є забезпечення психологічної безпеки дитини. Відновлення відчуття стабільності та передбачуваності навколишнього середовища є необхідною умовою подальшого психологічного відновлення [3]. Для цього важливого значення набуває створення безпечного освітнього та соціального простору, де дитина може відкрито висловлювати свої переживання, отримувати підтримку дорослих та взаємодіяти з однолітками [2].

Важливим компонентом психологічного супроводу виступає психодіагностика, яка дозволяє оцінити емоційний стан дитини, виявити ознаки дезадаптації, рівень тривожності, особливості переживання травматичного досвіду та наявні психологічні ресурси [3]. Результати діагностичної роботи дають можливість своєчасно визначити дітей, які потребують спеціалізованої психологічної допомоги, та обрати оптимальні форми психокорекційного впливу [2].

Особливе місце у системі психологічного супроводу займає психологічне консультування. У процесі консультативної роботи дитина отримує можливість безпечно проговорити власні переживання, усвідомити свої емоції та знайти нові способи подолання труднощів. Важливим завданням психолога є допомога у відновленні почуття контролю над власним життям, розвитку впевненості у власних силах та формуванні позитивного бачення майбутнього [3; 7].

Значну ефективність у роботі з дітьми, які пережили психотравмувальні події, демонструють арттерапевтичні методи. Малювання, ліплення, музикотерапія, казкотерапія та інші творчі техніки сприяють емоційному розвантаженню, зниженню рівня внутрішнього напруження та розвитку навичок саморегуляції [4; 6]. Творча діяльність дозволяє дитині виразити ті переживання, які складно вербалізувати, і водночас активізує внутрішні механізми психологічного відновлення [4].

Не менш важливим напрямом психологічної допомоги є організація групових форм роботи. Участь у групах підтримки, тренінгах розвитку комунікативних навичок та заняттях із формування резильєнтності сприяє подоланню почуття ізольованості, зміцненню соціальних зв'язків та формуванню позитивного досвіду взаємодії з іншими людьми [3; 7]. Групова робота дозволяє дітям усвідомити, що вони не залишилися наодинці зі своїми труднощами, а також створює умови для взаємної підтримки та розвитку навичок конструктивного спілкування [2].

Особлива роль у психологічному супроводі дітей належить сім'ї. Батьки та близькі родичі є головним джерелом емоційної підтримки для дитини в кризових умовах [1]. Водночас дорослі самі нерідко перебувають у стані хронічного стресу та потребують психологічної допомоги. Тому важливою складовою супроводу є психоедукаційна робота з батьками, спрямована на підвищення їхньої психологічної компетентності, формування навичок підтримки дітей та профілактику емоційного вигорання [3]. Стабільні та довірливі взаємини між дитиною та значущими дорослими є одним із ключових факторів її психологічної стійкості [1].

У сучасних умовах особливого значення набуває розвиток резильєнтності як здатності особистості успішно адаптуватися до несприятливих життєвих обставин та відновлюватися після пережитих труднощів [7]. Формування резильєнтності передбачає розвиток позитивної самооцінки, оптимізму, навичок саморегуляції, соціальної компетентності та здатності ефективно використовувати внутрішні й зовнішні ресурси [7]. Дослідження свідчать, що саме резильєнтність є одним із провідних чинників збереження психічного здоров'я дітей в умовах війни та вимушеного переміщення [3; 7].

Отже, діти із числа внутрішньо переміщених осіб потребують комплексної психологічної підтримки, спрямованої на подолання наслідків психотравматичного досвіду, відновлення психологічного благополуччя та розвиток особистісних ресурсів. Ефективний психологічний супровід має поєднувати психодіагностичну, консультативну, психокорекційну, психопрофілактичну та психоедукаційну роботу, а також передбачати активне залучення сім'ї та освітнього середовища. Лише за умов системного та комплексного підходу можливо забезпечити успішну адаптацію дітей до нових життєвих обставин, сприяти збереженню їхнього психічного здоров'я та створити умови для повноцінного особистісного розвитку навіть в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

Боулбі Дж. Створення та руйнування емоційних зв'язків. Київ : Основи, 2003. 287 с.

Блинова О. Є. Психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 1. С. 15–22.

Максименко С. Д. Психологія особистості в кризових умовах життєдіяльності. Київ : Логос, 2021. 324 с.

- Наумбург М. Основи арттерапії. New York : Grune & Stratton, 1958. 511 p.
- Пірен М. І. Психологія вимушеного переселення особистості в умовах війни. Київ : Талком, 2023. 248 с.
- Kramer E. Art as Therapy with Children. New York : Schocken Books, 1971. 272 p.
- Masten A. S. Ordinary Magic: Resilience in Development. New York : Guilford Press, 2014. 370 p.
- van der Kolk B. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York : Viking, 2014. 464 p.

Підгурська С. Ю.

здобувач заочної форми навчання першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» Одеського
державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Прудка Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
психології та педагогіки Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАННЯ ДИТИНИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна збройна агресія рф проти України створила безпрецедентні умови для дитячої травматизації. За даними державної платформи «Діти війни», станом на травень 2026 року задокументовано 701 загиблу дитину та 2498 поранених; ще 2312 дітей вважаються зниклими безвісти [7]. Окрім фізичних ушкоджень, тисячі неповнолітніх зазнали депортації та психологічного насильства, що зумовлює критичну потребу у розробці спеціалізованих протоколів їх опитування як потерпілих та свідків воєнних злочинів. Ці обставини зумовлюють потребу у фіксації свідчень дітей як доказів воєнних злочинів, що потребує специфічного психологічного супроводу.

Водночас процес опитування дитини не може розглядатися лише як процесуальна дія. Це складна психологічна взаємодія, що відбувається в умовах екстремального стресу, потенційної дисоціації та порушення формування пам'яті.

Воєнна травма має кумулятивний характер і рідко обмежується однією подією. Дитина переживає ланцюг стресорів: обстріли, втрату житла, евакуацію, розлуку з родиною, іноді – депортацію або утримання в ізоляції.

На нейропсихологічному рівні гострий стрес активує мигдалеподібне тіло та пригнічує функції гіпокампа. Це спричиняє фрагментарність пам'яті: дитина може точно відтворювати сенсорні елементи (звуки, образи), але втрачати

хронологічну послідовність подій. Додатковим захисним механізмом є дисоціація (емоційне «вимкнення»), що не є ознакою неправдивості, а свідчить про глибину травми.

Здатність дитини до надання показань прямо залежить від рівня її когнітивного розвитку [1, 2]:

3-6 років: висока сугестивність (навіюваність) та схильність до фантазування як захисту. Переважає образна пам'ять.

7-11 років: розвиток логіки при збереженій залежності від авторитету дорослого (ризик «підлаштування» відповідей).

12-17 років: структурована пам'ять, проте високий рівень блоkad через сором або провину, особливо у випадках сексуального насильства.

Ці закономірності підтверджуються дослідженнями дитячої свідчої пам'яті, зокрема роботами G. Goodman та співавторів щодо точності спогадів дітей у стресових подіях [2].

Одним із ключових факторів викривлення свідчень є сугестивність. Дослідження S. Сесі та M. Bruck демонструють, що навіть незначні невербальні підказки інтерв'юера можуть суттєво впливати на формування хибних спогадів [1].

Експериментальні дані J. Shaw і S. Porter підтверджують, що навідні запитання здатні формувати детальні, але неправдиві спогади про події, яких не було [6]. Водночас використання відкритих нейтральних запитань значно знижує цей ризик.

Таким чином, якість свідчень залежить не лише від пам'яті дитини, а й від професійної поведінки інтерв'юера.

Найбільш валідованою міжнародною моделлю є протокол NICHD, розроблений Michael E. Lamb та колегами [3]. Його ключова мета – мінімізація навіювання та максимізація самостійного наративу дитини.

Основні етапи:

Встановлення контакту та пояснення правил

Наративне тренування (нейтральна подія)

Вільне відтворення подій

Відкриті запитання

Уточнення без навідних формулювань

Функціонально цей протокол не лише структурює інтерв'ю, а й стабілізує когнітивні процеси дитини, переводячи її з режиму стресової реакції у режим відтворення пам'яті. Це дозволяє дитині «навчитися» згадувати деталі без емоційного перевантаження перед обговоренням травматичного інциденту.

Особливо ефективною у роботі з дітьми-жертвами насильства є модель «Барнахус» (дитячі центри правосуддя). Вона забезпечує міждисциплінарну взаємодію психологів, слідчих, медиків і соціальних працівників в одному безпечному середовищі.

В Україні ця модель активно впроваджується за підтримки UNICEF та партнерських інституцій [5]. Її ключовий принцип – уникнення повторної травматизації через багаторазові допити.

Психологічна ефективність моделі ґрунтується на:

Створенні безпечного простору, що знижує рівень тривоги.

Відеофіксації першого інтерв'ю, що замінює необхідність повторних допитів.

Мінімізації сугестивного впливу через використання відкритих запитань).

Важливою особливістю є роль психолога як фасилітатора. Окрім нейтральності та здатності розпізнавати ознаки декомпенсації дитини, фахівець має володіти навичками власної саморегуляції. Опитування дітей-жертв війни несе ризик вторинної травматизації для професіонала. Здатність до «контейнування» емоцій дитини без втрати об'єктивності є запорукою отримання достовірних свідчень.

Отже, достовірність показань дитини прямо залежить від якості інтерв'ю, а не лише від її пам'яті. Використання структурування за NICHD та середовища «Барнахус» є обов'язковим стандартом, що забезпечує баланс між інтересами правосуддя та ментальним здоров'ям дитини.

ЛІТЕРАТУРА

Ceci S. J., & Bruck M. (1993). Suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin*, № 113(3). P. 403-439.

Goodman, G. S., Emery, R. E., & Haugaard, J. J. (1990). Children's memory for a personally experienced event: Implications for testimony. *Journal of Applied Developmental Psychology*, № 11. P. 240-259.

Lamb M. E., Orbach Y., Hershkowitz I., Esplin P. W., & Horowitz D. (2007). Structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children. *Child Abuse & Neglect*, № 31(11). P. 1201-1231.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

UNICEF Ukraine. (2024). *Implementation of the Barnahus model in Ukraine: methodological guidelines for mental health professionals*. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/barnahus-guidelines>.

Shaw J., & Porter S. (2015). Constructing Rich False Memories of Committing Crime. *Psychological Science*, № 26(3). P. 291-301.

Статистика платформи «Діти війни» : державний портал розшуку дітей / Офіс Уповноваженого Президента України з прав дитини. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 12.05.2026).

Піддубна А.В.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Скорик А.П.

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО

Захист прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх учасників кримінальному провадженні є одним із фундаментальних принципів

кримінального судочинства. З огляду на психофізіологічну незрілість неповнолітніх осіб, їх обмежений життєвий досвід та підвищену вразливість порівняно з дорослими, держава встановлює спеціальну систему процесуальних гарантій захисту їхніх прав під час кримінального провадження. Як обґрунтовано підкреслюють О. В. Ільченко та О. А. Ткаченко, особливе процесуальне становище дітей у кримінальному судочинстві детерміноване віковими особливостями цих суб'єктів, адже особливі порядки кримінального судочинства адаптовані саме до потреб неповнолітніх, хоча їхнім базисом є загальні правові норми [1, с. 83]. В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України питання процесуальних гарантій прав неповнолітніх підозрюваних набуває особливої гостроти, що обумовлює актуальність дослідження цієї теми. Крім того, необхідність проведення комплексного дослідження цього питання пов'язано з потребою подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Поняття процесуальних гарантій у сучасній доктрині кримінального процесу визначається як сукупність встановлених законом засобів та способів, спрямованих на забезпечення законності кримінального провадження, реалізацію прав, свобод і законних інтересів його учасників, а «завдяки системі кримінальних процесуальних гарантій учасників кримінального провадження забезпечується виконання завдань кримінального судочинства» [2, с. 239]. Правовою основою захисту прав неповнолітнього підозрюваного виступають положення ст.ст. 28, 29, 52, 55, 63 Конституції України [3], ст.ст. 484-502 КПК України [4] та Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, положення якої закріплюють право дитини на особливий захист та допомогу [5].

Отже, процесуальні гарантії прав неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні охоплюють декілька суттєвих напрямів, а саме: обов'язкова участь захисника (п. 1 ч. 2 ст. 52 КПК України), залучення законного представника (ст. 488 КПК України), педагога або психолога при проведенні допиту неповнолітнього у віці до 14 років, а за необхідності – й до 18 років (ст. 226 КПК України), скорочена тривалість допиту неповнолітнього (ч. 2 ст. 226 КПК) [4]. Як підкреслюється у науковій літературі, неповнолітні учасники кримінального провадження користуються додатковими гарантіями, що не тягне за собою порушення засади рівності, оскільки вони обумовлюються їх вразливим у порівнянні з дорослими становищем, якому держава повинна приділяти окрему увагу [6, с. 622]. Крім того, важливим інструментом індивідуалізації покарання неповнолітнього є необхідність складання досудової доповіді, що передбачено ст. 314-1 КПК України [6, с. 623].

Сучасна практика забезпечення процесуальних гарантій прав неповнолітнього підозрюваного стикається з низкою системних проблем. Однією з найгостріших залишається проблема неналежної підготовки слідчих, дізнавачів, прокурорів та суддів до роботи з неповнолітніми. Адже, відсутність ювенального правосуддя як окремої системи призводить до того, що один і той самий слідчий, дізнавач чи прокурор веде як кримінальні провадження щодо дорослих, так і щодо неповнолітніх. Не менш складною є проблема забезпечення психологічного супроводу неповнолітнього під час кримінального

провадження, що полягає у фактичній відсутності достатньої кількості сертифікованих психологів, які спеціалізуються в роботі з неповнолітніми правопорушниками. Окремим аспектом є впровадження методики «зеленої кімнати», тому як попри активне просування цієї методики, її використання залишається обмеженим через відсутність обладнаних приміщень у багатьох регіонах України. Серйозні труднощі породжує також фіксування ходу процесуальних дій, зокрема: обов'язкова відеофіксація проведення допиту неповнолітнього не завжди здійснюється належним чином через відсутність технічних можливостей. Гострою також залишається проблема врахування індивідуальних особливостей неповнолітнього при обранні запобіжних заходів під час кримінального провадження, оскільки на практиці залишається тенденція до застосування суворіших запобіжних заходів, ніж це необхідно для досягнення цілей досудового розслідування. Особливі виклики створює забезпечення гарантій прав неповнолітнього в умовах воєнного стану: вимушена міграція, перебування на тимчасово окупованих територіях та обмежений доступ до правової допомоги формують нові виклики для системи ювенальної юстиції.

Шляхи оптимізації процесуальних гарантій прав неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні охоплюють декілька основних напрямів. Передусім, необхідним є створення повноцінної системи ювенальної юстиції в Україні з виокремленням спеціалізованих слідчих, дізнавачів, прокурорів та суддів, які мають додаткову професійну підготовку у сфері роботи з неповнолітніми. Доцільним є подальша імплементація положень міжнародних стандартів, зокрема: Пекінських правил ООН щодо мінімальних стандартних правил здійснення правосуддя щодо неповнолітніх [7], Ріядських керівних принципів ООН [8] та Конвенції ООН про права дитини [5]. Перспективним напрямом є розширення мережі «зелених кімнат» та забезпечення обов'язковості їх використання під час здійснення будь яких процесуальних дій за участю неповнолітніх. Необхідним є посилення вимог до обов'язкового відеофіксування допитів неповнолітніх під час кримінального провадження, а також запровадження стандартів зберігання та використання таких записів. Необхідним є розширення можливостей застосування альтернативних запобіжних заходів та механізмів відновного правосуддя, зокрема медіації, як засобів подолання конфлікту неповнолітнього учасника кримінального провадження з законом без застосування суворих заходів примусу. Перспективним є подальший розвиток системи безоплатної правової допомоги для неповнолітніх підозрюваних шляхом підвищення кваліфікації спеціалізованих адвокатів з ювенальної юстиції. Крім того, окремої уваги заслуговує напрямок щодо врегулювання особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану з урахуванням специфіки тимчасово окупованих територій, тощо.

Підсумовуючи проведені дослідження, можна стверджувати, що процесуальні гарантії прав неповнолітнього підозрюваного утворюють складну багаторівневу систему, перспективними напрямами вдосконалення якої є: створення повноцінної системи ювенальної юстиції, імплементація міжнародних стандартів дружнього до дитини правосуддя, розвиток методики

«зеленої кімнати», впровадження механізмів відновного правосуддя та посилення гарантій прав неповнолітнього підозрюваного в умовах воєнного стану. Реалізація цих напрямів є необхідною передумовою забезпечення ефективного захисту прав неповнолітніх у кримінальному провадженні відповідно до європейських стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко О. В., Ткаченко О. А. До питання специфіки кримінальних проваджень щодо неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Т. 3, № 81. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.11>.
2. Піддубна А.В. Система процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження під час досудового розслідування. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101) ч. 2. С. 239–248. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.53>
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
6. Страшок А. А., Клапоушак Д. С. Додаткові гарантії під час здійснення кримінального провадження за участю неповнолітніх. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 622–625. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/150>.
7. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»): Правила, Багатостороння угода від 29.11.1985. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU85321>
8. Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед неповнолітніх (Ер-Ріядські керівні принципи): Резолюція, Принципи від 14.12.1990 № 45/112. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU90377>

Платонов В.М.

Національний університет цивільного захисту України

НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

В умовах воєнного часу та зростанні надзвичайних ситуацій, які викликані ворожими обстрілами цивільної інфраструктури особливої актуальності набуває питання забезпечення захисту дітей, які є однією з найбільш вразливих

категорій постраждалих. Окрім викликів, які порушують звичний спосіб життя, вимушене переміщення, проживання в прифронтових районах, отриманий травматичний досвід, гострі реакції на стрес. Найбільш виражений вплив травматичної події пов'язаний із безпосереднім перебуванням дитини в зоні надзвичайної події та її статусу як постраждалого. Такий досвід може призводити до формування стійких негативних психологічних наслідків, зокрема емоційної дезорганізації, порушення процесів адаптації, розвитку реакцій стресу та тривоги, появи психосоматичних розладів, що ускладнюють подальшу адаптацію й соціалізацію в різних умовах.

У зв'язку з цим надання екстреної психологічної допомоги психологами ДСНС слід розглядати не лише як короткострокову психологічну інтервенцію щодо психологічної підтримки, а як важливий інструмент реалізації захисту прав дитини в площині отримання психологічної допомоги.

Основні правові засади надання допомоги дітям, які постраждали в наслідок надзвичайної події визначаються Законом України «Про охорону дитинства», відповідно до якого охорона дитинства є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, а держава забезпечує дитині право на життя, охорону здоров'я, всебічний розвиток та соціальний захист [4]. Актуальності ці засади набувають особливо в період надзвичайних подій воєнного характеру, коли дитина потребує не лише фізичного захисту, але й збереження психічного благополуччя.

Не менш важливе місце у системі захисту прав дітей посідає й Кодекс цивільного захисту України. Відповідно до статті 38 психологічний захист населення спрямовується на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій населення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій. Крім того, стаття 87 пункт 3 Кодексу гарантує постраждалим право на безоплатну психологічну допомогу та визначає необхідність забезпечення психологічної реабілітації неповнолітніх осіб, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій [1]. Тобто на законодавчому рівні екстрена психологічна допомога розглядається як один із механізмів державного захисту дітей.

Надання екстреної психологічної допомоги дітям є комплексом невідкладних заходів, спрямованих на стабілізацію емоційного стану дитини, зниження рівня гострої реакції на стрес, відновлення відчуття безпеки та контролю, попередження розвитку негативних психічних проявів. Така допомога надається безпосередньо після надзвичайної події в перші години або в найкоротший час. Основною метою допомоги є створення умов, за яких дитина може відчути підтримку, захищеність та контроль над ситуацією.

Авторами неодноразово відзначалась необхідність своєчасного психологічного втручання щодо дітей, які пережили кризові події. За результатами дослідження Д. Похілько, Ю. Костюченко та Ю. Горюн встановлено, що у дітей з різним рівнем травматичного досвіду проявляються різні прояви гострих емоційних реакцій, серед яких домінують страх, тривога, порушення регуляції, уникнення нагадувань та спогадів про травматичні події та ускладнення в адаптації [3]. Наголошується, що своєчасне надання

психологічної екстреної психологічної допомоги є важливим чинником запобігання подальшій психологічній дезадаптації дитини.

Робота авторського колективу О. Черненка, К. Пасинчука, І. Фільчук та А. Коломоець свідчить, що пережиті наслідки війни у дітей можуть проявлятися через підвищену тривогу, емоційну нестабільність, деякі прояви симптомів посттравматичного стресового розладу, порушень поведінки. Відзначено цінність раннього виявлення ознак психологічної травматизації та організації системної психологічної підтримки дітей як умови збереження їх психічного здоров'я та повноцінного розвитку [6].

Практична реалізація завдань психологічного захисту здійснюється через систему екстреної психологічної допомоги. Відповідно до результатів дослідження В. Платонова, В. Кердивара та Т. Кустової, визначено, що екстрена психологічна допомога надається, як і психосоціальна підтримка проходячи певні рівні, мета яких чітко та швидко окреслити основні потреби в захисті дитини та проведенні стабілізаційних заходів, які в комплексі являють екстрену психологічну допомогу. Зазначені принципи відповідають міжнародним рекомендаціям щодо надання першої психологічної допомоги дітям у кризових ситуаціях та сприяють мінімізації ризику розвитку віддалених негативних психологічних наслідків [2].

У системі захисту прав дитини екстрена психологічна допомога виконує декілька важливих функцій:

- по-перше, вона забезпечує реалізацію права дитини на охорону психічного здоров'я;

- по-друге, сприяє відновленню відчуття безпеки, яке є однією з базових умов гармонійного розвитку особистості;

- по-третє, запобігає поглибленню психологічної травматизації та виникненню довготривалих негативних психічних станів.

Своєчасна психологічна допомога в умовах надзвичайної події сприяє збереженню соціального функціонування дитини та її подальшій успішній інтеграції в суспільство.

В методичних засадах надання екстреної психологічної допомоги персоналом ДСНС відзначається, що першочерговими завданнями психолога в кризовій ситуації є оцінка потреб постраждалої особи, стабілізація її емоційного стану, зниження рівня дистресу та відновлення відчуття контролю над ситуацією [5]. У роботі з дітьми варто враховувати вікові особливості, недопущення повторної травматизації та залучення найближчого соціального оточення до процесу надання допомоги, батьки та родичі за умов, що вони можуть бути з дитиною і самі не потребують психологічної допомоги.

Особливість роботи з дітьми в умовах надзвичайної ситуації визначається потребою врахування їх емоційного стану. Під час надання допомоги важливим є використання доступної для дитини мови спілкування, підтримання контакту з батьками або законними представниками, забезпечення стабільного та безпечного середовища. Психолог орієнтується не лише на усунення актуальної емоційної реакції але й на збереження ресурсів дитини для подальшого подолання кризової ситуації [5].

Отже, надання екстреної психологічної допомоги дітям є невід’ємною складовою системи захисту прав дитини в умовах надзвичайної події. Її важливість підтверджується як положеннями нормативно-правової бази, так і результатами наукових досліджень. Враховуючи вплив кризових подій на психічний розвиток дітей, своєчасне надання екстреної психологічної допомоги слід розглядати як один із ключових механізмів забезпечення благополуччя, безпеки та реалізації основних прав дитини та створити передумови для успішного відновлення та зростання на фоні травматичного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

Кодекс цивільного захисту України : Кодекс України від 02.10.2012 № 5403-VI : станом на 30 берез. 2026 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Платонов В., Кердивар В., Кустова Т. Дотримання принципів психологічного захисту та психосоціальної підтримки при наданні психологічної допомоги дітям в пункті екстреної психологічної допомоги ДСНС України. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2025. №2(10). С. 167-176. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2025.2.14>

Похілько Д., Костюченко Ю., Горюн Ю. Особливості гострих стресових реакцій дитини з різним рівнем травматичного досвіду війни. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2022. №1(3). С. 97-108. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2022.3.8>

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III : станом на 25 трав. 2026 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Протоколи надання психологічної підтримки та допомоги персоналу ДСНС та членам їх сімей: посібник / Кердивар В.В., Овсяннікова Я.О., Перелигіна Л.А., Платонов В.М., Похілько Д.С. Харків: Факт, 2024. 154 с.

Черненко О.М., Пасинчук К.М. Фільчук І.Ю., Коломоець А.М. Діти та війна: психологічні наслідки. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2026. №1(11). С. 229-238. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2026.1.19>

Політова А.С.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права
Маріупольський державний університет

ДІТИ У ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЗБРОЯ ЧИ ЖЕРТВА?

Діти – це радість кожної родини та майбутнє держави. Але реальності сьогодення занадто жорсткі до такої малозахищеної верстви нашої країни. Відзначимо, що за даними міжнародних організації тисячі дітей вербуються та використовуються у збройних конфліктах по всьому світу. Між 2005 і 2022 рр. було підтверджено, що понад 105 тис. дітей були завербовані та використані сторонами конфлікту, хоча вважається, що фактична кількість випадків набагато вища. Цих хлопчиків та дівчаток часто називають «дітьми-солдатами», вони страждають від численних форм експлуатації та жорстокого

поводження, які не повністю охоплюються цим терміном. Ворогуючі сторони використовують дітей не лише як бійців, а й як розвідників, кухарів, носильників, охоронців, посильних тощо. Багато з них, особливо дівчата, також зазнають гендерного насильства [1].

Резолюціями Ради Безпеки ООН 1261 (1999), 1882 (2009), 1998 (2011) та 2225 (2015) на міжнародному рівні було визначено шість серйозних порушень проти дітей у рамках збройного конфлікту, зокрема: вербування і використання дітей; вбивства та каліцтва дітей; зґвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей; напади на школи, лікарні та захищених осіб, які пов'язані з ними; викрадення дітей; відмова у доступі гуманітарної допомоги.

У ст. 4 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах закріплено:

«1. Збройні групи, відмінні від збройних сил держави, за жодних обставин не повинні вербувати або використовувати у військових діях осіб, які не досягли 18-річного віку.

2. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів у цілях попередження такого вербування і використання, включаючи вжиття правових заходів, необхідних для заборони і криміналізації такої практики» [2].

Але, що ми маємо насправді? Чи дійсно можна вважати, що діти можуть бути найманцями у збройній агресії Російської Федерації проти України? На превеликий жаль, ми маємо усвідомити й прийняти той факт, що на окупованих територіях з 2014 р. по лютий 2022 р. (у так званий «гібридний» формат збройного конфлікту) Російська Федерація впроваджуючи стандарти в освіту, проводила заходи, пов'язані з дискредитацією керівництва України, а також «виховувала» ненависть у дітей. Саме останнє важко усвідомити й прийняти.

Проте, як відзначає Д. Лубенець, «за даними українських правоохоронних органів, Російська Федерація залучає неповнолітніх до збройного конфлікту в ролі шпигунів та коректорів обстрілів, а також у кампанії примусової мобілізації громадян України на тимчасово окупованих територіях. Для вербування дітей використовується низка інструментів: від відеоігор до мілітаризації освіти, відпочинку у військово-патріотичних таборах, членства в русі «Молода армія» та інших військово-патріотичних рухах. Крім того, за словами заступника Генерального прокурора Вікторії Литвинової, зафіксовано факти підбурювання дітей до участі у збройному конфлікті, а саме: встановлення блокпостів, використання їх як шпигунів, вербування російськими військовими. Зокрема, згідно з Єдиним реєстром досудових розслідувань, з початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України зареєстровано 5 кримінальних проваджень, у яких розслідуються факти використання неповнолітніх у збройному конфлікті шляхом залучення їх до збору інформації про переміщення або розміщення Збройних Сил України, забезпечення життєзабезпечення військовослужбовців країни-агресора та облаштування об'єктів військового призначення, примусової видачі російських паспортів неповнолітнім, незаконно переміщеним з Херсонської області до Автономної Республіки Крим, та їхньої участі у військових навчаннях» [3].

У міжнародній судовій практиці відомо багато задокументованих випадків вербування та використання дітей у збройних конфліктах. Наприклад, під час тривалого збройного конфлікту в Демократичній Республіці Конго різні повстанські угруповання та окремі військові формування масово вербували дітей. Деякі з них безпосередньо брали участь у бойових діях. Саме справа щодо вербування дітей у Конго стала однією з перших у практиці Міжнародного кримінального суду, коли було засуджено воєначальника за використання дітей-солдатів. Також такі випадки мали місце в Афганістані, Чаді, М'янмі, Сомалі, Південному Судані, Ємені.

Так, ми говоримо про те, що в умовах збройного конфлікту незалежно від своєї ролі, діти, пов'язані зі сторонами конфлікту, зазнають «гострого» рівня насильства – як свідки, безпосередні жертви та як вимушені учасники. Деякі отримують травми та змушені жити з інвалідністю (психологічними травмами) до кінця життя. Разом з тим, важко прийняти той факт, що незалежно від того, як вербують дітей та які ролі вони виконують, вони є жертвами, чия участь у конфлікті має серйозні наслідки для їх нормального розвитку й становлення дорослої особистості. Вони часто зазнають жорстокого поводження, і більшість із них стають свідками смерті, вбивств та сексуального насильства. Багатьох змушують вчиняти насильницькі дії, а деякі страждають від серйозних довгострокових психологічних наслідків. І це є одним аспектом проблеми.

Але, з іншого боку, про втягнення дітей у злочинну діяльність через залучення їх до бойових дій у «Донецькій Народній Республіці» та «Луганській Народній Республіці» свідчать численні публікації у засобах масової інформації та звіти міжнародних спостерігачів. Зокрема, представники Моніторингової місії ОБСЄ в Україні у своєму звіті відзначили, що діти віком 15-17 років, і навіть до 15 років беруть участь у активних діях в складі комбінованих сепаратистських сил на сході України. Бойовики активно залучають їх до воєнізованих угруповань, де вони навчаються використовувати та застосовувати зброю, а тим, які досягали певних успіхів – навіть дозволялось створювати власні бойові підрозділи (розвідувальні, диверсійні) та розпочинати підривну діяльність. Бойовики «Донецької Народної Республіки» та «Луганської Народної Республіки» також використовують хлопців й дівчаток в якості об'єктів сексуальної експлуатації, як «живий транспорт» для контрабанди через контрольно-пропускні пункти та блокпости та для розміщення GPS-маяків на військову техніку [4]. Окрім того, у Звіті Державного Департаменту США наголошується на тому, що проросійські сепаратисти використовують дітей в якості «живих щитів» та інформаторів. Свідченням залучення неповнолітніх до участі у збройних конфліктах є також численні пропагандистські відео про участь дітей в бандформуваннях, таких як «Батальон Восток», «Бригада Призрак», дитячий диверсійний батальйон імені Святого Григорія Побідоносця у засобах масової інформації «Донецької Народної Республіки» та «Луганської Народної Республіки». За свідченнями самих дітей у ці формування їх привели дорослі, кого самі батьки, а кого священнослужителі. Так, у листопаді 2014 року в інтерв'ю журналісту *Russia Today* Грему Філіпсу 15-річний Андрій Івахно розповів, що він допомагає бойовикам батальйону «Восток» та на

їхній базі проходить навчання навичкам ведення бою та поводження зі зброєю. Інший юнак зазначив, що він керує арсеналом зброї [5].

Ми можемо багато говорити про те, що збройна агресія Російської Федерації зруйнувала життя наших маленьких громадян. Ми можемо казати про кількість дітей, яких ця країна вбила та поранила. Ми досі не знаємо точної кількості дітей, яких депортовано з окупованих територій України до регіонів Російської Федерації. Ці цифри – наша біль.

Так, Законом України від 17 червня 2025 р. № 4499-IX «Про внесення зміни до статті 438 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватну затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях» законодавець доповнив ч. 1 ст. 438 КК України такими діями «незаконне переміщення або депортація дитини, невинуватна затримка репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях». Це дозволяє деталізувати склад воєнних злочинів, але не повністю узгоджуються з підходами міжнародного кримінального права щодо форм вчинення діяння та віковим критерієм потерпілої особи. Проте, як наше суспільство сприймає цих дітей сказати важко, адже за тими фактами, що маємо – це злочинці, а роль жертви – не дозволяє сприйняти жорстокість їх діянь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Children recruited by armed forces or armed groups. *Attention Required!* Cloudflare. URL: https://www.unicef.org/protection/children-recruited-by-armed-forces?utm_source=chatgpt.com (date of access: 09.06.2026).

2. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 01.01.2000 : станом на 23 черв. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text (дата звернення: 09.06.2026).

3. Gross violations of children's rights as a result of armed aggression against Ukraine: general overview - Unbloomed - Special report of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини - Головна*. URL: https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/en/gross-violations-of-childrens-rights-as-a-result-of-armed-aggression-against-ukraine-general-overview?utm_source=chatgpt.com (date of access: 09.06.2026).

4. Trafficking in Persons Report (June, 2016) // U.S. Department of State: офіц. сайт. URL: <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2016/index.htm> (date of access: 09.06.2026).

5. Діти окупованого Донбасу стали одним із видів зброї в руках терористів. Рубрика. URL: <https://rubryka.com/article/dity-okupovanogo-donbasu-staly-odnym-iz-vydiv-zbroiy-v-rukah-terorystiv/> (дата звернення: 24.05.2026).

Поляк А.Ю.
Сукмановська Л.М.

Львівський державний університет внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ**

Забезпечення прав та законних інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, належить до пріоритетних напрямів державної політики України та є важливим міжнародним зобов'язанням держави відповідно до Конвенції ООН про права дитини. Повномасштабна збройна агресія російської федерації суттєво ускладнила становище українських дітей, посиливши ризики порушення їхніх прав та обмеживши можливості реалізації державних гарантій соціального захисту [1].

Про наявність системних проблем у цій сфері свідчить створення Постановою Верховної Ради України від 8 жовтня 2025 року № 4623-IX Тимчасової слідчої комісії з питань розслідування фактів можливих порушень прав дитини при формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, соціальної підтримки сімей з дітьми, розвитку сімейних форм виховання та усиновлення (далі – комісія) [2]. У звіті комісії зазначається, що національна система захисту дітей перебуває у кризовому стані та не повною мірою забезпечує ефективне реагування як на виклики воєнного часу, так і на проблеми, що існували раніше [1].

Відповідно до законодавства України статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, є визначеним законом становищем дитини, яка внаслідок певних обставин залишилася без батьківського піклування та має право на державне забезпечення, соціальну підтримку й інші гарантії, передбачені законодавством [3].

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, користуються всіма правами, гарантованими Конституцією України, міжнародними договорами та спеціальним законодавством у сфері захисту дитинства. Держава забезпечує їм додаткові гарантії, зокрема у сфері освіти, соціального забезпечення, охорони здоров'я, житлових і майнових прав, а також створює умови для влаштування до сімейних форм виховання [4].

Проте, незважаючи на наявність широкого кола законодавчо закріплених прав і гарантій, їх практична реалізація супроводжується низкою проблем. За висновками комісії, однією з основних є відсутність належної координації та цілісного підходу з боку уповноважених органів державної влади у сфері формування та реалізації політики захисту дитинства. Внаслідок цього ускладнюється процес своєчасного виявлення дітей, які потребують державного захисту, а також належне реагування на випадки порушення їхніх прав [1].

Примітно, що в умовах повномасштабної збройної агресії та ускладнення соціально-демографічної ситуації фіксується зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: з 67 583 осіб у 2021 році до 59 350 у 2025 році. Така динаміка розцінюється як потенційний індикатор

недоліків у системі виявлення та обліку дітей зазначеної категорії. Проблемним залишається також питання забезпечення сімейних форм виховання. Так, кількість дітей, які перебувають під опікою та піклуванням, зменшилася з 2022 по 2025 рік приблизно на 6,5 тис. осіб, що може вказувати на недостатню ефективність механізмів їх влаштування у сімейне середовище. Також фіксується зростання кількості кримінальних правопорушень, вчинених щодо дітей. За даними Офісу Генерального прокурора, у 2025 році їх кількість зросла на 8,6 % і становила 6272 випадки, що свідчить про підвищення рівня ризиків для цієї категорії осіб та недостатню результативність профілактичної роботи [1]. Зазначені обставини свідчать про наявність проблем у цій сфері.

В Україні функціонує розгалужена система органів, до повноважень яких належить забезпечення захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Державна служба у справах дітей, Національна соціальна сервісна служба України, місцеві державні адміністрації та інші [5, с. 122].

До системи суб'єктів, що забезпечують захист прав дітей зазначеної категорії, також належать підрозділи Національної поліції України, які здійснюють виявлення фактів порушення прав дитини, реагування на випадки насильства, участь у заходах щодо захисту життя та здоров'я дітей, а також взаємодію з іншими уповноваженими органами у межах процедур, визначених законодавством України [6].

Як засвідчують результати наукових досліджень у сфері діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, в умовах воєнного стану забезпечення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, супроводжується низкою проблемних питань, пов'язаних із евакуацією дітей із зон бойових дій, встановленням їх правового статусу, своєчасним виявленням дітей, які залишилися без батьківського піклування, посиленням ризиків кримінально-протиправного впливу тощо [7, с. 454-455]. Зокрема, практика евакуації дітей із територій активних бойових дій та тимчасово окупованих територій засвідчила наявність труднощів, пов'язаних із встановленням правового статусу дитини, підтвердженням особи законних представників, відсутністю необхідних документів та необхідністю невідкладного прийняття рішень щодо подальшого влаштування дітей. У таких умовах на підрозділи Національної поліції покладаються не лише безпекові, а й координаційні функції, пов'язані із забезпеченням дотримання законних інтересів дитини та взаємодією з органами опіки, соціального захисту і міжнародними організаціями.

Проблемним залишається питання своєчасного виявлення дітей, які залишилися без батьківського піклування внаслідок загибелі батьків, зникнення безвісти чи вимушеного переміщення. Недосконалість механізмів інформаційного обміну між уповноваженими органами може призводити до затримки в наданні дитині відповідного правового статусу, що, своєю чергою, обмежує доступ до державних гарантій соціального захисту [1; 7]. За таких

умов важливою є діяльність підрозділів ювенальної превенції щодо виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та документування фактів можливого порушення їхніх прав.

Окремою проблемою науковці називають зростання ризиків протиправного впливу щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. В умовах війни підвищується небезпека незаконного переміщення дітей, торгівлі людьми, насильства, втягнення у протиправну діяльність та інших форм експлуатації. У зв'язку з цим особливого значення набуває своєчасність реагування підрозділів ювенальної превенції на повідомлення про загрозу правам дитини, належна процесуальна фіксація кримінальних правопорушень, учинених щодо дітей, а також ефективність профілактичної роботи [7, с. 455].

Таким чином, серед основних проблем у сфері захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування можна виділити: недостатню узгодженість діяльності суб'єктів захисту дітей; недосконалість механізмів раннього виявлення дітей, які потребують державної підтримки; підвищені безпекові ризики, зумовлені військовими діями.

З огляду на це доцільно посилити взаємодію між органами державної влади, службами у справах дітей та підрозділами Національної поліції України, удосконалити механізми обліку дітей, які залишилися без батьківського піклування, а також підвищити ефективність профілактичної роботи щодо попередження правопорушень стосовно дітей. Окремо варто звернути увагу на розвиток сімейних форм виховання та забезпечення належного захисту прав дітей в умовах воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень прав дитини при формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, соціальної підтримки сімей з дітьми, розвитку сімейних форм виховання та усиновлення за шість місяців її діяльності : Проект Постанови Верховної Ради України від 08.04.2026 № 15139. *LIGA:ZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DI14395A?an=2> (дата звернення: 31.05.2026).
2. Про утворення Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів можливих порушень прав дитини при формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, соціальної підтримки сімей з дітьми, розвитку сімейних форм виховання та усиновлення : Постанова Верховної Ради України від 08.10.2025 № 4623-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4623-20#Text> (дата звернення: 31.05.2026).
3. Термін «Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування». *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/28714> (дата звернення: 31.05.2026).
4. Площинська А. Які права мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. *Мережа правового розвитку*. URL: <https://lnk.ua/hxMO7kqVH> (дата звернення: 31.05.2026).

5. Чепкова К., Герасимчук Л. Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час збройного конфлікту: український досвід. *Нове українське право*. 2025. № 4. С. 119-127. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.14>

6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 13 бер. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 31.05.2026).

7. Зеленський Є. С. Роль Національної поліції у забезпеченні прав дитини під час дії правового режиму воєнного стану в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 2. С. 452-456. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.76>

Пономаренко В.В.

викладач кафедри адміністративного права та процесу
навчально-наукового інституту права та соціального
менеджменту Донецького державного університету
внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ВЕРБУВАННЮ ДІТЕЙ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

У наш час розвиток інформаційних технологій та стрімке поширення соціальних мереж суттєво вплинули на всі сфери суспільного життя, зокрема на процес соціалізації дітей та підлітків. Інтернет-простір став невід'ємною складовою повсякденного життя молодого покоління, надаючи широкі можливості для навчання, спілкування та самореалізації. Водночас цифрове середовище створює нові загрози безпеці дітей, серед яких особливу небезпеку становить їх вербування до протиправної діяльності через соціальні мережі.

Актуальність даної теми обумовлена зростанням кількості випадків використання злочинними угрупованнями та представниками іноземних спецслужб соціальних мереж для залучення неповнолітніх до протиправної діяльності. В умовах воєнного стану ця проблема набула особливого значення, оскільки діти дедалі частіше стають об'єктами інформаційно-психологічного впливу та вербування для виконання дій, спрямованих проти національної безпеки України.

Соціальні мережі є зручним інструментом для встановлення контактів із потенційними жертвами через можливість анонімного спілкування, використання фальшивих профілів та застосування методів психологічного впливу. Особливу увагу зловмисники приділяють дітям та підліткам через їхню вікову вразливість, недостатній життєвий досвід, прагнення до самоствердження та бажання отримати швидку матеріальну вигоду. Нерідко вербувальники використовують маніпулятивні техніки, поступово формуючи довірливі відносини з дитиною, після чого пропонують виконати певні завдання за винагороду.

Практика свідчить, що через соціальні мережі дітей можуть залучати до поширення наркотичних засобів шляхом розміщення так званих «закладок»,

участі в шахрайських схемах, кіберзлочинах, поширенні забороненого контенту, а також до диверсійної діяльності та збору інформації про об'єкти критичної інфраструктури. Особливого поширення набули випадки використання неповнолітніх для фото- та відеофіксації військових об'єктів, переміщення військової техніки, підпалів автомобілів військовослужбовців та інших диверсійних дій, що можуть зашкодити обороноздатності держави.

Правовою основою захисту дітей від втягнення у протиправну діяльність є положення Конституції України [1], Конвенції ООН про права дитини [2], Закону України «Про охорону дитинства» [3] та інших нормативно-правових актів. Зазначені документи закріплюють обов'язок держави забезпечувати безпеку дітей, захищати їх від усіх форм експлуатації та створювати належні умови для гармонійного розвитку особистості.

Важливу роль у протидії вербуванню дітей через соціальні мережі відіграють правоохоронні органи, насамперед підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України. Їхня діяльність спрямована на виявлення ризиків втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність, проведення профілактичної роботи в закладах освіти, взаємодію з батьками та педагогами, а також моніторинг загроз, що виникають у цифровому середовищі.

Разом із тим ефективне запобігання вербуванню дітей неможливе виключно силами правоохоронних органів. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу, який передбачає взаємодію державних органів, закладів освіти, сім'ї, громадських організацій та операторів цифрових платформ. Особливого значення набуває формування у дітей навичок безпечної поведінки в Інтернеті, критичного мислення та здатності розпізнавати маніпулятивний вплив.

Одним із ключових напрямів профілактики є підвищення рівня цифрової грамотності дітей. Сучасні учні повинні володіти знаннями про ризики онлайн-комунікації, способи захисту персональних даних, правила безпечного користування соціальними мережами та алгоритми дій у разі отримання підозрілих пропозицій. Водночас батьки повинні бути обізнаними щодо особливостей цифрового середовища, в якому перебувають їхні діти, та підтримувати з ними довірливі стосунки.

Окремої уваги потребує питання удосконалення законодавства у сфері захисту дітей у цифровому середовищі. Стрімкий розвиток технологій зумовлює появу нових форм протиправної діяльності, які не завжди належним чином врегульовані чинним законодавством. У зв'язку з цим необхідним є постійний моніторинг нових загроз та адаптація правових механізмів до сучасних викликів.

На завершення, можна сказати, що вербування дітей до протиправної діяльності через соціальні мережі є складною соціально-правовою проблемою, яка потребує комплексного та системного вирішення. Ефективна протидія цьому явищу можлива лише за умови поєднання правових, організаційних, освітніх та інформаційних заходів. Важливими складовими такої діяльності мають стати підвищення цифрової грамотності дітей, посилення профілактичної роботи правоохоронних органів, активна участь сім'ї та закладів освіти, а також удосконалення нормативно-правової бази у сфері захисту прав дитини. Реалізація зазначених заходів сприятиме зменшенню

ризиків залучення неповнолітніх до протиправної діяльності та забезпеченню належного рівня їхньої безпеки в сучасному цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11. 1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

Постолова К. Ю.

курсант 202 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України ОДУВС
Науковий керівник:

Шевчук В.В.

старший викладач кафедри загальноправових дисциплін
ОДУВС

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СТАТУСУ ДИТИНИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до масових порушень прав дитини. Тисячі неповнолітніх стали жертвами поранень, контузій, каліцтв, фізичного, сексуального та психологічного насильства, викрадення, незаконного вивезення за межі України, залучення до воєнізованих формувань або позбавлення батьківського піклування внаслідок бойових дій. Захист прав дітей, які постраждали від воєнних дій, є одним із пріоритетних напрямків державної гуманітарної політики України та відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у Конвенції ООН про права дитини [1].

Правовою основою захисту дітей виступає Закон України «Про охорону дитинства» [2] та Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 268 «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» [3]. Згідно з цими нормативними актами дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, визначається як особа, яка на момент здійснення воєнних дій не досягла 18-річного віку і зазнала негативних наслідків таких дій у формі поранення, контузії, каліцтва; фізичного, сексуального або психологічного насильства; викрадення або незаконного вивезення за межі України; залучення до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань; незаконного утримання, у тому числі в полоні; позбавлення батьківського піклування внаслідок війни.

Важливим аспектом є те, що заявник самостійно визначає обставину, яка мала найбільший негативний вплив на здоров'я та розвиток дитини. Досягнення повноліття під час розгляду заяви не є підставою для відмови у

наданні статусу [3]. Статус має на меті не лише офіційну фіксацію факту постраждання, а й забезпечення комплексної реабілітації, соціальної підтримки та відновлення прав дитини відповідно до принципів міжнародного гуманітарного права [6, с. 96-97].

Надання статусу здійснює орган опіки та піклування за місцем звернення або за місцем виявлення такої дитини місцевими органами виконавчої влади та/або органами місцевого самоврядування [2]. Заяву про надання статусу можуть подати законний представник дитини, сама дитина, якщо їй виповнилося 14 років, близькі родичі (баба, дід, тітка, дядько, повнолітні брат або сестра), а також представник органу опіки та піклування [3; 4].

Процедура розгляду заяви передбачає утворення комісії з питань захисту прав дитини. Рішення приймається протягом 30 календарних днів з дня реєстрації повного пакета документів. У разі потреби орган опіки та піклування має право самостійно витребувати додаткові документи. Відмова у наданні статусу можлива лише у разі відсутності обов'язкових документів і може бути оскаржена в адміністративному суді [3; 4].

Перелік документів для отримання статусу включає:

- обов'язкову заяву,
- документ, що посвідчує особу заявника,
- свідоцтво про народження дитини (або паспорт громадянина України),
- документ, що підтверджує повноваження законного представника або родинні зв'язки,
- згоду на обробку персональних даних.

Додаткові документи залежать від конкретної підстави постраждання: для підтвердження поранення, контузії чи каліцтва необхідна виписка з медичної картки або консультаційний висновок спеціаліста з діагнозом за МКХ-10; для фізичного або сексуального насильства – витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань та висновок судово-медичної експертизи (за наявності); для психологічного насильства – висновок оцінки потреб сім'ї у соціальних послугах центру соціальних служб та висновок психолога або психіатра; для фактів викрадення, депортації чи полону – витяг з ЄРДР та відповідні заяви про кримінальне правопорушення [4; 5].

Станом на 01.09.2025 року статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, в Україні отримали понад 412 тисяч дітей [7].

Наявність статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій, передбачає реалізацію окремих заходів, спрямованих на захист прав та законних інтересів таких дітей. Зокрема, передбачено забезпечення безоплатним гарячим харчуванням у державних і комунальних закладах освіти відповідно до п. 4 Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 305 [8]. Відповідно до ст. 30-1 Закону України «Про охорону дитинства» держава бере на себе зобов'язання щодо возз'єднання сімей, розшуку дітей, зниклих безвісти, повернення незаконно депортованих дітей, а також створення умов для медичної, психологічної та

педагогічної реабілітації, соціальної реінтеграції дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів [2].

Водночас окремі види соціальної підтримки, зокрема оздоровлення, санаторно-курортне лікування, додаткові гарантії у сфері освіти та інші пільги, можуть надаватися за наявності додаткових юридичних підстав або після набуття дитиною іншого спеціального правового статусу (дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, внутрішньо переміщеної особи тощо). Таким чином, попри важливе правове значення статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, обсяг пов'язаних із ним гарантій потребує подальшого нормативного вдосконалення та конкретизації.

Незважаючи на прогресивний характер законодавства, практика його застосування виявила низку проблем, зокрема складність збору доказів на тимчасово окупованих територіях, недостатню поінформованість законних представників щодо порядку отримання статусу та перевантаженість служб у справах дітей, що призводить до затягування розгляду заяв.

Для підвищення ефективності механізму захисту прав таких дітей доцільним є удосконалення міжвідомчої взаємодії, підвищення професійної підготовки фахівців органів опіки та піклування та створення єдиного державного реєстру дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій.

Отже, статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, є важливим правовим інструментом захисту дитинства в умовах війни, однак потребує подальшого вдосконалення механізмів його реалізації та нормативного забезпечення з урахуванням викликів, зумовлених триваючою збройною агресією проти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про права дитини : Конвенція ООН від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
3. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів : постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-п#Text>
4. Статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Дія. Гід: веб-сайт. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-statusu-dytyny-iaka-postrazhdala-vnaslidok-voiennykh-dii-ta-zbroinykh-konfliktiv-3279524a-9782-4d48-ace5-c1428868e365> (дата звернення: 01.06.2026).
5. Дитина, постраждала від війни в Україні: хто і як може отримати цей статус. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dytyna-postrazhdala-vid-viiny-v-ukraini-khto-i-iak-mozhe-otrymaty-tsei-status> (дата звернення: 01.06.2026).

6. Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 94-105.

7. Уряд розширив можливості для надання статусу дитини, яка постраждала від війни. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/uryad-rozshyryv-mozhlyvosti-dlya-nadannya-statusu-dytyny-yaka-postrazhdala-vid-viyny> (дата звернення: 01.06.2026).

8. Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2021 № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2021-п#Text>

Прудка Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
психології та педагогіки Одеського державного університету
внутрішніх справ

РОЛЬ ІГРОВОЇ, АРТ- ТА НАРАТИВНОЇ ТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах сучасних воєнних викликів проблема збереження психічного здоров'я дітей набуває особливої актуальності. Тривалий вплив стресогенних чинників війни – систематичні повітряні тривоги, перебування в зоні бойових дій, руйнування звичного життєвого середовища, вимушене переміщення, розлука з близькими чи їх втрата – суттєво дестабілізує емоційний стан дитини, порушує базове відчуття безпеки та може спричиняти розвиток гострих стресових реакцій, тривожних розладів і посттравматичних симптомів. За аналітичними матеріалами ЮНІСЕФ, тривалий вплив воєнного стресу істотно підвищує ризики розвитку емоційної дезадаптації, тривожних і посттравматичних реакцій у дітей [6].

Дитяча психіка є особливо чутливою до травматичних подій. Реакції дітей часто проявляються не через вербалізовані скарги, а через поведінкові зміни, регресивні реакції, порушення сну, соматизовані прояви, труднощі емоційної регуляції та комунікативні порушення. Саме тому особливого значення набуває використання психотерапевтичних підходів, які відповідають природним способам дитячого переживання та самовираження. До таких належать ігрова, арт- та наративна терапія, що забезпечують екологічне, безпечне та опосередковане опрацювання травматичного досвіду.

Ігрова терапія є однією із найбільш природних методів психологічної допомоги дітям, оскільки гра виступає провідною формою дитячої діяльності. Як зазначає G. Landreth, гра є мовою дитини, а іграшки – її словами [3]. Через символічне відтворення подій дитина отримує можливість безпечного проживання складного досвіду, його осмислення та трансформації.

Особливу ефективність в умовах воєнного стану демонструють недирективна ігрова терапія та сендплей-терапія. Під час побудови сюжетів у піску або сюжетно-рольовій взаємодії дитина символічно реконструює травматичні події, що сприяє переходу від позиції пасивного переживання до активного подолання. Практично значущою перевагою цього методу є його мобільність: терапевтичний простір може бути організований в укриттях, центрах тимчасового перебування та освітніх безпечних просторах.

Ефективність ігрової терапії підтверджується результатами метааналізу S. Bratton та співавторів, які засвідчили її статистично значущий позитивний вплив на зниження емоційних і поведінкових труднощів у дітей [1]. Водночас у контексті воєнної травматизації цей метод набуває особливої цінності завдяки здатності відновлювати суб'єктивне відчуття контролю над подіями.

Арт-терапія посідає особливе місце серед методів психологічного відновлення дітей, які пережили травматичні події. Її значущість полягає у можливості невербального вираження емоцій, що є критично важливим для дітей молодшого віку або дітей, які через пережитий шок не здатні достатньо точно описати власні переживання словами.

Як зазначає О. Вознесенська, арттерапевтичний процес у роботі з травматичними переживаннями передбачає три основні етапи: створення безпечного контейнуючого середовища, безпосереднє опрацювання травматичного досвіду та відновлення особистісних ресурсів [2].

У практиці психологічної допомоги дітям в умовах війни ефективними є вправи «Моє безпечне місце», «Намалюй свій страх», «Карта внутрішніх ресурсів», створення тематичних колажів, мандал, ліплення образів емоцій. Такі техніки сприяють емоційному розвантаженню, розвитку навичок саморегуляції та формуванню внутрішнього відчуття захищеності.

Наративна терапія, розроблена M. White та D. Epston [4], є ефективним інструментом відновлення порушеної життєвої цілісності дитини. Воєнна травма часто руйнує послідовність життєвого досвіду, деформує уявлення дитини про себе, власне минуле та майбутнє.

Класичний наративний підхід спрямований на переосмислення пережитого через реконструкцію особистісної історії. Центальною технікою є екстерналізація, яка дозволяє відокремити проблему від особистості. Страх, тривога чи переживання війни можуть бути представлені як окремий образ або персонаж, із яким дитина вступає у символічну взаємодію.

Практичну цінність мають такі методики як створення «Книги життя», техніка «Дерево життя», написання листів собі в майбутнє, створення терапевтичних казок. Вони дозволяють інтегрувати травматичний досвід у власну життєву історію без руйнівного впливу на особистісну ідентичність.

Окремо слід відзначити ефективність Narrative Exposure Therapy (далі – NET) як структурованого короткострокового протоколу роботи з дітьми, які пережили тяжкі травматичні події. На відміну від класичного наративного підходу, NET передбачає хронологічне відтворення життєвих подій із поступовою експозицією до травматичних спогадів. Систематичні огляди підтверджують її результативність у зниженні симптоматики

посттравматичного стресового розладу у дітей, які пережили війну, вимушене переселення або насильство [5].

Комплексне поєднання ігрової, арт- та наративної терапії забезпечує системний вплив на психіку дитини. Ігрова терапія сприяє первинному емоційному відреагуванню та поверненню відчуття контролю; арт-терапія стабілізує емоційний стан через невербальне самовираження; наративна терапія забезпечує когнітивне осмислення пережитого та реконструкцію життєвої перспективи.

Водночас застосування зазначених підходів потребує врахування низки професійних обмежень. Зокрема, використання ігрових, арт- та наративних технік без попередньої психодіагностичної оцінки стану дитини або без урахування стадії переживання травми може спричиняти актуалізацію травматичних переживань і ризик ретравматизації. Особливої обережності потребує використання наративних технік на ранніх етапах кризового реагування, коли дитина ще не сформувала достатнього рівня емоційної стабілізації.

Крім того, ефективність психотерапевтичного втручання значною мірою залежить від вікових особливостей дитини, рівня розвитку її рефлексивності, наявності підтримувального сімейного середовища та професійної підготовки фахівця.

Отже, інтеграція ігрової, арт- та наративної терапії у систему психологічного супроводу дітей під час воєнного стану є стратегічно важливим напрямом психосоціальної допомоги. Їх диференційоване застосування за принципом поетапності (стабілізація → опрацювання травматичного досвіду → реконструкція особистісної ідентичності) сприяє зниженню тривожності, розвитку навичок саморегуляції, відновленню внутрішнього відчуття безпеки та формуванню психологічної стійкості. Водночас результативність цих методів забезпечується лише за умов професійного супроводу, дотримання етичних принципів і врахування індивідуальної травматичної історії дитини.

ЛІТЕРАТУРА

Bratton S. C., Ray D., Rhine T., Jones L. The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes // *Professional Psychology: Research and Practice*. 2005. Vol. 36. № 4. P. 376-390.

Вознесенська Олена Леонідівна Арттерапія дітей у часи війни : методичний посібник / за ред. О. Л. Вознесенської. Київ : ВГО «Арт-терапевтична асоціація», 2023. 118 с.

Play Therapy: The Art of the Relationship / Garry Landreth. 3rd ed. New York : Routledge, 2012. 435 p.

Narrative Means to Therapeutic Ends / Michael White, David Epston. New York : W. W. Norton & Company, 1990. 223 p.

Siehl S., Robjant K., Crombach A. Systematic review and meta-analyses of the long-term efficacy of narrative exposure therapy for adults, children and perpetrators // *JCPP Advances*. 2021. Vol. 1. № 3. 12037 p.

ЮНІСЕФ. The impact of war on the mental health of children and adolescents in Ukraine : analytical report. 2023. URL: [UNICEF Ukraine Reports](#) (дата звернення: 04.05.2026).

Прудка Л. М.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
психології та педагогіки Одеського державного університету
внутрішніх справ

Нестеровська О.О.

здобувач заочної форми навчання першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» Одеського
державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧИХ СВІДЧЕНЬ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАСЛІДКАМИ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Повномасштабна війна в Україні створила безпрецедентну ситуацію масової психологічної травматизації дітей. В умовах збройного конфлікту діти страждають абсолютно непропорційно, їхні страждання різноманітні [5, с. 65]. Значна кількість неповнолітніх стала жертвами або свідками воєнних злочинів, зазнала поранень, втрати близьких, вимушеного переміщення, депортації чи перебування в умовах окупації. За таких обставин дитячі свідчення набувають особливої доказової ваги як у межах національного кримінального провадження, так і в міжнародних судових процесах, оскільки часто саме вони стають ключовим джерелом відомостей про обставини злочинів проти цивільного населення.

Разом із тим процедура отримання таких свідчень супроводжується суттєвими психологічними ризиками. Використання традиційних моделей допиту, орієнтованих переважно на дорослих учасників кримінального процесу, нерідко призводить до повторної травматизації дитини, порушення процесів пригадування, викривлення змісту спогадів під впливом стресу, сугестії та когнітивного перевантаження [8]. Це актуалізує необхідність застосування психологічно обґрунтованих підходів, які забезпечують одночасно достовірність отриманої інформації та дотримання принципу найкращих інтересів дитини.

У відповідь на сучасні виклики в Україні поступово імплементуються міжнародні стандарти правосуддя, дружнього до дитини, зокрема через розвиток моделей «Зелена кімната» та «Барнахус», а також через упровадження спеціалізованих процедур опитування дітей у практичну діяльність правоохоронних органів, наприклад через пілотний проєкт, затверджений спільним наказом чотирьох міністерств у 2023 році [6]. Такі зміни потребують глибокого осмислення психологічних закономірностей формування дитячих свідчень в умовах пережитої психотравми.

Перебування в умовах бойових дій, окупації або вимушеного переміщення спричиняє суттєві зміни в психоемоційному розвитку дитини. Дослідження показують, що діти, які пережили війну, є значно вразливішими до довгострокових психічних розладів порівняно з тими, хто ріс у мирних умовах [9]. Особливо вразливими є діти, які стали свідками насильства, втратили близьких, зазнали фізичного чи психологічного примусу, перебували в умовах ізоляції або незаконного утримання.

З позицій нейропсихології травматичний стрес супроводжується надмірною активацією структур мозку, відповідальних за реакції страху, та пригніченням функціонування систем, що забезпечують часову організацію спогадів і їх послідовну вербалізацію [1]. Унаслідок цього травматичні спогади часто мають фрагментарний, сенсорно-перцептивний характер, позбавлений чіткої хронологічної структури. Саме тому особливості дитячих показань у справах, пов'язаних із наслідками збройного конфлікту, повинні оцінюватися з урахуванням специфіки функціонування пам'яті в умовах психотравми.

Якість дитячих свідчень визначається комплексом взаємопов'язаних психологічних, вікових та процесуальних чинників. Важливе значення мають індивідуально-вікові характеристики дитини. Дошкільники через недостатню сформованість критичного мислення та підвищену навіюваність особливо чутливі до впливу навідних запитань. Дослідження S. Сесі та M. Bruck демонструють, що навіть незначні невербальні підказки інтерв'юера можуть суттєво впливати на формування хибних спогадів [7]. Діти молодшого шкільного віку схильні запам'ятовувати окремі яскраві деталі, але можуть відчувати труднощі з відтворенням часової послідовності подій. Підлітки нерідко демонструють тенденцію до мінімізації пережитого досвіду, приховування окремих фактів або емоційного дистанціювання через сором, страх чи почуття провини [7, с. 155].

Не менш важливим чинником є характер травматичного досвіду. Чим інтенсивнішим, тривалішим і повторюванішим було травматичне переживання, тим вищою є ймовірність когнітивної дезорганізації, дисоціативних реакцій і труднощів вербалізації. На якість показань також впливають умови здійснення процесуальних дій. Формалізоване середовище, багаторазове повторення травматичних спогадів, контакт із особами, яких дитина сприймає як загрозливих, значно посилюють психологічний дистрес і можуть негативно позначатися на здатності до пригадування.

Пережита кримінальна ситуація стає частиною життєвої історії дитини. Так, є дуже важливим її інтерпретація, емоційне хвилювання, а також осмислення дитиною подій, що з нею відбулися [3, с. 38].

Отримання свідчень від дітей, які пережили наслідки збройного конфлікту, супроводжується низкою специфічних труднощів. Однією з найбільш характерних особливостей є фрагментарність спогадів, коли дитина зберігає окремі сенсорні образи — звуки вибухів, запах диму, візуальні деталі — без їх інтеграції у зв'язний наратив. Часто спостерігаються виражені фізіологічні реакції: тремтіння, плач, тахікардія, мовленнєва дезорганізація. Такі прояви не можуть розглядатися як індикатори неправдивості, а відображають природну реакцію нервової системи на психотравматичне переживання.

У деяких випадках виникає психогенне блокування мовлення, коли дитина тимчасово втрачає здатність вербалізувати пережите через надмірне емоційне напруження. Поширеними є також дисоціативні реакції, які можуть проявлятися як зовнішня байдужість, відстороненість або, навпаки, підвищена емоційна збудженість. Особливої уваги потребує феномен відстроченого розкриття інформації, коли дитина повідомляє про пережите через значний

проміжок часу внаслідок страху, почуття провини, психологічного тиску чи недостатнього усвідомлення характеру події.

У більш широкому контексті роботу на цьому етапі з дітьми, постраждалими від злочинів, слід розглядати як частину процесу комплексного (правового, медичного, психологічного) супроводу дитини з метою збереження і зміцнення її фізичного і психічного здоров'я, психологічного та соціального благополуччя [3, с. 38].

Насамперед важливо забезпечити попередню психологічну підготовку дитини, встановлення довірчого контакту, стабілізацію емоційного стану та формування відчуття безпеки. Не менш значущою є адаптація фізичного середовища, зокрема використання спеціально облаштованих приміщень, що мінімізують тривожність і зменшують формалізований характер процедури.

Перспективною моделлю є міждисциплінарний підхід, реалізований у концепції «Барнахус», який забезпечує інтеграцію слідчих, психологічних, медичних і соціальних послуг в одному безпечному просторі. Важливим інструментом є використання спеціалізованих протоколів опитування, побудованих на відкритих ненавідних запитаннях, поступовому розгортанні наративу та уникненні психологічного тиску. Суттєве значення має також депонування показань, що дозволяє мінімізувати повторні допити та знизити ризик ретравматизації [4].

Таким чином, психологія дитячих свідчень у справах, пов'язаних із наслідками збройного конфлікту, є складною міждисциплінарною сферою, що потребує поєднання сучасних знань про психотравму, вікову психологію та процесуальні стандарти правосуддя, дружнього до дитини. Визнання того, що фрагментарність спогадів, емоційна нестабільність, порушення часової послідовності та труднощі вербалізації є закономірними проявами травматичного досвіду, дозволяє більш об'єктивно оцінювати дитячі показання та уникати їх хибної інтерпретації. Подальший розвиток національної системи захисту прав дітей має бути спрямований на масштабування спеціалізованих моделей опитування, удосконалення професійної підготовки фахівців і забезпечення безперервного психологічного супроводу дітей, залучених до кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

Варивода К. Нейробіологічні та психологічні аспекти посттравматичного стресового розладу: аналітичний огляд. *Scientia et societas*. 2022. № 2. С. 101-107. URL: <https://doi.org/10.31470/2786-6327/2022/2/101-107> (дата звернення: 04.05.2026).

Гловюк І.В., Дроздов О.М., Мельченко В.І. Міжнародні стандарти опитування дітей-жертв і дітей-свідків та national законодавство і практика: питання кореляції у кримінальному провадженні // *Право України*. 2022. № 12. С. 53-75.

Кімната дружна до опитування дітей : методичні рекомендації для роботи навчального полігону / уклад. Горошко В. В., Матієнко Т. В., Пасько О. М. та ін. Одеса : ОДУВС, 2022. 108 с.

Модель «Барнахус»: загальна характеристика і впровадження в Україні: зб. матеріалів. 49 с. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/20941/file/BARNAHUS_web.pdf (дата звернення: 05.05.2026).

Пилипишина І. І., Турченко О. Г. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 2. С. 64-69. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261617> (дата звернення: 04.05.2026).

Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність : наказ Офісу Генерального прокурора України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01.06.2023 № 150/445/2077/5/187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0150905-23#Text> (дата звернення: 06.05.2026).

Ceci S. J., Bruck M. Jeopardy in the Courtroom: A Scientific Analysis of Children's Testimony. Washington : American Psychological Association, 1995. 336 p.

Michels A. Psychosocial Support for Children: Protecting the Rights of Child Victims and Witnesses in Transitional Justice Processes. *Innocenti Working Papers*. 2010. №. 2010/14. 34 p. URL: <https://doi.org/10.18356/4887b3c6-en> (дата звернення: 05.05.2026).

Nela A. Psychological Effects of Armed Conflicts on Children. *The Global Psychotherapist*. 2024. Vol. 4. P. 132-138. URL: <https://doi.org/10.52982/lkj227> (дата звернення: 05.05.2026).

Пчеліна О.В.

Харківський національний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ПРАВОСУДДЯ, ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ, В УКРАЇНІ

У нинішніх умовах реформування правової системи України особливого значення набуває впровадження моделі правосуддя, дружнього до дитини. Актуальність цього питання зумовлене тим, що дитина, яка потрапляє у сферу кримінального провадження як потерпіла, свідок, підозрювана чи обвинувачена особа, є особливо вразливим учасником процесу й потребує не лише формального визнання комплексу процесуальних прав, а й створення таких процедурних та організаційних гарантій, які б забезпечували їх реальне здійснення. Саме тому правосуддя сьогодення дедалі більше орієнтується на дитиноцентричний підхід, за якого пріоритет надається найкращим інтересам дитини, повазі до її гідності, вікових та психологічних особливостей, а також мінімізації будь-якого травматичного впливу під час контакту із системою правосуддя. Ба більше, дослідження особливостей впровадження моделі правосуддя, дружнього до дитини, в Україні обумовлене також необхідністю комплексного осмислення того, наскільки національна правова система відповідає міжнародним та європейським стандартам у сфері захисту прав

дитини. Для України ця проблематика має не лише теоретичне, а й безпосереднє прикладне значення, оскільки імплементація відповідних стандартів є складовою демократичної трансформації правосуддя, утвердження верховенства права та виконання євроінтеграційних зобов'язань держави. Водночас імплементація цієї моделі передбачає не лише формальне закріплення відповідних норм, а й створення умов для практичної реалізації принципу найкращих інтересів дитини на всіх стадіях і етапах кримінального провадження. Згідно з цією концепцією держава «повинна поважати та реалізовувати право дитини на те, щоб його/її найкращі інтереси оцінювалися та бралися до уваги в якості першочергового міркування, і зобов'язана вживати всіх необхідних, свідомих та конкретних заходів для повної реалізації цього права» [1].

Правосуддя, дружнє до дитини, – це комплексна система заходів, спрямованих на захист дитини від дискримінації, повторної віктимізації та забезпечення її активної участі у правосудді. Важливим аспектом є інтеграція міжнародного досвіду та стандартів, що передбачає використання спеціалізованих процедур, підготовку фахівців, а також створення безпечного й доброзичливого середовища для дітей, які перебувають у конфлікті із законом або стають його жертвами. У цьому контексті імплементація моделі правосуддя, дружнього до дитини, є не лише правовим, а й соціальним пріоритетом, що сприяє утвердженню гуманістичних цінностей у суспільстві.

Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, розроблені з урахуванням відповідних міжнародних стандартів. Останні охоплюють комплекс принципів, норм і рекомендацій, спрямованих на забезпечення найкращих інтересів дитини на всіх стадіях кримінального провадження. Вони закріплені у численних міжнародних документах, серед іншого рекомендаційного характеру, і практиці Європейського суду з прав людини, в яких особливий акцент робиться на необхідності створення безпечного, недискримінаційного, доброзичливого середовища, де кожна дитина може бути почутою, зрозумілою та захищеною від повторної віктимізації. При цьому міжнародні акти рекомендаційного характеру не обов'язкові для застосування, однак активно використовуються з метою тлумачення та застосування положень міжнародних договорів, які є обов'язковими для виконання [2, с. 18].

Загалом міжнародні стандарти правосуддя, дружнього до дитини, закріплені в міжнародних актах, передбачають комплексний підхід до захисту прав і свобод дітей у кримінальному процесі. Вони охоплюють такі основні положення: забезпечення пріоритету найкращих інтересів дитини на всіх етапах провадження; гарантії ефективної участі дитини у процесі, включаючи право на інформацію, правничу допомогу та можливість бути почутою; захист від дискримінації, повторної віктимізації та насильства; створення спеціалізованих органів і процедур, адаптованих до віку та потреб дитини; дотримання принципів справедливого судочинства, зокрема презумпції невинуватості, права на захист, доступу до правосуддя та перегляду судових рішень. Важливим підґрунтям цих стандартів є індивідуальний підхід до кожної дитини, забезпечення належної підтримки та поваги до її гідності й особистості, а також невідкладність розгляду справи.

З метою забезпечення при здійсненні досудового розслідування, судового розгляду у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх, а також при виконанні покарань щодо неповнолітніх ефективною реалізації існуючих обов'язкових універсальних та європейських стандартів захисту та забезпечення прав дітей, виконання вимог міжнародного законодавства, в Україні реалізуються такі пілотні проєкти щодо: імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність; залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні/міжрегіональні центри з надання безоплатної правничої допомоги; запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус); реалізації «Програми відновного правосуддя за участю неповнолітніх, які є підозрюваними, обвинуваченими у вчиненні кримінального правопорушення». Згідно з цими проєктами кримінальне провадження за участю дітей здійснюється з дотриманням таких стандартів правосуддя, дружнього до дитини: забезпечення найкращих інтересів дитини на всіх стадіях/етапах кримінального процесу; право дитини на інформацію та участь у провадженні; захист від повторної віктимізації та насильства; залучення спеціалізованих фахівців і створення доброзичливого, безпечного середовища; дотримання процесуальних гарантій, індивідуального підходу та альтернативних заходів, таких як відновне правосуддя.

У контексті досліджуваної проблематики, «зважаючи на нинішні реалії України, варто зазначити, що окремим викликом є необхідність адаптації системи правосуддя до реалій та проблем, спричинених повномасштабною війною. Військовий конфлікт значно ускладнює доступ дітей до справедливого, своєчасного та безпечного правосуддя, особливо в умовах переміщення, втрати звичного середовища, травмування та роз'єднання сімей. Система має бути готовою до роботи з дітьми, які стали свідками чи жертвами воєнних злочинів, насильства, або чий права були порушені внаслідок бойових дій. Водночас особливої актуальності набуває створення ефективних механізмів підтримки та захисту дітей, доступу до психологічної допомоги, правової інформації та супроводу. Необхідно поглиблювати міжвідомчу співпрацю для своєчасного реагування на нові виклики, удосконалювати навчання фахівців, впроваджувати сучасні інструменти фіксації доказів, а також розробляти стандарти роботи з дітьми, які перебувають у ризикових ситуаціях через війну» [3, с. 830].

Отже, міжнародні акти формують нормативну та ціннісну основу для впровадження дитиноцентрованого підходу у кримінальному провадженні, за якого гарантується пріоритет найкращих інтересів дитини, повага до її гідності, забезпечення безпеки, права бути вислуханою та отримати належну правничу, психологічну й соціальну підтримку. Їх значення полягає не лише у закріпленні базових гарантій захисту прав дитини, а й у визначенні практичних орієнтирів для побудови спеціалізованих процедур, адаптованих до віку, психоемоційного стану та індивідуальних потреб неповнолітніх учасників кримінального провадження. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що в Україні вже сформовано певне нормативне й організаційне підґрунтя для розвитку правосуддя, дружнього до дитини. Водночас процес імплементації відповідних

стандартів ще не можна визнати завершеним, оскільки ефективність їх реалізації значною мірою залежить не лише від наявності нормативних положень, а й від рівня інституційної спроможності, підготовки фахівців, узгодженості дій між органами та доступності спеціалізованої допомоги для дітей у різних регіонах держави.

Серед основних проблем, що потребують подальшого вирішення, слід виокремити нерівномірність упровадження дружніх до дитини практик, потребу в подальшій спеціалізації слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів і психологів, недостатню сталість міжінституційної координації, а також необхідність удосконалення процесуальних механізмів, спрямованих на запобігання повторній віктимізації дитини. Особливої уваги ці питання набувають в умовах воєнного стану, коли суттєво зростає кількість ситуацій, у яких дитина потребує комплексного захисту, швидкого реагування держави й адаптованих процедур фіксації, оцінки й використання доказової інформації. У зв'язку з цим подальший розвиток моделі правосуддя, дружнього до дитини, в Україні має бути спрямований на системне вдосконалення кримінального процесуального законодавства, розширення мережі спеціалізованих сервісів підтримки дітей, інституціоналізацію міжвідомчої взаємодії, упровадження єдиних стандартів підготовки фахівців і забезпечення стабільного функціонування практик, що довели свою ефективність. Відповідно, імплементація міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, повинна розглядатися не як окремий напрям реформування, а як невід'ємна складова побудови гуманістичної, справедливої й ефективною системи кримінальної юстиції, орієнтованої на реальний захист прав і найкращих інтересів дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальний коментар №14 (2013) щодо права дитини на приділення першочергової уваги найкращим інтересам дитини (пункт 1 статті 3): ухвалено Комітетом з прав дитини на його шістдесят другій сесії (14 січня – 1 лютого 2013 року). URL: <https://www.refworld.org/sites/default/files/attachments/64e4da0e4.pdf>
2. Особливості здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх: навчально-методичний посібник / за заг. ред. В.В. Щепоткіної, Т.І. Слуцької. Київ, 2017. 238 с.
3. Пчеліна О.В., Пчелін В.Б. Кримінальне провадження за участю дітей: окремі процесуальні та криміналістичні аспекти. *Захист прав дитини в умовах воєнного стану*: колективна монографія. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 806–834. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-560-3-34>

Рибіна А.
курсант 3-го курсу, факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Галуцько В.М.
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри
адміністративної діяльності поліції
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДИТЯЧИХ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Наразі питання забезпечення публічного порядку та безпеки під час проведення масових заходів і досі не втрачає своєї актуальності. Навпаки, ця проблема стає дедалі гострішою у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні через збройну агресію російської федерації. Але попри всі жахи сьогодення, наші діти не повинні лишатися дитинства, адже за ними майбутнє нашої країни. Саме з цією метою і проводяться масові заходи навіть в такій складній і напруженій обстановці аби відволікти їх від страшної реальності. В такому випадку постає дедалі більше викликів на шляху реалізації такого роду заходів, адже мова йде про таку категорію населення, яка потребує більшої уваги та захисту. Отже, проведення дитячих масових заходів, особливо під час дії воєнного стану, обумовлює необхідність у посиленні та вдосконаленні заходів із забезпечення публічного порядку та безпеки, враховуючи усі ризики та потребує злагодженої взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, організаторів, педагогів, батьків та інших представників.

Поняття публічного порядку та безпеки мають комплексний правовий і соціальний характер, оскільки відображають стан суспільних відносин та рівень захищеності інтересів особи, суспільства та держави в цілому. Так, відповідно до Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» публічний порядок визначається як сукупність суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів шляхом встановлення, дотримання і реалізації правових та етичних норм [5]. Тоді як публічна безпека розглядається як стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, від джерел небезпеки природного або штучного характеру під час підготовки та проведення футбольних матчів, за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння шкоди такими джерелами

небезпеки [5]. Хоч і наведені визначення відносяться до сфери підготовки та проведення саме футбольних матчів, їх основний зміст може бути застосований як загальний і до інших видів масових заходів, адже на національному рівні досі не має чітких нормативних документів, які б тлумачили та регулювали процес здійснення громадського порядку та безпеки під час будь-яких масових заходів в цілому. Таким чином, ці два поняття виступають як взаємопов'язані між собою елементи, які створюють необхідні та безпечні умови перебування у публічному просторі, зокрема під час дитячих масових заходів, що передбачає реалізацію додаткових превентивних та захисних дій, враховуючи при цьому усі можливі фактори. Напружена політична, соціальна та економічна ситуація, пов'язана з введенням воєнного стану на території нашої країни, викликає ще більшу необхідність у захисті, особливо тоді, коли збирається не мала кількість дітей, які потребують більш підвищеного рівня контролю, реагування на можливі загрози та якісної взаємодії всіх суб'єктів, що реалізують подібного роду заходи.

З огляду на викладене вище, виникає необхідність з'ясувати зміст поняття «масові заходи», які слугують простором для концентрації великої кількості людей, що в свою чергу створює різного роду потенційні загрози та ризики. В.Г. Поліщук пропонує таке визначення: «Масові заходи – це організована, санкціонована, або несанкційована форма активних дій великих груп людей в громадських місцях з метою виявлення їх волі, захисту своїх прав і свобод, законних інтересів, задоволення в економічній, політичній, соціально-культурній, інших матеріальних та духовних сферах» [3, с. 11]. У контексті саме дитячих масових заходів слід розуміти різні напрями діяльності - освітні, спортивні, культурні та розважальні. В цьому випадку дане визначення стає більш специфічним та вузьконаправленим, адже їх основна ідея полягає в соціалізації та забезпеченні всебічного розумового, психологічного розвитку дітей, формуванні творчих навичок та, що особливо актуально в наших реаліях - підтримці та відволіканні від жажливих подій сьогодення. Тому, в такий складний час існує гостра необхідність у закріпленні саме на законодавчому рівні такого роду заходів як окремого виду, адже вони мають більш специфічні риси та потребують більшої уваги в питанні забезпечення публічної безпеки та порядку.

Запорука успіху під час проведення дитячих масових заходів полягає у раціональному та ефективному розподілу ролей та постановці певних задач серед їх організаторів та виконавців. А.В. Долинний зазначив, що наразі в Україні спеціальне законодавство, яке б регулювало порядок проведення масових заходів і забезпечення публічної безпеки під час масових заходів розроблено лише щодо забезпечення правопорядку у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів [1, с. 4]. Слід звернути увагу на те, що саме Національна поліція відіграє ключову роль в якості суб'єкта, що забезпечує публічний порядок та безпеку під час масових заходів, в першу чергу спираючись на Основний Закон - Конституцію, у статті 39 якої зазначено, що громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [2]. Слід зазначити, що

реалізація цього права під час проведення саме дитячих масових заходів спонукає до посилення уваги щодо забезпечення публічного порядку та безпеки, адже ця категорія населення в ролі учасників подібних зібрань в силу своїх фізичних та розумових здібностей є найбільш уразливою. Безпосередня діяльність поліції регулюється насамперед Законом України «Про Національну поліцію України». Відповідно до статті 2 цього закону, одним із завдань є саме надання поліцейських послуг у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку [4]. В контексті проведення дитячих масових заходів необхідно зосередитися на створенні безпечного для перебування середовища, враховуючи усі особливості та ризики. Оскільки на даний час не існує нормативних документів, які б регламентували діяльність в сфері забезпечення публічного порядку та безпеки під час дитячих масових заходів як Національної поліції так і всіх суб'єктів в цілому, можна дійти висновку, що існують певні прогалини саме у правовому регулюванні. Отже, у зв'язку з цим можна вдатися до аналогії закону. Відповідно до статті 15 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» органи Національної поліції несуть відповідальність за забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на території, прилеглої до спортивної споруди, на шляхах евакуації та в громадських місцях населеного пункту, у якому проводиться футбольний матч, якщо іншого не вимагає характер змагання або перебіг подій під час його проведення [5]. Тому, під час проведення різноманітних дитячих масових заходів є за доцільним використовувати по аналогії зазначену вище норму закону задля організації безпечного середовища для найбільш вразливої верстви населення.

Отже, Національна поліція України відіграє ключову ролі у забезпеченні публічного порядку та безпеки. Наразі національне законодавство не регулює процес підготовки та проведення дитячих масових заходів, тому існує гостра необхідність у впровадженні правової бази, яка б стосувалась саме цього напрямку. Це допоможе закріпити певні вимоги, визначаючи повноваження всіх суб'єктів забезпечення публічного порядку та безпеки, їх взаємодію та алгоритми реагування на певного роду загрози, створюватиме умови для безпечного простору дітей та усуненню усіх ризиків, які б могли виникнути на будь-якому з етапів, особливо під час дії воєнного стану на території України.

ЛІТЕРАТУРА:

Долинний А. В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017, 198 с.

Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Поліщук В.Г. Адміністративно-правове регулювання та практика проведення масових заходів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 1999. 20 с.

Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів : Закон України від 08.07.2011 р. № 3673-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3673-17#Text>

Ройляну В. К.

студентка 4 групи 1 курсу освітнього ступеня «магістратур»,
спеціальності «право», заочної форми навчання, інституту
права та безпеки, Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коропатов О. М.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін,
інституту права та безпеки, Одеського державного
університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Збройні конфлікти створюють особливо небезпечні умови для реалізації та захисту прав дитини, оскільки діти належать до найбільш вразливих соціальних груп, які потребують підвищеного рівня правового захисту. У таких умовах саме держава виступає ключовим гарантом прав дитини, на яку покладається обов'язок не лише нормативного закріплення відповідних гарантій, але й забезпечення їх ефективної реалізації через систему публічно-правових механізмів.

Роль держави у забезпеченні та захисті прав дитини під час збройного конфлікту полягає у функціонуванні системи органів державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють владно-управлінські, адміністративні та організаційні заходи щодо захисту дітей. Йдеться, зокрема, про евакуацію з небезпечних територій, надання соціального забезпечення, встановлення опіки та піклування, реагування на факти порушення прав дітей, а також координацію між різними суб'єктами публічної адміністрації. Водночас важливе значення мають міжнародно-правові зобов'язання держави, які інтегруються в національну правову систему та визначають мінімальні стандарти захисту дітей під час війни.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України № 2102-IX, в Україні запроваджено правовий режим воєнного стану, що зумовило необхідність перебудови системи публічного управління, у тому числі у сфері захисту прав дітей. В умовах дії воєнного стану держава здійснює посилене регулювання

суспільних відносин, спрямоване на забезпечення безпеки цивільного населення, насамперед дітей [1].

Значну роль у системі міжнародно-правового захисту дітей під час збройних конфліктів відіграє міжнародне гуманітарне право. Так, відповідно до статті 24 Женевської конвенції IV про захист цивільного населення під час війни 1949 року сторони конфлікту зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які залишилися без опіки внаслідок війни, не були залишені напризволяще, а також забезпечити можливість продовження їх освіти навіть за умов воєнних дій[2].

Водночас у національній правовій системі України також закріплено спеціальні гарантії захисту дітей. Зокрема, стаття 30 Закону України «Про охорону дитинства» [3] забороняє участь дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи їх вербування, фінансування, навчання або інше залучення до діяльності збройних формувань. Крім того, кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК України), що є додатковим інструментом публічно-правового захисту дитини.

Таким чином, у сучасних умовах пріоритетного значення набуває міжнародне гуманітарне право як спеціальний регулятор відносин у період збройних конфліктів, однак воно функціонує у взаємодії з національним правом. Відповідно до ч. 2 ст. 301 Закону України «Про охорону дитинства», усі заходи держави щодо захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, здійснюються відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, що підкреслює інтеграцію міжнародних стандартів у національну правову систему[3].

Сучасні українські дослідники акцентують увагу на необхідності удосконалення адміністративно-правових механізмів захисту дітей у період збройного конфлікту. Зокрема, у праці Д. С. Терещенка наголошується, що збройний конфлікт спричиняє системне порушення конституційних прав дитини, а ефективність їх захисту безпосередньо залежить від здатності держави забезпечити реальне функціонування гарантій, закріплених у національному та міжнародному праві. Автор підкреслює, що ключовим завданням держави є не лише формальне декларування прав дитини, а створення дієвого механізму їх реалізації в умовах воєнного стану та масових порушень прав людини[4].

Як зазначають Турченко О. Г. та Пилипишина І. І., державам як основним відповідальним суб'єктам за життя та безпеку населення необхідно підвищувати рівень координації та взаємодії щодо забезпечення потреб дітей під час збройних конфліктів і в постконфліктних ситуаціях. Крім того, сторони конфлікту повинні дотримуватися зобов'язань щодо захисту цивільного населення, зокрема дітей, не лише в межах міжнародного гуманітарного права, але й загальних норм міжнародного права, що формує комплексний характер правового регулювання[5].

Отже, роль держави у забезпеченні та захисті прав дитини під час збройного конфлікту має комплексний характер і реалізується через систему публічно-

правових, адміністративних та міжнародно-правових механізмів. Ефективність цих механізмів безпосередньо впливає на рівень захисту дітей в умовах війни та є показником правової, демократичної та гуманітарної держави.

ЛІТЕРАТУРА

Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/202>

Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154

Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

Терещенко Д. С. Збройний конфлікт як фактор системного порушення конституційних прав дитини в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 5. С.140 - 145

Турченко О. Г., Пилипишина І. І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 2. С. 68 -69

Riabenkyi D.R.

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border
Guard Service of Ukraine

Ordynska I.Ya.

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border
Guard Service of Ukraine

PSYCHOLOGICAL MECHANISMS FOR OVERCOMING TRAUMATIC EXPERIENCE AND ENSURING CHILDREN'S RIGHTS IN WARTIME

Armed conflicts are among the most devastating social phenomena that systematically violate the rights and undermine the psychological well-being of children. War not only destroys the material infrastructure of society but also inflicts deep harm on the psyche of the most vulnerable category of the population — children, whose personality is still in the process of formation. International humanitarian law, particularly the UN Convention on the Rights of the Child (1989), guarantees the protection of children in armed conflicts; however, the practical implementation of these norms remains extremely difficult. The problem of psychological support for children's rights in conditions of war acquires particular relevance in the context of the full-scale invasion of Ukraine, which since 2022 has directly affected millions of Ukrainian children [1, p. 221].

The most immediate psychological consequence of war for children is traumatization. Under the influence of hostilities, the loss of loved ones, forced displacement, and the destruction of the familiar environment, children develop

psychological trauma, which can manifest in the form of post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, anxiety disorders, and somatic reactions.

Crucially, traumatic experience affects not only mental health but is also directly linked to the realization of children's rights. A child suffering from PTSD is deprived of the opportunity to fully realize the right to education, development, and participation in public life, which are enshrined in Articles 28, 29, and 12 of the UN Convention on the Rights of the Child, respectively.

One of the most powerful protective psychological factors under conditions of wartime stress is the quality of family relationships and the presence of a secure attachment between the child and a significant adult. According to John Bowlby's attachment theory, the sense of security a child receives from the primary caregiver is the foundation of their emotional regulation and ability to cope with stress (Bowlby, 1969). In the context of an armed conflict, this function of the family acquires special significance: the presence of parents or caregivers acts as a powerful buffer between the child and traumatic events [2, p. 98].

At the same time, war frequently disrupts these very protective structures. The death or disappearance of parents, their mobilization, and forced separation during evacuation deprive the child of their primary source of psychological protection. Studies on the situation of child refugees from Ukraine indicate that children who evacuated with their mothers demonstrate significantly lower levels of anxiety and a higher level of adaptation compared to those who lost contact with their families. This emphasizes that ensuring a child's right to family unity, as provided for by Article 9 of the Convention, is simultaneously a legal obligation of states and an essential condition for psychological well-being.

Despite the destructive impact of war, scientific research points to a significant variable potential of child resilience — the ability to recover from psychological shocks and maintain functionality under conditions of chronic stress. Resilience is not an innate trait but is shaped by a combination of individual, family, and social factors.

The key psychological factors of resilience include: the presence of cognitive meaning and an explanation of the events taking place; the preservation of routine and predictability in daily life; a sense of social support from peers, teachers, and the community; and well-developed emotional regulation skills and coping strategies. Support from the school environment is of particular importance: studies show that participation in the educational process, even during an armed conflict, performs not only an educational but also a powerful psychotherapeutic function, structuring the child's time and providing them with a sense of normalcy and social integration [3, p. 84].

These findings have important practical implications: ensuring the right to education in wartime conditions (Article 28 of the Convention) is simultaneously a key mechanism of psychological protection. Thus, psychological well-being and the realization of children's rights are interdependent processes, rather than parallel tasks.

The implementation of psychological factors for protecting child well-being during war largely depends on the systemic activities of the state and public institutions. Effective psychological support requires a comprehensive approach that combines: early identification and screening of children with symptoms of

psychological disorders; provision of accessible psychological assistance through schools, social service centers, and mobile teams; training of educators and social workers to work under conditions of wartime stress; and the involvement of parents and the community as key agents of psychological rehabilitation.

Children's psychological well-being in conditions of armed conflict is a complex, multidimensional phenomenon at the intersection of psychological science and international law. The analysis of psychological factors demonstrates the interdependence between the observance of children's rights and the level of their psychological health: the violation of any of the core rights — to family unity, education, or protection from violence — constitutes both a psychological trauma and a factor that intensifies the child's vulnerability [4, p. 240].

References

- 1.Zlyvkov, V., Lukomska, S., Yevdokymova, N., & Lipinska, S. (2023). Children and war: A monograph. Kostiuk Institute of Psychology of the NAPN of Ukraine.
- 2.Zlyvkov, V. (2022). Psychological assistance to children of war in a socio-cultural context. Institute of Psychology of the NAPN of Ukraine.
- 3.Smith, P., Dyregrov, A., & Yule, W. (2014). Children and war: Teaching healing techniques. UCU Institute of Mental Health.
- 4.Maksymenko, S. D. (2006). Genesis of personality fulfillment. KMM.

Савайда О. І.

старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії вивчення проблем протидії торгівлі людьми
ННІПФПКП, кандидат юридичних наук, доцент

Кривуля М. О.

курсант 2 курсу, факультету №1
з підготовки фахівців для органів досудового розслідування
НПУ Львівського державного університету внутрішніх справ,

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ОБМЕЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ООН У СФЕРІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ рф

Сьогодні, в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, питання захисту прав і свобод людини, а особливо – найбільш вразливої категорії населення дітей, набуло особливої актуальності. Війна спричинила численні порушення основоположних прав дітей, зокрема права на життя, безпеку, свободу та гідність.

На нашу думку, саме в такі складні періоди найбільше проявляється важливість міжнародних механізмів захисту прав людини й дитини та необхідність ефективної співпраці держав і міжнародних організацій. Україна, як демократична та правова держава, продовжує активно відстоювати права своїх наймолодших громадян не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Особливу роль у цьому процесі відіграє Організація Об'єднаних Націй,

механізми якої спрямовані на фіксацію порушень прав дитини, надання гуманітарної допомоги та привернення уваги світової спільноти до наслідків російської агресії. Для забезпечення міжнародного захисту прав людини застосовуються різні міжнародно-правові інструменти. Серед них важливе місце займають міжнародні договори, конвенції та пакти, які встановлюють обов'язкові для держав норми поведінки [1, с. 427].

Водночас значний вплив мають і документи рекомендаційного характеру - декларації, резолюції та заяви, що формують основні принципи міжнародної правозахисної політики та сприяють зміцненню міжнародної солідарності у сфері захисту прав дітей [2, С. 250-251].

Важливим елементом діяльності ООН у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки є застосування санкційних механізмів. Санкції можуть мати різний характер: економічний, фінансовий, транспортний чи дипломатичний, і використовуються як засіб впливу на державу-порушника з метою припинення протиправних дій та відновлення міжнародного правопорядку. Проте повномасштабна агресія російської федерації проти України продемонструвала суттєві недоліки системи колективної безпеки ООН. Однією з найбільших проблем стало саме право вето постійного члена Ради Безпеки ООН, яке фактично дозволило рф уникнути повноцінного санкційного механізму з боку Організації. Будучи постійним членом Ради Безпеки, росія блокує ухвалення будь-яких рішень щодо застосування санкцій проти себе, навіть попри очевидне порушення Статуту ООН та принципів міжнародного права [3].

У результаті ООН не змогла запровадити обов'язкові глобальні санкції проти держави-агресора, що стало серйозним викликом для авторитету міжнародного права та принципу рівності держав. Водночас певним механізмом реагування стало скликання надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН у межах процедури «Єдність заради миру». Так, 2 березня 2022 року Генеральна Асамблея ухвалила резолюцію ES-11/1 із вимогою до російської федерації негайно припинити збройну агресію та вивести війська з території України [4]. Крім того, 7 квітня 2022 року було прийнято резолюцію ES-11/3 про призупинення членства рф у Раді ООН з прав дитини. На нашу думку, ці рішення мають важливе політичне та правове значення, оскільки вони демонструють підтримку України міжнародною спільнотою та засудження дій держави-агресора. Однак водночас ситуація показала необхідність реформування механізмів ООН, зокрема обмеження права вето у випадках масових порушень прав людини та актів агресії [5, С. 98].

Унаслідок агресії рф проти України Рада Безпеки ООН виявилася неспроможною ефективно реагувати на загрози міжнародному миру та безпеці через блокування рішень постійним членом - російською федерацією. Статут ООН не передбачає дієвих механізмів у випадку, коли агресором є держава - постійний член Ради Безпеки, що істотно обмежує ефективність системи колективної безпеки [6, С. 60].

Окрему увагу в умовах повномасштабної війни слід приділити проблемі документування міжнародних злочинів проти дітей, оскільки саме належна фіксація доказів є основою для подальшого притягнення винних осіб до

відповідальності. Як слушно зазначає науковець Руслан Тополевський, документування таких злочинів суттєво ускладнюється через відсутність доступу до окупованих територій, знищення доказів та приховування наслідків злочинів російською федерацією. Особливо показовою у цьому контексті є ситуація в Маріуполі, де після масових обстрілів і блокування евакуації цивільного населення, серед якого було багато дітей, досі неможливо встановити точну кількість загиблих. Крім того, окупаційна влада РФ зносить зруйновані будівлі, нерідко разом із тілами загиблих, намагаючись приховати масштаби трагедії під виглядом «відновлення міста». Невідомою залишається і доля багатьох дітей, які зникли після так званої «фільтрації», проведеної російською стороною [7, С. 81]. Вважаю, що в таких умовах діяльність міжнародних механізмів, зокрема ООН та Міжнародного кримінального суду, набуває особливого значення. Саме ретельне документування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших грубих порушень міжнародного гуманітарного права створює підґрунтя для подальшого міжнародного розслідування та забезпечення справедливості для потерпілих.

Підсумовуючи, слід зазначити, що механізми ООН у сфері захисту прав дитини та підтримання міжнародного миру й безпеки в умовах повномасштабної агресії проти України продемонстрували як свою значущість, так і обмеженість. Міжнародна спільнота змогла сформувати консолідовану політичну позицію щодо засудження дій російської федерації та активізувати низку правозахисних інструментів, однак ефективність ключового органу колективної безпеки - Ради Безпеки ООН - істотно обмежена інститутом права вето. Водночас війна в Україні засвідчила критичну важливість документування міжнародних злочинів як необхідної передумови притягнення винних до відповідальності та відновлення справедливості. У цьому контексті зростає роль як міжнародних, так і національних механізмів фіксації доказів і подальшого їх використання у міжнародних судових інституціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Міжнародний захист прав людини України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. О.Б. Онишко. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 540 с.

Кучеренко К. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини під час війни. Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (10.12.2024) / наук. керівн. М. Войтюк. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 250–251.

https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/16015/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%95%D0%97%20%28%D0%92%D0%A1%D0%95%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%9D%D0%9F%D0%9A%2010.12.2024%2925032025_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf#page=250

Transparency International Ukraine. Механізми санкцій і вигнань: як інші країни обмежують росію. 2022. URL: <https://surli.cc/itdpqh>

Агресія проти України : Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 2 березня 2022 року, A/RES/ES-11/1. Нью-Йорк : ООН, 2022. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/1>

Голопапа В. І. Санкції проти РФ крізь призму ООН, ЄС, Ради Європи, ОБСЄ та G7. Актуальні проблеми держави і права. 2025. Вип. 107. С. 98–105. URL: <https://www.apdp.in.ua/v107/12.pdf>

Білявський Д. С. Криза Ради Безпеки ООН в умовах збройної агресії Російської Федерації. Назва збірника матеріалів конференції. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», Рік 2023. С. 59-62. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/43300177-fd26-4781-b081-bd44e177f6ee/content>

Тополевський Р. Механізми ООН з документування міжнародних злочинів Російської Федерації проти України. Право України. 2024. № 10. С.74. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2024_10-s4152.pdf

Савіцький О. В.

аспірант Одеського державного університету
внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВЕРНЕННЯ ДЕПОРТОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проблема депортації українських дітей на територію держави-агресора та тимчасово окуповані території є одним із найтяжчих викликів, що постали перед національною правовою системою з початком повномасштабного вторгнення. За даними державного порталу розшуку дітей «Діти війни», йдеться про десятки тисяч неповнолітніх, чия доля наразі залишається невизначеною. Міжнародний кримінальний суд уже кваліфікував примусове переміщення дітей як воєнний злочин, що знайшло відображення в ордерах на арешт вищого політичного керівництва РФ. Водночас, попри безпрецедентну увагу світової спільноти до цього питання, внутрішній адміністративно-правовий механізм, який би забезпечував системну, а не ситуативну роботу державних інституцій із повернення та реінтеграції цих дітей, досі перебуває на стадії формування. Саме ця обставина й зумовлює актуальність наукового пошуку в означеному напрямі.

Аналіз сучасного стану адміністративно-правового забезпечення дозволяє стверджувати, що ключовою проблемою є відсутність цілісного, законодавчо визначеного поняття «депортована дитина» в адміністративному праві. На відміну від кримінального законодавства, де стаття 438 Кримінального кодексу України охоплює склад воєнного злочину у вигляді незаконного переміщення цивільного населення, адміністративне законодавство оперує більш загальними категоріями: «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів», «дитина, розлучена із сім'єю», «внутрішньо переміщена особа». Жодна з цих категорій не відображає специфіки правового статусу дитини, яка була примусово вивезена за межі державного кордону України чи утримується

на окупованій території всупереч волі законних представників. Як наслідок, посадова особа органу опіки та піклування або працівник ювенальної превенції, отримавши повідомлення про факт депортації, не має чіткого нормативного алгоритму дій, який би відрізнявся від стандартної процедури розшуку зниклої дитини. Це призводить до того, що на початковому етапі втрачається критично важлива інформація, яка могла б бути використана як доказова база в міжнародних судових інстанціях.

Окремо слід зупинитися на проблемі міжвідомчої координації. На сьогодні до процесу повернення депортованих дітей тією чи іншою мірою залучені: Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерство соціальної політики, Міністерство закордонних справ, Національна поліція, Державна міграційна служба, Державна прикордонна служба, а також органи місцевого самоврядування. Кожен із цих суб'єктів діє в межах власної компетенції, керуючись відомчими інструкціями, які часто не узгоджені між собою. Наприклад, процедура встановлення особи дитини, яку повернули на підконтрольну територію без документів, регулюється одночасно і міграційним законодавством, і нормами сімейного права, і відомчими актами Міністерства внутрішніх справ. Виникає цілком реальна ситуація, коли прикордонники, дотримуючись вимог щодо перетинання кордону неповнолітніми, не можуть оперативно передати дитину під опіку соціальних служб через відсутність прямої норми, яка б дозволяла тимчасове розміщення дитини без стандартного пакету документів. Це не просто бюрократична колізія — це конкретні години та дні, які дитина проводить у стані правової невизначеності.

Не менш гострою є проблема адміністративного супроводу реінтеграції. Повернення дитини на підконтрольну територію є лише першим кроком. Далі починається тривалий процес відновлення її соціального статусу, доступу до освіти, медицини, психологічної допомоги. Чинне законодавство передбачає спрощену процедуру реєстрації народження дітей на тимчасово окупованих територіях, проте не встановлює жодних особливостей для реєстрації факту повернення дитини з депортації. Соціальний працівник, до якого звертається родина, змушений діяти в межах загальних норм, що регулюють призначення соціальної допомоги, які не враховують специфіки ситуації: втрати всіх майнових активів сім'ї, відсутності будь-яких документів, необхідності термінового медичного обстеження. Відсутність окремого адміністративного регламенту дій посадових осіб у таких випадках фактично покладає тягар доведення права на соціальний захист на самих постраждалих, що є неприпустимим із точки зору принципів соціальної держави.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що найбільш ефективні моделі адміністративно-правового забезпечення повернення депортованих дітей будуються навколо ідеї єдиного координаційного центру. Показовим є досвід Хорватії, яка після війни 1991–1995 років створила Міністерство у справах ветеранів та постраждалих, що взяло на себе функцію міжвідомчої координації з питань розшуку зниклих осіб. Подібний підхід демонструє й Ізраїль, де функціонує Національний центр з питань зниклих дітей, який поєднує

повноваження поліції, соціальних служб та дипломатичних установ у межах єдиної адміністративної процедури. Для України, з огляду на масштаби проблеми, доцільним було б створення не окремого органу, але постійно діючого міжвідомчого координаційного штабу з чітко визначеними адміністративними повноваженнями, рішення якого мали б обов'язковий характер для всіх залучених суб'єктів.

На підставі проведеного аналізу вважаємо за необхідне виокремити такі напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення повернення депортованих українських дітей.

По-перше, необхідною є законодавча формалізація правового статусу «дитини, депортованої внаслідок збройної агресії проти України». Такий крок дозволить запустити весь наступний ланцюг адміністративних процедур: від моменту фіксації факту депортації до повного відновлення соціального статусу дитини. Відповідне визначення має бути закріплене не лише в підзаконних актах, а на рівні окремої статті Закону України «Про охорону дитинства», що підкреслить пріоритетність цього напрямку державної політики. Важливо, щоб це визначення охоплювало не лише факт примусового переміщення через державний кордон, а й випадки незаконного утримання дитини на тимчасово окупованих територіях, де юрисдикція української влади фактично відсутня.

По-друге, нагальним є прийняття на рівні Кабінету Міністрів України Порядку міжвідомчої взаємодії з питань повернення та реінтеграції депортованих дітей. У цьому документі мають бути чітко розподілені функції кожного суб'єкта, встановлені строки виконання окремих адміністративних процедур (від подання заяви про зникнення дитини до внесення інформації до відповідних реєстрів), визначені форми документів, якими обмінюються органи влади. Особливу увагу слід приділити процедурі першочергових дій: хто саме з посадових осіб має право приймати усну заяву про депортацію, протягом якого часу ця інформація має бути передана до Національного інформаційного бюро, яким чином фіксуються свідчення родичів, якщо вони перебувають за кордоном. Урегулювання цих, на перший погляд, суто технічних питань здатне суттєво підвищити оперативність реагування держави на кожен конкретний випадок.

По-третє, пропонується створення Державного реєстру дітей, постраждалих внаслідок збройної агресії, із спеціальним модулем для обліку депортованих. На відміну від чинних розрізнених баз даних, такий реєстр має акумулювати інформацію з різних джерел: заяв батьків та родичів, даних Державної прикордонної служби про перетинання кордону, відомостей із консульських установ на території третіх країн, інформації від міжнародних гуманітарних організацій. При цьому доступ до реєстру повинен бути суворо диференційованим: повний доступ — лише для вузького кола посадових осіб, безпосередньо залучених до розшуку; обмежений — для соціальних працівників, які здійснюють супровід родини після повернення дитини. Це дозволить уникнути ситуацій, коли персональні дані постраждалих стають надбанням широкого загалу, що може завдати додаткової психологічної травми.

По-четверте, необхідним є запровадження адміністративної відповідальності посадових осіб за порушення порядку обліку та розшуку

депортованих дітей. Йдеться не про криміналізацію діянь, а про встановлення чітких санкцій за формальне ставлення до своїх обов'язків: несвоєчасне внесення інформації до реєстру, невмотивовану відмову в прийнятті заяви, порушення строків міжвідомчих запитів. Відповідний склад правопорушення доцільно передбачити в Кодексі України про адміністративні правопорушення, що стане дієвим запобіжником проти бюрократичної байдужості. Паралельно слід розробити механізм дисциплінарної відповідальності для керівників структурних підрозділів, які не забезпечили належну організацію роботи на цьому напрямі.

По-п'яте, важливим напрямом є адміністративно-правова регламентація процедури реінтеграції. Окремим розділом згаданого вище Порядку міжвідомчої взаємодії має бути визначено алгоритм дій соціальних служб, закладів освіти та охорони здоров'я після фізичного повернення дитини. Цей алгоритм повинен передбачати: максимально скорочені строки відновлення документів; тимчасове — на період оформлення постійного статусу — призначення соціальних виплат на підставі одного лише акта про встановлення особи; обов'язкове психологічне обстеження та супровід; спрощений порядок зарахування до освітніх закладів без вимоги надання повного пакету документів про попереднє навчання. Усе це в сукупності має сформувати так званий «безшовний» механізм реінтеграції, коли дитина та її родина не відчують себе покинутими державою одразу після перетину кордону.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що адміністративно-правове забезпечення повернення депортованих українських дітей не може розглядатися як другорядна, суто технічна складова великої гуманітарної роботи. Це самостійний, складний за своєю внутрішньою структурою напрям правового регулювання, від якості якого безпосередньо залежить доля десятків тисяч неповнолітніх громадян України. Запропоновані напрями вдосконалення — законодавча формалізація статусу депортованої дитини, прийняття міжвідомчого порядку взаємодії, створення єдиного реєстру, встановлення адміністративної відповідальності та регламентація реінтеграційних процедур — у своїй сукупності дозволять перевести цю діяльність із площини ситуативного реагування в площину планомірної, системної державної політики. Подальші наукові розвідки в цьому напрямі доцільно присвятити порівняльно-правовому аналізу адміністративних процедур, що застосовуються в постконфліктних суспільствах, а також дослідженню ролі органів місцевого самоврядування в реалізації заходів із реінтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 468 с.

Адміністративно-правовий захист дитинства в Україні : монографія / О.М. Бандурка, О.В. Джафарова, С.М. Гусаров та ін. Харків : Золота миля, 2015. 384 с.

Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.

Захист прав дитини в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2018. 248 с.

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

Кориневич А.О. Міжнародний захист прав людини в умовах збройних конфліктів : навчальний посібник. Київ : Фенікс, 2019. 224 с.

Саламатіна К.

Здобувачка вищої освіти 1 курсу,
спеціальності «Психологія»
інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Бабчук О. Г.

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна є одним із найскладніших соціальних явищ, що чинить глибокий вплив на всі сфери життєдіяльності людини. Особливо вразливою категорією населення в умовах збройних конфліктів виступають діти, оскільки вони перебувають на етапі активного фізичного, психічного та соціального розвитку. Воєнні дії супроводжуються численними ризиками для життя і здоров'я дітей, порушенням звичних умов існування, вимушеним переміщенням, втратою соціальних зв'язків та переживанням психотравмуючих подій. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення прав дитини та підтримки її психологічного благополуччя як необхідної умови повноцінного розвитку особистості.

Забезпечення прав дитини є одним із фундаментальних принципів демократичного суспільства. Відповідно до Конвенції ООН про права дитини, кожна дитина має право на життя, безпеку, освіту, охорону здоров'я, сімейне виховання, соціальний захист та всебічний розвиток [3]. Проте в умовах війни реалізація цих прав значно ускладнюється. Руйнування освітньої інфраструктури, обмеження доступу до медичних та соціальних послуг, вимушене переселення, розлучення з близькими людьми та інші наслідки воєнних дій можуть негативно позначатися не лише на фізичному, а й на психічному здоров'ї дітей. Саме тому питання забезпечення прав дитини в умовах війни нерозривно пов'язане із завданням збереження її психологічного благополуччя.

Психологічне благополуччя дитини розглядається як інтегральний показник її психічного здоров'я, що охоплює позитивний емоційний стан, відчуття безпеки, задоволеність життям, здатність до ефективної соціальної взаємодії та реалізації власного потенціалу [1]. У кризових обставинах воно виступає важливим ресурсом адаптації та фактором, який допомагає дитині

долати наслідки стресових і травматичних подій. Водночас реалізація основних прав дитини створює необхідні умови для підтримання її психологічного благополуччя.

Одним із ключових психологічних аспектів забезпечення прав дитини є створення безпечного середовища розвитку. Потреба у безпеці належить до базових людських потреб і є необхідною передумовою нормального психічного функціонування. В умовах війни відчуття безпеки суттєво порушується через постійну загрозу життю, повітряні тривоги, обстріли та інші небезпечні події. Тривале перебування в ситуації невизначеності може спричиняти підвищення рівня тривожності, страхів, емоційної напруги та інших негативних психологічних реакцій. Тому одним із найважливіших завдань дорослих є створення умов, які дозволяють дитині відчувати захищеність, стабільність і підтримку навіть за наявності зовнішніх загроз [6].

Важливим аспектом забезпечення прав дитини є реалізація права на освіту. Освітнє середовище виконує не лише навчальну, а й соціально-психологічну функцію. Навчання забезпечує дитині можливість підтримувати звичний режим життя, зберігати соціальні контакти та розвивати власні здібності. Педагоги та психологи виступають значущими дорослими, які можуть надавати емоційну підтримку, сприяти розвитку навичок саморегуляції та допомагати дитині конструктивно переживати складні життєві ситуації. Безпечне та інклюзивне освітнє середовище є важливим чинником підтримання психологічного благополуччя дітей в умовах війни [7].

Не менш важливим є забезпечення права дитини на соціальну підтримку та участь у суспільному житті. Спілкування з однолітками, участь у колективних заходах, творчій, спортивній та громадській діяльності сприяють розвитку позитивної самооцінки, формуванню почуття приналежності та зменшенню ризику соціальної ізоляції. Особливої уваги потребують діти з числа внутрішньо переміщених осіб, які стикаються з необхідністю адаптації до нового соціального середовища. У таких випадках важливого значення набуває формування толерантного та підтримувального соціального простору, що сприяє успішній інтеграції дитини в нову спільноту [4].

Окрему роль у забезпеченні прав і благополуччя дітей відіграє доступ до психологічної допомоги. Своєчасна психологічна підтримка дозволяє зменшити негативні наслідки травматичного досвіду, сприяє розвитку адаптаційних ресурсів та попереджає виникнення психічних порушень. Психологічний супровід має охоплювати не лише дітей, а й їхніх батьків та педагогів, оскільки ефективність допомоги значною мірою залежить від узгодженої взаємодії всіх учасників процесу підтримки. [5].

Важливим психологічним аспектом благополуччя дитини є також збереження позитивної життєвої перспективи. Формування життєвих цілей, підтримка пізнавальної активності, розвиток творчих здібностей та створення умов для самореалізації допомагають дитині зберігати віру у власні можливості та позитивно сприймати майбутнє. Орієнтація на майбутнє сприяє розвитку мотивації до навчання, особистісного зростання та подолання труднощів, пов'язаних із наслідками війни [2].

Отже, забезпечення прав і благополуччя дітей в умовах війни є складним міждисциплінарним завданням, що поєднує правові, соціальні та психологічні аспекти. Психологічне благополуччя дитини виступає не лише результатом реалізації її прав, а й важливою умовою повноцінного розвитку особистості в кризових обставинах. Провідними психологічними ресурсами забезпечення прав і благополуччя дітей є сімейна підтримка, безпечне освітнє середовище, соціальна підтримка, розвиток резильєнтності, доступ до психологічної допомоги та збереження позитивної життєвої перспективи. Комплексне використання цих ресурсів сприяє зміцненню психічного здоров'я дітей, підвищенню їхньої адаптаційної спроможності та створює передумови для гармонійного розвитку навіть в умовах військової агресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В.Й, Панов М.С., Козлова А.Г. Психологічне благополуччя дитини: зміст, ознаки, критерії, показники. *Наукові перспективи*, № 4(46). 2024. С. 1213-1223
2. Коваленкова А. А. Поняття життєстійкості особистості підлітка в сучасних умовах воєнного стану в Україні. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2023. Вип. 53. С. 44-50.
3. Конвенція ООН про права дитини https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
4. Пеша І.В., Сопівник І.В., Галайдюк В.В., Кошук О.Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю. Навчальний посібник. Київ: Компринт, 2023. 449с
5. Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану : довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк, О. І. Купрєєва, В. І. Полякова, О. А. Столярчук, Л. Г. Царенко, О. Ю. Чекстєре ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 155 с.
6. Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-19#Text>
7. Романова А. Право на освіту: особливості реалізації під час війни в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія: "Юридичні науки". № 1 (37), 2023. С. 113-117.

Safjański T.
prof. WSB University

INSTRUMENTALIZATION OF MINORS IN SABOTAGE ACTIVITIES AS A VIOLATION OF CHILDREN'S RIGHTS IN HYBRID CONFLICTS – THE PERSPECTIVE OF THE ACTIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION

The paper examines the problem of the instrumentalization of minors in sabotage activities in the context of hybrid warfare waged by the Russian Federation. Based on media reports and analytical reports, the mechanisms for recruiting young people and the nature of the tasks assigned to them are presented. The exploitation of

minors in the context of sabotage constitutes a serious violation of international standards for the protection of children's rights and is also an element of a strategy to destabilize democratic states.

Contemporary conflicts increasingly take the form of hybrid operations, combining military and non-military means. A key element of this strategy is conducting non-standard sabotage and subversion operations outside the traditional battlefield, including on the territories of third countries. Examples of sabotage operations conducted in Europe and NATO countries include acts of sabotage using a "shadow fleet" on underwater infrastructure in the Baltic Sea [1, 217] and arsons [2, 13], as well as the use of so called "proxy agents", including criminals on a "crime as a service" basis [3, 6 and 4, 274]. In this second context, a particularly disturbing phenomenon is the use of minors as tools to achieve sabotage and subversion goals.

This is how a new phenomenon was created, consisting in inspiring, activating and training minors to carry out attacks not only on military facilities, but above all on the lives, health and property of citizens and enterprises. The specificity of this phenomenon lies in the fact that, regardless of whether the crimes described are committed for financial or non-financial motives, they serve to achieve the political goals of the Russian Federation. The threat of exploitation of minors in this regard has not yet been even hinted at in the scientific literature.

Media and think tanks reports indicate that the Russian Federation is exploiting youth both in Ukraine and in other European countries, embedding these activities in a broader hybrid warfare strategy. In the literature, hybrid warfare is defined as a combination of military and non-military activities, including information operations, cyberattacks and sabotage activities aimed at destabilizing opponent states [5,8]. A historical and contemporary review of influence operations allows us to conclude that acts of sabotage and subversion using proxy agents are part of the philosophy of operations of the military and special services of the Russian Federation, referred to as active measures [6, 118].

A new tactic is the recruitment of minors through computer games. Online gaming platforms provide broad access to a large user population, particularly young men, who are characterized by high activity in the virtual space and a tendency to build lasting social relationships within gaming communities. A significant factor contributing to recruitment is the game's communication infrastructure, which includes text chat and voice channels, which enable long-term, low-profile communication without the need to create separate communication tools. Additionally, games – especially those with a military theme – serve as an observational environment, allowing for the analysis of users' attitudes, political preferences, and emotional reactions. The recruitment process is supported by the fact that the game space is entertainment-based and largely beyond the direct control of social institutions (e.g., family or the education system), which lowers participants' vigilance and promotes the reduction of natural defense mechanisms. Consequently, the computer gaming environment serves as an effective tool for the Russian Federation's intelligence services to identify, select, and influence potential "minor proxy agents" [7]. Minors are also particularly susceptible to ideological narratives

and disinformation, which can lead to their radicalization and involvement in activities perceived as “patriotic.”

The latest data from the Security Service of Ukraine (SBU) and media reports from the turn of 2025 and 2026 indicate that Russian special services recruited 240 minors for sabotage and diversionary activities. Some of the recruited children were as young as 11 years old [8 and 9]. Available open data sources indicate that minors are involved in a variety of sabotage activities: setting fire to civilian and military infrastructure, damaging railway infrastructure, reconnaissance and documenting targets (e.g., photographing objects), and transporting or planting explosives.

The use of minors in sabotage activities violates fundamental norms of international law, in particular the right to protection from violence and exploitation, the right to development and education, and the prohibition on engaging children in armed conflict. This phenomenon is complex, as minors simultaneously act as perpetrators of criminal acts and victims of instrumental exploitation by state entities, which significantly complicates their legal status and security [10 and 11].

The exploitation of minors in sabotage activities as part of hybrid warfare constitutes one of the most serious violations of children's rights. The analysis conducted indicates that this phenomenon is systemic in nature and fits into a broader hybrid warfare strategy. An effective response requires integrated actions at the national and international levels, taking into account both security and human rights protection aspects. Further research is needed to characterize the criminological characteristics of so-called youth proxy agents, in particular: the motivations of minors, the modus operandi, the scale of the phenomenon, the extent of the damage caused by these activities, and the role of modern technologies in recruitment.

Bibliography

T. Safjański, B. Wiśniewski, Sabotage acts of shadow ship fleets supported by the Russian Federation on submarine infrastructure in the Baltic Sea in 2023–2025, DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-645-4-55>. V International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black Sea region: challenges and threats»: conference proceedings (November 26, 2025, Odesa, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing».

T. Safjański, The Russian Federation diversion operations involving the use of arson in Europe – new threats and challenges for Ukraine and Poland cooperation in the field of security, Матеріали XII Міжнародної Науково-Практичної Онлайн-Конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України», Одеський Державний Університет Внутрішніх Справ, м. Одеса 2025.

K. Rękawek, J. Lanchès, M. Zotova, D. Bowser, *Russia's Crime-Terror Nexus: Criminality as a Tool of Hybrid Warfare in Europe*, GLOBSEC Centre for Democracy & Resilience and International Center for Counter-Terrorism, 2025.

T. Safjański, Podpalenia w ramach operacji wpływu Federacji Rosyjskiej jako zagrożenie dla bezpieczeństwa powszechnego, Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono 2025, Fire University in Warsaw, DOI:10.5604/01.3001.0055.4383.

F.G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington 2007.

M. Galeotti, Chapter 14. Active Measures: Russia's Covert Global Reach [in:] G. P. Herd (ed.) Russia's Global Reach. A Security and Statecraft Assessment, [https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2021-04/Russia%27s Global Reach A Security and Statecraft Assessment 0.pdf](https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2021-04/Russia%27s%20Global%20Reach%20A%20Security%20and%20Statecraft%20Assessment%200.pdf) ,
dostęp 20.09.2025.

Polish Press Agency (PAP), Eksperci: gry komputerowe to dla rosyjskich służb narzędzie werbunku „jednorazowych agentów”
<https://www.pap.pl/aktualnosci/eksperci-gry-komputerowe-dla-rosyjskich-sluzb-narzedzie-werbunku-jednorazowych-agentow>, dostęp 02.04.2026.

BBC, Ukrainian teen saboteurs recruited on Telegram to attack their own country, <https://www.bbc.com/news/articles/c8r08zmkjlzo> , dostęp 03.04.2026

K. Frich, “I thought I might die”: Russia hired 240 children for sabotage operations, <https://www.dagens.com/war/i-thought-i-might-die-russia-hired-240-children-for-sabotage-operations> , dostęp 04.04.2026.

Convention on the Rights of the Child, United Nations Treaty Series (UNTS), vol. 1577, p. 3.

Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, United Nations Treaty Series (UNTS), vol. 2173, p. 222.

Сарбей Ю.В.

Харківський національний університет внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО УМОВ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Військова агресія проти України спричинила значні соціальні зміни, одним із наслідків яких стало вимушене переміщення великої кількості сімей з дітьми. Зміна місця проживання, розрив звичних соціальних зв'язків, втрата відчуття безпеки та необхідність пристосування до нових умов життя створюють додаткове психологічне навантаження на дитину та можуть ускладнювати процес її соціально-психологічної адаптації.

У сучасних умовах проблема адаптації дітей, які були змушені залишити місце постійного проживання внаслідок військової агресії, набуває особливої актуальності. Як зазначає В. Г. Панок, війна створює нові виклики для психологічної науки та практики, а також потребує розроблення ефективних підходів до психологічної підтримки населення, зокрема дітей, які належать до найбільш уразливих категорій постраждалих [1].

Адаптація дітей до нових умов життя є складним процесом, який залежить від низки соціально-психологічних чинників. Одним із найважливіших серед них виступає сімейна підтримка. Саме сім'я забезпечує дитині відчуття захищеності, стабільності та емоційної безпеки. Наявність довірливих взаємин між батьками та дитиною сприяє формуванню конструктивних способів подолання стресу та знижує ризик виникнення негативних психологічних наслідків [2]. Важливим чинником успішної адаптації є також освітнє середовище. Новий колектив, підтримка з боку педагогів та однолітків,

можливість брати участь у спільній діяльності сприяють відновленню соціальних контактів і формуванню почуття належності до групи. Водночас неприйняття або соціальна ізоляція можуть ускладнювати процес адаптації та посилювати емоційне напруження.

Особливого значення набуває психологічна допомога дітям, які пережили вимушене переміщення. У методичних рекомендаціях щодо допомоги постраждалим від кризових травматичних подій наголошується на необхідності комплексного психологічного супроводу, спрямованого на відновлення почуття безпеки, стабілізацію емоційного стану та активізацію внутрішніх ресурсів особистості [2]. Своєчасна психологічна підтримка дозволяє попередити розвиток дезадаптивних реакцій та сприяє успішнішому пристосуванню до нових умов життя. На особливу увагу заслуговують діти, які внаслідок війни втратили одного або обох батьків. Дослідження М. Томчук та М. Яцюк свідчать, що переживання втрати є потужним психотравмувальним чинником, який суттєво впливає на емоційний стан дитини та потребує тривалого психологічного супроводу [3]. У таких випадках адаптація ускладнюється не лише зміною умов життя, а й необхідністю подолання наслідків горювання та втрати значущих соціальних зв'язків.

Успішність адаптації дітей до умов вимушеного переміщення значною мірою залежить від комплексної взаємодії сім'ї, закладів освіти, психологічних служб та соціальних інституцій. Важливим завданням є не лише подолання наслідків пережитого стресу, а й створення умов для відновлення активної соціальної взаємодії, формування позитивного образу майбутнього та розвитку внутрішніх ресурсів дитини.

Отже, соціально-психологічна адаптація дітей до умов вимушеного переміщення внаслідок військової агресії є багатофакторним процесом, що визначається сімейною підтримкою, особливостями соціального середовища та доступністю психологічної допомоги. Створення ефективної системи психологічного супроводу дітей є важливою умовою збереження їхнього психологічного благополуччя та успішної інтеграції в нові умови життя.

ЛІТЕРАТУРА

Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5, №1. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5133>

Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. К. : ТОВ “Видавництво “Логос”. 207 с.

Томчук М., Яцюк М. Психологічний супровід дітей, які зазнали втрату батьків в умовах рекреації. *Наука і освіта*. 2016. (№9). С.174-176.

Середницька І.А.

Одеський державний університет внутрішніх справ

Церковна О.В.

Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРИНЦИП НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасному сімейному праві України принцип найкращих інтересів дитини є ключовим орієнтиром у вирішенні будь-яких спорів, що стосуються дітей. Він закріплений як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах, зокрема у Конвенції ООН про права дитини [1].

Водночас його реалізація набуває особливої складності в умовах воєнного стану. Війна змінює не лише соціальну реальність, але й самі критерії оцінки “найкращих інтересів” дитини, змушуючи правозастосовну практику балансувати між формальними нормами та фактичними умовами безпеки, стабільності й психологічного благополуччя дитини.

У цьому контексті виникає потреба переосмислення підходів до визначення та реалізації даного принципу в сімейних правовідносинах.

Нормативне закріплення принципу найкращих інтересів дитини є багаторівневим і охоплює міжнародний, конституційний та галузевий рівні правового регулювання.

На міжнародному рівні базовим документом, який визначає зміст цього принципу, є Конвенція ООН про права дитини 1989 року. Її стаття 3 встановлює, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, чи здійснюються вони державними чи приватними інституціями, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини [1].

Принцип найкращих інтересів дитини набуває статусу універсального міжнародного стандарту, який має пріоритетний характер та покладає на держави обов’язок не лише його формально декларувати, але й забезпечувати реальну ефективність його реалізації у правозастосовній практиці.

На конституційному рівні України цей підхід знаходить своє відображення через загальні засади захисту сім’ї, дитинства, материнства та батьківства. Зокрема, Конституція України закріплює рівність прав дітей незалежно від походження та визнає людину, її життя і гідність найвищою соціальною цінністю [2]. У сукупності ці положення формують основу для сприйняття дитини як самостійного суб’єкта права, який потребує особливого захисту з боку держави.

Більш детальне нормативне закріплення принципу міститься у Сімейному кодексі України. Хоча сам принцип прямо не завжди сформульований у вигляді окремої статті, його зміст пронизує всю систему сімейно-правового регулювання. Так, відповідні положення Сімейного кодексу визначають обов’язки батьків щодо виховання та розвитку дитини, регулюють питання визначення місця проживання дитини, врахування її думки, а також участь органів опіки та піклування у вирішенні сімейних спорів, що стосуються дітей [3].

Слід звернути увагу на той факт, що сімейне законодавство України фактично інтегрує принцип найкращих інтересів дитини у різні інститути сімейного права, що свідчить про його системоутворюючий характер.

Разом із тим, аналіз правозастосовної практики свідчить, що, незважаючи на формальне закріплення цього принципу, його зміст залишається значною мірою оціночним. Суди України, вирішуючи спори щодо дітей, формально посиляються на необхідність врахування найкращих інтересів дитини, однак фактичне наповнення цього критерію може суттєво відрізнятись залежно від конкретних обставин справи.

Принцип найкращих інтересів дитини в українському праві має чітке багаторівневе нормативне закріплення, однак водночас залишається гнучким і оціночним стандартом, що створює певні труднощі для його уніфікованого застосування у судовій та адміністративній практиці.

Умови воєнного стану в Україні зумовили суттєві трансформації у сфері реалізації принципу найкращих інтересів дитини у сімейному праві [3]. Якщо у звичайних соціальних умовах цей принцип застосовується переважно через баланс приватних інтересів батьків і дитини, то в умовах війни визначальними стають фактори безпеки, доступу до базових умов життя та реальної можливості забезпечення прав дитини.

Значного ускладнення набули правові механізми, пов'язані з визначенням місця проживання дитини, її переміщенням та евакуацією. В умовах активних бойових дій, внутрішнього переміщення населення та масового виїзду за кордон виникає потреба у швидкому прийнятті рішень, які не завжди можуть бути забезпечені у межах стандартних процесуальних процедур сімейного права.

Ключовою є проблема збереження сімейних зв'язків у ситуаціях, коли один із батьків перебуває на території ведення бойових дій, на тимчасово окупованих територіях або за межами України. Це об'єктивно ускладнює реалізацію права дитини на спілкування з обома батьками та участь кожного з них у вихованні, що є базовим елементом сімейних правовідносин.

Додатковим викликом виступає функціонування органів опіки та піклування, діяльність яких в умовах війни характеризується підвищеним навантаженням, обмеженістю ресурсів та необхідністю оперативного реагування на зміну обставин. Це, у свою чергу, впливає на якість підготовки висновків, що мають істотне значення для судового вирішення спорів щодо дітей.

Водночас у правозастосовній практиці спостерігається трансформація змісту самого принципу найкращих інтересів дитини. Якщо у мирний час його зміст значною мірою пов'язується зі стабільністю сімейного середовища, емоційними зв'язками та умовами довгострокового розвитку, то в умовах війни пріоритетного значення набувають критерії фізичної безпеки, захисту життя та здоров'я дитини, а також забезпечення мінімально необхідних умов її існування.

З огляду на зазначене, воєнний стан зумовлює не лише ускладнення реалізації принципу найкращих інтересів дитини, але й фактичну

трансформацію його змістовного наповнення, що свідчить про адаптивний характер сімейно-правового регулювання в умовах надзвичайних ситуацій.

У судовій практиці Верховного Суду України послідовно підкреслюється, що при вирішенні спорів щодо дітей визначальним є принцип найкращих інтересів дитини, який має пріоритет над формальною рівністю прав батьків.

Також у практиці Верховного Суду зазначається, що думка дитини є важливим елементом оцінки її інтересів, однак не має абсолютного характеру та повинна враховуватися з урахуванням віку та зрілості [5].

У спорах щодо визначення місця проживання дитини Верховний Суд неодноразово наголошував, що ключовим критерієм є саме забезпечення найкращих інтересів дитини, які мають пріоритет над формальним рівнем рівності прав батьків. При цьому судова практика виходить із необхідності комплексної оцінки обставин справи, зокрема: віку дитини, її емоційного зв'язку з кожним із батьків, умов проживання, стабільності середовища, а також здатності кожного з батьків забезпечити належний розвиток дитини[4].

Зокрема, у правових позиціях Верховного Суду у справах про визначення місця проживання дитини підкреслюється, що суди повинні виходити не з абстрактного формального підходу, а з реальної оцінки обставин, які впливають на фізичний, психологічний та соціальний добробут дитини[6]. У цьому контексті судова практика поступово відходить від суто формального тлумачення сімейно-правових норм і переходить до більш оціночного та індивідуалізованого підходу.

Водночас у судовій практиці Верховного Суду простежується підхід, за якого застосування принципу найкращих інтересів дитини не завжди супроводжується детальною конкретизацією критеріїв, покладених в основу рішення, що ускладнює формування єдиної правозастосовної практики [4–6].

Окрему роль у забезпеченні реалізації цього принципу відіграють органи опіки та піклування. Їх висновки відповідно до сімейного законодавства України мають важливе процесуальне значення для суду, оскільки містять оцінку умов проживання дитини, взаємин у сім'ї та загальної ситуації, в якій перебуває дитина.

Разом із тим, у практичній діяльності органів опіки та піклування в умовах воєнного стану виникають додаткові виклики, пов'язані з обмеженістю ресурсів, необхідністю оперативного реагування та складністю здійснення повноцінного обстеження умов проживання дитини. Це об'єктивно впливає на повноту та глибину відповідних висновків, що, у свою чергу, може позначатися на якості судового розгляду справ щодо дітей.

Судова практика та діяльність органів опіки та піклування демонструють поступовий перехід від формального застосування принципу найкращих інтересів дитини до більш змістовного, оціночного та індивідуалізованого підходу, однак водночас виявляють проблеми уніфікації критеріїв його застосування та забезпечення їх стабільності в умовах надзвичайних викликів.

Дослідження підтверджує, що принцип найкращих інтересів дитини є фундаментальним засадничим принципом сімейного права України, який має

багаторівневе закріплення у міжнародному, конституційному та галузевому законодавстві.

Водночас його правова природа як оціночного та багатокомпонентного стандарту зумовлює складність уніфікованого застосування у судовій практиці, що особливо яскраво проявляється в умовах воєнного стану.

Війна виступила фактором, який суттєво трансформував зміст та пріоритети реалізації зазначеного принципу. Якщо у звичайних умовах його застосування орієнтується на забезпечення стабільності сімейного середовища, гармонійного розвитку дитини та збереження сімейних зв'язків, то в умовах збройної агресії першочергового значення набувають критерії фізичної безпеки, захисту життя та здоров'я дитини, а також забезпечення мінімально необхідних умов її існування.

Практика Верховного Суду України та діяльність органів опіки і піклування свідчать про поступовий перехід від формально-декларативного підходу до більш індивідуалізованого та оціночного застосування принципу найкращих інтересів дитини. Водночас відсутність єдиних чітких критеріїв його змістовного наповнення створює ризики неоднакової правозастосовної практики.

Підсумовуючи викладене можна дійти висновків, що принцип найкращих інтересів дитини в умовах війни набуває розширеного змісту та функціональної трансформації, що вимагає подальшого розвитку як доктринальних підходів, так і судової практики з метою забезпечення його більшої визначеності та ефективності застосування.

ЛІТЕРАТУРА

Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 06.05.2026).

Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 06.05.2026).

Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 06.05.2026).

Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 04 серпня 2021 року у справі № 654/4307/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 06.05.2026).

Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 06.05.2026).

Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 14 вересня 2022 року у справі № 466/1017/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 06.05.2026).

ЯКОЮ МОЖЕ БУТИ ЮРИСДИКЦІЯ ОНОВЛЕНИХ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ?

Після початку збройної агресії РФ проти України у лютому 2022 року набула особливої актуальності проблема поновлення діяльності військових судів. При цьому одночасно з проблемою поновлення діяльності військових судів та визначення структури вказаних судів, постає проблема визначення юрисдикції військових судів, тобто категорії проваджень, які будуть розглядати військові суди.

Так, до компетенції військових судів на думку Ю. Боброва слід віднести наступні категорії справ: кримінальні правопорушення, передбачені главою XIX ККУ, а саме кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення); усі кримінальні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, у тому числі – в групі з цивільними особами; кримінальні правопорушення, вчинені працівниками ЗСУ, при виконанні ними своїх службових обов'язків; адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б «Військові адміністративні правопорушення» КУпАП; розгляд адміністративних справ у порядку, визначеному КАС України, пов'язаних з прийняттям на військову службу, її проходженням та звільненням з військової служби. Доцільно також віднести до юрисдикції військових судів вирішення кримінальних проваджень про злочини, вчинені учасниками незаконних військових формувань (комбатантів) на тимчасово окупованих територіях [1, с. 55]. В цілому з вказаними пропозиціями ми погоджуємося.

Законопроектом від 29 листопада 2023 року № 10302 пропонувалося статтю 31 КПК доповнити частиною п'ятнадцятою, згідно з якою кримінальне провадження у справах про кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку здійснюються суддею, уповноваженим згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження у справах вказаних категорій [2]. Тобто пропонується обмежений перелік кримінальних правопорушень, провадження по яких буде здійснюватися визначеним суддею.

Також представляють інтерес пропозиції до проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо функціонування військових судів від 27 лютого 2025 року № 13048. Так, ч. 5 ст. 22 вказаного Закону пропонується викласти у редакції, згідно з якою військові суди гарнізонів розглядають справи щодо військових кримінальних правопорушень, порушень правил та звичаїв ведення війни, порушення законодавства про державну таємницю в ЗСУ та військових формуваннях, адміністративні справи,

в яких стороною є військовослужбовець або орган військового управління, справи про дисциплінарні правопорушення військовослужбовців [3].

Разом з тим, на нашу думку, високо оцінюючи значення вказаних пропозицій, потрібно внести уточнення та викласти пропозиції в іншій редакції. Так, на нашу думку не потрібно у військових судах розглядати справи про дисциплінарні правопорушення військовослужбовців, так як цілком задовільний порядок, передбачений Дисциплінарним статутом ЗСУ [4].

При цьому можна навести, наприклад позитивний досвід застосування у системі Національної поліції України Дисциплінарного статуту Національної поліції України, затвердженого Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII [5]. Визначення за судами розгляду справ про дисциплінарні правопорушення військовослужбовців потягне за собою надмірну завантаженість судової системи вказаними порушеннями на шкоду якісному розгляду військовими судами кримінальних та адміністративних правопорушень.

При цьому потрібно вказати, що кримінальні правопорушення, передбачені розділом XIV «Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» мають специфіку, наближену до військової справи, впливають на обороноздатність держави.

На нашу думку також необхідно віднести до розгляду військових судів адміністративні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

В подальшому у Верховній Раді України зареєстровано законопроект від 17 березня 2026 року № 15084 про внесення змін до КПК України, який передбачає, що справи про військові кримінальні правопорушення та злочини проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку розглядатимуть лише судді, які уповноважені на такі провадження. Раніше Верховна Рада України вже намагалася внести зміни до КПК України щодо спеціалізації суддів для розгляду військових злочинів, проте законопроект від 29 листопада 2023 року № 10302 не був підтриманий [6].

На думку Ю. Бобровой принцип територіальності у військовому правосудді повинен реалізуватися через утворення військових судів гарнізонів (окружних військових судів) як місцевих судів загальної юрисдикції (судів першої інстанції) з урахуванням дислокації військ і будови ЗСУ та інших військових формувань, а також їх органів управління. До підсудності військових судів слід віднести справи з урахуванням суб'єкта військової служби – військовослужбовця (військовозобов'язаного та резервіста під час проходження ними військових зборів), а також службовця ЗСУ при виконанні ним своїх службових обов'язків на території військової частини (установи) [7, с. 106]. Наукова позиція Ю. Бобровой уявляється нам доречною.

Висновки: Відповідно потрібно конкретно визначити перелік справ, що розглядаються військовими судами при їх поновленні, а саме: кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці в ЗСУ та військових формуваннях, кримінальні правопорушення у сфері недоторканності державних

кордонів, забезпечення призову та мобілізації, кримінальні правопорушення, передбачені розділом XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)», розділом XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Кримінального кодексу України; інші кримінальні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження ними зборів, у тому числі вчинені в групі з цивільними особами; кримінальні правопорушення, вчинені службовцями ЗСУ при виконанні ними своїх службових обов'язків на території військової частини (установи); військові адміністративні правопорушення (глава 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення); адміністративні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів; розгляд адміністративних справ у порядку, визначеному КАС України, пов'язаних з прийняттям на військову службу, її проходженням та звільненням з військової служби.

ЛІТЕРАТУРА.

Бобров Ю. Адміністративно-правові засади створення та діяльності військових судів в сучасній Україні. *Система військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 29 жовт. 2019 р. Київ : «АртЕк», 2019. С. 48–56. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/zbirnik_14.11.2019.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо складу суду у справах про військові кримінальні правопорушення, кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку від 29 лист. 2023 р. № 10302. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/7226ed84-1819-4df3-a8b2-dc5e366f671e> (дата звернення: 31.05.2026).

Порівняльна таблиця до проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо функціонування військових судів від 27 лют. 2025 року № 13048. URL : <blob:https://itd.rada.gov.ua/aebbf03a-68e7-4a0d-88db-f702e59f95da> (дата звернення: 31.05.2026).

Дисциплінарний статут Збройних Сил України : затв. Законом України від 24 бер. 1999 р. № 551-XIV. URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/aebbf03a-68e7-4a0d-88db-f702e59f95da> (дата звернення: 31.05.2026).

Дисциплінарний статут Національної поліції України : затв. Законом України від 15 бер. 2018 р. № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення: 31.05.2026).

Військові злочини розглядатимуть судді відповідної спеціалізації – Рада робить другу спробу внести зміни КПК. *Судово-юридична газета* : веб-сайт. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/356120-voennye-prestupleniya-budut-rassmatrivat-sudi-sootvetstvuyushey-spetsializatsii-rada-delaet-vtoruyu-popytku-vnesti-izmeneniya-v-upk> (дата звернення: 31.05.2026).

Боброва Ю. Забезпечення територіального принципу судочинства у ході розгляду кримінальних та адміністративних проваджень стосовно військовослужбовців Збройних сил України. *Система військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 29 жовт. 2019 р. Київ : «АртЕк», 2019. С. 102–107. URL : https://ippi.org.ua/sites/default/files/zbirnik_14.11.2019.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

Снітніков Д. Г.

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник:

Резніченко Г. С.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У СИСТЕМІ КРИМІНОГЕННИХ ЧИННИКІВ

На сучасному етапі розвитку правової держави проблема злочинності неповнолітніх не втрачає своєї гостроти, незмінно перебуваючи у фокусі першочергової уваги суб'єктів віктимологічної профілактики та правоохоронних інституцій. Традиційні підходи до розуміння генезису підліткової делінквентності наразі потребують переосмислення, оскільки повномасштабна ескалація збройного конфлікту виступила потужним каталізатором деструктивних соціальних процесів.

Воєнний стан зумовив кардинальну трансформацію системи детермінант, що сприяють криміналізації молодіжного середовища. Зокрема, до базових економічних чинників додалися специфічні стресові фактори: вимушена міграція, руйнування звичних соціальних зв'язків, послаблення інституту сім'ї та освітнього контролю. Така сукупність екзогенних та ендегенних впливів призвела до якісної зміни структури правопорушень. Якщо раніше протиправні дії неповнолітніх часто мали ситуативний або імпульсивний характер, то за нинішніх умов спостерігається їх перехід у категорію системних кримінальних проявів. Ця тенденція свідчить про формування стійких моделей делінквентної поведінки, що вимагає від держави впровадження новітніх стратегій превенції та корекції правосвідомості молоді.

Деструктивні економічні наслідки, спричинені повномасштабною збройною агресією, виступають фундаментальним чинником, що суттєво детермінує сучасний стан, структуру та динаміку злочинності неповнолітніх. Системна криза, що супроводжується руйнуванням промислової інфраструктури, зростанням рівня безробіття та загальним погіршенням

майнового стану домогосподарств, створює підґрунтя для інтенсивної криміналізації молодіжного середовища.

На тлі різкої майнової диференціації та зниження життєвого рівня населення спостерігається стрімка негативна кореляція статистичних показників правопорушень серед осіб, які не досягли повноліття. Сучасна криміногенна ситуація характеризується не лише кількісним зростанням, а й якісною трансформацією векторів злочинної діяльності. Зокрема, у структурі делінквентної поведінки дедалі частіше фіксується перехід від традиційних корисливих посягань на власність - таких як дрібні крадіжки чи грабежі, зумовлені часто первинними матеріальними потребами - до високотехнологічних та інтелектуалізованих правопорушень.

Особливої актуальності набуває поширення складних видів шахрайства у кіберпросторі. Використання методів соціальної інженерії, фішингу та інших протиправних схем у цифровому середовищі стає для неповнолітніх ілюзорним способом швидкого збагачення в умовах економічної нестабільності. Така тенденція свідчить про глибоку деформацію правосвідомості підлітків під тиском екзогенних фінансових чинників, що вимагає негайного перегляду стратегій превентивної діяльності правоохоронних органів та впровадження новітніх методів віктимологічної профілактики, адаптованих до реалій воєнного часу.

Емпіричний аналіз показників звітності Офісу Генерального прокурора свідчить про сталу тенденцію переважання корисливих злочинів у структурі підліткової делінквентності. За результатами 2023 року кількісні показники за вказаною категорією осіб розподілилися наступним чином: крадіжка - 1086 кримінальних правопорушень, шахрайство - 309 випадків.

Аналіз статистичних показників у динаміці свідчить про поступову дескалацію кримінальної активності неповнолітніх у досліджуваних категоріях. Зокрема, за результатами 2024 року зафіксовано зниження кількості таємних викрадень майна до 820 одиниць, а випадків шахрайства до 168. Зазначена тенденція до кількісного скорочення збереглася і в 2025 році, протягом якого було зареєстровано 371 крадіжку та 95 фактів шахрайських дій, вчинених неповнолітніми [1].

«Загальна тенденція вказує на те, що злочини проти власності, зокрема крадіжки, становлять значну частку всіх злочинів, які скоюють підлітки.» [2 с. 154].

Попри видиму деескалацію статистичних показників, зазначена динаміка потребує критичного осмислення крізь призму декількох детермінуючих чинників. По-перше, вагомий вплив на кількісні параметри злочинності справила масова зовнішня міграція неповнолітніх за межі України, що призвело до фізичного скорочення потенційного суб'єктного складу правопорушень на території держави. По-друге, спостерігається виражена трансформація вектора протиправної діяльності, а саме її переміщення у віртуальне середовище (кіберпростір), що зумовлює високий рівень латентності таких діянь та складність їх первинної реєстрації.

На превеликий жаль, методика розслідування шахрайств у віртуальному просторі наразі демонструє недостатній рівень ефективності, що зумовлено високим ступенем анонімності та транскордонністю таких діянь. Ситуація

ускладнюється стрімкою інкорпорацією технологій штучного інтелекту у протиправну діяльність, що створює нове підґрунтя для генерації високотехнологічних кримінальних схем. Зазначене актуалізує нагальну потребу в розробці інноваційних стратегій протидії та вдосконаленні криміналістичного інструментарію розслідування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-tarezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 22.04.2026).

2. Домброван Н. В., Снітніков Д. Г. Феномен кримінальної поведінки неповнолітніх в умовах цифровізації: аналіз впливу деструктивного інтернет-контенту. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2025. № 4. С. 152–158. URL: <https://sulj.oduvs.od.ua/archive/2025/4/25.pdf> (дата звернення: 22.04.2026).

Солопова І. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри національного та міжнародного права
Одеського національного морського університету

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

В умовах становлення демократичної, правової держави особливого значення набуває ефективна взаємодія правоохоронних органів із суспільством, особливо в сучасних реаліях, де зростає рівень криміногенної небезпеки, саме надзвичайної уваги набуває проблема ефективної взаємодії Національної поліції України з інститутами громадянського суспільства. Одним із ключових суб'єктів забезпечення публічної безпеки та правопорядку в Україні виступає Національна поліція України, діяльність якої дедалі більше орієнтується на принципи відкритості, підзвітності та партнерства з громадянами. Такий підхід відповідає сучасним європейським стандартам поліцейської діяльності та сприяє формуванню нової моделі правоохоронної системи, заснованої на довірі населення. Аналітичне осмислення цього явища спирається на положення про те, що традиційний інституційний потенціал правоохоронних органів є обмеженим і не здатен самостійно забезпечити належний рівень публічної безпеки без активного залучення громадськості до процесів превентивного контролю та оперативного реагування. У такому контексті взаємодія Національної поліції України з населенням розглядається не лише як засіб демократизації правоохоронної практики, а й як фундаментальна передумова підвищення ефективності протидії злочинності, зміцнення рівня довіри громадян до поліції та формування партнерських моделей організації публічного порядку.

Актуальність проблематики зумовлюється низкою чинників. По-перше, динаміка злочинності в Україні, що посилюється в умовах воєнного стану, вимагає від Національної поліції України не лише ефективної оперативно-розшукової та процесуальної діяльності, але й вироблення нових механізмів комунікації з населенням. По-друге, європейський вектор розвитку української державності передбачає імплементацію стандартів поліції, орієнтованої на потреби громади (community policing), що уможлиблює побудову горизонтальних зв'язків між правоохоронцями та громадянами. По-третє, низький рівень довіри до правоохоронних органів, зафіксований у соціологічних дослідженнях, засвідчує нагальну потребу в посиленні відкритості, прозорості та підзвітності Національної поліції України.

Взаємодія поліції з громадськістю є невід'ємною складовою ефективною реалізації її повноважень, оскільки саме активна участь громадян у забезпеченні правопорядку дозволяє своєчасно виявляти, попереджати та припиняти правопорушення. У цьому контексті важливого значення набуває впровадження концепції «community policing», яка передбачає тісну співпрацю поліції з територіальними громадами, громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування. Взаємодія з громадськістю є не факультативною складовою, а необхідним інструментом досягнення стратегічних цілей Національної поліції України: запобігання та розкриття правопорушень, забезпечення невідворотності відповідальності, формування безпечного соціального середовища. Її практична реалізація може здійснюватися через механізми громадських рад, співпрацю з неурядовими організаціями, використання сучасних інформаційних технологій для комунікації з населенням та інституалізацію партнерських практик у сфері превентивної діяльності.

Отже, наукове осмислення проблеми взаємодії Національної поліції України з громадськістю є важливим для розвитку сучасної теорії кримінальної юстиції та вироблення ефективних моделей правоохоронної діяльності, здатних відповідати викликам сьогодення.

На думку В. О. Меркулової, ефективна взаємодія Національної поліції з громадськістю є ключовим чинником забезпечення публічної безпеки та запобігання злочинності, оскільки традиційні правоохоронні інститути не можуть самостійно виконувати всі функції контролю та превенції. Дослідниця підкреслює, що організація партнерських відносин між поліцією та населенням повинна ґрунтуватися на принципах відкритості, прозорості та поваги до прав людини, що сприяє підвищенню рівня довіри громадян до правоохоронних органів. Водночас вчена відзначає, що взаємодія має мати системний характер і реалізовуватися через різноманітні механізми: громадські ради, волонтерські проекти, інформаційні кампанії, спільні превентивні заходи. Особливу увагу слід приділяти контролю за кримінально-виконавчими процесами та залученню громадськості до соціальної адаптації засуджених, що забезпечує баланс між державним наглядом і громадським участю. Такий підхід формує ефективну модель співпраці поліції та громадян для стабільного забезпечення правопорядку [1, с.90].

У сучасних умовах поліцейська діяльність виступає не лише ключовим інструментом забезпечення державної та публічної безпеки, а й багаторівневою системою взаємодії правоохоронних органів із населенням та інститутами громадянського суспільства. Проте залучення громадян, наприклад, до реалізації завдань ОРД носить строго обмежений характер, що обумовлює низку структурно-функціональних і правових проблем [2, с.170]. По-перше, залучені особи позбавлені компетенції щодо прийняття оперативних рішень та комплексного застосування сил, засобів і методів розшукової діяльності, що знижує їх роль у повноцінній реалізації завдань підрозділів. По-друге, добровільність та конфіденційність участі громадян, хоча й забезпечує захист їхніх прав та інтересів, одночасно створює дисбаланс між потенційними ресурсами громадськості та потребами оперативних структур у доступі до інформації та виконанні складних завдань.

На думку А. В. Кубаєнка, сучасна організація та функціонування поліції у контексті взаємодії з громадськістю ґрунтується на комплексному впровадженні суспільно орієнтованих принципів, що забезпечують активне включення населення у процес підтримання публічної безпеки. Вчений підкреслює важливість створення системи громадського контролю, яка дозволяє моніторити діяльність поліції, забезпечує прозору комунікацію та механізми зворотного зв'язку, що підвищує рівень довіри та соціальну легітимність правоохоронних органів. На думку дослідника, конструктивний діалог із населенням, реалізація принципів відкритості та доступності інформації, а також партнерські моделі взаємодії дозволяють оптимізувати діяльність поліції та створюють умови для інтеграції інтересів держави й громадян у спільну систему забезпечення правопорядку [3, с.86].

Додатково проблематизується це питання і правовим регулюванням доступу до державної таємниці відповідно до ст. 27 Закону України «Про державну таємницю», що потребує узгодження керівників органів із Службою безпеки України [4]. Існує нормативне обмеження залучення осіб, діяльність яких передбачає збереження професійної таємниці (адвокати, нотаріуси, медичні працівники, журналісти, священнослужителі), що формує дилему між забезпеченням ефективності поліцейської діяльності та дотриманням конституційних прав.

Основні напрями залучення громадян до поліцейської діяльності включають попередження та профілактику правопорушень, виявлення умов та причин, розшук осіб, які переховуються або зникли безвісти та інше. Проблемним залишається поєднання інтересів певних поліцейських служб і громадськості при виконанні завдань, формування механізмів мотиваційного стимулювання добровільної участі, а також уникнення концентрації контролю в межах одного суб'єкта, що критично впливає на ефективність діяльності та законність процедур.

Таким чином, правове, організаційне та етичне обмеження участі населення у проведенні поліцейської діяльності вимагає комплексного дослідження, систематизації нормативних колізій та розроблення концептуально нових механізмів інтеграції громадськості у правову практику,

які б поєднували захист прав людини, державну безпеку та оперативну ефективність.

Аналіз взаємодії Національної поліції з громадськістю свідчить, що ефективне забезпечення публічної безпеки неможливе без інтеграції ресурсів суспільства у превентивну діяльність. Проте обмежений характер участі громадян, добровільність і конфіденційність їхньої співпраці, а також нормативні бар'єри щодо розкриття професійної таємниці створюють структурні й правові дисбаланси, які стримують потенціал взаємодії. У зв'язку з цим нагальною є розробка системи багаторівневої комунікації між поліцією, інститутами громадянського суспільства та населенням, що базувалася б на принципах відкритості, прозорості та партнерства. Рекомендовано впровадження інтегрованих платформ обміну інформацією, стимулювання добровільної участі через правове й соціальне заохочення, а також регулярний моніторинг ефективності громадського контролю. Доцільним є формування навчальних програм для населення з питань безпеки, що підвищить компетентність учасників і водночас забезпечить баланс між державним контролем і громадським впливом. Такий підхід створює основу для стабільної моделі співпраці поліції та громадськості, здатної адаптуватися до динамічних соціально-кримінальних викликів.

Література

1. Меркулова В. О. Взаємодія громадськості та органів кримінальної юстиції на різних стадіях кримінального судочинства: окремі аспекти удосконалення правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. №1. С. 85-92.

2. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 258 с.

3. Кубасенко А.В. Взаємодії поліції та суспільства в сфері реалізації правоохоронної функції. *Юридичний вісник*. 2020. №2. С. 81–87.

4. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3859-XII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3859-12>

Сотник В. О.
студентка 1-го курсу ІПБ
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Ніцевич А. С.
старший викладач кафедри державно-правових дисциплін
ІПБ Одеського державного університету
внутрішніх справ

ПРАВО ДИТИНИ НА ЖИТТЯ ТА БЕЗПЕКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ

Надзвичайні умови життя внаслідок збройної агресії, бойові дії на Сході України з 2014 року, принесли за собою тяжкі наслідки для населення на близьких територіях, а з 2022 року переросли у повномасштабну війну по всій території України, що несе загрозу життю та здоров'ю громадян у кожному регіоні держави.

Право на життя є основним особистим правом людини та громадянина. Згідно статті 27 Конституції України, право на життя є невід'ємним правом людини й обов'язком держави є його захист, що підкріплюється положенням статті 3 Конституції України про те, що життя людини визнається однією з найвищих соціальних цінностей держави [1]. Даний закон є яскравим прикладом визначення прав людини, в тому числі й дитини, саме в Україні, проте слід звернути увагу на закріплення цінності життя на міжнародному рівні. Така ознака права на життя як «невід'ємність» закріплюється і в Конвенції про права дитини, що спрямована саме на визначення прав осіб, що не досягли 18-ти річного віку (якщо вона не досягає свого повноліття раніше згідно законів її держави) [2].

Визначивши нормативну базу права на життя людини та зокрема дитини, розглянемо їх практичне застосування в умовах повномасштабної війни в Україні.

Збройні атаки країни-агресора спрямовується на ураження як важливої інфраструктури, так і населення. Згідно даних вебсайту «Діти війни», станом на 10 травня 2026 року, внаслідок збройної агресії проти України, загинуло 710 дітей, поранено 2498 осіб та 2317 осіб наразі зниклі безвісти, чия доля невідома [5]. Зауважимо, що статистика не є точною через низку причин, зокрема через окупацію деяких регіонів України, з яких отримати дані практично неможливо. Сьогоднішній збройний конфлікт перетворив характер загроз життю дитини з випадкового, що полягав у можливості нещасних випадків, у систематичний, де практично кожна атака несе за собою втрати життя українських дітей. Це свідчить про пряме порушення статті 48 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, у якій йдеться про важливість розрізняти цивільне населення й комбатантів для забезпечення поваги й захисту перших [3].

Внаслідок цього порушення, діти перетворились на випадкові цілі збройного конфлікту, що призводить до масових трагедій. Окрім прямої загрози каліцтва дітей внаслідок обстрілів, основним з викликів є руйнування

критично-важливої інфраструктури, що порушує 54 статтю цього Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що говорить про важливість захисту об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення [3]. Атаки на промислові об'єкти спричиняють виникнення дефіциту ліків, руйнування лікарень та проблеми фінансування медико-санітарних установ через масові витрати бюджету забирають можливість належно реалізувати право дітей на медичну допомогу.

Особливі порушення права на життя дітей потребують належної охорони. Основним законом, спрямованим на захист прав дітей є Закон України «Про охорону дитинства». Статтю 6 цього закону присвячено можливості кожної дитини мати право на життя, визначено, що держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини та заходам, які вживає держава з цією метою[4]. Зокрема, у законі виділено розділ VI про дітей, що потребують особливого державного захисту, що містить в собі статтю 30 про заборону участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, що містить положення про виключення можливості дитини брати участь у війні визначеними способами задля її безпеки, а також статтю 30-1 про захист дітей, що перебувають у населених пунктах, розташованих на територіях активних та можливих воєнних дій, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, в якому описані заходи, впроваджені для захисту цих груп дітей, в тому числі їх життя, а саме: їх розшук, возз'єднання з сім'єю, проведення евакуаційних заходів, та звільнення їх з полону [4]. За порушення встановлених вимог цього закону, особа буде нести кримінальну, адміністративну або цивільно-правову відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

Для практичного захисту дітей, наразі в Україні діє низка організацій, одними із завдань яких є збереження життя дітей в умовах війни. Основними є: «Діти героїв», що надає фінансову, психологічну та гуманітарну підтримку дітям, які втратили одного чи двох батьків внаслідок війни, «Голоси дітей», що займається гуманітарною допомогою та «Мрію жити», що в 2022 році змінив спеціалізацію на допомогу усім дітям, особливо постраждалим від бойових дій [6]. Варто приділити увагу й відомій міжнародній організації «Save the children», щодо державних органів, чия діяльність спрямована на порятунок дітей, виділяємо Національну поліцію України (підрозділи ювенальної превенції), особливо відомі екіпажі «Білий янгол», що евакуює дітей з-під обстрілів, Служба безпеки України та Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, що безпосередньо координує роботу гуманітарних коридорів для евакуації населення. Кожна благодійна організація або ж державний орган, що були перераховані, вносять вагомий внесок в практичний механізм захисту права дитини на життя. В кожного своя місія, та, керуючись відповідним законодавством, вони допомагають забезпечити гідні умови для життя дитини навіть під обстрілами.

Отже, право на життя дитини є особистим невід'ємним правом з моменту її народження, а також життя вважається найвищою соціальною цінністю в

Україні. У процесі дослідження питання та написання тез, мною було визначено, що в умовах війни, коли життя дітей перебуває під особливою загрозою, його захист потребує методів, адаптованих до надзвичайних умов. Механізм реалізації права дитини на життя в сучасних реаліях є дуже вразливим і забезпечення його реалізації потребує особливих заходів. Нормативно-правова база є підґрунтям для практичних дій для його забезпечення, без яких процес захисту не відбуватиметься та не матиме сенсу. Складні умови воєнного стану сприяють утворенню низки благодійних організацій, що допомагають державі в захисті права на життя дітей та впровадженні необхідних для цього заходів та є важливими учасниками порятунку дитячих життів. Пристосовуючись до умов воєнного стану та удосконалюючи дійсне законодавство, держава сприяє удосконаленню механізму захисту прав дітей, а найголовніше – права на життя як права дитини на найвищу соціальну цінність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 10.05.2026)
2. Конвенція про права дитини : прийнята Резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. Ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27 лютого 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_0-21#Text (дата звернення: 10.05.2026)
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I): прийнятий від 8 червня 1977 р., ратифіковано із заявою Указом Президії Верховної Ради УРСР № 7960-XI (7960-11) від 18 серпня 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_199#Text
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 30, ст.142, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14#Text> (дата звернення: 10.05.2026)
5. Діти війни / [вебсайт], URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2026)
6. Не словом, а ділом: добірка благодійних фондів, що допомагають дітям: [вебсайт] / ТиКиїв, від 1 червня 2024 р. URL: <https://tykyiv.com/ce-kyiv/ne-slovom-a-dilom-pidibrka-blagodiinikh-fondiv-iaki-dopomagaiut-ditkam/> (дата звернення: 10.05.2026)

Столмаченко В.О.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 3 курсу 1 групи денної форми здобуття освіти
Інституту права та безпеки, спеціальності 053 «Психологія»
Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коваленко Т.В.

викладач кафедри психології та педагогіки
Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО УСКЛАДНЮЮТЬ ЗВЕРНЕННЯ ДІТЕЙ ПО ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

В умовах повномасштабної військової агресії діти опиняються в епіцентрі безпрецедентної вразливості. Катастрофічний вплив бойових дій - від безпосередньої загрози життю та втрати близьких до вимушеної міграції та руйнування стабільного життєвого укладу – завдає глибокого удару по дитячій психіці [1]. Як наслідок, формується широкий спектр клінічних проявів: гострі стресові реакції, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), глибокі депресивні та тривожні стани. Проте ці наслідки виходять за межі суто медичного дискурсу. Вони стають потужними внутрішніми блоками, що паралізують здатність дитини активно шукати захисту та взаємодіяти з правовими чи соціальними інститутами [2].

Одним із найпотужніших таких бар'єрів є тотальна втрата базової довіри та формування ворожої картини світу. Перебування у стані перманентного хронічного стресу змушує дитячу психіку функціонувати виключно в режимі виживання, де домінуючою емоцією стає страх. У цій викривленій реальності руйнується віра у здатність дорослих гарантувати безпеку. Відповідно, будь-яка інституція (правоохоронні органи, соціальні служби чи юридичні представники) не сприймається як джерело допомоги. Навпаки, через загальну дестабілізацію та гіперпильність, будь-який новий соціальний контакт, особливо з незнайомими фахівцями, маркується психікою як потенційна загроза. Дитина несвідомо обирає стратегію уникнення, відсторонюючись від системи, яка мала б її захищати [1,2].

Цей стан емоційного відчуження неминуче посилюється глибокою когнітивною дезорганізацією та фрагментарністю травматичної пам'яті. Правова система за своєю природою вимагає від постраждалого чіткості: здатності вербалізувати свій досвід, вибудувати лінійну хронологію подій та раціонально сформулювати запит. Однак зіткнення з екстремальним травматичним досвідом блокує ці когнітивні процеси. У дитини спостерігається різке зниження концентрації уваги, порушення процесів запам'ятовування та пригнічення вольової сфери. У стані гострої фрустрації мислення втрачає свою структурованість; спогади про травму часто зберігаються не як цілісний наратив, а як хаотичний набір афектів.

Більше того, вікові особливості, зокрема брак соціальної та психологічної зрілості, не дозволяють дитині повною мірою осмислити правовий масштаб того, що з нею сталося. Спроба формалізованої системи змусити дитину раціоналізувати свій біль часто призводить лише до подальшого викривлення сприйняття дійсності та загрози ретравматизації.

Таким чином, нездатність дитини сформулювати проблему та звернутися по допомогу є не проявом пасивності, а прямим наслідком нейробіологічного та психологічного виснаження, спричиненого війною.

Додатковим і вкрай деструктивним фактором виступає феномен токсичного почуття провини та самозвинувачення. Особливо яскраво це проявляється у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, яким притаманне магічне, егоцентричне мислення. Травмована дитина схильна ірраціонально пов'язувати трагічні події або тяжкий емоційний стан батьків із власною «поганою поведінкою». Це нестерпне відчуття провини та сорому змушує її ретельно приховувати свої переживання, замикатися в собі та уникати розмов про пережите.

Ситуація критично загострюється через страх сепарації та порушення системи сімейної підтримки. У стані гострого стресу базовим захистом дитини є «прилипання» до значущого дорослого - панічний страх розлуки навіть на короткий час. Вимога взаємодіяти з незнайомими людьми (юристами, поліцейськими) без тісного контакту з опікуном викликає жорсткий опір: від істерики до глибокого емоційного заціпеніння. Водночас здатність дитини долати ці труднощі спирається виключно на стабільність її близьких. Проте в умовах війни самі батьки часто перебувають у стані хронічного виснаження, депресії та психологічної дестабілізації. Втрачаючи цю життєво необхідну зовнішню опору у вигляді ресурсного дорослого, дитина остаточно втрачає автономність і відчуває тотальну безпорадність [2, 3].

Психологічні наслідки військової агресії - страх, когнітивні порушення, криза довіри, ірраціональне почуття провини та руйнація сімейної підтримки - формують монолітний бар'єр, який надійно ізолює дитину від інституцій захисту прав. Для ефективного забезпечення доступу дітей до правової допомоги необхідне обов'язкове залучення психологів на всіх етапах взаємодії. Обов'язковою умовою є створення безпечного простору, емоційна підтримка дитини, уникнення директивності та використання фахівцями спеціальних технік, що запобігають повторній травматизації [3, 4].

ЛІТЕРАТУРА

Бандурка І. О. Психологічна підтримка дітей під час війни. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків, 2024. С. 21–23.

Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості : монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, С. Ю. Рудницька та ін. ; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 186 с.

Особливості психологічної стійкості дітей старшого дошкільного віку : навч. посіб. / Т. О. Піроженко, Л. І. Соловйова, І. І. Карабаєва та ін. ; за наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 153 с.

Профілактика девіацій розвитку особистості у складних життєвих обставинах : монографія / Н. Ю. Максимова, А. М. Грись, М. М. Павлюк та ін. ; за ред. Н. Ю. Максимової. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 250 с.

Психологічна допомога дітям в умовах воєнного стану : довідник вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. В. Пророк, С. Т. Бойко, О. В. Гнатюк та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 155 с.

Психологічна стійкість дитини дошкільного віку: визначення та підтримка розвитку : підручник / Т. О. Піроженко, Л. І. Соловйова, І. І. Карабаєва та ін. ; за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 162 с.

Сухарєва А. О.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ З ВОЛОНТЕРСЬКИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

В умовах військової агресії та на деокупованих територіях захист прав дитини стає надзвичайно важливим завданням для працівників ювенальної превенції України. Цілком очевидно, що конфлікт та нестабільність можуть серйозно вплинути на благополуччя та безпеку дітей, змушуючи їх зазнавати стресу, травм та пригнічення. Отже, працівники ювенальної превенції повинні активно та на належному рівні забезпечуючи захист прав дітей у таких умовах. Значна частина роботи повинна бути спрямована на надання дітям та їх батькам чіткої інформації про їхні права, процедури захисту та ресурси, доступні для них.

Волонтерство – це хребет громадянського суспільства. А волонтери – рушійна сила змін. Вони відіграють значну роль у процесі формування суспільства. Волонтери – це ті, хто працюють для інших добровільно та без винагороди. Вони підтримують різні акції, ініціативи та некомерційні організації. Це їх добровільна інвестиція свого часу.

Наукова праця «Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку» містить визначення волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим [1, с.10]. Згідно Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтер - це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Згідно ст.1 цього ж закону: волонтерська діяльність є добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [2].

Громадська організація - це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи [3].

Під час повномасштабного вторгнення росії в Україну безліч міжнародних фондів та організацій допомагають українцям. **Асоціація міст України зібрала перелік організацій та фондів, які допомагають громадянам України, що опинилися під час війни в складних життєвих умовах.** Серед наших міжнародних друзів-партнерів можемо виділити наступних:

Юнісеф «Спільно» (надається грошова допомога родинам); **Агентства ООН у справах біженців** (допомога надається внутрішньо переміщеним особам у Львівській, Черкаській, Кіровоградській, Полтавській, Запорізькій областях);

Gate to Ukraine (платформа, що допомагає американцям надавати допомогу українським багатодітним сім'ям, які постраждали внаслідок війни, були вимушені переїхати, або знаходяться на тимчасово окупованих територіях);

Благодійний фонд «Щаслива дитина» (надання допомоги важкохворим дітям, дітям з інвалідністю, ВПО з дітьми, багатодітним сім'ям, самотнім батькам, опікунам, які до 24 лютого 2022 проживали лише на території Запорізької, Херсонської та Донецької областей);

Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка Україна» (багатоцільова грошова допомога внутрішньо переміщеним родинам з числа прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та сімей опікунів, в яких виховуються від трьох дітей, віком до 18 років у 5 областях (на першому етапі) України – Херсонській, Запорізькій, Луганській, Харківській та Чернігівській);

Товариство Червоного Хреста України (Товариство Червоного Хреста України надають внутрішньо переміщеним особам продуктові набори, гігієнічні засоби, лікарські засоби та медикаменти);

Благодійний Фонд «У матусиних долонях» (допомога сім'ям з дітьми з числа ВПО тих, хто проживають в містах, де проводяться бойові дії)

З початку повномасштабного вторгнення волонтери та громадські організації відправляють гуманітарну допомогу в зону бойових дій, надають допомогу переселенцям, а також допомагають силам безпеки та оборони України.

Один з найширших спектрів волонтерства є допомога з гуманітарним направленням, адже вона включає в себе допомогу всім людям, які потребують, а саме сироти, інваліди, літні люди, малозабезпечені та багатодітні сім'ї тощо. Допомога ця може проявлятися як в матеріальному забезпеченні деяких потреб, так і психологічна підтримка з боку волонтерів.

Законом України «Про гуманітарну допомогу» визначено, що «гуманітарна допомога – це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і

епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту від збройної агресії або збройного конфлікту» [4]. Необхідно зазначити те, що деякі волонтери можуть надавати соціально-консультативні та правозахисні послуги, що є також гуманітарною допомогою [5, с.18].

Основні напрямки взаємодії поліцейських ювенальної превенції з волонтерами: *здійснення евакуації населення з зони бойових дій*. Поліцейські спільно з волонтерами евакуювали родину з двома малолітніми дітьми з найбільш обстрілюваного приміського селища Херсона – Антонівки. Цей населений пункт знаходиться найближче до позицій російської армії, тож цілодобово потерпає від авіаційних ударів, обстрілів з артилерії, мінометів та БпЛА. За словами місцевих, у селищі «гучно» вдень і вночі, російські снаряди пошкодили чимало об'єктів життєзабезпечення. Попри всі обставини та складну безпекову ситуацію, там залишаються місцеві жителі, але після посилення збройних атак на обласний центр, люди все частіше почали звертатися до поліції та волонтерів із проханням вивезти їх у безпечний регіон України [6]. *Психо-соціальна підтримка дітей*. Національна поліція України у взаємодії з UNICEF допомагають дітям на деокупованих територіях. Підрозділи ювенальної превенції намагаються робити все, щоб діти на деокупованих територіях повернулися до нормального життя, мали більше спілкування та можливостей для розвитку.

Для задоволення базових потреб дитини доцільно залучати місцеві громадські організації та волонтерів. Поліцейським слід володіти інформацією про ті організації, які надають місцевим мешканцям та внутрішньо переміщеним особам гуманітарну допомогу, доцільно створити певний довідник організацій з їх контактами та видами послуг, які вони надають. Всю важливу інформацію передавайте у письмовому вигляді (повідомлення у месенджерах) чи на аркуші паперу (буклет, листівка). Усна інформація може не сприйматися, не запам'ятовуватися, людина може перепитувати по декілька разів – такі особливості психіки людини, що перебуває у стресі.

Отже, важливою роллю взаємодії підрозділів ювенальної превенції з волонтерськими та громадськими організаціями є формування довіри між поліцією та суспільством, розвиток партнерських відносин із громадою та підвищення рівня правової культури молоді. Спільна діяльність дозволяє оперативніше виявляти проблеми у дитячому середовищі та впроваджувати більш ефективні механізми їх вирішення. У сучасних умовах така взаємодія виступає необхідним елементом реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини та забезпечення безпечного середовища для неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА

Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова. К. Академпрес, 1999. С.112

Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>

Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. Відомості Верховної Ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>

В.С. Сірко. Особливості волонтерства в зоні збройного конфлікту в Україні. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24004373-8774-4fc1-adf5-e55b7467282f/content>.

Новини МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/press-center/news>

Сухарєва А. О.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Кухтюк Ю.В.

курсант 2-го курсу, навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

МІСЦЕ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ДИТИНИ

Захист прав дітей є одним із пріоритетних напрямів державної політики України та важливим елементом забезпечення національної безпеки й стабільного розвитку суспільства. Відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини, кожна дитина має право на належний рівень життя, безпеку, освіту, медичну допомогу та захист від усіх форм насильства, експлуатації й дискримінації [1]. Реалізація цих положень в Україні покладається на систему державних органів та установ, серед яких важливе місце займають підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України.

Серед вчених, які в тій чи іншій мірі здійснювали дослідження захисту прав дітей підрозділами ювенальної превенції необхідно відзначити таких як: І. Бандурка, О. Беспалова, А. Берендєєва, О. Мердова, Н. Крестовська, О. Ковальова, А. Сухарєва, С. Ніколайчук, В. Джуган. Однак, наведені дослідження або частково розкривають особливості захисту прав дітей на підрозділами ювенальної превенції, або не враховують положення оновленого законодавства у цій сфері.

Ювенальна превенція є підрозділом Національної поліції України діяльність якої спрямована на профілактику правопорушень серед дітей, виявлення причин і умов, що сприяють дитячій бездоглядності, захист прав та законних інтересів неповнолітніх, а також здійснення заходів щодо запобігання домашньому насильству та жорстокому поведінню з дітьми [2]. У науковій

літературі зазначається, що діяльність підрозділів ювенальної превенції має не лише правоохоронний, але й соціально-профілактичний характер, оскільки поєднує елементи правового захисту, психологічної підтримки та виховного впливу на неповнолітніх [3, с. 10].

Правові засади діяльності підрозділів ювенальної превенції визначаються нормативно-правовими актами різного рівня, серед яких: Конституція України, Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про охорону дитинства», наказ МВС України №1044 від 19 жовтня 2017 року «Про затвердження Положення про підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України», Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення, 2007 р. тощо.

Відповідно до чинного законодавства основними завданнями ювенальної превенції є профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей, ведення профілактичного обліку неповнолітніх, здійснення індивідуальної профілактичної роботи та участь у забезпеченні права дитини на безпечне середовище [4].

Одним із найважливіших напрямів діяльності ювенальної превенції є профілактика правопорушень серед неповнолітніх. Науковці зазначають, що злочинність серед дітей формується під впливом соціально-економічних, психологічних та сімейних чинників, серед яких найбільш поширеними є неблагополучна атмосфера в сім'ї, низький рівень правової культури, негативний вплив соціального оточення, поширення алкоголізму та наркоманії серед молоді [5]. Саме тому діяльність ювенальної превенції повинна бути спрямована не лише на реагування на вже вчинені правопорушення, а й на раннє виявлення ризиків девіантної поведінки дітей.

Працівники підрозділів ювенальної превенції здійснюють систематичну профілактичну роботу у закладах освіти, проводять інформаційно-роз'яснювальні бесіди, заняття з заходів безпеки щодо формування правової свідомості дітей. Особлива увага приділяється протидії булінгу та кібербулінгу, які останніми роками набули значного поширення у шкільному середовищі. Як зазначається у наукових джерелах, своєчасне втручання поліцейських та психологів дозволяє мінімізувати ризики психологічної травматизації дітей та попередити вчинення більш тяжких правопорушень у майбутньому [3, с. 12].

Важливим напрямом діяльності ювенальної превенції є захист дітей від домашнього насильства. Працівники поліції беруть участь у виявленні фактів фізичного, психологічного та сексуального насильства щодо дітей, здійснюють оцінку рівня загрози для неповнолітніх та застосовують передбачені законом заходи реагування. У випадках безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я дитини поліцейські мають право вилучити її із небезпечного середовища та передати органам опіки й піклування [6]. Водночас ефективність такої діяльності значною мірою залежить від належної взаємодії поліції із соціальними службами, психологами, закладами освіти та медичними установами.

Особливого значення діяльність ювенальної превенції набуває в умовах воєнного стану. Збройна агресія Російської Федерації спричинила різке збільшення кількості дітей, які постраждали від бойових дій, втратили батьків, були змушені покинути місце проживання або зазнали психологічної травматизації. У сучасних дослідженнях зазначається, що в умовах війни підрозділи ювенальної превенції виконують функцію не лише правоохоронного, а й гуманітарного характеру, забезпечуючи евакуацію дітей, пошук безвісти зниклих неповнолітніх та документування фактів незаконної депортації дітей [7].

Крім того, у період воєнного стану значно зросла кількість кіберзлочинів щодо дітей, зокрема випадків онлайн-вербування, сексуальної експлуатації та психологічного впливу через мережу Інтернет. Це потребує від працівників ювенальної превенції не лише знань у сфері права, але й володіння сучасними методами кібербезпеки та навичками психологічної комунікації з дітьми. Науковці підкреслюють, що сучасна модель діяльності ювенальної превенції повинна базуватися на принципах дитиноцентризму, міжвідомчої взаємодії та недопущення повторної травматизації неповнолітніх [7].

Водночас діяльність підрозділів ювенальної превенції супроводжується низкою проблем. Серед них варто виділити недостатній рівень кадрового забезпечення, значне навантаження на інспекторів, нестачу спеціальної психологічної підготовки та недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення [2]. У наукових працях також звертається увага на необхідність удосконалення системи професійної підготовки працівників ювенальної превенції, впровадження сучасних методик комунікації з дітьми та розширення мережі спеціалізованих «зелених кімнат» для проведення процесуальних дій за участю неповнолітніх [3, с. 14].

Отже, ювенальна превенція є одним з провідних суб'єктів системи захисту прав дітей в Україні. Її діяльність охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на профілактику правопорушень, захист дітей від насильства, забезпечення безпечного освітнього середовища та реагування на сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом. Ефективність функціонування підрозділів ювенальної превенції значною мірою залежить від належного нормативно-правового забезпечення, професійної підготовки працівників та ефективної взаємодії з іншими суб'єктами системи захисту прав дітей.

ЛІТЕРАТУРА

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-ХІІ від 27.02.91 Режим доступу: URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 19.05.2026).

Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення 19.05.2026).

Юнін О. С., Мороз В. В., Пісоцька К. Ю. Адміністративна діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: навч. посіб. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 196 с.

Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19?lang=en> (дата звернення 19.05.2026)

Нелюбіна Д. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. *Магістеріум*. 2006. Вип. 24. С. 9–15.

Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: Верховна Рада України (дата звернення: 19.05.2026).

Правові засади діяльності Національної поліції України щодо захисту прав дитини в умовах воєнного стану. *Право України*. 2025. № 4. С. 388–394.

Сухарєва А. О.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Чайка І.В.

курсант 2-го курсу, навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Одеського державного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОДАЖ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ НЕПОВНОЛІТНІМ В УКРАЇНІ

Проблема реалізації заборони продажу алкогольних напоїв неповнолітнім в Україні є актуальною та багатогранною, оскільки поєднує правові, соціальні та організаційні аспекти. Незважаючи на прямі законодавчі заборони, закріплені у ст. 156 КУпАП [1,], Законі України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» [2] та Законі України «Про охорону дитинства» [3] на практиці такі правопорушення продовжують залишатися одним із найпоширеніших серед порушень правил торгівлі.

Аналіз статистичних даних за 2024 рік свідчить про серйозність ситуації: протягом перших десяти місяців року правоохоронними органами було зафіксовано понад 2,6 тисячі фактів продажу підакцизних товарів неповнолітнім. Зокрема, у розрізі областей високі показники правопорушень спостерігаються у Київській, Львівській та Одеській областях. Динаміка порівняно з 2023 роком вказує на зростання кількості виявлених порушень, що може бути пов'язано як із посиленням контролю, так і з адаптацією суб'єктів торгівлі до умов воєнного стану.

Однією з ключових проблем є низький рівень правосвідомості продавців. Значна частина працівників торговельних закладів не перевіряє документи у молодих покупців, мотивуючи це великим потоком клієнтів або небажанням вступати у конфлікт. Наукові дослідження підкреслюють, що продавці часто не усвідомлюють важливості дотримання вікових обмежень [4, с. 42]. Суттєву проблему становлять і організаційні прогалини у контрольних механізмах. Хоча Національна поліція проводить профілактичні заходи та рейди, їхня системність та регулярність залишаються недостатніми [5, с. 14]. У деяких громадах немає усталеної практики взаємодії між поліцією, службами у справах дітей та органами місцевого самоврядування, що знижує ефективність контролю.

Ще одним важливим аспектом є складність документування правопорушення. Для притягнення продавця до відповідальності необхідно довести факт продажу неповнолітньому, що передбачає наявність свідків, відеозаписів або інших доказів. У судовій практиці часто трапляються випадки, коли справи за ст. 156 КУпАП закриваються через недостатність доказової бази або неправильне оформлення матеріалів поліцейськими [6, с. 215]. Так, типова підстава для закриття провадження – відсутність підтвердження, що алкоголь було продано саме неповнолітній особі, або відмова свідків підтверджувати свої покази.

Важливим чинником є й економічна мотивація суб'єктів торгівлі. Деякі підприємці свідомо допускають продаж алкоголю неповнолітнім, вважаючи штрафи відносно незначними порівняно з комерційною вигодою. Хоча законодавство передбачає можливість анулювання ліцензії [2, ст. 16], така санкція застосовується рідко, що знижує її стримувальний ефект.

Науковці наголошують, що ще однією проблемою є недостатня профілактична робота з боку держави. За даними методичних матеріалів Національної поліції [5, с. 18], у багатьох регіонах спостерігається низька активність інформаційних кампаній серед підлітків, батьків та працівників торгівлі. Водночас досвід європейських країн демонструє, що поєднання суворого контролю з соціальною профілактикою значно підвищує ефективність обмежень.

Окрему увагу варто звернути на відсутність сучасних технічних інструментів перевірки віку покупців. Світовий досвід пропонує впровадження Age Control System – автоматизованих комплексів, інтегрованих у касове обладнання. Такі системи вимагають сканування документа (ID-картки або цифрового паспорта в застосунку на кшталт «Дія») перед проведенням транзакції. У країнах ЄС та США використання подібних систем мінімізує «людський фактор», оскільки касовий апарат технічно блокує продаж алкоголю без підтвердження повноліття системою. Впровадження такого механізму в Україні дозволило б нівелювати суб'єктивні помилки продавця [4, с. 58].

Удосконалення правозастосування можливе лише за умови комплексного підходу. Так, науковці Харитонova О. І. та Швець Д. акцентують на необхідності підвищення штрафних санкцій, розширення можливостей для анулювання ліцензій та обов'язкового відеоспостереження під час реалізації алкогольної продукції [4, с. 61]. Коментар до КУпАП також підкреслює

важливість процесуальних аспектів – належного оформлення протоколів, повного фіксування показів свідків та застосування технічних засобів контролю [6].

Отже, вирішення проблеми можливе завдяки проведенню регулярних спільних рейдів поліції та органів місцевого самоврядування, впровадженню систем електронної перевірки віку покупців, підвищенню правової культури працівників торгівлі, а також удосконаленню санкцій, посиленню контролю за їх застосуванням та системній профілактиці серед молоді та батьків. Лише за умов комплексної взаємодії держави, бізнесу та громади можна досягти суттєвого зниження порушень за ст. 156 КУпАП та забезпечити реальний захист прав неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА

Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилятів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального: Закон України від 18.06.2024 р. № 3817-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3817-20>

Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

Харитонova О. І., Швець Д. Наукові праці з питань правозастосування ст. 156 КУпАП. Одеса : Вид-во ОДУВС. 2022. С. 120.

Методичні матеріали Національної поліції України щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Київ : Нацполіція, 2023. С. 45.

Коментар до Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. В. Авер'янова. Київ : Юрінком Інтер, 2020. С. 850.

Терлецький А.В.

доктор філософії,

викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін

Одеського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: РИЗИКИ, РЕСУРСИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ

Війна створює надзвичайно складні умови для розвитку та функціонування дитячої особистості. Постійна загроза життю, вимушене переміщення, розлука з близькими, порушення звичного способу життя та освітнього процесу негативно впливають на психологічний стан дітей. У сучасних умовах особливої актуальності набуває проблема збереження психологічного благополуччя дитини як важливої передумови її гармонійного розвитку, психічного здоров'я та соціальної адаптації [1].

Психологічне благополуччя розглядається як інтегральний стан особистості, що характеризується позитивним емоційним самопочуттям, відчуттям безпеки, задоволеністю життям, здатністю до самореалізації та підтримання конструктивних соціальних взаємин [1]. У дитячому віці психологічне благополуччя виступає важливим показником успішного особистісного розвитку, формування позитивної самооцінки, розвитку соціальної компетентності та здатності ефективно взаємодіяти з навколишнім світом. Саме в дитинстві закладаються основи психічної стійкості, довіри до світу та моделей подолання життєвих труднощів.

В умовах війни психологічне благополуччя дітей зазнає значних ризиків. До основних ризик-факторів належать переживання гострого та хронічного стресу, тривожність, страх, почуття невизначеності, втрата відчуття безпеки, обмеження соціальних контактів та порушення емоційної стабільності. Діти можуть ставати свідками руйнувань, бойових дій, втрати близьких людей, що суттєво підвищує ризик виникнення психологічної травми [2]. Тривалий вплив психотравмуючих подій може призводити до виникнення симптомів посттравматичного стресового розладу, емоційних порушень, поведінкових труднощів та зниження адаптаційних можливостей дитини [2].

Наслідки війни проявляються по-різному залежно від віку дитини. Молодші школярі частіше демонструють регресивні форми поведінки, підвищену залежність від дорослих, страхи та порушення сну. Підлітки можуть проявляти агресивність, замкнутість, апатію, втрату мотивації до навчання та труднощі у міжособистісному спілкуванні. Додатковими стресогенними факторами стають вимушене переміщення, адаптація до нового середовища, зміна школи та соціального оточення, що посилює психологічне навантаження на дитину [4].

Разом із тим сучасні дослідження свідчать, що навіть у надзвичайно складних життєвих обставинах значна частина дітей здатна зберігати психологічну стійкість завдяки наявності внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Важливими внутрішніми ресурсами виступають позитивна самооцінка, оптимізм, емоційна саморегуляція, почуття компетентності, гнучкість мислення та здатність до подолання труднощів [3]. Такі особистісні характеристики сприяють більш ефективному переживанню кризових ситуацій і знижують негативний вплив стресу на психічне здоров'я.

Особливе значення має резильєнтність, яка розглядається як здатність особистості адаптуватися до несприятливих обставин, відновлюватися після пережитих труднощів та зберігати психологічне благополуччя [3; 4]. Резильєнтність не є вродженою властивістю, а формується в процесі життєдіяльності під впливом соціального середовища, виховання та набутого досвіду. В умовах війни розвиток резильєнтності дітей стає одним із ключових завдань психологічної допомоги.

До зовнішніх ресурсів психологічного благополуччя належать підтримка сім'ї, позитивні взаємини з однолітками, підтримка педагогів, стабільність освітнього середовища, участь у громадському житті та доступ до психологічної допомоги [5]. Саме соціальна підтримка виступає одним із

найважливіших чинників збереження психічного здоров'я дітей у кризових ситуаціях. Відчуття приналежності до значущої групи, наявність людей, які готові вислухати та підтримати, сприяють зниженню рівня тривожності та формуванню відчуття захищеності. Особливе значення у збереженні психологічного благополуччя дитини має сім'я. Саме сімейне середовище забезпечує базове відчуття безпеки, емоційної підтримки та прийняття. Досвід довірливих взаємин із батьками сприяє формуванню стійкості до стресу, розвитку адаптаційних механізмів і зменшенню негативних наслідків психотравмуючих подій [5]. Навіть у ситуаціях тривалої невизначеності підтримувальна позиція батьків допомагає дитині зберігати емоційну рівновагу та впевненість у майбутньому.

Серед ефективних шляхів підтримки психологічного благополуччя дітей в умовах війни особливе місце займають психоосвітні програми, психологічне консультування, розвиток навичок емоційної саморегуляції, арттерапевтичні та ігрові методи роботи. Арттерапія, казкотерапія, музикотерапія, пісочна терапія та інші творчі методи допомагають дітям безпечно виражати емоції, опрацьовувати травматичний досвід та відновлювати внутрішні ресурси [4]. Ефективними також є тренінгові програми розвитку життєстійкості, емоційного інтелекту та навичок конструктивного спілкування.

Таким чином, психологічне благополуччя дітей в умовах війни залежить від взаємодії численних ризиків і ресурсів. Незважаючи на значний негативний вплив воєнних подій, наявність внутрішніх особистісних ресурсів, підтримувального сімейного середовища, позитивних соціальних зв'язків та своєчасної психологічної допомоги сприяє збереженню психічного здоров'я дітей і підвищує їхню здатність до адаптації. Збереження психологічного благополуччя дитини потребує комплексної підтримки з боку сім'ї, освітніх закладів, громади та фахівців психологічної служби. Своєчасне виявлення ризиків та активізація ресурсів сприяють успішному подоланню наслідків війни та створюють умови для повноцінного особистісного розвитку дітей навіть у надзвичайно складних життєвих обставинах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочелюк В. Й., Панов М. С., Козлова А. Г. Психологічне благополуччя дитини: зміст, ознаки, критерії, показники. *Наукові перспективи*. 2024. № 4(46). С. 1213–1223.
2. Максименко С. Д. Психологія особистості. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 296 с.
3. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Т. 3. Вип. 14. С. 26–64.
4. Назарук Н. В. Резильєнтність як фактор психосоціального благополуччя підлітків. *Габітус*. 2025. Вип. 79. Т. 1. С. 71–75.
5. Сухіна І. В. Методичні основи психологічного супроводу батьків дітей з ООП: формування резильєнтності. Київ : НАПН України, 2025. 114 с.

ЮВЕНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ (КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Конституційно-правова політика України передбачає належне забезпечення прав і свобод людини і громадянина, гарантованих Конституцією України та основними міжнародно-правовими документами в галузі прав людини, ратифікованими Верховною Радою України. Україна як соціальна держава надає цільову підтримку окремим вразливим категоріям населення з метою забезпечення їх особливих потреб, а також забезпечує охорону дитинства [1]. Діти – особи, які в силу своїх вікових та психофізіологічних особливостей потребують спеціальної підтримки, забезпечення і захисту з боку держави. Належне забезпечення прав та інтересів дитини потребує системного підходу до формування цільових програм з питань освіти і виховання, соціального забезпечення та захисту дітей від різних форм насильства та загроз. Забезпечення найкращих інтересів дитини сьогодні ускладнюється низкою екзогенних чинників: зовнішня військова агресія, стагнація економіки, зовнішній борг тощо. Однак нові виклики мають не розбалансовувати конституційно-правову політику, а навпаки стимулювати формування окремого її напрямку, а саме ювенальної політики.

Ювенальна політика як соціально-правове явище розглядається у вузькому і широкому аспектах. У вузькому аспекті сутність цього явища розуміється виключно як проблема ювенальної злочинності та заходів щодо зниження її рівня. Так, Томас Дж. Бернард, вивчаючи циклічність ювенальної політики, зводить її до реформи політики ювенальної юстиції, основним завданням якої є зниження рівня юнацької злочинності, створення спеціалізованих судів, прийняття спеціального законодавства, що передбачає більш помірковані види покарання для неповнолітніх правопорушників та їх належну ресоціалізацію [2]. Однак значним недоліком такого підходу є відсутність положень щодо захисту прав неповнолітніх, дотичних до закону – потерпілих та свідків. Дане питання є вкрай соціально сенсативним сьогодні в умовах зовнішньої військової агресії, коли велика кількість українських дітей стали жертвами злочини російських військових злочинців. Відповідно, більш коректним, на нашу думку, є визначення цього поняття, представлене Н. Крестовською, яка, підкреслюючи саме вузький аспект, вживає термін «ювенальна кримінальна політика». За визначенням правознавиці, це поняття являє собою «стратегію державної діяльності в галузі протидії злочинності неповнолітніх та злочинам проти неповнолітніх», спрямовану на перевиховання та реінтеграцію неповнолітніх правопорушників і забезпечення кримінально-правовими засобами прав та інтересів дитини, чим вона власне і відрізняється від загальної кримінальної політики [3, с. 74].

У широкому аспекті розглядає ювенальну політику І. Борисюк, застосовуючи діяльнісний підхід до родового поняття «політика»: «ювенальна політика – це діяльність державних і недержавних інституцій щодо створення

суспільних умов для всебічного розвитку дітей та їх соціального становлення як повноправних членів громадянського суспільства» [4, с. 68]. Саме широкий підхід є, на нашу думку, правильним, оскільки ювенальна політика є багатовекторним соціально-правовим явищем, що включає в себе виховання, освіту, захист та відповідальність дитини як члена соціуму. У цілому, ювенальна політика є складовою та пріоритетним напрямом конституційно-правової політики держави, що являє собою сукупність правових ідей стратегічного характеру, які продуковані органами державної влади та органами місцевого самоврядування за участю інституцій громадянського суспільства і втілені у доктринальні документи та правові акти, котрі передбачають удосконалення механізму забезпечення, охорони та захисту основних прав і свобод дитини, а також виховання відповідального ставлення до своїх обов'язків та застосування гуманних заходів впливу до неповнолітніх правопорушників.

Аналіз чинного законодавства та юридичної практики дає підстави стверджувати, що сучасна ювенальна політика в Україні має безсистемний характер, що зумовлено, по-перше, недостатньою увагою органів державної влади до цього напряму конституційно-правової політики, та, по-друге, відсутністю єдиного доктринального підходу до визначення сутності даного поняття. Формування якісної ювенальної політики та ефективна її реалізація вимагають концептуалізації правових ідей суб'єктів ювенальної політики, оскільки на сьогодні ці ідеї не мають системного та науково обґрунтованого характеру. Концепція ювенальної політики України має визначати всі основні сегменти цієї політики, виступаючи основою для формування системного та якісного ювенального законодавства. Вважаємо, що Концепція ювенальної політики України має включати такі базові кластери: виховання дитини; освіта дитини; захист дитини; відповідальність дитини. Зміст цих кластерів, які тісно взаємопов'язані між собою, має наповнюватися з урахуванням триваючої надзвичайної гуманітарної ситуації в Україні, що виникла внаслідок російської військової агресії.

Стратегія ювенальної політики має формуватися з урахуванням правового статусу дитини – загального (неповнолітня особа) і спеціального (внутрішньо переміщена особа, дитина свідок тощо), зважаючи на фактичні і потенційні загрози повноцінному розвитку дитини в соціумі, викликані криміногенною ситуацією в країні, надзвичайною ситуацією техногенного характеру, збройними конфліктами тощо. Натомість тактика ювенальної політики здатна ефективно вирішувати багатовекторні завдання цього напряму конституційно-правової політики України за умови належного організаційно-правового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення з боку держави та місцевих громад.

Дієвість Концепції ювенальної політики зумовлюється її статусом – доктринальний документ чи доктринальний правовий акт. Вважаємо, що спершу має бути доктринальний документ, підготовлений робочою групою фахівців з різних сфер соціальної діяльності, що у подальшому має набути форми доктринального правового акта. На виконання положень Концепції має

бути прийнято Закон України «Про юстицію, дружню до дитини», яким буде визначено систему ювенальних органів, уповноважених розглядати справи неповнолітніх правопорушників у кримінальному та адміністративному провадженні; справи дітей, які дотичні до закону; справи дітей, які потребують державного захисту і підтримки.

Таким чином, охорона дитинства та захист прав дитини є важливою функцією держави, яка має виконуватися як у мирний час, так і в умовах воєнного стану. Рішення органів публічної влади щодо забезпечення, охорони і захисту прав неповнолітніх повинні мати системний і науково обґрунтований характер. Своєю чергою, відсутність науково обґрунтованої Концепції ювенальної політики України у системі національного законодавства призводить власне до зниження рівня життя дитини та періодичного зростання рівня ювенальної злочинності в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. The Cycle of Juvenile Justice / Thomas J. Bernard and Megan C. Kurlychek. – 2nd. ed. Oxford University Press. 2010. URL : https://books.google.com.ua/books?hl=ru&lr=&id=FkPiBwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP8&dq=juvenile+justice&ots=sukY8ILudI&sig=VDeJy64UHquDCwwJLG-APLeNUgA&redir_esc=y#v=onepage&q=juvenile%20justice&f=false
3. Ювенальна юстиція: навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / А. І. Гусев та ін.; за заг. ред. Крестовської Н.М. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2006. 243 с.
4. Борисюк І. Е. Правовий механізм взаємодії громадянського суспільства та української держави у сфері захиста права дитини : дис ... д-ра філософії. Одеса, 2021. 246 с.

Теслюк І.О.

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Російська військова агресія проти України спричинила безпрецедентне зростання кількості кримінальних проваджень, де діти виступають потерпілими або свідками воєнних злочинів (насильство, руйнування, депортація, втрата близьких). Участь дитини у слідчих (розшукових) чи судових діях є тим дестабілізуючим чинником для психіки, який чітко відображається та впливає на дітей у подальшому їхньому житті. У кримінальному процесі виникає гострий конфлікт між необхідністю отримання якісних доказових показань та

обов'язком зберегти психічне здоров'я дитини. Це зумовлює актуальність дослідження процесуальних аспектів психологічного супроводу неповнолітніх.

О.Г. Бондаренко та Д.С. Базилевська зазначають, що сучасні виклики кримінального провадження в умовах воєнного стану та зростання кількості злочинів проти дітей підкреслюють необхідність постійного вдосконалення процесуального порядку допиту неповнолітніх як ключового механізму захисту прав дитини та забезпечення достовірності доказової бази. Ключовими концептуальними засадами залишаються принцип найкращого забезпечення інтересів дитини та мінімізації вторинної віктимізації, де обов'язкове відеофіксування, залучення психолога та використання дружнього до дитини середовища забезпечують баланс між інтересами розслідування і психологічним благополуччям малолітніх та неповнолітніх осіб незалежно від їхнього процесуального статусу [1].

Так як військовий досвід суттєво деформує психоемоційну сферу дитини, слід враховувати під час кримінального процесу наступні чинники:

Комплексна психологічна травматизація, а саме, дитина може страждати від гострого стресового або підвищеної тривожності.

Ризик вторинної віктимізації (ретравматизації), тобто, некоректно поставлені запитання, офіційна атмосфера допиту, необхідність знову переживати події злочину можуть завдати дитині глибшої травми, ніж сам первинний досвід.

Специфіка сприйняття часу та простору. Стрес в умовах війни спотворює дитячі спогади, що вимагає від психолога допомоги слідчому в правильній інтерпретації показань без тиску на дитину.

Попри те, що КПК України передбачає обов'язкову участь законного представника, педагога, психолога або лікаря під час допиту малолітньої або неповнолітньої особи [2], умови воєнного стану викликають потребу у трансформації цієї ролі, а саме:

психолог у воєнний час має не просто фіксувати дотримання прав, а виступати «перекладачем» між юридичною мовою слідчого та дитиною, адаптуючи запитання відповідно до її віку та психоемоційного стану;

в умовах війни критично важливим є масштабування центрів захисту дітей, які постраждали від насильства, адже ця модель дозволяє провести опитування в дружній атмосфері за участю психолога один раз, із відеофіксацією, яка згодом використовується в суді (мінімізація кількості процесуальних дій та захист благополуччя дитини);

потреба чіткішого врегулювання межі між функціями психолога як залученого спеціаліста, забезпечуючи інтереси дитини та потенційного свідка, який проводить допроцесуальне спілкування.

В свою чергу, Я.В. Лизак влучно надає пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині: 1) встановлення чітких критеріїв оцінки процесуальної дієздатності малолітніх свідків; 2) закріплення обов'язкової участі адвоката при допиті дитини-потерпілої; 3) нормативного визначення доказового значення відеозапису допиту, проведеного за спеціальними методиками, що виключатиме необхідність повторного допиту в

суді; 4) забезпечення стандартизованої підготовки фахівців із проведення форензичних інтерв'ю з дітьми та розширення мережі центрів «Барнахус» на всій території України [3].

На нашу думку, з метою оптимізації доречним також є:

Перевага безперервності: дитину має супроводжувати один і той самий психолог на етапах досудового розслідування та судового розгляду;

Спеціальна підготовка кадрів: залучені технологи та психологи повинні володіти сертифікованими методиками роботи саме з воєнною травмою та кризовою інтервенцією;

Цифровізація та дистанційні технології: у випадках перебування дітей за кордоном або в евакуації слід ширше використовувати дистанційне опитування в залі суду з обов'язковою фізичною присутністю психолога поруч із дитиною на місці її перебування.

Висновки. Психологічний супровід дітей у кримінальному процесі під час війни є не додатковою послугою, а базовим елементом правосуддя, дружнього до дитини. Інтеграція процесуальних аспектів надасть можливість вирішити двоєдине завдання: забезпечити органи правопорядку належними та допустимими доказами для покарання воєнних злочинців і водночас захистити найвищі інтереси дитини, запобігши її повторній травматизації.

ЛІТЕРАТУРА

Бондаренко О.Г., Базилевська Д.С. Процесуальні гарантії допиту неповнолітніх у кримінальному провадженні: сучасний стан та виклики воєнного часу. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Випуск № 01. 2026. Частина 3. С. 38-42.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/9310/1/04_12_2025.pdf

Топчило А. В.

Провідний науковий співробітник навчально-наукової
лабораторії екстремальної та кризової психології навчально-
наукового інституту оперативно-рятувальних сил
Національного університету цивільного захисту України

СТАБІЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРАВ ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕРАПІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІГРАШКИ

Сучасні соціальні умови, воєнні події, тривале перебування дітей у стані небезпеки та нестабільності негативно впливають на їхній психоемоційний стан. Діти часто не можуть вербально описати власні переживання, страхи чи внутрішню напругу, тому емоційні реакції проявляються через поведінкові зміни, підвищену тривожність, замкнутість, агресивність або психосоматичні прояви [2].

Одним із ефективних напрямів психологічної допомоги дітям є тілесно-орієнтована терапія з використанням іграшок, яка поєднує елементи гри, рухової активності, тілесного усвідомлення та емоційного вираження. Через гру дитина отримує можливість безпечно проявляти емоції, відновлювати відчуття контролю та формувати навички емоційної саморегуляції [1, 2].

У дитячому віці тілесні реакції є одним із головних способів прояву внутрішніх переживань. Саме тому використання рухових та сенсорних вправ дозволяє ефективно впливати на емоційний стан дитини. А якщо поєднати це з ігровим елементом створюється безпечний психологічний простір, у якому дитина може виражати власні емоції через рух, дотик, взаємодію та символічну гру. Прикладом такої стабілізації емоційного стану дитини є комплекс вправ з іграшковим ведмедиком, які можна проводити з будь-якою м'якою іграшкою.

Вправа 1. «Ведмедик-захисник»

Мета: навчити дитину зосереджувати увагу на власних відчуттях, формувати відчуття безпеки та підтримки.

Опис вправи: Дитині пропонують взяти улюблену м'яку іграшку та розмістити її за спиною так, ніби вона ніжно обіймає дитину за плечі. Психолог або дорослий допомагає дитині звернути увагу на тепло, м'якість та відчуття підтримки. Після цього дитина переміщує іграшку вперед і сама міцно обіймає її. Важливо запропонувати дитині порівняти власні емоції та тілесні відчуття у двох ситуаціях: коли підтримку отримує вона та коли сама дарує турботу.

Інструкція: «Уяви, що твій ведмедик – справжній захисник. Він стоїть позаду тебе та лагідно обіймає своїми лапками. Відчуй, як тобі стає спокійніше. А тепер обійми ведмедика сам – покажи йому, як ти можеш піклуватися про нього».

Вправа 2. «Передай тепло іграшці»

Мета: розвиток емпатії, зосередження на тілесних відчуттях та емоційному контакті.

Опис вправи: Дитина бере м'яку іграшку в руки та уявляє, що вона замерзла й потребує тепла. Через обійми, дотики та притискання до себе дитина «зігріває» іграшку. Після цього пропонується уявити, що іграшка також передає своє тепло дитині у відповідь.

Інструкція: «Подивись, твоя іграшка трохи замерзла. Обійми її міцно та поділися своїм теплом. А тепер уяви, що вона також обіймає тебе та дарує тобі тепло, спокій і гарний настрій».

Вправа 3. «Подих ведмедика»

Мета: навчання глибокому діафрагмальному диханню та зниження психоемоційного напруження.

Опис вправи: Дитина лягає на спину, а на живіт кладеться улюблена м'яка іграшка. Під час повільного вдиху животик підіймається разом із ведмедиком, а під час видиху – опускається. Вправа допомагає стабілізувати дихання, заспокоїти нервову систему та відновити внутрішній баланс.

Інструкція: «Поклади ведмедика на животик. Повільно вдихай носиком – дивись, як ведмедик піднімається вгору. А тепер тихенько видихай ротиком – ведмедик плавно опускається вниз і відпочиває».

Вправа 4. «Ведмедик-масажист»

Мета: тілесне розслаблення, розвиток відчуття комфорту та безпеки через дотик.

Опис вправи: Дитина використовує м'яку іграшку як «маленького масажиста»: лагідно проводить нею по руках, плечах, ногах або спині. Під час вправи дитина описує власні відчуття – тепло, легкість, спокій чи розслаблення.

Інструкція: «Нехай твій ведмедик зробить тобі ніжний масаж. Він гладить твої ручки... плечі... ніжки... А ти прислухайся до свого тіла та розкажи, що відчуваєш».

Вправа 5. «Захист іграшки»

Мета: формування відчуття контролю, подолання страхів та створення образу безпечного простору.

Опис вправи: Дитина створює для іграшки «безпечне місце» з ковдри, подушок або коробок. Вона вирішує, як захищати свою іграшку, хто може бути поруч та що допоможе їй почуватися спокійно.

Інструкція: «Уяви, що твоїй іграшці потрібен безпечний будиночок. Побудуй для неї місце, де буде тепло, затишно та спокійно. Як ти будеш її захищати?»

Вправа 6. «Розкажи ведмедику»

Мета: вербалізація емоцій та зниження психологічної напруги.

Опис вправи: Дитина розповідає іграшці про свій день, переживання, страхи або радісні події. Іграшка виступає «безпечним слухачем», який приймає будь-які емоції дитини без осуду.

Інструкція: «Твій ведмедик дуже хоче дізнатися, як пройшов твій день. Розкажи йому, що тебе порадувало, а що засмутило. Він уважно тебе слухає та підтримує».

Вправа 7. «Ведмедик відображає тебе»

Мета: розвиток тілесної свідомості та усвідомлення власного емоційного стану.

Опис вправи: Дитина ставить іграшку у позу, яка відображає її настрій або самопочуття. Потім пропонується змінити позу ведмедика на більш впевнену чи спокійну та звернути увагу, як змінюються внутрішні відчуття.

Інструкція: «Покажи за допомогою ведмедика, як ти зараз себе відчуваєш. А тепер зміни його позу так, щоб він став сміливішим, спокійнішим або веселішим».

Вправа 8. «Подорож з ведмедиком»

Мета: зняття тілесних блоків та розвиток тілесного усвідомлення.

Опис вправи: М'яка іграшка «мандрує» тілом дитини: торкається рук, плечей, животика, ніг. Дитина описує, де їй приємно, а де є напруження чи дискомфорт.

Інструкція: «Нехай ведмедик вирушить у подорож твоїм тілом. Де йому тепло та затишно? А де він помічає втому чи напруження?»

Вправа 9. «Стряхни напруження»

Мета: зняття тілесного напруження, активація рухової активності та заземлення.

Опис вправи: Іграшка «спостерігає», як дитина танцює, струшує руками, ногами та всім тілом втому або поганий настрій. Вправа допомагає вивільнити накопичену напругу через рух.

Інструкція: «Твоя іграшка хоче навчитися веселому танцю. Покажи їй, як можна рухатися, стрибати та струшувати втому зі свого тіла».

Вправа 10. «Поклади ведмедика спати»

Мета: заспокоєння, стабілізація дихання та емоційне розслаблення.

Опис вправи: Дитина бере іграшку на руки та повільно заколисує її, поєднуючи рух із повільним диханням. Це створює відчуття спокою, безпеки та внутрішньої рівноваги.

Інструкція: «Візьми ведмедика на ручки та тихенько поколихай його, щоб він заснув. Покажи йому, як потрібно повільно вдихати носиком і видихати ротиком, щоб добре відпочити».

Використання тілесно-орієнтованих вправ з іграшкою у роботі з дітьми дозволяє забезпечити м'який та безпечний вплив на психоемоційний стан. Через рух, гру та сенсорний досвід дитина отримує можливість краще розуміти власні емоції, знижувати внутрішню напругу та формувати навички саморегуляції.

Особливо ефективною тілесно-орієнтована терапія з іграшкою є у роботі з дітьми, які пережили психотравмуючі події, вимушене переселення, втрату відчуття безпеки або тривалий стрес. Регулярне використання таких вправ сприяє покращенню емоційного самопочуття, розвитку адаптаційних ресурсів та підвищенню психологічної стійкості дитини.

ЛІТЕРАТУРА

Кердивар В.В., Євпак С.В., Платонов В.М. Вплив війни на психологічний стан вразливих категорій внутрішньо переміщених осіб в Україні. Вчені записки таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Психологія. 2025. №4. Том 36. С. 101-108. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2025.4/15>

Платонов В., Кердивар В., Кустова Т. Дотримання принципів психологічного захисту та психосоціальної підтримки при наданні психологічної допомоги дітям в пункті екстреної психологічної допомоги ДСНС України. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2025. № 2 (10). С. 167–176. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2025.2.14>

Усатий О.О.

Аспірант Одеського державного університету
внутрішніх справ

ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК

30.08.1955 року Організацією Об'єднаних Націй (далі - ООН) було затверджено Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [1], які заклали фундамент пенітенціарної політики держав - учасниць. Проведений їх системний аналіз не лише надав можливість виділити ключові принципи залучення засуджених до праці, а й розкрити їх зміст, а саме:

1. «Праця в'язня не повинна завдавати йому страждань» [1], що являється фундаментальним принципом міжнародного права, окремо задекларованим у Кримінальному кодексі України – «покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність» (ч. 3 ст. 50 КК України)[2].

2. «Усі засуджені в'язні повинні працювати відповідно до їхніх фізичних і психічних здібностей, засвідчених лікарем» [1].

Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [1]. наголошують на обов'язковості залучення усіх засуджених до праці, і це ключове! Адже суспільно-корисна праця засуджених до позбавлення волі являється одним із основних засобів їх виправлення і ресоціалізації. У зв'язку з чим постають два логічних запитання:

- як засуджена (особливо неодноразово засуджена) особа може свідомо відновитися в соціальному статусі повноправного члена суспільства, яким ніколи не була?

- як засуджений може повернутися до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, якщо він не вміє або не бажає працювати, з метою забезпечення мінімальних потреб для виживання у вільному соціумі та жити у суспільстві по загально-прийнятим канонам?

Ці питання, за нашим переконанням, являються ключовими і відображають саму суть виправлення (процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правислухняної поведінки.) і ресоціалізації (свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві) засуджених.

Особи, які відбувають покарання у виправних колоніях, відшкодовують витрати на їх утримання, що включає в себе надання житлово-комунальних та побутових послуг, перелік яких затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 80 «Про затвердження Порядку відшкодування вартості витрат на утримання засуджених в установах виконання покарань» від 14.02.2017 [3], крім вартості харчування, взуття, одягу, білизни, спецхарчування та спецодягу, які відшкодовуються за рахунок державного бюджету, простіше кажучи – з кишень платників податків (ч. 1 ст. 121 КВК України) [2].

Праця є багатоаспектним явищем і виконує низку важливих функцій як у житті окремої людини так і суспільства в цілому.

Однією і мабуть найголовнішою функцією праці, з поміж інших (соціально-економічна, соціально-структурна, виховна (розвивальна), творча (інноваційна), комунікативна, організаційна тощо) являється життєзабезпечувальна функція, що надає можливість особі забезпечити створення матеріальних (їжа, одяг, житло) та духовних благ, необхідних для виживання у вільному соціумі.

Зазначене вище положення підтверджується і результатами наукових досліджень інших вітчизняних вчених. Так, О.О. Шкута вивчаючи проблеми працевлаштування засуджених осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, як засіб реалізації їх конституційних прав і виконання обов'язків, приходять до справедливого висновку про те, що в умовах відмови

держави від використання примусової праці засуджених, їх залучення до суспільно-корисної праці як засобу, спрямованого на досягнення цілей соціальної адаптації особи до умов життя на волі, повинно організовуватись у напрямку розвитку і закріплення у засуджених звички до праці, її необхідності, що в результаті сприятиме якнайшвидшій їх ресоціалізації та запобіганню рецидиву скоєння злочинів [4, с. 99].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями ООН; Правила, Міжнародний документ від 30.08.1955 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text

Кримінальний кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Про затвердження Порядку відшкодування вартості витрат на утримання засуджених в установах виконання покарань Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 14.02.2017 № 80 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-2017-%D0%BF#n9>

Шкута О.О. Працевлаштування засуджених осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, як засіб реалізації їх конституційних прав і виконання обов'язків. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дидоренка. – 2010. – № 3. – С. 96-104.

Faraonov H.Ye.

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border
Guard Service of Ukraine

Ordynska I.Ya.

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border
Guard Service of Ukraine

PSYCHOLOGICAL FACTORS ENSURING THE WELL-BEING OF CHILDREN IN WARTIME

Military conflicts negatively influence children's emotional development and social adaptation. Children are particularly vulnerable because they often cannot fully understand or control traumatic events around them. Continuous stress during wartime may lead to anxiety, sleep disorders, emotional instability, and post-traumatic reactions [1, p. 846].

Researchers emphasize that psychological consequences depend not only on traumatic experiences themselves, but also on the availability of protective emotional and social factors [2]. Supportive relationships with adults, communication with peers, and stable educational environments may reduce the severity of emotional distress.

Family support is one of the main protective factors for children during war. Emotional closeness with parents or caregivers helps children maintain a sense of safety and emotional stability even under dangerous conditions. According to Smith

and colleagues, parental emotional reactions strongly influence children's psychological adjustment during military conflicts [3, p. 398]. Children who receive emotional warmth and support usually demonstrate lower anxiety levels and better adaptation to stressful situations. Daily routines also remain important. Simple activities such as regular conversations, meals, and educational tasks help preserve predictability and emotional balance.

Educational institutions perform not only academic functions but also social and psychological ones. Schools help children maintain communication, structure, and emotional support during crises. UNICEF reports that interruption of education increases emotional vulnerability and feelings of isolation among children affected by war [4]. Interaction with peers and teachers contributes to emotional recovery and social adaptation. Trauma-informed educational approaches are especially important in wartime conditions. Teachers and psychologists can help children recognize emotions, reduce stress, and restore trust in the surrounding environment.

Psychological resilience refers to the ability to adapt positively despite adverse circumstances. Werner notes that resilience develops through emotional support, positive relationships, and stable social environments [5]. Children cope with stress more effectively when they can express emotions openly and participate in meaningful activities. Creative tasks, sports, communication, and group activities may reduce emotional tension and improve psychological stability. In many situations, emotional support from adults becomes one of the most effective coping resources for children.

Professional psychological support plays an important role in preventing long-term mental health problems among children affected by war. Early psychological intervention helps reduce symptoms of chronic anxiety and post-traumatic stress disorder [1, p. 849].

In Ukraine, trauma-informed approaches are increasingly used in psychosocial rehabilitation programs for children. Cooperation between psychologists, educators, social workers, and medical professionals improves the effectiveness of support services.

So, children's well-being during wartime depends on several interconnected psychological and social factors. Family support, emotional safety, educational continuity, resilience, and access to psychological assistance are among the main protective mechanisms that help reduce the negative effects of war-related trauma. Creating supportive emotional environments for children remains one of the most important tasks for families, educators, psychologists, and society.

REFERENCES

1. Bürgin, D., Anagnostopoulos, D., Vitiello, B., Eliez, S., Frigerio, A., Hebebrand, J., ... & Fegert, J. M. (2022). Impact of war and forced displacement on children's mental health—multilevel, needs-oriented, and trauma-informed approaches. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 31, 845–853. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-01974-z>
2. Hazer, L., & Gredebäck, G. (2023). The effects of war, displacement, and trauma on child development. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, Article 909. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02438-8>

3. Smith, P., Perrin, S., Yule, W., & Rabe-Hesketh, S. (2001). War exposure and maternal reactions in the psychological adjustment of children from Bosnia-Herzegovina. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(3), 395–404. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00732>
4. UNICEF Ukraine. (2026). The devastating toll of war on childhood and youth across Ukraine. <https://www.unicef.org/ukraine/en/3-years-of-full-scale-war-in-ukraine>
5. Werner, E. E. (2012). Children and war: Risk, resilience, and recovery. *Development and Psychopathology*, 24(2), 553–558. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000156>
6. Basenko, O. M. (2020). Study on mental health and emotional well-being of conflict-affected adolescents at Eastern Ukraine. *Psychological Journal*, 6(5), 50–62. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.5.5>
7. Kuzikova, S. B., & Lukomska, S. O. (2025). Психологічні особливості адаптації підлітків в умовах війни [Psychological features of adolescent adaptation in war conditions]. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія (Slobozhanskyi Naukovyi Visnyk. Serii: Psykholohiia)*, (1), 66–70.
8. Vlasenko, I., Reva, O., Furman, V., & Kanuka, I. (2020). Дослідження компонентів психологічного здоров'я студентської молоді в Україні [Research of components of psychological health of student youth in Ukraine]. *Організаційна психологія. Економічна психологія (Organizational Psychology. Economic Psychology)*, (2–3), 17–30.

Федіна Н. В.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної
діяльності Львівського державного університету
внутрішніх справ,

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Збройні конфлікти спричиняють непропорційний вплив на представників різних вікових груп: бойові дії та окупація супроводжуються порушенням прав та свобод дитини, серед яких право на життя, на безпеку в умовах бойових дій та війни, на освіту, на здоров'я та розвиток особистості, право бути із сім'єю, а також право на турботу і захист з боку держави [1].

Війна вирвала тисячі дітей із повсякденного життя і в багатьох випадках розлучила з батьками, котрі або приєдналися до бойових дій, або не змогли виїхати. Діти, які залишилися в Україні, щоденно перебувають під ризиком смерті чи каліцтва внаслідок ракетних обстрілів, страждають від руйнування енергосистеми України. Багато дітей стали свідками травматичних подій, передусім убивства або каліцтва батьків і близьких від рук збройних сил рф. Діти на тимчасово окупованих територіях перебувають під постійним ризиком викрадення, сексуального насильства, нелюдського поводження і навіть смерті від рук так званих

окупаційних адміністрацій та збройних сил рф [2, с. 8]. Сучасним правникам важливо розуміти спектр основних порушень прав дитини в умовах воєнної агресії, для того щоб правозахисна робота мала комплексний, системний характер.

Тема безпеки та благополуччя дитини в цей непростий час стала особливо актуальною. Захист прав дитини в умовах воєнного стану – це комплексне завдання, яке вимагає взаємодії держави, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Першочерговим завданням органів публічного адміністрування є гарантування фізичної безпеки дитини. Це може включати евакуацію із зони бойових дій, пошук безпечного укриття, забезпечення базових потреб у їжі, воді та медичній допомозі. Забезпечити дитині доступ до необхідної медичної допомоги, є вкрай важливо. Це включає як планові огляди та вакцинації, так і лікування у разі хвороби чи травми, а також психологічна допомога, яка може бути критично важливою в умовах війни [3].

*З початком повномасштабного вторгнення Україна активізувала роботу щодо захисту дітей. Створено спеціальні органи та розроблено нові механізми. Зокрема, Кабінетом Міністрів України створено **Координаційний штаб**. Його головне завдання – збір та аналіз інформації про стан та потреби дітей у зоні бойових дій та тих, хто вже евакуйований. На основі цих даних штаб розробляє алгоритми дій для органів влади. Офісом Президента України спільно з UNICEF та Міністерством соціальної політики запроваджена загальнонаціональна програма «Дитина не сама». Її головний інструмент – чат-бот «Дитина не сама» [3].*

Однією з форм порушень прав дітей в ході російської агресії стало їх незаконне вивезення з окупованих територій на територію рф. Це явище міжнародне право розцінює як воєнний злочин і злочин проти людяності. Викрадення дітей відбувалось різними способами, але сприяло цьому те, що низка інтернатних закладів та дитячих будинків опинилась в окупації. Виділяють п'ять сценаріїв, за якими російські загарбники здійснюють депортацію українських дітей, а саме: спершу вбивають батьків і потім забирають дітей; розлучають дітей з батьками під час фільтраційних заходів; вивозять із закладів інституційного догляду; вилучають із біологічних родин шляхом позбавлення батьків під вигаданими приводами батьківських прав або змушують батьків підписати «папірець» щодо дозволу вивезти в «оздоровчі» табори, звідки дітей уже не повертають додому [4]. Дітям змінювали громадянство, видавали нові документи, здійснювали ідеологічний вплив, передавали у прийомні російські родини або розмістили у дитячі будинки.

Депортація та викрадення українських дітей до рф – це цілеспрямована політика асиміляції, яка грубо порушує норми міжнародного гуманітарного права. Захист цих дітей і повернення їх додому є обов'язком України. Українська держава повинна докласти максимум зусиль, аби повернути усіх незаконно переміщених з України дітей, відновити порушені права та забезпечити їх подальший захист. Таку роботу, безперечно, необхідно здійснювати в безпосередній співпраці з міжнародними організаціями та інституціями, які діють у сфері захисту прав дитини [5, с. 694].

Однак, українські та міжнародні інституції фактично не мають доступу до викрадених дітей, а їх ідентифікація дуже ускладнена. Через зміну особистих даних, неможливо швидко встановити, де перебуває дитина. Відсутній юридичний механізм повернення депортованих дітей в Україну, оскільки рф нехтує будь-якими варіантами ведення діалогу з цього питання, активно ускладнює та затягує цей процес. Алгоритм повернення українських дітей з-під контролю рф має бути розроблений на основі концепції єдиного юридичного механізму повернення, керівними принципами якого є повага до найкращих інтересів та індивідуальних потреб дитини. Україна має докладати максимальних зусиль щодо повернення дітей, відносно яких вона виконує роль *parents patriae* [6, с. 51].

Однак, реабілітація повернутих із депортації дітей – не менш важливе і складне завдання. Реабілітація таких дітей вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу, оскільки більшість із них зазнали психологічної, емоційної, інформаційної, фізичної шкоди. Примусова депортація та низка інших воєнних злочинів рф призводять до ще одного порушення прав дитини – це розлучення з родиною.

В умовах воєнного стану безліч дітей в Україні залишились сиротами або були позбавлені сімейного оточення. У зв'язку із цим окремої уваги потребують питання усиновлення дітей під час дії на території України воєнного стану. В умовах воєнного стану усиновлення дітей, які перебувають на території України, можливе лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи влади України. Зусиллями Координаційного штабу з питань захисту прав дитини під час воєнного стану було спрощено процедури усиновлення та передачі дітей під опіку. На сьогодні практикують такі форми захисту прав дітей як влаштування під опіку тимчасово – під опіку рідних, до прийомних сімей, будинків сімейного типу, закладів інституційного нагляду [7, с. 30]. Актуальним є розширення програм тимчасової та постійної опіки, а також посилення контролю над процесами усиновлення, щоб не допустити повторної травматизації дітей.

З метою захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, в умовах воєнного стану обласні військові адміністрації за погодженням з органами військового командування на відповідній території та Координаційним штабом з питань проведення обов'язкової евакуації населення в умовах воєнного стану можуть прийняти рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з їх батьками, особами, які їх замінюють, або іншими законними представниками з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії. Обов'язкова евакуація в примусовий спосіб дітей здійснюється за супроводом одного з батьків, особи, яка їх замінює, або іншого законного представника. Відмова батьків, осіб, які їх замінюють, або інших законних представників від обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії, не допускається [8]. Примусова евакуація дітей є способом забезпечення їх фізичної безпеки, проте така евакуація є дуже складним правовим і моральним явищем, що породжує ризики порушення низки прав

Такі проблеми потребують системного підходу, комплексної політики та посилення інституційного потенціалу. Наразі немає чіткої координації та узгодження дій між державними органами щодо статусу та підтримки дітей, які стали жертвами війни. Розходження у трактуванні термінів і співпраці створює незрозумілість в плануванні та наданні необхідної допомоги. Невідомо, скільки дітей потребує підтримки та які конкретні потреби мають бути враховані. Крім того, недостатнє фінансування соціальної сфери в цілому робить неможливим повноцінне вирішення проблем та забезпечення потреб дітей, які постраждали від війни.

Насамкінець хочемо зауважити, що захист прав і свобод дітей в умовах воєнного стану вимагає згуртованості, гуманності та професійності. Захист прав дітей під час війни – це не лише юридичне чи гуманітарне завдання, а комплексна, системна проблема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Нерозквітлі»: порушення прав українських дітей на тимчасово окупованих територіях України та у Росії: депортація, мілітаризація, індоктринація: спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. 2023. URL : <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/vstup>.
2. Клименко А., Суляліна М., Охредько О., Потапова В. Шість серйозних порушень проти дітей: виклики та наслідки 9 місяців російсько-української війни 2022. К. : ГО ЦГП «Альменда», 2022. 24 с.
3. Як забезпечити захист прав дитини в умовах воєнного стану. URL: <https://osvita-omr.gov.ua/iak-zabezpechyty-zakhyst-prav-dytyny-v-umovakh-voiennoho-stanu/>
4. Герасимчук Д. Права дітей під час війни. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubricpresshall/3715651-prava-ditej-pid-cas-vijni.html>.
5. Сірант М. М., Маркін С. І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 694-696.
6. (Не)повернення дітей: Україна перед найбільшим викликом з часів незалежності: дослідження. Київ, 2024. 72 с. URL : <https://krymbezpravil.org.ua/materialy/ne-povemenniaditey-ukraina-pered-naybilshym-vyklykom-z-chasiv-nezalezhnosti/>.
7. Костишин Е. І., Шевців Ю. О. Інституційно-правовий механізм захисту дітей в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління та соціальна робота*. 2023. № 1. С. 29-36.
8. Особливості примусової евакуації дітей із зони бойових дій. URL : <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/osoblyvosti-prymusovoyi-evakuacziyi-ditej-iz-zonybojovyyh-dij/>.

Федіна Н. В.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної
діяльності Львівського державного університету
внутрішніх справ

Косяк Ю. О.

здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту
права та правоохоронної діяльності Львівського державного
університету внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

Війна – складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням суперечностей між державами, народами, національними й соціальними групами з переходом до вжитку засобів збройної боротьби, що відбувається у формі бойових дій між їхніми збройними силами. Це специфічна форма вияву соціальних відносин, в якій панує збройна боротьба як продовження політики, що підпорядковує своїм цілям усі сфери суспільного життя. Зазвичай характеризується крайньою колективною агресією, руйнуваннями та високою смертністю [1].

В будь-яких умовах ведення бойових дій діти є найуразливішою групою. За межами безпечного середовища, де захист дітей є пріоритетом, їм загрожують усі негативні наслідки збройних конфліктів. Переміщення, втрата дому й членів родини, а також розлука з батьками, від яких залежить їхнє виживання, мають довготривалий вплив на процес розвитку та дорослішання, відчутний навіть у дорослому віці. Оскільки дитячий організм усе ще розвивається, війна становить серйозну загрозу як для фізичного, так і для психічного здоров'я дітей. Органи ювенальної превенції повинні підтримувати зв'язок з дітьми, які перебували на обліку і виявляти тих, кого потрібно брати на облік, або ж тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах. Відслідкувати і вчасно зреагувати на випадки перебування дітей у ситуаціях, які загрожують життю, здоров'ю і безпеці дитини є першочерговим завданням органів ювенальної превенції. Сьогодні на другий план відходять проблеми побутового характеру, адже найважливіше зберегти психічне і фізичне здоров'я неповнолітніх [2].

Правоохоронні органи повинні особливо приділяти увагу неповнолітнім особам як одній з найуразливіших категорій в час війни. Мова йде не лише про попередження правопорушень неповнолітніми особами, а й про дотримання їхніх прав і можливість максимально безпечно розвиватися у суспільстві. Також важливим є недопущення зростання рівня злочинності серед неповнолітніх під час війни і облік тих, хто потрапив під негативний вплив осіб з неправомірною поведінкою на територіях де ведуться бойові дії. Ювенальна юстиція – це правова система щодо захисту прав дітей, має у своєму складі установи і організації, які здійснюють правосуддя у справах про правопорушення скоєні неповнолітніми [3].

Загалом спектр обов'язків ювенальної поліції чималий, серед них не лише проведення різноманітних профілактичних заходів із дітьми та робота з батьками, а й співпраця з представниками соціальних служб та освітньої галузі, також участь у проведенні разом із колегами з інших підрозділів відпрацювання, рейдів у пошуках дітей, які залишили домівку чи навчальний заклад. Саме ситуації, коли діти опиняються у складних життєвих обставинах, потребують особливої уваги та спільних зусиль для їх вирішення як з боку родини, поліції, так й інших органів та служб, щоб запобігти подібним випадкам у подальшому [4].

Україна, будучи правовою державою, прийняла ряд нормативних актів і ратифікувала міжнародні, які гарантують дотримання, забезпечення і реалізацію прав дітей. Конвенція про права дитини прийнята Генеральною Асамблеєю ООН і ратифікована Україною, зазначає, що держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів [5]

З'ясовано, що Україна ратифікувала і виконує норми міжнародного законодавства, які стосуються захисту прав дітей, зокрема і кримінально-правовими засобами. Діяльність органів ювенальної превенції в Україні є надзвичайно важливою в умовах воєнного стану для реалізації принципів міжнародного гуманітарного права щодо безпеки дитинства та загальнодержавних норм захисту основоположних прав дитини. Органи ювенальної превенції концентрують свою діяльність на проведенні роботи щодо запобігання правопорушень, вчинених дітьми, на виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, вчинених дітьми, на основі заходів, передбачених чинним законодавством [6, с. 1].

У час війни поширенням негативним явищем у суспільстві є протиправне залучення дитини до праці. Це можуть бути не умисні дії з боку батьків і рідних, котрі в екстремальній ситуації не можуть адекватно оцінити такі дії як шкідливі для здоров'я дитини, а також, умисні дії сторонніх осіб, які спрямовані на трудову експлуатацію дітей, як правило, тих, які втратили рідних, або ж покинули місце проживання і займаються бродяжництвом. До найгірших форм дитячої праці належать:

1) усі форми рабства або практика, подібна до рабства, зокрема, продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, а також примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;

2) використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи порнографічних вистав;

3) використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності;

4) робота, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини [7].

Зауважимо, що часто ювенальні поліцейські, окрім основної, мають психологічну освіту, що позитивно впливає на спілкування з дітьми, але якщо виникає потреба, то вони залучають фахового психолога, який допомагає налагодити процес комунікації і уникати психотравматичного навантаження на неповнолітнього.

Сьогодні в Україні важливим напрямом діяльності представників ювенальної поліції є робота з дітьми, які є внутрішньо переміщеними особами. Такі неповнолітні можуть частіше втягуватися до протиправної діяльності через те, що вони перебувають в стані стресу, пов'язаного зі зміною звичних умов проживання. Правопорушники можуть скористатися таким станом дитини і залучати її до неправомірної діяльності як безпосередньо, так і через соціальні мережі. Коли неповнолітні особи залучені до неправомірної діяльності через соціальні мережі, з допомогою мережі "Інтернет", то з метою припинення такої діяльності працюють представники кіберполіції.

Також, важливо продовжувати нагляд і роботу з дітьми, які є ВПО і проживали у неблагонадійних родинах або відзначалися схильністю до неправомірної поведінки. Дані про таких неповнолітніх осіб мають передавати представники ювенальної поліції того регіону, звідки прибула дитина, але потрібно зважати на те, що якщо в регіоні велися активні бойові дії, то матеріали і особові справи дітей можуть бути знищені [6, с. 5].

Беззаперечно, діяльність органів ювенальної превенції під час війни є важливою і складною, але не потрібно забувати про суспільну солідарність і взаємодію усіх громадян. Ми повинні усвідомлювати, що перемога України у війні з агресором, який нехтує усіма нормами і правилами існування людства залежить від кожного з нас. Сьогодні нема незначних професій, чужих дітей і місця власному егоїзму. Потрібно звертати увагу і повідомляти відповідні служби про нетипові випадки, пов'язані з дітьми (насильство, підозріла нетипова поведінка дитини чи дорослого, що перебуває з нею тощо). Наші воїни згуртовано стоять на захисті нашої Батьківщини, тому, ми повинні згуртовано підтримувати правопорядок у середовищі, що нас оточує

Аналіз сучасного стану захисту прав дитини в умовах війни дозволяє зробити висновок, що дитинство сьогодні опинилося під прицілом безпрецедентних загроз. Війна, як екстремальна форма соціального конфлікту, не лише руйнує фізичне середовище проживання, а й створює передумови для глибоких психологічних травм та системних порушень фундаментальних прав неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА:

Вільна енциклопедія Вікіпедія. Війна. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Війна>

Вплив війни на дітей. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-children/>

Вільна енциклопедія Вікіпедія. Ювенальна юстиція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ЮвеF>

Українське прав Практика правоохоронних органів. URL: <https://ukrainepravo.com/law-practice/pravookhoronnykh-organiv/golovne-u-yuvenalniy-politsiyi-spilna-mova-z-dytynoyu/>.

Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

Ортинський В. Л. Ювенальна превенція в Україні: функціональні особливості в період воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». № 3 (43), 2024. С. 1-8.

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2001, № 30, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Федіна Н. В.

доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та правоохоронної
діяльності Львівського державного університету
внутрішніх справ,

Саврук С. Я.

здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту
права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», дитиною є особа віком до повноліття, якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [1].

Л. Сукмановська визначила поняття права дитини як можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку і здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб [2, с. 81].

В умовах воєнного вторгнення РФ на територію нашої країни захист дітей є однією з найгостріших проблем. Війна – причина найбільших порушень прав дитини, адже збройні конфлікти супроводжуються економічними та соціальними руйнуваннями, стражданнями, каліцтвами, вбивствами тощо [3, с. 280].

Діти часто стають об'єктами експлуатації та насильства під час воєнних дій, зокрема, вони можуть бути втягнуті в торгівлю людьми, примусову працю або вербування у збройні формування. У цьому контексті важливим є створення ефективних механізмів для запобігання таким порушенням та надання допомоги постраждалим дітям [4, с. 39].

На захисті прав дітей під час війни стоять як державні інституції, так і численні міжнародні організації, зокрема ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, ООН, які прагнуть надати якнайбільше допомоги в умовах збройного конфлікту. Завдяки їхнім зусиллям організовується евакуація дітей з небезпечних регіонів, а також створюються безпечні місця для тимчасового проживання в безпечних зонах країни або за її межами. Для забезпечення безперервності освітнього процесу діти

мають доступ до дистанційного навчання або спеціальних мобільних освітніх центрів, які дозволяють хоча б частково продовжувати навчання [5, с. 313].

Попри те, що Червоний Хрест і ООН мають величезний досвід і ресурси для гуманітарної допомоги, під час війни в Україні їхня діяльність викликала неоднозначні оцінки та критику. Існує думка, що ці організації не змогли повністю розкрити свій потенціал у захисті прав дітей та забезпеченні їхньої безпеки і що їхня присутність не мала достатньої конкретики й сили в умовах гострої кризи. Діяльність Червоного Хреста, яка має бути нейтральною та виключно гуманітарною, зіткнулася з серйозними викликами: частково через обмеження доступу до постраждалих територій, частково через недостатній рівень координації та недостатню кількість ресурсів, мобілізованих для найвразливіших категорій – дітей. Організація Об'єднаних Націй також виявилася неспроможною забезпечити надійний захист прав дітей в Україні. Хоча вона декларує захист прав дітей як один із пріоритетів, її зусилля часто не мали належного впливу та результату [6, с. 17].

Однією з важливих складових міжнародного досвіду є забезпечення тимчасового переміщення дітей у безпечні зони як у межах країни, так і за її кордонами. Для цього організовуються гуманітарні коридори, які координуються спільно з Червоним Хрестом, ООН та іншими міжнародними партнерами. В Україні такі ініціативи також були реалізовані, але часто зіштовхувалися з серйозними труднощами через порушення зобов'язань щодо припинення вогню, що ускладнює повноцінну евакуацію і захист дітей. Міжнародний досвід показує, що для успішної реалізації таких програм необхідна суворі відповідальність та тиск на сторони конфлікту, які порушують права дітей [4, с. 40].

За даними Офісу Генерального прокурора України, станом на грудень 2025 року, внаслідок повномасштабної агресії РФ постраждало понад 2969 дітей, з яких 676 загинули, а понад 2293 отримали поранення, а також 19 546 дітей були депортовані або примусово вивезені Росією. Ці цифри є офіційними, але реальні дані можуть бути значно вищими, оскільки точна кількість жертв на окупованих територіях та в районах активних бойових дій наразі невідома [7].

Серед основних фондів ООН, які займаються захистом дітей як в мирний, так і в воєнний час, провідне місце займає Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). З початком конфлікту на Сході України у 2014 році ЮНІСЕФ зосередив зусилля на доступі дітей у зоні бойових дій до освіти, психосоціальної допомоги, навчаннях із питань мінної небезпеки тощо. Прийнята ЮНІСЕФ на 2018-2022 роки програма для України передбачала роботу по наступних п'яти ключових напрямках:

- 1) соціальна інклюзія та державна політика щодо дітей;
- 2) захист дітей в усіх обставинах;
- 3) освіта для всіх дітей;
- 4) здорове життя з перших років і надалі;
- 5) вода і стале середовище [8, с.745].

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України ЮНІСЕФ разом із Міністерством соціальної політики України розпочали багатоцільову програму грошової допомоги для

незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну та потребують фінансової підтримки. Програми грошової допомоги від ЮНІСЕФ «Спільно» – це додаткова підтримка багатодітних українських сімей під час війни [9].

Отож, роль міжнародних організацій у захисті прав дітей в умовах російсько-української війни є надзвичайно важливою та багатогранною. В умовах збройного конфлікту саме вони виступають ключовими суб'єктами, які забезпечують гуманітарну допомогу, моніторинг дотримання прав дитини, документування порушень і притягнення винних до відповідальності.

Важливо, що Міжнародні організації, зокрема ЮНІСЕФ, ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста та інші, сприяють забезпеченню доступу дітей до базових потреб – освіти, медичної допомоги, безпечного середовища проживання, а також надають психосоціальну підтримку постраждалим. Вони відіграють важливу роль у евакуації дітей із зон бойових дій, протидії незаконному переміщенню та експлуатації, а також у відновленні порушених прав.

Крім того, діяльність міжнародних організацій сприяє вдосконаленню національного законодавства та впровадженню міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини. Їхня співпраця з державними органами та громадянським суспільством підвищує ефективність реагування на виклики війни.

Таким чином, міжнародні організації є невід'ємною складовою системи захисту прав дітей у період воєнного стану, а їхня діяльність має вирішальне значення для збереження життя, здоров'я та гідності дітей, а також для забезпечення їхнього майбутнього навіть в умовах збройного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
2. Сукмановська Л. М. Захист прав дітей у правоохоронній діяльності: курс лекцій. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2019. 250 с.
3. Опольська Н. Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. *Право*. № 27. 2015. С. 278–283. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2015_27_42
4. Чернобук В. Захист прав дитини на тимчасово окупованих територіях України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2023, № 2 (123). С. 38-42.
5. Ільченко І. М. Імплементация Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентного права Європейського суду з прав людини: міжнародно-правовий аналіз практики держав. *Науковий вісник дипломатичної академії України*. 2009. Випуск 15. С. 311–318.
6. Боняк В. О., Чепік-Трегубенко О. С. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в аспекті захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023 № 2. С. 14–21.

7. За даними Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://vms.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalniprokurori-676-ditina-zaginula-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-v-ukrayini-11593>

8. Чепкова К. О. Міжнародні організації як суб'єкти правовідносин у сфері захисту дітей під час збройних конфліктів. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 10. С.744-746.

9. ЮНІСЕФ – українцям: програма грошової допомоги «Спільно». URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers.12>.

Федьків І.

здобувач вищої освіти ступеня бакалавр факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кучер В.

завідувач кафедри загальноправових дисциплін факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Львівського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Права дитини в Україні визнаються однією з найважливіших соціальних цінностей держави. Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Це зумовлює необхідність належного забезпечення та ефективного захисту прав дітей, особливо в умовах воєнного стану.

Після початку повномасштабної збройної агресії проти України держава продовжує формувати та вдосконалювати систему органів і механізмів, спрямованих на гарантування прав і свобод дітей, а також на запобігання будь-яким проявам їх порушення. Важливу роль у цьому процесі відіграють правоохоронні органи, зокрема підрозділи Національної поліції України, діяльність яких спрямована на забезпечення безпеки дітей, захист їх законних інтересів та реагування на правопорушення, що посягають на їх права. Ефективна робота цих органів є важливою складовою реалізації державної політики у сфері охорони дитинства, особливо в умовах війни, коли держава-агресор систематично порушує норми міжнародного гуманітарного права та ігнорує міжнародні стандарти захисту дітей.

В умовах воєнного стану значно зростає роль поліції у забезпеченні належного захисту прав та інтересів неповнолітніх. Воєнні дії супроводжуються підвищеним рівнем небезпеки, соціальної напруги та нестабільності, що робить дітей однією з найбільш уразливих категорій населення. У зв'язку з цим працівники поліції здійснюють постійний

моніторинг ситуації, оперативно реагують на випадки порушення прав дітей та вживають заходів для їх попередження.

Особлива увага приділяється запобіганню різним формам насильства щодо дітей, зокрема фізичному, психологічному та сексуальному насильству, а також протидії експлуатації, бездоглядності чи недбалому ставленню до них. Діяльність поліції включає проведення профілактичних заходів, патрулювання територій, реагування на повідомлення про домашнє насильство або інші правопорушення, а також надання допомоги дітям, які внаслідок збройного конфлікту опинилися у складних життєвих обставинах.

Поліцейські підтримують діалог між різними соціальними групами та конфліктуючими сторонами, сприяючи мирному вирішенню суперечок і зменшенню ризиків для дітей та їхніх сімей. Вони вживають заходів для розслідування можливих конфліктів, виявлення причин їх виникнення та запобігання ескалації насильства, що може загрожувати безпеці дітей. Крім того, поліцейські здійснюють патрулювання на територіях, де збільшується ризик конфліктів, та вживають профілактичні заходи для забезпечення безпеки дітей та їхніх сімей. Це допомагає створити атмосферу безпеки та стабільності в умовах воєнного стану, що сприяє захисту прав дитини та їхнього психосоціального благополуччя [2].

Працівники поліції також беруть участь у наданні допомоги дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій, сприяючи забезпеченню їх доступу до медичної допомоги, психологічної підтримки та інших необхідних ресурсів. З цією метою поліцейські взаємодіють із медичними закладами, соціальними службами, органами державної влади та громадськими організаціями для оперативного надання допомоги постраждалим дітям.

Крім того, підрозділи поліції беруть участь у проведенні евакуаційних заходів, зокрема у вивезенні дітей із прифронтових та небезпечних територій до більш безпечних регіонів. Працівники поліції здійснюють супровід евакуації, контролюють безпеку дітей під час переміщення та сприяють їх подальшому розміщенню й соціальній підтримці. Такі заходи спрямовані на мінімізацію негативних наслідків війни для дітей та створення умов для їхнього подальшого безпечного життя і розвитку.

Важливо також відзначити, що Національна поліція України здійснює активну діяльність щодо розшуку та повернення дітей, які зникли або були незаконно переміщені під час воєнного стану. Працівники поліції вживають заходів для оперативного розслідування випадків зникнення дітей, застосовуючи різноманітні методи та ресурси, зокрема створення спеціалізованих слідчих груп, а також співпрацю з громадськими організаціями, волонтерськими ініціативами та органами місцевої влади.

Одним із таких методів є використання сучасних інформаційних технологій та методу аналізу відкритих джерел (OSINT), що дає можливість виявляти інформацію про незаконно вивезених дітей, відстежувати їх можливе місцезнаходження та встановлювати осіб, причетних до їх переміщення. Правоохоронні органи також здійснюють моніторинг інформаційного простору,

аналіз цифрових даних та взаємодіють з міжнародними партнерами, використовуючи міжнародні механізми співпраці для розшуку та повернення дітей.

Тетяна Ковальчук зазначає: «діти – це наше майбутнє, саме тому робота поліції має знаходитися на першому плані. Поліцейський має бути захисником та другом дитини. Задля інтеграції найкращих світових практик у діяльність правоохоронців було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо впровадження ініціатив із співробітництва в галузі захисту дітей з UNICEF та Agriteam» [3]. Цей факт підтверджує, що внесок органів Національної Поліції щодо захисту прав дитини важко переоцінити.

Підсумовуючи вище сказане можемо зробити висновок, що роль Національної поліції України у забезпеченні безпеки та прав дітей в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою. Правоохоронці виконують широкий спектр завдань — від профілактики насильства та надання допомоги постраждалим дітям до евакуації з небезпечних територій і розшуку зниклих чи незаконно переміщених дітей. Використання сучасних технологій, зокрема OSINT, а також співпраця з громадськими та міжнародними організаціями дозволяє підвищити ефективність цих заходів.

Діяльність поліції спрямована не лише на фізичний захист дітей, але й на забезпечення їх психосоціального благополуччя та стабільного розвитку у складних умовах війни. Інтеграція міжнародного досвіду та впровадження сучасних методик роблять українську поліцію ефективним гарантом прав дитини, а її роботу — прикладом комплексного підходу до охорони дитинства в умовах воєнних загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

Стариченко А.О. Діяльність Національної поліції по охороні прав дітей в Україні: адміністративно-правові аспекти : дис. д-ра філос. ... 081. Одеса: Одес. держ. у-т внутр. справ, 2022. 263 с.

Тетяна Ковальчук. Поліцейський має бути захисником та другом дитини. 14.11.2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tetyanakovalchuk-policejskij-maye-buti-zahisnikom-ta-drugom-ditini>

Харламов М.І.

Національний університет цивільного захисту України

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.

У сучасних умовах трансформації системи вищої освіти особливої актуальності набуває проблема забезпечення прав здобувачів освіти, зокрема в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. До таких закладів

належать установи, що здійснюють підготовку кадрів для сектору безпеки і оборони, правоохоронних органів, військових формувань, а також інші інституції, де освітній процес поєднується з підвищеними вимогами до дисципліни, регламентованістю повсякденної діяльності та особливим режимом організації життєдіяльності здобувачів.

У цьому контексті соціально-психологічні чинники виступають ключовими детермінантами ефективності реалізації прав здобувачів, оскільки вони безпосередньо впливають на освітнє середовище, міжособистісні відносини та індивідуальне сприйняття норм і обмежень. Права здобувачів вищої освіти традиційно розглядаються як сукупність гарантованих державою можливостей щодо отримання якісної освіти, участі в управлінні освітнім процесом, вільного вираження думок, захисту власної гідності та безпеки. Проте в умовах специфічного освітнього середовища ці права набувають особливого змісту, оскільки їх реалізація часто обмежується вимогами службової дисципліни, ієрархічною структурою управління та необхідністю дотримання внутрішніх нормативів. Саме тому важливо враховувати соціально-психологічні механізми, які забезпечують баланс між обмеженнями та свободами здобувачів [1, с. 44].

Одним із ключових соціальних чинників є характер освітнього середовища, який визначається рівнем відкритості, довіри та підтримки. У закладах зі специфічними умовами навчання часто домінує формалізована система взаємодії, що може знижувати рівень психологічного комфорту здобувачів. Водночас створення сприятливого соціально-психологічного клімату сприяє підвищенню рівня задоволеності навчанням, формуванню відчуття захищеності та довіри до адміністрації. Важливу роль у цьому процесі відіграють керівники підрозділів і викладачі, які виступають не лише носіями знань, а й агентами соціалізації та підтримки [1, с. 46].

Психологічні чинники включають індивідуальні особливості здобувачів, такі як рівень стресостійкості, адаптивність, мотивація до навчання та здатність до саморегуляції. Навчання в умовах підвищеної дисципліни та контролю часто супроводжується значними психоемоційними навантаженнями, що може призводити до виникнення тривожності, емоційного вигорання та зниження академічної успішності. У цьому контексті забезпечення прав здобувачів передбачає не лише формальне дотримання нормативних вимог, а й створення умов для психологічної підтримки, розвитку навичок стрес-менеджменту та формування позитивної мотивації.

Особливе значення має проблема комунікації між здобувачами та адміністрацією закладу. Ефективна комунікація сприяє зниженню рівня конфліктності, підвищенню прозорості управлінських рішень та формуванню відчуття причетності здобувачів до освітнього процесу. Водночас недостатній рівень зворотного зв'язку може призводити до відчуження, недовіри та порушення прав здобувачів, зокрема права на участь в управлінні закладом освіти [2, с. 20].

Соціально-психологічним чинником забезпечення прав здобувачів є також групова динаміка. У закладах зі специфічними умовами навчання велике значення мають колективні форми діяльності, які формують почуття згуртованості, взаємної підтримки та відповідальності. Однак у разі наявності

негативних групових норм або проявів неформальної ієрархії можливі випадки психологічного тиску, дискримінації чи порушення прав окремих здобувачів [2, с. 22]. Це вимагає впровадження ефективних механізмів профілактики та реагування на подібні явища.

Не менш важливим є вплив організаційної культури закладу освіти, яка визначає систему цінностей, норм і поведінкових стандартів. Організаційна культура, орієнтована на повагу до прав людини, академічну доброчесність і партнерські відносини, сприяє формуванню відповідного ставлення до здобувачів як до активних суб'єктів освітнього процесу. Натомість авторитарна культура може обмежувати можливості реалізації прав і сприяти виникненню психологічного дискомфорту.

У контексті забезпечення прав здобувачів особливу роль відіграє система психологічного супроводу, яка включає консультивання, психодіагностику та корекційну роботу. Така система дозволяє своєчасно виявляти проблеми адаптації, емоційного стану та міжособистісних відносин, а також надавати необхідну допомогу. Важливим аспектом є також підготовка викладачів і керівників до роботи в умовах підвищеної психологічної напруженості, розвиток їхньої психологічної компетентності та навичок ефективної комунікації [3, с. 118].

Окремої уваги заслуговує питання формування правової свідомості здобувачів, яка є важливим чинником реалізації їхніх прав. Усвідомлення власних прав і обов'язків, а також механізмів їх захисту сприяє підвищенню рівня правової культури та активності здобувачів. Водночас важливо забезпечити доступність інформації про права здобувачів, процедури їх захисту та можливості звернення до відповідних органів.

Таким чином, соціально-психологічні чинники відіграють визначальну роль у забезпеченні прав здобувачів вищої освіти в закладах зі специфічними умовами навчання. Їхній вплив проявляється через особливості освітнього середовища, міжособистісні відносини, індивідуальні психологічні характеристики здобувачів та організаційну культуру закладу. Ефективне врахування цих чинників дозволяє створити умови для гармонійного поєднання вимог дисципліни та забезпечення прав здобувачів, що є необхідною передумовою підвищення якості освіти та формування професійно компетентних і соціально відповідальних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Афанасьєва Н. Є. Особливості саморегуляції здобувачів вищої освіти з різним рівнем суб'єктивного благополуччя. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Психологічні науки*. 2023. № 2(3). С. 45-53. DOI: 10.31558/2786-8745.2023.2(3).5
2. Бугерко Я. М., Гіряк Г. С. Соціально-психологічні чинники професійного самовизначення студентів закладів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. № 1. С. 18-24. DOI: 10.32782/cusu-psy-2024-1-2
3. Мороз Л., Березюк М. Психологічні чинники стресостійкості здобувачів вищої освіти в умовах війни. *Psychology Travelogs*. 2024. № 1. С. 115-125. DOI: 10.31891/PT-2024-1-11

Черниш Н. М.

старший викладач кафедри психології, педагогіки та
соціально-економічних дисциплін Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВІЙНИ

В умовах воєнного стану проблема захисту дітей набуває особливої гостроти та нагальності через підвищену небезпеку, оскільки діти є найбільш вразливою категорією населення. Воєнний стан створює надзвичайні умови, які загрожують основоположним правам дитини на життя, освіту, охорону здоров'я та захист від насильства. Через це захист прав, свобод та інтересів дітей як майбутнього України є для держави чи не найпершим обов'язком, що чітко закріплюється в українському законодавстві. Захист прав дитини в умовах воєнного стану – це комплексне завдання, яке вимагає взаємодії держави, міжнародних організацій та громадянського суспільства. В Україні, за масової евакуації та переміщення дітей, сімей з дітьми з населених пунктів, де ведуться активні бойові дії, значно зростають загрози життю та здоров'ю дітей, а також ризики зазнати різних форм жорстокого поводження, вчинення адміністративних чи кримінальних правопорушень щодо дітей, порушення інших їхніх прав.

Одним із важливих напрямків діяльності України у сфері захисту дітей є імплементація норм міжнародного права, визначення методів і засобів здійснення, виконання державою міжнародних правових норм з метою покращення чинного законодавства. Як наслідок – головним завданням України є приведення українського законодавства до норм законодавства Європейського союзу з питань захисту прав дітей [2, 30]. На міжнародному рівні основоположними документами є Конвенція ООН про права дитини та Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, Декларація прав дитини, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни тощо. В українському законодавстві ключовим є Закон України «Про охорону дитинства».

Щодо захисту прав та інтересів дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, то в Законі України “Про охорону дитинства” зазначається, що всі дії щодо дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах, спрямовуються на захист прав та інтересів дитини, усунення причин таких обставин і забезпечення безпечних умов її утримання та виховання, надання їй та її батькам комплексу необхідних послуг та соціальної допомоги [1, 69].

Аналізуючи питання порушення прав дитини в умовах війни в Україні, Л. Ярмол та А. Карпюк, висловлюють думку, що права дитини – це можливості дитини, визнані в міжнародному праві та національному законодавстві, які зумовлені певними фізичними і психологічними особливостями її розвитку, ґрунтуються на принципах природного права, гарантуються державою та іншими суб'єктами права й мають особливий механізм реалізації та захисту [3, 695].

В умовах воєнного стану безліч дітей в Україні залишились сиротами або були позбавлені сім'ї. У зв'язку із цим окремої уваги потребують питання усиновлення дітей під час дії на території України воєнного стану. Також є значна кількість постраждалих та незаконно вивезених за межі України дітей. Крім того, порушеннями прав дітей є: вербування дітей, використання забороненої зброї для ведення війни, перешкоджання у наданні гуманітарної допомоги, позбавлення громадянства, незаконна депортація дітей, вбивства та каліцтва, пошкодження закладів охорони здоров'я, навчальних закладів, що призводить до неможливості реалізації прав останніх. До переліку варто додати психологічне та сексуальне насильство щодо дітей, розлучення з родиною та втрата близьких, порушення права на розвиток, порушення майнових прав та ін. Держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон. У разі, якщо вік особи не визначений і є підстави вважати, що ця особа є дитиною, їй надається захист, передбачений цією статтею, до встановлення віку.

Отже, найголовнішим завданням держави у військовий час є максимально захистити права, свободи та законні інтереси дітей, адже вони є майбутнім нашої країни. Важливо створити всі умови для їхньої безпеки, гармонійного розвитку та підтримки навіть у складних обставинах воєнного часу. Забезпечення прав дітей має стати пріоритетом у державній політиці, оскільки саме від цього залежить не лише їхнє сьогодення, а й стабільність і процвітання України у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль І. Захист прав та законних інтересів дітей під час війни в Україні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"* № 2 (38), 2023. С. 69.
<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31656/12.pdf>
2. Костишин Е., Шевців Ю. Інституційно-правовий механізм захисту дітей в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне управління та соціальна робота. Соціальна робота.* 2023. № 1. С. 30.
<https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2583>
3. Сірант М. М., Маркін С. І. Захист прав дитини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал* № 2. 2024 С. 695.
https://lsej.org.ua/2_2024/174.pdf

Чернишов А. А.

курсант 201 взводу навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України Одеського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Галуцько В. М.

професор кафедри адміністративної діяльності поліції
доктор юридичних наук, професор Одеського державного
університету внутрішніх справ

ПРОФІЛАКТИКА У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Профілактика в дитячому середовищі є одним із ключових напрямків соціальної, освітньої та психологічної роботи з дітьми. Вона включає в себе комплекс заходів, спрямованих на запобігання різноманітним негативним явищам, збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я дітей, а також створення безпечного і підтримуючого середовища для їхнього розвитку [1].

Профілактика в сфері дитинства має на меті запобігання таким проблемам, як агресивна поведінка, булінг, вживання психоактивних речовин, правопорушення, тривожні стани, ізоляція, а також формування здорового способу життя, навичок безпечної поведінки та соціальної відповідальності. У практиці виділяють три основні рівні профілактики: первинну, вторинну та третинну.

1.Первинна профілактика охоплює всіх дітей і спрямована на усунення або зменшення впливу факторів ризику. Вона реалізується через виховні заходи, уроки з питань здоров'я, тренінги з емоційного інтелекту, а також участь дітей у соціально корисних акціях.

2.Вторинна профілактика фокусується на «групах ризику», тобто на дітях, у яких виявляються перші ознаки девіантної поведінки або психологічного дистресу. У цьому випадку важливо своєчасно виявити проблему та застосувати індивідуальні методи підтримки, такі як психологічне консультування та соціально-педагогічний супровід.

3.Третинна профілактика орієнтована на дітей, які вже зіткнулися з серйозними проблемами, такими як насильство в родині, конфлікти з законом, залежності або глибокі психологічні порушення. У цьому контексті важливу роль відіграють реабілітація, захист прав дитини та координація дій між школою, соціальними службами та правозахисними організаціями. [2, с.4]

Ефективна профілактична діяльність у дитячому середовищі вимагає комплексного підходу. Серед основних форм роботи можна виділити:

- інформаційно-просвітницьку діяльність (лекції, тренінги, години спілкування);
- індивідуальну роботу з учнями та їхніми родинами;
- групову психологічну підтримку;
- співпрацю з батьками, які є ключовими учасниками виховного процесу;
- взаємодію з поліцією, медичними та соціальними службами [2, с. 312].

Важливо, щоб у навчальних закладах реалізовувалися програми, спрямовані на запобігання булінгу, курінню, вживанню алкоголю та наркотиків. Шкільні психологи та соціальні педагоги відіграють важливу роль у виявленні проблем і наданні допомоги дітям. Активне впровадження програм розвитку емоційного інтелекту, ненасильницької комунікації та конфліктології є важливим профілактичним інструментом [4].

Школа відіграє центральну роль у формуванні світогляду дитини. Учитель має бути не лише джерелом знань, а й наставником, який вчасно виявить проблему, підтримає дитину та спрямує її на позитивні моделі поведінки. Педагогічний колектив повинен діяти злагоджено, бути проінформованим про ознаки проблемної поведінки, володіти навичками кризового спілкування та контакту з фахівцями [3].

Особливу увагу слід приділити роботі з батьками: від їх поведінки та ставлення до дитини залежить не тільки емоційне благополуччя дитини, але й її успішність у суспільстві. Спільні дії школи та родини – запорука створення здорового середовища для дітей.

Профілактика в дитячому середовищі є надзвичайно важливим елементом системи виховання та соціального захисту дітей. Він включає комплекс заходів, спрямованих на попередження негативних проявів у поведінці дітей, збереження їх фізичного та психічного здоров'я, формування позитивних соціальних навичок та створення безпечного освітнього простору [1].

Ефективна профілактична діяльність базується на комплексному підході та реалізується за кількома напрямками: інформаційно-просвітницька робота, психологічний супровід, індивідуальні консультації, робота з батьками, а також взаємодія з соціальними службами, медичними закладами та правоохоронними органами. Залежно від рівня ризику або виникнення проблем профілактика поділяється на первинну (для всіх дітей), вторинну (для груп ризику) і третинну (для дітей з виявленими проблемами).

Велику роль у цьому процесі відіграє школа, яка є основним середовищем соціалізації дитини. Педагоги, психологи та соціальні працівники повинні не тільки навчати, а й підтримувати дитину, вчасно реагувати на труднощі, які можуть виникнути вдома чи в колективі. Значну роль у профілактиці відіграють і батьки, від яких залежить емоційна стійкість та освітнє середовище дитини [5].

Профілактика булінгу, вживання психоактивних речовин, агресивної поведінки, девіацій та інших ризикованих форм поведінки є обов'язковим елементом сучасної освітньої та соціальної політики. В Україні вже існує нормативно-правова база, яка регулює цю діяльність – це, зокрема, закони «Про освіту»[3], «Про охорону дитинства»[4], а також Конвенція ООН про права дитини[5].

Тому профілактика в дитячому середовищі – це не окрема дія, а безперервний процес догляду за дитиною. Його успіх залежить від співпраці всіх учасників освітнього процесу та бажання суспільства інвестувати у щасливе, здорове та безпечне дитинство. Лише злагодженою роботою школи, родини, громади та держави можна створити середовище, в якому кожна дитина почуватиметься захищеною, потрібною та зможе всебічно розвиватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/526-2017-%D1%80>
2. Журавель Т.В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності. Соціальна педагогіка : навч. Посібник. За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін.: Київ.: Академвидав, 2013. 312 с.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19>
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14>
5. Конвенція про права дитини : Конвенція; ООН від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021

Чернов М М.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Порушення звичного способу життя, вимушене переміщення, втрата близьких, постійна загроза безпеці та тривалий стрес негативно впливають на психічне здоров'я дитини, її емоційний стан та здатність до повноцінного функціонування. У таких умовах особливого значення набуває освітнє середовище, яке виступає не лише простором навчання, а й важливим ресурсом психологічної підтримки, соціальної адаптації та захисту прав дитини [1].

Право на освіту є одним із фундаментальних прав дитини, закріплених міжнародними та національними нормативно-правовими актами. В умовах війни забезпечення безперервності освітнього процесу стає не лише освітнім, а й соціально-психологічним завданням. Освітнє середовище допомагає дитині зберігати відчуття стабільності, підтримувати соціальні контакти та продовжувати особистісний розвиток навіть за умов тривалої кризи [2].

Сучасне розуміння освітнього середовища виходить далеко за межі організації навчального процесу. Воно охоплює систему взаємин між учасниками освітнього процесу, психологічний клімат у закладі освіти, організацію безпечного простору, умови для розвитку особистості та реалізації її потенціалу. Саме тому освітнє середовище здатне виконувати важливу психотерапевтичну та підтримувальну функцію в житті дитини під час війни [3].

Одним із найважливіших завдань освітнього середовища є забезпечення психологічної безпеки дитини. Відчуття безпеки виступає базовою потребою особистості та необхідною умовою її гармонійного розвитку. В умовах

воєнного стану заклади освіти мають створювати атмосферу довіри, підтримки та прийняття, де кожна дитина може почуватися захищеною та значущою. Особливого значення набуває дотримання принципів недискримінації, поваги до гідності дитини та забезпечення рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу [4].

Війна суттєво підвищує ризик виникнення у дітей тривожності, страхів, емоційної нестабільності, труднощів концентрації уваги та інших психологічних проблем. У зв'язку з цим важлива роль належить практичним психологам та соціальним педагогам, які здійснюють психологічний супровід учнів. Їхня діяльність спрямована на своєчасне виявлення ознак психологічного неблагополуччя, проведення психодіагностики, консультування, психокорекційної роботи та психопрофілактичних заходів [5].

Особливу роль у підтримці дітей під час війни відіграють педагоги. Саме вчителі найчастіше перебувають у безпосередньому контакті з учнями та можуть першими помітити зміни в їхньому емоційному стані чи поведінці. Педагогічна підтримка, емпатійне ставлення, уважність до потреб дитини та створення сприятливого психологічного клімату сприяють формуванню відчуття стабільності та довіри. Учитель стає для багатьох дітей значущим дорослим, який допомагає подолати тривогу та адаптуватися до складних життєвих обставин [6].

Особливої уваги потребують діти із числа внутрішньо переміщених осіб, діти військовослужбовців, діти, які втратили близьких унаслідок війни, а також ті, хто пережив окупацію чи безпосередньо став свідком бойових дій. Для таких категорій важливою є організація індивідуального психологічного супроводу, створення умов для успішної адаптації до нового колективу та профілактика соціальної ізоляції. Освітнє середовище може стати тим простором, де дитина поступово відновлює соціальні зв'язки та повертається до активної життєдіяльності [5].

Однією з важливих функцій закладу освіти є захист прав дитини. Освітнє середовище забезпечує реалізацію права на освіту, розвиток, безпеку, участь у суспільному житті та захист від усіх форм насильства. У період війни особливого значення набуває виявлення випадків порушення прав дітей, реагування на факти булінгу, дискримінації, жорстокого поводження чи нехтування потребами дитини. Педагоги та психологи повинні володіти необхідними компетентностями для своєчасного реагування на подібні ситуації та взаємодії з відповідними службами захисту дітей [8].

Важливою умовою ефективної підтримки дітей є взаємодія закладу освіти з родиною. Співпраця педагогів, психологів та батьків дозволяє створити єдиний підтримувальний простір для дитини, забезпечити узгодженість виховних впливів та своєчасно реагувати на виникнення труднощів. Психоедукаційна робота з батьками сприяє підвищенню їхньої психологічної компетентності та формуванню навичок підтримки дітей в умовах стресу [3]. У сучасних умовах особливого значення набуває використання дистанційних та цифрових форм психологічної підтримки. Онлайн-консультування, психоосвітні вебінари, групи підтримки та цифрові ресурси дозволяють

забезпечити доступ до психологічної допомоги навіть у регіонах, де безпосередня робота фахівців ускладнена через безпекову ситуацію. Такі форми роботи розширюють можливості психологічного супроводу дітей та їхніх сімей [5].

Таким чином, освітнє середовище виступає важливим ресурсом психологічної підтримки та захисту прав дитини в умовах війни. Воно забезпечує не лише реалізацію права на освіту, а й створює умови для психологічного благополуччя, соціальної адаптації та особистісного розвитку дітей. Ефективне функціонування освітнього середовища потребує комплексної взаємодії педагогів, психологів, батьків, соціальних служб та громадських організацій. Саме така співпраця дозволяє забезпечити захист прав дитини, підтримати її психічне здоров'я та сприяти формуванню життєстійкості в умовах воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. 280 с.

Сухіна І.В. Методичні основи психологічного супроводу батьків дітей з ООП: формування резильєнтності: практ. посіб. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 114 с.

Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : ТОВ «КММ», 2006. 240 с.

Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. Том 3.: Консультативна психологія і психотерапія. Вип. 14. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України; Вінниця, ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26 – 64.

Кривов'яз О. В. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту. *Правничий вісник Університету*. Київ: «КРОК», 2017. С. 80–85

Чижов Д. А.

професор кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ОСНОВОПОЛОЖНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У нових умовах збройних конфліктів діти зазнають не лише фізичних, а й глибоких психологічних, культурних та інформаційних травм. Вони стають об'єктами викрадень, депортацій, примусової асиміляції, сексуального

насилюства, використання у пропагандистських кампаніях, а також жертвами руйнування освітньої та медичної інфраструктури.

Особливу небезпеку становить поєднання традиційних форм воєнних злочинів із сучасними технологічними інструментами впливу, які дозволяють агресорам проникати у цифровий простір дитинства, використовуючи соціальні мережі, ігрові платформи чи месенджери для збору інформації, вербування та маніпуляцій.

У цьому контексті вчені та правозахисні організації наголошують на необхідності оновлення підходів до правового регулювання злочинів проти дітей у збройних конфліктах. Ідеться про розширення змісту понять «воєнний злочин» і «жертва війни» з урахуванням кіберкомпоненту, удосконалення механізмів документування цифрових злочинів, посилення інституційної спроможності державних органів у сфері захисту дітей та їх реабілітації.

Важливим є також узгодження національного законодавства з нормами міжнародного гуманітарного та кримінального права, зокрема Римського статуту Міжнародного кримінального суду, Конвенції про права дитини та Факультативного протоколу щодо участі дітей у збройних конфліктах. Лише поєднання правових, технологічних і гуманітарних інструментів дозволить ефективно протидіяти цим злочинам і гарантувати дітям право на життя, безпеку та гідність навіть у найскладніших умовах війни [2, с. 111-112].

Окремим, надзвичайно небезпечним викликом сучасності стає транскордонний цифровий вплив на дітей - явище, що поєднує у собі елементи інформаційної війни, психологічної маніпуляції та кіберзлочинності.

За свідченнями провідних ІТ-компаній та аналітичних центрів, агенти держави-агресора активно використовують цифрові платформи як інструмент для поширення пропаганди, збору розвідувальної інформації та формування деструктивних моделей поведінки серед неповнолітніх користувачів. Особливо вразливими стають діти, які проводять значну частину часу в онлайн-просторі - у соціальних мережах, месенджерах, на ігрових платформах або форумах.

Такі деструктивні впливи реалізуються через тонкі механізми соціальної інженерії. Агресори, маскуючись під звичайних користувачів або гравців, входять у довіру до дітей, створюють відчуття дружби й безпеки, запрошують до участі в «місіях», «квестах» чи «змаганнях», які мають начебто розважальний або навчальний характер.

Насправді ж ці «ігрові завдання» можуть містити елементи психологічного програмування, заклики до насильства чи антидержавних дій, а іноді навіть - прямі інструкції щодо збору геоприв'язаних фотографій або даних про інфраструктурні об'єкти, пересування військової техніки, укриття чи пошкоджені будівлі. Діти, не усвідомлюючи небезпеки, фактично стають невольними учасниками інформаційно-розвідувальних операцій ворога.

Подібні практики свідчать про трансформацію інтернет-простору у додатковий театр війни, де дитина виступає не лише як пасивна жертва агресії, але й як цілеспрямована ціль експлуатації. Це створює новий вимір загрози - не лише фізичної, а й морально-психологічної, адже діти зазнають впливу дезінформації, мови ворожнечі, страху та безсилля.

У цьому контексті державні органи, навчальні заклади та батьки мають діяти спільно, формуючи цифрову грамотність і медіаімунітет серед дітей. Необхідно посилювати кібербезпеку дитячого сегмента інтернету, створювати безпечні цифрові екосистеми для навчання й дозвілля, а також впроваджувати системи моніторингу та оперативного реагування на прояви цифрової пропаганди.

Важливо, щоб діти розуміли правила безпечної поведінки в мережі, вміли розпізнавати маніпуляції та усвідомлювали, що навіть звичайний ігровий чат може бути використаний як інструмент ворожого впливу.

Зрештою, боротьба з транскордонним цифровим впливом на дітей - це не лише питання кібербезпеки, а й захисту національної безпеки та майбутнього покоління, адже саме діти формують моральний і духовний потенціал суспільства. Збереження їхнього права на безпечне інформаційне середовище є ключовою умовою стабільного розвитку держави в умовах сучасної гібридної війни [3, с. 51-52].

Міжнародне право на це відповідає чіткими заборонами. Женевські конвенції забороняють депортацію і примусове переміщення захищених осіб з окупованих територій та покладають на окупаційну владу обов'язок зберігати ідентичність і родинні зв'язки дітей [4; 5; 6].

Додаткові протоколи й Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини фіксують мінімальний вік і повну заборону залучення неповнолітніх до збройних дій [7]. Римський статут Міжнародного кримінального суду відносить вербування, мобілізацію та використання осіб, молодших п'ятнадцяти років, до воєнних злочинів, а депортацію цивільного населення - до злочинів проти людяності [8].

На національному рівні демократичні держави формують багаторівневі системи захисту: криміналізують втягнення неповнолітніх у збройні структури, розлучення з родиною та пропаганду війни, а також розгортають адміністративні та освітні інструменти протидії ківербуванню. Поряд із цим незалежні міжнародні слідчі місії документують систематичність і керований характер депортацій, примусового «усиновлення», культурної асиміляції та інформаційної ізоляції дітей з окупованих територій, що свідчить не про випадкові епізоди, а про усталену практику та політику.

Україна відповідає на ці виклики оновленням кримінального законодавства: з'являються спеціальні норми, які виокремлюють воєнні злочини проти дітей, посилюють покарання за депортацію, незаконне переміщення, затримку репатріації та вербування [9, с. 205-207].

Таке кодифікаційне рішення має подвійний ефект: підвищує юридичну визначеність усередині країни і полегшує взаємодію з міжнародними юрисдикціями. Водночас правниче співтовариство звертає увагу на ризики конкуренції норм, потребу точніших дефініцій на кшталт «невиправданої затримки репатріації» та «незаконного переміщення», узгодження санкцій і розширення кола суб'єктів відповідальності, аби охопити колаборантів і приватних посередників агресора.

Вирішення цих питань через докладні законодавчі формулювання, тлумачні роз'яснення та принцип *lex specialis* дозволить уникнути правової невизначеності й підвищити якість правозастосування.

Потрібна скоординована стратегія кіберзахисту дітей, що поєднує правові інструменти з превенцією: системну цифрову грамотність і критичне мислення у школах, спеціалізовані підрозділи моніторингу мережевих середовищ, сталі канали співпраці з платформами та ігровими сервісами для оперативного виявлення і блокування вербувального чи дезінформаційного контенту.

Саме синергія кримінально-правових, інформаційних і гуманітарних заходів, підкріплена міжнародною координацією та доказовою базою, здатна стримати спроби втягнення дітей у воєнні процеси й забезпечити реальний, а не декларативний захист їхніх прав [10, с. 48-49].

Сучасний дискурс переходить від констатації окремих фактів до побудови цілісної архітектури відповідальності: міжнародні стандарти, національні кодекси, судова практика і цифрові політики, де дитина визнається суб'єктом особливого захисту, а будь-які форми її експлуатації - фізичні чи цифрові - отримують невідворотну правову оцінку. Це не лише юридична й гуманітарна потреба, а стратегічна умова збереження національної ідентичності та майбутнього суспільства в умовах гібридної війни.

ЛІТЕРАТУРА:

Конвенція про права дитини: міжнародний документ від 20 листопада 1989 р. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй. Ратифіковано Україною 27 лютого 1991 р. Офіційний переклад. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 27. Ст. 252.

Татаренко Г. В., Татаренко І. В. Воєнні злочини проти дітей у контексті гібридної агресії: виклики кримінально-правового захисту. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3 (4). С. 109-118.

Долгов А. Г. Втягування дітей у збройні конфлікти як воєнний злочин: сучасні виклики кримінального права. *XI Юридичні Могілянські читання: програма та тези Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Миколаїв, 24 квітня 2025 р.). Миколаїв, 2025. С. 50-54.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Женева : Міжнародний комітет Червоного Хреста, 1949. 38 с.

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Женева : Міжнародний комітет Червоного Хреста, 1977.

Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв неміжнародних збройних конфліктів (Протокол II), від 8 червня 1977 року. Женева : Міжнародний комітет Червоного Хреста, 1977.

Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року. Нью-Йорк : Організація Об'єднаних Націй, 2000.

Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. Рим : ООН, 1998. 214 с.

Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія / Ю. В. Орлов ; Кримінол. асоц. України. Харків : Право, 2023. 252 с.

Тімофєєва Л. Ю. Принципи кримінального права та їх реалізація в умовах війни. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 36-51.

Шаповал Л.І.

Національна академія внутрішніх справ

СУДОВІ ПІДХОДИ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ НА ТЛІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Справи щодо позбавлення батьківських прав у ситуаціях домашнього насильства залишаються однією з найскладніших категорій у судовій системі. В умовах повномасштабної військової агресії ця проблематика набула безпрецедентної гостроти. Постійний стрес, вимушене переміщення сімей, втрата житла та економічна нестабільність часто стають каталізаторами для спалахів агресії всередині родини. Основна складність полягає у необхідності знайти правильний баланс: зберегти право батьків на виховання, але водночас гарантувати дитині безпеку, яка сьогодні піддається подвійній загрозі – як з боку зовнішнього ворога, так і від домашніх кривдників.

Судді часто стикаються з проблемою розмежування ситуацій, де батьки ще можуть виправитися, та випадків, коли юридичний зв'язок із дитиною необхідно розірвати назавжди.

Судова практика показує, що позбавлення батьківських прав розглядається як винятковий і найсуворіший захід, що застосовується виключно за відсутності інших дієвих механізмів захисту [1; 2; 12; 13; 14].

Обов'язок довести факт умисного ухилення від виховання повністю покладається на позивача [3]. Якщо відповідач просто не погоджується з позовом, це ще не доводить його реального бажання дбати про дитину [4]. Особливо це стосується випадків, коли один із батьків, прикриваючись обставинами воєнного стану, свідомо ігнорує потреби дитини, не бере участі в її утриманні або безпідставно перешкоджає евакуації дитини до безпечних регіонів.

Суди зобов'язані ретельно перевіряти, чи не було насильство спрямоване безпосередньо на неповнолітнього, або чи не відбувалося воно в його присутності. Це є вагомою підставою для радикальних рішень [1; 5; 11]. За потреби суд може обмежити або заборонити контакти з кривдником заради безпеки дитини [10; 16].

У таких справах недостатньо лише свідчень сторін. Вимагаються вагомі документальні підтвердження: акти обстеження умов проживання, медичні довідки, поліцейські протоколи та висновки психологів [6]. Однак, варто зазначити, що під час війни збір такої доказової бази суттєво ускладнюється.

Зруйнована інфраструктура, перебої в роботі соціальних служб на деокупованих або прифронтових територіях змушують суди гнучкіше підходити до оцінки доказів, зокрема брати до уваги електронні листування, фотоматеріали, показання свідків по відеозв'язку та висновки волонтерських або міжнародних організацій.

Закон не забороняє позбавляти прав батьків навіть після досягнення дитиною 18 років. Так, в постанові від 29 січня 2024 року Верховний суд зазначив, що «факт досягнення дитиною повноліття на момент вирішення спору не може мати принципово вирішального значення під час розгляду справи, оскільки суд має оцінювати у сукупності факти виконання/невиконання батьком своїх обов'язків стосовно дитини за період часу до її повноліття» [7]. Це робиться для того, щоб у майбутньому недобросовісні батьки не могли претендувати на фінансове утримання чи спадок від дитини, якою вони не опікувалися [7].

Письмові заяви про відмову від дитини не мають жодної юридичної сили, оскільки це порушує права неповнолітнього та суперечить суспільній моралі [8].

Саме по собі ув'язнення є об'єктивною причиною неможливості повноцінно виконувати батьківські обов'язки. Якщо особа зберігає емоційний зв'язок із дитиною з-за ґрат, позбавлення її прав буде несправедливим [9]. Аналогічна логіка застосовується і щодо батьків-військовослужбовців, які перебувають на фронті, у полоні чи зникли безвісти. Фізична неможливість виконувати батьківські обов'язки через захист Батьківщини не є підставою для позбавлення прав. Проте, якщо повернення з зони бойових дій супроводжується психологічними розладами, що виливаються в домашнє насильство щодо дитини, то суди, на нашу думку, попри велику повагу до ветеранів, зобов'язані ставити абсолютним пріоритетом фізичну та емоційну безпеку неповнолітнього.

Сьогодні суди переходять до комплексного підходу. Вони аналізують рівень загрози для дитини (характер насильства, наслідки, історію поведінки) та зіставляють його з шансами на соціальну реабілітацію кривдника.

Проте у правозастосуванні залишається низка невирішених проблем:

- різне трактування суддями самого поняття «домашнє насильство», зокрема коли воно переплітається з наслідками воєнної травми;
- відсутність єдиних та затверджених алгоритмів оцінки ризику, адаптованих до реалій війни та масової міграції;
- низька якість зібраних доказів (особливо в сільській місцевості та громадах біля зони бойових дій);
- брак фахової підготовки у працівників органів опіки [15; 17], які працюють в умовах кадрового голоду та перенавантаження;
- процесуальні складнощі у справах, де одна зі сторін перебуває на тимчасово окупованій території або набула статусу біженця за кордоном.

На підставі вище викладеного можна констатувати, що сучасна судова практика демонструє системний перехід від формально-догматичного правозастосування до індивідуалізованого підходу, основоположним вектором якого є принцип забезпечення найкращих інтересів дитини.

Водночас, в умовах збройної агресії механізми захисту прав неповнолітніх вимагають підвищеної оперативності та адаптивності правового реагування. З метою оптимізації правозастосовної діяльності вбачається за доцільне розробити та імплементувати уніфіковані стандарти оцінки ризиків, адаптовані до специфіки воєнного стану. Крім того, критичної ваги набуває забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії органів судової влади, правоохоронних структур і соціальних служб, а також системне підвищення кваліфікації фахівців, чия компетенція охоплює роботу з вразливими категоріями сімей та дітьми, які зазнали травматизації внаслідок безпосереднього впливу бойових дій та домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА

Пархоменко П. Суддя ВС проаналізував судову практику щодо позбавлення та поновлення батьківських прав. 05.12.2024 р. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1714496/>

Постанова Верховного Суду від 20 березня 2024 року у справі № 204/2097/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117915296>

Постанова Верховного Суду від 12 березня 2025 року у справі № 175/4987/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125933073>

Постанова Верховного Суду від 16 квітня 2025 року у справі № 161/12508/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126718595>

Постанова Верховного Суду від 4 квітня 2024 року у справі № 553/449/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118193726>

Постанова Верховного Суду від 2 листопада 2024 року у справі № 552/2947/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92731734>

Постанова Верховного Суду від 29 січня 2024 року у справі № 185/9339/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043621>

Постанова Верховного Суду від **10 листопада 2023 року** у справі № 401/1944/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904591>

Постанова Верховного Суду від **8 червня 2022 року** у справі № 362/4847/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104769461>

Постанова Верховного Суду від 07 лютого 2024 року у справі № 455/307/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373782>

Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № **2229-VIII**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Постанова Верховного Суду від 10 листопада 2025 року у справі № 596/1895/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131713258>

Постанова Верховного Суду від 04 листопада 2025 року у справі № 946/2804/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131495221>

Постанова Верховного Суду від 04 листопада 2025 року у справі № 758/10718/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131537375>

Шаповал Л.І., МIRONENKO В.П., БОБКО В.Г. Щодо нормативного регулювання захисту майнових прав дітей органами опіки та піклування. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. №3 (43). С. 645-656. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/21161/21135>

Шаповал Л.І., Мироненко В.П., Якимець О.І. Вплив воєнного стану на реалізацію інституту опіки та піклування в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. №3 (33). С. 694-708. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/21414/21388>

Шаповал Л.І., Полішко Н.Л. Про деякі підходи до законодавчого регулювання ролі опікуна (піклувальника) в Україні, Франції та Швейцарії. *Актуальні питання у сучасній науці*. №8 (26). 2024. С. 693-704. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/14089/14158>

Шиліна А.А.

Харківський національний університет
внутрішніх справ ННІ №5

ФЕНОМЕН АНТИКРИХКОСТІ У ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ НАСЛІДКИ ВІЙНИ

Війна є одним із найпотужніших стресогенних чинників, що впливає на всі сфери життєдіяльності людини. Особливо вразливою категорією населення в умовах військової агресії є діти, які нерідко стають свідками бойових дій, переживають вимушене переселення, втрату близьких людей, руйнування звичного способу життя та тривалу невизначеність щодо майбутнього. Такі обставини створюють серйозні ризики для психічного здоров'я, емоційного благополуччя та гармонійного розвитку дитини.

Автори монографії «Діти і війна» наголошують, що в умовах війни діти фактично позбавлені можливості впливати на обставини власного життя та значною мірою залежать від рішень і поведінки дорослих. Саме тому важливим завданням є збереження в них відчуття любові, безпеки, впевненості та довіри до навколишнього світу, незважаючи на пережитий травматичний досвід. Дослідники підкреслюють, що дорослі нерідко недооцінюють глибину дитячого сприйняття воєнних подій, прагнучи насамперед захистити й убезпечити дитину. Водночас сучасні діти не є лише пасивними спостерігачами війни, а безпосередньо переживають її наслідки, беруть участь у нових соціальних реаліях та формують власний досвід взаємодії з кризовими подіями [1].

У контексті захисту прав дитини особливого значення набуває не лише мінімізація негативних наслідків травматичних подій, а й пошук психологічних ресурсів, які сприяють успішній адаптації та відновленню дітей в умовах війни. Останніми роками дедалі більшої актуальності набуває концепція антикрихкості, яка дозволяє по-новому осмислити потенціал особистості до розвитку в умовах невизначеності та життєвих випробувань.

Поняття антикрихкості було запропоновано Насімом Ніколасом Талебом для позначення систем, які не лише витримують вплив несприятливих чинників, а й стають сильнішими завдяки їм. На відміну від крихких систем, які руйнуються під впливом стресу, та стійких систем, що здатні зберігати свою функціональність, антикрихкі системи отримують користь від невизначеності,

труднощів і викликів. У психологічному контексті антикрихкість розглядається як здатність особистості використовувати несприятливі події для набуття нового досвіду, розвитку компетентностей та особистісного зростання [2].

Результати досліджень свідчать про високий рівень тривожності та емоційного напруження у дітей, які переживають наслідки війни, що супроводжується труднощами емоційної регуляції, порушеннями сну та іншими психосоматичними проявами. Водночас значна частина дітей демонструє здатність до адаптації через підтримку соціальних зв'язків, залучення до конструктивної діяльності та використання ефективних копінг-стратегій [3].

Незважаючи на значні ризики для психічного здоров'я дітей в умовах війни, дослідники зазначають, що кризові події не завжди призводять виключно до негативних наслідків. За наявності відповідних внутрішніх та зовнішніх ресурсів діти можуть демонструвати позитивну адаптацію та особистісне зростання. Зокрема, пережиті труднощі можуть сприяти розвитку здатності до саморегуляції, підвищенню впевненості у власних силах, формуванню навичок ефективного подолання стресу, розвитку емпатії та соціальної відповідальності. Це вказує на наявність психологічних ресурсів, які можуть виступати підґрунтям для розвитку антикрихкості.

Проявами антикрихкості у дітей, які переживають наслідки війни, можуть бути здатність зберігати активну життєву позицію, готовність до пошуку нових способів вирішення проблем, прагнення допомагати іншим, усвідомлення власної ефективності у складних життєвих обставинах, а також формування нових життєвих цілей і цінностей. Важливою ознакою антикрихкості є не відсутність переживань чи страждання, а здатність інтегрувати складний досвід у власну життєву історію та використовувати його як джерело розвитку.

Формування антикрихкості дітей відбувається під впливом комплексу індивідуальних, сімейних та соціальних чинників. На індивідуальному рівні важливе значення мають позитивне самосприйняття, самоефективність, оптимізм, емоційна компетентність та навички конструктивного подолання труднощів. Діти, які вірять у власну здатність впливати на життєві обставини та знаходити вихід зі складних ситуацій, частіше демонструють ознаки позитивної адаптації навіть за умов тривалого стресу.

У контексті педагогічних досліджень розглядається взаємозв'язок крихкості, стійкості та антикрихкості у процесі виховання дітей в умовах війни. Наголошується на формуванні життєстійкості як багатовимірної характеристики особистості, що інтегрує психологічні, соціальні та індивідуальні ресурси. Окреслено підходи до розвитку життєстійкості дітей і молоді через створення в освітньому середовищі умов контрольованого моделювання потенційно небезпечних ситуацій у безпечному контексті, що сприяє розвитку адаптивних стратегій поведінки. Підкреслюється провідну роль закладів освіти як ключового простору формування життєстійкості в умовах воєнних викликів [4].

У контексті антикрихкості пережиті труднощі можуть виступати чинником розвитку дитини, сприяючи зміцненню її психологічних ресурсів, формуванню

нових адаптивних навичок та підвищенню здатності ефективно діяти в умовах невизначеності й життєвих викликів [5, с. 244].

Особливу роль у розвитку антикрихкості відіграє сім'я. Підтримувальні стосунки з батьками або особами, які їх замінюють, сприяють формуванню у дитини відчуття безпеки та впевненості. Емоційна підтримка, прийняття, стабільність сімейних взаємин і спільне подолання труднощів створюють умови для розвитку адаптаційного потенціалу дитини навіть у кризових обставинах.

Сімейна згуртованість та стабільний психоемоційний стан батьків виступають первинним щитом, який дозволяє дитині не просто адаптуватися, а трансформувати пережитий жах війни в досвід психологічного зростання [1].

Дослідження свідчать, що війна суттєво трансформує сімейне функціонування, впливаючи на психологічний клімат, характер взаємин та способи взаємодії між членами родини. Водночас сім'я залишається одним із ключових середовищ, що визначає особливості адаптації дитини до кризових обставин. Аналіз психологічних підходів до сімейної стійкості та адаптації показує, що підтримувальні сімейні взаємини, емоційна згуртованість, ефективне подолання стресу та здатність родини мобілізувати внутрішні ресурси сприяють позитивному розвитку дитини навіть в умовах воєнних викликів [6].

У цьому контексті особливого значення набуває не лише формування життєстійкості, а й розвиток антикрихкості як здатності дитини не просто протистояти негативним наслідкам війни, а й набувати нових психологічних ресурсів, компетентностей і можливостей для особистісного зростання завдяки подоланню труднощів. Саме підтримувальне сімейне середовище може виступати важливим чинником становлення антикрихкості, забезпечуючи умови для розвитку впевненості, самостійності та конструктивних способів реагування на життєві виклики.

У контексті захисту прав дитини розвиток антикрихкості має важливе практичне значення. Право дитини на повноцінний розвиток, освіту, психологічне благополуччя та відновлення після пережитих травматичних подій передбачає створення умов не лише для подолання негативних наслідків війни, а й для зміцнення внутрішніх ресурсів особистості. Підтримка антикрихкості дозволяє розглядати дитину не лише як жертву обставин, а як активного суб'єкта власного розвитку, здатного знаходити нові можливості навіть у складних життєвих умовах.

Отже, антикрихкість є важливим психологічним ресурсом дітей, які переживають наслідки війни. На відміну від резильєнтності, що передбачає відновлення після несприятливих подій, антикрихкість забезпечує можливість особистісного зростання та набуття нових адаптаційних ресурсів під впливом труднощів. Розвиток антикрихкості залежить від поєднання індивідуальних характеристик дитини, сімейної підтримки та сприятливого соціального середовища. Спрямовання зусиль на розвиток антикрихкості є важливою складовою забезпечення права дитини на психологічне благополуччя, безпеку та повноцінний розвиток в умовах військової агресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 221 с.
2. Талеб Насім Ніколас. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті / пер. з англ. Микола Климчук. 7-ме вид. Київ : Наш Формат, 2024. 400 с.
3. Речка К., Шевчикова А., Льошенко О., Данилюк І. Виклики підлітків на війні: репортаж з прифронтових територій України. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*. 2025. №13. С. 408-430. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2025-13-17>
4. Сисоєва С. О., Куниця Т. Ю. Крихкість, стійкість, антикрихкість. Як війна формує нові виклики у вихованні життєстійкості дітей та молоді. *Освітологія*. 2025. № 14. С. 7-20. DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-124X.2025.14.1>.
5. Шиліна А.А. Чепіга Л.П. Антикрихкість у консультативній практиці: як працювати із травматичним досвідом через розвиток ресурсів. *Ментальне здоров'я*. № 1 2026. С. 242-246 DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-1.38>
6. Долинська Л. В., Кашпур Ю. М. Психологічна стійкість сімей в умовах війни: механізми адаптації та подолання стресу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. № 3. С. 156–161. DOI <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2025.3.16>

Щирська В. С.

доцент кафедри кримінального права та кримінології
ФПФ ОДР НПУ ОДУВС к.ю.н. доцент

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПО ВІДНОШЕННЮ ДІТЕЙ ЗГІДНО ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.

Актуальність проблеми протидії та попередження використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом викликають з боку держави і суспільства завжди підвищену увагу. Здійснення таких злочинів підлітками свідчить про недоліки не тільки їх виховання, а й про проблеми соціального характеру, що існують в суспільстві.

Питанням доказування при розслідуванні залучення неповнолітніх до асоціальної діяльності дорослих в цілому та його особливостям при розслідуванні окремих кримінальних правопорушень присвячено наукові праці таких науковців, як: Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, М.І. Бажанов, В.І. Галаган, І.Д. Гончаров, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, А.В. Дулов, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, , П.А. Лупинська, М.М. Михеєнко, Н.Г. Муратов, В.Т. Нор, Д.П. Письменний, М.А. Погорецький, , С.М. Смоков, В.М. Стратонов, В.А. Стремовський, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, В.П. Ємельянов, О.М. Костенко та інші.

Але питання саме щодо доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом залишилися поза увагою дослідників. Внаслідок чого в нас відсутня науково-обґрунтована криміналістична характеристика даного кримінального правопорушення. Такий стан наукової розробки зазначеної проблеми негативно відбивається на практиці.

В Україні під час патрулювання на вулицях проводиться профілактична робота, де постійно виявляються злочинні діяння із використанням дітей. За 2019 рік було проведено безліч рейдів на кшталт «Діти вулиці», «Підвал», «Вокзал». Зазвичай після таких заходів виявляють багато дітей без нагляду, безпритульних, схильних до жебракування та бродяжництва.[1]

Вважається, що основними напрямками протидії залучення неповнолітніх до злочинів є: попередження бездоглядності, неповнолітніх, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють цьому; соціально-педагогічна реабілітація неповнолітніх, що знаходяться в соціально небезпечному положенні; виявлення і припинення випадків залучення неповнолітніх до жебрацтва. Робота з неблагополучними сім'ями, зокрема, облік і контроль батьків і дітей з таких сімей, повинна вестися дуже серйозно, так як існуюча система заходів відповідальності дорослих, не змінює їх відносини до своїх дітей і їх майбутнього.

З метою кардинальної зміни ситуації співробітниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України проводяться комплексні профілактичні міжвідомчі заходи. Метою подібних заходів є виявлення неблагополучних сімей і дітей, що знаходяться в соціально небезпечному становищі. Надалі приймаються різні за характером заходів з метою впливу на батьків та інших родичів, починаючи від поставлення на облік та проведення виховних бесід з ними та закінчуючи напрямком матеріалів до суду для вирішення питання про позбавлення батьківських прав.[3]

Багато органів національної поліції широко застосовують практику екстреної психологічної допомоги за телефонами довіри. Батькам з дітьми, що опинилися в кризовій ситуації, допомагає обласний центр соціальної допомоги сім'ї та дітям. Його діяльність спрямована на профілактику і попередження соціального неблагополуччя. [4]

Висвітлюючи вторинну профілактику бродяжництва та жебрацтва осіб, які не досягли повноліття, необхідно відзначити діяльність підрозділів ювенальної превенції щодо виявлення та вилучення з вулиць та інших громадських місць бездоглядних, безпритульних, бродяжних та підлітків які жебракують.

Крім виявлення бездоглядних і безпритульних, на етапі вторинної профілактики ювенальна превенція виявляє неповнолітніх, які скоїли правопорушення, підозрюваних у скоєнні злочинів. Щодо викритих в ході таких заходів неповнолітніх, поліцейський заводить обліково-профілактичну справу та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, дітей, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу.

Безпосередньо в службових підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України затримання і тримання таких дітей, які залишилися без нагляду, на період до передання їх батькам, законним представникам або до влаштування їх до закладів відповідно до законодавства, відбувається не більше 8 годин у спеціально відведених для цього приміщеннях. Інформація про дитину в обов'язковому порядку вноситься до журналу обліку доставлених, відвідувачів та запрошених відповідного органу поліції із зазначенням часу доставлення та вибуття [5].

Фінальний, третинний етап профілактики бродяжництва та жебракування неповнолітніх покликаний спрямувати діяльність усіх суб'єктів профілактики на соціальну адаптацію неповнолітнього, відновлення особистісного і соціального статусу, а в подальшому на повернення в сім'ю, трудові колективи та освітні заклади.

Для підвищення ефективності роботи щодо поліпшення становища дітей, захисту їх прав, профілактики протиправних явищ Національній поліції України доцільно регулярно вносити пропозиції щодо вдосконалення законодавства, прийняття державними органами заходів, спрямованих на захист прав дітей, запобігання дитячій бездоглядності, профілактики жебрацтва осіб, які не досягли повноліття. Необхідно також запровадження на практиці спеціальних приміщень для дітей у відповідних органах Національної поліції України. А для вдосконалення допомоги за телефонами довіри можна створити систему оповіщення про фізичну розправу батьків над дітьми та розвинути мережі спеціальних номерів телефонів, за якими будь-який свідок може повідомити про насильство над дитиною. На сьогодні законодавство занадто м'яко обходиться з малолітніми злочинцями. Тільки більш суворе покарання може стати справжнім уроком для тих, хто переступив закон, і попередженням тим, хто ще не встиг цього зробити. Основною силою, здатною вберегти підлітка від кримінального світу - це освіта. Тільки усвідомивши повною мірою свої права і обов'язки, підліток може свідомо обрати свій життєвий шлях. У цій ситуації одним із шляхів вирішення цієї проблеми це створення умов для забезпечення найбільш повної зайнятості підлітків. Гуртки, секції, навчання, праця не залишають часу і сил думати про що-небудь протиправне.

ЛІТЕРАТУРА:

Закарпатська обласна державна адміністрація – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://carpathia.gov.ua/view_company/103

Львівська обласна державна адміністрація – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://loda.gov.ua/sluzhba-u-spravah-ditej>

Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб): постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. — 2013. — № 896

Інформація про функціонування телефонних «гарячих ліній». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kharkivoda.gov.ua/101/748>

Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017—2017— № 1044

Woźniak Daria

Doctoral School of Social Sciences of the University of Lodz

Solkiewicz Weronika

PhD, attorney

THE PROCEDURE FOR GRANTING INTERNATIONAL PROTECTION IN POLAND AS A LEGAL MEASURE TO PROTECT THE RIGHTS OF CHILDREN WHO ARE CITIZENS OF UKRAINE

1. Introduction

Due to Russia's armed attack on Ukraine, a large-scale forced displacement of the population began on February 24, 2022—both within Ukraine and abroad. Many Ukrainian citizens began seeking refuge in other countries, including Poland. Children are a significant part of this group. In Poland, some Ukrainian citizens have decided to take advantage of the opportunity to legalize their stay under UKR status, while others have applied for international protection [source 1, s. 225; source 3].

Therefore, this presentation discusses the issue of the procedure for granting international protection in Poland as a legal measure designed to protect the rights of Ukrainian children. The analysis will help determine whether the current procedure and the decisions issued under it are sufficient to ensure the protection of the rights of Ukrainian children.

International protection

Pursuant to Article 13(1) of the Act on the Granting of Protection within the Territory of the Republic of Poland, a foreigner is granted refugee status if, due to a well-founded fear of persecution in the country of origin on account of race, religion, nationality, political opinion, or membership in a particular social group, he or she is unable or unwilling to avail himself or herself of the protection of that country. This provision corresponds to Article 1(A)(2) of the Convention Relating to the Status of Refugees, done at Geneva on July 28, 1951 and Article 2(d) of Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (OJ EU L 2011.337.9) [source 4]. The provision of Article 13(1) of the 2003 Act on Granting Protection to Foreigners in the Territory of the Republic of Poland is taxative in nature; it contains a list of conditions for granting refugee status and does not include victims of war, natural disasters, famine, family circumstances, unemployment, lack of educational opportunities, or poverty. A refugee is therefore a person who meets the criteria set forth in the cited definition, the key element of which is “well-founded fear of persecution,” indicating the fundamental characteristics of a refugee. This

definition employs a subjective element, as “fear” is an individual feeling, a state of mind of the applicant. The concept of “fear” is accompanied by the term “well-founded,” which means that refugee status is not determined solely by the applicant’s emotional state, but must be confirmed by an assessment of the objective situation. To determine whether a foreign national’s fear of persecution is well-founded, its assessment must therefore be made in relation to the individual case and in the context of the general socio-legal and political-economic situation in the country of origin of the foreign national seeking refugee status [source 5].

Another form of protection granted to foreigners is subsidiary protection, as introduced by Directive 2011/95/EU. Pursuant to Article 15 of the Act on Granting Protection to Foreigners on the Territory of the Republic of Poland, a foreigner who does not meet the conditions for being granted refugee status is granted subsidiary protection if returning to their country of origin would expose them to a real risk of serious harm resulting from: 1) a death sentence or execution, 2) torture, inhuman or degrading treatment or punishment, 3) a serious and individual threat to life or health arising from widespread violence against the civilian population in a situation of international or internal armed conflict—and, due to this risk, cannot or does not wish to avail themselves of the protection of their country of origin. This provision corresponds to the relevant articles, in particular Articles 2(f), 15, and 18 of Directive 2011/95/EU of December 13, 2011, on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, a uniform status for refugees or persons eligible for subsidiary protection, and the content of the protection granted (OJ EU L 2011 No. 337, p. 9).

Rights and guarantess of the child

In accordance with Article 22(1) of the Convention on the Rights of the Child, Parties shall take appropriate measures to ensure that a child who is seeking refugee status or is considered a refugee under the relevant provisions of international law or applicable domestic law, whether unaccompanied or accompanied by parents or another person, receives appropriate protection and humanitarian assistance in the exercise of the relevant rights set forth in this Convention or in other international human rights instruments and other humanitarian law instruments to which those States are Parties.

In the context of the rights and safeguards provided to children during the procedure for granting international protection, a distinction must be made between children and unaccompanied children. Some of the rights and guarantees provided to children are the same, but in the case of some rights, unaccompanied children are given slightly more. Furthermore, the authors’ experience shows that although there is no regulation prohibiting the interviewing of children, in most cases, if a child is included in a parent’s application for international protection, the child is not interviewed. When a child is included in a parent’s application, the child does not actively participate in the international protection procedure and is not informed of their rights, obligations, or the progress of the case. Nevertheless, regardless of whether the child is in care or unaccompanied, they have the right to data protection, access to free legal aid, the right to have the procedure concluded within a reasonable timeframe or to appeal, as well as the right to appropriate accommodation during the

proceedings (which differs for unaccompanied children and those in care), social assistance, healthcare, and education. In the case of an unaccompanied child, particular attention should be paid to rights and guarantees such as: the necessity of ensuring representation by a guardian or the right to be heard, conducting the procedure in a language understandable to the applicant.

Statistics

Since the beginning of the war in Ukraine, there has been an increase in the number of cases involving applications from Ukrainian citizens for international protection (in 2021 – 261 applications, 2022 – 1,778, 2023 – 1,770, 2024 – 7,010, 2025 – 7,008, 2026 as of April 1, 2026 – 607). In the beginning, from the start of the war, in 2022–2024, the vast majority of applications were approved (most often with a decision granting subsidiary protection), however, in 2025 this trend reversed, and in 2025, 6 decisions granting refugee status, 1,520 decisions granting subsidiary protection, 2,846 decisions denying international protection, and 987 decisions to discontinue proceedings were issued. In 2026, on the other hand, 1 decision was issued granting refugee status, 54 decisions granting subsidiary protection, 1,069 decisions denying international protection, and 202 decisions to discontinue proceedings [source 7].

On March 10, 2025, the Office for Foreigners announced that “An analysis of information regarding the territory of Ukraine leads to the conclusion that some of its regions are well protected from the effects of the war, all public services are functioning, services and commerce are well developed, transportation is operating properly, and there is freedom of movement and settlement in locations chosen by the citizens of that country.” (source 8)

It should be emphasized that, pursuant to Article 18 of the Act on Granting Protection to Foreigners on the Territory of the Republic of Poland, if there are no circumstances in a part of the territory of the country of origin that would justify a foreigner’s fear of persecution or of suffering serious harm, and there is a reasonable presumption that the foreigner will be able to safely and legally travel to that part of the territory and reside there, it is deemed that there is no well-founded fear of persecution or a real risk of suffering serious harm in the country of origin (para1). When assessing whether the situation in a part of the country of origin complies with para 1, the prevailing circumstances in that part of the country and the personal circumstances of the foreign national are taken into account (para 2).

Conclusion

In summary, it should be noted that children are currently granted a number of rights during the international protection procedure in Poland. However, given the overwhelming number of negative decisions issued by the Head of the Office for Foreigners since 2025, the rights related to obtaining a positive decision are not guaranteed. It appears that Ukrainian children should seek to legalize their stay in Poland through other means in order to continue residing in the territory of the Republic of Poland.

Bibliography:

C. Żołędowski, *War Migrants from Ukraine in Poland – Dynamics and Determinants of Inflow*, *Studia Politologiczne*, Vol. 75, 2025.

Centre for Economic Strategy, Ukrainian Refugees After Three Years Abroad: How Many and Who Will Return? The Fourth Wave of the Research, Policy Paper, 2025.

Opole Voivodeship Office, Changes in Regulations Concerning Ukrainian Citizens – Frequently Asked Questions, 2026, <https://www.gov.pl/web/uw-opolski/zmiany-w-przepisach-dotyczacych-obywateli-ukrainy--najczesciej-zadawane-pytania>, accessed: 9 June 2026.

Judgment of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 30 January 2017, case no. IV SA/Wa 2628/16.

Judgment of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 17 May 2016, case no. IV SA/Wa 3752/15.

Judgment of the Voivodeship Administrative Court in Warsaw of 13 January 2012, case no. V SA/Wa 1411/11.

Office for Foreigners, Report on Ukrainian Citizens (as of 1 April 2026).

Proceedings Concerning International Protection for Ukrainian Citizens, <https://www.gov.pl/web/udsc/postepowania-ws-ochrony-miedzynarodowej-dotyczace-obywateli-ukrainy>, accessed: 9 June 2026.

Яцишина А.М.

к. психол. н., старший викладач кафедри мовної та
психолого-педагогічної підготовки

Одеського національного економічного університету

Заступник начальника відділу психологічного забезпечення

Управління кадрового забезпечення

Головного управління Національної поліції в Одеській
області

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК СКЛADOVA РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДИТИНИ НА БЕЗПЕЧНИЙ РОЗВИТОК

Сучасні умови воєнного стану в Україні створюють безпрецедентні виклики для забезпечення прав дитини, зокрема права на життя, безпеку, здоров'я, освіти та гармонійний розвиток. Військова агресія суттєво впливає на всі сфери життєдіяльності дітей, призводячи до втрати відчуття безпеки, порушення звичного способу життя, вимушеного переміщення, розлуки з близькими, а в окремих випадках - до переживання травматичних подій, пов'язаних із загрозою життю та здоров'ю. За таких умов особливої актуальності набуває проблема збереження психологічного благополуччя дітей як важливої складової реалізації їхнього права на безпечний розвиток.

Відповідно до положень Конвенції ООН про права дитини, кожна дитина має право на умови, необхідні для її фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку. [1] Водночас війна суттєво обмежує можливості реалізації цих прав, що потребує консолідації зусиль державних органів,

закладів освіти, соціальних служб, правоохоронних органів, громадських організацій та фахівців психологічної сфери.

Психологічне благополуччя є важливою умовою повноцінного функціонування та розвитку особистості дитини. Воно передбачає емоційну стабільність, відчуття захищеності, наявність підтримувального соціального оточення, здатність справлятися зі стресовими ситуаціями та зберігати позитивне ставлення до себе й навколишнього світу. У дитячому віці саме психологічне благополуччя виступає одним із ключових чинників формування здорової особистості, розвитку соціальних навичок, навчальної мотивації та життєстійкості. [8, с. 47]

Дослідження останніх років свідчать, що діти, які проживають в умовах війни, значно частіше стикаються з проявами тривожності, страху, емоційної нестабільності, труднощами адаптації та порушеннями поведінки. Особливо вразливими є діти, які пережили втрату близьких, були вимушені залишити місце проживання або тривалий час перебувають в умовах невизначеності. У таких ситуаціях важливого значення набуває своєчасна психологічна підтримка, спрямована не лише на подолання наслідків психотравмувальних подій, а й на зміцнення внутрішніх ресурсів дитини. [3, с. 68]

Одним із ефективних напрямів забезпечення психологічного благополуччя дітей є створення безпечного та підтримувального середовища. Відчуття безпеки є базовою потребою дитини, без задоволення якої неможливий її повноцінний розвиток. Саме тому важливим завданням дорослих є формування простору, у якому дитина може відкрито висловлювати свої емоції, отримувати підтримку, відчувати прийняття та розуміння. [7, с. 42-45]

Особливу роль у збереженні психологічного благополуччя дітей відіграють психологічні та психосоціальні заходи. Серед найбільш ефективних форм роботи можна виокремити арттерапію, ігрову терапію, групові заняття з розвитку емоційної компетентності, психологічні тренінги, заходи, спрямовані на формування життєстійкості та навичок саморегуляції. Такі методи сприяють емоційному розвантаженню, розвитку позитивного мислення, відновленню почуття контролю над власним життям та зміцненню віри у власні можливості.

Не менш важливим є залучення дітей до творчої, спортивної, волонтерської та соціально значущої діяльності. Участь у таких заходах допомагає дітям розширювати коло спілкування, отримувати позитивний досвід взаємодії, розвивати впевненість у собі та формувати позитивне бачення майбутнього. Важливим ресурсом підтримки також залишається сім'я, яка виступає основним джерелом емоційної безпеки та стабільності для дитини. [с. 23-29]

Окремої уваги потребують діти із сімей військовослужбовців, правоохоронців, рятувальників, а також діти, які втратили близьких або переживають тривалу розлуку з членами родини. Робота з цією категорією дітей повинна бути комплексною та передбачати міжвідомчу взаємодію психологів, педагогів, соціальних працівників та інших фахівців, які залучені до процесу підтримки дитини.

Таким чином, психологічне благополуччя дітей в умовах війни є не лише важливим показником їхнього психічного здоров'я, а й необхідною умовою

реалізації права дитини на безпечний розвиток. Забезпечення психологічної підтримки, створення безпечного середовища, розвиток внутрішніх ресурсів та життєстійкості дітей повинні залишатися одним із пріоритетних напрямів державної політики та професійної діяльності фахівців, які працюють з дітьми. Лише за умови комплексного підходу можливо створити умови для гармонійного розвитку дитини навіть в умовах тривалих воєнних викликів.

Література

1. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 09.06.2026).
2. Максименко С.Д. Психологія особистості : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 296 с.
3. Павелків Р.В. Вікова психологія : підручник. Київ : Кондор, 2021. 468 с.
4. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2021. 384 с.
5. Терещенко І.В. Особливості емоційного стану осіб, що постраждали внаслідок бойових дій. Практична психологія та соціальна робота. 2023. № 6. С. 23–29.
6. UNICEF. The State of the World's Children 2024. New York : UNICEF, 2024. 176 р.
7. Санько К.О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2016. С. 42–45.
8. Мірошниченко І.С. Подолання психологічних наслідків травматичного досвіду у переселенців. Психологія і суспільство. 2021. № 2. С. 45–52.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	3
Андрієнко І.С.	
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	4
Аносєнков А. А., Мукоїда Р. В., Удренас Г. І.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	7
Астапова Д. М., Морозов Д. А.	
ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ДІТЕЙ, ПРИМУСОВО ДЕПОРТОВАНИХ КРАЇНОЮ-АГРЕСОРОМ.....	11
Барба В. Є.	
ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП	14
Бережна Д.Є., Середницька І. А.	
ПРАВО ДИТИНИ НА ВЛАСНІСТЬ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА	17
Березовська Л.І.	
БЕЗПЕЧНЕ ДИТИНСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА АРТТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	19
Бесага І.В.	
ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СТАТУСУ ДИТИНИ-СВІДКА ТА ДИТИНИ-ПОТЕРПІЛОЇ У СПРАВАХ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО	22
Білик В.М.	
ЗАПОБІГАННЯ ВЕРБУВАННЮ ДІТЕЙ СПЕЦСЛУЖБАМИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД-РОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	26
Білик І.В. Братель С.Г.	
СЛУЖБА ОСВІТНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	29
Бичкова О. О.	
ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО З ДІТЬМИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	32

Бойко А. В.	
РОЗВИТОК РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ВІЙНИ	33
Бойко В.В., Щирська В.С.	
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІПОВІДАЛЬНОСТІ	36
Болгар О В.	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	39
Бондар В.Є.,Кейдалюк В.О.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	41
Bondarenko V.A.	
PROTECTING CHILDREN'S DIGITAL RIGHTS AT EDUCATIONAL INSTITUTIONS UNDER MARTIAL LAW	44
Babchuk O. H.	
CHILD'S PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN WAR CONDITIONS: RESOURCES FOR ADAPTATION AND DEVELOPMENT	47
Вайда Т.С.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	51
Vasylenko O.	
THE PROBLEMS OF UKRAINIAN REFUGEE CHILDREN UNDER CONDITIONS OF MILITARY AGGRESSION: PSYCHOLOGICAL ASPECT	54
Вдов А.В, Коваленко Т.В.	
ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ЯК СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ЇЇ ПРАВ.....	58
Висоцький Р., Шерстюк Г. М.	
ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЯКІ СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ НЕПОВНОЛІТНІМИ	62
Волошанівська Т. В.	
ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНІ ПОДІЇ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ.....	65
Ворожцова П. С, Ніцевич А. С.	
РОЛЬ ООН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ДІТЕЙ У ЗОНАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	68

Гайна С. В., Ковальова О. В.	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	70
Галяс В.П.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	73
Гамаль Ю. Б.	
ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	75
Геляка М.Р.,Пасько О.М.	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ З ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НАСИЛЬСТВА	78
Гладкий В.Ю., Сукмановська Л.М.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	81
Григоращенко О. В.	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ МАТЕРІ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ САМОСТІЙНОГО ВИХОВАННЯ БАТЬКОМ ДІТЕЙ ПОДРУЖЖЯ З МЕТОЮ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ	84
Гутник А.В.	
НЕ ШТРАФ, А СИГНАЛ: ЯК ДЕРЖАВА РЕАГУЄ НА ПРОПУСКИ ШКОЛИ.....	87
Дідик В. В., Середницька І.А.	
ПРАВО НА УЧАСТЬ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ БАТЬКАМИ: УКРАЇНСЬКІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....	90
Дідик Н.І.	
ННПФПКП, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ СУСПІЛЬНО НЕОБХІДНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	93
Dmytruk Zoia	
PROFESSIONAL RESOURCE INITIATIVES IN THE FIELD OF MENTAL HEALTH SUPPORT FOR CHILDREN, YOUNG PEOPLE AND THOSE WITH EXPERIENCE OF WAR.....	95
Доценко А. О., Лебединський Е. Б.	
ПАРАДОКС ДОПОМОГИ ДІТЯМ	99
Драна Д.М.,Бабчук О. Г.	

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	102
Дробишевська В.В., Бабчук О. Г.	
АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ЯК РЕАКЦІЯ НА ПСИХОТРАВМУ: ТОЛЕРАНТНИЙ ПІДХІД	104
Дутко А. О.	
ПРАВО ДИТИНИ НА СІМ'Ю: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	108
Дяченко В.І., Лебединський Е.Б.	
НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ	111
Євдокімова О.О.	
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСКУРСІВ ВІЙНИ ЩОДО ДИТИНИ	115
Жемба П. О., Ніцевич А. С.	
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ОСВІТІ	118
Жиговець А. О., Голярдик Н. А.	
ВПЛИВ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ БАТЬКІВ ТА ОПІКУНІВ НА ФОРМУВАННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ У ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	121
Жолоб Ю. О., Коропатов О. М.	
ПРАВО ДИТИНИ БУТИ ВИСЛУХАНОЮ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	124
Жук І. В.	
ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ТРАВМАТИЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ТРИВАЛОГО ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	128
Жук Н.Т.	
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВІЩА У КОНСТРУЮВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	131
Захаренко-Мившук О., Дозорець М.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	133
Здебський Д., Чорна А.	
ПОЛІГРАФ У СИСТЕМІ ПРОБАЦІЇ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ЗА СЕКСУАЛЬНІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ: ДОСВІД США ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ	136

Ісаєнко М. М. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ ВПО В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	136
Кавиліна Г.К. ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	142
Кавунська А. О. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДУХОВНИЙ, ОСОБИСТІСНИЙ І ТІЛЕСНИЙ ВИМІРИ.....	144
Капуляк В.П. СІМ'Я ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	147
Karpenko R.V., PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS DURING THE WAR IN UKRAINE.....	150
Карпенко О., Білик В. М. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	152
Кашина І. С., Середницька І. А. АЛІМЕНТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКОНАННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	155
Кейдалюк В. О. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.....	158
Кирдан Б.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	161
Кісіль М. Л. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВТЯГНЕННЮ ДІТЕЙ У ДИВЕРСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	164

Кліменко К., Матієнко Т.В.	
ДІАГНОСТИКА ПРИХОВАНОГО НАСИЛЬСТВА: ПСИХОЕМОЦІЙНІ МАРКЕРИ ТА БАР'ЄРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ.....	166
Кметь А. С.	
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ ДІТЬМИ	169
Коваленко Т.В.	
ЗМІНА Я-КОНЦЕПЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО У ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	171
Ковальова О.В.	
ОГЛЯД ПРАКТИКИ ЄСПЛ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ СТОСОВНО ДІТЕЙ	174
Ковалський Є.В., Кейдалюк В. О.	
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	179
Ковбан А. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	182
Ковиліна В. Г.	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	185
Козинська Д.О., Середницька І.А.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКНАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО СТАНУ	189
Козленко О. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАННЯ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	192
Korniienko M.	
PSYCHOLOGICAL MECHANISMS FOR SUPPORTING CHILDREN'S WELL- BEING IN THE CONTEXT OF PROTECTING THEIR RIGHTS DURING WAR.....	193
Король М.О.	
ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДІТЕЙ БЕЗ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО СУПРОВОДУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	196

Костюк А. В.	
ПСИХОЛОГІЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	200
Кравцова Т.М.	
ПРОЦЕДУРНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	203
Кузнецова Н.О., Пономаренко Я.С.	
КОУЧИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ МОВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВІЙНИ	207
Кухтюк Ю. В., Морозов Д. А.	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ НПУ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ДІТЕЙ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	210
Кушнір К.С., Лебединський Е. Б.	
ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	213
Liliana CREANGĂ	
LEGAL FRAMEWORK FOR THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF REFUGEE CHILDREN IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.....	216
Лисенко Д. М., Кейдалюк В. О.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У ЗАПОБІГАННІ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	219
Ліва С.О., Сукмановська Л.М.	
НАСЛІДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ДЛЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	222
Лужняк Н. В., Шевчук В.В.	
ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	225
Лунгол О.М., Коломийченко І.В.	
ПРОФІЛАКТИКА ЗАЛУЧЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ДО ДЕСТРУКТИВНИХ ІНТЕРНЕТ-СПІЛЬНОТ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ КРАЇНИ-АГРЕСОРА..	227

Лунгол О.М.	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ВЕРБУВАННЮ ПІДЛІТКІВ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ.....	229
Любчик В.Б.	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	230
Любчик В.Б. , Колісник Н.М.	
ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	233
Любчик В.Б., Кухтюк Ю.В.	236
ЗАПОБІГАННЯ ДИТЯЧІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	236
Любчик В.Б., Марченко М.А.	
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕВАКУАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ	238
Любчик В.Б., Тритяк М.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	241
Ляска О.П.	
ПСИХОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ПОВТОРНОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ТА НАСИЛЬСТВА У КРИЗОВИХ І ВОЄННИХ УМОВАХ ..	245
Макаров О.В., Борщ О.А.	
ПРОГРАМИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЛАБОРАТОРІЙ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ТА МЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СПОСІБ ОЗНАЙОМИТИ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПЕРЕДОВИМИ ЦИФРОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ТА СУЧАСНИМ ТЕХНОЛОГІЧНИМ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ.	247
Маковій В. П.	
ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ..	250
Малахова К. О., Лебединський Е. Б.	
РОЛЬ АРТ-ТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДІТЕЙ ІЗ ЧИСЛА ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	253
Малахова К. О., Дмитрук З. А.	
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: РОЛЬ ПСИХОЛОГА	256
Маринович А.В., Дідик Н.І.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	260

Маринович А.В., Савайда О. І.	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНІЙ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ В ІНТЕРНЕТІ	262
Матієнко Т.В.	
ОСОБИСТІСНЕ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ ВЛАСНОЇ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ	265
Медвідь А. В., Голярдик Н. А.	
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ЯК СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ЇХ ПРАВ.....	269
Мельник Н. В.	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	272
Мельник О. В., Попович М. В.	
ШВИДКО, ПОВНО, НЕУПЕРЕДЖЕНО: НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПРОЦЕДУРУ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ ДИТИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю	275
Моргунова Т. І.	
ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ	277
Надич Д.М., Сукмановська Л.М.	
ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ.....	280
Надич Т.М., Сукмановська Л.М.	
ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	283
Нікітін А. А.	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ	285
Орлов А.С., Орлов О.В.	
КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У ДОШКІЛЬНІЙ ТА ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ	288
Пак Д. Є., Голярдик Н. А.	
РОЛЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ – ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	290

Пасічник Н.О., Ріжняк Р.Я., Хитровський Д.В.	
СУДОВА ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	293
Пасько О.М.	
ВПЛИВ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ НА КОГНІТИВНІ ЗДІБНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	296
Пашко М.А., Кейдалюк В. О.	
ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА ВІЙНИ: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ТА ПОВЕДІНКУ ДІТЕЙ	299
Педін Р. А.	
ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	302
Пелипецька А.В., Лебединський Е. Б.	
ВПЛИВ ПОСТІЙНОГО СТРЕСУ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ	304
Петровський Д.Т., Сукмановська Л.М.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	308
Петченко І.В.	
ЛАНЦЮГ ЗЛА: ЯК ЗАХИСТИТИ ДИТИНУ ВЧАСНО	311
Пишна А.Г.	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	313
Підгородинський В.М.	
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ ЧИСЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	317
Підгурська С. Ю., Прудка Л. М.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАННЯ ДИТИНИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....	320
Піддубна А.В., Скорик А.П.	
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОВОГО	322

Платонов В.М.	
НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ.....	325
Політова А.С.	
ДІТИ У ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЗБРОЯ ЧИ ЖЕРТВА?	328
Поляк А.Ю., Сукмановська Л.М.	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	332
Пономаренко В.В.	
ЗАПОБІГАННЯ ВЕРБУВАННЮ ДІТЕЙ ДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ.....	335
Постолова К. Ю., Шевчук В.В.	
ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СТАТУСУ ДИТИНИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ	337
Прудка Л. М.	
РОЛЬ ІГРОВОЇ, АРТ- ТА НАРАТИВНОЇ ТЕРАПІЇ У ВІДНОВЛЕННІ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	340
Прудка Л. М., Нестеровська О.О.	
ПСИХОЛОГІЯ ДІТЯЧИХ СВІДЧЕНЬ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАСЛІДКАМИ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	343
Пчеліна О.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ ПРАВОСУДДЯ, ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ, В УКРАЇНІ	346
Рибіна А,Галуцько В.М.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДІТЯЧИХ МАСОВИХ ЗАХОДІВ.....	350
Ройляну В. К., Коропатов О. М.	
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ЗАХИСТІ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	353
Riabenkyi D.R., Ordynska I.Ya.	
PSYCHOLOGICAL MECHANISMS FOR OVERCOMING TRAUMATIC EXPERIENCE AND ENSURING CHILDREN'S RIGHTS IN WARTIME..	355
Савайда О. І.,Кривуля М. О.	

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ОБМЕЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ООН У СФЕРІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ рф	357
Савіцький О. В.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВЕРНЕННЯ ДЕПОРТОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	360
Саламатіна К., Бабчук О. Г.	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	364
Safjański T.	
INSTRUMENTALIZATION OF MINORS IN SABOTAGE ACTIVITIES AS A VIOLATION OF CHILDREN'S RIGHTS IN HYBRID CONFLICTS – THE PERSPECTIVE OF THE ACTIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION	366
Сарбєй Ю.В.	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО УМОВ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	369
Середницька І.А, Церковна О.В.	
ПРИНЦИП НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ	371
Скупінська О.В.	
ЯКОЮ МОЖЕ БУТИ ЮРИСДИКЦІЯ ОНОВЛЕНИХ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ? ...	375
Снітніков Д. Г., Резніченко Г. С.	
ЕКОНОМІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У СИСТЕМІ КРИМІНОГЕННИХ ЧИННИКІВ	378
Солопова І. В.	
ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	380
Сотник В. О., Ніцевич А. С.	
ПРАВО ДИТИНИ НА ЖИТТЯ ТА БЕЗПЕКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ	384
Столмаченко В.О., Коваленко Т.В.	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО УСКЛАДНЮЮТЬ ЗВЕРНЕННЯ ДІТЕЙ ПО ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	387

Сухарєва А. О.	
ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ З ВОЛОНТЕРСЬКИМИ ТА ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ...	389
Сухарєва А. О., Кухтюк Ю.В.	
МІСЦЕ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ У СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ ДИТИНИ	392
Сухарєва А. О. Чайка І.В.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОДАЖ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ НЕПОВНОЛІТНІМ В УКРАЇНІ.....	395
Терлецький А.В.	
ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: РИЗИКИ, РЕСУРСИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ.....	397
Тернавська В.М.	
ЮВЕНАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ (КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	400
Теслюк І.О.	
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ	402
Топчило А. В.	
СТАБІЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРАВ ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕРАПІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІГРАШКИ.....	404
Усатий О.О.	
ОСНОВНІ МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАЦІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК.....	407
Faraonov H.Y, Ordynska I.Y	
PSYCHOLOGICAL FACTORS ENSURING THE WELL-BEING OF CHILDREN IN WARTIME.....	409
Федіна Н. В.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	411
Федіна Н. В., Косяк Ю. О.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ.....	415
Федіна Н. В., Саврук С. Я.	

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХИСТІ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	418
Федьків І., Кучер В.	
РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	421
Харламов М.І.	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.	423
Черниш Н. М.	
ЗАХИСТ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВІЙНИ.....	426
Чернишов А. А., Галуцько В. М.	
ПРОФІЛАКТИКА У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ	428
Чернов М.М.	
РОЛЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	430
Чижов Д. А.	
ОСНОВОПОЛОЖНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	432
Шаповал Л.І.	
СУДОВІ ПІДХОДИ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ НА ТЛІ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ТА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	436
Шиліна А.А.	
ФЕНОМЕН АНТИКРИХКОСТІ У ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕЖИВАЮТЬ НАСЛІДКИ ВІЙНИ	439
Щирська В. С.	
ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПО ВІДНОШЕННЮ ДІТЕЙ ЗГІДНО ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.	442
Woźniak Daria, Solkiewicz Weronika	
THE PROCEDURE FOR GRANTING INTERNATIONAL PROTECTION IN POLAND AS A LEGAL MEASURE TO PROTECT THE RIGHTS OF CHILDREN WHO ARE CITIZENS OF UKRAINE.....	445
Яцишина А.М.	
ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК СКЛADOVA РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ДИТИНИ НА БЕЗПЕЧНИЙ РОЗВИТОК.....	448

Наукове видання

**ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.
МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції**

м. Одеса, 19 червня 2026 року

Підп. до друку 18.06.2026. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум.-друк.арк 26,16. Обл.-вид. арк. 31,04
Надруковано з готового оригінал-макета
Редакційно-видавничий відділ
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, вул. Успенська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП №3507 від 25.06.2009